

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI

(GEREKÇELİ)

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI

(GEREKÇELİ)

2019

©Anayasa Mahkemesi Yayınları

ISBN : 978-605-2378-19-9

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI
(GEREKÇELİ)

Hazırlayanlar:

Yunus Emre Yılmazoğlu
İsmail Emrah Perdecioğlu

Anayasa Mahkemesinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltılması ve dağıtımı yapılamaz.

İletişim ve İstem Adresi

Anayasa Mahkemesi Başkanlığı
Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü
İncek Şehit Savcı Mehmet Selim Kiraz Bulvarı No: 4
06805 Çankaya / Ankara
Telefon : (312) 463 73 00
Faks : (312) 463 74 00
www.anayasa.gov.tr

Baskı ve Cilt

Epa-Mat Basım Yay. Prom. San. Tic. Ltd. Şti.
Ağaçişleri Sanayi Sitesi 1357. Sok. No:41
Yenimahalle/ANKARA
Telefon : 0312 394 48 63-64
Faks : 0312 394 48 65
www.epamat.com.tr
epamat@hotmail.com

Baskı Tarihi:
1. Baskı : Temmuz, 2018
2. Baskı : Mart, 2019

ÖNSÖZ

Anayasa yargısının temelinde anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı ilkesi yatar. Buna göre anayasa normlar hiyerarşisinin tepesinde yer alır ve en üstün norm olarak yasama, yürütme ve yargı organlarını, idari makamları, gerçek ve tüzel kişileri bağlar. Anayasanın üstünlüğü ilkesi gereğince kanunlar anayasaya aykırı olamaz.

Anayasa mahkemeleri anayasanın üstünlüğü fikrini etkili bir şekilde hayata geçirmek için kurulmuşlardır. Bu kapsamda Türk Anayasa Mahkemesi, kuruluşundan bugüne Yüce Divan yargılaması, siyasi partilerin denetimi gibi diğer bazı görevlerinin yanında esas olarak kanunların anayasaya uygunluğunu denetleme görevini yerine getiren bir yüksek yargı organıdır. 2010 anayasa değişikliğiyle Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruları karara bağlama görev ve yetkisi de verilmiştir.

Anayasa yargısının norm denetimi ve bireysel başvuru olarak ortaya çıkan bu iki temel alanında karar verilirken kuralların ve olayların yorumlanması kaçınılmazdır. Her iki alanda da yorumun iki yönlü olduğunu söyleyebiliriz. Norm denetiminde yorum, bir yandan denetlenen normun ne anlama geldiğini belirlemeyi diğer yandan da ilgili Anayasa hükmünün anlamını ortaya koymayı gerektirmektedir. Bireysel başvuruda ise ihlale neden olduğu ileri sürülen idari veya yargısal işlem/karar ile birlikte temel hak ve özgürlükleri koruyan ilgili Anayasa maddesinin yorumlanması söz konusudur.

Bu bağlamda Anayasa Mahkemesi kendisine Anayasa'yla verilen görevlerini yerine getirirken en başta anayasal hükümleri yorumlamak, anlam ve kapsamlarını belirlemek durumundadır. Anayasal hükümlerin yorumu ise onların hangi gerekçelerle hazırlandığını, hangi aşamalardan geçerek kabul edildiğini ve hangi değişikliklere uğradığını bilmeyi gerektirmektedir.

Elinizdeki çalışma tam da bu amaçla hazırlanmıştır. 1982 Anayasası'nın başlangıçtan itibaren geçirdiği tüm değişiklikleri, madde gerekçelerini, komisyon raporlarını ve diğer yasama süreçlerini dikkate alarak hazırlanan bu çalışma anayasa metninin adeta anatomisi niteliğindedir. Bu nedenle kitabın sadece Mahkememizin üyelerine ve raporlörlerine değil Anayasa'yı öğrenmek,

anlamak, yorumlamak ve uygulamak konumunda olan herkese faydalı olacak bir kaynak eser mahiyetinde olduğuna inanıyorum.

Kitabın hazırlanmasında emeği geçenlere teşekkür ediyor, ilgililere yararlı olmasını temenni ediyorum.

Zühtü ARSLAN
Anayasa Mahkemesi Başkanı

SUNUŞ

Anayasa kurallarının yorumlanması; kuralın lafzı, anayasa sistematiği içindeki yeri ve kuralın amacı kadar anayasa koyucunun kuralın konulmasındaki iradesinin de araştırılmasını gerekli kılar.

1982 Anayasası 18/10/1982 tarihinde halkoylamasına sunulmak üzere kabul edilerek 20/10/1982 tarihli ve 17844 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. 7/11/1982 tarihli halkoylaması sonucunda kabul edilen Anayasa metni 9/11/1982 tarihli ve 17863 sayılı Resmî Gazete'de yeniden yayımlanmıştır. O tarihten bu yana 1982 Anayasası'nda on dokuz kez değişiklik yapılmıştır. Anayasa koyucunun gerek halkoylaması sonucunda kabul edilen metnin dayanağı olan iradesinin gerekse zaman içinde oluşan çeşitli ihtiyaçlar karşısında anayasada değişiklik yapma iradesinin derli toplu bir biçimde ve maddeler temelinde ortaya konulması bu çalışmanın hazırlanma amacıdır.

Çalışmada her maddeyle ilgili ilk sayfada, o maddenin güncel metnine yer verilmiştir. İzleyen sayfalarda, halkoylaması sonucunda kabul edilen metin ve buna ilişkin yasama süreci yer almaktadır. Yöntem bakımından burada ikili bir ayrıma gidilmiştir: Maddede bir değişiklik yapılmışsa maddenin halkoylaması sonucunda yürürlüğe giren metnine "*Maddenin İlk Hâli*" başlığı altında yer verilmiş; maddede bugüne kadar bir değişiklik yapılmamışsa bu başlık açılmamıştır.

1982 Anayasası'nın ihdas edilme sürecinde öncelikle Danışma Meclisi Anayasa Komisyonunca gerekçeli bir metin hazırlanmış, bu metin Danışma Meclisinde müzakereye açılmıştır. Danışma Meclisi Genel Kurulunda yapılan görüşmeler sonucunda kabul edilen metin, Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunca tetkik edilmiştir. Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonu, metinde çeşitli düzenleme ve değişiklikler yaptıktan sonra kabul ettiği metni müzakere edilmek üzere Millî Güvenlik Konseyine arz etmiştir. Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun kabul ettiği metinde Millî Güvenlik Konseyince birtakım değişiklikler yapılmış ve nihayetinde Konsey tarafından kabul edilen metin halkoylamasına sunulmuştur.

Bu süreçte Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu ile Danışma Meclisi tarafından Anayasa metnine ilişkin madde gerekçelerinin hazırlandığı görülmektedir. Ancak Danışma Meclisince her madde için yeniden, ayrı ayrı gerekçe yazılmış olması, bu gerekçelerin Danışma Meclisi Anayasa Komisyonunca hazırlanan gerekçeleri de kapsayıcı nitelikte olması ve Danışma

Meclisi tarafından kabul edilen metnin Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunca müzakerelere esas alınmış olması gözönünde bulundurularak çalışmaya Danışma Meclisi gerekçelerinin alınması tercih edilmiştir. Çalışmada, her maddede "*Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin*" ve "*Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi*" başlıkları altında Danışma Meclisince kabul edilen madde metnine ve gerekçesine yer verilmiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonu Raporu'nda; Komisyonun Danışma Meclisi tarafından hazırlanan metnin maddelerinin tetkiki sonucunda bazı maddeleri aynen kabul ettiği, bazı maddeleri madde numarası, madde kenar başlığı veya madde metnini değiştirerek kabul ettiği, bazı maddeleri Anayasa metninden çıkardığı, son olarak metne bazı maddeler eklediği hususları belirtilmektedir. Danışma Meclisince kabul edilmiş maddelerde değişiklik yapılmışsa ve bu değişiklik, gerekçesinin açıklanmasını gerektiriyorsa ya da Danışma Meclisinin kabul ettiği metinde yer almayan yeni bir madde metne eklenmişse Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonu tarafından bu maddelere gerekçe yazıldığı görülmektedir. Çalışmada bu gerekçelere "*Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi*" başlığı altında, maddenin değişik metnine ise "*Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin*" başlığı altında yer verilmiştir. Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunca aynen kabul edilen maddelerde değişiklik gerekçesine ilişkin ayrı bir başlık açılmamıştır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunca kabul edilen ve müzakere edilmek üzere sunulan metnin maddeleri Millî Güvenlik Konseyi tarafından görüşülmüş, bu esnada bazı maddelerde değişiklik yapılmıştır. Bu değişikliklere ilişkin bir gerekçe hazırlanmamakla birlikte anayasa koyucunun iradesinin anlaşılması bakımından gerekli olduğu ölçüde bu tartışmaların tamamı ya da belli bir bölümüne ilgili maddede "*Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri*" başlığı altında yer verilmiş ya da bu tartışmalara ilişkin açıklayıcı bir not düşülmüştür.

Yukarıda da belirtildiği üzere Anayasa halkoylaması sonucunda kabul edilmesinden sonra günümüze kadar on dokuz kez değiştirilmiş, bazı maddeler birden fazla değişikliğe uğramıştır. İlgili maddelerde yapılan değişikliklere kronolojik olarak yer verilmiştir. Kuralın değişik metnine Anayasa değişikliğine ilişkin kanunun tarihi, sayısı ve adını da içeren başlık altından ulaşılabilir. Yapılan değişiklik, metinde ilgili bölümün altının çizilmesi suretiyle belirtilmiş; metinden çıkarılan ibareler yerine "(…)" konulmuştur. Bu değişikliklere ilişkin yasama süreci ise Anayasa değişikliğine ilişkin kanun teklifi, bu teklifin gerekçesi, Anayasa Komisyonu raporu ve Komisyonun kabul ettiği metni içerecek şekilde sırasıyla "*Kanun Teklifi*", "*Teklifin Madde Gerekçesi*", "*Anayasa Komisyonu Raporu*", "*Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin*" başlıkları altında yer

almıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda teklif görüşülürken ilgili madde için bir değişiklik önergesi verilmiş ve madde bu önergeyle değiştirilmiş ise "*Genel Kurul Görüşmeleri*" başlığı altında bu durumu açıklayan bir not okuyucuya sunulmuştur.

Çalışmanın sonunda Anayasa değişikliğine ilişkin kanun tekliflerinin *genel gerekçe*lerine yönelik ayrı bir ek hazırlanmıştır. Anayasa değişikliğine ilişkin bazı kanun teklifleri ise tek maddede değişiklik öngördüğünden bu değişikliğin ayrı bir genel gerekçesi bulunmamaktadır. Bu halde kanun teklifinin gerekçesine ilgili maddelerden ulaşılabilir.

Değişiklik sürecinde bazı kanunlar Cumhurbaşkanı tarafından bir kez daha görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderilmiş ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi geri gönderilen kanunu tekrar görüşerek aynen kabul etmiştir. Dolayısıyla bu hâlde bir kez daha görüşülmek üzere Cumhurbaşkanı tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisine gönderilen ve tekrar görüşüldükten sonra kabul edilerek yürürlüğe giren iki ayrı kanun bulunmaktadır. Yöntem olarak öncelikle maddenin ikinci kanunla değişik hâline ilgili bölümde yer verilmiş ve maddenin değişen kısımları altı çizilerek gösterilmiştir. Daha sonra sırasıyla geri gönderilen kanuna ilişkin teklif metnine, teklifin madde gerekçesine, Anayasa Komisyonu raporuna, bu Komisyonun kabul ettiği metne ve nihayet geri gönderilen kanun metnine yer verilmiştir. Kanunun geri gönderilmesi ve sonrasındaki aşamalar "*Geri Gönderme Tezkeresi*", "*Anayasa Komisyonu Raporu*" ve "*Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin*" başlıkları altında açıklanmıştır.

Anayasa'da yapılan değişikliklere ilişkin bilgiler -hangi maddelerde değişiklik yapıldığı ve bunların yürürlüğe giriş tarihi- çalışmanın sonundaki Ek-2 ve Ek-3 tablolarında yer almaktadır.

Çalışma hazırlanırken metnin orijinalliğini koruma ve daha sonra yapılacak alıntılarda doğruluk sağlama gayesiyle metinler; kaynak metinlerdeki yazım ve noktalama hataları düzeltilmeden, olduğu gibi alınmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın hazırlanmasında ana kaynak Türkiye Büyük Millet Meclisinin web sitesidir. Sitede yer alan Kanun ve Karar Bilgi Sistemi (https://www.tbmm.gov.tr/kanunlarvekararlar.htm), 1908'den günümüze tutanakların sorgulanabildiği Cumhuriyet Dönemi Meclisleri Genel Kurul Tutanaklarına Erişim Sistemi (https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/tutanak_sorgu.html), Kanun Sorgu Formu (https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/kanunlar_sd.sorgu_baslangic) ve Genel Kurul Tutanakları Sorgu Formu (https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_sd.sorgu_baslangic) çalışmada yer alan metinlere ulaşılırken kullanılan diğer kaynaklardır.

Ayrıca üç ayrı yürürlüğe giriş tarihi benimsenen 6771 sayılı Kanun'la yapılan değişikliklerin çalışmaya aktarılmasında karşılaştırma amacıyla Türkiye Büyük Millet Meclisinin web sitesinde (https://www.tbmm.gov.tr/anayasa.htm); Başbakanlık Mevzuat Bilgi Sistemi'nde (http://www. mevzuat.gov.tr/) ve Resmî Gazete'de (www.resmigazete.gov.tr) yer alan metinlerden yararlanılmıştır.

Çalışma hazırlanırken çeşitli kaynaklarda yayımlanan Anayasa metinleri arasında yazım ve noktalama farklılıkları bulunduğu görülmüştür. Bu nedenle Anayasa maddelerinin ilk hâli "*Kurucu Meclis Tarafından Kabul Olunan ve 24.9.1982 Tarihli, 2707 Numaralı Kanuna Göre Hakoyuna Sunulacak Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*"ndan ve geçirdiği değişiklikler Türkiye Büyük Millet Meclisi Kanunlar Dergisi'nden kontrol edilmiş ve burada yer alan metinler çalışmaya alınmıştır.

Anayasa Mahkemesi kararları ise Anayasa Mahkemesi web sitesi içeriğinde bulunan *Kararlar Bilgi Bankası*ndan (https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/) edinilmiştir.

Ayrıca çalışmanın hazırlanmasında Anayasa Mahkemesi Raportörü Dr. Volkan Has tarafından hazırlanan "*Tüm Değişiklikleriyle Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*" başlıklı çalışmadan da yararlanılmıştır.

Tarihî yorum yöntemi bağlamında Anayasa maddeleriyle ilgili *gerekçe* kavramına karşılık gelebilecek her metnin çalışmaya aktarılmasına özen gösterilmiştir. Ayrıca çalışma bugüne kadar Anayasa metninde yapılmış her değişikliği içerdiğinden güncel bir kaynaktır.

Çalışmada emeği geçen Dr. Abdullah Çelik, Aylin Başaran Yılmaz, Sadettin İlker Cömert, Elif Diren, Figen Kural, Betül Hayrullahoğlu, Dilek Dağlı, Emine Tuba Yılmazoğlu, Özcan Altay, Hilmi Can Turan ve Tahir Sülek'e şükranlarımızı sunar; çalışmanın tüm hukukçulara faydalı olmasını temenni ederiz.

Hazırlayanlar

Yunus Emre Yılmazoğlu İsmail Emrah Perdecioğlu

FİHRİST

BİRİNCİ KISIM
Genel Esaslar

	Madde	Sayfa
Başlangıç		4
I. Devletin Şekli	1	16
II. Cumhuriyetin nitelikleri	2	18
III. Devletin bütünlüğü, resmi dili, bayrağı, milli marşı ve başkenti	3	20
IV. Değiştirilemeyecek hükümler	4	22
V. Devletin temel amaç ve görevleri	5	24
VI. Egemenlik	6	26
VII. Yasama yetkisi	7	28
VIII.Yürütme yetkisi ve görevi	8	30
IX. Yargı yetkisi	9	34
X. Kanun önünde eşitlik	10	38
XI. Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü	11	52
İKİNCİ KISIM Temel Haklar ve Ödevler BİRİNCİ BÖLÜM Genel Hükümler		
I. Temel hak ve hürriyetlerin niteliği	12	60
II. Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması	13	64
III. Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılamaması	14	72
IV Temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması	15	78
V. Yabancıların durumu	16	84
İKİNCİ BÖLÜM Kişinin Hakları ve Ödevleri		
I. Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı	17	88
II. Zorla çalıştırma yasağı	18	96
III. Kişi hürriyeti ve güvenliği	19	100
IV. Özel hayatın gizliliği ve korunması		114
A. Özel hayatın gizliliği	20	114
B. Konut dokunulmazlığı	21	122
C. Haberleşme hürriyeti	22	126
V. Yerleşme ve seyahat hürriyeti	23	132
VI. Din ve vicdan hürriyeti	24	138
VII. Düşünce ve kanaat hürriyeti	25	148
VIII. Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti	26	150

	Madde	Sayfa
IX. Bilim ve sanat hürriyeti	27	156
X. Basın ve yayımla ilgili hükümler		158
A. Basın hürriyeti	28	158
B. Süreli ve süresiz yayın hakkı	29	168
C. Basın araçlarının korunması	30	172
D. Kamu tüzelkişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı	31	176
E. Düzeltme ve cevap hakkı	32	180
XI. Toplantı hak ve hürriyetleri		184
A. Dernek kurma hürriyeti	33	184
B. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı	34	196
XII. Mülkiyet hakkı	35	202
XIII. Hakların korunması ile ilgili hükümler		208
A. Hak arama hürriyeti	36	208
B. Kanunî hâkim güvencesi	37	212
C. Suç ve cezalara ilişkin esaslar	38	216
XIV. İspat hakkı	39	226
XV. Temel hak ve hürriyetlerin korunması	40	228
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler		
I. Ailenin korunması ve çocuk hakları	41	234
II. Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi	42	240
III. Kamu yararı		248
A. Kıyılardan yararlanma	43	248
B. Toprak mülkiyeti	44	252
C. Tarım, hayvancılık ve bu üretim dallarında çalışanların korunması	45	256
D. Kamulaştırma	46	258
E. Devletleştirme ve özelleştirme	47	266
IV. Çalışma ve sözleşme hürriyeti	48	272
V. Çalışma ile ilgili hükümler		276
A. Çalışma hakkı ve ödevi	49	276
B. Çalışma şartları ve dinlenme hakkı	50	282
C. Sendika kurma hakkı	51	286
D. Sendikal faaliyet (Mülga)	52	296

	Madde	Sayfa
VI. Toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavt		302
A. Toplu iş sözleşmesi ve toplu sözleşme hakkı	53	302
B. Grev hakkı ve lokavt	54	316
VII. Ücrette adalet sağlanması	55	324
VIII. Sağlık, çevre ve konut		328
A. Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması	56	328
B. Konut hakkı	57	332
IX. Gençlik ve spor		334
A. Gençliğin korunması	58	334
B. Sporun geliştirilmesi ve tahkim	59	338
X. Sosyal güvenlik hakları		342
A. Sosyal güvenlik hakkı	60	342
B. Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler	61	344
C. Yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşları	62	348
XI. Tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması	63	350
XII. Sanatın ve sanatçının korunması	64	352
XIII. Devletin iktisadî ve sosyal ödevlerinin sınırları	65	354
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM Siyasî Haklar ve Ödevler		
I. Türk vatandaşlığı	66	358
II. Seçme, seçilme ve siyasî faaliyette bulunma hakları	67	362
III. Siyasî partilerle ilgili hükümler		374
A. Parti kurma, partilere girme ve partilerden ayrılma	68	374
B. Siyasî partilerin uyacakları esaslar	69	384
IV. Kamu hizmetlerine girme hakkı		402
A. Hizmete girme	70	402
B. Mal bildirimi	71	404
V. Vatan hizmeti	72	406
VI. Vergi ödevi	73	408
VII. Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı	74	412

ÜÇÜNCÜ KISIM
Cumhuriyetin Temel Organları
BİRİNCİ BÖLÜM
Yasama

	Madde	Sayfa
I. Türkiye Büyük Millet Meclisi		420
A. Kuruluşu	75	420
B. Milletvekili seçilme yeterliliği	76	428
C. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanının seçim dönemi	77	444
D. Seçimlerin geriye bırakılması ve ara seçimler	78	458
E. Seçimlerin genel yönetim ve denetimi	79	468
F. Üyelikle ilgili hükümler		474
1. Milletin temsili	80	474
2. Andiçme	81	476
3. Üyelikle bağdaşmayan işler	82	480
4. Yasama dokunulmazlığı	83	486
5. Milletvekilliğinin düşmesi	84	490
6. İptal istemi	85	506
7. Ödenek ve yolluklar	86	512
II. Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri		518
A. Genel olarak	87	518
B. Kanunların teklif edilmesi ve görüşülmesi	88	528
C. Kanunların Cumhurbaşkanınca yayımlanması	89	532
D. Milletlerarası andlaşmaları uygun bulma	90	538
E. Kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verme (Mülga)	91	544
F. Savaş hali ilânı ve silahlı kuvvet kullanılmasına izin verme	92	550
III. Türkiye Büyük Millet Meclisinin faaliyetleri ile ilgili hükümler		554
A. Toplanma ve tatil	93	554
B. Başkanlık Divanı	94	560
C. İçtüzük, siyasî parti grupları ve kolluk işleri	95	572
D. Toplantı ve karar yeter sayısı	96	576
E. Görüşmelerin açıklığı ve yayımlanması	97	582
IV. Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgi edinme ve denetim yolları[1]	98	584

[1] *6771 Sayılı Kanunun 6. maddesi ile maddenin "A. Genel Olarak" şeklindeki kenar başlığı metinden çıkarılmıştır.*

	Madde	Sayfa
B. Gensoru (Mülga)	99	590
C. Meclis soruşturması (Mülga)	100	594
İKİNCİ BÖLÜM Yürütme		
I. Cumhurbaşkanı		606
A. Adaylık ve seçimi	101	606
B. Seçimi (Mülga)	102	618
C. Andiçmesi	103	626
D. Görev ve yetkileri	104	628
E. Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu	105	644
F. Cumhurbaşkanı yardımcıları, Cumhurbaşkanına vekâlet ve bakanlar	106	652
G. Cumhurbaşkanı Genel Sekreterliği (Mülga)	107	660
H. Devlet Denetleme Kurulu	108	664
II. Bakanlar Kurulu		670
A. Kuruluş (Mülga)	109	670
B. Göreve başlama ve güvenoyu (Mülga)	110	674
C. Görev sırasında güvenoyu (Mülga)	111	678
D. Görev ve siyasî sorumluluk (Mülga)	112	682
E. Bakanlıkların kurulması ve bakanlar (Mülga)	113	686
F. Seçimlerde geçici Bakanlar Kurulu (Mülga)	114	690
G. Tüzükler (Mülga)	115	694
H. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanı seçimlerinin yenilenmesi	116	698
İ. Millî Savunma		704
1. Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı	117	704
2. Millî Güvenlik Kurulu	118	710
III. Olağanüstü hal yönetimi[2]	119	718
2. Şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddî şekilde bozulması sebepleriyle olağanüstü hal ilânı (Mülga)	120	726
3. Olağanüstü hallerle ilgili düzenleme (Mülga)	121	730
B. Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hali (Mülga)	122	736

[2] *6771 sayılı Kanun'un 12. maddesiyle madde başlığı "III Olağanüstü hal yönetimi" olarak değiştirilmiş; "A. Olağanüstü haller" ve "1. Tabiî afet ve ağır ekonomik bunalım sebebiyle olağanüstü hal ilânı" kenar başlıkları metinden çıkarılmıştır.*

	Madde	Sayfa
IV. İdare		742
A. İdarenin esasları		742
1. İdarenin bütünlüğü ve kamu tüzelkişiliği	123	742
2. Yönetmelikler	124	748
B. Yargı yolu	125	752
C. İdarenin kuruluşu		766
1. Merkezî idare	126	766
2. Mahallî idareler	127	770
D. Kamu hizmeti görevlileriyle ilgili hükümler		780
1. Genel ilkeler	128	780
2. Görev ve sorumlulukları, disiplin kovuşturulmasında güvence	129	786
E. Yükseköğretim kurumları ve üst kuruluşları		794
1. Yükseköğretim kurumları	130	794
2. Yükseköğretim üst kuruluşları	131	802
3. Yükseköğretim kurumlarından özel hükümlere tabi olanlar	132	808
F. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, radyo ve televizyon kuruluşları ve kamuyla ilişkili haber ajansları	133	810
G. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu	134	828
H. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları	135	832
İ. Diyanet İşleri Başkanlığı	136	842
J. Kanunsuz emir	137	844
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM Yargı		
I. Genel hükümler		848
A. Mahkemelerin bağımsızlığı	138	848
B. Hâkimlik ve savcılık teminatı	139	852
C. Hâkimlik ve savcılık mesleği	140	854
D. Duruşmaların açık ve kararların gerekçeli olması	141	858
E. Mahkemelerin kuruluşu	142	860
F. Devlet Güvenlik Mahkemeleri (Mülga)	143	864
G. Adalet hizmetlerinin denetimi	144	874
H. Askerî yargı (Mülga)	145	880

	Madde	Sayfa
II. Yüksek mahkemeler		890
A. Anayasa Mahkemesi		890
1. Kuruluşu	146	890
2. Üyelerin görev süresi ve üyeliğin sona ermesi	147	910
3. Görev ve yetkileri	148	914
4. Çalışma ve yargılama usulü	149	928
5. İptal davası	150	942
6. Dava açma süresi	151	948
7. Anayasaya aykırılığın diğer mahkemelerde ileri sürülmesi	152	952
8. Anayasa Mahkemesinin kararları	153	958
B. Yargıtay	154	964
C. Danıştay	155	970
D. Askerî Yargıtay (Mülga)	156	978
E. Askerî Yüksek İdare Mahkemesi (Mülga)	157	984
F. Uyuşmazlık Mahkemesi	158	992
III. Hâkimler ve Savcılar Kurulu	159	998
IV. Sayıştay	160	1024
DÖRDÜNCÜ KISIM		
Malî ve Ekonomik Hükümler		
BİRİNCİ BÖLÜM		
Malî Hükümler		
I. Bütçe		1034
A. Bütçe ve kesinhesap	161	1034
B. Bütçenin görüşülmesi (Mülga)	162	1044
C. Bütçelerde değişiklik yapılabilme esasları (Mülga)	163	1052
D. Kesinhesap (Mülga)	164	1056
E. Kamu iktisadî teşebbüslerinin denetimi	165	1060
İKİNCİ BÖLÜM		
Ekonomik Hükümler		
I. Planlama; Ekonomik ve Sosyal Konsey	166	1064
II. Piyasaların denetimi ve dış ticaretin düzenlenmesi	167	1072
III. Tabiî servetlerin ve kaynakların aranması ve işletilmesi	168	1080
IV. Ormanlar ve orman köylüsü		1082
A. Ormanların korunması ve geliştirilmesi	169	1082

	Madde	Sayfa
B. Orman köylüsünün korunması	170	1086
V. Kooperatifçiliğin geliştirilmesi	171	1090
VI. Tüketiciler ile esnaf ve sanatkârların korunması		1094
A. Tüketicilerin korunması	172	1094
B. Esnaf ve sanatkârların korunması	173	1096
BEŞİNCİ KISIM Çeşitli Hükümler		
I. İnkılâp kanunlarının korunması	174	1100
ALTINCI KISIM Geçici Hükümler		
GEÇİCİ MADDE 1		1104
GEÇİCİ MADDE 2		1108
GEÇİCİ MADDE 3		1114
GEÇİCİ MADDE 4 (Mülga)		1116
GEÇİCİ MADDE 5		1122
GEÇİCİ MADDE 6		1124
GEÇİCİ MADDE 7		1126
GEÇİCİ MADDE 8		1128
GEÇİCİ MADDE 9		1130
GEÇİCİ MADDE 10		1134
GEÇİCİ MADDE 11		1136
GEÇİCİ MADDE 12		1138
GEÇİCİ MADDE 13		1140
GEÇİCİ MADDE 14		1142
GEÇİCİ MADDE 15		1146
GEÇİCİ MADDE 16		1152
GEÇİCİ MADDE 17		1154
GEÇİCİ MADDE 18		1158
GEÇİCİ MADDE 19		1164
GEÇİCİ MADDE 20		1176
GEÇİCİ MADDE 21		1192
YEDİNCİ KISIM Son Hükümler		
I. Anayasanın değiştirilmesi, seçimlere ve halkoylamasına katılma	175	1202

	Madde	Sayfa
II. Başlangıç ve kenar başlıklar	176	1212
III. Anayasanın yürürlüğe girmesi	177	1214
TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASINA İŞLENMEYEN GEÇİCİ MADDELER		1235
3/10/2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'un Geçici Maddesi		1236
27/12/2002 Tarihli ve 4777 Sayılı Kanun'un Geçici Maddesi		1238
EKLER		1241
Ek-1 Anayasa Değişikliğine İlişkin Kanun Tekliflerinin Genel Gerekçeleri		1241
Ek-2 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda Yapılan Değişiklikler		1259
Ek-3 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na Ek ve Değişiklik Getiren Mevzuatın Yürürlüğe Girdiği ve Anayasa Mahkemesi Tarafından İptal Edilen Kuralların Yürürlükten Kalktığı Tarihleri Gösteren Tablo		1261
Ek-4 Türkiye Cumhuriyeti Anayasasını Değiştiren Kanunların Numara, Kabul Tarihi ve Adları		1265

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI

(GEREKÇELİ)

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI[1]

Kanun Numarası : 2709
Kabul Tarihi : 18/10/1982

Yayımlandığı Resmî Gazete:
Tarih : 20/10/1982
Sayı : 17844

1 *Anayasa, 7/11/1982'de Halkoylamasına sunulduktan sonra 9/11/1982 tarihli ve 17863 sayılı Resmî Gazete (Mükerrer)'de yayımlanmıştır.*

BAŞLANGIÇ (Değişik: 23/7/1995-4121/1.md.)

Türk Vatanı ve Milletinin ebedi varlığını ve Yüce Türk Devletinin bölünmez bütünlüğünü belirleyen bu Anayasa, Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu, ölümsüz önder ve eşsiz kahraman Atatürk'ün belirlediği milliyetçilik anlayışı ve onun inkılap ve ilkeleri doğrultusunda;

Dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak, Türkiye Cumhuriyetinin ebedi varlığı, refahı, maddi ve manevi mutluluğu ile çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma azmi yönünde;

Millet iradesinin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunu Millet adına kullanmaya yetkili kılınan hiçbir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı;

Kuvvetler ayırımının, Devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli Devlet yetki ve görevlerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medeni bir işbölümü ve işbirliği olduğu ve üstünlüğün ancak Anayasa ve kanunlarda bulunduğu;

(Değişik: 3/10/2001-4709/1. md.) Hiçbir faaliyetin Türk milli menfaatlerinin, Türk varlığının, Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihi ve manevi değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği ve lâiklik ilkesinin gereği olarak kutsal din duygularının, Devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılamayacağı;

Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu;

Topluca Türk vatandaşlarının milli gurur ve iftiharlarda, milli sevinç ve kederlerde, milli varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatının her türlü tecellisinde ortak olduğu, birbirinin hak ve hürriyetlerine kesin saygı, karşılıklı içten sevgi ve kardeşlik duygularıyla ve "yurtta sulh, cihanda sulh" arzu ve inancı içinde, huzurlu bir hayat talebine hakları bulunduğu

FİKİR, İNANÇ VE KARARIYLA anlaşılmak, sözüne ve ruhuna bu yönde saygı ve mutlak sadakatle yorumlanıp uygulanmak üzere,

TÜRK MİLLETİ TARAFINDAN, demokrasiye âşık Türk evlatlarının vatan ve millet sevgisine emanet ve tevdi olunur.

Başlangıç'ın İlk Hâli

BAŞLANGIÇ

Ebedî Türk vatan ve milletinin bütünlüğüne ve kutsal Türk Devletinin varlığına karşı, Cumhuriyet devrinde benzeri görülmemiş bölücü ve yıkıcı kanlı bir iç savaşın gerçekleşme noktasına yaklaştığı sırada;

Türk Milletinin ayrılmaz parçası olan Türk Silahlı Kuvvetlerinin, milletin çağrısıyla gerçekleştirdiği 12 Eylül 1980 harekâtı sonucunda, Türk Milletinin meşrû temsilcileri olan Danışma Meclisince hazırlanıp, Millî Güvenlik Konseyince son şekli verilerek Türk Milleti tarafından kabul ve tasvip ve doğrudan doğruya O'nun eliyle vazolunan bu ANAYASA :

— Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu, ölümsüz önder ve eşsiz kahraman Atatürk'ün belirlediği milliyetçilik anlayışı ve O'nun inkılâp ve ilkeleri doğrultusunda;

— Dünya milletler ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak; Türkiye Cumhuriyetinin ilelebet varlığı, refahı, maddî ve manevî mutluluğu ile çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma azmi yönünde;

—Millet iradesinin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunu millet adına kullanmaya yetkili kılınan hiçbir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı;

— Kuvvetler ayrımının, Devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli Devlet yetkilerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medenî bir işbölümü ve işbirliği olduğu ve üstünlüğün ancak Anayasa ve kanunlarda bulunduğu;

— Hiçbir düşünce ve mülahazanın Türk millî menfaatlerinin, Türk varlığının Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihî ve manevî değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılâpları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği ve lâiklik ilkesinin gereği kutsal din duygularının, Devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılmayacağı;

— Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak millî kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddî ve manevî varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu;

— Topluca Türk vatandaşlarının millî gurur ve iftiharlarda, millî sevinç ve kederlerde, millî varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatının her türlü tecellisinde ortak olduğu, birbirinin hak ve hürriyetine kesin saygı, karşılıklı içten sevgi ve kardeşlik duygularıyla ve «Yurtta sulh, cihanda sulh» arzu ve inancı içinde, huzurlu bir hayat talebine hakları bulunduğu

FİKİR, İNANÇ VE KARARIYLA anlaşılmak, sözüne ve ruhuna bu yönde saygı ve mutlak sadakatle yorumlanıp uygulanmak üzere,

TÜRK MİLLETİ TARAFINDAN, demokrasiye âşık Türk evlatlarının vatan ve millet sevgisine emanet ve tevdi olunur.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin

BAŞLANGIÇ

Tarihi boyunca bağımsız ve hür yaşayan ve Atatürk'ün önderliğinde hak ve hürriyetleri için savaşarak Türkiye Cumhuriyetini kuran;

Egemenliğin kayıtsız şartsız millette olduğuna inanan; adaleti devletin temeli sayan;

Tüm fertlerini, Atatürk Milliyetçiliği ilkesini uygulayarak kaderde, kıvançta ve tasada ortak bölünmez bir bütün, millî şuur ve ülküler etrafında imtiyazsız ve sınıfsız kaynaşmış bir kitle halinde toplayan;

Lâikliği, kutsal din duygularının devlet işlerine ve politikaya karıştırılmaması ve devletin din kurallarına dayandırılmaması şeklinde anlayan;

Yurtta sulh, cihanda sulh ülküsü ve inkılâplarıyla çağdaş uygarlık düzeyine erişip, dünya milletler ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak seçkin yerini almış bulunan Büyük Türk Milleti;

Düşünce hürriyeti ve insanlar arasında karşılıklı saygı ve sevgi ilkelerine dayalı demokrasi rejimi gerçekleştirilirken, Milletin bağımsızlık ve bölünmezliğini, ülkenin bütünlüğünü, Cumhuriyeti, demokrasiyi korumak ve toplumun huzur ve refahını sağlamak amacıyla Türkiye Cumhuriyeti Kurucu Meclisi tarafından hazırlanan ve Atatürk ilkeleriyle inkılâplarını ve Atatürk Milliyetçiliğini temel alan, demokratik, lâik, sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetinin temel yönetimini belirleyen bu Anayasa'yı kabul ve ilân ve onu hürriyetçi demokrasiye âşık evlâtlarının koruyuculuğuna emanet eder...

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

BAŞLANGIÇ

Ebedî Türk vatan ve milletinin bütünlüğüne ve kutsal Türk Devletinin varlığına karşı, Cumhuriyet devrinde benzeri görülmemiş bölücü ve yıkıcı kanlı bir iç savaşın gerçekleşme noktasına yaklaştığı sırada;

Türk Milletinin ayrılmaz parçası olan Türk Silahlı Kuvvetlerinin, milletin çağrısıyla gerçekleştirdiği 12 Eylül 1980 harekâtı sonucunda,

Türk Milletinin meşrû temsilcileri olan Danışma Meclisince hazırlanıp, Millî Güvenlik Konseyince son şekli verilerek Türk Milleti tarafından kabul ve tasvip ve doğrudan doğruya O'nun eliyle vazolunan bu ANAYASA :

— Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu, ölümsüz önder ve eşsiz kahraman Atatürk'ün belirlediği milliyetçilik anlayışı ve O'nun inkılâp ve ilkeleri doğrultusunda;

— Dünya milletler ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak; Türkiye Cumhuriyetinin ilelebet varlığı, refahı, maddî ve manevî mutluluğu ile çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma azmi yönünde;

—Millet iradesinin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunu millet adına kullanmaya yetkili kılınan hiçbir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı;

— Kuvvetler ayrımının, Devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli Devlet yetkilerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medenî bir işbölümü ve işbirliği olduğu ve üstünlüğün ancak Anayasa ve kanunlarda bulunduğu;

— Hiçbir düşünce ve mülahazanın Türk millî menfaatlerinin, Türk varlığının Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihî ve manevî değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılâpları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği ve lâiklik ilkesinin gereği kutsal din duygularının, Devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılmayacağı;

— Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak millî kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddî ve manevî varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu;

— Topluca Türk vatandaşlarının millî gurur ve iftiharlarda, millî sevinç ve kederlerde, millî varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatının her türlü tecellisinde ortak olduğu, birbirinin hak ve hürriyetine kesin saygı, karşılıklı içten sevgi ve kardeşlik duygularıyla ve «Yurtta sulh, cihanda sulh» arzu ve inancı içinde, huzurlu bir millî hayat talebine hakları bulunduğu;

FİKİR, İNANÇ VE KARARIYLA anlaşılmak, sözüne ve ruhuna bu yönde saygı ve mutlak sadakatle yorumlanıp uygulanmak üzere,

TÜRK MİLLETİ TARAFINDAN, demokrasiye âşık Türk evlatlarının vatan ve millet sevgisine emanet ve tevdi olunur.

Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri

(1. Dönem, 7. Cilt, 118. Birleşim, Sayfa 405, 406)

Millî Güvenlik Konseyi görüşmelerinde "Türk Silahlı Kuvvetlerinin, milletin çağrısıyla gerçekleştirdiği 12 Eylül 1980 harekâtı sonucunda, Türk

Milletinin meşru temsilcileri…" ifadesinden sonra gelmek üzere "olan" ibaresinin eklenmesi kabul edilmiştir.

Ayrıca Başlangıç kısmının Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunca kabul edilen hâlinde 9. fıkranın son cümlesinde yer alan "huzurlu bir millî hayat talebine hakları bulunduğu;" bölümünün Millî Güvenlik Konseyi görüşmeleri sırasında "huzurlu bir hayat talebine hakları bulunduğu;" biçiminde okunup kayda alınarak görüşme ve oylamanın yapıldığı anlaşılmaktadır.

Metin bu değişik hâliyle Millî Güvenlik Konseyince kabul edilmiştir.

23/7/1995 Tarihli ve 4121 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik

BAŞLANGIÇ

Türk Vatanı ve Milletinin ebedi varlığını ve Yüce Türk Devletinin bölünmez bütünlüğünü belirleyen bu Anayasa, Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu, ölümsüz önder ve eşsiz kahraman Atatürk'ün belirlediği milliyetçilik anlayışı ve onun inkılap ve ilkeleri doğrultusunda;

Dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak, Türkiye Cumhuriyetinin ebedi varlığı, refahı, maddi ve manevi mutluluğu ile çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma azmi yönünde;

Millet iradesinin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunu Millet adına kullanmaya yetkili kılınan hiçbir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı;

Kuvvetler ayırımının, Devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli Devlet yetki ve görevlerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medeni bir işbölümü ve işbirliği olduğu ve üstünlüğün ancak Anayasa ve kanunlarda bulunduğu;

Hiçbir düşünce ve mülahazanın Türk milli menfaatlerinin, Türk varlığının, Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihi ve manevi değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği ve lâiklik ilkesinin gereği olarak kutsal din duygularının, Devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılamayacağı;

Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu;

Topluca Türk vatandaşlarının milli gurur ve iftiharlarda, milli sevinç ve kederlerde, milli varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatının her türlü tecellisinde ortak olduğu, birbirinin hak ve hürriyetlerine kesin saygı, karşılıklı içten sevgi ve kardeşlik duygularıyla ve "yurtta sulh, cihanda sulh" arzu ve inancı içinde, huzurlu bir hayat talebine hakları bulunduğu

FİKİR, İNANÇ VE KARARIYLA anlaşılmak, sözüne ve ruhuna bu yönde saygı ve mutlak sadakatle yorumlanıp uygulanmak üzere,

TÜRK MİLLETİ TARAFINDAN, demokrasiye âşık Türk evlatlarının vatan ve millet sevgisine emanet ve tevdi olunur.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 1. - 7.11.1982 tarihli, 2709 numaralı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının BAŞLANGIÇ metni aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. BAŞLANGIÇ Bu Anayasa; Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu, ölümsüz önder ve eşsiz kahraman Atatürk'ün belirlediği milliyetçilik anlayışı ve onun inkılap ve ilkeleri doğrultusunda; Dünya milletler ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak; Türkiye Cumhuriyetinin ilelebet varlığı, refahı, maddî ve manevî mutluluğu ile çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma azmi yönünde; Millet iradesinin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunu millet adına kullanmaya yetkili kılınan hiçbir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı; Kuvvetler ayrımının, Devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli Devlet yetkilerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medeni bir işbölümü ve işbirliği olduğu ve üstünlüğün ancak Anayasa ve kanunlarda bulunduğu; Hiçbir düşünce ve mülahazanın Türk millî menfaatlerinin, Türk varlığının Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının Türklüğün tarihi ve manevi değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği ve laiklik ilkesinin gereği kutsal din duygularının, Devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılmayacağı; Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak millî kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme - ve maddî ve manevî varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu; Topluca Türk vatandaşlarının millî gurur ve iftiharlarda, millî sevinç ve kederlerde, millî varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatının her türlü tecellisinde ortak olduğu, birbirinin hak ve hürriyetine kesin saygı, karşılıklı içten sevgi ve kardeşlik duygularıyla ve "yurtta sulh, cihanda sulh" arzu ve inancı içinde, huzurlu bir hayat talebine hakları bulunduğu; FİKİR, İNANÇ VE KARARIYLA anlaşılmak, sözüne ve ruhuna bu yönde saygı ve mutlak sadakatle yorumlayıp uygulanmak üzere, TÜRK MİLLETİ TARAFINDAN, demokrasiye aşık Türk evlatlarının vatan ve millet sevgisine emanet ve tevdi olunur.

Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 1. — Anayasanın başlangıç kısmının birinci ve ikinci fıkraları metinden çıkarılarak Anayasaya Demokratik bir yapı kazandırılmak istenmiştir.
Anayasa Komisyonu Raporu
Komisyonumuz, Anayasanın Başlangıç kısmının ilk iki fıkrasında yer alan 12 Eylül 1980 hareketine ilişkin atıfların aynı Anayasanın demokratik olma niteliğini zedeleyebilecek yorumlara sebep olabileceği gerekçesiyle, bu iki fıkranın başlangıç kısmından çıkarılmasına dair Teklifin 1 inci maddesini uygun bulmuştur. Bu maddede, ayrıca yazıma ilişkin bazı değişikliklerin yapılması uygun görülmüştür.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 1. - 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının BAŞLANGIÇ metni aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir: BAŞLANGIÇ Bu Anayasa, Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu, ölümsüz önder ve eşsiz kahraman Atatürk'ün belirlediği milliyetçilik anlayışı ve onun inkılap ve ilkeleri doğrultusunda; Dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak, Türkiye Cumhuriyetinin ebedi varlığı, refahı, maddi ve manevi mutluluğu ile çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma azmi yönünde; Millet iradesinin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunu Millet adına kullanmaya yetkili kılınan hiçbir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı; Kuvvetler ayırımının, Devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli Devlet yetki ve görevlerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medeni bir işbölümü ve işbirliği olduğu ve üstünlüğün ancak Anayasa ve kanunlarda bulunduğu; Hiçbir düşünce ve mülahazanın Türk milli menfaatlerinin, Türk varlığının, Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihi ve manevi değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği ve laiklik ilkesinin gereği olarak kutsal din duygularının, Devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılamayacağı; Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu;

Topluca Türk vatandaşlarının milli gurur ve iftiharlarda, milli sevinç ve kederlerde, milli varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatının. her türlü tecellisinde ortak olduğu, birbirinin hak ve hürriyetlerine kesin saygı, karşılıklı içten sevgi ve kardeşlik duygularıyla ve "yurtta sulh, cihanda sulh" arzu ve inancı içinde, huzurlu bir hayat talebine hakları bulunduğu;

FİKİR, İNANÇ VE KARARIYLA anlaşılmak, sözüne ve ruhuna bu yönde saygı ve mutlak sadakatle yorumlanıp uygulanmak üzere,

TÜRK MİLLETİ TARAFINDAN, demokrasiye âşık Türk evlatlarının vatan ve millet sevgisine emanet ve tevdi olunur.

Genel Kurul Görüşmeleri

(19. Dönem, 88. Cilt, 123. Birleşim, Sayfa 420)

(19. Dönem, 89. Cilt, 124. Birleşim, Sayfa 34, 46)

Teklifin Genel Kurulca yapılan ilk görüşmeleri sırasında 123. Birleşimde, 1. madde, verilen önergeler dikkate alınarak tekrar düzenlenmesi için Anayasa Komisyonuna iade edilmiştir.

124. Birleşimde ise Anayasa Komisyonu maddeyi tekrar düzenleyerek Genel Kurula sunmuştur. Yeniden düzenlemeye ilişkin Anayasa Komisyonu ek raporunda Başlangıç metninin ilk paragrafının "Türk Vatanı ve Milletinin ebedi varlığını ve Yüce Türk Devletinin bölünmez bütünlüğünü belirleyen..." şeklinde başlamasının benimsendiği belirtilmiştir (s. 34). Bu hâli ile gerçekleşen oylama sonucunda madde kabul edilmiştir (s. 46).

3/10/2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik

BAŞLANGIÇ

Türk Vatanı ve Milletinin ebedi varlığını ve Yüce Türk Devletinin bölünmez bütünlüğünü belirleyen bu Anayasa, Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu, ölümsüz önder ve eşsiz kahraman Atatürk'ün belirlediği milliyetçilik anlayışı ve onun inkılap ve ilkeleri doğrultusunda;

Dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak, Türkiye Cumhuriyetinin ebedi varlığı, refahı, maddi ve manevi mutluluğu ile çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma azmi yönünde;

Millet iradesinin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunu Millet adına kullanmaya yetkili kılınan hiçbir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı;

Kuvvetler ayırımının, Devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli Devlet yetki ve görevlerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medeni bir işbölümü ve işbirliği olduğu ve üstünlüğün ancak Anayasa ve kanunlarda bulunduğu;

Hiçbir faaliyetin Türk milli menfaatlerinin, Türk varlığının, Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihi ve manevi değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği ve lâiklik ilkesinin gereği olarak kutsal din duygularının, Devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılamayacağı;

Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu;

Topluca Türk vatandaşlarının milli gurur ve iftiharlarda, milli sevinç ve kederlerde, milli varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatının her türlü tecellisinde ortak olduğu, birbirinin hak ve hürriyetlerine kesin saygı, karşılıklı içten sevgi ve kardeşlik duygularıyla ve "yurtta sulh, cihanda sulh" arzu ve inancı içinde, huzurlu bir hayat talebine hakları bulunduğu

FİKİR, İNANÇ VE KARARIYLA anlaşılmak, sözüne ve ruhuna bu yönde saygı ve mutlak sadakatle yorumlanıp uygulanmak üzere,

TÜRK MİLLETİ TARAFINDAN, demokrasiye âşık Türk evlatlarının vatan ve millet sevgisine emanet ve tevdi olunur.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 1. – 7.11.1982 tarih ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının başlangıç bölümünün beşinci fıkrasının başında geçen "Hiçbir düşünce ve mülahazanın" ibaresi "hiçbir eylemin" şeklinde değiştirilmiştir.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 1. – Anayasanın başlangıç bölümünün beşinci fıkrasında yer alan "Hiçbir düşünce ve mülahazanın" ibareleri doğrudan düşünceye bir sınır teşkil etmesi nedeniyle "Hiçbir eylemin" şeklinde değiştirilmektedir.
Anayasa Komisyonu Raporu
- Çerçeve 1 inci maddesi, "eylemin" ibaresinin "faaliyetin" şeklinde değiştirilmesi, … oy birliği ile kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 1.- 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Başlangıç metninin beşinci fıkrasının başında geçen "Hiçbir düşünce ve mülahazanın" ibaresi "Hiçbir faaliyetin" şeklinde değiştirilmiştir.

BİRİNCİ KISIM
Genel Esaslar

I. Devletin şekli
MADDE 1. — Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
BİRİNCİ KISIM **GENEL ESASLAR** **I. Devletin şekli** **MADDE 1. —** Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
BİRİNCİ KISIM **GENEL ESASLAR** **MADDE — 1** *Devletin şekli* Tasarının 1 inci maddesi Türk Devletinin bir Cumhuriyet olduğunu ilan etmektedir. 1924 ve 1961 Anayasalarında bu ilke belirtilmiştir. Devlet Başkanının veraset yoluyla değil milletçe veya milletin temsilcisi Türkiye Büyük Millet Meclisince seçilerek makamına geleceği açıklanmaktadır.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
BİRİNCİ KISIM **GENEL ESASLAR** **I. Devletin şekli** **MADDE 1. —** Danışma Meclisi metninin 1 inci maddesi aynen kabul edilmiştir.

II. Cumhuriyetin nitelikleri

MADDE 2. — Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
II. Cumhuriyetin temel ilkeleri **MADDE 2. —** Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk Milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 2 *Cumhuriyetin temel ilkeleri* Türkiye Cumhuriyetinin her şeyden önce Atatürk milliyetçiliğine bağlı; yani bütün fertlerinin kaderde, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün halinde, diğer bir deyişle, millî dayanışma ve adalet anlayışı içerisinde yaşayan bir toplum olduğu açıklanmıştır. Bu toplum, insan haklarına saygılı, başlangıçta belirtilen Atatürk İlkelerine dayanan siyasî rejimler içinde insan haysiyetini en iyi koruyan, gerçekleştiren ve teminat altına alan demokratik rejim benimsenmiştir. Demokratik rejimin de, laiklik ve sosyal hukuk devleti ilkelerine dayandığı belirtilmiştir. Demokrasi, egemenliğin millete ait olduğu bir siyasî rejimdir. Hiçbir zaman dinsizlik anlamına gelmeyen laiklik ise, her ferdin istediği inanca, mezhebe sahip olabilmesi, ibadetini yapabilmesi ve dinî inançlarından dolayı diğer vatandaşlardan farklı bir muameleye tabi kılınmaması anlamına gelir. Sosyal hukuk devleti ise, bizzat devletin koyduğu hukuk kurallarına uyacağı ve çalışan, çalıştığı halde elde ettiği ürün ile mutlu olabilmek için, tasarladığı maddî ve manevî değerlere sahip olamayan kişilerin yardımcısı olacağı ilkesini belirtmektedir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
II. Cumhuriyetin nitelikleri[1] **MADDE 2. —** Danışma Meclisi metninin 2 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

[1] *Danışma Meclisince benimsenen madde metninin başlığı "Cumhuriyetin temel ilkeleri" olmakla birlikte Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunca madde metninin başlığının "Cumhuriyetin nitelikleri" olarak kabul edildiği ve bu hâliyle Millî Güvenlik Konseyine sunulduğu anlaşılmaktadır.*

III. Devletin bütünlüğü, resmî dili, bayrağı, millî marşı ve başkenti

MADDE 3. — Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir.

Bayrağı, şekli kanununda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır.

Millî marşı «İstiklal Marşı»dır.

Başkenti Ankara'dır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
III. Devletin bütünlüğü, resmî dili, bayrağı, millî marşı ve başkenti **MADDE 3. —** Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Resmî dili Türkçedir. Bayrağı, şekli kanununda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır. Millî marşı «İstiklal Marşı»dır. Başkenti Ankara'dır.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 3 *Devletin bütünlüğü, resmî dili, bayrağı, millî marşı ve başkenti* Bu maddede Türk Devletinin ülkesi ve milleti ile bölünmez bir bütün olduğu gerçeği tekrarlanmıştır. Türkiye'de yaşayan insanların resmî dillerinin Türkçe olduğu ve bayrağımızın beyaz ayyıldızlı albayrak olduğu bir kere daha belirtilmiştir. Ancak, bayrağın şeklinin kanunda tespit edileceği de, gelecekte sanat açısından yapılması muhtemel değişikliklere imkân sağlamak amacıyla konulmuştur. Millî Marşımız ise, Büyük Türk Şairi Mehmet Akif'in yazdığı ve İstiklâl Harbimizden beri Türk milletinin millî marşı olan «İstiklâl Marşı» olduğu açıklanmıştır. Yukarıda belirtilen manevî değerler Türk Devletinin ve Milletinin etrafında toplandığı kutsal simgelerdir. Devletin Başkenti Ankara'dır.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
III. Devletin bütünlüğü, resmî dili, bayrağı, millî marşı ve başkenti **MADDE 3. —** Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir. Bayrağı, şekli kanunda[1] belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır. Millî marşı «İstiklal Marşı»dır. Başkenti Ankara'dır.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde — 3 Değişik yorumlara sebebiyet verilmemesi için bu madde amacına uygun bir biçimde redaksiyona tabi tutulmuştur.

1 *Madde Millî Güvenlik Konseyi görüşmelerinde yazıldığı şekliyle kabul edilmiş olmakla birlikte halkoylaması sonucunda yürürlüğe giren metinde "kanununda" ibaresine yer verilmiştir.*

IV. Değiştirilemeyecek hükümler

MADDE 4. — Anayasanın 1 inci maddesindeki Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile, 2 nci maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve 3 üncü maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
XI. Devlet şeklinin değişmezliği **MADDE 11. —** Devlet şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki Anayasa hükmü değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 11 *Devlet şeklinin değişmezliği* 1924 Anayasası konarken saltanat henüz kaldırılmış bulunduğundan Cumhuriyet rejimini korumak için, Anayasada yapılacak bir değişiklikle saltanata dönülmesini önlemek amacına uygun olarak Cumhuriyet rejiminin değiştirilmez olduğu ve değiştirilmesinin teklif dahi edilemeyeceği Anayasa hükümleri arasına konmuştu. Fransa'da da 3 üncü Cumhuriyetin başlarında aynı mealde Cumhuriyet rejimini koruyacak bir hüküm getirilmişti. 1924 Anayasasında hiç şüphesiz 3 üncü Fransız Cumhuriyetinden esinlenerek saltanata dönüş eğilimlerine set çekilmiştir. 1961 Anayasası düzenlenirken böyle bir endişe artık kaybolmuştur. Atatürk'ün kurduğu ve gençliğe emanet ettiği Cumhuriyet rejiminden geriye dönüşün mümkün olamayacağı tartışılmaz bir gerçek olarak Türk milletince kabul edilmiştir. Buna rağmen sadece tarihî niteliğinden dolayı, Cumhuriyet ilkesinin değiştirilmesinin teklif dahi edilemeyeceği 1961 Anayasasına konmuştur. Komisyonumuzda aynı sebeple hükmü tekrarlamıştır.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
IV. Değiştirilemeyecek hükümler **MADDE 4. —** Anayasanın 1 inci maddesindeki Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile, 2 nci maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve 3 üncü maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde — 4 Danışma Meclisinin kabul ettiği metnin «Devlet şeklinin değişmezliği» kenar başlıklı 11 inci maddesi «Değiştirilemeyecek hükümler» kenar başlığı altında Anayasanın 1, 2 ve 3 üncü maddelerini kapsayacak şekilde 4 üncü madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

V. Devletin temel amaç ve görevleri

MADDE 5. — Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
IV. Devletin temel amaç ve görevleri **MADDE 4. —** Devletin temel amaç ve görevleri, Türk Milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE - 4 *Devletin temel amaç ve görevleri* Bu maddede, Devletin temel amacı ve görevi açıklanmaktadır. Devletin nüfus unsurunu teşkil eden Türk milleti bir bütündür, parçalanamaz. Parçalanamaz bir bütün olan Türk milleti bağımsız bir Devlet oluşturmuştur. Bu Devletin ülkesi hiçbir şekilde bölünemez ve siyasi rejimler içerisinde fert hak ve hürriyetlerini en iyi gerçekleştirip, teminat altına alan demokrasiyi ve Cumhuriyeti korumak Devletin varlık sebebidir; fakat Devlet aynı zamanda milletin huzurunu sağlamak ve fertlerini mutlu kılmak görevi ile de yükümlüdür. Devlet, ferdin hayat mücadelesini kolaylaştıracaktır. Ferdin insan haysiyetine uygun bir ortam içinde yaşamasını gerçekleştirecektir. Bu sosyal devletin görevidir. Sosyal devlet bazılarının yanlış sandıkları veya kasten tahrif ettikleri gibi sosyalist devletle ilişkisi olmayan bir devlet anlayışıdır. Sosyal devlet her şeyden önce insana ve insanın düşünce hakkına saygılıdır ve bu sınırlar içerisinde ferdin hak ve hürriyetlerinin kullanılmasını sınırlayan engelleri ortadan kaldırmak, onun başlıca görevleri arasındadır. Ferdin hayatında onun temel hak ve özgürlüklerden olduğu gibi yararlanmasını engelleyen sebepleri ortadan kaldırmak, sosyal devletin görevidir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
V. Devletin temel amaç ve görevleri **MADDE 5. —** Danışma Meclisi metninin 4 üncü maddesi 5 inci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

VI. Egemenlik

MADDE 6. — Egemenlik, kayıtsız şartsız Milletindir.

Türk Milleti, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
V. Egemenlik **MADDE 5. —** Egemenlik, kayıtsız şartsız Milletindir. Türk Milleti, egemenliğini, Anayasa'nın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır. Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasa'dan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 5 *Egemenlik* 5 inci maddede Devlette egemenlik kayıtsız şartsız Türk milletine ait olduğu açıklanmaktadır. Bilindiği gibi egemenlik kayıtsız şartsız Türk milletine ait olduğu ilkesi, İstiklâl Harbimizde Atatürk'ün Esas Teşkilat Hukukumuzun vazgeçilmez bir ilkesi olarak koyduğu ve demokrasi rejiminin hukukî ifadesi olan bir kavramdır. Tabiîdir ki milyonlarca insandan oluşan Türk milletinin egemenliği hep birden kullanmasına imkân yoktur. Bu, ancak temsilcileri aracılığı ile mümkün olabilir. Millet egemenliğini, vatandaşların hangi koşullar altında kullanacağı anayasalarda açıklanır. Fakat, her ne olursa olsun, Türk milleti egemenliğinin kullanılmasını, hiçbir zaman, hiçbir surette belli bir kişiye, bir zümreye veya sınıfa bırakamaz. Bu kavram, bu ilke, Türk toplumunu bütün diktatörlüklerin her türüne, kapılarını kapadığını göstermektedir. Türk milleti, demokratik bir düzen içerisinde yaşayacak ve Türk Devletinde egemenlik, kayıtsız şartsız Türk milletine ait olacaktır. Bu temel ilkeleri belirtirken, çağımızda milletlerin birbirleriyle kaynaşmakta olduklarını ve menfaatlerini korumak için topluluklar oluşturdukları gerçeğini görmemezlikten gelemeyiz. Milletler, özellikle hür milletler, kendi iradeleriyle uluslararası topluluklar meydana getirmektedirler. Bu topluluklarda müşterek kararlar alınması gerekmektedir. Bunun açık örnekleri Birleşmiş Milletler, Avrupa Milletler Topluluğu ve NATO gibi kuruluşlardır. Bu örgütlerin yetkili organlarının aldıkları kararlar, elbette Türk Hukukunun müsaade ettiği ölçüde Türkiye'de uygulanacaktır. Maddenin son fıkrası bu ihtiyacı karşılamaktadır.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
VI. Egemenlik **MADDE 6. —** Danışma Meclisi metninin 5 inci maddesi 6 ncı madde olarak aynen kabul edilmiştir.

VII. Yasama yetkisi

MADDE 7. — Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu yetki devredilemez.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
VII. Yasama yetkisi **MADDE 7. —** Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu yetki devredilemez. Anayasa ile Cumhurbaşkanına ve Bakanlar Kuruluna verilen kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi saklıdır.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 7 *Yasama yetkisi* Yasama yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu, nüfusu milyonlara varan modern devletlerde, demokrasi rejimini benimseyen siyasî rejimlerde kaçınılmaz bir durumdur. Millet adına kanun koyma yetkisini yasama meclisi yerine getirir. Bu yetki devredilemez. Ancak, Anayasanın 99 ve 129 uncu maddeleri hükümleri saklıdır.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
VII. Yasama yetkisi **MADDE 7. —** Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu yetki devredilemez.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde — 7 Maddenin ikinci fıkrasının ikinci cümlesi olan «Anayasa ile Cumhurbaşkanına ve Bakanlar Kuruluna verilen kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi saklıdır.» hükmü madde metninden çıkarılmıştır. Zira bu yetkinin amaç ve kapsamı Anayasanın bu konularla ilgili maddelerinde açıkça belirtilmiş bulunmaktadır.

SON HÂLİ

VIII. Yürütme yetkisi ve görevi

MADDE 8. — (Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir.

Maddenin İlk Hâli
VIII. Yürütme yetkisi ve görevi **MADDE 8. —** Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
VIII. Yürütme yetkisi ve görevi **MADDE 8. —** Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından, Anayasa'ya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 8. *Yürütme yetkisi ve görevi* 1961 Anayasası düzenlenirken, Türkiyemizde fert, hak ve özgürlükleri için tehlikelerin devamlı suretle yürütme kuvvetinden geldiği gözlemlenmiştir. Esasen modern çağlarda 1215 Magna Cartasından beri ferdin Devlet başkanının sultasından kurtulup özgür olabilmek için yaptığı mücadelede hedef daima yürütme kuvveti olmuştur. Fert, yürütme kuvvetinin yetkilerini birer birer koparark, onu mümkün olduğu ölçüde yetkisiz kılmak istemiştir. Bundan dolayı da bütün hukuk düzeni, Devlet başkanına ve yürütme kuvvetine karşı bir mücadele şeklinde gelişmiştir. 1961 Anayasası bu felsefeye sadık kalarak yürütmeyi Devletin yönetiminde, bütün faaliyetlerinde yasama kuvvetine bağlı, yasamaya tabi bir kuvvet olarak düzenlemiş idi. Halbuki modern hayatta yürütme kuvveti devletin beyni, hareket gücünün kaynaklandığı motorudur. Bundan dolayıdır ki, 1961 ila 1980 arasındaki devrede karar almak kudretinden yoksun hükümetler görülmüştür. İşte bu duruma son vermek için yürütme yasamaya tabi bir organ olmaktan çıkarılmış, her iki kuvvetin Devlet faaliyetlerinin düzenlenmesinde eşitlik ve denklik içinde işbirliği yapmalarını öngören parlamenter hükümet sistemi bütün gerekleriyle uygulanmaya konmuştur. Bu nedenle, yürütme, 1961 Anayasasında olduğu gibi bir görev olmaktan çıkartılmış, yürütme gerekli yetkilere sahip ve kanunların kendisine verdiği görevleri yerine getiren bir kuvvet olarak düzenlenmiştir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
VIII. Yürütme yetkisi ve görevi **MADDE 8. —** Danışma Meclisi metninin 8 inci maddesi aynen kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
VIII. Yürütme yetkisi ve görevi **MADDE 8. —** Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı (...) tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19 - 2709 sayılı Kanunun; A) 8 inci maddesinde yer alan "ve Bakanlar Kurulu"; … ibare[s]i madde met[nin]den çıkarılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
...Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin;... - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak … değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16 - 2709 sayılı Kanunun; A) 8 inci maddesinde yer alan "ve Bakanlar Kurulu"; … ibare[s]i madde met[nin]den çıkarılmıştır.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

SON HÂLİ

IX. Yargı yetkisi

MADDE 9. — (Değişik: 21/1/2017-6771/1. md.) Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır.

Maddenin İlk Hâli
IX. Yargı yetkisi **MADDE 9. —** Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
IX. Yargı yetkisi **MADDE 9. —** Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 9 *Yargı yetkisi* Yargı yetkisi, fert, hak ve hürriyetleri sorununun ortaya çıktığı günden beri kabul edildiği üzere, bağımsız organlar tarafından, bağımsız mahkemelerce yerine getirilecektir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
IX. Yargı yetkisi **MADDE 9. —** Danışma Meclisi metninin 9 uncu maddesi aynen kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
IX. Yargı yetkisi **Madde 9. —** Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 1- 7/11/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 9 uncu maddesine "bağımsız" ibaresinden sonra gelmek üzere "ve tarafsız" ibaresi eklenmiştir.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 1- Yargı bağımsızlığının tarafsızlığı da içerdiğini vurgulamak amacıyla 9 uncu maddeye yargının tarafsızlığı ilkesi eklenmektedir.
Anayasa Komisyonu Raporu
... Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin;... - Çerçeve 1 [inci] madde[s]i aynen,… kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 1- 7/11/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 9 uncu maddesine "bağımsız" ibaresinden sonra gelmek üzere "ve tarafsız" ibaresi eklenmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

X. Kanun önünde eşitlik

MADDE 10. — Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

(Ek: 7/5/2004-5170/1. md.) Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. (Ek: 7/5/2010-5982/1. md.) Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.

(Ek: 7/5/2010-5982/1. md.) Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde (…)[1] kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

1 *9/2/2008 tarihli ve 5735 sayılı Kanun'un 1. maddesiyle bu fıkraya "bütün işlemlerinde" ibaresinden sonra gelmek üzere "ve her türlü kamu hizmetlerinden yararlanılmasında" ibaresi eklenmiş ve metne işlenmiştir. Daha sonra aynı ibare; Anayasa Mahkemesinin 5/6/2008 tarihli ve E. 2008/16, K. 2008/116 sayılı Kararı ile iptal edilmiştir. İptal edilen hüküm, iptal kararının Resmî Gazete'de yayımlandığı 22/10/2008 tarihinde yürürlükten kalkmıştır.*

Maddenin İlk Hâli
X. Kanun önünde eşitlik **MADDE 10. —** Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
VI. Kanun önünde eşitlik **MADDE 6. —** Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE - 6 *Kanun önünde eşitlik* 6 ncı madde demokrasinin üç vazgeçilmez ilkesinden birini teşkil etmektedir. İnsanın insan olması dolayısıyla doğuştan bir değeri ve haysiyeti vardır. Bu onun tabiî bir hakkıdır. Bu hak dolayısıyla herhangi bir niteliğe veya ölçüye dayanılarak insanlar arasında ayırım yapılamaz. İnsanlar arasında kanunların uygulanması açısından da hiçbir fark gözetilemez. İnsanlar arasındaki eşitliğin temellerinden birini de böylece kanunlar önünde eşitlik ilkesi sağlar. Komisyonumuz bu hakka saygı göstermenin Devlet organları ve idarî makamlar içinde bir görev olduğunu belirtmektedir. Devletin organları ve idarî makamları, bütün işlemlerinde insanlar arasında ayırım yapmadan Devlet faaliyetlerini yürütmek zorundadırlar.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
X. Kanun önünde eşitlik **MADDE 10. —** Danışma Meclisi metninin 6 ncı maddesi 10 uncu madde olarak aynen kabul edilmiştir.

7/5/2004 Tarihli ve 5170 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
X. Kanun önünde eşitlik **MADDE 10. —** Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 1. - 07.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 10 uncu maddesinin birinci fıkrasından sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkra eklenmiştir. "Kadın ve erkek eşit haklara sahiptir."
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 1. - 2003 Katılım Ortaklığı Belgesinde, Türkiye'nin taraf olduğu ilgili uluslar arası sözleşmeler doğrultusunda cinsiyete göre ayrım yapılmaksızın, tüm bireylerin insan haklarından ve temel hürriyetlerden hukuken ve fiilen tam olarak yararlanmasının teminat altına alınması beklentisi yer almaktadır. Öte yandan Avrupa Birliği Temel Haklar Şartının 20 nci maddesinde herkesin kanunlar önünde eşit olduğu vurgulanmıştır. Avrupa Birliği Anayasa Taslağına ayrı bir bölümle ilave edilen Temel Haklar Şartının "III. Eşitlik" başlıklı Bölümünün 23 üncü maddesinde, "İstihdam, çalışma ve ücret de dahil olmak üzere her alanda, erkeklerle kadınlar arasında eşitlik sağlanacaktır." [d] enilmektedir. Maddenin ikinci fıkrasında, yeterli ölçüde temsil edilemeyen cinsiyetin lehine belirli avantajlar sağlayan önlemlerin sürdürülmesinin veya kabul edilmesinin eşitlik ilkesine aykırı olmayacağı öngörülmektedir.

Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin, çerçeve 1 inci maddesindeki görüşmelerde maddenin bu şekliyle yetersiz olduğu, fırsat eşitliği, olumlu ayrımcılıkla ilgili düzenlemenin eklenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu madde üzerinde verilen bir önergenin kabulü ile fıkra "Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür." şeklinde değiştirilmiştir. Bu haliyle fıkra gerekçesiyle uyumlu hale getirilmiştir. Madde bu değişiklik doğrultusunda kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 1.- 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 10 uncu maddesinin birinci fıkrasından sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkra eklenmiştir. "Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür."

9/2/2008 tarihli ve 5735 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
X. Kanun önünde eşitlik **MADDE 10. —** Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde ve her türlü kamu hizmetlerinden yararlanılmasında kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 1- 7/11/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 10 uncu maddesinin dördüncü fıkrasına "bütün işlemlerinde" ibaresinden sonra gelmek üzere "ve her türlü kamu hizmetlerinden yararlanılmasında" ibaresi eklenmiştir.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 1- Kanun önünde eşitlik, demokratik hukuk devletinin vazgeçilmez ilkelerinden biridir. Bu ilkeyi uygularken Devletin negatif ve pozitif yükümlülükleri vardır. Devlet organları ve idarî makamlar, hiçbir sebeple bireyler arasında ayrımcılık yapamayacağı gibi, bu yöndeki ayrımcılık girişimlerini de önlemekle yükümlüdürler. Nitekim, Anayasanın 5 inci maddesine göre "kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak" Devletin temel amaç ve görevleri arasındadır. Devlet bu temel görevini yerine getirirken, herkesin kamu hizmetlerinden eşit bir şekilde yararlanmasını sağlamaya yönelik her türlü tedbiri almak zorundadır. Tüm idare makamları gibi üniversiteler de yükseköğretim hizmeti sunarlarken dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep, giyim, kuşam ve benzeri sebeplerle bu hizmetten yararlanan kişiler arasında ayrımcılık yapamazlar.

Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin 1 inci maddesi üzerindeki görüşmelerde şu görüşler dile getirilmiştir; Toplumsal barışın sağlanması adına eşitliğe ihtiyacımız vardır. Amaç, Anayasal sistemin temel ilkesi olan eşitlik ilkesinin kanunlarda ve gerçek hayatta, uygulamada anlamını bulmasıdır. Madde ile kanun önünde öngörülen eşitlik, kamu hizmetleri açısından vurgulanmaktadır. Laiklik ilkesi ile bağlantısı yoktur. İslamiyetin en güzel yaşandığı yer ülkemizdir. Bunun da nedeni laiklik ilkesidir. İnsanların bireysel tercihlerine herkesin saygısı vardır. Ancak karşı olunan kutsal değerlerin siyasi amaçlar doğrultusunda kullanılmasıdır. AİHM kararlarında başörtüsünün "bunu takmayanlarda uyandıracağı baskı göz önünde bulundurulmalıdır" diyor. Düzenleme amaçla orantılı olmalı, kamu düzeni korunmalıdır. Anayasamızın başlangıç bölümünün dördüncü fıkrası 1, 2, 3 üncü maddeleri, 6 ncı maddenin son fıkrası, 11, 12, 13,14 üncü maddeleri, 24 üncü maddenin son fıkrası konumuzla çok alakalıdır. Özellikle 24 üncü maddenin son fıkrası din istismarını engellemeyi amaçlamaktadır. Uluslararası sözleşmeler ve AİHM kararları göz ardı edilmemelidir. Kamu hizmetlerine türbanla girmenin alt yapısı hazırlanmaktadır. Siyaset kurumu sorunları çözmek zorundadır. Bu sorunu çözmemizde hak, hukuk, rejim, adalet açısından yarar vardır. Bu düzenleme uygun görülmüyorsa sorunu çözmede hangi yol seçileceği açıkça ortaya konulmalıdır. İnsan haklarına saygılı olmanın da Cumhuriyetimizin niteliklerinden olduğu unutulmamalıdır. Teklifin 1 inci maddesi Komisyonumuzca oy çokluğu ile kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 1- Teklifin 1 inci Maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

5/6/2008 Tarihli ve E.2008/16, K.2008/116 Sayılı Kararın İlgili Bölümü
…Anayasa'nın 2. maddesinde belirtilen laik Cumhuriyet ilkesi, egemenliğin ulusa ait olduğu, ulusal irade dışında herhangi bir dogmanın siyasal düzene yön vermesine olanak bulunmadığı, hukuksal kuralların dinsel buyruklar yerine demokratik ulusal talepler esas alınarak aklın ve bilimin öncülüğünde kabul edildiği, çoğunluk ya da azınlık dinine, felsefi inançlara veya dünya görüşlerine mensup olup olmadıklarına bakılmaksızın, din ve

vicdan özgürlüğünün ayrımsız ve önkoşulsuz olarak herkese tanındığı ve anayasada öngörülenin ötesinde herhangi bir sınırlamaya tabi tutulmadığı, dini veya din duygularının kötüye kullanılmasının ve sömürülmesinin yasaklandığı, devletin tüm işlem ve eylemlerinde dinler ve inançlar karşısında eşit ve tarafsız davrandığı bir cumhuriyeti öngörmektedir.

Anayasanın Başlangıç kısmının 5. paragrafında "laiklik ilkesinin gereği olarak kutsal din duygularının Devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılamayacağı", 14. maddesinde "Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerin hiç biri(nin)... laik cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde" kullanılamayacağı, 42. maddesinde "Eğitim ve öğretim(in) Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre Devletin gözetim ve denetimi altında" yapılacağı ve "eğitim ve öğretim hürriyeti(nin), Anayasaya sadakat borcunu ortadan" kaldırmayacağı hükme bağlanmış, 174. maddesinde de Türkiye Cumhuriyeti'nin laik niteliğini koruma amacını güden inkılâp yasalarının iptal edilemeyeceği öngörülmüştür.

Anayasa'nın 24. maddesinin son fıkrasına göre "Kimse, Devletin sosyal, ekonomik, siyasî veya hukukî temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasî veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun, dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz." Anayasa koyucu ülkenin koşullarını dikkate alarak dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri siyasi çıkar yahut nüfuz sağlamak amacıyla kullanılmasını laiklik ilkesinin korunması bakımından zorunlu görerek yasaklama yolunu seçmiş ve temel hak ve özgürlüklerin kapsamı dışında bırakmıştır.

Atatürk devrimlerinde önemli bir yer tutan laiklik ilkesinin değerlendirilmesinde, yukarıdaki kurallar ile Anayasa Mahkemesi'nin verdiği kararlarda ulaşılan sonuçların göz önünde bulundurulması gerekir.

Anayasa Mahkemesi'nin birçok kararında ayrıntılı olarak açıklanan laiklik ilkesi düşünsel temellerini Rönesans, Reformasyon ve Aydınlanma dönemlerinden alır. Çağdaş demokrasilerin ortak değeri olan bu ilkeye göre, siyasal ve hukuksal yapı, dogmalardan arındırılarak akılcılığı ve bilimsel yöntemleri esas alan katılımcı demokratik süreçlerin ürünü olan ulusal tercihlere dayanır. Bireylerin anayasal özgürlüklerinden inanç, din, mezhep veya felsefi tutum nedeniyle ayrımsız yararlandığı, akılcılığı esas alan bir süreç olan aydınlanma koşullarının sağlandığı toplumlarda laik ve demokratik değerler özümsenir, siyasal, sosyal ve kültürel yaşam da buna bağlı olarak evrensel değerlerin egemen olduğu çağdaş bir görünüm kazanır. Laikliğin bu işleviyle toplumsal ve siyasal barışı sağlayan ortak bir değer olduğu açıktır. Bireylerin özgür vicdani tercihlerine dayanan ve sosyal bir kurum olan dinler, siyasal yapıya egemen olmaya başladıkları veya ulusal irade yerine siyasal yapının hukuksal kurallarının meşruiyet temelini oluşturdukları

anda toplumsal ve siyasal barışın korunması olanaksızlaşır. Hukuksal düzenlemelerin katılımcı demokratik süreçle ortaya çıkan ulusal irade yerine dinsel buyruklara dayandırılması, birey özgürlüğünü ve bu temelde yükselen demokratik işleyişi olanaksız kılar. Siyasal yapıya egemen dogmalar öncelikle özgürlükleri ortadan kaldırır. Bu nedenle çağdaş demokrasiler, mutlak hakikat iddialarını reddeder, dogmalara karşı akılcılıkla durur, dünyayı dünyanın bilgisiyle açıklayabilecek toplumsal ve düşünsel temelleri yaratır, din ve devlet işlerini birbirinden ayırarak, dini siyasallaşmaktan ve yönetim aracı olmaktan çıkarır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un, dava konusu 1. maddesi ile Anayasa'nın 10. maddesinin dördüncü fıkrasına, "bütün işlemlerinde" ibaresinden sonra gelmek üzere "ve her türlü kamu hizmetlerinden yararlanılmasında" ibaresi; 2. maddesi ile de, 42. maddesine, altıncı fıkradan sonra gelmek üzere "Kanunda açıkça yazılı olmayan herhangi bir sebeple kimse yükseköğretim hakkını kullanmaktan mahrum edilemez. Bu hakkın kullanımının sınırları kanunla belirlenir" biçiminde yedinci fıkra eklenmiştir.

5735 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun" un Genel Gerekçesinde düzenlemenin amacı şu şekilde ifade edilmektedir:

"Yükseköğretim kurumlarında kılık ve kıyafetlerinden dolayı bazı öğrencilerin eğitim ve öğrenim hakkının engellenmesi kronik bir sorun haline gelmiştir. Kurucusu ve üyesi bulunduğumuz Avrupa Konseyine üye ülkelerin hiç birinde üniversite düzeyinde böyle bir sorun mevcut bulunmamaktadır.

Buna rağmen ülkemizde uzun bir süredir üniversitelerde bazı kız öğrencilerin başlarını örtmede kullandıkları kıyafetler nedeniyle eğitim ve öğrenim hakkını kullanamadıkları bilinmektedir.

Atatürk'ün hedef gösterdiği çağdaş uygarlık düzeyinde "fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür" nesiller yetiştirilmesi, kişilerin yükseköğrenim hakkından kanun önünde eşitlik ilkesi gereği hiçbir nedenle ayrımcılığa tabi tutulmadan yararlanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenlerle, Anayasanın 10 uncu ve 42 nci maddesinde işbu değişikliklerin yapılması gereği doğmuştur."

Yasa'nın dava konusu 1. maddenin gerekçesinin ikinci paragrafına bakıldığında, getirilen düzenlemenin amacı, "tüm idare makamları gibi üniversitelerin de, yükseköğretim hizmeti sunarlarken dil, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, mezhep, giyim, kuşam ve benzeri sebeplerle bu hizmetten yararlanan kişilerin arasında ayrımcılık yapmasını olanaksızlaştırmak" olarak ifade edilmekte, 2. maddenin gerekçesinin son tümcesinde ise, ülkemizde münhasıran yükseköğretim hizmetlerinden yararlanan vatandaşlar arasında eşitliği sağlama ve yükseköğretim kurumlarında öğrenim haklarından mahrum edilen kişilerin bu hak mahrumiyetini ortadan kaldırma amacı belirtilmektedir.

5735 sayılı Kanun'un genel gerekçesi, 1. ve 2. maddelerin gerekçeleri, Anayasa Komisyonu ve Genel Kurul görüşmelerinde yapılan açıklamalar incelendiğinde; temel hedefin, bir kamu hizmeti niteliği bulunan yükseköğrenim hakkını kullananlar yönünden dinî amaçlı örtünme serbestîsi tanınması olduğu anlaşılmaktadır.

Dava dilekçesinde belirtilen hususların dışında, Meclis görüşmelerinde, dava konusu kuralların, üniversitelerde uygulanan başörtüsü yasağı nedeniyle eğitim haklarını kullanamayan öğrencilerin sorunlarını çözme olasılığını barındırsa bile, toplumdaki kaygıların giderilmediği ve güvence taleplerine sessiz kalındığı, demokratik uzlaşma yolları dışlanarak meydan okumanın veya dayatmanın yöntem olarak benimsendiği gerekçeleriyle eleştirildiği tutanaklardan anlaşılmaktadır.

5735 sayılı Kanun'un 1. maddesinde yapılan düzenlemeyle, Devlet organları ve idare makamlarına, bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uymak yükümlülüğünün yanı sıra kamu hizmetlerinden kişilerin kanun önünde eşitlik ilkesine uygun bir biçimde yararlanmalarını sağlamak yükümlülüğü; kişilere de Devlet organları ve idare makamlarından, sundukları kamu hizmetlerinden kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak yararlanmalarını sağlamasını istemek imkânı getirilmiştir. Olaya kıyafet açısından bakıldığında, bu hüküm karşısında Devlet organları ve idare makamlarının, kişilere yüksek öğrenim hakkından yararlanırken bu hakkın kullanımına hiçbir sınırlama getiremeyecekleri anlaşılmaktadır.

5735 sayılı Kanun'un 2. maddesinde ise, kanunda açıkça yazılı olmayan herhangi bir sebeple kimsenin yüksek öğrenim hakkını kullanmaktan mahrum edilemeyeceği belirtilerek yüksek öğretim kurumlarında dinî amaçlı örtünme nedeniyle öğrenim hakkından yararlanmanın engellenmesinin de önüne geçilmektedir. Bu durumda, yasa ile açıkça yasaklanmadıkça yüksek öğretimde kıyafetin herhangi bir ölçüye tabi tutulmaksızın serbest bırakıldığı, yükseköğrenim hakkını kullananlara bu kıyafetleri taşımaktan dolayı herhangi bir yaptırım uygulanamayacağı ortaya çıkmaktadır.

Bireysel bir tercih ve özgürlük kullanımı olsa da, kullanılan dinsel simgenin tüm öğrencilerin bulunmak zorunda olduğu dersliklerde veya laboratuar ortamlarında, farklı yaşam tercihlerine, siyasal görüşlere veya inançlara sahip insanlar üzerinde bir baskı aracına dönüşmesi olasılığı bulunmaktadır. Bu olasılığın ortaya çıkması durumunda taşınan dinsel simgenin başkalarının üzerinde yaratacağı baskı ve olası eğitim aksamaları ile kamu düzeninin bozulması karşısında, üniversite yönetimlerinin ve kamu kurumlarının müdahalesine olanak verilmemesi, herkesin eşit şekilde eğitim hakkından yararlanmasını engelleyebilecektir.

Dava konusu kurala bakıldığında "kanunda açıkça yazılı haller"in ne olduğu ve ne zaman geçerlilik kazanacağı hususu, yasa koyucunun aktif bir yasama tasarrufuyla anlaşılabilecektir. Anayasal düzenimizde yasa koyucuyu yasal düzenlemeye zorlayıcı bir hukuksal yaptırım mekanizması bulunmadığından, başkalarının özgürlükleri ve kamu düzenini koruyucu yasal önlemlerin alınmasının yasa koyucunun takdirine kalacağı açıktır. Yasa koyucunun temel siyasal karar mekanizması olduğu ve ülke nüfusunun büyük çoğunluğunun belirli bir dine mensup olduğu dikkate alındığında, bu takdirin dinsel özgürlüklerin sınırlandırılmasında kullanılmasının güçlüğü açıktır. Temel düzen normu olan Anayasa kuralları değiştirilirken, çoğunluk inancının dışında kalan insanların temel hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınmasının yasa koyucunun takdirine bırakılmaması, kayıtlar ve güvence mekanizmalarının doğrudan anayasada yer alması, demokratik anayasacılık deneyiminin sonucu olan insan haklarına dayalı devlet olmanın da bir gereğidir.

Toplumsal sorunların Anayasa'nın açık hükümleri çerçevesinde ve demokratik barışı ve uzlaşıyı esas alan yöntemlerle çözümü yerine, dinin, din duygularının veya dince kutsal sayılan şeylerin istismar edilmek suretiyle kullanılmasına Anayasa izin vermemektedir. Zira her bir toplumsal sorun istismarı, bu sorunun çözümlenmesi olanaklarını ortadan kaldırmak suretiyle, bir yandan toplumsal çatışmaların derinleşmesine ve demokratik süreçlerin işlevsizleştirilmesine yol açabilir; sonuçta devlet iktidarının toplumsal sorunları çözeceğine yönelik inancı zedeleyebilir. Dava konusu kuralın hazırlanış ve kabul biçimi Anayasa'nın 24. maddesinin son fıkrasının anlam ve özünü yansıtan bu temel zorunlulukları göz ardı etmektedir. Nitekim, Anayasa Mahkemesi'nin 07.03.1989 günlü, E.1989/1, K.1989/12 sayılı kararıyla dini inanç gereği başörtüsü takılmasına izin veren bir düzenleme başkalarının hak ve özgürlükleri, dinin araçsallaştırılması ve kamu düzeni bakımından Anayasa'ya aykırı bulunmuştur. Dinsel kaynaklı düzenlemelerle girişimlerin Anayasa karşısında geçerli olamayacağını belirten Anayasa Mahkemesi'nin 09.04.1991 günlü, E.1990/36, K.1991/8 sayılı kararları ile 16.1.1998 günlü, E. 1997/1 (SPK), K. 1998/1, Refah Partisi kararı ve 22.6.2001 günlü, E. 1999/2 (SPK), K. 2001/2 sayılı Fazilet Partisi kararında bu hususlar yinelenmiştir. Danıştay'ın içtihatları da benzer yönde gelişmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi 4. Dairesinin 29.6.2004 tarihli ve Büyük Dairenin 10.11.2005 tarihli Leyla Şahin kararlarında, sözleşmeci devletlerin dinsel sembollerin kullanımına ilişkin düzenlemeleri söz konusu olduğunda takdir hakkının geniş olduğunu, bu konuyla ilgili kuralların ulusal geleneklere bağlı olarak bir ülkeden diğerine değişiklik arz etmesi ve "başkalarının haklarını koruma"nın ve "kamu düzeni"nin gerekleri konusunda Avrupa'nın

ortak bir anlayışı bulunmamasının bunu zorunlu kıldığını, başörtüsünün yasaklanmasının Türkiye'nin koşulları dikkate alındığında "başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması" ile "kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanması" bakımından demokratik bir toplumda zorunlu bir tedbir niteliğinde olduğunu kabul etmiştir. 15.2.2001 tarihli Dahlab-İsviçre kararında türban taktığı için ilköğretim kurumlarında öğretmenlik yapması engellenen öğretmenin başvurusunu reddederken, türbanın cinsiyetler arası eşitlik ilkesiyle bağdaşması güç olan dini bir simge olduğunu, buna izin verilmesinin diğer dinlerin giyim sembollerinin de kullanımını beraberinde getireceğini, okullarda devletin tarafsızlığını tehlikeye düşüreceğini ve yasaklamanın altında önemli bir kamu yararının bulunduğunu, sonuç olarak öğretim faaliyetinde başörtüsü takma yasağının başkalarının hak ve özgürlüklerinin, kamu güvenliğinin ve kamu düzeninin korunması amacıyla orantılı ve demokratik bir tedbir olduğunu ifade etmiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin 3. Dairesinin 31.7.2001 ve Büyük Dairenin 13.2.2003 tarihli Refah Partisi kararlarında da başörtüsü takma özgürlüğünün başkalarının hak ve özgürlüklerinin, kamu düzeni ve güvenliğinin korunması gereğiyle çatışması durumunda sınırlanabileceğini, laiklik ilkesine saygı gösterilmemesi şeklindeki bir tutumun sözleşmeden yararlanamayacağı, üniversitelerde çoğunluğa mensup dinin gereklerini yerine getirmeyen ya da başka dinlere mensup öğrenciler üzerinde baskı kurulmasını engelleyecek önlemlerin sözleşmeye uygun olduğu, laik üniversitelerde çeşitli inançlara mensup öğrencilerin barış içinde bir arada yaşamalarını ve dolayısıyla da kamu düzeni ve başkalarının inançlarının korunmasını teminen söz konusu dine ilişkin ritüel ve simgeleri sergilemenin yeri ve şeklini belirleme hususunda sınırlamalar öngörülebileceği kabul edilmiştir.

Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları gözetildiğinde, Anayasa'nın 10. ve 42. maddelerinde yapılan düzenlemenin, yöntem bakımından dini siyasete alet etmesi, içerik yönünden de başkalarının haklarını ihlale ve kamu düzeninin bozulmasına yol açması nedeniyle laiklik ilkesine açıkça aykırı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anayasa'nın 2. maddesinde belirtilen Cumhuriyetin temel niteliklerini dolaylı bir biçimde değiştiren ve işlevsizleştiren bu düzenleme Anayasa'nın 4. maddesinde ifade edilen değiştirme ve değişiklik teklif etme yasağına aykırı olduğundan, Anayasa'nın 148. maddesinin ikinci fıkrasında öngörülen teklif koşulunun yerine getirilmiş olduğu kabul edilemez.

Açıklanan nedenlerle dava konusu Yasa'nın 1. ve 2. maddeleri Anayasa'nın 2., 4. ve 148. maddelerine aykırıdır, iptali gerekir.

7/5/2010 Tarihli ve 5982 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
X. Kanun önünde eşitlik **MADDE 10. —** Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz. Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 1- 7/11/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 10 uncu maddesinin ikinci fıkrasının sonuna "Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz." cümlesi ve aynı maddeye ikinci fıkradan sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkra eklenmiş, devamındaki fıkralar buna göre teselsül ettirilmiştir. "Çocuklar, yaşlılar ve engelliler gibi özel surette korunması gerekenler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılamaz."
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 1- 7/11/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 10 uncu maddesinin ikinci fıkrasına göre "Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür." Yapılması öngörülen değişiklikle, kadın ve erkek arasındaki eşitliği sağlamaya yönelik olarak Devlet tarafından bazı tedbirlerin alınabilmesine imkan tanınmakta ve alınacak bu nitelikteki tedbirlerin, eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamayacağı vurgulanmaktadır. Öte yandan, özel surette korunması gereken kesimler için alınacak tedbirlerin de eşitlik ilkesine aykırı sayılamayacağı hükme bağlanmaktadır. Bu sayede Devletin, tüm toplum kesimleri arasında bir yandan eşitliği sağlamaya, diğer yandan da korunması gerekenleri korumaya yönelik özel tedbirler alabilmesinin önü açılmakta ve bu amaçla yapılan düzenlemelerin eşitlik ilkesine aykırı kabul edilemeyeceği anayasal güvenceye kavuşturulmaktadır.

Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin çerçeve 1 inci maddesi Anayasamızın 10 uncu maddesinde değişiklik öngörerek kadın - erkek eşitliğini sağlamaya yönelik alınacak tedbirlerle yaşlılar, çocuklar ve engelliler gibi özel surette korunması gerekenler için alınacak tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırı sayılamayacağı düzenlemesini getirmektedir. Üyelerimiz bu madde üzerindeki görüşmelerde söz konusu değişiklik olmasa bile çocuklar, yaşlılar ve özürlüler için ayrımcılık yapmanın eşitlik ilkesine aykırı olmayacağını vurgulamışlardır. Anayasanın 61 inci maddesi de sistematik olarak korunacak gruplar için somut bir düzenleme içermektedir. Bu maddede geçen «... gibi özel surette korunması gerekenler» ibaresi yanlış anlamalara yol açabilecektir. Verilen bir önergenin kabulü ile bu ibare metinden çıkarılmış, «engelli» ibaresi «özürlü» şeklinde değiştirilmiş, özel surette korunacaklar arasına harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle malul ve gaziler ilave edilmiştir. Madde benimsenen önerge çerçevesinde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 1- 7/11/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 10 uncu maddesinin ikinci fıkrasına «Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.» cümlesi ve maddeye bu fıkradan sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkra eklenmiştir. «Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.»

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

XI. Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü

MADDE 11. — Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
X. Anayasa'nın bağlayıcılığı ve üstünlüğü **MADDE 10. —** Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır. Kanunlar Anayasa'ya aykırı olamaz.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE - 10 *Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü* Bu madde ile Anayasanın üstünlüğü bir ilke halinde açıklanmakta ve Devlet faaliyetlerinin Anayasaya uygun olarak düzenlenmesi gerektiği belirtilmektedir. Anayasa, sadece Devlet iktidarını değil kişileri de bağlayan temel hukuk kurallarıdır. Yasama, yürütme ve yargı kuvvetleri Anayasaya uymak zorundadırlar ve yargı kuvveti gerektiğinde Anayasayı diğer kanunlar gibi uygulayabilecektir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
XI. Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü **MADDE 11. —** Danışma Meclisi metninin 10 uncu maddesi 11 inci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

İKİNCİ KISIM
Temel Haklar ve Ödevler

BİRİNCİ BÖLÜM
Genel Hükümler

Danışma Meclisinin "Temel Haklar ve Ödevler" Başlıklı İkinci Kısmının "Genel Hükümler" Başlıklı Birinci Bölümünün Genel Gerekçesi

1. «İnsan hakları ve temel hürriyetler»'in düzenlendiği bu bölüm hükümlerinde, insan hakları doktrininin günümüzdeki gelişmesi ve durumu, geçirmiş bulunduğumuz kötü deneyimlerden çıkarılan sonuçlar; insan hakları konusunda Türkiye'nin imzalayıp onaylamış bulunduğu ve bu sıfatla millî hukukumuza dahil sayılan uluslararası andlaşma ve sözleşmeler, özellikle 1948 Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve 1950 İnsan Haklarının ve Temel Hürriyetlerini Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi göz önünde tutulmuştur.

2. Bu kısım, bir mantık zinciri izlenerek üç bölüm halinde oluşturulmuştur: Şöyleki,

a) Önce temel hak ve hürriyetlerin genel niteliği belirlenmiş; insanın insan olarak, doğuştan bazı temel hak ve hürriyetlere sahip bulunduğu; binnetice, devletin bu hak ve hürriyetler önünde «müdahale etmez», «çekimser» bir tutum benimsemesi gereği belirmiştir. Temel hak ve hürriyetlerden herkesin yararlanabilmesi, yani bunların herkes tarafından kullanılabilir hale gelebilmesi için devletin «müdahale etmez» tutumunun yetersizliği nedeniyle, hak ve hürriyetlerin devlet tarafından desteklenmesi yani devletin hak ve hürriyetlerin gerçekleşmesine yardımcı olması gereği de benimsenmiştir. Hak ve hürriyetlerin topluma maledilmesi («Sosyalleştirilmesi») şeklinde ifade olunan bu husus, «Devlet, kişinin temel hak ve hürriyetlerini, fert huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal bütün engelleri kaldırmaya çalışır» denmek suretiyle Anayasanın «genel esaslar» hükümleri arasında (Mad. 4/2) yer almaktadır.

b) İkinci olarak, temel hak ve hürriyetlerin, kişiye tanınmış sınırsız bir serbesti olmadığı; bunların kişi için bazı ödev ve sorumlulukları da beraberinde getirdiği ve sınırlı bir serbesti demek olduğu ifade edilmiştir. Hak ve hürriyetlerin ilk sınırı, bunların kendi bünyesi ve cevherinde yer almaktadır.

Kişinin kendi serbesti alanından taşarak, başkalarının hak ve hürriyet alanına girmesinin mümkün olmayacağı gibi .

Hak ve hürriyetlere getirilen ikinci grup sınırlamayı ise kişiye tanınan serbestinin ve hak alanının, Devletin yahut Cumhuriyetin, millî güvenliğin, kamu yararının, kamu düzeninin,

genel sağlık ve ahlakın korunması ve benzeri mülahazalarla «kayıtlanması»; yani, kullanım alanlarının daraltılmasıdır. Temel hak ve hürriyetlerin kayıtlanması konusunda kabul edilen bu sınırlama sebeplerinin bir grubu «genel» nitelikte, yani bütün hak ve hürriyetler için geçerlidir. Bu «genel sebeplerden birinin yahut birkaçının belli bir hak ve hürriyet konusunda (mesela seyahat yahut düşünceyi açıklama veya dernek kurma hürriyeti v.b. gibi) uygulanabilmesi için, o hürriyete ait özel maddede ayrıca belirtilmelerine gerek yoktur. Sınırlama nedeni olarak kabul edilen diğer bir grup «sebep» ise «özel» niteliktedir. Kullanılan «özel» temininden de kolayca anlaşılabileceği gibi bu sebepler her hak ve hürriyete ait bulunan maddelerde yer almaktadır. Eğer herhangi bir hak ve[ya hürriyete ait bulunan maddede böyle «özel» bir «sebep» gösterilmemişse, o hak ve hürriyet yalnızca «genel sınırlama sebebi» teşkil eden kavramlara dayanılarak sınırlanabilecek demektir.

Bu duruma göre hak ve hürriyetler «genel», ve bunlara ilaveten mahsus maddelerde yer alan «özel» sebeplere dayanılarak sınırlanabilecek, kayıt altına alınabilecektir. Bu husus, hak ve hürriyetlerin sınırlanması konusunda genel hüküm teşkil eden 12 nci maddede «... amacıyla ve aynı zamanda ...» ibaresi kullanılmak suretiyle ifade edilmiştir.

Hak ve özgürlüklerin sınırlanmasına ilişkin genel][1] hükmün hemen arkasından bunların suiistimalini önleyecek hüküm getirilmiştir. Kişinin sahip bulunduğu haklar ve hürriyetler Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü korumak, Cumhuriyeti ve Türk Devletini yıkmak ve 14 üncü maddede sayılan diğer amaçlarla, yani belirtilen cinsten bir kötü kasıtla kullanılamayacaktır. Aynı zamanda genellikle Anayasanın hiçbir hükmü, özellikle kişinin sahip bulunduğu hak ve hürriyetler, bir topluluğa veya kişiye bu Anayasada yer alan hak ve hürriyetleri yok etmeye yönelik bir faaliyete girişme yahut eylemde bulunma hakkını verir şekilde yorumlanamayacaktır.

Nihayet savaş, sıkıyönetim, olağanüstü hal gibi millet hayatının tehlikede bulunduğu durumlarda hak ve hürriyetlerin kullanılması tamamen durdurulabilmekte; hak ve hürriyetlerin korunması amacıyla öngörülmüş bulunan güvencelere aykırı yani bunları gereğinde ortadan kaldırabilecek tedbirler alınabilmektedir. (Madde 15)

---

[1] *Türkiye Büyük Millet Meclisi internet sitesinde yayımlanan Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesinde ayraç içindeki bölümde yer alan bazı ifadeler anlaşılamadığından bu bölüm Ömer İzgi, Zafer Gören, 03.10.2001 Tarihli Değişiklikleri ile Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Yorumu, Cilt I, Madde 1-78, Ankara, TBMM Basımevi, 2002, sayfa 170'ten alınmıştır.*

c) Bu kısmı oluşturan üçüncü bir grup hüküm ile temel hak ve hürriyetler teker teker ele alınıp düzenlenmektedir. Yaşama hakkı, kişi hürriyeti, seyahat ve yerleşme hürriyeti v.s. gibi. Bir anlamda hak ve hürriyetler listesini teşkil eden bu kısmın düzenlenmesinde liste başına en önemli hak (yaşama hakkı) yerleştirilmiş ve diğerleri, kademeli şekilde bunu takip etmiştir. (Madde 17 ve sonrakiler)

Temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasında yabancıların durumu ayrıca belirtilmiş (madde 16); bunlar konusunda, milletlerarası hukuka uygun olarak farklı bir düzenleme imkânı getirilmiştir.

Temel haklar ve hürriyetler konusunda ayrıca belirtilmesi gereken diğer bir husus da «düşünce ve kanaat hürriyeti» (Madde 25) ile «düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü»'nün (Madde 26), birbirinden farklı nitelikte olmaları nedeniyle, ayrı maddeler halinde düzenlenmiş bulunmasıdır.

Düşünce açıklama ve yayma hürriyetinin günümüz toplumunda ve demokratik yönetimde en önemli bir tezahür şekli olan haberleşme ve özellikle basın hürriyeti ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. «Basın ve yayımla ilgili hükümler» başlığı altında yer alan maddeler bir yandan basın hürriyetini güvence altına almakta; öte yandan da benimsenen «hür, fakat sorumlu basın» teorisine uygun olarak bu hürriyeti düzenlemekte, kötüye kullanımını önlemektedir. Böylece 28 ila 32 nci maddeler haberleşme ve basın hürriyeti konusunda Anayasa içinde açılan bir parantezi oluşturmaktadır.

Temel haklar ve hürriyetler bölümünün son hükümleri niteliğindeki 37 ve 38 inci maddelerde insanı yakından ilgilendiren bazı temel ilkeler yer almaktadır. Bunlar genellikle suç ve cezalar ve kanunların geçmişe yürümemesi hususlarıyla ilgilidir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

I. Temel hak ve hürriyetlerin niteliği

MADDE 12. — Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin

İKİNCİ KISIM
Temel Haklar ve Ödevler
BİRİNCİ BÖLÜM
Genel Hükümler

I. Temel hak ve hürriyetlerin niteliği

MADDE 12. — Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.

Temel hak ve hürriyetler, ancak bu ödev ve sorumluluklara bağlı olarak kullanılabilir.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE - 12

Temel hak ve hürriyetlerin niteliği

«Temel hak ve hürriyetlerin niteliği»'ni belirleyen bu maddenin ilk fıkrasında, bunların bir devlet «lütfu» olmadığı; kişiliğin, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez bir unsurunu oluşturduğu vurgulanmıştır. Şu halde, yukarıda da belirtildiği gibi, devlet, kişiye ayrılmış bu alana ilke olarak, hiçbir müdahalede bulunmamak, bu özel alan sınırları içine girmemekle yükümlüdür.

Maddenin ikinci fıkrasında ise, temel hak ve hürriyetlerin ikinci bir niteliği belirtilmiş bunların, içinde yaşanılan topluma, aileye ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumlulukları da beraberinde getirdiği belirtilmiştir. Kişi sahip bulunduğu hak ve hürriyetleri kendi iradesi doğrultusunda kullanırken bu ödev ve sorumlulukları da göz önünde bulundurmak zorundadır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

İKİNCİ KISIM
Temel Haklar ve Ödevler
BİRİNCİ BÖLÜM
Genel Hükümler

I. Temel hak ve hürriyetlerin niteliği

MADDE 12. — Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde - 12 Maddenin ikinci fıkrasının sarahati karşısında «Temel hak ve hürriyetler, ancak bu ödev ve sorumluluklara bağlı olarak kullanılabilir.» şeklindeki üçüncü fıkrası maddeden çıkarılmıştır.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

SON HÂLİ

II. Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması

MADDE 13. — (Değişik: 3/10/2001-4709/2. md.)

Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.

Maddenin İlk Hâli
II. Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması **MADDE 13. —** Temel hak ve hürriyetler, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî egemenliğin, Cumhuriyetin, millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlâkın ve genel sağlığın korunması amacı ile ve ayrıca Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabilir. Temel hak ve hürriyetlerle ilgili genel ve özel sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz ve öngörüldükleri amaç dışında kullanılamaz. Bu maddede yer alan genel sınırlama sebepleri temel hak ve hürriyetlerin tümü için geçerlidir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
II. Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması **MADDE 13. —** Temel hak ve hürriyetler, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî egemenliğin, Cumhuriyetin, millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlâkın, genel sağlığın ve diğer kişilerin hak ve hürriyetlerinin korunması amacıyla ve ayrıca Anayasa'nın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle, Anayasa'nın sözüne ve ruhuna uygun olarak, ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, hürriyeti temel alan demokrasi gereklerine aykırı olamaz ve öngörüldükleri amaç dışında uygulanamaz. Bu maddede yer alan genel sınırlama sebepleri, temel hak ve hürriyetlerin tümü için geçerlidir.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE - 13 *Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması* Hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasını hüküm altına alan bu genel maddenin birinci fıkrasında önce, bütün hak ve hürriyetler için geçerli yani «genel nitelikte» olan sınırlama nedenleri gösterilmiştir. Bunlar Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, Millî egemenliğin, Cumhuriyetin millî güvenliğin, kamu yararı ve millî güvenliğinin, asayişin, kamu düzeninin, genel ahlak ve sağlığın, başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması amacına yönelik nedenlerdir.

Bu nedenlerden herhangi birisi tek başına yahut birkaçı birarada, belli bir hak ve hürriyetin sınırlanmasına meşru gerekçe teşkil eder. Daha önce de belirtildiği gibi «genel nitelikteki» bu sınırlama nedenlerinin belli bir hak veya hürriyet konusunda uygulanabilmesi için, o hak veya hürriyete ait özel maddede ayrıca öngörülmüş olması yani açıkça kendisinden söz edilmiş bulunması gerekmez. Eğer belli bir hak ve hürriyete mahsus olan maddede (mesela Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hürriyetine ilişkin 34 üncü maddede olduğu gibi, o hak ve hürriyet için hiçbir sınırlama nedeni gösterilmemiş ise, bu husus, sözü edilen hak ve hürriyetin hiçbir sebeple sınırlanamayacağı anlamına gelmez; fakat bu hakkın yahut hürriyetin yalnızca genel sınırlama nedeninin bulunmadığını ifade eder.

Temel hak ve hürriyetler, genel sınırlama nedenleri yanında ve bunlara ilaveten her bir hak veya hürriyeti mahsus özel maddede açıkça öngörülen «özel sebeplerle»'de sınırlanabilecektir. Mesela «Düşünce açıklama ve yayma hürriyeti», genel sınırlama nedenlerine eklenmek suretiyle, suçların önlenmesi, meslek sırrının korunması, yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi nedenleriyle de sınırlanabilecektir. Bu maddenin birinci fıkrasında yer alan «.... korunması amacıyla ve aynı zamanda Anayasanın diğer maddelerinde gösterilen özel sebeplerle ve ancak kanunla sınırlanabilir» ibaresinin anlamı budur. Ayrıca ilave etmek gerekir ki, yukarıdaki ibarede belirtildiği gibi, «özel sınırlama sebebi» yalnız bir hak veya hürriyetle ilgili maddede değil, Anayasanın herhangi bir maddesinde de yer alabilecektir.

Maddenin birinci fıkrasında «ancak kanunla» denilmek suretiyle, hak ve hürriyet sınırlamalarının münhasıran kanun konusu olduğu; yani yasama tasarrufundan başka bir düzenleyici tasarrufla (tüzük, yönetmelik vb.) hak ve hürriyetlerin sınırlanmayacağı belirtilmiştir.

Hak ve hürriyetlerin sınırlanmasında mümkün tek amaç olarak kanun yani yasama tasarruflarının seçildiğini gösteren bu hüküm dahi «genel» niteliktedir. Diğer bir deyimle hak ve hürriyetlere ait bütün maddelere sâri bir genel hükümdür. Bu nedenle herhangi bir hak veya hürriyete ait maddede, o hak ve hürriyetin «kanunla» sınırlanabileceğini ayrıca belirtmeye ihtiyaç yoktur; ve maddelerin yazımızda bu hususa sadık kalınmıştır.

Fıkrada ayrıca, söz konusu sınırlamaların Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olması zorunluluğu da gösterilmiştir.

Maddenin ikinci fıkrasında, hak ve hürriyetlerin sınırlanmasında daima gözetilmesi gereken ölçü; yani sınırlamaların sınırı öngörülmüştür. Diğer bir deyimle hak ve hürriyetlere getirilecek sınırlamalar yahut bunlar konusunda öngörülecek sınırlayıcı tedbirler demokratik rejim anlayışına aykırı olmamalı; genellikle kabul gören demokratik rejim anlayışı ile uzlaşabilir olmalıdır.

Getirilen bu kıstas, 1961 Anayasasının kabul ettiği «özel dokunmama» kıstasından daha belirgin, uygulaması daha kolay olan bir kıstasdır. Esasen uluslararası sözleşme veya bildirilerde bu kıstası kabul etmişlerdir.

Maddenin ikinci fıkrası, son satırı, hak ve hürriyetlerin, sınırlanmasında öngörülen genel ve özel nedenlerin belli amaçlara yönelik bulunduğu; binnetice ancak bu amaçları gerçekleştirmek için bu nedenlerin öngörüldüğünü vurgulamaktadır. Şu halde öngörülen amaçlar yahut nedenler bahane edilerek, başka bir amaca ulaşmak için hak ve hürriyetler sınırlanmayacak; yahut meşru amaç güdülerek sınırlanmış olsalar bile, getirilen sınırlama bu amacın zorunlu yahut gerekli kıldığından fazla olmayacaktır. Diğer bir deyimle, amaç ve sınırlama orantısı herhalde korunacaktır.

Nihayet, maddenin son fıkrası, bu madde hükmünün «genel niteliğini» açıkça vurgulamaktadır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

II. Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması

MADDE 13. — Temel hak ve hürriyetler, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî egemenliğin, Cumhuriyetin, millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlâkın ve genel sağlığın korunması amacı ile ve ayrıca Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

Temel hak ve hürriyetlerle ilgili genel ve özel sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz ve öngörüldükleri amaç dışında kullanılamaz.

Bu maddede yer alan genel sınırlama sebepleri temel hak ve hürriyetlerin tümü için geçerlidir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde - 13

Danışma Meclisince kabul edilen 13 üncü madde ile bu madde metni arasındaki fark «Diğer kişilerin hak ve hürriyetlerinin korunması» ibarelerinin maddeden çıkarılmasından ibarettir. Gerçekten 12 nci maddenin ikinci fıkrasında yer almış bulunan «Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder» şeklindeki hükmün açıklığı karşısında, 13 üncü maddede ayrıca diğer kişilerin hak ve hürriyetlerinin korunmasının da bir sınırlama sebebi olarak tekrar gösterilmesine gerek bulunmamıştır.

Diğer yönden, 13 üncü madde, Anayasanın İkinci Kısım, Birinci Bölümünde yer alan temel haklar ve ödevlere ilişkin genel hükümler arasında bulunduğundan, İkinci Kısmın diğer bölümlerinde yer alan temel haklar ve hürriyetler için ilgili maddelerinde ayrı ayrı genel sınırlama sebepleri gösterilmemiş ancak bu genel sınırlama sebeplerinin dışında herhangi bir özel sınırlama sebebi öngörülmüşse bunun belirtilmesiyle yetinilmiştir. Kuşkusuz genel sınırlama sebepleri, temel haklar ve hürriyetlerin tümü için geçerli olacaktır. Madde metninde bu konuda açıklık da bulunmaktadır. Ancak, bu genel sınırlama sebeplerinden hangilerinin hangi temel hak ve hürriyetler için sınırlama sebebi olarak uygulanacağı kanunla belli edilecektir. Kanun koyucu bir kısım temel hak ve hürriyetler için gerektiğinde genel sınırlama sebeplerinin tümünü dikkate alarak düzenleme yapabileceği gibi, diğer bir kısım temel hak ve hürriyetler için de genel sınırlama sebeplerinden gerekli olanları belirtmek suretiyle sınırlama yapabilecektir.

3/10/2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
II. Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması **MADDE 13. -** Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 2. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 13 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. Madde 13. – Temel hak ve hürriyetler yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak Kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 2. – Anayasanın 13 üncü maddesi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesindeki ilkeler doğrultusunda yeniden düzenlenmektedir.
Anayasa Komisyonu Raporu
Çerçeve 2 nci maddesi, temel hak ve hürriyetlerin özlerine dokunulmaksızın sınırlanabileceğine yönelik değişiklik yapılması ile demokratik ibaresinden sonra gelmek üzere "ve laik" ibaresi eklenmesi, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 2.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 13 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. Madde 13.- Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik ve laik toplum düzeninin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.

Genel Kurul Görüşmeleri

(21. Dönem, 70. Cilt, 132. Birleşim, Sayfa 90, 98)

Anayasa değişikliğine ilişkin kanun teklifinin Genel Kurulda birinci kez görüşülmesi sırasında çerçeve 2. maddede geçen "demokratik ve laik toplum düzeninin" ibaresinin "demokratik toplum düzeninin ve laik cumhuriyetin" olarak değiştirilmesini yönünde önerge verilmiş ve önerge kabul edilmiştir. Teklifin önerge ile değişik hâli, birinci ve ikinci görüşmeler sonunda yapılan oylamalarda kabul edilmiştir. Önergenin gerekçesi şu şekildedir:

"Laiklik, Türkiye Cumhuriyetinin değiştirilemez bir niteliğidir. Bu düzenleme, Anayasanın 14 üncü maddesindeki düzenleme ile de paralellik arz etmektedir."

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

III. Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılamaması

MADDE 14. — (Değişik: 3/10/2001-4709/3. md.)

Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz.

Anayasa hükümlerinden hiçbiri, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz.

Bu hükümlere aykırı faaliyette bulunanlar hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir.

Maddenin İlk Hâli
III. Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılamaması **MADDE 14. —** Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayırımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzenini kurmak amacıyla kullanılamazlar. Bu yasaklara aykırı hareket eden veya başkalarını bu yolda teşvik veya tahrik edenler hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir. Anayasanın hiçbir hükmü, Anayasada yer alan hak ve hürriyetleri yok etmeye yönelik bir faaliyette bulunma hakkını verir şekilde yorumlanamaz.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
III. Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılamaması **MADDE 14. —** Bu Anayasa'da yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devleti'nin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayırımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzenini kurmak amacıyla kullanılamazlar, bu amaçla kullananlar, kötüye kullandıkları o hak ve hürriyeti kaybederler. Hak kaybı hükmü mahkemelerce verilir. Bu yasaklara aykırı hareket eden veya başkalarını bu yolda teşvik veya tahrik eden gerçek ve tüzelkişilerle, topluluklar hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir. Anayasa'nın hiçbir hükmü, bu Anayasa'da yer alan hak ve hürriyetleri yok etmeye yönelik bir faaliyette bulunma hakkını verir şekilde yorumlanamaz.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE - 14

Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılamaması

Bu maddenin birinci fıkrasıyla, hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılması önlenmektedir. Fıkrada hak ve hürriyetlerin ne gibi kötü kasıtla kullanılamayacağı sayım yolundan gösterilmiştir. Her ne kadar, önceki maddede yer alan genel ve özel nedenlerle gerçekleştirilen sınırlamalar, hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmasını önleyebilir ise de; bazı hallerde kanun hükümlerine uygun olarak kullanılan bir hürriyetin esasında başka bir kasıt gütmesi ve bu kasıtın da fıkrada belirtilen yasak amaçlara yönelik bulunması her zaman mümkündür. Mesela, Türkiye'de Türkçe'den başka bir dille yayımlanan süreli yayının bölücülük; yahut dinî yayının mezhep ayırımı yaratmak kastını gütmesi gibi.

Maddenin üçüncü fıkrası, yorum kuralı niteliğindedir. Kişinin sahip bulunduğu hak ve hürriyetler, bu hak ve hürriyetleri yok etmeye yönelik bir harekette bulunmaya imkân verir şekilde yorumlanamaz. Diğer bir deyimle, bir hak veya hürriyetin Anayasada yer almış bulunması buna sahip olan kişiye, temel hak ve hürriyetleri yok etme amacıyla faaliyette bulunmaya ve bu faaliyetin de meşru sayılmasına imkân vermez. Bu yorum kuralıyla, hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılması yasağı güçlendirilmektedir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

III. Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılamaması

MADDE 14. — Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayırımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzenini kurmak amacıyla kullanılamazlar.

Bu yasaklara aykırı hareket eden veya başkalarını bu yolda teşvik veya tahrik edenler hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir.

Anayasanın hiçbir hükmü, Anayasada yer alan hak ve hürriyetleri yok etmeye yönelik bir faaliyette bulunma hakkını verir şekilde yorumlanamaz.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde - 14

Maddenin birinci fıkrasında yer alan «Bu amaçla kullananlar, kötüye kullandıkları o hak ve hürriyeti kaybederler. Hak kaybı hükmü mahkemelerce verilir.» şeklindeki hüküm, madde metninden çıkarılmıştır.

Tetkik edilen yabancı devlet anayasalarından Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasasının 18 inci maddesinde buna benzer bir hüküm yer almaktadır. Ancak, Federal Almanya Cumhuriyet Anayasasının 18 inci maddesinde, temel hak ve hürriyetlerin tamamı için değil, bazı temel hak ve hürriyetler sayılmak suretiyle ve bunların hür demokratik temel düzene karşı kötüye kullanılması halinde kaybedilebileceği; hakkın kaybına ve bunun ölçüsüne Federal Anayasa Mahkemesinin karar verebileceği şeklinde düzenleme yapıldığı görülmüştür. Danışma Meclisince kabul edilen madde metninde, temel hak ve hürriyetlerin tümü için böyle bir hüküm getirilmiş ise de, bazı temel hak ve hürriyetlerin özellikleri itibariyle kaybının söz konusu olamayacağı bir gerçektir. Kaldı ki, Türk Anayasa Hukukunda da bugüne kadar böyle bir sisteme yer verilmediği gibi, temel hak ve hürriyetleri bu madde hükümlerine aykırı biçimde kullananlar, ceza kanunlarının hükümlerine göre tecziye edilebileceklerinden anılan hüküm madde metninden çıkarılmıştır. Maddede yapılan diğer değişiklikler ise redaksiyon niteliğindedir.

3/10/2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
III. Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılamaması **MADDE 14. -** Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz. Anayasa hükümlerinden hiçbiri, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz. Bu hükümlere aykırı faaliyette bulunanlar hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 3. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 14 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. Madde 14. – Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiç biri devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve laik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan eylemler biçiminde kullanılamaz. Bu Anayasa hükümlerinden hiç biri, Devlete veya kişilere bu Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 3. – Anayasanın 14 üncü maddesi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 17 nci maddesi ile uyumlu hale getirilerek eylem ve yorum yoluyla hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmasının önlenmesine yönelik hükümler öngörülmektedir. Bu düzenleme, başlangıçta yapılan değişiklik ile paralellik arz etmektedir.
Anayasa Komisyonu Raporu
Çerçeve 3 üncü maddesi, "eylem" ibaresi yerine "faaliyet" ibaresi kullanılması, ayrıca maddeye "Bu hükümlere aykırı faaliyette bulunanlar hakkında uygulanacak müeyyideler kanunla düzenlenir." biçiminde bir fıkra ilave edilmesi suretiyle, oy birliği ile kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 3.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 14 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. Madde 14.- Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve laik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz. Anayasa hükümlerinden hiçbiri, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz. Bu hükümlere aykırı faaliyette bulunanlar hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir.

IV. Temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması

MADDE 15. — (Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Savaş, seferberlik veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlâl edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir.

(Değişik: 7/5/2004-5170/2. md.) Birinci fıkrada belirlenen durumlarda da, savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler dışında, kişinin yaşama hakkına, maddî ve manevî varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz; suç ve cezalar geçmişe yürütülemez; suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz.

Maddenin İlk Hâli
IV. Temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması **MADDE 15. —** Savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlâl edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir. Birinci fıkrada belirlenen durumlarda da, savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler ile, ölüm cezalarının infazı dışında, kişinin yaşama hakkına, maddî ve manevî varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz; suç ve cezalar geçmişe yürütülemez; suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
IV. Temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması **MADDE 15. —** Savaşta, sıkıyönetimde veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlâl edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasa'da öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir. Ancak, birinci fıkrada sayılan hallerde dahi, savaş hukukuna uygun fiillerden doğan ölümler ile idam cezalarının infazı ve onyedinci maddenin son fıkrasındaki diğer haller hariç, kişinin yaşama, maddî ve manevî varlığı ve bütünlüğünün korunacağı; kimsenin dinî inançlarını, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamayacağı ve bunlardan dolayı kınanıp suçlanamayacağı; suç ve cezaların geçmişe yürütülemeyeceği; suçu hükmen sabit oluncaya kadar sanıkların suçlu sayılamayacağı kural ve hürriyetleri ihlâl edilemez.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE - 15 *Temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması* Maddenin birinci fıkrası uyarınca savaş, sıkıyönetim ve olağanüstü hallerde, bu olağanüstü durumların ortaya çıkardığı ağır tehlikeler sonucu, hak ve hürriyetlerin kullanılması tamamen durdurulabilecek veya bunların korunması amacıyla öngörülmüş bulunan güvencelere aykırı veya bu güvenceleri ortadan kaldıran tedbirler alınabilecektir. Millet hayatı ve ülke için ağır tehlike ve

tehditlerin ortaya çıktığı bu durumlarda, maddenin getirdiği önemli tutuklama kendiliğinden meşruluk kazanmaktadır. Bu husus, bütün hukuk dallarında geçerli ve herkesçe bilinen «menfaatların tartılması ve ağır gelenin tercih edilmesi» teorisinin normal, mantıkî sonucudur. Hükmün uygulanabilmesi için savaş, sıkıyönetim yahut olağanüstü halin usulüne uygun yani kanunun öngördüğü surette ilanı gerekir.

Fıkra içinde, öngörülen ağır tedbirlerin, («durdurma» yahut «güvencinin kaldırılması») sınırı da gösterilmiş; bu suretle, bunların, hak ve hürriyetler için dayanıksız bir tehdit teşkil etmeleri önlenmek istenmiştir. Ezcümle, hak ve hürriyetlerin durdurulması yahut bunlar için öngörülen güvencelere aykırı tedbirler getirilmesinde «durumun gerektirdiği ölçü içinde kalınacak», yani «istisna»'da orantı korunacak; aynı zamanda, hak ve hürriyetlere getirilecek «istisnalar», uluslararası hukukdan doğan yükümlülükleri ihlal etmeyecektir.

Savaş yahut sıkıyönetim ve olağanüstü hal ilanında uyulacak hükümler; bu durumlarda sahip bulunulan olağanüstü yetkiler; kısaca, bu durumlara ilişkin temel hükümler Anayasada; ayrıntılar ise özel kanunlarda gösterilecektir.

Bu maddenin ikinci fıkrası savaş, sıkıyönetim ve olağanüstü halde dahi hiçbir sebep ve surette durdurulamayacak, ihlal edilemeyecek hak yahut hürriyetleri sınırlı şekilde saymış bulunmaktadır. Bunlar, fıkradan kolayca anlaşılabileceği gibi, 17 nci maddenin son fıkrası hükmü saklı kalmak üzere yaşama ve vücut bütünlüğünün korunması hakkı, ceza hükümlük kanunların geçmişe yürümeyeceği, suçsuzluk karinesi ve kendilerine ait maddelerde belirtildikleri anlamda ve içerikte din ve vicdan, düşünce ve kanaat hürriyetleridir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

IV. Temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması

MADDE 15. — Savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir.

Birinci fıkrada belirlenen durumlarda da, savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler ile, ölüm cezalarının infazı dışında, kişinin yaşama hakkına, maddî ve manevî varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz; suç ve cezalar geçmişe yürütülemez; suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde – 15

Maddeye seferberlik hali de eklenmek suretiyle madde redaksiyona tabi tutulmuştur.

7/5/2004 Tarihli ve 5170 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
IV. Temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması **MADDE 15. —** Savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlâl edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir. Birinci fıkrada belirlenen durumlarda da, savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler (…) dışında, kişinin yaşama hakkına, maddî ve manevî varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz; suç ve cezalar geçmişe yürütülemez; suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 2. - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 15 inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "ile, ölüm cezalarının infazı" ibaresi madde metninden çıkartılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 2. - Avrupa Birliğine üye tüm ülkeler gibi, Ülkemiz de İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Avrupa Sözleşmesi'ne Ek 13 No'lu Protokol'ü imzalamıştır. Söz konusu Protokol idam cezasını tamamen kaldırmayı öngörmektedir. Ülkemiz 13 No'lu Protokol'ü henüz onaylamamışsa da, onaydan önce konuyla ilgili olarak Anayasada gerekli değişiklikleri yapmak amacıyla, 15 inci maddeden ölüm cezasının infazıyla ilgili ibare çıkartılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin, Anayasanın 15 inci maddesinden ölüm cezasıyla ilgili ibarelerin çıkarılmasını öngören çerçeve 2 nci maddesi Komisyonumuzca oy birliği ile kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 2.- Teklifin 2 nci maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
IV. Temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması **MADDE 15. —** Savaş, seferberlik (…) veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlâl edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir. Birinci fıkrada belirlenen durumlarda da, savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler dışında, kişinin yaşama hakkına, maddî ve manevî varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz; suç ve cezalar geçmişe yürütülemez; suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19- 2709 sayılı Kanunun; A) … 15 inci maddesinin birinci fıkrasında ... yer alan ", sıkıyönetim";… ibare[s]i madde met[nin]den çıkarılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak … değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16 - 2709 sayılı Kanunun; A) … 15 inci maddesinin birinci fıkrasında ... yer alan ", sıkıyönetim";… ibare[s]i madde met[nin]den çıkarılmıştır.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

V. Yabancıların durumu

MADDE 16. — Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
V. Yabancıların durumu **MADDE 16. —** Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE - 16 *Yabancıların durumu* Bu madde, ülkede bulunan yabancıların hak ve hürriyetlerinin, gereken hallerde, vatandaştan farklı olarak düzenlenip sınırlanabileceğini hüküm altına almaktadır. Mesela bir yabancının ülkeye giriş yahut ülkede seyahat ve yerleşme hürriyeti, basın hürriyeti elbetteki vatandaşlarınkinden farklı olacaktır. Bu farklılık kendisini özellikle siyasî haklar konusunda göstermektedir. Vatandaş ve yabancı arasında gözetilen bu ayırım milletlerarası hukuka uygun olmalıdır. Kişi - Devlet ilişkilerine milletlerarası bir unsur karıştığı zaman bu ilişkilerin düzenlemelerinde milletlerarası hukukun göz önünde tutulması gereği bilinmektedir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
V. Yabancıların durumu **MADDE 16. —** Danışma Meclisi metninin 16 ncı maddesi aynen kabul edilmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

İKİNCİ BÖLÜM
Kişinin Hakları ve Ödevleri

I. Kişinin dokunulmazlığı, maddî ve manevî varlığı

MADDE 17. — Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere tabi tutulamaz.

Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz.

(Değişik: 7/5/2004-5170/3. md.; Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Meşrû müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır.

Maddenin İlk Hâli
I. Kişinin dokunulmazlığı, maddî ve manevî varlığı **MADDE 17. —** Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere tabi tutulamaz. Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz. Mahkemelerce verilen ölüm cezalarının yerine getirilmesi hali ile meşrû müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
İKİNCİ BÖLÜM Kişinin Hakları ve Ödevleri **I. Kişinin dokunulmazlığı, maddî ve manevî varlığı** **MADDE 17. —** Herkes yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere tabi tutulamaz; doku ve organları alınamaz. Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz. Mahkemelerce verilen idam cezalarının infazı ile meşru müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması, olağanüstü hal ile sıkıyönetim veya savaş hallerinde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silâh kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, bilinci fıkra hükmü dışındadır.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE – 17

Kişinin dokunulmazlığı, maddî ve manevî varlığı

Kişinin sahip bulunduğu hak ve hürriyetler, bu maddeden itibaren önem dereceleri göz önünde tutularak belirlenmiştir. Bu madde ile yaşama maddî ve manevî varlığın bütünlüğü ve bunun geliştirilmesi hakkı korunmaktadır. Bu iki hakkın bir bütün teşkil ettiği, birbirini tamamladığı açıktır. Kanun güvencesi altında olan yaşama hakkını korumak için devlet, gerekli tedbirleri alacaktır. Kişinin, rızası olmadan, bilimsel ve tıbbî deneylere tabi tutulması yahut organlarının alınması, yasağı, vücut bütünlüğünün korunması hakkının bir gereği ve uzantısı niteliğindedir.

Maddenin ikinci fıkrası işkence, eziyet yahut insan hürriyetiyle bağdaşmayan ceza ve muamele yasağı koymaktadır. Uzun açıklamalara gerek yokturki işkence, eziyet yahut insan hürriyetiyle bağdaşmayan ceza veya muamele, bugün ulaşmış bulunduğumuz uygarlık düzeyinde, hem insanî duyguları rencide eder niteliktedir; hem de kişinin vücut bütünlüğüne bir tecavüzdür.

Maddenin üçüncü fıkrasıyla ölüm cezası saklı tutulmakta yani bu cezanın uygulanması halinde, kişinin yaşama hakkı ihlal edilmiş olmamaktadır. Bu fıkrada ayrıca «Meşruluk şartları» da fıkrada yer almıştır. Kolayca anlaşılabileceği gibi, «Öldürme fiilinin» meşru sayılabilmesi için, herşeyden önce, böyle bir fiile yönelmeye mecbur kalınması; fıkrada sayılan amaçların (meşru savunma, isyanı bastırma gibi) gerçekleştirilebilmesinin başka türlü mümkün olmaması gerekir. Bu hallerde, öldürme fiilinin meşru sayılabilmesi için, girişilen hareketin kanuna dayanması gerekir. Ezcümle gerçekleştirilmek istenen yakalama yahut tutuklamanın, kanunun öngördüğü şartlara ve şekillere uygun bir yakalama veya tutuklama olması; veya isyan yahut ayaklanmanın bastırılmasında kanuna uygun şekilde hareket edilmesi gereği gibi.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

İKİNCİ BÖLÜM

Kişinin Hakları ve Ödevleri

I. Kişinin dokunulmazlığı, maddî ve manevî varlığı

MADDE 17. — Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere tabi tutulamaz.

Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz.

Mahkemelerce verilen ölüm cezalarının yerine getirilmesi hali ile meşru müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde - 17

Savaş hükümlerinin madde ile doğrudan doğruya ilgili bulunmaması nedeniyle «savaş hali» madde metninden çıkarılarak madde redaksiyona tabi tutulmuştur.

7/5/2004 Tarihli ve 5170 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
I. Kişinin dokunulmazlığı, maddî ve manevî varlığı **MADDE 17. —** Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere tabi tutulamaz. Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz. (…) meşrû müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 3. - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 17 nci maddesinin dördüncü fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Meşru müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır."
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 3. - Ölüm cezasının tamamen kaldırılması amacıyla 15 inci maddede yapılan değişikliğe paralel olarak, 17 nci maddede de gerekli değişiklik yapılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin, çerçeve 3 üncü maddesi üzerinde verilen bir önergenin kabulü ile Anayasanın 17 nci maddesinde geçen ölüm cezası ile ilgili ibarelerin çıkarılması suretiyle madde yeniden düzenlenmiş ve bu değişiklik doğrultusunda madde, Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 3.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 17 nci maddesinin dördüncü fıkrasının başında geçen "Mahkemelerce verilen ölüm cezalarının yerine getirilmesi hali ile" ibareleri metinden çıkarılmıştır.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
I. Kişinin dokunulmazlığı, maddî ve manevî varlığı **MADDE 17. —** Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere tabi tutulamaz. Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz. Meşrû müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması (…) veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19- 2709 sayılı Kanunun; A) … 17 nci maddesinin dördüncü fıkrasında ... yer alan ", sıkıyönetim";… ibare[s]i madde met[nin]den çıkarılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak … değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16 - 2709 sayılı Kanunun; A) … 17 nci maddesinin dördüncü fıkrasında ... yer alan ", sıkıyönetim";… ibare[s]i madde met[nin]den çıkarılmıştır.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

II. Zorla çalıştırma yasağı

MADDE 18. — Hiç kimse zorla çalıştırılamaz. Angarya yasaktır.

Şekil ve şartları kanunla düzenlenmek üzere hükümlülük veya tutukluluk süreleri içindeki çalıştırmalar; olağanüstü hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetler; ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları, zorla çalıştırma sayılmaz.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
II. Zorla çalıştırma yasağı **MADDE 18. —** Hiç kimse zorla çalıştırılamaz. Angarya yasaktır. Şekil ve şartlan kanunla düzenlenmek üzere hükümlülük süresi içindeki çalıştırmalar; askerî nitelikte olan veya askerlik görevi yerine geçen ya da olağanüstü hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetler; ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları, zorla çalıştırma sayılmaz.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 18 *Zorla çalıştırma yasağı* Çalışma, iş görme kişinin serbest iradesiyle yüklendiği bir faaliyet, diğer bir deyimle serbest iradeyle üstlenilen bir yüktür. Bu yükün kişiye zorla kabul ettirilmesi, kendisinin, iradesi dışında bir faaliyette bulunmaya mecbur bırakılması hem kişi hürriyetiyle bağdaşmayan bir husustur; hem de bu duruma sokulan kişi için bir eziyet teşkil eder. Bu nedenledirki maddenin birinci fıkrası zorla çalıştırmayı yasaklamaktadır. Bu fıkra ile aynı zamanda «Angarya yasağı» da getirilmiştir. «Angarya», kişinin emeğinin karşılığını almadan zorla çalıştırılmasıdır. Maddenin ikinci fıkrası «Zorla çalıştırma» sayılmayacak halleri göstermektedir ve bu sayım sınırlayıcıdır. Bilindiği gibi suçla savaşta en etkili araç suç eğilimi gösteren kişilerin ıslah edilerek, eğitilerek bir daha suç işlemeyecek hale getirilmeleridir. Islah ve eğitimde en etkili araç ise kişiye çalışma zevkinin aşılanması, tembelliğin izalesi, çalışarak djrüst şekilde geçimini sağlama imkânının verilmesidir. Bu nedenledirki cezaevlerindeki hükümlülük rejimi çalışma esasına dayandırılmıştır. Bununla beraber hükümlülerin tabi tutulacakları çalışma yahut aşırı güçlük gösteren bir işin yaptırılması hem yukarıda belirtilen amaçları gerçekleştirmekten uzaktır; hem de insanî olmayan bir muamele yahut ek bir cezadır. Bu mülahazalarladır ki hükümlülerin, hükümlülük süresince makul bir çalışma rejimine tabi tutulmaları «Zorla çalıtırma» sayılmamıştır. Bu kişilerin ücretsiz çalıştırılmaları ise «Angarya» teşkil edeceğinden, birinci fıkrayla yasaklanmıştır. Vatandaşın vatan savunmasına katılması yükümlülüğü de, bir vatandaşlık ödevi olarak, askerî nitelikteki yahut askerlik ödevi yerine geçen hizmetlerin «Zorla çalıştırmak» sayılmamasını gerekli kılmıştır. Bu husus «Vatan hizmetinin» doğal bir sonucudur.

Topluluğun hayatını yahut refahını tehlikeye sokan buhran veya doğal afet hallerinde kişilerden istenen hizmet yahut normal vatandaşlık ödevi niteliğinde olup, bilhassa olağanüstü sıkıntılı durumlarda gerekli görülen iş yükümlülükleri de «Zorla çalıştırma» sayılmayacaktır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

II. Zorla çalıştırma yasağı

MADDE 18. — Hiç kimse zorla çalıştırılamaz. Angarya yasaktır.

Şekil ve şartları kanunla düzenlenmek üzere hükümlülük veya tutukluluk süreleri içindeki çalıştırmalar; olağanüstü hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetler; ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları, zorla çalıştırma sayılmaz.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 18

Anayasanın vatan hizmeti başlıklı 72 nci maddesinde düzenlenmiş bulunan askerlik hizmeti, 18 inci maddede belirtilen zorla çalıştırma niteliğinde olmadığından, «Askerî nitelikte olan veya askerlik görevi yerine geçen» ibareleri madde metninden çıkarılmıştır. Maddedeki açıklığa göre, ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları kapsamı içinde kuşkusuz Millî Savunma yükümlülüğü ile ilgili vatandaşlık ödevleri de yer almaktadır. Bu bakımdan 72 nci madde kapsamı dışındaki hizmetler, bu hükmün kapsamına girebilecek niteliktedir. Ayrıca maddeye «tutukluluk» kelimesi de eklenmek suretiyle tutukluluk süreleri içindeki çalıştırmaların da zorla çalıştırma niteliğinde olmadığı belirtilmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

III. Kişi hürriyeti ve güvenliği

MADDE 19. — Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.

Şekil ve şartları kanunda gösterilen:

Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi; bir mahkeme kararının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin yakalanması veya tutuklanması; bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi; toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi; usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması; halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz.

Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delillerin yokedilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hâkim kararıyla tutuklanabilir. Hâkim kararı olmadan yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir.

Yakalanan veya tutuklanan kişilere, yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar herhalde yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal, toplu suçlarda en geç hâkim huzuruna çıkarılıncaya kadar bildirilir.

(Değişik: 3/10/2001-4709/4. md.; Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırksekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok dört gün içinde hâkim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz. Bu süreler olağanüstü hal ve savaş hallerinde uzatılabilir.

(Değişik: 3/10/2001-4709/4. md.) Kişinin yakalandığı veya tutuklandığı, yakınlarına derhal bildirilir.

Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakları vardır. Serbest bırakılma ilgilinin yargılama süresince duruşmada hazır bulunmasını veya hükmün yerine getirilmesini sağlamak için bir güvenceye bağlanabilir.

Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir.

(Değişik: 3/10/2001-4709/4. md.) Bu esaslar dışında bir işleme tâbi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, tazminat hukukunun genel prensiplerine göre, Devletçe ödenir.

Maddenin İlk Hâli

III. Kişi hürriyeti ve güvenliği

MADDE 19. — Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.

Şekil ve şartları kanunda gösterilen:

Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi; bir mahkeme kararının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin yakalanması veya tutuklanması; bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi; toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi; usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması; halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz.

Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delilerin yokedilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hâkim kararıyla tutuklanabilir. Hâkim kararı olmadan yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir.

Yakalanan veya tutuklanan kişilere, yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar herhalde yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal, toplu suçlarda en geç hâkim huzuruna çıkarılıncaya kadar bildirilir.

Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırksekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok onbeş gün içinde hâkim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz. Bu süreler olağanüstü hal, sıkıyönetim ve savaş hallerinde uzatılabilir.

Yakalanan veya tutuklanan kişinin durumu, soruşturmanın kapsam ve konusunun açığa çıkmasının sakıncalarının gerektirdiği kesin zorunluluk dışında, yakınlarına derhal bildirilir.

Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakları vardır. Serbest bırakılma ilgilinin yargılama süresince duruşmada hazır bulunmasını veya hükmün yerine getirilmesini sağlamak için bir güvenceye bağlanabilir.

Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir.

Bu esaslar dışında bir işleme tabi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, kanuna göre, Devletçe ödenir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin

III. Kişi hürriyeti ve güvenliği

MADDE 19. — Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.

Şekil ve şartları kanunda gösterilen:

Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi; bir mahkeme kararının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin yakalanması veya tutuklanması; bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi; toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi; usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geriverme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması; halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz.

Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delillerin yokedilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hâkim kararıyla tutuklanabilir. Hâkim kararı olmadan yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir.

Yakalanan veya tutuklanan kişilere, yakalama veya tutuklama sebepleri yahut haklarındaki iddialar herhalde yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal bildirilir.

Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırksekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok onbeş gün içinde hâkim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz. Olağanüstü hal, sıkıyönetim ve savaş hali ile ilgili hükümler saklıdır.

Yakalanan veya tutuklanan kişinin durumu yakınlarına bildirilir.

Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakları vardır. Serbest bırakılma ilgilinin yargılama süresince duruşmada hazır bulunmasını veya hükmün yerine getirilmesini sağlamak için bir güvenceye bağlanabilir.

Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine itiraz hakkına sahiptir.

Bu esaslar dışında bir işleme tabi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, kanuna göre, Devletçe ödenir.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 19

Kişi hürriyeti ve güvenliği

Bu madde kişi hürriyetini ve güvenliğini korumaya yönelik hükümleri içermektedir. Bilindiği gibi insanın kişi hürriyeti ve güvenliğine sahip olması, bunun güvence altına alınması demek, kişinin vücut ve hareket serbestisine sahip olması; kimsenin kanunda gösterilen hal, kusur ve şartlar dışında bu hareket serbestisinden mahrum edilmemesi; yani yakalanıp tutuklanamaması demektir.

19 uncu maddenin birinci fıkrasında bu anailke belirtilmiş; ikinci ve üçüncü fıkrada da kişi hürriyetinin kısıtlanabileceği haller sınırlayıcı sayım yoluyla belirlenmiştir. Bu suretle kanun koruyucunun bu konudaki yetkisi sınırlanmış bulunmaktadır.

İlk hal yetkili mahkeme tarafından verilen hapis cezası yahut ceza yerine geçen ve kişi hürriyetini kısıtlayan bir güvenlik tedbirinin yerine getirilmesi halidir. Mesela ceza sorumluluğu bulunmayan bir suçlunun hapis cezası yerine bir müessesede tedavisine mahkemece karar verilmesi halinde, bu karar gereği, (tıpkı hapis cezasında olduğu gibi) suçlunun hürriyeti kısıtlanmış olacaktır.

İkinci halde ise yetkili mahkeme tarafından verilen bir karara yahut kanundan doğan bir yükümlülüğe uyulmaması halinde, bunların yerine getirilmesi amacıyla kişinin hürriyetinin kısıtlanması, yani kendisinin bir zor tedbirine konu olması öngörülmüştür.

Üçüncü halde, suç işleme eğilimi gösteren küçüklerin eğitimi konusunda karar almak yahut «Gözetim altında eğitim» tedbiri olarak adlandırılan tedbirin uygulanmasını sağlamak amacıyla küçüğün hürriyetinin kısıtlanması söz konusudur. Toplumu suçtan korumak için, kişinin suç işleme alışkanlığı içine yerleşmeden önce ele alınması gerektiği herkesçe bilinmektedir. Hukuk dilinde genellikle «Korunmaya muhtaç çocuklar» olarak adlandırılan bu gruba yönelik tedbirler gereğini uzun uzun izaha ihtiyaç yoktur.

Dördüncü halde iki ayrı durum söz konusudur. Birinci halde, bulaşıcı hastalıkların yayılmasını önlemek amacı güdülmüştür. Bu tür bir hastalık yayabilecek kimselerin serbestçe dolaşmalarının önlenmesini, mesela kendisinin evden çıkmasına izin verilmemesi buna örnek gösterilebilir. İkinci hal ise «Suç öncesi tehlikeli hal» olarak adlandırılan durumda bulunan kişileri ve bunlar konusunda alınması gerekli tedbirleri içermektedir. Bilindiği gibi suçla savaşta etkili olunabilmesi için suçun işlenmesini beklememek; suç işlemeye fevkalade müsait bir düzey üstünde bulunan kişiler hakkında, zamanında uygun tedbirler alarak zararı daha kaynağında önlemek gerekir. «Suç öncesi safha» denilen bu safhada bulunan kişiler özellikle, uyuşturucu madde tutkunları alkolikler, akıl hastaları yahut serserilerdir. «Serseri» terimi, «Muntazam ve normal geçim kaynağından mahrum ve meskeni bulunmayan» kimseleri ifade eder. Kolayca anlaşılacağı gibi bir akıl hastası, uyuşturucu madde tutkunu yahut alkoliğin veya yukarıda ifade edildiği anlamda bir serserinin suç işleme ihtimali, diğer kişilerin gösterdiği riskten daha yüksektir. Bunlar kendi hallerine bırakıldıkları takdirde toplum için devamlı bir tehlike ve tehdit teşkil edeceklerdir. Kendilerinin bir adım daha atarak suç alanına girmelerine engel olmak için kendileri konusunda «Önleyici güvenlik tedbirleri» yahut, diğer bir deyimle, «Toplumsal savunma tedbirleri» alınmaktadır. Bu tedbirlerin neler olduğu, uygulama şartları ve benzeri hususlar, bugün pekçok ülkede kabul edilmiş bulunan «Toplumsal Savunma Kanunları» tarafından düzenlenecektir. Bu tür tedbirlerin bazılarının (müessesede eğitim) uygulanması, «Tehlikeli hal» gösteren kişinin şu veya bu şekilde kısıtlanmasını zorunlu kılar. Izahına çalışılan hüküm bu ihtiyacı karşılamaktadır.

Nihayet beşinci halde, ülkeye usulsüz olarak giren yahut kanuna uygun şekilde sınır dışı edilecek veya suç nedeniyle yabancı bir ülkeye geri verilecek kişinin, gerekli işlem yerine getirilinceye kadar, hürriyetinden mahrum edilmesi yani yakalanması veya tutuklanması söz konusudur. Bu gibi hallerin benzeri hürriyet kısıtlamalarını meşru kılacağı açıktır. Üçüncü fıkrada önce, sanık durumundaki kişilerin hangi hallerde ve hangi şartlarla hürriyetlerinin kısıtlanabileceği gösterilmiştir.

Gerçekten bu fıkrada sanığın tutuklanması sebepleri gösterilmiştir. Bunlar kaçma, delilleri karartma tehlikelerinin mevcudiyetidir. Fıkrada yer alan «...veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunun gösterdiği diğer hallerde...» ibaresiyle, bu sayımın sınırlayıcı olmadığı ifade edilmek istenmiştir. Tutuklama sebepleri kanunda gösterilecektir ve tutuklamaya ancak hâkim karar verebilecektir.

Fıkranın ikinci cümlesinde hâkim tarafından verilen bir karar olmaksızın hürriyetin kısıtlanması; yani sanığın «Geçici olarak yakalanması» hali öngörülmüştür. Geçici yakalama, ancak suçüstü halinde yahut gecikmesinde sakınca bulunan hallerde mümkündür.

Hâkim kararı almadan «Yakalamanın» diğer ayrıntı şartlarını kanun gösterecektir. Mesela Ceza Muhakemeleri Usul Kanunumuzun 127 nci maddesinde olduğu gibi.

Maddenin dördüncü fıkrası, her ne sebeple olursa olsun hürriyeti kısıtlanan kişiye bu kısıtlama sebebinin hemen bildirilmesini emretmektedir. Bu bilgi ilgiliye mümkünse yazılı, imkân yoksa sözlü olarak verilecektir. Amaç, kişinin, iddialara karşı savunmasını mümkün kılmak, aynı zamanda, muhtemel maddî hataları (kimlik hatası gibi) önlemektir. Genel niteliği nedeniyle, bu hüküm, bu madde uyarınca özgürlüğü kısıtlanan herkese uygulanacaktır.

Beşinci fıkra yalnızca sanık olarak yakalanan veya gıyabında verilmiş bir kararla tutuklanan kişileri konu almaktadır. Amaç, sanığı en kısa zamanda bağımsız ve tarafsız hâkim güvencesine kavuşturmaktır. Bu süre normal hallerde kırksekiz saat; topluca işlenen, yani yüksek sayıda sanığı bulunan suçlarda da onbeş gündür. Kırksekiz saat veya onbeş günlük süreler sınır teşkil eder; ve gerekli «Polis soruşturmasına» imkân vermek amacıyla öngörülmüştür. Olağanüstü durumlar (savaş, sıkıyönetim) saklıdır.

Hürriyetleri kısıtlanan sanığın durumundan yakınlarına bilgi verilmesi «İnsanî» bir işlemdir.

Yedinci fıkra hükmü sanık olarak hürriyeti kısıtlanan kişilerle ilgilidir. Fıkra hükmünün amacı, sanığın, mahkûmiyet hükmünden önce, gereksiz olarak, mahrum edilmesini önlemektir. Tutuklu bulunan sanık ya makul süre içinde yargılanıp durumu kesinlik kazanacaktır; yahutta kendisi yargılama süresinde serbest bırakılacaktır. Hükmün muhatabı yargılama merciidir. Bu merci gerekli faaliyetleri zamanında yapacak; yargılama sırasında sanığın tutuklu kalması ihtiyacını ortadan kaldıracaktır. Mesela, deliller en kısa zamanda toplanacak; sanığın, «delilleri karartma» tehlikesi sebebiyle tutuklu kalmasına gerek olmayacaktır. Eğer tutuklama kaçma tehlikesi sebebine dayanıyorsa, sanığın serbest bırakılması, kendisinden bir güvence istenmesi şartına bağlanabilecektir.

Sekizinci fıkra hukuk dilinde «habeas corpus» güvencesi olarak adlandırılan güvenceyi getiriyor. Bu güvence, her ne suretle olursa olsun hürriyeti kısıtlanan kişileri kapsamaktadır. Bu suretle, hürriyeti kısıtlanan kişi, bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı iddiasında bulunabilmek, bu iddiasını dinletebilmek amacıyla bir hâkime başvurma imkânından mahrum bırakılmayacaktır. «Habeas corpus» güvencesinin diğer bir gereği de, önüne gidilen yargı merciinin, hürriyet kısıtlamasının kanuna aykırı bulunması halinde ilgilinin serbest bırakılmasını emretme yetkisine sahip olmasıdır. Kişinin hâkim kararıyla hürriyetinden mahrum kalması halinde, «habeas corpus» güvencesi bir «itiraz» mercii yaratmakta; diğer hallerde ise ilk derece hâkim incelemesi getirmektedir.

Nihayet maddenin dokuzuncu fıkrası ile, kanuna aykırı hürriyet kısıtlamalarında kişinin uğradığı zararın Devletçe tazmini, öngörülmüştür.

Bu tazmin otomatik değildir; tazmin şartlarını kanun gösterecektir. Mesela yargılama sonunda verilen bir beraat kararı, yargılama sırasında tutuklu kalmış bir sanığı muhakkak tazminat ödemeyi gerektirmez.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

III. Kişi hürriyeti ve güvenliği

MADDE 19. — Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.

Şekil ve şartları kanunda gösterilen:

Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi; bir mahkeme kararının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin yakalanması veya tutuklanması; bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi; toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin, bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi; usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması; halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz.

Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delilerin yokedilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hâkim kararıyla tutuklanabilir. Hâkim kararı olmadan yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir.

Yakalanan veya tutuklanan kişilere, yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar herhalde yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal, toplu suçlarda en geç hâkim huzuruna çıkarılıncaya kadar bildirilir.

Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırksekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok onbeş gün içinde hâkim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz. Bu süreler olağanüstü hal, sıkıyönetim ve savaş hallerinde uzatılabilir.

Yakalanan veya tutuklanan kişinin durumu, soruşturmanın kapsam ve konusunun açığa çıkmasının sakıncalarının gerektirdiği kesin zorunluluk dışında, yakınlarına derhal bildirilir.

Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakları vardır.

Serbest bırakılma ilgilinin yargılama süresince duruşmada hazır bulunmasını veya hükmün yerine getirilmesini sağlamak için bir güvenceye bağlanabilir.

Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir.

Bu esaslar dışında bir işleme tabi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, kanuna göre, Devletçe ödenir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde – 19

Maddenin dördüncü fıkrasında yapılan bir değişiklikle toplu suçlarda yakalama veya tutuklama sebebinin en geç hâkim huzuruna çıkarılmadan bildirilmesi öngörülmüştür. Maddenin beşinci fıkrası amaca uygun biçimde redaksiyona tabi tutulmak suretiyle düzenlenmiştir. Maddenin altıncı fıkrasındaki düzenlemeye göre, yapılmakta olan soruşturmanın kapsam ve konusunun açığa çıkmasının sakıncalarının gerektirdiği kesin zorunluluk dışında, yakalanan veya tutuklanan kişinin durumu yakınlarına derhal bildirilecektir. Bu fıkrada yer alan kesin zorunluluk durumu soruşturmanın kapsam ve konusunun açığa çıkmasının sakıncalarıyla doğrudan doğruya ilgili olduğundan ancak bu nedenle uygulanabilecek bir hükümdür. Böyle bir kesin zorunluluk yoksa, yakalanan veya tutuklanan kişinin durumu yakınlarına derhal bildirilecektir. Özetlemek gerekirse, esas olan yakalanan veya tutuklanan kişinin durumunun yakınlarına derhal bildirilmesidir. Ancak madde istisnaî bir durumu da dikkate almış bulunmaktadır.

3/10/2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik

III. Kişi hürriyeti ve güvenliği

MADDE 19. — Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.

Şekil ve şartları kanunda gösterilen:

Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi; bir mahkeme kararının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin yakalanması veya tutuklanması; bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi; toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi; usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması; halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz.

Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delillerin yokedilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hâkim kararıyla tutuklanabilir. Hâkim kararı olmadan yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir.

Yakalanan veya tutuklanan kişilere, yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar herhalde yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal, toplu suçlarda en geç hâkim huzuruna çıkarılıncaya kadar bildirilir.

Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırksekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok dört gün içinde hâkim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz. Bu süreler olağanüstü hal, sıkıyönetim ve savaş hallerinde uzatılabilir.

Kişinin yakalandığı veya tutuklandığı, yakınlarına derhal bildirilir.

Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakları vardır. Serbest bırakılma ilgilinin yargılama süresince duruşmada hazır bulunmasını veya hükmün yerine getirilmesini sağlamak için bir güvenceye bağlanabilir.

Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir.

Bu esaslar dışında bir işleme tâbi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, tazminat hukukunun genel prensiplerine göre, Devletçe ödenir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 4. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 19 uncu maddesinin beşinci fıkrasının ilk cümlesi ile son fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve maddeye aşağıdaki son fıkra eklenmiştir. "Yakalanan veya tutuklanan kişi toplu olarak işlenen suçlarda en çok yedi gün, diğer suçlarda, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırksekiz saat içinde hâkim önüne çıkarılır." "Bu zarar tazminat hukukunun genel prensiplerine göre Devletçe ödenir." "Devlet, zarara sebebiyet verenlere rücu eder. Bu husus kanunla düzenlenir."
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 4. — 19 uncu maddede yapılan değişiklikle yakalanan ya da tutuklanan kişilerin hâkim önüne çıkarılma süreleri Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 5 inci maddesindeki esaslar doğrultusunda düzenlenmekte; Devlete zarara sebebiyet verenlere rücu hakkı getirilmektedir.
Anayasa Komisyonu Raporu
Çerçeve 4 üncü maddesi ile Anayasanın 19 uncu maddesi değiştirilmektedir. Komisyonumuzca yakalanan ya da tutuklanan kişilerin hâkim önüne çıkarılma süreleri; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 5 inci maddesindeki esaslar doğrultusunda düzenlenmiştir. Ayrıca yakalanan veya tutuklanan kişinin yakınlarına derhal bildirilmesi yönünde altıncı fıkra da değiştirilmiştir. Bu değişiklikler ile birlikte madde oybirliği ile kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 4. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 19 uncu maddesinin beşinci fıkrasının ilk cümlesi, altıncı fıkrası ile son fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırksekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok yedi gün içinde hâkim önüne çıkarılır." "Kişinin yakalandığı veya tutuklandığı, yakınlarına derhal bildirilir." "Bu esaslar dışında bir işleme tâbi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, tazminat hukukunun genel prensiplerine göre, Devletçe ödenir."

Genel Kurul Görüşmeleri

(21. Dönem, 70. Cilt, 132. Birleşim, Sayfa 106-107)

Anayasa değişikliğine ilişkin kanun teklifinin ilk görüşmeye esas metninin 4. maddesi üzerinde Anayasa'nın 19. maddesinin beşinci fıkrasında geçen "yedi gün" ibaresinin "dört gün" olacak şekilde değiştirilmesi için önerge verilmiştir.

İlgili önergenin gerekçesine göre Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları, Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi tavsiyeleri ışığında Anayasanın 19. maddesinde öngörülen yedi günlük sürenin dört güne indirilmesi, insan hakları ve uluslararası standartlara uygun bir düzenleme olacaktır.

Söz konusu önerge doğrultusundaki değişik şekliyle 4. madde, yapılan oylama sonucunda kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik

III. Kişi hürriyeti ve güvenliği

MADDE 19. — Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.

Şekil ve şartları kanunda gösterilen:

Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi; bir mahkeme kararının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin yakalanması veya tutuklanması; bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi; toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi; usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması; halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz.

Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delillerin yokedilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hâkim kararıyla tutuklanabilir. Hâkim kararı olmadan yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir.

Yakalanan veya tutuklanan kişilere, yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar herhalde yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal, toplu suçlarda en geç hâkim huzuruna çıkarılıncaya kadar bildirilir.

Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırksekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok dört gün içinde hâkim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz. Bu süreler olağanüstü hal (…) ve savaş hallerinde uzatılabilir.

Kişinin yakalandığı veya tutuklandığı, yakınlarına derhal bildirilir.

Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakları vardır. Serbest bırakılma ilgilinin yargılama süresince duruşmada hazır bulunmasını veya hükmün yerine getirilmesini sağlamak için bir güvenceye bağlanabilir.

Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir.

Bu esaslar dışında bir işleme tâbi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, tazminat hukukunun genel prensiplerine göre, Devletçe ödenir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19- 2709 sayılı Kanunun; A) … 19 uncu maddesinin altıncı fıkrasında yer alan “, sıkıyönetim”;… ibare[s]i madde met[nin]den çıkarılmıştır…
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi’nin; … Çerçeve 19’uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16’ncı madde olarak… değişikliklerle birlikte, madde üzerinde verilen bir önergeyle maddenin; (A) fıkrası; a) Sehven altıncı fıkraya yapılan atfın beşinci fıkra olarak düzeltilmesi amacıyla, … değiştirilerek kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16 - 2709 sayılı Kanunun; A) …19 uncu maddesinin beşinci fıkrasında yer alan “, sıkıyönetim”; … ibare[s]i madde met[nin]den çıkarılmıştır.

IV. Özel hayatın gizliliği ve korunması

A. Özel hayatın gizliliği

MADDE 20. — Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. (Mülga: 3/10/2001-4709/5. md.)

(Değişik: 3/10/2001-4709/5. md.) Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar.

(Ek: 7/5/2010-5982/2. md.)Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.

Maddenin İlk Hâli
IV. Özel hayatın gizliliği ve korunması **A. Özel hayatın gizliliği** **MADDE 20. —** Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. Adlî soruşturma ve kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır. Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça, kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
IV. Özel hayatın gizliliği ve korunması **A. Özel hayatın gizliliği** **MADDE 20. —** Herkes özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. Adlî kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır. Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça, kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE - 20 *Özel hayatın gizliliği* Bu madde ile kişinin özel hayatı korunmaktadır. Kişinin özel hayatı ferdî, özel hayat ve ayrı bir kavram ve bir «bütün» teşkil eden aile hayatından oluştuğu için her ikisi birlikte ifade edilmiştir. Bu anlamda özel hayatın korunması herşeyden önce bu hayatın gizliliğinin korunması, başkalarının gözleri önüne serilememesi demektir. Bu cümleden olarak mesela basın hürriyeti sınırlanabilecek yani kişinin özel hayatı gazete sayfalarında hikâye edilemeyecektir. Söz konusu gizliliğin korunması, ikinci olarak, kişinin üstünün, özel kâğıtlarının ve eşyasının aranmaması ile sağlanacaktır. Bu gizliliğin kaldırılması ancak hâkim kararıyla olacak; fakat gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, mesela suç delillerinin kaybolmasını önlemek için, bu yetki hâkimden başka bir makama, mesela kolluk kuvvetlerine yahut savcıya tanınabilecektir.

Birinci fıkrada yer alan özel sınırlama sebebi yani gizliliğin kaldırılmasında «adlî kovuşturma» gereklerinin saklı tutulması, esasen, bu hususu da içermektedir. Bununla beraber «adlî kovuşturma» gerekleri, kişinin üstünün, kâğıtlarının, eşyalarının aranmasından daha geniş kapsamlı olduğu için (mesela yargılama sırasında, kişinin özel hayatının açıklanması), «adlî kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır» hükmü birinci fıkraya ayrıca eklenmiştir.

Özel hayatın korunmasının diğer bir yönü de resmî makamların özel hayata müdahale edememesi; yani kişinin ferdî ve aile hayatını kendi anladığı gibi düzenleyip yaşayabilmesidir. Maddenin birinci fıkrasında «Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini istemek hakkına sahiptir» denmek suretiyle bu husus da sağlanmıştır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

IV. Özel hayatın gizliliği ve korunması

A. Özel hayatın gizliliği

MADDE 20. — Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. Adlî soruşturma ve kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır.

Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça, kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde - 20

Ceza yargılaması usulünde, adlî kovuşturmanın yanında bir de soruşturma safhası bulunmaktadır. Bu nedenle uygulama da tereddütlerin giderilmesi için madde metninde yer alan «Adlî kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır.» şeklindeki hüküm «Adlî soruşturma ve kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır.» şeklinde düzenlenmiştir.

3/10/2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
IV. Özel hayatın gizliliği ve korunması **A. Özel hayatın gizliliği** **MADDE 20. —** Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. (Mülga: 3/10/2001 - 4709/5. md.) Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 5. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 20 nci maddesinin birinci fıkrasının üçüncü cümlesi yürürlükten kaldırılmış ve ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya bir kaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de Kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz. En geç kırksekiz saat içinde hâkim onayına sunulmayan el koyma kendiliğinden kalkar."
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 5. – Özel hayatın gizliliği ile ilgili 20 nci maddede öngörülen değişiklikle bu hak ve hürriyetle ilgili özel sınırlar Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde öngörülen esaslar çerçevesinde açık olarak belirlenmektedir.

Anayasa Komisyonu Raporu
Çerçeve 5 inci madde ile Anayasanın 20 nci maddesi değiştirilmekte; özel hayatın gizliliği ile ilgili özel sınırlama halleri belirlenmektedir. Yetkili merciin kararının yirmidört saat içinde hâkim onayına sunulması; hâkimin kırksekiz saat içinde kararını açıklaması, aksi halde el koymanın kendiliğinden kalkması hükme bağlanmaktadır. Bu madde de Komisyonumuzca sürelerdeki değişiklikle birlikte oy birliği ile kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 5.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 20 nci maddesinin birinci fıkrasının üçüncü cümlesi yürürlükten kaldırılmış ve ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya bir kaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar."

7/5/2010 Tarihli ve 5982 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
IV. Özel hayatın gizliliği ve korunması **A. Özel hayatın gizliliği** **MADDE 20. —** Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar. Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 2- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 20 nci maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir. "Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir."

Madde Gerekçesi
Madde 2- Anayasada kişisel verilerin korunmasına yönelik dolaylı hükümler bulunmakla birlikte yeterli değildir. Mukayeseli hukukta ve tarafı olduğumuz uluslararası belgelerde de kişisel verilerin korunması önemle vurgulanmaktadır. Maddeyle, herkesin, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkı, anayasal bir hak olarak teminat altına alınmaktadır. Bu bağlamda, bireylerin kendilerini ilgilendiren kişisel veriler üzerinde hangi hak ve yetkilere sahip olduğu ve kişisel verilerin hangi hallerde işlenebileceği hükme bağlanırken, kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usullerin kanunla düzenleneceği öngörülmektedir.
Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin kişisel verilerin korunması amacıyla Anayasanın 20 nci maddesine bir fıkra eklenmesini öngören çerçeve 2 nci maddesi Komisyonumuzca kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 2- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 20 nci maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir. “Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.”

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

B. Konut dokunulmazlığı

MADDE 21. — (Değişik: 3/10/2001-4709/6. md.)

Kimsenin konutuna dokunulamaz. Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar.

Maddenin İlk Hâli
B. Konut dokunulmazlığı **MADDE 21. —** Kimsenin konutuna dokunulamaz. Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça, kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
B. Konut dokunulmazlığı **MADDE 21. —** Kimsenin konutuna dokunulamaz. Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça, kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE - 21 *Konut dokunulmazlığı* Konut dokunulmazlığının korunması bu madde ile hüküm altına alınmıştır. Bilindiği gibi konut dokunulmazlığı da özel hayatın korunmasına ilişkin diğer bir unsurdur. Konut, her türlü ihlalden masun tutulmadıkça kişinin özel hayatı korunmuş olmayacaktır. Çünkü özel hayatın belli başlı sahnesini konut teşkil etmektedir. Bundan önceki maddede olduğu gibi bunda da konut dokunulmazlığının kaldırılması ancak hâkim kararıyla olacak; istisnaen hâkimden başka bir merci de, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, bu dokunulmazlığı kaldırabilecektir. Böylece konuta girilebilecek, konutta arama yapılabilecek ve buradaki eşyaya el konulabilecektir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
B. Konut dokunulmazlığı **MADDE 21. —** Danışma Meclisi metninin 21 inci maddesi aynen kabul edilmiştir.

3/10/2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
B. Konut dokunulmazlığı **MADDE 21. -** Kimsenin konutuna dokunulamaz. Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 6. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 21 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. Madde 21. – Kimsenin konut hakkına dokunulamaz. Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça, yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de Kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz. En geç kırksekiz saat içinde hâkim onayına sunulmayan el koyma kendiliğinden kalkar.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 6. – Bu madde ile konut dokunulmazlığı, sınırlanmasındaki özel haller Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi çerçevesinde yeniden düzenlenmektedir. Özellikle konuta girme, arama yapma ve eşyaya el koymada yazılı emir şartı getirilmektedir.

Anayasa Komisyonu Raporu
Çerçeve 6 ncı madde ile Anayasanın 21 inci maddesi değiştirilmekte; konut dokunulmazlığı ile ilgili özel sınırlar belirlenmektedir. Bu maddede de eşyaya el koyma ile ilgili hususlar 20 nci maddeye paralel olarak düzenlenmiş ve oy birliği ile kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 6.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 21 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Madde 21.- Kimsenin konutuna dokunulamaz. Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça, yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar."

C. Haberleşme hürriyeti

MADDE 22. — (Değişik: 3/10/2001-4709/7. md.)

Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır.

Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, karar kendiliğinden kalkar.

İstisnaların uygulanacağı kamu kurum ve kuruluşları kanunda belirtilir.

Maddenin İlk Hâli
C. Haberleşme hürriyeti **MADDE 22. —** Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır. Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça; haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz. İstisnaların uygulanacağı kamu kurum ve kuruluşları kanunda belirtilir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
C. Haberleşme hürriyeti **MADDE 22. —** Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır. Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça; haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE - 22 *Haberleşme hürriyeti* Burada söz konusu olan haberleşme, kişilerin kendi aralarında P.T.T. araçları aracılığıyla serbestçe haberleşebilmesidir. Bu husus dahi özel hayatın bir unsurunu teşkil etmektedir; bu sıfatla haberleşmenin de gizliliğini korumak gerekir ve bu gizlilik maddenin ikinci fıkrasıyla hüküm altına alınmıştır. Özel hayatın gizliliğinin korunması ve konut dokunulmazlığında olduğu gibi, haberleşmenin gizliliği de ancak hâkim kararıyla kaldırılabilecek; fakat kanunun açıkça yetkili kıldığı başka bir merci dahi, acele hallerde, istinaen, bu yolda emir verebilecektir. Bu suretle, gereğinde, kişilerin kendi aralarında haberleşmeleri engellenebilecek yahut bu haberleşmenin içeriğinden resmî makamlar bilgi sahibi olabilecektir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
C. Haberleşme hürriyeti **MADDE 22. —** Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır. Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça; haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz. İstisnaların uygulanacağı kamu kurum ve kuruluşları kanunda belirtilir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde – 22 Maddeye «İstisnaların uygulanacağı kamu kurum ve kuruluşları kanunda belirtilir.» fıkrası eklenmiştir. Böylece, haberleşme hürriyetinin ve gizliliğinin istisnaî olarak kısıtlanabileceği kamu kurum ve kuruluşlarının kanunla belirtileceği öngörülmüştür.

3/10/2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
C. Haberleşme hürriyeti **MADDE 22. -** Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır. Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, karar kendiliğinden kalkar. İstisnaların uygulanacağı kamu kurum ve kuruluşları kanunda belirtilir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 7. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 22 nci maddesi kenar başlığı ile birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. C) İletişim hürriyeti Madde 22. – Herkes, iletişim hürriyetine sahiptir. İletişimin gizliliği esastır. Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça, yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de Kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça iletişim engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz. İstisnaların uygulanacağı kamu kurum ve kuruluşları Kanunda belirtilir.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 7. - 22 nci maddede "iletişim hürriyeti" kenar başlığı ile ve özel sınırlama halleriyle birlikte yeniden düzenlenmektedir. İletişim, haberleşme ve gönderişmeyi (telefon, telgraf, internet vs..) kapsayan bir ifade olarak haberleşmenin yerine kullanılmaktadır.

Anayasa Komisyonu Raporu
Çerçeve 7 nci madde ile haberleşme hürriyetini düzenleyen Anayasanın 22 nci maddesi değiştirilmektedir. Teklifte haberleşme yerine iletişim kullanılmıştır. Ancak Komisyonumuz haberleşme olarak kullanılmasını uygun görmüştür. Bu alanda gizlilik esastır; engelleme, yetkili merciin yazılı emri ile olacaktır ve bu kararın en kısa sürede hâkim onayına sunulması hususları maddede düzenlenmektedir. Yetkili merciin kararının hâkim onayına sunulması ile ilgili sözlü öneriyle birlikte madde oy birliği ile kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 7.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 22 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. Madde 22.- Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır. Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça, yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, karar kendiliğinden kalkar. İstisnaların uygulanacağı kamu kurum ve kuruluşları kanunda belirtilir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

V. Yerleşme ve seyahat hürriyeti

MADDE 23. — Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak;

Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek;

Amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

(Değişik: 3/10/2001-4709/8. md.; Değişik: 7/5/2010-5982/3. md.) Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlanabilir.

Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.

Maddenin İlk Hâli
V. Yerleşme ve seyahat hürriyeti **MADDE 23. —** Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir. Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak; Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek; Amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir. Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ülkenin ekonomik durumu, vatandaşlık ödevi ya da ceza soruşturması veya kovuşturması sebebiyle sınırlanabilir. Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
V. Yerleşme ve seyahat hürriyeti **MADDE 23. —** Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir. Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak; Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek; amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir. Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak vatandaşlık ödevi ya da ceza soruşturması veya kovuşturması gereği sınırlanabilir. Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE - 23 *Yerleşme ve seyahat hürriyeti* Bu maddede kişinin yerleşme ve seyahat hürriyetleri düzenlenmiş; birinci fıkrada ilke belirtilmiştir.

Maddenin ikinci fıkrasında yer alan «suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek, kamu mallarını korumak» amacıyla yerleşme hürriyetinin sınırlanabileceği hususu, bu hürriyet için öngörülen ve «genel sınırlama sebeplerine «eklenecek» özel sınırlama sebepleridir.»

Keza, üçüncü fıkrada seyahat hürriyeti konusunda öngörülen «suç soruşturma ve kovuşturma sebebiyle» yahut «suç işlenmesini önlemek» amaçları da aynı niteliktedir.

Maddenin üçüncü fıkrasıyla vatandaşa yurt dışına çıkma hürriyeti tanınmakta; ve bu serbestinin hangi özel sebeplerle sınırlanabileceği gösterilmektedir.

Son fıkra ile, vatandaşın sınır dışı edilemeyeceği ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamayacağı hükme bağlanmıştır. Vatandaşın, «yurtsuz» bırakılması gibi ağır bir müeyyidenin yasaklanması bir zorunluluktur.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

V. Yerleşme ve seyahat hürriyeti

MADDE 23. — Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak;

Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek;

Amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ülkenin ekonomik durumu, vatandaşlık ödevi ya da ceza soruşturması veya kovuşturması sebebiyle sınırlanabilir.

Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde - 23

Maddedeki yurt dışına çıkma hürriyetini sınırlayan sebepler arasına «ülkenin ekonomik durumu» eklenmek suretiyle madde yeniden düzenlenmiştir. Ülkenin dış ödemeler dengesi, döviz durumu gibi hususlar «ekonomik durum» kavramı içinde değerlendirilerek ve halen ülkenin ekonomik durumu gözönüne alınarak yurt dışına çıkma hürriyetine konulan sınırlamalar ve yapılan uygulamalar da gözönünde bulundurulmak suretiyle söz konusu değişiklik yapılmıştır.

3/10/2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
V. Yerleşme ve seyahat hürriyeti **MADDE 23. —** Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir. Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak; Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek; Amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir. Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, (…) vatandaşlık ödevi ya da ceza soruşturması veya kovuşturması sebebiyle sınırlanabilir. Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 8. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 23 üncü maddesinin beşinci fıkrasında geçen "... ülkenin ekonomik durumu" ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 8. – Bu maddede öngörülen değişiklik ile vatandaşların yurt dışına çıkma hürriyetine ülkenin ekonomik durumunun engel teşkil etmesine son verilmektedir.
Anayasa Komisyonu Raporu
Çerçeve 8 inci madde ile Anayasanın 23 üncü maddesinde değişiklik öngörülmekte vatandaşların yurt dışına çıkma hürriyetine ülkenin ekonomik durumunun engel teşkil etmesine son verilmektedir. Bu madde de Komisyonumuzca oy birliği ile kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 8.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 23 üncü maddesinin beşinci fıkrasında geçen "ülkenin ekonomik durumu," ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

7/5/2010 Tarihli ve 5982 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
V. Yerleşme ve seyahat hürriyeti **MADDE 23. —** Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir. Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak; Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek; Amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir. Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlanabilir. Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 3- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 23 üncü maddesinin üçüncü fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlanabilir."
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 3- Maddede yapılan değişiklikle, idare tarafından, vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyetinin sınırlandırılmasına son verilmekte; yurt dışına çıkma hürriyetinin, sadece suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle ve hâkim kararına bağlı olarak sınırlandırılabilmesi ilkesi benimsenmektedir.
Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin çerçeve 3 üncü maddesi, Anayasanın 23 üncü maddesinde değişiklik öngörerek, yurt dışına çıkma hürriyetinin sadece suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle ve hâkim kararına bağlı olarak sınırlandırılması ilkesini getirmektedir. Bu düzenleme ile söz konusu hürriyetin daha daraltıldığı bazı üyelerimizce ifade edilmiştir. Madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 3- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 23 üncü maddesinin beşinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlanabilir."

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

VI. Din ve vicdan hürriyeti

MADDE 24. — Herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

14 üncü madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dinî âyin ve törenler serbesttir.

Kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

Din ve ahlâk eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlâk öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanunî temsilcisinin talebine bağlıdır.

Kimse, Devletin sosyal, ekonomik, siyasî veya hukukî temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasî veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun, dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
VI. Din ve vicdan hürriyeti **MADDE 24. —** Herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir. İbadetler, dinî âyin ve törenler serbesttir; bunlar kamu düzenine, genel ahlâka ve bu amaçlarla çıkarılan kanunlara aykırı olamaz. Kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç ve kanaatlerinden ve dinî inancının gereklerini yerine getirip getirmemesinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz. Din ve ahlak eğitim ve öğretimi, ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu olup, Devletin denetim ve gözetimi altında yapılır. İslam dinine mensup olmayan kişilerin din derslerini takibi isteklerine bağlıdır. Millî egemenlik ve Cumhuriyet ilkelerine aykırı olarak kimse, Devletin sosyal, ekonomik, siyasî veya hukukî temel düzenini kısmen de olsa din kurallarına dayandırma veya siyasî ya da şahsî çıkar veya nüfuz sağlama amacıyla, dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan değerleri, her ne suretle olursa olsun istismar edemez ve kötüye kullanamaz. Bu yasak dışına çıkan veya başkasını bu yolda kışkırtan gerçek ve tüzelkişiler hakkında kanunun öngördüğü müeyyideler uygulanır.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE – 24 *Din ve vicdan hürriyeti* Bu maddedeki anlamıyla din ve vicdan hürriyeti, kimsenin dinî ayin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç ve kanaatlerinden ve dinî inancının gereklerini yerine getirip getirmemesinden dolayı kınanamayıp, suçlanamamasıdır. Maddenin üçüncü fıkrasında yer alan bu husus, birinci fıkranın tabiî bir sonucudur. Keza, birinci fıkranın tabiî sonuçlarından bir diğeri de, kamu düzenine, genel ahlaka ve bu amaçlarla çıkarılan kanunlara aykırı olmamak kaydıyla, ibadet, dinî ayin ve törenlerin serbest oluşudur. Üçüncü fıkra hükmüne göre, istismar ve suiistimali önlemek amacıyla, din ve ahlak eğitim ve öğretimi devlet denetimi ve gözetimi altına alınmıştır. Keza bu eğitim, ilk ve orta öğretimde zorunludur. Gayri müslimler, tek tabiri olarak, bu zorunlu eğitim dışında bırakılmışlardır. Nihayet, maddenin son fıkrası ile de dinin ve dinî duyguların siyasî amaçlara adet edilmesi yasaklanmıştır.

İlave etmek gerekirki, bu anlamda dinî inanç ve kanaat hürriyeti, niteliği gereği hiçbir sınırlamaya tabi tutulamayacaktır. Bu husus 15 inci maddede açıkça belirtilmiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

VI. Din ve vicdan hürriyeti

MADDE 24. — Herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

14 üncü madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dinî âyin ve törenler serbesttir.

Kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

Din ve ahlâk eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlâk öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanunî temsilcisinin talebine bağlıdır.

Kimse, Devletin sosyal, ekonomik, siyasî veya hukukî temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasî veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun, dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde – 24

14 üncü madde hükümleri de gözönünde bulundurularak maddeye açıklık getirilmiş ve maddenin dördüncü fıkrasında yer alan «Din ve ahlâk eğitim ve öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu olup, Devletin denetimi ve gözetimi altında yapılır. İslâm dinine mensup olmayan kişilerin din derslerini takibi isteklerine bağlıdır.» şeklindeki hükmü «Din ve ahlâk eğitimi ve öğretimi Devletin gözetimi ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlâk öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanunî temsilcisinin talebine bağlıdır.» şeklinde değiştirilmek suretiyle din eğitim ve öğretiminin, Devletin denetimi ve gözetimi altında olmak kaydıyla kişilerin kendi isteğine, küçüklerin ise kanunî temsilcisinin talebine bağlı olduğu ancak, din kültürü ve ahlâk öğretiminin ilk ve ortaöğretim kurumlarında, okutulması gerekli zorunlu dersler arasında yer alacağı gösterilmiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri

(1. Dönem, 7. Cilt, 118. Birleşim, Sayfa: 339-343)

BAŞKAN — 24 üncü maddeyi okutuyorum.

VI. Din ve vicdan hürriyeti :

MADDE 24. — Herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

14 üncü madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dinî âyin ve törenler serbesttir.

Kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

Din ve ahlâk eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlâk öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanunî temsilcisinin talebine bağlıdır.

Kimse, Devletin sosyal, ekonomik, siyasî veya hukukî temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasî veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun, dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz.

BAŞKAN — 24 üncü madde üzeninde söz almak isteyen var mı efendim?

ORGENERAL TAHSİN ŞAHİNKAYA — Sayın Başkanım, müsaade ederseniz, bu 24 üncü maddenin 3 üncü bendi hakkında, yani «Din ve ahlak eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu dersler arasında yer alır» hükmü üzeninde biraz konuşmak istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun.

ORGENERAL TAHSİN ŞAHİNKAYA — Gerçi bu ibare ile, okullarda din dersini, diğer zorunlu dersler meyanında okutacak isek de, belki de gelecekte, «Anayasada hüküm vardır, mekteplerde din dersleri mutlaka okutulması gerekir» diye, bunun daha da geniş çapta okutulması tehlikesi beliriyor. O yönü ile, acaba - her ne kadar dinin bu okullarda mutlaka okutulmasına inanıyorsak da - «İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarında okunan dersler arasında yer alır» desek?.. «Okunan dersler arasında yer alır» deyince, aynen tarih, coğrafya gibi, matematik gibi bu dersleri de koyacaklarından, onlar gibi yer aldığı için, daha yumuşatıcı ve daha makul şekilde bir ifadenin vücuda geleceğine inanıyorum Sayın Başkanım.

Arz ederim.

BAŞKAN — Efendim, bu konuda arkadaşların bir düşüncesi var mı?...

«Devletin gözetimi altında...» Okullarda değil, diğer yerlerde, mesela Kuran kursları açılıyor; Kuran kurslarında hem eğitim var, hem de öğretim var; yani, hem Kuran'ın nasıl okutulacağının öğretimi yaptırılıyor, hem de namazın nasıl kılınacağı, abdestin nasıl alınacağı, cenaze namazının nasıl kılınacağının eğitimi yapılıyor. Bunlar da Devletin gözetimi altındadır.

Yalnız «öğretimi» der isek, buradan «eğitimi» çıkarır isek, o takdirde, «Ben eğitim yaptıracağım» diye bir yer açarlar; Devletin gözetimi altında olmayabilir.

ORGENERAL TAHSİN ŞAHİNKAYA — «Ahlâk, eğitim ve öğretim...»

BAŞKAN — Öyledir; «Din ve ahlâk eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır.»

Şimdi, ondan sonraki kısma geliyoruz: «Din kültürü ve ahlâk öğretimi...» Din kültürü veriyoruz, din dersi değil; yani, dinin tarihi, dinimizin kuralları içerisinde öğretilmesi lazım gelen hususları bu çocuklara öğreteceğiz. «Din dersi» deyince, Kuran'ı Kerim'i baştan alıp, sonuna kadar... O değil... Çocuk, ilkokulu veya ortaöğretimi bitirdiği zaman bir din kültürüne sahiptir: İslamiyet nedir? Nasıl doğmuştur? Nasıl gelişmiştir? Orada «eğitimi» koymadık; «Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu dersler arasında yer alır.»

«Dersler arasında yer alır» desek ne olacak, «Zorunlu dersler arasında» desek ne olacak?

ORGENERAL TAHSİN ŞAHİNKAYA — Yani, okunuyor ya Sayın Başkanım.

BAŞKAN — «... Okutulan dersler...»

ORGENERAL TAHSİN ŞAHİNKAYA —

«Okutulan dersler arasında yer alır.» Yani, bir tarihten, coğrafyadan, matematikten vazgeçilemeyeceği gibi, bu okullarda, bu din dersinden de vazgeçilemez. Bunu da onun gibi, okunan dersler mahiyetinde değerlendirip okutalım Sayım Başkanım.

Gerçi bu da bir nevi zorunlu dersler mahiyetindedir; ancak...

BAŞKAN — Çünkü, «...kurumlarında okutulan dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitimi ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanunî temsilcisinin talebine bağlıdır» deyince, dolaylı olarak onun zorunlu olduğu zaten ortaya çıkıyor. Bunun dışındakiler isteğe bağlı olunca, bu okullardaki de, isteğe bağlı diye okutulacak; o da olabilir.

Bu konuda başka konuşmak isteyen?..

Buyurun Sayın Başkaynak.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Sayın Başkanım, ilk ve ortaöğretimde özellikle tarih, coğrafya, matematik, fizik, kimya dersleri genel kültür dersleri meyanındadır. Maddenin yazılış biçimine göre din kültürü de o dersler meyanında verilecektir. Ne var ki, bundan önceki tatbikatlarda bunun verilmesi zorunlu olmasına rağmen, Anayasada yer almadığı için veya emredici hüküm bulunmaması nedeni ile, bu konularda öğrencilerimiz veya Türk vatandaşları yeterince bilgi sahibi olamamışlardır, özellikle herhangi bir yabancı ülkenin bütün özelliklerini bilmiş olmalarına, belki belki onun ötesinde, yabancı ülkelerin din kültürüne ait bazı bilgi sahibi bulunmuş olmalarına rağmen, İslamiyet veya kendi dinleri hakkında herhangi bir kültür sahibi bulunmamaktadırlar. Buradaki murat, bunun, tarih, coğrafya ve kimya dersleri gibi kültür olarak verilmek zorunluluğunu vurgulamaktadır; ama din öğrenimine gelince, onu mutlak tutmaktadır. Din eğitimi, kültürün dışında, özellikle uygulama ile ilgilidir. Uygulama safhasında herkesi serbest tutuyoruz; ama bu konularda bilgi sahibi olmak, İslamiyetin doğuşu, ilkeleri, felsefesi konularında bilgi sahibi olmak için. Tabiî, yalnız Türk vatandaşlarına değil, Türkiye'de bulunan yabancı vatandaşlara da hitap etmektedir. Zaten onlar, zannediyorum bu konularda kendi kültürlerini uygulamaktadırlar.

BAŞKAN — Onlar vakıfları vasıtasıyla bu işi idare ediyorlar.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — İhmal edilmiş bir müesseseyi, bu şekilde Anayasada ihya etmek zorunluluğu duyulmuştur.

Arz ederim.

BAŞKAN — Bu konuda başka söz almak isteyen?..

Buyurun Sayın Tümer.

ORAMİRAL NEJAT TÜMER — Efendim, ben, zabıtlara geçmesi bakımından, biraz evvel Tümgeneral Başkaynak'ın söylediğini bir kere daha ifade etmek ve biraz daha genişletmek için söz aldım.

Bu yabancı okullarda, bilhassa Rum okullarında, kendi içlerinde uyguladıkları bir din eğitimi var. Ayrıca bizim kendi Fransız, Alman ve İtalyan okullarımız var; burada hem Türkler okuyor, hem yabancılar okuyor.

Bu mecburiyet Anayasamızda olduğuna göre, bu okullarda da din derslerinin okutulmasını mecburî kılmakta mıdır veya onları bu işin dışında tutabilecekler mi?

Bu konuda acaba Komisyon bir açıklama yapar mı efendim? Zabıtlarda bulunsun diye arz ettim.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Sayın Başkanım, uluslararası sözleşmelerimizde, Lozan Antlaşmamızda yabancıların Türkiye'deki okullarında kendi dinlerine

yönelik kültür verecekleri hakkında hükümler bulunmaktadır ve bunlar saklı tutulmaktadır; Türkiye Devleti bunlara karışmamaktadır. Müstakilen yabancıların okuduğu bu okullarda kendi din kültürü dersleri okutulmakta; ama Türk öğrenciler ona katılmamaktadırlar. Sanırım ki, bundan böyle, oradaki yabancılar için kendi dinlerinin ders olarak, kültür olarak verilmesinin yanında, Türk olan veyahut da İslam Dinine mensup kişiler de, bilmecburiye, bundan böyle, yabancıların okuduğu din kültür saatlerine hasren veya aynı derste ayını saatlerde İslamiyet kültürünü okuyacaklardır.

Arz ederim.

BAŞKAN — Lozan Antlaşmasında onun serbest olduğuna dair bir fıkra var; okutuyorlar.

ORAMİRAL NEJAT TÜMER — Aslında izah ettiler.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Sayın Başkanım, Lozan Antlaşmasına bunu koyduklarına göre, kendi ülkelerinde bu konu, ya Anayasalarında veya yasalarında yer almaktadır ve onu mecburî koymuşlardır; biz ona riayet ediyoruz.

Biz de kendi yasamızda bunu koyduk; bundan böyle, din kültürü, İslam Dininden olanlara uygulanır. Zaten yabancılar kendi din kültürlerini almaktadırlar. Bu itibarla, Anayasada amir hüküm olarak bu konu uygulanacaktır.

ORAMİRAL NEJAT TÜMER — Yani, bir yabancı okulda din dersi konulunca, bu din dersleri müfredatı uygulandıkça, Müslüman talebeler için de eğitim yapacak öğretmenler bu hükümle yetkili olacaktır.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Sayın Başkanım, yabancı okulların müfredat programları, Devletin gözetimi ve denetimi altındadır. Tabiî, onların kendi din dersleri saatlerinde, Müslüman olan öğrencilerin kendi din kültürlerini almak konularını müfredatlarına alacak ve onaylayacaktır.

BAŞKAN — Nitekim, ben Brüksel'de iken tanıdığım birisinin çocuğu ilkokul ikinci sınıfa giderdi. Müslüman çocuklarını o derste dışarıya çıkarıyorlar, diğer çocuklara kendi Hıristiyan dininin ilkelerini anlatıyorlar, Müslümanları almıyorlar; ama isteyen olursa girebiliyor. Bu, onlarda da var, din kültürü veriyorlar.

ORAMİRAL NEJAT TÜMER — Aynı uygulama Napoli'de var.

BAŞKAN — Var edendim; bir milleti, dinsiz yapmak mümkün değil.

Bu çocuklar din kültürünü okulda almayacak, ailesi vermeyecek... Nereden verilecek? O zaman, isteyen kişi, mahalle mektebine gönderecek, bir hoca tutacak veya din kurslarına gönderecek, orada öğretecek.

Bunu oralarda öğreteceğine, işte burada hiç olmazsa din kültürünü alır, ondan sonra onu ilerletecekse ilerletir; kursa gider, hoca tutar, ne yaparsa yapar; ona da kimse mani değil.

ORGENERAL TAHSİN ŞAHİNKAYA — Bizim okullarımıza gelmiş olan diğer azınlıklar için de muteber efendim.

BAŞKAN — Girmez veya onların kendi cemaatleri bunlar için öğretmen verebiliyorsa, o derste onlar da gelip onlara ders verecek.

ORGENERAL TAHSİN ŞAHİNKAYA — Efendim, zorunlu dersler arasında olunca, o azınlığa ait olarak gelen kişinin de zorunlu dersler mahiyetinde bunu okuması gerekli, diye düşündüm.

BAŞKAN — Buyursunlar.

ORGENERAL NURETTİN ERSİN — Efendim, Hava Kuvvetleri Komutanımızın işaret ettiği «zorunlu dersler arasında yer alır» konusunun tabiî bir ihtiyaçtan doğduğu için konulmuş olduğu aşikârdır. Yoksa, ille laikliğe aykırı bir ders eğitimi manasını taşımıyor. Cümlenin başında da, «din kültür ve öğrenimi» ifadesi bulunduğuna göre, Komisyonun da şimdi açıkladığı gibi, «zorunlu dersler» denmesinde, bu açıklamadan sonra, bir mahzur yoktur.

Bunun, ileride gelecek iktidarlar zamanında istismar edilmemesi için, zabıtlara bu şekilde geçmesinde büyük yarar vardır. Çünkü 1961 Anayasasında böyle bir kayıt yoktu, serbest bırakılmıştı; bu serbestlik, din kültürünün verilmesinde hiçbir zaman başarılı olmamış ve birçok kişi din bilgisinden mahrum kalmıştı.

Bizim maksadımız, bu din kültür ve öğrenimini bu tarzda vermektir. Yoksa, asla kimseyi dinin bütün gereklerine doğru zorlamak değil; din kültürü almasını sağlamaktır. Çünkü ülkelerde toplumun birleştirici unsuru olarak din mevcut olduğuma göre, bunu herkesin bilmesi kadar çok tabiî bir şey yoktur. Özellikle Türk toplumu büyük bir ekseriyetle İslam Dinine girdiğine göre, o halde bu imkânı kendilerine sağlamak ve bilgilerimi başka yerden alacakları yerde, devletin kontrolü altında almalarını sağlamak çok daha uygun olacaktır.

Binaenaleyh, burada, «zorunlu» kelimesinin bu tarzda açıklaması, hiçbir zaman laikliğe aykırı değildir ve istismara müsait bir şekilde kullanılmamalıdır.

Bu husus zabıtlara, zatıâlinizin de açıklandığı gibi, böyle geçerse, o zaman öğretim kurumlarında zorunlu derslerin yanına, «okutulan zorunlu dersler» şeklinde, başına da bir «okutulan» kelimesini de koymak suretiyle uygun olabileceği kanısını taşıyorum efendim.

Arz ederim.

BAŞKAN — Efendim, Türkiye'de imam – hatip okulları neden çoğalmıştır? Bir zamanlar, hatırlarsanız, gidilen her yerde imam - hatip okulu isteniyordu; bunların sayısı 357'dir; bugün meslek liseleri dahi o kadar fazla değil.

Sebebi: Ana - baba, çocuğunun din dersi almasını da istiyor «Nasıl olsa lise seviyesinde; diğer okullarda bu hiç yoktu; o halde imam - hatip okuluna göndereyim» diyor; hem lise diploması alır, hem de din bilgisi alır, diye düşünüyordu.

İmam - hatip okulları ve liseleri yanında, Kuran kurslarının mütemadiyen memleket sathında yayılması, bunun arkasından gizli Kuran kurslarının çıkmasının sebepleri bunlardır. Aile yapımız belli, geleneklerimiz göreneklerimiz belli. Aile, çocuğunu böyle bir yere vermeyi tercih ediyordu; ama bilirse ki, oraya gittiği zaman orada da biraz namaz kılmasını öğrenecek, bir dua okumasını öğrenecek ve «arkamdan bir Fatiha okuyabilecek» diye düşünecek; belki o zaman öbür okulu tercih etmeyecek ve bu okullara göndermeyi daha çok tercih edecek.

«Okutulan zorunlu dersler arasında yer alır» dediniz siz.

ORGENERAL NURETTİN ERSİN — Evet.

BAŞKAN — Evet, öyle olabilir. Yani, «... kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında...»

ORGENERAL NURETTİN ERSİN — Cümle de öyle geliyor zaten.

BAŞKAN — Bunun içinde hem ahlak eğitimi de var. Zaten ahlak dersi vardı, mecburî idi, bugün liselerimizde ahlak dersi mecburîdir. O halde, hem «din kültürü» hem «ahlak eğitimi», bu ikisi beraberdir. Bu, sırf «din kültürü» değil; «din kültürü» ve «ahlak öğretimi»; ikisi beraberdir, ikisi karışık olarak verilecektir.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Efendim, üstelik de «veya» kelimesi kullanılmamıştır.

BAŞKAN — Evet, «veya» değil; ikisi beraberdir. «Din kültürü ve ahlak eğitimi»; ikisi beraber okutulacaktır. Bunun programları Millî Eğitim Bakanlığında yapılacaktır, ki yapılmıştır; kitaplar basılmaktadır.

Başkısmına, «okutulan» kelimesi konularak, «okutulan zorunlu dersler arasında yer alır», şeklinde olabilir.

Bu konuda başka söz almak isteyen?... Yoktur.

«Okutulan» kelimesinin ilavesiyle 24 üncü maddeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

VII. Düşünce ve kanaat hürriyeti

MADDE 25. — Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir.

Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
VII. Düşünce ve kanaat hürriyeti **MADDE 25. —** Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Her ne seebp ve amaçla olursa olsun; kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE – 25 *Düşünce ve kanaat hürriyeti* Bu maddedeki şekliyle düşünce ve kanaat hürriyeti kişinin düşünce ve kanaatlerinde tamamen hür olduğu; bunları açıklamaya zorlanamayacağı; düşünce ve kanaatleri sebebiyle suçlanıp kınanamayacağıdır. Madde ile bu hürriyet, «Düşünceyi açıklama» hürriyetinden ayrılmıştır. Gerçekten bu iki hürriyet her ne kadar birbiriyle bağlantılı ise de; nitelikleri ve sonuçları bakımından biribirinden farklıdır. Din ve vicdan hürriyeti konusunda ileri sürülen mülahazalar, burada da geçerlidir. Yani bu hürriyet dahi hiçbir sebeple ihlal edilmeyecektir. 15 inci maddede de belirtildiği gibi olağanüstü haller dahi bu hürriyetin sonuçlarını ortadan kaldırmayı meşru kılmaz.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
VII. Düşünce ve kanaat hürriyeti **MADDE 25. —** Danışma Meclisi metninin 25 inci maddesi aynen kabul edilmiştir.

VIII. Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti

MADDE 26. — Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.

(Değişik: 3/10/2001-4709/9. md.) Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.

(Mülga: 3/10/2001 - 4709/9. md.)

Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellememek kaydıyla, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlanması sayılmaz.

(Ek: 3/10/2001-4709/9. md.) Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla düzenlenir.

Maddenin İlk Hâli
VIII. Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti **MADDE 26. —** Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir. Bu hürriyetlerin kullanılması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir. Düşüncelerin açıklanması ve yayılmasında kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dil kullanılamaz. Bu yasağa aykırı yazılı veya basılı kâğıtlar, plâklar, ses ve görüntü bandları ile diğer anlatım araç ve gereçleri usulüne göre verilmiş hâkim kararı üzerine veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kanunla yetkili kılınan merciin emriyle toplattırılır. Toplatma kararını veren merci bu kararını, yirmidört saat içinde yetkili hâkime bildirir. Hâkim bu uygulamayı üç gün içinde karara bağlar. Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellememek kaydıyla, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlanması sayılmaz.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
VIII. Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti **MADDE 26. —** Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon veya sinema yoluyla yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir. Bu hürriyetlerin kullanılması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması, yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.

Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellememek kaydıyla, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlanması sayılmaz.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE – 26

Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti

Madde ile kişiye, düşünce ve kanaatlerini her türlü araçla açıklama ve yayma hürriyeti tanınmaktadır. Hüküm, statik düşünce ve kanaat hürriyetinin dinamik uzantısını teşkil eder. Birinci fıkrada, ayrıca kitle haberleşmesinin de ifade hürriyetine dahil bulunduğu açıkça belirtilmiştir. Gerçekten günümüz toplumunda ifade hürriyeti ancak kitle haberleşme araçları aracılığıyla kullanılabilmekte; ancak bu yoldan etkili olabilmektedir. Bu nedenledirki, serbest kitle haberleşmesinin sağlanması, bir anlamda, düşünceyi açıklama hürriyetinin varlığı için zorunludur. Bilindiği gibi radyo, televizyon ve sinema, kitle haberleşme aracı olarak, diğer kitle haberleşme araçlarından mesela yazılı basından, çok daha farklı bir niteliğe sahiptir. Bu araçların kullanım ve denetimi, sahip bulundukları etki nedeniyle, farklı bir düzenlemeyi gerekli kılmıştır. Bu gerekçe iledirki, radyo, televizyon ve sinema yoluyla yayımlarda «serbestî sistemi» yerine, «izin sistemi» kabul edilebilecektir.

Maddenin ikinci fıkrasında, ifade hürriyeti konusunda öngörülen özel sınırlama sebepleri yer almıştır. Bunlar: suçların önlenmesi ve suçluların cezalandırılması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sınırlarının, devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin korunması, yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi, mülahazalarıdır.

Kitle haberleşme araçlarının kamuoyu üstündeki etkisi ve demokratik devlet yönetiminde üstlendikleri önemli görev bunlar konusunda bir düzenlemeyi zorunlu kılmıştır. Kitle haberleşmesinde, görevin amacına uygun olarak yerine getirilmesini sağlayıcı bu düzenleme «denetleme tedbirleri» adıyla anılmaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi bu tür tedbirlerin amacı ifade hürriyetini sınırlamak değil, fakat faaliyetin görev yararına düzenlenmesidir. Bu nedenledirki, maddenin son fıkrasında, haber ve düşünceleri yayma amaçlarının kullanımını düzenleyici hükümler getirilebileceği dolaylı olarak ifade edilmiş; fakat bunların hiçbir zaman düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetini engelleyemeyeceği vurgulanmıştır. Bu tür düzenlemelerin düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlandırılması sayılamayacağı fıkrada hükme bağlanmıştır. Buna örnek olarak mesela Basın Kanununun yazılı yayımı düzenleyen hükümlerini gösterebiliriz. Nitekim son fıkra hükmüne uygun olarak 29 uncu maddenin ikinci fıkrası böyle bir düzenlemeyi sürekli yayımlar konusunda öngörmüş bulunmaktadır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

VIII. Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti

MADDE 26. — Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.

Bu hürriyetlerin kullanılması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.

Düşüncelerin açıklanması ve yayılmasında kanunla yasaklanmış olan diller kullanılamaz. Bu yasağa aykırı yazılı veya basılı kâğıtlar, plâklar, ses bandları ile diğer anlatım araç ve gereçleri usulüne göre verilmiş hâkim kararı üzerine veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kanunla yetkili kılınan merciin emriyle toplattırılır. Toplatma kararını veren merci bu kararını, yirmidört saat içinde yetkili hâkime bildirir. Hâkim bu uygulamayı üç gün içinde karara bağlar.

Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellememek kaydıyla, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlanması sayılmaz.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde – 26

Maddenin birinci fıkrasına «benzeri yollarla» ibaresi eklenmek suretiyle bu fıkra hükmüne Radyo - Televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayınların izin sistemine bağlanmasına engel olmadığı şeklinde açıklık getirilmiştir. Ayrıca ikinci fıkradan sonra bir fıkra eklenerek düşüncelerin açıklanması ve yayılmasında kanunla yasaklanmış olan dillerin kullanılamayacağı ve bu yasağa aykırı hareket halinde, toplatma ile ilgili usul ve esaslar belirtilmiştir. Yasaklanmış olan dil veya dilleri kanun belirleyecektir.

Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri

(1. Dönem, 7. Cilt, 118. Birleşim, Sayfa 343, 344)

Millî Güvenlik Konseyi görüşme tutanaklarından, Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun kabul ettiği metinde yer alan "Düşüncelerin açıklanması ve yayılmasında kanunla yasaklanmış olan diller kullanılamaz." cümlesindeki "diller kullanılamaz" ibaresinin "herhangi bir dil kullanılamaz" biçiminde; izleyen cümlede yer alan "ses bandları" ibaresinin ise "ses ve görüntü bandları" biçiminde düzeltildiği anlaşılmaktadır.

3/10/2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
VIII. Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti **MADDE 26. —** Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir. Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir. (Mülga: 3/10/2001-4709/9. md.) Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellememek kaydıyla, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlanması sayılmaz. Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 9. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 26 ncı maddesinin ikinci fıkrasına "Bu hürriyetlerin kullanılması" ibaresinden sonra gelmek üzere "millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, bölünmez bütünlüğün korunması" ibareleri eklenmiş, üçüncü fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiş, maddeye aşağıdaki fıkra, son fıkra olarak eklenmiştir. "Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti Anayasanın 1, 2 ve 3 üncü maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz." "Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller, Kanunla düzenlenir."

Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 9. - Bu değişiklikle düşünce ve anlatım özgürlüğünün sınırları genişletilmekte, vatandaşların günlük yaşamlarında farklı dil, lehçe ve ağızları kullanmasına herhangi bir engel bulunmadığı kabul edilmektedir. Ayrıca düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin Anayasamızın 1, 2 ve 3 üncü madde hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamayacağına maddede yer verilmektedir. Bu hürriyetin sınırlanma halleri içine, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, bölünmez bütünlüğün korunması da Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi doğrultusunda dahil edilmektedir.
Anayasa Komisyonu Raporu
Çerçeve 9 uncu madde ile Anayasanın 26 ncı maddesi değiştirilmekte; düşünce ve anlatım özgürlüğünün sınırları genişletilmekte; sınırlanma halleri Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi doğrultusunda düzenlenmektedir. Bu madde metninde Anayasanın 1, 2 ve 3 üncü maddelerine gönderme yapan fıkra çıkarılmıştır. Mevcut metnin 3 üncü fıkrası metinden çıkarılmakta, Cumhuriyetin temel nitelikleri, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün korunması sınırlama halleri içine dahil edilmektedir. Madde bu değişikliklerle birlikte Komisyonumuzca oy birliği ile kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 9. - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 26 ncı maddesinin ikinci fıkrasına “Bu hürriyetlerin kullanılması,” ibaresinden sonra gelmek üzere “millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması,” ibareleri eklenmiş, üçüncü fıkrası metinden çıkarılmış ve maddeye aşağıdaki fıkra son fıkra olarak eklenmiştir. “Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla düzenlenir.”

IX. Bilim ve sanat hürriyeti

MADDE 27. — Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

Yayma hakkı, Anayasanın 1 inci, 2 nci ve 3 üncü maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz.

Bu madde hükmü yabancı yayınların ülkeye girmesi ve dağıtımının kanunla düzenlenmesine engel değildir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
IX. Bilim ve sanat hürriyeti **MADDE 27. —** Herkes bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir. Bu fıkra hükmü yabancı yayınların ülkeye girmesi ve dağıtımının kanunla ayrıca düzenlenmesine engel değildir.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE – 27 *Bilim ve sanat hürriyeti* Bilim ve sanat hürriyetini güvence altına alan bu madde uyarınca herkes bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma yapmak hakkına sahiptir. Bu hükmün gereği olarak, bilim ve sanat hürriyetini kullanan kişinin, bilim ve sanatın öz niteliği olan objektifliğe riayeti şarttır. Bilindiği gibi yabancı kaynaklı yayınlar, bütün ülkeler mevzuatında, denetim altında tutulmakta; diğer bir deyimle yabancı kaynaklı yayınların çeşitli mülahazalarla ülkeye girmesi yasaklanabilmektedir. Maddenin son cümlesi, bu tür bir denetim tedbirinin bilim ve sanat hürriyetini ihlal sayılamayacağını ifade etmektedir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
IX. Bilim ve sanat hürriyeti **MADDE 27. —** Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir. Yayma hakkı, 1 inci, 2 nci ve 3 üncü maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz. Bu madde hükmü yabancı yayınların ülkeye girmesi ve dağıtımının kanunla düzenlenmesine engel değildir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde - 27 Maddeye yeniden eklenen bir fıkra ile yayma hakkının Anayasanın değiştirilmesi mümkün olmayan 1 inci, 2 nci ve 3 üncü maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamayacağı belirtilmiş ve madde redaksiyona tabi tutularak üç fıkra halinde düzenlenmiştir.

X. Basın ve yayımla ilgili hükümler

A. Basın hürriyeti

MADDE 28. — Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz.

(Mülga: 3/10/2001-4709/10. md.)

Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır.

Basın hürriyetinin sınırlanmasında, Anayasanın 26 ve 27 nci maddeleri hükümleri uygulanır.

Devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehdit eden veya suç işlemeye ya da ayaklanma veya isyana teşvik eder nitelikte olan veya Devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan her türlü haber veya yazıyı, yazanlar veya bastıranlar veya aynı amaçla, basanlar, başkasına verenler, bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu olurlar. Tedbir yolu ile dağıtım hâkim kararıyle; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle önlenebilir. Dağıtımı önleyen yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hâkime bildirir. Yetkili hâkim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, dağıtımı önleme kararı hükümsüz sayılır.

Yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için, kanunla belirtilecek sınırlar içinde, hâkim tarafından verilen kararlar saklı kalmak üzere, olaylar hakkında yayım yasağı konamaz.

Süreli veya süresiz yayınlar, kanunun gösterdiği suçların soruşturma veya kovuşturmasına geçilmiş olması hallerinde hâkim kararıyla; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel ahlâkın korunması ve suçların önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir. Toplatma kararı veren yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hâkime bildirir; hâkim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, toplatma kararı hükümsüz sayılır.

Süreli veya süresiz yayınların suç soruşturma veya kovuşturması sebebiyle zapt ve müsaderesinde genel hükümler uygulanır.

Türkiyede yayımlanan süreli yayınlar, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Cumhuriyetin temel ilkelerine, millî güvenliğe ve genel ahlâka aykırı yayımlardan mahkûm olma halinde, mahkeme kararıyla geçici olarak kapatılabilir. Kapatılan süreli yayının açıkça devamı niteliğini taşıyan her türlü yayın yasaktır; bunlar hâkim kararıyla toplatılır.

Maddenin İlk Hâli
X. Basın ve yayımla ilgili hükümler **A. Basın hürriyeti** **MADDE 28. —** Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz. Kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dilde yayım yapılamaz. Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır. Basın hürriyetinin sınırlanmasında, Anayasanın 26 ve 27 nci maddeleri hükümleri uygulanır. Devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehdit eden veya suç işlemeye ya da ayaklanma veya isyana teşvik eder nitelikte olan veya Devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan her türlü haber veya yazıyı, yazanlar veya bastıranlar veya aynı amaçla, basanlar, başkasına verenler, bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu olurlar. Tedbir yolu ile dağıtım hâkim kararıyle; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle önlenebilir. Dağıtımı önleyen yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hâkime bildirir. Yetkili hâkim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, dağıtımı önleme kararı hükümsüz sayılır. Yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için, kanunla belirtilecek sınırlar içinde, hâkim tarafından verilen kararlar saklı kalmak üzere, olaylar hakkında yayım yasağı konamaz. Süreli veya süresiz yayınlar, kanunun gösterdiği suçların soruşturma veya kovuşturmasına geçilmiş olması hallerinde hâkim kararıyla; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel ahlâkın korunması ve suçların önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir. Toplatma kararı veren yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hâkime bildirir; hâkim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, toplatma kararı hükümsüz sayılır. Süreli veya süresiz yayınların suç soruşturma veya kovuşturması sebebiyle zapt ve müsaderesinde genel hükümler uygulanır. Türkiyede yayımlanan süreli yayınlar, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Cumhuriyetin temel ilkelerine, millî güvenliğe ve genel ahlâka aykırı yayımlardan mahkûm olma halinde, mahkeme kararıyla geçici olarak kapatılabilir. Kapatılan süreli yayının açıkça devamı niteliğini taşıyan her türlü yayın yasaktır; bunlar hâkim kararıyla toplatılır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin

X. Basın ve yayımla ilgili hükümler

A. Basın hürriyeti

MADDE 28. — Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Resmî dilden başka bir dilde yayım yapılması izine bağlıdır. Milletlerarası antlaşma hükümleri saklıdır.

Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır.

Basın hürriyetinin sınırlanmasında da yirmialtıncı madde hükümleri uygulanır.

Devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehdit eden ya da ayaklanma veya isyana teşvik eder nitelikte olan her türlü haber ve yazıyı, hangi sıfatla olursa olsun basanlar ve bastıranlar, bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu olurlar. Tedbir yolu ile dağıtımı önleyecek sorumlu merci ve bu suçlara ait hükümler kanunda açıkça gösterilir.

Yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için, kanunla belirtilecek sınırlar içinde, hâkim tarafından verilen kararlar saklı kalmak üzere, olaylar hakkında yayım yasağı konamaz.

Süreli veya süresiz yayınlar, kanunun gösterdiği suçların soruşturma veya kovuşturmasına geçilmiş olması hallerinde hâkim kararıyla; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel ahlâkın korunması ve suçların önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir. Toplatma kararı veren yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hâkime bildirir; hâkim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, toplatma kararı hükümsüz sayılır.

Süreli veya süresiz yayınların suç soruşturma veya kovuşturması sebebiyle zapt ve müsaderesinde genel hükümler uygulanır.

Türkiye'de yayımlanan süreli yayınlar, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Cumhuriyetin temel ilkelerine, millî güvenliğe ve genel ahlâka aykırı yayımlardan mahkûm olma halinde, mahkeme kararıyla geçici olarak kapatılabilir. Kapatılan süreli yayının açıkça devamı niteliğini taşıyan her türlü yayın yasaktır; bunlar hâkim kararıyla toplatılır.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE – 28

Basın hürriyeti

Maddenin birinci fıkrasında basın hür olduğu, sansür edilemeyeceği yani ön denetime tabi tutulamayacağı ifade edilmiş; basın hürriyetinin temel unsurlarından biri olan «matbaa serbestisi» de fıkraya eklenmiştir.

İkinci fıkra ile resmî dilden başka bir dilde yazılan yayınlar «izin rejimine» bağlanmıştır.

Üçüncü fıkra basın hürriyeti önünde devletin «olumlu tutumunu» yani bu hürriyetin gerçekten sağlanmasında devletin yardımcı olmasını, bu amaçla gerekli tedbirlerin alınması ihtiyacını öngörmektedir. Bu cümleden olmak üzere basın devlet yardımı yanında, basın hürriyetini tehdit eden «tekelleşme» yahut «yoğunlaşma» eğilimlerini önleyici tedbirleri sayabiliriz.

Maddenin dördüncü fıkrasında, düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğünü koyan 26 ncı madde hükmünün, basın hürriyetinin sınırlanması ve düzenlenmesinde de uygulanacağı belirtilmiştir. Gerçekten basın hürriyeti düşünceyi yayma hürriyetinin belli bir kullanım şeklini ve hatta, yaygınlığıyla nedeniyle, uzantısını teşkil etmektedir. Bu nedenle düşünceyi açıklama hürriyetine ilişkin genel esasların ve özelikle bu hürriyetin sınırlanmasında geçerli özel sebeplerin, basın hürriyeti konusunda da uygulanması doğaldır. Unutmamak gerekir ki basın hürriyeti kaynağını 26 ncı madde hükmünden almaktadır.

Maddenin beşinci fıkrası basın suçlarının yahut basın yoluyla işlenen suçların «yayım ile vücut bulacağı genel kuralına bir istisna getirmektedir. Bilindiği gibi «yayım» (neşir), fikir ürününün umuma sunulması, yani açıklık kazanması demektir. Basın suçları yahut basın yoluyla işlenen suçlarda bu «yayım» unsuru ile suç tamam olmaktadır. İşte bu beşinci fıkra yayım araçlarıyla işlenen bir grup suçta «yayım» unsurunun yokluğuna rağmen cezalandırmayı mümkün kılmaktadır. Hükmün sevk amacı, söz konusu gruba dahil, suçların ağırlığı nedeniyle bunlara daha ilk anda engel olunması arzusudur. «Yayım» gerçekleştikten, fikir ürünü umuma sunulduktan sonra alınacak her türlü tedbirin, «yayımla ortaya çıkan zarar yahut tehlikeyi ortadan kaldırmaya yetmeyeceği düşünülmüştür. Fıkrada öngörülen bu suçlar Devletin iç ve dış güvenliğine, ülkenin ve milletin bütünlüğüne karşı işlenen suçlar yanında, suç işlemeye, ayaklanma veya isyana teşvik eden, haber veya yazılardır. Bu tehlikeli amaçlara yönelik haber yahut yazıları, hangi sıfatla olursa olsun, yayım amacıyla basan ve bastıranlar, bu suçlara ait kanun hükümlerince sorumlu olacaklardır. Fıkranın son cümlesi, bu tür yazı yahut haberi içeren yayım organının, tedbir olarak, dağıtımdan alıkonulabileceğini yani zaptolunabileceğini belirtmektedir.

Altıncı fıkra, olaylar hakkında yayım yasağı konamayacağı ilkesini koymakta ve bu kurala bir tek halde istisna getirmektedir. Bu istisna da yargılama görevinin etkiden uzak tutulması amacına yöneliktir. Gerçekten «yayım yasağı», basın hürriyetine tıpkı sansür gibi, ağır şekilde tehdit eden bir «önleyici» tedbirdir. Bu nedenle, uygulama alanının gayet dar biçimde sınırlanması gerekir. Kabul edilen istisnanın meşruluğu üzerinde şüpheye yer yoktur. Yargılama görevi, ancak her türlü etkiden uzak olarak yerine getirildiği takdirde güven verecek; ancak bu şartla mahkeme kararı «doğru» yu ifade edecek ve «kesin hüküm kuvvetine» sahip olacaktır.

Yedinci fıkra, süreli ve süresiz yayımların toplatılması hususunu düzenlemektedir. Umuma sunulmuş yani dağıtılmış bir yayımın toplatılmasına, kural olarak, hâkim karar verecektir. Bununla beraber adlî kovuşturmanın henüz başlamadığı ve gecikmesinde de sakınca bulunan hallerde kanunun yetkili kıldığı başka bir merci toplatma kararı verebilecektir. Hâkimden başka bir merciin vereceği toplatma kararının gerekçesi de fıkrada belirtilmiş; yani bu makamın konu bakımından takdir hakkı sınırlanmıştır. Acele hallerde bu merci tarafından verilebilecek toplatma kararı ancak Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel ahlakın, korunması, suçların önlenmesi mülahazalarıyla verilebilecektir. Olağanüstü bir tedbir niteliği gösteren bu yetki yine yargı organının denetimi altında tutulmaktadır. Nitekim toplatma kararı veren merci, bu kararını en geç yirmi dört saat içinde hâkime bildirecek; hâkim de bu kararı en geç iki gün içinde onaylamazsa, karar hükümsüz kalacaktır.

Sekizinci fıkra süreli veya süresiz yayımların zapt ve müsaderesinde, Ceza ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunlarımızın genel hükümlerinin uygulanacağını belirtmektedir. Her ne kadar yedinci fıkrada yer alan «toplatma» tedbiri, bir anlamda, yayın organının «zaptı» niteliğinde ise de; ancak suç kovuşturması müessesesi olarak «zapt ve müsaderenin» ayrıca öngörülmesinde yarar vardır. Yayım organları konusunda bu özel «toplatma» tedbirinin varlığı, bir ceza hukuku müessesesi olarak «zapt ve müsadere» ye ait genel hükümlerin bunlara uygulanıp uygulanmayacağı hususunda tereddüt doğurmuştur. Bu tereddüdü ortadan kaldırmak amacıyladır ki, söz konusu fıkraya gerek görülmüştür. Bilindiği gibi Ceza Kanunumuza göre suç ürünü ve suç aleti zapt ve müsadereye tabi eşyadandır. Bir suçun basın yoluyla işlenmesi halinde yayım organını bu genel hükmün dışında tutmak için ortada makul sebep yoktur.

Maddenin son fıkrasında süreli yayımların hangi hallerde ve hangi şartlarla kapatılacağı hüküm altına alınmaktadır. Kapatma, ceza mahkûmiyetine eklenecek fakat kişiyi değil süreli yayını hedef alan ayrı bir müeyyidedir. Bu ek müeyyidenin öngörüldüğü suçlar da sınırlı sayım yoluyla gösterilmiş; ancak Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliğine, Cumhuriyet ilkelerine, millî güvenliğe ve genel ahlaka karşı işlenen suçlardan mahkûmiyet halinde bu ağır müeyyideye başvurulacaktır.

Kapatılan süreli yayının devamı niteliğinde bir yayım yapılamayacağına göre, bu yasağa aykırı hareket halinde yayın, gene hâkim kararıyla toplatılacaktır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

X. Basın ve yayımla ilgili hükümler

A. Basın hürriyeti

MADDE 28. — Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dilde yayım yapılamaz.

Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır.

Basın hürriyetinin sınırlanmasında, 26 ve 27 nci madde hükümleri uygulanır.

Devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehdit eden veya suç işlemeye ya da ayaklanma veya isyana teşvik eder nitelikte olan veya Devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan her türlü haber veya yazıyı, yazanlar veya bastıranlar veya aynı amaçla, basanlar, başkasına verenler, bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu olurlar. Tedbir yolu ile dağıtım hâkim kararıyle; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle önlenebilir. Dağıtımı önleyen yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hâkime bildirir. Yetkili hâkim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, dağıtımı önleme kararı hükümsüz sayılır.

Yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için, kanunla belirtilecek sınırlar içinde, hâkim tarafından verilen kararlar saklı kalmak üzere, olaylar hakkında yayım yasağı konamaz.

Süreli veya süresiz yayınlar, kanunun gösterdiği suçların soruşturma veya kovuşturmasına geçilmiş olması hallerinde hâkim kararıyla; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel ahlâkın korunması ve suçların önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir. Toplatma kararı veren yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hâkime bildirir; hâkim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, toplatma kararı hükümsüz sayılır.

Süreli veya süresiz yayınların suç soruşturma veya kovuşturması sebebiyle zapt ve müsaderesinde genel hükümler uygulanır.

Türkiyede yayımlanan süreli yayınlar, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Cumhuriyetin temel ilkelerine, millî güvenliğe ve genel ahlâka aykırı yayımlardan mahkûm olma halinde, mahkeme kararıyla geçici olarak kapatılabilir. Kapatılan süreli yayının açıkça devamı niteliğini taşıyan her türlü yayın yasaktır; bunlar hâkim kararıyla toplatılır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde - 28

Maddenin ikinci fıkrasında yer alan «Resmî dilden başka bir dilde yayın yapılması izne bağlıdır.» şeklindeki hüküm gerek bu konudaki kanunun düzenlenmesinde ve gerekse uygulamada amacı dışındaki yorumlara neden olup her yayın için ayrı ayrı izin alınması gibi bir hüküm niteliğinde anlaşılabileceğinden bu hüküm redaksiyona tabi tutularak «Kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dilde yayın yapılamaz.» şekline dönüştürülmüştür. Böylece, kanunun yasaklamadığı dillerde yapılan yayınların izin sistemine bağlanmasına gerek olmadığı da vurgulanmış olmaktadır. 27 nci maddeye eklenmiş bulunan ikinci fıkra hükümleri de gözönünde bulundurularak dördüncü fıkra metnine «27 nci madde» atıf maddesi olarak eklenmiştir. Ayrıca, beşinci fıkrada yer alan «Tedbir yolu ile dağıtımı önleyecek sorumlu merci.... kanunda açıkça gösterilir.» şeklindeki hüküm kanun koyucuya ışık tutacak nitelikte olmadığından bu fıkra hükmü toplatmaya ilişkin maddenin yedinci fıkrası ile ahenk teşkil edecek şekilde yeniden düzenlenmiş ve kaide olarak dağıtımın tedbir yoluyla durdurulmasına hâkimin karar verebileceği belirtilmiştir. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ise yine fıkrada belirtilen suçlarla ilgili olmak kaydıyla kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emri ile de tedbir yoluyla dağıtım önlenebilecektir. Ancak bu halde de yine hâkime gidilmesi ve dağıtımı önleme kararının yerinde olup olmadığının mahkemece değerlendirilmesi esası getirilmiştir.

Madde metninde yer alan devlete ait gizli bilgilerin, hangi bilgileri kapsadığı, kanunla belli edilecektir.

Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri

(1. Dönem, 7. Cilt, 118. Birleşim, Sayfa 345)

Millî Güvenlik Konseyi görüşmelerine sunulan metnin dördüncü fıkrasında yer alan "26 ve" ibaresinden önce gelmek üzere "Anayasanın" ibaresinin eklendiği, beşinci fıkrasında "kararıyle" ibaresinin "kararıyla" ve son fıkrasında yer alan "Türkiyede" ibaresinin "Türkiye'de" biçiminde değiştirildiği görülmektedir.

3/10/2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik

X. Basın ve yayımla ilgili hükümler

A. Basın hürriyeti

MADDE 28. — Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz.

(Mülga: 3/10/2001-4709/10. md.)

Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır.

Basın hürriyetinin sınırlanmasında, Anayasanın 26 ve 27 nci maddeleri hükümleri uygulanır.

Devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehdit eden veya suç işlemeye ya da ayaklanma veya isyana teşvik eder nitelikte olan veya Devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan her türlü haber veya yazıyı, yazanlar veya bastıranlar veya aynı amaçla, basanlar, başkasına verenler, bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu olurlar. Tedbir yolu ile dağıtım hâkim kararıyle; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle önlenebilir. Dağıtımı önleyen yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hâkime bildirir. Yetkili hâkim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, dağıtımı önleme kararı hükümsüz sayılır.

Yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için, kanunla belirtilecek sınırlar içinde, hâkim tarafından verilen kararlar saklı kalmak üzere, olaylar hakkında yayım yasağı konamaz.

Süreli veya süresiz yayınlar, kanunun gösterdiği suçların soruşturma veya kovuşturmasına geçilmiş olması hallerinde hâkim kararıyla; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel ahlâkın korunması ve suçların önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir. Toplatma kararı veren yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hâkime bildirir; hâkim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, toplatma kararı hükümsüz sayılır.

Süreli veya süresiz yayınların suç soruşturma veya kovuşturması sebebiyle zapt ve müsaderesinde genel hükümler uygulanır.

Türkiyede yayımlanan süreli yayınlar, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Cumhuriyetin temel ilkelerine, millî güvenliğe ve genel ahlâka aykırı yayımlardan mahkûm olma halinde, mahkeme kararıyla geçici olarak kapatılabilir. Kapatılan süreli yayının açıkça devamı niteliğini taşıyan her türlü yayın yasaktır; bunlar hâkim kararıyla toplatılır.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 10. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 28 inci maddesinin ikinci fıkrası metinden çıkarılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 10. – Basın Hürriyeti ile ilgili 28 inci maddenin "Kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dilde yayım yapılamaz." hükmünü içeren fıkrası metinden çıkarılmıştır. Bu hürriyetin sınırlanması 26 ve 27 nci maddedeki hükümler çerçevesinde olacaktır.
Anayasa Komisyonu Raporu
Komisyonumuzca kabul edilen çerçeve 10 uncu madde ile Anayasanın basın hürriyeti ile ilgili 28 inci maddesinin "kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dilde yayım yapılamaz" fıkrası metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 10. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 28 inci maddesinin ikinci fıkrası metinden çıkarılmıştır.

B. Süreli ve süresiz yayın hakkı

MADDE 29. — Süreli veya süresiz yayın önceden izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Süreli yayın çıkarabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tespiti halinde yetkili merci, yayının durdurulması için mahkemeye başvurur.

Süreli yayınların çıkarılması, yayım şartları, malî kaynakları ve gazetecilik mesleği ile ilgili esaslar kanunla düzenlenir. Kanun, haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayımlanmasını engelleyici veya zorlaştırıcı siyasal, ekonomik, malî ve teknik şartlar koyamaz.

Süreli yayınlar, Devletin ve diğer kamu tüzelkişilerinin veya bunlara bağlı kurumların araç ve imkânlarından eşitlik esasına göre yararlanır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
B. Süreli ve süresiz yayın hakkı **MADDE 29. —** Süreli veya süresiz yayın önceden izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz. Süreli yayınların çıkarılması, yayım şartları, malî kaynakları ve gazetecilik mesleği ile ilgili esaslar kanunla düzenlenir. Kanun, haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayımlanmasını engelleyici veya zorlaştırıcı siyasal, ekonomik, malî ve teknik şartlar koyamaz. Süreli yayınlar, Devletin ve diğer kamu tüzelkişilerinin veya bunlara bağlı kurumların araç ve imkânlarından eşitlik esasına göre yararlanır.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE - 29 *Süreli ve süresiz yayım hakkı* Madde süreli ve süresiz yayınları birlikte ele alarak bunların yayım şartlarını, basın hürriyetine uygun olarak, göstermiştir. Birinci fıkrada, süreli ve süresiz yayınların izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamayacağı açıkça belirtilmiştir. Hürriyet yahut hakların kullanılmasında «izin» sisteminin, hürriyet kavramıyla bağdaşmadığı açıktır. «Malî teminat» ise, yayım için daima bir «engel tehdidi» teşkil ettiği cihetle gene bir «önleyici tedbir» olarak yasaklanmış bulunmaktadır. Yayımın izne bağlı tutulmaması, her türlü denetim dışında bırakıldığı anlamını da ifade etmez. Yayın organlarının günümüz toplumlarında ve Devlet yönetiminde gösterdiği önem ve demokratik rejimlerde üstlendikleri görev bunlar konusunda bir düzenlemeyi gerekli kılmıştır. Bu düzenleme hem görevin amacına uygun surette yerine getirilmesini sağlayacak; hem de sahip bulunulan serbestinin suiistimali bu yoldan önlenmiş olacaktır. Basın hukukunda hiçbir zaman «önleyici tedbir» niteliğinde yani bir serbestiyi kaynağında, diğer bir deyimle, kullanılmadan yok eden bir tedbir olarak görülmeyen bu düzenleme basın kanunlarında yer almaktadır. «Düzenleyici» hükümlerin, basın hürriyetiyle bağdaşabilmesi için bunların, haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayımını engelleyici veya zorlaştırıcı nitelikte olmamaları gerekir. Maddenin ikinci fıkrası, bütün bu hususları göz önünde tutularak kaleme alınmıştır. Düzenleyici tedbirler özellikle süreli yayınlar konusunda önem gösterdikleri için fıkranın birinci cümlesinde süreli yayımlardan söz edilmiştir. Buna karşılık fıkranın ikinci cümlesinde, süresiz yayımları da kapsar şekilde genel bir ifade kullanılmıştır.

Kitle haberleşmesinin sağlıklı kılınması için süreli yayınlar konusunda Devlet iltimasının önlenmesi gerekir. Ancak bu sayededir ki, demokratik rejim gereği olan çoğulculuk mümkün olacak; farklı düşünce ve kanaatlerin «meydandan kovulması» sonucu ortaya çıkabilecek «tek yönlü yayım» önlenecektir. Bu amaçladır ki, maddenin üçüncü fıkrası, Devletin, süreli yayınlar konusunda ayırım yapmasını yasaklamakta, «eşit işlem» hükmünü getirmektedir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

B. Süreli ve süresiz yayın hakkı

MADDE 29. — Süreli veya süresiz yayın önceden izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Süreli yayın çıkarabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tespiti halinde yetkili merci, yayının durdurulması için mahkemeye başvurur.

Süreli yayınların çıkarılması, yayım şartları, malî kaynakları ve gazetecilik mesleği ile ilgili esaslar kanunla düzenlenir. Kanun, haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayımlanmasını engelleyici veya zorlaştırıcı siyasal, ekonomik, malî ve teknik şartlar koyamaz.

Süreli yayınlar, Devletin ve diğer kamu tüzelkişilerinin veya bunlara bağlı kurumların araç ve imkânlarından eşitlik esasına göre yararlanır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde – 29

Maddenin birinci fıkrasından sonra «Süreli yayın çıkarabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir...» fıkrası eklenmiştir. Ancak, bu fıkra hükmü süreli veya süresiz yayının önceden izin almadan çıkarılması hükmünün uygulanmasına engel değildir. Ayrıca, kanun koyucuya yapılacak düzenlemede ışık tutulması amacıyla süreli yayın çıkaranların kanunla gösterilecek bilgi ve belgeleri yetkili mercie vermeleri gerektiği esası getirilmiştir. Yetkili merci, bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tespiti halinde yayınlanmakta olan yayının durdurulması için mahkemeye başvurulabilecektir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

C. Basın araçlarının korunması

MADDE 30. — (Değişik: 7/5/2004-5170/4. md.)

Kanuna uygun şekilde basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri ile basın araçları, suç aleti olduğu gerekçesiyle zapt ve müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonulamaz.

Maddenin İlk Hâli
C. Basın araçlarının korunması **MADDE 30. —** Kanuna uygun şekilde basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, Cumhuriyetin temel ilkeleri ve millî güvenlik aleyhinde işlenmiş bir suçtan mahkûm olma hali hariç, suç aleti olduğu gerekçesiyle zapt ve müsadere edilemez ve işletilmekten alıkonulamaz.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
C. Basın araçlarının korunması **MADDE 30. —** Kanuna uygun şekilde basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, Cumhuriyet'in temel nitelikleri ve millî güvenlik aleyhine işlenmiş bir suçtan mahkûm olma hali hariç, suç aleti olduğu gerekçesiyle zapt ve müsadere edilemez ve işletilmekten alıkonulamaz.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE – 30 *Basın araçlarının korunması* Demokratik yönetimde üstlendikleri önemli görev nedeniyle basın araçları özel koruma tedbirlerine konu olmuşlardır. Bu tedbirlerden biri de bunların suç aleti oldukları gerekçesiyle zapt ve müsadere edilememeleri ve işletilmekten alıkonulamamaları yani ceza kanunlarının genel hükümleri dışında tutulmalarıdır. Bununla beraber söz konusu koruma tedbirinin, ayırımsız bütün basın araçları bakımından kabulü amaca uygun düşmeyeceği gibi, sakıncalı da olabilir. Bu nedenle 30 uncu madde korunmaya layık basın araçlarını belirlemek suretiyle, bunların zapt ve müsadere edilemeyeceğini yahut işletilmekten alıkonulamayacağını hükme bağlamıştır. Korunan basın araçları, herşeyden önce, kanuna uygun şekilde (Mesela Matbaalar Kanunu) basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileridir. Bu suretle kaçak kurulmuş bir basımevi yahut bir teksir makinesi bu hükümden yararlanamayacaktır. Amaç, her ne sebeple olursa olsun bir basın aracını «dokunulmaz» kılmak değil; fakat basın aracını, yerine getirdiği «görev» nedeniyle «özel işleme» tabi tutmak, yani korumaktır.

İkinci olarak, «zapt veya müsadere» dışında tutulacak yahut işletilmekten alıkonulamayacak basın aracı, bu maddede gösterilen cinsten bir suçta «alet» olarak kullanılmamış olmalıdır. Pek ağır suç işleme halinde, «özel işlem» varlık gerekçesini kaybetmektedir.

Madde hükmü sadece «suç aleti olarak» zapt ve müsadere veya işletilmekten alıkonulmayı yasaklamaktadır. Basın aracına, başka kanun hükümleri gereği yapılan müdahaleler (Mesela İş Kanununa yahut Matbaalar Kanununa aykırılık nedeniyle basımevinin işletilmekten alıkonulması) bu hükmün dışındadır. Maddede kullanılan «zapt» ve «müsadere» terimlerinden bu husus açıkça anlaşılmaktadır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

C. Basın araçlarının korunması

MADDE 30.- Danışma Meclisi metninin 30. maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri

(1. Dönem, 7. Cilt, 118. Birleşim, Sayfa 345, 346)

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonu Raporu'nda, Danışma Meclisince benimsenen 30. maddenin aynen kabul edildiği belirtilmiştir. Ancak Millî Güvenlik Konseyi görüşmeleri esnasında maddede yer alan "Cumhuriyet'in temel nitelikleri" ibaresinin "Cumhuriyet'in temel ilkeleri" biçiminde okunup kayda alınarak görüşme ve oylamanın yapıldığı anlaşılmaktadır.

Metin bu değişik hâliyle Millî Güvenlik Konseyince kabul edilmiştir.

7/5/2004 Tarihli ve 5170 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
C. Basın araçlarının korunması **MADDE 30. -** Kanuna uygun şekilde basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri ile basın araçları, suç aleti olduğu gerekçesiyle zapt ve müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonulamaz.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 4. - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 30 uncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Madde 30. - Kanuna uygun şekilde basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri ile basın araçları, suç aleti olduğu gerekçesiyle zapt ve müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonulamaz."
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 4. - Basının, demokratik yönetimde üstlendiği önemli görev nedeniyle basın araçları anayasalarda ayrıca koruma altına alınmaktadır. 2003 Katılım Ortaklığı Belgesinde bu konudaki reformların sürdürülmesi gerektiği de öngörüldüğünden, 30 uncu madde 1961 Anayasasına da uygun şekilde yeniden düzenlenmektedir.
Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin, Anayasanın 30 uncu maddesinde değişiklik öngören çerçeve 4 üncü maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 4. - Teklifin 4. maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

D. Kamu tüzelkişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı

MADDE 31. — Kişiler ve siyasî partiler, kamu tüzelkişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme ve yayım araçlarından yararlanma hakkına sahiptir. Bu yararlanmanın şartları ve usulleri kanunla düzenlenir.

(Değişik: 3/10/2001-4709/11. md.) Kanun, millî güvenlik, kamu düzeni, genel ahlâk ve sağlığın korunması sebepleri dışında, halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamuoyunun serbestçe oluşmasını engelleyici kayıtlar koyamaz.

Maddenin İlk Hâli
D. Kamu tüzelkişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı **MADDE 31. —** Kişiler ve siyasî partiler, kamu tüzelkişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme ve yayım araçlarından yararlanma hakkına sahiptir. Bu yararlanmanın şartları ve usulleri kanunla düzenlenir. Kanun, 13 üncü maddede yer alan genel sınırlamalar dışında bir sebebe dayanarak, halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamuoyunun serbestçe oluşmasını engelleyici kayıtlar koyamaz.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
D. Kamu tüzelkişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı **MADDE 31.** — Kişiler ve siyasî partiler, kamu tüzelkişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme ve yayım araçlarından yararlanma hakkına sahiptir. Bu yararlanmanın şartları ve usulleri demokratik esaslara ve hakkaniyet ölçülerine uygun olarak kanunla düzenlenir. Kanun, onüçüncü maddede yer alan genel sınırlamalar dışında bir sebebe dayanarak, halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamuoyunun serbestçe oluşmasını engelleyici kayıtlar koyamaz.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE - 31 *Kamu tüzelkişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı* Madde, kamu tüzelkişileri elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından kişilerin ve siyasî partilerin yararlanma hakkını öngörmekte; ve aynı zamanda bu araçların fonksiyonunu, dolaylı bir ifadeyle, belirtmektedir. Genellikle yaygın ve kamu tüzelkişileri elindeki kitle haberleşme araçları radyo - televizyon ve resmî haber ajanslarıdır. Özellikle radyo - televizyon işletmelerinin devlet tekelinde bulunduğu ülkelerde (ülkemizde olduğu gibi) bu «yararlanma» daha büyük bir önem kazanmaktadır. Radyo - televizyon hukukunda «anten hakkı» olarak adlandırılan bu yararlanma imkânı sayesinde, kişiler ve siyasî partiler büyük kitlelere hitap edebileceklerdir. Gene bu imkân sayesindedirki, devlet aracı farklı düşünce ve kanaatlerin ifadesine yer veren, farklı fikir ve kanaatler önünde tarafsız bir organ haline gelecektir.

Devlet hizmetinden eşit yararlanma hakkının gereği de budur. Bu yararlanmanın şartları ve usulleri kanunla düzenlenecektir. Bu düzenlemede gözönünde tutulacak kriterler de maddenin birinci fıkrasında gösterilmiştir. Yararlanmanın usul ve şartlarının «demokratik esaslara» uygun olması, çoğulculuğa yer vermek, farklı fikir ve kanaatler karşısında organın tarafsız davranması demektir; «hakkaniyet ölçülerine» uygun olmak ise imkândan yararlanmada «makul ve meşru menfaat değerlendirmesini» ifade eder.

Devlet elindeki basın dışı haberleşme araçlarının fonksiyonu, maddenin ikinci fıkrasında belirtildiği gibi, kamuoyunun serbestçe oluşmasıdır. Bu fonksiyonun gerçekleşebilmesi için halk, bu araçlarla haber alacak, düşünce ve kanaatlere ulaşacaktır. Kamu tüzelkişileri elindeki basın dışı kitle haberleşme araçları, yukarıda belirtilen fonksiyonu görürken, yani haber yayarken, bu tasarının 13 üncü maddesinde yer alan genel sınırlama nedenleriyle bağlıdırlar. Yani bunların haber, fikir, kanaat yayım ve dağıtım faaliyeti, mesela Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünü, millî güvenliği korumak yahut genel asayiş yahut kamu düzeni mülahazalarıyla sınırlı tutabilecek, bu «değerlere» zarar verebilecek haberler verilmeyebilecektir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

D. Kamu tüzelkişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı

MADDE 31. — Kişiler ve siyasî partiler, kamu tüzelkişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme ve yayım araçlarından yararlanma hakkına sahiptir. Bu yararlanmanın şartları ve usulleri kanunla düzenlenir.

Kanun, 13 üncü maddede yer alan genel sınırlamalar dışında bir sebebe dayanarak, halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamuoyunun serbestçe oluşmasını engelleyici kayıtlar koyamaz.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 31

Kanunların düzenlenmesinde demokratik esaslara ve hakkaniyet ölçülerine uyulması gerektiği genel hukuk kuralı olup, bu hususun Anayasa hükmü olarak sadece bu maddede yer alması yanlış anlamlara ve yorumlara neden olabileceğinden «demokratik esaslara ve hakkaniyet ölçülerine» sözcükleri madde metninden çıkarılmak suretiyle yeniden düzenlenmiştir.

3/10/2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
D. Kamu tüzelkişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı **MADDE 31. —** Kişiler ve siyasî partiler, kamu tüzelkişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme ve yayım araçlarından yararlanma hakkına sahiptir. Bu yararlanmanın şartları ve usulleri kanunla düzenlenir. Kanun, millî güvenlik, kamu düzeni, genel ahlâk ve sağlığın korunması sebepleri dışında, halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamuoyunun serbestçe oluşmasını engelleyici kayıtlar koyamaz.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 11. - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 31 nci maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Kanun, millî güvenlik, kamu düzeni, genel ahlâk ve sağlığın korunması sebepleri dışında halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamuoyunun serbestçe oluşmasını engelleyici kayıtlar koyamaz."
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 11. - Kamu tüzel kişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma ile ilgili olarak sınırlama halleri belirlenmektedir. Bu haller Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi çerçevesinde; millî güvenlik, kamu düzeni, genel ahlâk ve sağlığın korunması olarak sıralanmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
Çerçeve 11 inci madde ile Anayasanın 31 inci maddesinin ikinci fıkrası değiştirilmektedir. Bu değişiklik ile kamu tüzel kişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma ile ilgili olarak sınırlanma halleri belirlenmektedir. Bu madde de Komisyonumuzca oy birliği ile kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 11. - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 31 inci maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Kanun, millî güvenlik, kamu düzeni, genel ahlâk ve sağlığın korunması sebepleri dışında, halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamuoyunun serbestçe oluşmasını engelleyici kayıtlar koyamaz."

E. Düzeltme ve cevap hakkı

MADDE 32. — Düzeltme ve cevap hakkı, ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır ve kanunla düzenlenir.

Düzeltme ve cevap yayımlanmazsa, yayımlanmasının gerekip gerekmediğine hâkim tarafından ilgilinin müracaat tarihinden itibaren en geç yedi gün içerisinde karar verilir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
E. Düzeltme ve cevap hakkı **MADDE 32. —** Düzeltme ve cevap hakkı, ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır ve kanunla düzenlenir. Düzeltme ve cevap yayımlanmazsa, yayımlanmasının gerekip gerekmediğine hâkim tarafından karar verilir.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 32 *Düzeltme ve cevap hakkı* Kitle haberleşmesi faaliyetini yürüten organların, bu faaliyetlerinde serbest kalması esastır. Bu serbestiyi kısıtlayan unsurlardan biri de, süreli yayınlarda, «zorunlu yayım» denilen yayımlardır. Bunlar yayın organına dış çevreden gönderilen ve organca yayımı mecburî olan mütalaa yahut mülahazalardır. Böylece süreli yayının sınırlı hacmi doldurulmakta ve serbest yayına yer kalmamaktadır. İkinci olarak süreli haberleşme organının hizmet gereklerinden biri de kamuoyuna doğru haber ve bilgi sunmaktır. Nihayet süreli haberleşme organları faaliyetlerinde, kişilerin haysiyet ve şereflerine saygılı olmakla yükümlüdürler. Maddenin birinci fıkrasıyla bu üç gerek yerine getirilmekte; diğer bir deyimle düzeltme ve cevap hakkı sınırlanmakta, kişilerin haysiyet ve şerefleri de korunarak gerçeğe aykırı yayımlar düzeltilmekte veya cevaplanmaktadır. Kişilere tanınan bu hakkın kullanılış şartlarını kanun düzenleyecektir. Birinci fıkrada nitelikleri belirtilen düzeltme ve cevap yazılarının yayımı zorunludur. Fakat süreli yayına ilgililer tarafından gönderilecek bu tür yazıların gerçekten belirtilen niteliğe sahip bulunup bulunmadığı konusunda, düzeltme ve cevap hakkını kullandığı iddiasında olan kişi ile yayımcı arasında görüş ve değerlendirme farkı olabilir. Bu halde ihtilâf bağımsız ve tarafsız hakem durumunda olan hâkim tarafından çözümlenecektir. Bu husus da maddenin ikinci fıkrasında öngörülmüş bulunmaktadır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
E. Düzeltme ve cevap hakkı **MADDE 32. —** Düzeltme ve cevap hakkı, ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır ve kanunla düzenlenir. Düzeltme ve cevap yayımlanmazsa, yayımlanmasının gerekip gerekmediğine hâkim tarafından ilgilinin müracaat tarihinden itibaren en geç yedi gün içerisinde karar verilir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde — 32 Maddenin ikinci fıkrasına, düzeltme ve cevap yayınlanmadığı takdirde yayınlanmasına gerek olup olmadığının hâkim tarafından en geç yedi gün içinde karar verilmesi hükmü getirilmek suretiyle düzeltme ve cevap hakkının kullanılmasının sürüncemede kalmaması öngörülmüştür.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

XI. Toplantı hak ve hürriyetleri

A. Dernek kurma hürriyeti

MADDE 33. — (Değişik: 23/7/1995-4121/2. md.; Değişik: 3/10/2001-4709/12. md.)

Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir.

Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz.

Dernek kurma hürriyeti ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hürriyetlerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir.

Dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde hâkim kararıyla kapatılabilir veya faaliyetten alıkonulabilir. Ancak, millî güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, kanunla bir merci, derneği faaliyetten men ile yetkilendirilebilir. Bu merciin kararı, yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, bu idarî karar kendiliğinden yürürlükten kalkar.

Birinci fıkra hükmü, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensuplarına ve görevlerinin gerektirdiği ölçüde Devlet memurlarına kanunla sınırlamalar getirilmesine engel değildir.

Bu madde hükümleri vakıflarla ilgili olarak da uygulanır.

Maddenin İlk Hâli
XI. Toplantı hak ve hürriyetleri **A. Dernek kurma hürriyeti** **MADDE 33. —** Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir. Dernek kurabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tespiti halinde yetkili merci, derneğin faaliyetinin durdurulması veya kapatılması için mahkemeye başvurur. Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz. Dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla gösterilir. Dernekler, 13 üncü maddedeki genel sınırlamalara aykırı hareket edemeyecekleri gibi; siyasi amaç güdemezler, siyasî faaliyette bulunamazlar, siyasî partilerden destek göremez ve onlara destek olamazlar, sendikalarla, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla bu amaçla ortak hareket edemezler. Kuruluş amaç ve şartlarını kaybeden yahut kanunun öngördüğü yükümlülükleri yerine getirmeyen dernekler, kendiliğinden dağılmış sayılır. Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde hâkim kararıyla kapatılabilir. Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî güvenliğin, millî egemenliğin, kamu düzeninin, başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması ve suçların önlenmesi bakımlarından gecikilmesinde sakınca bulunan hallerde, hâkim kararına kadar kanunen yetkili kılınan merciin emriyle faaliyetten alıkonulabilir. Birinci fıkra hükmü, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensupları ile kamu hizmeti görevlilerinin dernek kurma haklarına başkaca sınırlamalar getirilmesine veya bu hürriyeti kullanmalarının yasaklanmasına engel değildir. Bu madde hükmü vakıflara ve bu nitelikteki kuruluşlara da uygulanır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
XI. Toplantı hak ve hürriyetleri **A. Dernek kurma hürriyeti** **MADDE 33. —** Herkes önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir. Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz. Dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

Dernekler, onüçüncü maddedeki genel sınırlama sebeplerine aykırı hareket edemeyecekleri gibi; siyasî amaç güdemezler, siyasî faaliyette bulunamazlar, siyasî partilerden destek göremez ve onlara destek olamazlar, sendikalar, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla bu amaçla ortak hareket edemezler.

Kuruluş şartlarını kaybeden yahut kanunun öngördüğü yükümlülükleri yerine getirmeyen dernekler, kendiliğinden dağılmış sayılır.

Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde hâkim kararıyla kapatılabilir. Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî güvenliğin, kamu düzeninin, başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması ve suçların önlenmesi bakımlarından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, hâkim kararına kadar yetkili kılınan merciin emriyle faaliyetten alıkonulabilir.

Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî güvenliğin, millî egemenliğin ve genel asayişin korunması amacıyla dernekler İçişleri Bakanlığınca da kapatılabilir.

Birinci fıkra hükmü, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensupları ile kamu hizmeti görevlilerinin dernek kurma haklarına başkaca sınırlamalar getirilmesine veya bu hürriyeti kullanmalarının yasaklanmasına engel değildir.

Bu madde hükmü vakıflara ve bu nitelikteki kuruluşlara da uygulanır.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE - 33

Dernek kurma hürriyeti

Maddenin birinci fıkrasında dernek kurma hürriyeti müspet ve menfi unsurlarıyla birlikte ifade edilmiştir. Kişi, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir. (müspet unsur); kimse, bir derneğe üye olmaya veya dernekte üye kalmaya zorlanamaz (menfi unsur). Bir hürriyete sahibiyet, o hürriyetin her türlü düzenlemeden masun tutulduğu anlamına gelmez; bu itibarla dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilecektir.

İkinci fıkrada bu hakkın kullanılmasında geçerli özel sınırlama nedenleri gösterilmiştir. Ezcümle dernekler siyasî amaç güdemeyecek veya siyasî faaliyette bulunamayacaklar; siyasî partiler, sendikalar, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile bağlantı veya ilişki kuramayacaklardır. Bu yoldan derneklerin, son yıllarda Türk Siyasî hayatında şahit olunan ve siyasî hayatımızı bir anlamda dejenere eden faaliyetleri önlemek istenmiş; meşru amaç etiketi altında bunların amaç dışı faaliyetleri engellenmiştir. Siyasî amaçlı dernekler siyasî parti olarak teşkilatlanacaklar ve siyasî partilere ilişkin düzenleme gereklerine uyacaklardır.

Maddenin üçüncü fıkrasında derneklerin kendiliğinden dağılmış sayılması, yani hukukî varlığını kaybetmesi hali öngörülmüştür. Uygulama kanununun öngördüğü kuruluş şartlarını kaybeden yahut kanunî yükümlülüklerini yerine getirmeyen dernekler kendiliğinden yani başka bir işleme gerek kalmadan hukukî varlıklarını kaybedeceklerdir. Bu hususların varlığı idarece tespit olunacak ise de, idarenin bu takdiri, genel hüküm uyarınca yargı denetimine tabidir.

Dördüncü fıkra ile, derneklerin kapatılmasına ancak bir yargı makamının karar verebileceği hüküm altına alınmıştır. Keza uygulama kanunu hangi hallerde bir derneğin kapatılabileceğini gösterecektir. Ancak dernekler devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, millî güvenliğin, kamu düzeninin, başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması ve suçların önlenmesi amaçlarıyla, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, kanunun yetkili kıldığı başka bir merci tarafından faaliyetten men olunabilecektir. İdarî merciîn bu kararı dahi genel hükme göre yargı denetimi altındadır.

Derneğin ancak hâkim kararıyla kapatılabileceği kuralına beşinci fıkra ile bir istisna getirilmiş; İçişleri Bakanlığına, fıkrada belirtilen amaçlarla dernek kapatma yetkisi verilmiştir.

Dernek kurma hürriyeti bazı meslek mensupları konusunda, bu kişilerin üstlendiği görevin niteliği nedeni ile başkaca sınırlamaya konu olabilecek yahut tamamen yasaklanabilecektir. Bunlar özel bir disipline gerek gösteren Silahlı Kuvvetler yahut kolluk kuvvetleri mensupları ile dernekleşme yüzünden görevin zarar görebileceği kamu görevlileridir. Bu husus, birinci fıkra hükmünün bir istisnası olmak üzere maddenin altıncı fıkrasında yer almaktadır.

Nihayet yedinci fıkra ile, dernek kurma hürriyeti hakkındaki hükümlerin vakıflara ve bu nitelikteki diğer kuruluşlara da uygulanacağı kabul edilmiştir. Hükmün amacı, esasında dernek kurma hürriyetinden kaynaklanan, fakat sahip bulundukları hukukî nitelik itibariyle başka ad taşıyan toplulukların; kanuna karşı hile yolundan denetim ve düzenleme dışı kalmalarını önlemektir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

XI. Toplantı hak ve hürriyetleri

A. Dernek kurma hürriyeti

MADDE 33. — Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir.

Dernek kurabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tespiti halinde yetkili merci, derneğin faaliyetinin durdurulması veya kapatılması için mahkemeye başvurur.

Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz. Dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda[1] gösterilir.

Dernekler, 13 üncü maddedeki genel sınırlamalara aykırı hareket edemeyecekleri gibi; siyasî amaç güdemezler, siyasî faaliyette bulunamazlar, siyasî partilerden destek göremez ve onlara destek olamazlar, sendikalarla, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla bu amaçla ortak hareket edemezler.

Kuruluş amaç ve şartlarını kaybeden yahut kanunun öngördüğü yükümlülükleri yerine getirmeyen dernekler, kendiliğinden dağılmış sayılır.

Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde hâkim kararıyla kapatılabilir. Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî güvenliğin, millî egemenliğin, kamu düzeninin, başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması ve suçların önlenmesi bakımlarından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, hâkim kararına kadar kanunen yetkili kılınan merciin emriyle faaliyetten alıkonulabilir.

Birinci fıkra hükmü, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensupları ile kamu hizmeti görevlilerinin dernek kurma haklarına başkaca sınırlamalar getirilmesine veya bu hürriyeti kullanmalarının yasaklanmasına engel değildir.

Bu madde hükmü vakıflara ve bu nitelikteki kuruluşlara da uygulanır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde – 33

Dernek kurma hürriyetine ilişkin olarak yapılacak kanunî düzenlemede dikkate alınmak üzere maddeye yeni bir ikinci fıkra eklenmiş ve derneklerin hâkim kararıyla kapatılabileceği kuralı getirilmiş, kanunla yetkili kılınan merciin ancak hâkim kararına kadar derneği faaliyetten alıkoyabileceği hükmü muhafaza edilerek İçişleri Bakanlığınca derneklerin kapatılmasına imkân veren fıkra hükmü madde metninden çıkarılmış ve bu doğrultuda madde redaksiyona tabi tutulmuştur.

[1] *Millî Güvenlik Konseyi görüşmelerine sunulan metnin üçüncü fıkrasında yer alan "kanunda" ibaresinin halkoylaması sonucunda yürürlüğe giren metinde "kanunla" biçiminde yer aldığı tespit edilmiştir.*

23/7/1995 Tarihli ve 4121 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
XI. Toplantı hak ve hürriyetleri **A. Dernek kurma hürriyeti** **MADDE 33. —** Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir. Dernek kurabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tespiti halinde yetkili merci, derneğin faaliyetinin durdurulması veya kapatılması için mahkemeye başvurur. Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz. Dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla gösterilir. (Mülga: 23/7/1995-4121/2. md.) (Mülga: 23/7/1995-4121/2. md.) Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde hâkim kararıyla kapatılabilir veya faaliyetten alıkonulabilir. Ancak, milli güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, kanunla bir merci, derneği faaliyetten men ile yetkilendirilebilir. Bu merciin kararı, yirmidört saat içerisinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, bu idari karar kendiliğinden yürürlükten kalkar. Birinci fıkra hükmü, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensuplarına ve görevlerinin gerektirdiği ölçüde Devlet memurlarına kanunla sınırlamalar getirilmesine engel değildir. Bu madde hükümleri vakıflarla ilgili olarak da uygulanır.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 2. - 7.11.1982 tarihli, 2709 numaralı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 33 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. XI. Toplantı hak ve özgürlükler A. Dernek kurma özgürlüğü Madde 33.- Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir.

Dernek kurabilmek için yasanın gösterdiği bilgi ve belgelerin, yasada belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin yasaya aykırılığının tespiti halinde yetkili merci, derneğin faaliyetinin durdurulması veya kapatılması için mahkemeye başvurur.

Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz. Dernek kurma özgürlüğünün kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller yasada gösterilir.

Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde hâkim kararıyla geçici bir süre için faaliyetten alıkonabilir veya temelli kapatılabilir. Ancak, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemek ve suçluları yakalamak bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, yetkili mercice uygulanan faaliyetten alıkoyma kararı derhal yetkili hâkime bildirilir ve mahkemece yedi gün içinde hükme bağlanır.

Birinci fıkra hükmü, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensuplarının dernek kurma haklarına sınırlamalar getirilmesine engel değildir.

Bu madde hükmü vakıflara ve bu nitelikteki kuruluşlara da uygulanır.

Teklifin Madde Gerekçesi

Madde 2. — Teklifin 2 nci maddesi ile T.C. Anayasasının 33 üncü maddesi değiştirilmiş maddenin birinci fıkrası yeniden düzenlenirken diğer fıkraları metinden çıkarılmış ve bu konudaki düzenlemelerin bir Kanun ile yapılması hükme bağlanmıştır.

Anayasa Komisyonu Raporu

Komisyonumuz, Anayasanın dernek kurma hürriyetine dair 33 üncü maddesine ait Teklifin 2 nci maddesinin ilk üç fıkrasının Anayasanın 33 üncü maddesinin ilk üç fıkrasını hüküm itibariyle aynen tekrarladığı tespit edildiğinden bu fıkralar değişiklik metnine alınmamıştır.

Komisyonumuz, Teklifin yürürlükten kaldırdığı 33 üncü maddenin 4 ve 5 inci fıkralarının kaldırılmasını uygun görmüştür. Kaldırılan 4 üncü fıkrada, derneklerin Anayasanın 13 üncü maddesindeki genel sınırlamalara aykırı hareket edemeyecekleri, hususu esasen 13 üncü maddede yer almakta olup, 33 üncü maddede ayrıca hatırlatılmasına gerek yoktur. 13 üncü maddenin dernekler için uygulanmasına genel hukuk ilkesi olarak devam edilecektir.

Bundan başka, bu maddenin mer'i dördüncü fıkrası, derneklerin siyasi amaç gütmesini, siyasi faaliyette bulunmasını, siyasi partilerden destek görmesini ve onlara destek vermesini, sendikalar, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla bu amaçla ortak hareket etmesini yasaklamıştır.

Halbuki, demokratik bir devlet düzeninin önde gelen şartlarından biri toplumun her alanda ve özellikle siyaset alanında çoğulcu bir yapıya sahip olmasıdır. Bu açıdan bakınca, derneklerin kendi amaçları doğrultusunda faaliyet gösterirken siyasi iktidar mücadelesine katılma işlevine sahip olmadıkları açıktır. Bununla beraber, toplum içindeki her faaliyetin siyasi iktidar mücadelesi ile ilişkili olduğu ve bu mücadeleyi etkilediği aynı derecede doğrudur. Bu bağlamda, bir derneğin siyasi iktidarın ve iktidardaki veya muhalefetteki siyasi partilerin faaliyetlerini dernek olarak kendi amaçlarına yardımcı olup olmadığı hususunda beğenmeleri veya eleştirmeleri tamamıyla normal olup, bu beğeni veya eleştirilerden Hükümetin, Meclisin ve seçmen topluluğunun şu veya bu yönde etkilenmesi de doğaldır. Bunun gibi, derneklerin bu çerçeve içinde diğer derneklerle, siyasi partilerle, sendikalarla, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla ortak harekete girişmeleri de olağandır. Bu gerekçeyle esasen uygulanmasına imkân olmayan dördüncü fıkradaki bu yasakların kaldırılması tamamiyle yerindedir.

Anayasanın, 33 üncü maddesinin ikinci fıkrası, kuruluş amaç ve şartlarını kaybeden dernekler ile kanunun öngördüğü yükümlülükleri yerine getirmeyen derneklerin kendiliğinden dağılmış sayılacağı yolunda bir hüküm sevketmiştir. Bu hükmün, görevli mahkeme tarafından mı, yoksa İdare tarafından mı uygulanacağı belirsiz olup, böyle bir yetkinin İdareye verilmiş olması, hukukla bağlı demokratik devlette mümkün olmaz. Bu fıkranın, bu gerekçe ile kaldırılması kesin bir zorunluluktur.

Teklifin 2 nci maddesinin dördüncü fıkrası yürürlükteki 33 üncü maddenin altıncı fıkrasını değiştirmektedir. Yürürlükteki hükmün yazılışına göre hâkim, derneği kapatmakla yetkili olup, faaliyetten alıkoymakta yetkili değildir. Teklifin, bu açıdan tamamıyla yerinde olduğu ve hâkimin her iki halde de yetkili olduğu kuşkusuzdur. Bununla beraber Teklif, gecikmede sakınca bulunan hallerde yetkili merciin faaliyetten men kararı vermesi için geçerli gerekçe olarak sadece suç işlenmesini veya suçun devamını önlemek ve suçlu olabilecek kişileri yakalamak hususundaki zorunlulukları saymıştır. Oysa, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 11 inci maddesinin ikinci bendi bu zorunluluklardan başka milli güvenlik, kamu güvenliği ve kamu düzeninin savunulması, sağlığın veya ahlâkın korunması ve başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunmasından doğan zorunluluklar, demokratik bir toplumda gerekli olduğu ölçüde, dernek hürriyetinin kanunla kayıtlanabileceğini belirtmiştir. Bu sebeple Komisyonumuz, milli güvenliğin ve kamu düzeninin gerektirdiği hallerde de gecikmede sakınca varsa derneğin faaliyetinin kanunun yetkili kıldığı idari merci tarafından men edilebileceğine dair bir hükmü daha uygun görmüştür.

Bu metinde "Milli Güvenlik" ve "Kamu Düzeni" ibareleri hukukun genel ilkeleri açısından taşıdıkları genel anlam içinde adı geçen Sözleşmenin anılan bendinde sayılan diğer hususları da kapsar şekilde kullanılmıştır.

Bu hükme göre, İdari merci derneği faaliyetten men etmişse, bu karar yirmidört saat içerisinde görevli hâkimin onayına sunulacak; hâkim kararını yedi gün içerisinde açıklayacak, aksi halde, bu idari karar yürürlükten kalkacaktır. Bu suretle Teklifin bu konuya ilişkin hükmü uygulamaya çok daha fazla açıklık ve dernek lehinde teminat getirmiş olacaktır. Gerçekten, Teklif hâkim kararını süresi içinde açıklamadığı takdirde ne olacağını belirtmemiş ve faaliyetten men kararını hâkimin onayına sunma süresini "derhal" kelimesi ile ifade ederek süreyi yeterince belirli olmayan şekilde tanımlamıştır. Teklifin 2 nci maddesinin beşinci fıkrası yürürlükteki 33 üncü maddenin yedinci fıkrasını değiştirmekte olup, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensupları dışındaki devlet memurlarına dernek hürriyeti açısından sınırlamalar getirilmesini önlemektedir. Oysa, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 11 inci maddesinin ikinci bendinin son cümlesi bu gibi kanuni sınırlamalara imkân vermektedir. Teklifteki metin, Komisyonumuzca bu yönde değiştirilirken, yürürlükteki hükümden farklı olarak, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri dışındaki devlet memurlarına bu konuda getirilecek sınırlamaların, bunların görevlerinin gerektirdiği ölçüde kalması da sağlanmıştır. Şu hususu da belirtmek gerekir ki, sözkonusu kayıtlama sadece devlet memurları için öngörülebilecek olup mahalli idareler ve kamu iktisadi teşebbüslerinde çalışan memurlar için sözkonusu olamaz.

Teklifin 2 nci maddesinin son fıkrası, yürürlükteki 33 üncü maddenin son fıkrasını tekrarlamaktadır. Bu fıkraya göre, derneklerle ilgili anayasal hükümler yalnız vakıflar için değil bu nitelikteki diğer kuruluşlar için de uygulanacaktır. Oysa, vakıf niteliğindeki diğer kuruluşların hangisi olduğunu anlamak mümkün değildir. Teklifin bu hükmü, Alt Komisyonca bu yönde değiştirilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 2. - 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 33 üncü maddesinin dört ve beşinci fıkraları kaldırılmış; altı, yedi ve sekizinci fıkraları aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde hâkim kararıyla kapatılabilir veya faaliyetten alıkonulabilir. Ancak, milli güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, kanunun yetkili kıldığı merci, derneği faaliyetten men edebilir. Bu merciin kararı, yirmidört saat içerisinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını yedi gün içinde açıklar; aksi halde, bu idari karar kendiliğinden yürürlükten kalkar.

Birinci fıkra hükmü, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensuplarına ve görevlerinin gerektirdiği ölçüde Devlet memurlarına kanunla sınırlamalar getirilmesine engel değildir.

Bu madde hükümleri vakıflarla ilgili olarak da uygulanır.

Genel Kurul Görüşmeleri

(19. Dönem, 89. Cilt, 124. Birleşim, Sayfa 53-59)

Teklif üzerinde birinci görüşmeler sürerken 2. maddeyle ilgili verilen muhtelif önergeler üzerine Anayasa Komisyonu, bu önergelerle birlikte maddeyi yeniden düzenleyerek Başkanlığa tevdi etmiştir.

Anayasa Komisyonunun kabul ettiği ilk metinden farklı olarak yeniden düzenlenip sunulan metinde, 33. maddenin altıncı fıkrasında yer alan "kanunun yetkili kıldığı merci, derneği faaliyetten men edebilir." ibaresinin "kanunla bir merci, derneği faaliyetinden men ile yetkilendirilebilir." biçiminde değiştirildiği görülmektedir.

Yapılan oylamalar sonucunda değişiklik teklifinin 2. maddesi bu hâliyle kabul edilmiştir.

3/10/2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
XI. Toplantı hak ve hürriyetleri **A. Dernek kurma hürriyeti** **MADDE 33. -** Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir. Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz. Dernek kurma hürriyeti ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hürriyetlerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir. Dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir. Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde hâkim kararıyla kapatılabilir veya faaliyetten alıkonulabilir. Ancak, millî güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, kanunla bir merci, derneği faaliyetten men ile yetkilendirilebilir. Bu merciin kararı, yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, bu idarî karar kendiliğinden yürürlükten kalkar. Birinci fıkra hükmü, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensuplarına ve görevlerinin gerektirdiği ölçüde Devlet memurlarına kanunla sınırlamalar getirilmesine engel değildir. Bu madde hükümleri vakıflarla ilgili olarak da uygulanır.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 12. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 33 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. Madde 33. – Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir. Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz. Dernek kurma hürriyeti ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve ahlâk ile başkalarının hürriyetlerinin korunması sebepleriyle sınırlanabilir. Dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller Kanunda gösterilir.

Birinci fıkra hükmü, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensuplarına ve görevlerinin gerektirdiği ölçüde Devlet memurlarına Kanunla sınırlamalar getirilmesine engel değildir.

Bu madde hükümleri vakıflarla ilgili olarak da uygulanır.

Teklifin Madde Gerekçesi

Madde 12. – Dernek kurma hürriyeti yeniden düzenlenmektedir. Maddede geçen "herkes" kavramı her hukukî varlığı, Tüzel kişileri de kapsar. Tüzel kişiler dernek kurabilir ya da derneğe üye olabilir.

Anayasa Komisyonu Raporu

Çerçeve 12 nci madde ile Anayasanın 33 üncü maddesindeki dernek kurma hürriyeti yeniden düzenlenmektedir. Teklife ayrıca mevcut metnin altıncı fıkrasının ilave edilmesi Komisyonumuzca uygun bulunmuştur. Bu fıkra derneklerin hâkim kararıyla kapatılması veya faaliyetten alıkonulmasıyla ilgili fıkradır. Madde Komisyonumuzca oy birliği ile kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 12 - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 33 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 33.- Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir.

Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz.

Dernek kurma hürriyeti ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hürriyetlerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir.

Dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde hâkim kararıyla kapatılabilir veya faaliyetten alıkonulabilir. Ancak, millî güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, kanunla bir merci, derneği faaliyetten men ile yetkilendirilebilir. Bu merciin kararı, yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, bu idarî karar kendiliğinden yürürlükten kalkar.

Birinci fıkra hükmü, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensuplarına ve görevlerinin gerektirdiği ölçüde Devlet memurlarına kanunla sınırlamalar getirilmesine engel değildir.

Bu madde hükümleri vakıflarla ilgili olarak da uygulanır.

B. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı

MADDE 34. — (Değişik: 3/10/2001-4709/13. md.)

Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

Maddenin İlk Hâli
B. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı **MADDE 34. —** Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir. Şehir düzeninin bozulmasını önlemek amacıyla yetkili idarî merci, gösteri yürüyüşünün yapılacağı yer ve güzergâhı tespit edebilir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir. Kanunun gösterdiği yetkili merci, kamu düzenini ciddî şekilde bozacak olayların çıkması veya millî güvenlik gereklerinin ihlâl edilmesi veya Cumhuriyetin ana niteliklerini yoketme amacını güden fiillerin işlenmesinin kuvvetle muhtemel bulunması halinde belirli bir toplantı ve gösteri yürüyüşünü yasaklayabilir veya iki ayı aşmamak üzere erteleyebilir. Kanunun, aynı sebeplere dayalı olarak bir il'e bağlı ilçelerde bütün toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yasaklanmasını öngördüğü hallerde bu süre üç ayı geçemez. Dernekler, vakıflar, sendikalar ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları kendi konu ve amaçları dışında toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyemezler.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
B. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı **MADDE 34. —** Herkes, önceden izin almadan, silâhsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uyulacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir. Kanunun, ertelemeyi öngördüğü hallerde, süre iki ayı geçemez. Dernekler, sendikalar ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kendi konu ve amaçları dışında toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyemezler; ve konu ve amaçları dışındaki toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılamazlar.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE - 34

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı

Düşünceyi açıklama hürriyetinin icrası niteliğindeki diğer bir hakda kişilerin bir araya gelerek toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenleyebilmeleri hakkıdır. Bu hürriyetin de mevcudiyeti, toplantı yahut gösteri yürüyüşünün izin şartına bağlanmamasını gerektirmektedir. Toplantı veya gösteri yürüyüşünün silahsız ve saldırısız olması bu hakkın kullanılabilmesinin ilk şartıdır. Maddenin birinci fıkrası ile bu hususlar hüküm altına alınmış bulunmaktadır.

Bu hürriyetin kullanılmasında uyulacak şekil, şart ve usulleri kanun gösterecek; yani hakkın kullanılması bir kanunî düzenlemeye bağlanacaktır.

Bir toplantı yahut gösteri yürüyüşünün, kanunda belirtilen sebeplerden biriyle ertelenmesi halinde erteleme süresi iki ayı geçemeyecektir.

Bu hürriyet konusunda, genel sınırlama nedenleri dışında özel sınırlama nedenleri öngörülmemiş; yanlızca dernekler ve sendikaların sözkonusu hakları kullanmaları kendi amaçlarıyla sınırlı tutulmuştur. Böylece dernekler ve sendikalar kendi konu ve amaçları dışında, toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemeyecekler yahut kendi konu ve amaçları dışında bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılamayacaklardır. Dördüncü fıkra hükmü, dernek ve sendika faaliyetlerini seçilen amaç sınırları içinde tutma arzusunu başka bir ifadesini teşkil etmektedir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

B. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı

MADDE 34. — Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

Şehir düzeninin bozulmasını önlemek amacıyla yetkili idarî merci, gösteri yürüyüşünün yapılacağı yer ve güzergâhı tespit edebilir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

Kanunun gösterdiği yetkili merci, kamu düzenini ciddî şekilde bozacak olayların çıkması veya millî güvenlik gereklerinin ihlâl edilmesi veya Cumhuriyetin ana niteliklerini yoketme amacını güden fiillerin işlenmesinin kuvvetle muhtemel bulunması halinde belirli bir toplantı ve gösteri yürüyüşünü yasaklayabilir veya iki ayı aşmamak üzere erteleyebilir. Kanunun, aynı sebeplere dayalı olarak bir il'e bağlı ilçelerde bütün toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yasaklanmasını öngördüğü hallerde bu süre üç ayı geçemez.

Dernekler, vakıflar, sendikalar ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları kendi konu ve amaçları dışında toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyemezler.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde - 34

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına ilişkin bu maddeye özel sınırlama sebepleri getirilerek şehir düzeninin bozulmasını önlemek amacıyla yetkili idarî merciin gösteri yürüyüşünün yapılacağı yer ve güzergâhı tespit edebileceği şeklinde maddeye yeni bir fıkra eklenmiş, ayrıca eklenen dördüncü fıkra ile belirtilen durumlarda belirli bir toplantı ve gösteri yürüyüşünün yasaklanabileceği hükmü getirilmiştir. Aynı fıkrada, gösterilen sebeplere dayalı olarak bir il'e bağlı ilçelerde kanunun öngördüğü hallerde ve yine kanunun üç ayı geçmemek koşuluyla tespit edeceği sürede bütün toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yasaklanabileceği belirtilmiştir.

3/10/2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
B. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı **MADDE 34. —** Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 13. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 34 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. Madde 34. – Herkes, önceden izin almadan, silâhsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, ancak, millî güvenlik ve kamu düzeni sebepleriyle, Kanunla sınırlanabilir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller Kanunda gösterilir.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 13. – Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı ve sınırları Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine uygun olarak yeniden düzenlenmektedir.
Anayasa Komisyonu Raporu
Çerçeve 13 üncü madde ile Anayasanın 34 üncü maddesi değiştirilmektedir. Komisyonda toplantı ve gösteri yürüyüşü ile ilgili sınırlama hallerine suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık, genel ahlak, başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması ilave edilmiş ve bu hakkın ancak kanunla sınırlanabileceği hükme bağlanmış, madde bu değişikliklerle birlikte oy birliği ile kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 13.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 34 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. Madde 34.- Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

XII. Mülkiyet hakkı

MADDE 35. — Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir. Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
III. Mülkiyet ve miras hakları **A. Genel Kural** **MADDE 43. —** Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. Bu haklar, diğer temel haklar gibi, Anayasa'nın güvencesi altındadır. Mülkiyet ve miras hakları, ancak kamu yararı amacıyla kanunla sınırlanabilir. Mülkiyet hakkının kullanılması, toplum yararına aykırı olamaz.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE - 43 *Mülkiyet ve miras hakları* Madde, birbirine yakın ve birbirleriyle ilgili iki temel hakkı, mülkiyet ve miras haklarını birlikte düzenlemiştir. Bu birlikte düzenleme 18 inci yüzyıldan beri gelen geleneğin sonucudur. Anayasa hem mülkiyet hakkını hem miras hakkını Anayasal bir müessese olarak teminat altına almaktadır. Maddede mülkiyet ve miras haklarının, diğer temel haklar gibi ve onlar derecesinde düzenlenmiş ve Anayasa güvencesine bağlanmıştır. Madde bundan sonra mülkiyet ve miras haklarının kamu yararı amacı ile sınırlandırılabileceğine işaret etmiş; daha sonra mülkiyet hakkının kullanılmasının toplum yararına aykırı olamayacağını hükme bağlamıştır. Mülkiyet hakkı Devletten önce de var olan bir gerçek olması itibariyle (Maunz - Dürig - Herzog - Scholz, Grundgesetz, Kummentar, Art. 14, N. 5) ekonomik ve sosyal haklar arasında değil de, kişinin temel hakları arasında düzenlenmesi düşünülebilirse de, Komisyon şimdiki düzenlemenin yerinde olduğu sonucuna varmıştır. Mülkiyetin Anayasa güvencesi altına alınması, yine Anayasanın komünizmi, faşizmi ve din temeline dayanan Devlet kurmayı yasaklayan hükümleriyle birlikte karşılaştırılınca, mülkiyetin bu şekildeki himayesinin bir ölçüde ekonomik sistem tercihi bakımından da bir gösterge teşkil etmektedir. Kısaca, özel mülkiyetin özellikle üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin yok edilmesi, inkâr edilmesi de önlenmiştir. Kamu yararının bulunduğu hallerde rayiç bedel ödenmek suretiyle kamulaştırma ve devletleştirme mümkündür ve Anayasada 47 ve 48 inci maddelerde düzenlenmiştir.

Mülkiyeti Anayasa teminatı altında bulundurmanın ülke ekonomisinin ihtiyacı olan uluslararası ilişkileri geliştireceği, yabancı sermayenin ülkemizde yatırım yapmasını mümkün kılacağı, bu ilişkilerde ülke menfaatlerine öncelik tanınması durumunda ise ekonomik büyümenin gerçekleşmesi suretiyle toplumun refahını artıracağı genellikle kabul edilmektedir. (Dürig - Maunz - Herzog - Scholz. Art. 14.N.7).

Mülkiyeti Anayasa teminatı altına alan bu madde doğrudan devlete hitabetmektedir. Mülkiyetin şahıslara karşı korunması Medenî Kanun ve 5917 sayılı Gayri Menkule Tecavüzün Meni Hakkında Kanun gibi mevzuatla sağlanmaktadır. Mülkiyetinin münferit himayesini fert mahkemelerden ve idareden talep edecektir. Mülkiyetin müessese olarak güvence altına alınması ise kanun koyucu, başka açıdan Devlet, Anayasaya uygunluk denetimini yapacak olan Anayasa yargısı tarafından sağlanacaktır. (Mangoldt - Klein I. S. 422).

Mülkiyetin Anayasa teminatı altına alınması kimlerin yararlanacağı ise bir problem doğurmaz. Malik sıfatını taşıyan gerçek ve tüzelkişiler, bu Anayasal güvenceden yararlanırlar ve onu dermeyan edebilirler.

Gerçek kişilerin fiil ehliyetlerinin farklı olması sebebiyle bu temel hakkın sahipliği bakımından bir ayrım yapılamaz. Başka deyişle mülkiyete sahip olmak bakımından hiçbir ehliyet ayırımı gözetilemez.

Kişinin, şahsiyetini geliştirebilmesinde, mülkiyetin Anayasaca güvence altına alınmasının azımsanmayacak rolü vardır. Çünkü klasikleşmiş bir kabule göre, insan şahsiyetinin bir parçası «ekonomik şahsiyet» olarak adlandırılmaktadır. Anayasanın «Herkes yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.» diyen 16 ncı maddesinin I inci fıkrası ile mülkiyet güvencesi getiren 43 üncü madde arasında bu açıdan irtibat vardır. Başka deyişle, mülkiyet hakkını Anayasa teminatı altında tutan 43 üncü madde, 16 ncı maddenin I inci fıkrasına nazaran özel hüküm niteliğindedir.

Mülkiyetin korunması, hürriyeti de güvence altına alır. (Maunz - Dürig - Herzog - Scholz, Art. 14.N.15/16)

Mülkiyetin, güvencesi ile ilgili 43 üncü madde, konutdokunulmazlığını güvence altına alan 21 inci madde birlikte uygulanır.

48 inci maddede düzenlenen devletleştirmenin mülkiyetin Anayasa güvencesi altına alınması ile çelişir bir yanı yoktur. Bu noktaya yukarıda temas edilmiştir.

Mülkiyetin anayasal güvencesi ile 13 üncü maddedeki temel hakları kötüye kullananların o hakları kaybedecekleri hükmü arasında bir uyumsuzluk bulunmamaktadır. Türk Ceza Kanunundaki müsadere hükümleri ile Anayasanın 30 uncu maddesindeki müsadere hükümleri 13 üncü madde anlamında «o hakkın kaybedilmesi» değildir. Kanun koyucu 13 üncü maddedeki şartlarda

mülkiyet hakkının kaybedilmesinin şartları ve karar verecek mercileri özel bir kanunla düzenleyebilir.

Mülkiyetin ve bu arada üretim araçlarının anayasal güvence altına alınması, anayasal güvence altına alınmış olan bu mülkiyet konularının tekelleşmesinin ve kartelleşmenin sakıncalarının da önlenmesini gerekli kılmaktadır. Aksi halde ekonomik kudretin toplum zararına kullanılması yolu açık olurdu. Bu ihtiyaç ise Anayasanın 182 inci maddesinde, Devletin «piyasalarda fiilî veya anlaşma sonucu tekelleşme ve kartelleşmeyi önleyeceği» düzenlenerek giderilmiştir. Böylece hem mülkiyete anayasal bir güvence sağlanmış hem de tekellerin ve kartellerin sakıncaları engellenmek istenmiştir.

Mülkiyet anayasal güvence altına alınması tek tek menkul ve taşınmaz malları, para ile değerlendirebilen hakları ve mal varlığını toplu olarak ve tabiî olarak üretim araçlarını içeren bir teminattır.

Bu teminat, hukuk devletinin gereğidir.

Bu teminat, mülkiyetin kamu yararı amacıyla sınırlanmasına engel değildir. Ağır vergilendirme, peşin olmayan ödemelerle kamulaştırma ve devletleştirmelerin, mülkiyet güvencesine aykırı düşer.

Miras hakkı, mülkiyet hakkının bir devamıdır, özel bir şeklidir. Bu nedenle mülkiyet ve miras aynı maddede ardarda düzenlenerek anayasal güvence altına alınmıştır.

Miras hakkının ağır vergilendirme yolu ile muhtevasız hale getirilmesi, miras hakkının ortadan kaldırılması önlenmek istenmiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

XII. Mülkiyet hakkı

MADDE 35. — Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.

Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir.

Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde - 35

Danışma Meclisince kabul edilen 43 üncü maddenin birinci fıkrasında yer alan "Bu haklar, diğer temel haklar gibi Anayasanın güvencesi altındadır." cümlesi maddeden çıkarılmış ve madde redaksiyona tabi tutulmuştur. Anılan hükmün maddeden çıkarılmasının nedeni, Anayasada sayılan tüm temel hak ve hürriyetler gibi mülkiyet ve miras hakkının da herhangi bir açıklamaya gerek olmaksızın Anayasanın güvencesi altında olmasıdır. Kaldı ki, diğer temel hak ve hürriyetler için ilgili maddelerinde bu kurala yer verilmemiştir.

Mülkiyet ve miras haklarının önemi ve Türk toplumunun köklü gelenekleri gözönünde tutularak "bu haklar ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir" hükmü aynen korunmuştur. Metindeki bu "ancak" ibaresi sınırlayıcı nitelikte görülmemiş, temel hak ve hürriyetlerin sınırlanmasına ilişkin 13 üncü maddede belirtilen genel sınırlama sebeplerinin tümü anılan 13 üncü maddenin son fıkrasında yeralan açık hükümlere göre, bu haklar bakımımdan da geçerli olduğundan, maddede yeralan bu hüküm, sınırlama sebepleri arasında öncelikle uygulanabilecek bir sebebi belirtir nitelikte kabul edilmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

XIII. Hakların korunması ile ilgili hükümler

A. Hak arama hürriyeti

MADDE 36. — (Değişik: 3/10/2001-4709/14. md.) Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.

Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz.

Maddenin İlk Hâli
XIII. Hakların korunması ile ilgili hükümler **A. Hak arama hürriyeti** **MADDE 36. —** Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
XII. Hakların korunması ile ilgili hükümler **A. Hak arama hürriyeti** **MADDE 35. —** Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı ve davalı olarak iddia, savunma ve adîl yargılanma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 35 *Hak arama hürriyeti* Maddenin birinci fıkrasında, hak arama «Hakkının» ilk şartı olan yargı mercilerine davacı ve davalı olarak başvurabilme hakkı ve hürriyeti hüküm altına alınmış ve bunun tabiî sonucu olarak da kişinin yargı mercileri önünde iddia, savunma ve «Âdil ve hakkaniyete uygun» yargılanma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Yargılama usulü kanunu ve yargı organı, Anayasa emri olarak, «Âdil ve hakkaniyete uygun» yargılamayı sağlayacak şekilde düzenlenecektir. Maddenin ikinci fıkrasında, yargılama usulü hukukunun temel kurallarından biri olan «Mahkemelerin hakkın alınması görevini yerine getirmekten kaçınmayacakları» ilkesi yer almaktadır. Bu ilke uyarınca, mahkemeler önlerine getirilen davaya bakma ve bunu sonuçlandırmaya mecburdurlar. İzaha gerek yoktur ki, mahkemelerin tarafsızlığını tehlikeye düşüren bir sebepten dolayı, hâkimin, hâkimlik görevini yerine getirmekten alıkonulduğu ve yargılama usulü kanunlarının öngördüğü haller, «Davaya bakmaktan kaçınma» yasağının dışında kalan bir husustur.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
XIII. Hakların korunması ile ilgili hükümler **A. Hak arama hürriyeti** **MADDE 36. —** Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde — 36 Anayasanın 9 uncu maddesinde yer alan «Yargı yetkisi Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.» şeklindeki kesin hükmün açıklığı dikkate alınarak madde metninde yer alan «Adil yargılama» ibaresi metinden çıkarılmıştır. Türk Milleti adına yargı yetkisi kullanan bağımsız mahkemelerin, adil yargılama esası içinde yargı yetkisini kullanacakları bir gerçektir.

3/10/2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
XIII. Hakların korunması ile ilgili hükümler **A. Hak arama hürriyeti** **MADDE 36. —** Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 14. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 36 ncı maddesinin birinci fıkrasına "... savunma" ibaresinden sonra gelmek üzere "ile adil yargılanma" ibaresi eklenmiştir.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 14. – Bu değişiklikle Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerce de güvence altına alınmış olan adil yargılama hakkı metne dâhil edilmektedir.
Anayasa Komisyonu Raporu
Oy birliği ile kabul edilen, çerçeve 14 üncü madde ile Anayasanın 36 ncı maddesinin birinci fıkrasına adil yargılama hakkı ilave edilmektedir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 14.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 36 ncı maddesinin birinci fıkrasına "savunma" ibaresinden sonra gelmek üzere "ile adil yargılanma" ibaresi eklenmiştir.

B. Kanunî hâkim güvencesi

MADDE 37. — Hiç kimse kanunen tâbi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz.

Bir kimseyi kanunen tâbi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
B. Tabiî ve kanunî hâkim güvencesi **MADDE 36. —** Hiç kimse kanunen tâbi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz. Bir kimseyi kanunen tâbi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 36 *Tabiî ve kanunî hâkim güvencesi* Madde başlığından da anlaşılacağı gibi bu maddede «kanunî» ve «tabiî» hâkim güvencesi birlikte ifade edilmiştir. «Kanunî hâkim», «kanunun gösterdiği hâkim» deyimiyle, mahkemelerin veya hâkimlerin görev ve yetkilerinin kanunla belirleneceği; yani ancak yasama tasarrufları yoluyla görev ve yetkinin saptanacağı belirtilmiştir. «Suç ve cezaların kanunîliği» ilkesinin, şeklî ceza hukuku yani suç yargılaması hukukundaki mukabili olan bu ilke esasen «yargı» bölümünde açıkça ifade edilmiştir. Bu ilke, suç yargılaması hukukunda çok iyi bilinen ve yargılamada keyfiliği önlemek ve güvenirliği sağlamak amacını güden «yargılamanın kanunîliği» kuralının tabiî ve ilk sonucudur. «Tabiî hâkim» kavramı ise, yargılanacak nizanın vukuu anında yürürlükte bulunan kanunun öngördüğü yargı mercii demektir. Bunlara «olağan mahkemeler» denir. Diğer bir deyimle, bir ceza, ancak vukuu anında yürürlükte bulunan kanunun tabi kıldığı yargılama mercii önüne götürülecek; bu kanuna göre hangi mahkemenin görev ve yetkisine giriyorsa o mahkeme tarafından çözüme bağlanacaktır. Bu suretle davanın «olaydan» sonra çıkarılacak bir kanunla yaratılan bir mahkeme önüne götürülmesi yasaklanmakta, yani «kişiye» yahut «olaya» göre «kişiyi» yahut «olayı» göz önünde tutarak mahkeme kurma imkânı ortadan kaldırılmaktadır. Bu ise «tarafsız yargı mercii» güvencesinin ilk gereğidir. Tabiî hâkim güvencesi, bu anlamıyla, ne bütün cezaların adliye mahkemeleri önüne götürülmesini zorunlu kılar; ne de adliye mahkemeleri kümesi içinde veya dışında yer alacak «özel mahkemeler» kurulmasına engeldir. Tek anlamı, yukarıda da açıklandığı gibi, «görev ve yetki» belirlemesinde expost facto kanunları yasaklamak, «görev ve yetki» belirleyen kanunların geçmişe yürümesini önlemektir; bu da «tarafsız mahkeme»nin ilk gereğidir.

Maddenin ikinci fıkrası, birinci fıkra hükmünün tabiî sonucudur; sonradan çıkarılan bir kanunla kurulan mahkemelerin, önceki olayları yargılaması önlenmekte, yani «olağanüstü mahkemeler» yasaklanmaktadır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

B. Kanunî hâkim güvencesi[1]

MADDE 37. — Danışma Meclisi metninin 36 ncı maddesi 37 nci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

1 Danışma Meclisince "B. Tabiî ve kanunî hâkim güvencesi" olarak kabul edilen madde başlığının Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunca "B. Kanunî hâkim güvencesi" biçiminde değiştirildiği anlaşılmaktadır.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

C. Suç ve cezalara ilişkin esaslar

MADDE 38. — Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılamaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkûmiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır.

Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.

Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.

Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

(Ek: 3/10/2001-4709/15. md.) Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez.

Ceza sorumluluğu şahsidir.

(Ek: 3/10/2001-4709/15. md.) Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz.

(Ek: 3/10/2001-4709/15. md.; Mülga: 7/5/2004-5170/5. md.)

(Değişik: 7/5/2004-5170/5. md.) Ölüm cezası ve genel müsadere cezası verilemez.

İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.

(Değişik: 7/5/2004-5170/5. md.) Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez.

Maddenin İlk Hâli
C. Suç ve cezalara ilişkin esaslar **MADDE 38. —** Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılamaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez. Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkûmiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır. Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur. Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz. Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz. Ceza sorumluluğu şahsidir. Genel müsadere cezası verilemez. İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir. Vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye geri verilemez.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
C. Suç ve cezalara ilişkin esaslar **MADDE 37. —** Suç, ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur. Genel müsadere cezası verilemez. Vatandaşlıktan çıkarma, silâh kaçakçılığı ve uyuşturucu madde suçları ile ilgili olarak kanunla öngörülen istisnalar saklıdır. İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir. Kişi hürriyetini kısıtlayıcı cezaların yahut bu nitelikteki güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi, öncelikle hükümlünün ıslahı ve eğitilmesi amacına yönelik olarak düzenlenir. Ceza sorumluluğu şahsîdir. Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz. Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlama sonucu doğuran bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz. Vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye geri verilemez.

XIII. Kanunların geriye yürümemesi

MADDE 38. — Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkûmiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE – 37

Suç ve cezalara ilişkin esaslar

Bu maddede, suç ve cezaya ilişkin çeşitli temel hükümler yer almaktadır.

Birinci fıkra herkesce bilinen «kanunsuz suç ve ceza olmaz» ilkesini koymuştur. Günümüzde, ceza yerine bazan, failin kişisel durumuna daha uygun düşecek bir «güvenlik tedbiri» uygulandığı için bunlar da «ceza» hükmünden sayılmaktadır. Bu hükme göre suç ve cezalar ve güvenlik tedbirleri ancak yasama tasarrufuyla konulabilecektir. Keza, gene bu kural uyarınca, kanunun suç olarak öngörmediği ve ceza koymadığı bir fiil sebebiyle de kimse cezalandırılamayacaktır. Bu hüküm kanun koyucunun, «açık suç hükmü» koymasına; yani «fiili» bildirmeden suç konusunu gösterip bunun müeyyidesini belirtmesine engel değildir. Mesela Türk Parasının Kıymetinin Korunması Hakkındaki Kanunun yaptığı gibi; bu gibi hallerde ne yasama etkisi devrilmiş ne de «kanunsuz suç olmaz» ilkesi ihlal edilmiştir.

İkinci fıkra, genel müsadere cezasını, yani bir suç nedeniyle kişinin, suçla ilgisi bulunmayan bütün mal varlığına el koymayı yasaklamaktadır. Bu kısımda getirilen istisna uyuşturucu madde ve kaçakçılık suçlarıyla, vatandaşlıktan çıkarılma halidir.

Üçüncü fıkra kişi hürriyetinim ağır tahdidini teşkil eden hapis cezalarının yalnız mahkemelerce hükmedilebileceği; yani bunun bir «idarî müeyyide» olarak (meselâ disiplin cezası) idare tarafından uygulanmayacağı esasını getirmektir. Farklı bir disiplin rejimini gerekli kılan Silahlı Kuvvetler bu yasağın dışında bırakılmıştır.

Dördüncü fıkra ile günümüz ceza politikasının diğer bir temel ilkesi; yani hapis cezalarının öncelikle, suçluları ıslah amacına yönetil olarak yerine getirileceği ifade edilmiştir.

Beşinci fıkra, ceza sorumluluğunun «şahsî» olduğu; yani failden gayri kişilerin bir suç sebebiyle cezalandırılamayacağı hükmünü getirmektedir. Bu ilke dahi ceza hukukuna yerleşmiş ve «kusura dayanan ceza sorumluluğu» ilkesine dâhil, terki mümkün olmayan bir temel kuraldır.

Altıncı fıkra, «suçsuzluk karinesi»ni getirmiştir. Sanığın, kesin mahkûmiyet hükmüne kadar suçsuz sayılması demek, kendisinin, suçsuzluğunu ispat mükellefiyetinde olmadığı; «beyyine külfeti»nin iddiacıya ait bulunduğu demektir. Bu karine, iddiacının, suç iddiasını «makûl şüpheye yer bırakmayacak şekilde» ispat etmesiyle «çürütülmüş» olacak ve bu halde de mahkeme mahkûmiyet hükmünü verecek; aksi takdirde beraat kararı alacaktır.

Yedinci fıkranın amacı insan tabiatına aykırı bir muameleyi yasaklamak, işkenceye kadar varabilecek gayri insanî muameleye açık kapı bırakmamaktır.

Son fıkra ile de vatandaşın, suç sebebiyle yabancı ülkeye geri verilemeyeceği gibi çok eski tarihlerden beri «suçluların geri verilmesinde» uygulanan bir kural hüküm altına alınmıştır.

MADDE — 38

Kanunların geriye yürümemesi

Geri yürümeyecek kanunları belirleyen bu madde, aleyhdeki ceza hükümlü kanunların; yan suç ve ceza koyan yahut mevcut bir suçun cezasını ağırlaştıran kanunların geçmişe yürümeyeceği; diğer bir deyimle, yürürlüğe girmeden önce vaki olaylara uygulanamayacağı öngörülmüştür. Suç ve ceza zaman aşımı yahut ceza mahkûmiyetinin diğer sonuçları konusunda da aynı hüküm uygulanacaktır. Zira bu tür yeni hükümler dahi cezayı ağırlaştıran yahut suç koyan hükümler niteliğindedir. «Geçmişe yürümeme kuralı» «suçların ve cezaların kanuniliği» ilkesinin tabiî sonucudur.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

C. Suç ve cezalara ilişkin esaslar

MADDE 38. — Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılamaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkûmiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır.

Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.

Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.

Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

Ceza sorumluluğu şahsidir.

Genel müsadere cezası verilemez.

İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin içdüzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.

Vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye geri verilemez.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 38

Danışma Meclisince kabul edilen 37 ve 38 inci maddeler 38 inci madde halinde birleştirilmiş, ayrıca Danışma Meclisince kabul edilen 37 nci maddenin ikinci fıkrasında yer alan «Vatandaşlıktan çıkarma, silah kaçakçılığı ve uyuşturucu madde suçlarıyla ilgili olarak kanunla öngörülen istisnalar saklıdır.» ibareleri madde metninden çıkarılıp madde yeniden düzenlenmiştir. Zira müsadere genel veya özel olmakla birlikte günümüzde modern ceza hukukunda sadece suç veya suçluya inhisar ettirilmek suretiyle ceza hukuku yönünden uygun bir tedbir haline getirilmiştir.

3/10/2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
C. Suç ve cezalara ilişkin esaslar **MADDE 38. —** Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılamaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez. Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkûmiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır. Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur. Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz. Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz. Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez. Ceza sorumluluğu şahsidir. Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz. Savaş, çok yakın savaş tehdidi ve terör suçları halleri dışında ölüm cezası verilemez. Genel müsadere cezası verilemez. İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir. Vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye geri verilemez.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 15. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 38 inci maddesinin yedinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiş, beşinci ve altıncı fıkralarından sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkralar eklenmiştir. "Genel müsadere cezası ile savaş, yakın savaş ve terör suçları halleri dışında ölüm cezası verilemez." "Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez." "Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz."

Teklifin Madde Gerekçesi

Madde 15. – Ölüm cezasının sadece, savaş, yakın savaş ve terör suçlarında verilebileceği 6 nolu protokol hükümleri doğrultusunda bu maddede yer almıştır. Ayrıca 4 nolu protokol gereği sözleşmeden doğan bir yükümlülük nedeniyle hiç kimsenin özgürlüğünden alıkonulamayacağı hükmü eklenmiştir. Sözleşmeden doğan yükümlülük içinde borçlar da vardır.

Anayasa Komisyonu Raporu

Çerçeve 15 inci madde ile ölüm cezasının sadece savaş, yakın savaş ve terör suçları hallerinde verilebileceği ile ilgili düzenlemenin maddeye yedinci fıkra olarak eklenmesi uygun görülmüş madde bu yönde düzenlenerek Komisyonumuzca oy çokluğu ile kabul edilmiştir. Bu maddede, maddenin metinden çıkarılması yönündeki görüşler kabul görmemiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 15.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 38 inci maddesine aşağıdaki fıkra yedinci fıkra olarak eklenmiş, mevcut beşinci ve altıncı fıkralarından sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkralar eklenmiştir.

"Savaş, yakın savaş ve terör suçları halleri dışında ölüm cezası verilemez."

"Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez."

"Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz."

Genel Kurul Görüşmeleri

(21. Dönem, 70. Cilt, 133. Birleşim, Sayfa 185-186)

Anayasa değişikliğine ilişkin kanun teklifinin ilk görüşmeye esas metninin 15. maddesinin yedinci fıkrasında geçen "savaş" ibaresinden sonra gelmek üzere "çok"; "yakın savaş" ibaresinden sonra gelmek üzere "tehdidi" ibarelerinin eklenmesi için önerge verilmiştir.

Kabul edilen söz konusu önerge doğrultusundaki değişik şekliyle 15. madde, yapılan oylama sonucunda kabul edilmiştir.

7/5/2004 Tarihli ve 5170 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
C. Suç ve cezalara ilişkin esaslar **MADDE 38. -** Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılamaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez. Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkûmiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır. Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur. Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz. Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz. Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez. Ceza sorumluluğu şahsidir. Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz. (Mülga: 7/5/2004-5170/5. md.) Ölüm cezası ve genel müsadere cezası verilemez. İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir. Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 5. - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 38 inci maddesinin dokuzuncu fıkrası madde metninden çıkartılmış, onuncu fıkrası ile son fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Ölüm cezası ve genel müsadere cezası verilemez." "Uluslar arası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaş suç sebebiyle yabancı bir ülkeye geri verilemez."

Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 5. Ölüm cezasının tamamen kaldırılması amacıyla 15 ve 17 nci maddelerde yapılan değişikliğe paralel olarak, 38 inci maddede gerekli değişiklik yapılmaktadır. Öte yandan Avrupa Birliği Müktesebatının parçası olan Uluslar arası Ceza Divanına Türkiye'nin katılması ve Divan statüsüne taraf olması halinde belli durumlarda yargılanmak üzere kendi vatandaşlarını Divana teslim etme yükümlülüğünü üstlenecektir. Maddenin son fıkradaki değişiklikle söz konusu yükümlülüğün yerine getirilmesi amaçlanmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin, çerçeve 5 inci maddesi üzerindeki görüşmelerde Uluslararası Ceza Divanı yerine, daha soyut olan Uluslararası ceza yargılaması yapan organlar ibaresinin kullanılması önerilmiş ancak Komisyonumuzca uygun bulunmamıştır. Çerçeve 5 inci madde metinden "geri" ibaresinin çıkarılması suretiyle kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 5. - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 38 inci maddesinin dokuzuncu fıkrası madde metninden çıkartılmış, onuncu fıkrası ile son fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Ölüm cezası ve genel müsadere cezası verilemez." "Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez."

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

XIV. İspat hakkı

MADDE 39. — Kamu görev ve hizmetinde bulunanlara karşı, bu görev ve hizmetin yerine getirilmesiyle ilgili olarak yapılan isnatlardan dolayı açılan hakaret davalarında, sanık, isnadın doğruluğunu ispat hakkına sahiptir. Bunun dışındaki hallerde ispat isteminin kabulü, ancak isnat olunan fiilin doğru olup olmadığının anlaşılmasında kamu yararı bulunmasına veya şikâyetçinin ispata razı olmasına bağlıdır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
XIV. İspat hakkı **MADDE 39. —** Kamu görev ve hizmetinde bulunanlara karşı, bu görev ve hizmetin yerine getirilmesiyle ilgili olarak yapılan isnatlardan dolayı açılan hakaret davalarında, sanık, isnadın doğruluğunu ispat hakkına sahiptir. Bunun dışındaki hallerde ispat isteminin kabulü, ancak isnat olunan fiilin doğru olup olmadığının anlaşılmasında kamu yararı bulunmasına veya şikâyetçinin ispata razı olmasına bağlıdır.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 39 *İspat hakkı* Bilindiği gibi hakaret suçlarında, hakaret teşkil eden isnadın doğruluğu ceza hukukunda bir beraat sebebi, bir «hukuka uygunluk» hali değildir. Ancak bazı hallerde isnadın doğruluğu fiilî hukuka uygun kılmakta, suçun «hukuka aykırılığını, unsurunu» ortadan kaldırmaktadır. Ceza hukukunda «ispat hakkı» (yahut «isnadın gerçekliği def'i») olarak adlandırılan bu istinadın şartları 39 uncu maddede gösterilmiştir. Bu maddeye göre isnadın doğruluğunu ispatla, sanığın beraatı ancak üç şekilde mümkündür. Bunlar da: 1) İsnadın, kamu görev ve hizmetinde bulunanlara karşı, bu görev ve hizmetin yerine getirilmesiyle ilgili olması; 2) İsnadın ispatında kamu yararı bulunması; ve 3) Şikâyet sahibinin ispata razı olmasıdır.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
XIV. İspat hakkı **MADDE 39. —** Danışma Meclisi Metninin aynısı 39 uncu madde olarak kabul edilmiştir.

XV. Temel hak ve hürriyetlerin korunması

MADDE 40. — Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir.

(Ek: 3/10/2001-4709/16. md.) Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.

Kişinin, resmî görevliler tarafından vâki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.

Maddenin İlk Hâli
XV. Temel hak ve hürriyetlerin korunması **MADDE 40. —** Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir. Kişinin, resmî görevliler tarafından vâki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
XV. Temel hak ve hürriyetlerin korunması **MADDE 40. —** Bu Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkes, ihlal fiilî resmî görevliler tarafından görevlerini ifa sırasında işlenmiş olsa da, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânının sağlanmasını istemek hakkına sahiptir. Kişinin, resmî görevliler tarafından vâki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, devletçe tazmin edilir. Devletin, sorumlu görevliye, rücu hakkı saklıdır.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE - 40 *Temel hak ve hürriyetlerin korunması* Bu madde ile temel hak ve hürriyetlerin korunmasında diğer bir güvence öngörülmüştür. Temel hak ve hürriyetleri ihlal olunan kişi, yetkili makama başvurma hakkına sahiptir; bu ihlalin resmî görevliler tarafından görevlerinin ifası sırasında yapılmış olması görevli için bir mazeret sebebi teşkil etmez. İhlalden doğan zarar Devletçe ödenecek ve Devlet, bu ödeme nedeniyle, sorumlu görevliye rücu hakkı vardır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
XV. Temel hak ve hürriyetlerin korunması **MADDE 40. —** Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlâl edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir. Kişinin, resmî görevliler tarafından vâki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde – 40 Madde hükümlerine göre, Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkes, bu ihlal ister resmî görevli, isterse başkaları tarafından yapılsın yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir. Bu ilke gözönünde bulundurularak madde genel anlamda hüküm ifade edecek şekilde redaksiyona tabi tutulmuştur.

3/10/2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
XV. Temel hak ve hürriyetlerin korunması **MADDE 40. —** Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir. Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır. Kişinin, resmî görevliler tarafından vâki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 16. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 40 ıncı maddesine ikinci fıkra olarak aşağıdaki fıkra eklenmiştir. "Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi Kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır."
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 16. – Bireylerin yargı ya da idarî makamlar önünde sonuna kadar haklarını arayabilmelerine kolaylık ve imkân sağlanması amaçlanmaktadır. Son derece dağınık mevzuat karşısında kanun yolu, mercii ve sürelerin belirtilmesi hak arama, hak ve hürriyetlerin korunması açısından zorunluluk haline gelmiştir.
Anayasa Komisyonu Raporu
Devletin, işlemlerinde ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorunda olduğu yönünde Anayasanın 40 ıncı maddesinde değişiklik öngören çerçeve 16 [ncı maddesi], …, Komisyonumuzca oy birliği ile kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 40 ıncı maddesine ikinci fıkra olarak aşağıdaki fıkra eklenmiştir. "Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır."

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler

I. Ailenin korunması ve çocuk hakları

MADDE 41. — (Değişik:3/10/2001-4709/17. md.) Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır.

Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.

(Ek: 7/5/2010-5982/4. md.) Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.

(Ek: 7/5/2010-5982/4. md.) Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.

Maddenin İlk Hâli
I. Ailenin korunması **MADDE 41. —** Aile, Türk toplumunun temelidir. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM Sosyal ve İktisadî Haklar ve Ödevler **I. Ailenin korunması** **MADDE 41. —** Aile, Türk Milletinin temelidir. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile babanın ve özellikle ananın ve çocukların korunması ve eğitimi için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE - 41 *Ailenin korunması* Ailenin sosyal yapısının yanı başında bugün millet hayatında oynadığı rol, onun korunması yolunda bir hükmün Anayasa'da yer almasını zorunlu kılmıştır. Ailenin korunması fikrinin, her şeyden önce Medenî Kanun anlamında evliliklerin kurulmasını yaygınlaştırmak ve kolaylaştırmak olduğu şüphesizdir. Çünkü medenî olmadan bir aileden bahsedilemez. Aile, ahlakî bir çevredir. Aile, toplu yaşamanın ilk modeli olarak eğitim, yardımlaşma ve şefkat kaynağıdır. Millet hayatı bakımından «aile» kutsal bir temeldir. Bu nedenle Devlet, ailenin refahını ve huzurunu koruyacaktır. Aileler için tanınan vergi indirimleri ve kolaylıkları veya çeşitli yardımlar ailenin refahına hizmet amacı taşır. Nüfus planlaması şekil ve kapsamı, sadece ülkenin genel refahını değil, ailenin refahını da ilgilendiren bir konu olması itibariyle, Devletin bu konudaki yetkilerinin amacı maddede gösterilmek istenmiştir.

Ailenin korunması yanında, ananın ve çocuğun da korunması hükme bağlanmıştır. Ananın, bu sıfatla korunması mevzuatta esasen yer almıştır.

Çocuğun korunması, genel olarak ifade edilmekle yetinilmiş ve evlilik içi ve dışı çocuklar arasında ayırım gözetilememesi esası benimsenmiştir. Bu sonuç, esasen «eşitlik ilkesi»nden de çıkarılabilir.

Çeşitli Anayasalarda evlilik dışı çocuklar için sevkedilen hükümlere benzer bir düzenleme bu nedenle gereksiz görülmüştür.

Maddede yer alan «eğitim için gerekli önlemlerin alınması» hem genellikle aile hem de ailenin bütün fertleri için konulmuştur.

Devlet sadece çocukların eğitimiyle değil, yetişkinlerin eğitimi çerçevesinde anne ve babaların eğitim ve yetişmesiyle de ilgili önlemleri almak ve teşkilatı kurmakla yükümlü kılınmıştır.

Madde, kanun koyucuya aileyi milletin temeli olarak koruma, refahı ve huzurunu sağlama ödevini de yüklemektedir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler

I. Ailenin korunması

MADDE 41. — Aile, Türk toplumunun temelidir.

Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde - 41

Ailenin korunmasına ilişkin madde yeniden düzenlenmiş ve aile planlaması ile ilgili esaslara da madde metninde yer verilmiştir.

3/10/2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
I. Ailenin korunması **MADDE 41. —** Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 17. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 41 inci maddesinin birinci fıkrasına "ve eşler arasında eşitliğe dayanır" ibaresi eklenmiştir.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 17. – Kadın - erkek eşitliğini sağlamaya yönelik bir düzenlemedir.
Anayasa Komisyonu Raporu
Devletin, … kadın-erkek eşitliğini sağlamak amacıyla Anayasanın 41 inci maddesine değişiklik getiren çerçeve 17 [nci maddesi], … Komisyonumuzca oy birliği ile kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 17.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 41 inci maddesinin birinci fıkrasına "ve eşler arasında eşitliğe dayanır." ibaresi eklenmiştir.

7/5/2010 Tarihli ve 5982 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
I. Ailenin korunması ve çocuk hakları **MADDE 41. —** Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar. Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir. Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 4- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 41 inci maddesinin kenar başlığı "I. Ailenin korunması ve çocuk hakları" şeklinde değiştirilmiş ve maddeye aşağıdaki fıkralar eklenmiştir. "Her çocuk, yeterli himaye ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir. Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır."
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 4- Maddeyle, tarafı olduğumuz Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi ile diğer uluslararası belgelerde yer alan ve çocuk haklarıyla ilgili kabul gören evrensel ilkeler, Anayasa metnine dahil edilmekte; her çocuğun himaye ve bakımdan yararlanma hakkı olduğu vurgulanmakta ve çocuğun ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahip olduğu belirtilmektedir. Getirilen düzenlemeyle ayrıca Devlete, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukların korunmasına yönelik gerekli tedbirleri alma ödevi yüklenmektedir.

Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin çerçeve 4 üncü maddesi ile Anayasanın 41 inci maddesinin kenar başlığına "çocuk hakları" ibaresi eklenmekte, çocuk hakları ile ilgili uluslararası belgelerde kabul gören evrensel ilkeler metne dahil edilmektedir. Bu maddede verilen bir önergenin kabulü ile "yeterli himaye" ibaresi daha anlaşılabilir olması nedeniyle "korunma" şeklinde değiştirilmiştir. Bu önerge çerçevesinde madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 4- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 41 inci maddesinin kenar başlığı "I. Ailenin korunması ve çocuk hakları" şeklinde değiştirilmiş ve maddeye aşağıdaki fıkralar eklenmiştir. "Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir. Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır."

II. Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi

MADDE 42. — Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.

Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.

Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılâpları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılamaz.

Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.

İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.

Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir.

(…)[1]

Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez.

Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tâbi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası andlaşma hükümleri saklıdır.

---

1 *5735 sayılı Kanun ile Anayasa'nın 42. maddesine altıncı fıkradan sonra gelmek üzere eklenen "Kanunda açıkça yazılı olmayan herhangi bir sebeple kimse yükseköğrenim hakkını kullanmaktan mahrum edilemez. Bu hakkın kullanımının sınırları kanunla belirlenir." biçimindeki fıkra, Anayasa Mahkemesinin 5/6/2008 tarihli ve E.2008/16, K.2008/116 sayılı kararı ile iptal edilmiştir. İptal edilen hüküm, iptal kararının Resmî Gazetede yayımlandığı 22/10/2008 tarihinde yürürlükten kalkmıştır. Anayasa Mahkemesinin iptal kararının ilgili bölümlerine Anayasa'nın 10. maddesinde yer verilmiştir.*

Maddenin İlk Hâli
II. Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi **MADDE 42. —** Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir. Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılâpları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılamaz. Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır. Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir. Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır. Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez. Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tâbi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası andlaşma hükümleri saklıdır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
II. Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi **MADDE 42. —** Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Eğitim ve öğretim, Devletin başta gelen ödevlerindendir. Eğitim ve öğretim, Atatürk inkılâp ve ilkeleri doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılamaz. Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasa'ya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz. Devlet, okur - yazarlığı yaygınlaştırmak için gerekli tedbirleri alır.

Temel eğitimin ilk kademesi olan ilk öğretim, öğrenim çağındaki kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur; temel ve orta eğitim Devlet okullarında parasızdır.

Devlet, genel, meslekî ve teknik eğitim ve öğretimi, kalkınma plânları hedef ve doğrultusunda, millî iktisadın, sanayi, tarım ve hizmet kesiminin ihtiyaçlarına uygun olarak düzenler ve denetler.

Özel okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okullarıyla erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir.

Devlet, durumları sebebiyle özel eğitim ve öğrenime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılmak için gerekli tedbirleri alır.

Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yüksek öğrenim derecelerine çıkmalarını sağlamak amacıyla gerekli yardımları yapar.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE - 42

Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi

Öğrenim hakkı, genel bir sosyal hak olarak nitelendirilmiştir.

Bu hakkın temel gerçekleşme yeri ilköğretimdir, bu sebeple maddenin 6 ncı fıkrasında ilköğretim mecburî kılınmıştır. Anayasa ile yüklenen ilköğretim mecburiyetinin gereği olarak Devlet okullarında parasız öğretim ilkesi kabul edilmiştir. Kız ve erkek vatandaşlar arasında fark gözetilmemesi gereğine özellikle işaret edilmiştir.

Öğrenim ve öğretim fert bakımından hak olarak tanınırken, Devlet bakımından «başta gelen ödevlerden» sayılmıştır.

Maddenin 1, 2, 6 ncı fıkraları demokrasinin en iyi gelişebileceği bir toplumun meydana gelebilmesi için gerekli şartların asgarisini göstermektedir.

İlköğretim mecburiyetinin temel hedeflerinden biri, şahsın, manevî ve ekonomik şahsiyetini elverişli şartlarla geliştirmesine yardımcı olmaktır.

İlköğretim mecburiyeti, küçüklerin okula devamlarının sağlanmasını, bu amaçla küçüklerin kanunî temsilcilerinin zorlanabilmesini de ifade eder.

Devlet, ilköğretim mecburiyetinin hangi yaştan hangi yaşa kadar devam edeceğini tespit edebilir.

İlköğrenim çağı denebilecek olan bu dönemin dışında bulunan kişilerden okur - yazar olmayanların çeşitli kurslara veya okullara devama özendirilmeleri, hatta zorlanmaları şüphesiz kanunî bir düzenlemeyi gerektirir. Maddenin 5 inci fıkrası, kanun koyucuya bu yolda direktif mahiyetindedir.

Bir taraftan öğrenim hakkı, diğer taraftan ilköğretim mecburiyeti ve okur - yazarlığı yaygınlaştırmak yükümü, Devlete bu çağda bulunanların, özellikleri olanlar dahil öğrenimini sağlayacak öğretim kurumları kurmak ödevini yükler. Sakatlar için, sağırlar, körler, dilsizler vb. şahıslar için okullar, merkezler kurmak 42 nci maddenin amacına ulaşması için gerekli görülmektedir.

Eğitim ve öğretim, Devletin gözetim ve denetimi altındadır.

Devletin gözetim ve denetimi, eğitim ve öğretimin sağlanmasının, güvenlik altında gerçekleşmesinin temel şartıdır.

Devlet, eğitim ve öğretimin yapılmasını sağlayacak ve muhtevasını da denetleyecektir. Bu denetimin çerçevesi, eğitim ve öğretime katılanların tümünün Anayasaya sadakatini temin etmektir. Eğitim ve öğretim özgürlüğü, hiçbir şekilde Anayasanın temel felsefesine ve ilkelerine aykırı davranmanın bahanesi olamaz. Devlet, bu özgürlüğün kullanılmasında, Atatürk ilkelerine çağdaş bilim ve eğitim esaslarına uyulmasını gözetecektir.

Özel okulların kurulması da Anayasada kabul edilmiştir. Özel okulların kurulması serbesttir. Özel okullar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olmak zorundadırlar. Devlet bu amacı sağlayacak tedbirleri almakla yükümlüdür.

Özel yüksekokulların kurulması da serbesttir. Çünkü üniversiteler ile ilgili 165 inci maddede sadece üniversitelerin kurulması Devlet tekelinde bırakılmıştır.

Maddenin 8 inci fıkrası Devlete, maddî imkândan yoksun olan başarılı öğrencilere burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapma ödevini yüklemektedir. Bu ödevin, öğrenimlerin başarı ve kabiliyetleri ölçüsünde devam edeceği de fıkrada hükme bağlanmıştır. Bu fıkra hükmünün bir amacı da, Devlet dışında burs vermeyi meslek edinmiş olan çeşitli hukukî yapıdaki kuruluşun, gençler üzerindeki olumsuz etkilerinin önlenmesi ödevini Devlete yüklemektir.

Maddenin son fıkrası meslekî eğitimin millî ekonomiye, sanayi ve tarım ile hizmet ihtiyaçlarına uygun olmasını sağlama ödevini Devlete yüklemektedir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

II. Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi

MADDE 42. — Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.

Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.

Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılâpları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılamaz.

Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.

İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.

Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir.

Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez.

Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası andlaşma hükümleri saklıdır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde - 42

Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevine ilişkin madde yeniden düzenlenmiş, «Atatürk inkılâp ve ilkeleri» ibareleri, terim birliğini sağlamak için «Atatürk ilkeleri ve inkılâpları» şeklinde değiştirilmiş, yine maddede yer alan «Temel eğitimin ilk kademesi olan ilköğretim» sözcükleri yerine «İlköğretim» sözcüğü kullanılmış ve maddeye eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak dillerle ilgili yeni bir fıkra eklenmiştir.

Okur - yazarlığı yaygınlaştırmak, uygulamaya ilişkin bir konu olup, uygulanmasına da başlanıldığı göz önünde bulundurularak bu hususun bir Anayasa hükmü olarak belirtilmesine gerek görülmemiş, bu konuyu düzenleyen fıkra maddeden çıkarılmıştır. Açıklanan nedenlerle, madde yeniden düzenlenmiştir.

9/2/2008 Tarihli ve 5735 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
II. Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi **MADDE 42. —** Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir. Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılâpları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılamaz. Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır. Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir. <u>Kanunda açıkça yazılı olmayan herhangi bir sebeple kimse yükseköğrenim hakkını kullanmaktan mahrum edilemez. Bu hakkın kullanımının sınırları kanunla belirlenir.</u> Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır. Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez. Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tâbi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası andlaşma hükümleri saklıdır.
Kanun Teklifi
MADDE 2- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 42 nci maddesine altıncı fıkradan sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkra eklenmiştir. "Kanunda açıkça yazılı olmayan herhangi bir sebeple kimse yükseköğrenim hakkını kullanmaktan mahrum edilemez. Bu hakkın kullanımının sınırları kanunla belirlenir."

YASAMA SÜRECİ

Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 2- Eğitim ve öğrenim hakkı, kişilerin en temel ve vazgeçilmez haklarından biridir. Bu nedenle bu hakkın sınırlandırılması ancak kanunun açıkça belirttiği istisnai durumlarda söz konusu olabilir. Nitekim Anayasanın 13. maddesinde de temel hak ve hürriyetlerin "özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla" sınırlanabileceği belirtilmektedir. Kanunun açıkça yasaklamadığı bir fiil, tutum veya davranıştan dolayı idare hiç kimseyi eğitim ve öğrenim hakkından mahrum bırakamaz. Buna rağmen ülkemizde bazı kişilerin kanunda açıkça yazılı olmayan sebeplerden dolayı yükseköğrenim hakkından mahrum bırakıldıkları da bir gerçektir. İşte bu nedenle yapılan değişikliğin amacı, münhasıran yükseköğretim hizmetlerinden yararlanan vatandaşlar arasında eşitliği sağlamak ve yükseköğretim kurumlarında öğrenim hakkından mahrum edilen kişilerin bu hak mahrumiyetini ortadan kaldırmaktır.
Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin 2 nci maddesi üzerinde üyelerimiz şu görüşleri ifade etmişlerdir; Yükseköğrenim hakkının kanun dışı uygulama ile engellenmesinin önüne geçilmesi maddenin özünü oluşturmaktadır. Mesele değerler ekseninde tartışıldığında herkes bu değerlere sahip çıkacaktır. Bu ortak payda içinde sorunlara çözüm bulmamız gerekmektedir. Bazı üyelerimiz getirilen düzenlemenin Anayasanın 2 ve 42 nci maddesinin üç ve dördüncü fıkralarına aykırılık teşkil ettiğini söylemiştir. Sorunun çözümü için öncelikle alt yapı oluşturulmalı, güven ortamı sağlanmalıdır. Teklifin 2 nci maddesi Komisyonumuzca oy çokluğu ile kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 2- Teklifin 2 nci Maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

III. Kamu Yararı

A. Kıyılardan yararlanma

MADDE 43. — Kıyılar, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.

Deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilir.

Kıyılarla sahil şeritlerinin, kullanılış amaçlarına göre derinliği ve kişilerin bu yerlerden yararlanma imkân ve şartları kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
B. Kıyılardan yararlanma **MADDE 44. —** Kıyılar, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır; kazanılmış haklar saklıdır. Deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilir. Kıyılarla sahil şeritlerinin, kullanılış amaçlarına göre derinliği ve kişilerin bu yerlerden yararlanma imkân ve şartları kanunla düzenlenir.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE – 44 *Kıyılardan yararlanma* Deniz göl ve akarsu kıyılarından ve bu kıyıları çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada kamunun önceliğinin ve bu yararlanmanın kamu yararı ile olacağı genellikle kabul edilmiştir. Fakat daha önce doğmuş olan özel mülkiyet halklarının da korunması hukuk devleti ilkesinin tabiî sonuçlarından bulunmaktadır. Böylece kıyılardan kamunun yararlanması ve kıyılardaki doğmuş bulunan mülkiyet halklarının telif edilmesi gerekmektedir. Madde deniz göl ve akarsu kıyılarında yararlanmada öncelikle kamu yararının gözetileceğini, kişilerin bu yerlerden yararlanmasının ise kanunla düzenleneceğini açıklarken, işlem bu bağdaştırmayı hukuk devleti ilkesi içinde gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Devlet, kıyılarda doğmuş olan mülkiyet haklarının kamu yararı mülahazasıyla sona erdirmek istiyorsa 47 nci maddedeki şartlarda kamulaştırma yoluna başvurarak bunu sağlayabilir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
III. Kamu Yararı **A. Kıyılardan yararlanma** **MADDE 43. —** Kıyılar, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilir. Kıyılarla sahil şeritlerinin, kullanılış amaçlarına göre derinliği ve kişilerin bu yerlerden yararlanma imkân ve şartları kanunla düzenlenir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde - 43

Danışma Meclisince kabul edilen 44 üncü maddenin birinci fıkrasında yer alan «Kazanılmış haklar saklıdır.» sözcükleri yanlış anlamlara neden olabileceğinden madde metninden çıkarılmıştır. Kuşkusuz kazanılmış haklar kanunların öngördüğü biçimde saklı olacaktır. Ancak, böyle yerleşmiş bir hukuk prensibinin bu maddede ayrıca düzenlenmesi kazanılmış haklar deyimine değişiklik getirilmek istendiği şeklindeki yorumlara neden olabileceği düşüncesiyle yukarıda açıklandığı üzere madde metninden çıkarılıp, madde buna göre yeniden düzenlenmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

B. Toprak mülkiyeti

MADDE 44. — Devlet, toprağın verimli olarak işletilmesini korumak ve geliştirmek, erozyonla kaybedilmesini önlemek ve topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçilikle uğraşan köylüye toprak sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri alır. Kanun, bu amaçla, değişik tarım bölgeleri ve çeşitlerine göre toprağın genişliğini tespit edebilir. Topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlanması, üretimin düşürülmesi, ormanların küçülmesi ve diğer toprak ve yeraltı servetlerinin azalması sonucunu doğuramaz.

Bu amaçla dağıtılan topraklar bölünemez, miras hükümleri dışında başkalarına devredilemez ve ancak dağıtılan çiftçilerle mirasçıları tarafından işletilebilir. Bu şartların kaybı halinde, dağıtılan toprağın Devletçe geri alınmasına ilişkin esaslar kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
C. Toprak mülkiyeti **MADDE 45. —** Devlet, toprağın, tarımsal üretim plânlaması ilkelerine uygun olarak ve millî iktisada katkıda bulunacak şekilde verimli işletilmesini gerçekleştirmek, toprak kaybını önlemek ve tarım reformu uygulaması için ihtiyaç duyulan toprağı sağlamak amacı ile gereken tedbirleri alır. Kanun bu amaçla değişik tarım bölgelerine ve ürün çeşitlerine göre verimli tarım işletme büyüklüklerini belirtebilir. Tarım reformu gereği olarak uygulanacak toprak dağıtımında, o yöredeki Devlete ait amaca uygun topraklarla ıslah yolu ile tarıma elverişli hale sokmaya müsait topraklardan ve özel mülkiyete ait olup işletilmeyen veya verimsiz işletilen toprakların bu amaçla kamulaştırılmış olan kısımlarından yararlanılır. Toprak dağıtımı, ormanların küçülmesi, toprak servetlerinin azalması, verimli şekilde işletilen tarımsal işletmelerde verimin eksilmesi sonucunu doğuracak ölçüde ve şekilde yapılamaz. Bu amaçla dağıtılan topraklar bölünemez, miras hükümleri dışında başkalarına devredilemez ve ancak dağıtılan çiftçilerle mirascıları tarafından işletilir.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE - 45 *Toprak mülkiyeti* Toprak mülkiyeti ile endürstri toplumu aşamasına geçme gayretleri içinde bulunan ülkemizde Devletin toprak mülkiyetine ilişkin ödevleri Anayasada açıkça gösterilmelidir. Madde de bu yapılmıştır. Devlet birinci planda toprak unsurunun muhafazasını, verimlenmesini sağlayacak, hemen arkasından toprak-insan ilişkisini düzenleyecektir. Maddenin II nci fıkrası tarım reformu gereği toprak dağıtımının ilkelerini belirtmektedir. Toprak dağıtımının, toprakların ekonomik optimal büyüklüklerin altına düşmesi, ülke ekonomisinin tarımdan beklediği amaçlar ve bizzat korunan şahısları zarara uğratır. Bu nedenle toprak büyüklüklerinin optimal ölçünün altına düşmemesi esası getirilmiştir. Bu optimal büyüklük ise, ülkemizin dahil bulunduğu ekonomik ve siyasî teşkilatlar üyesi bulunan ülkelerdeki esaslara göre belirlenecektir.

Devlet tarafından dağıtılan toprakların daha sonra bölünmesi yolu madde ile yasaklanmıştır. Toprak dağıtılanların, bu toprakları başkalarına devretmeleri hem dağıtma amacına aykırı sorunlar doğurur hem de dağıtıma bağlı meselelerin çözümünü zorlaştırır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

B. Toprak mülkiyeti

MADDE 44. — Devlet, toprağın verimli olarak işletilmesini korumak ve geliştirmek, erozyonla kaybedilmesini önlemek ve topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçilikle uğraşan köylüye toprak sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri alır. Kanun, bu amaçla, değişik tarım bölgeleri ve çeşitlerine göre toprağın genişliğini tespit edebilir. Topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlanması, üretimin düşürülmesi, ormanların küçülmesi ve diğer toprak ve yeraltı servetlerinin azalması sonucunu doğuramaz.

Bu amaçla dağıtılan topraklar bölünemez, miras hükümleri dışında başkalarına devredilemez ve ancak dağıtılan çiftçilerle mirasçıları tarafından işletilebilir. Bu şartların kaybı halinde, dağıtılan toprağın Devletçe geri alınmasına ilişkin esaslar kanunla düzenlenir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde – 44

Danışma Meclisince kabul edilen 45 inci maddenin ikinci fıkrasında yer alan «Tarım reformu gereği olarak uygulanacak toprak dağıtımında, o yöredeki Devlete ait amaca uygun topraklarla ıslah yoluyla tarıma elverişli hale sokmaya müsait topraklardan ve özel mülkiyete ait olup işletilmeyen veya verimsiz işletilen toprakların bu amaçla kamulaştırılmış olan kısımlarından yararlanılır.» şeklindeki hükmün, Toprak Reformunun uygulanmasında Anayasa hükmü ile zorunlu bir sırayı öngördüğü gibi toprak reformunun uygulanmasına engel olabilecek biçimde düzenlenmiş bulunduğundan, bu konuda kanunla düzenleme yapılmasına imkân verecek şekilde madde redaksiyona tabi tutulmuş ve dağıtılan toprağın öngörülen şekilde işletilmemesi halinde toprağın Devletçe geri alınmasına ilişkin esasların da kanunla belirtileceği hükmü getirilmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

C. Tarım, hayvancılık ve bu üretim dallarında çalışanların korunması

MADDE 45. — Devlet, tarım arazileri ile çayır ve mer'aların amaç dışı kullanılmasını ve tahribini önlemek, tarımsal üretim planlaması ilkelerine uygun olarak bitkisel ve hayvansal üretimi artırmak maksadıyla, tarım ve hayvancılıkla uğraşanların işletme araç ve gereçlerinin ve diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırır.

Devlet, bitkisel ve hayvansal ürünlerin değerlendirilmesi ve gerçek değerlerinin üreticinin eline geçmesi için gereken tedbirleri alır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
D. Tarım, hayvancılık ve bu üretim dallarında çalışanların korunması **MADDE 46. —** Devlet, tarım arazileri ile çayır ve mer'aların amaç dışı kullanılmasını ve tahribini önlemek, tarımsal üretim planlaması ilkelerine uygun olarak bitkisel ve hayvansal üretimi artırmak maksadıyla, tarım ve hayvancılıkla uğraşanların işletme araç ve gereçlerinin ve diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırır. Devlet, bitkisel ve hayvansal ürünlerin değerlendirilmesi ve gerçek değerlerinin üreticinin eline geçmesi için gereken tedbirleri alır.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE - 46 *Tarım, hayvancılık ve bu üretim dallarında çalışanların korunması* Madde, Devlete tarım arazilerinin ve çayırlarla meraların amaç dışı kullanılmasını önleme görevini yüklemektedir. Bu ifade ile amaçlanan tarım arazilerinin endüstri ve şehirleşme sebebiyle yok edilmesinin önlenmesidir. Devlet, bu amaçla yasal düzenlemeler yapmalıdır. Tarımsal üretimin, bu arada hayvancılık ile ilgili üretimin artırılması için tarımla uğraşanların işletme araç ve gereçleriyle diğer girdilerini sağlamayı kolaylaştırmak, tarım sektöründeki yaşam düzeyini artırıcı tedbirlerdendir. Başka deyişle Devlete hem tarım arazisinin varlığını korumak, hem de tarımla uğraşanların yaşam düzeyini yükseltmek görevi yüklenmektedir. Ülkemizde Devlet esasen bu madde de ifade edilen direktiflere uygun olarak davranmaktadır. Madde bu uygulamayı anayasal bir ödev niteliğine yükseltmektedir. Tarım ürünlerinin değerlendirilmesi, tarımla uğraşanların diğer sektörler karşısında memurlar, serbest çalışanlar, işçiler, esnaf ve tacirler ile sanayiciler karşısında menfaatinin korunmasıdır. Böylece nüfusumuzun en geniş bölümünü oluşturan tarımla uğraşanların sosyal durumları emniyet altına alınmıştır.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
C. Tarım, hayvancılık ve bu üretim dallarında çalışanların korunması **MADDE 45. —** Danışma Meclisi metninin 46 ncı maddesi 45 inci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

D. Kamulaştırma

MADDE 46. — (Değişik: 3/10/2001-4709/18. md.)

Devlet ve kamu tüzel kişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idarî irtifaklar kurmaya yetkilidir.

Kamulaştırma bedeli ile kesin hükme bağlanan artırım bedeli nakden ve peşin olarak ödenir. Ancak, tarım reformunun uygulanması, büyük enerji ve sulama projeleri ile iskân projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi, kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödenme şekli kanunla gösterilir. Kanunun taksitle ödemeyi öngörebileceği bu hallerde, taksitlendirme süresi beş yılı aşamaz; bu takdirde taksitler eşit olarak ödenir.

Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten küçük çiftçiye ait olanlarının bedeli, her halde peşin ödenir.

İkinci fıkrada öngörülen taksitlendirmelerde ve herhangi bir sebeple ödenmemiş kamulaştırma bedellerinde kamu alacakları için öngörülen en yüksek faiz uygulanır.

Maddenin İlk Hâli
D. Kamulaştırma **MADDE 46. —** Devlet ve kamu tüzelkişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idarî irtifaklar kurmaya yetkilidir. Kamulaştırma bedelinin hesaplanma tarz ve usulleri kanunla belirlenir. Kanun kamulaştırma bedelinin tespitinde vergi beyanını, kamulaştırma tarihindeki resmî makamlarca yapılmış kıymet takdirlerini, taşınmaz malların birim fiyatlarını ve yapı maliyet hesaplarını ve diğer objektif ölçüleri dikkate alır. Bu bedel ile vergi beyanındaki kıymet arasındaki farkın nasıl vergilendirileceği kanunla gösterilir. Kamulaştırma bedeli, nakden ve peşin olarak ödenir. Ancak tarım reformunun uygulanması, büyük enerji ve sulama projeleri ile iskân projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi, kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödenme şekli kanunla gösterilir. Kanunun taksitle ödemeyi öngörebileceği bu hallerde, taksitlendirme süresi beş yılı aşamaz; bu takdirde taksitler eşit olarak ödenir ve peşin ödenmeyen kısım Devlet borçları için öngörülen en yüksek faiz haddine bağlanır. Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten küçük çiftçiye ait olanlarının bedeli, her halde peşin ödenir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
E. Kamulaştırma **MADDE 47. —** Devlet ve kamu tüzelkişileri; kamu yararının gerektirdiği ve yapılmadığı takdirde kamu yararının ağır şekilde zarar göreceği hallerde, karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idarî irtifaklar kurmaya yetkilidir. Kamulaştırma bedelinin hakkaniyet ve adalet esaslarına göre hesaplanma tarz ve usulleri kanunla belirlenir. Kanun kamulaştırma bedelinin tespitinde vergi beyanını, kamulaştırma tarihindeki resmî makamlarca yapılmış kıymet takdirlerini, taşınmaz malların birim fiyatlarını ve yapı maliyet hesaplarını ve diğer objektif ölçüleri dikkate alır. Bu bedel ile vergi beyanındaki kıymet arasındaki farkın nasıl vergilendirileceği kanunla gösterilir. Kamulaştırma bedeli, nakden ve peşin olarak ödenir.

Ancak tarım reformunun uygulanması, büyük enerji ve sulama projeleri ile iskân projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi, kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödenme şekli kanunla gösterilir, Kanunun taksitle ödemeyi öngörebileceği bu hallerde, taksitlendirme süresi beş yılı aşamaz; bu takdirde taksitler eşit olarak ödenir ve peşin ödenmeyen kısım Devlet borçları için öngörülen en yüksek faiz haddine bağlanır.

Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten çiftçiye veya küçük çiftçiye ait olanlarının bedeli, her halde peşin ödenir.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE - 47

Kamulaştırma

Kamu yararını gerektirdiği hallerde Devletin ve kamu tüzelkişilerinin özel mülkiyete malikin rızası olmaksızın son verebilmesi anlamında kamulaştırma yapabilmesi istisnaî ve hukukî bir yol olarak kabul edilmektedir.

Özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların kamulaştırılması karşılığında hakkaniyete uygun ve âdil bir bedelin ödenmesi, hukuk teorisinde mülkiyet kavramının genişlemesi olarak adlandırılan bir mal varlığı değerinin bir başka mal varlığı değeri ile yer değiştirmesi anlamında kabul edildiğinden mülkiyet hakkının Anayasa ile teminat altına alınmış olması kamulaştırma kavramına engel olmamaktadır.

Kamulaştırma özel mülkiyete Devletin bir müdahalesidir. Bu müdahalenin bedelinin kesintisiz, nakden ve peşin olarak ödenmesi Anayasal bir mecburiyet olarak kabul edilerek haklı görülebileceği kuralı getirilmiştir.

Kamulaştırma bedeli hakkaniyete uygun ve âdil olmak zorundadır.

Böyle bir bedel yerine vergi beyanındaki değer üzerinden kamulaştırma yapılması fikri kabul edilemez. Şartları ve müeyyidesi başka olan bir müesseseyi, kamulaştırma gibi özel mülkiyete son veren önemli bir müessese için miyar olarak kabul etmenin hukukî hiçbir temeli bulunmamaktadır. Bu nedenle kamulaştırmanın vergi değeri üzerinden yapılması, ağır ve telafi edilmez haksızlıklara yol açacağı da düşünülerek kabul edilmemiştir. Ancak, hakkaniyete uygun ve âdil bir kamulaştırma bedelinin tespitinde vergi beyanındaki miktar dikkate alınabilir. Tabiî olarak emlâk vergi beyannamesi usulü kaldırılabilir, emlak vergisi politikaları değişebilir. Bu takdirde vergiye esas olabilecek değerlere ve ölçüde kamulaştırma bedelinin tespitinde itibar olunabileceği kanun koyucunun takdirindedir. Hakkaniyete uygun ve âdil kamulaştırma bedelinin belirlenmesinde, kamulaştırma tarihinde resmî makamlara yapılmış kıymet takdirleri dikkate alınmalıdır. Resmî makamlar,

bir taşınmaza belli birim itibariyle, mesela metre karesine belli bir değer takdir etmişse, o taşınmazın veya aynı değerde kabul edilebilir bir başka taşınmazın bu takdir edilen bedele yakın bir bedelle kamulaştırılması gerekir. Bir başka ölçüde yine resmî makamlarca yapılmış genel birim fiyat listeleridir. Taşınmazların arsa ve arazî oluşlarına göre, şehirlerde, mücavir alanlarda bulunmalarına göre yapılacak böyle genel değerlendirmeler kamulaştırma bedelinin bir ciddî ölçüye bağlanmasını sağlamakla kalmaz, aynı zamanda emlak bedeline dayalı vergilerin hâsılatını da artırır, ikinci fıkrada yer alan «Objektif ölçüler» fiyat artışları ve benzeri genel sebeplerdir. Hakkaniyete uygun ve âdil kamulaştırma bedeli bu hususları dikkate alan bir kanunla belirlenmelidir.

Maddenin IV fıkrası sınırlı hallerde taksitle ödemeyi öngörmüştür. Bu sınırlı hallerde taksitle ödemeye imkân verilmesi, kamulaştırmanın büyük çapta yapılması ile ilgilidir. Maliklerinin de bu ölçüde toplu elden çıkarmayı muhtemelen peşin ödeme koşulu ile yapamayacakları düşüncesine dayalı olarak taksitle ödeme kabul edilmiştir.

Taksitle ödemenin sakıncalarını hafifletebilmek için taksit süresi beş yılla sınırlandırılmış ve peşin ödenmeyen kısım için Devlet borçları için öngörülen en yüksek faiz haddinin ödeneceği esası getirilmiştir.

Fıkra metninden açıkça anlaşıldığı üzere, bu halde kamulaştırma bedelinin bir bölümü yine ve mutlaka peşin verilecek, bakiyesi taksitlere bağlanacaktır.

Ancak toprağı doğrudan doğruya işletenler ile küçük çiftçiye kamulaştırma bedelinin mutlaka peşin ödenmesi gereği hükmü sağlanmıştır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

D. Kamulaştırma

MADDE 46. — Devlet ve kamu tüzelkişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idarî irtifaklar kurmaya yetkilidir.

Kamulaştırma bedelinin hesaplanma tarz ve usulleri kanunla belirlenir. Kanun kamulaştırma bedelinin tespitinde vergi beyanını, kamulaştırma tarihindeki resmî makamlarca yapılmış kıymet takdirlerini, taşınmaz malların birim fiyatlarını ve yapı maliyet hesaplarını ve diğer objektif ölçüleri dikkate alır. Bu bedel ile vergi beyanındaki kıymet arasındaki farkın nasıl vergilendirileceği kanunla gösterilir.

Kamulaştırma bedeli, nakden ve peşin olarak ödenir. Ancak tarım reformunun uygulanması, büyük enerji ve sulama projeleri ile iskân projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi, kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödenme şekli kanunla gösterilir.

Kanunun taksitle ödemeyi öngörebileceği bu hallerde, taksitlendirme süresi beş yılı aşamaz; bu takdirde taksitler eşit olarak ödenir ve peşin ödenmeyen kısım Devlet borçları için öngörülen en yüksek faiz haddine bağlanır.

Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten küçük çiftçiye ait olanlarının bedeli, her halde peşin ödenir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 46

Danışma Meclisi tarafından kabul edilen kamulaştırmaya ilişkin 47 nci maddenin birinci fıkrasında yer alan «... ve yapılmadığı takdirde kamu yararının ağır şekilde zarar göreceği hallerde», hükmü kamu yararı bakımından gerekli olan kamulaştırmaların yapılmasına engel olabilecek bir hüküm niteliğinde görüldüğünden madde metninden çıkarılmıştır.

Diğer taraftan ikinci fıkrada kamulaştırma bedelinin tespitinde esas olacak objektif ölçüler için kanun koyucuya bazı veriler gösterilmiş bulunması yerinde görülmekle birlikte, fıkra metninde yer alan «Hakkaniyet ve adalet esaslarına göre» hükmünün kanun koyucunun tespit ettiği ilkeler dışında bilirkişi incelemelerinde yeni ölçüler getirilebileceği anlamının giderilebilmesi ve dolayısıyla yanlış uygulamaya sebebiyet verilmemesi için bu hüküm madde metnimden çıkarılmıştır. Ayrıca, maddenin üçüncü ve dördüncü fıkraları birleştirilmek suretiyle madde redaksiyona tabi tutulmuştur.

3/10/2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
D. Kamulaştırma **MADDE 46. -** Devlet ve kamu tüzel kişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idarî irtifaklar kurmaya yetkilidir. Kamulaştırma bedeli ile kesin hükme bağlanan artırım bedeli nakden ve peşin olarak ödenir. Ancak, tarım reformunun uygulanması, büyük enerji ve sulama projeleri ile iskân projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi, kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödenme şekli kanunla gösterilir. Kanunun taksitle ödemeyi öngörebileceği bu hallerde, taksitlendirme süresi beş yılı aşamaz; bu takdirde taksitler eşit olarak ödenir. Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten küçük çiftçiye ait olanlarının bedeli, her halde peşin ödenir. İkinci fıkrada öngörülen taksitlendirmelerde ve herhangi bir sebeple ödenmemiş kamulaştırma bedellerinde kamu alacakları için öngörülen en yüksek faiz uygulanır.
Kanun Teklifi
Madde 18. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 46 ncı maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. Madde 46. — Devlet ve kamu tüzelkişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idarî irtifaklar kurmaya yetkilidir. Kamulaştırma bedeli ile kesin hükme bağlanan artırım bedeli nakden ve peşin olarak ödenir. Ancak tarım reformunun uygulanması, büyük enerji ve sulama projeleri ile iskân projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi, kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödenme şekli kanunla gösterilir. Kanunun taksitle ödemeyi öngörebileceği bu hallerde taksitlendirme süresi beş yılı aşamaz; bu takdirde taksitler eşit olarak ödenir. Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten küçük çiftçiye ait olanlarının bedeli, her halde peşin ödenir. İkinci fıkrada öngörülen taksitlendirmelerde ve her nasılsa ödenmemiş kamulaştırma bedellerinde kamu alacakları için öngörülen en yüksek faiz uygulanır.

Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 18. - Bu madde ile kamulaştırma yeniden düzenlenmekte, kamulaştırmada gerçek karşılıkların ödenmesi ve ödemede gecikme halinde faiz yönünden bireylerin zarara uğramamaları yönünde değişiklik yapılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
… kamulaştırma ile ilgili 46 ncı maddeyi değiştiren çerçeve 18. maddesi son fıkrasındaki *"her nasılsa"* ibaresinin *"herhangi bir sebeple"* şeklinde değiştirilmesi suretiyle, …, Komisyonumuzca oy birliği ile kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
Madde 18. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 46 ncı maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. Madde 46. — Devlet ve kamu tüzelkişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idarî irtifaklar kurmaya yetkilidir. Kamulaştırma bedeli ile kesin hükme bağlanan artırım bedeli nakden ve peşin olarak ödenir. Ancak, tarım reformunun uygulanması, büyük enerji ve sulama projeleri ile iskân projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi, kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödenme şekli kanunla gösterilir. Kanunun taksitle ödemeyi öngörebileceği bu hallerde, taksitlendirme süresi beş yılı aşamaz; bu takdirde taksitler eşit olarak ödenir. Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten küçük çiftçiye ait olanlarının bedeli, her halde peşin ödenir. İkinci fıkrada öngörülen taksitlendirmelerde ve herhangi bir sebeple ödenmemiş kamulaştırma bedellerinde kamu alacakları için öngörülen en yüksek faiz uygulanır.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

E. Devletleştirme ve özelleştirme

MADDE 47. — Kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüsler, kamu yararının zorunlu kıldığı hallerde devletleştirilebilir.

Devletleştirme gerçek karşılığı üzerinden yapılır. Gerçek karşılığın hesaplanma tarzı ve usulleri kanunla düzenlenir.

(Ek: 13/8/1999-4446/1. md.) Devletin, kamu iktisadî teşebbüslerinin ve diğer kamu tüzelkişilerinin mülkiyetinde bulunan işletme ve varlıkların özelleştirilmesine ilişkin esas ve usuller kanunla gösterilir.

(Ek: 13/8/1999-4446/1. md.) Devlet, kamu iktisadî teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişileri tarafından yürütülen yatırım ve hizmetlerden hangilerinin özel hukuk sözleşmeleri ile gerçek veya tüzelkişilere yaptırabileceği veya devredebileceği kanunla belirlenir.

Maddenin İlk Hâli
E. Devletleştirme **MADDE 47. —** Kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüsler, kamu yararının zorunlu kıldığı hallerde devletleştirilebilir. Devletleştirme gerçek karşılığı üzerinden yapılır. Gerçek karşılığın hesaplanma tarzı ve usulleri kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
F. Devletleştirme **MADDE 48. —** Kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüsler, kamu yararının zorunlu kıldığı hallerde, rayiç bedeli, kesintisiz, nakden ve peşin olarak ödenmek şartıyla devletleştirilebilir. Devletleştirme, teşebbüs sahibinin açık rızası olmadıkça, kısmen yapılamaz.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE - 48 *Devletleştirme* Özel teşebbüslerin devletleştirmesi ilkesi kabul edilmiş, teşebbüsün rayiç bedelinin nakden, peşin ve kesintisiz ödenmesi esası kabul edilmiştir. Kamulaştırmada toprağı doğrudan işletene nasıl kamulaştırma bedeli peşin ödenir ilkesi kabul edilmişse, burada da işletmenin devletleştirilmesinde aynı ilke benimsenmiştir. Teşebbüslerin en hayatî bölüm veya parçalarının devletleştirilmesi, bakiyenin devletleştirilmemesi suretiyle amaç dışı ve suiistimale elverişli yolun kapatılabilmesi için, kısmî devletleştirmenin, ancak teşebbüs sebebinin açık rızası ile yapılabileceği sonucuna varılmıştır.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
E. Devletleştirme **MADDE 47. —** Kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüsler, kamu yararının zorunlu kıldığı hallerde devletleştirilebilir. Devletleştirme gerçek karşılığı üzerinden yapılır. Gerçek karşılığın hesaplanma tarzı ve usulleri kanunla düzenlenir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 47

Danışma Meclisince kabul edilen 48 inci maddede yer alan «Rayiç bedeli, kesintisiz, nakden ve peşin olarak ödenmek şartıyla devletleştirebilir.» şeklindeki hüküm «devletleştirme gerçek karşılığı üzerinden yapılır. Gerçek karşılığın hesaplanma tarzı ve usulleri kanunla düzenlenir.» şeklinde değiştirilmiş ve maddenin son fıkrası yanlış yorumlara neden olunmaması için madde metninden çıkarılmıştır.

13/8/1999 Tarihli ve 4446 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
E. Devletleştirme ve özelleştirme **MADDE 47. —** Kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüsler, kamu yararının zorunlu kıldığı hallerde devletleştirilebilir. Devletleştirme gerçek karşılığı üzerinden yapılır. Gerçek karşılığın hesaplanma tarzı ve usulleri kanunla düzenlenir. Devletin, kamu iktisadî teşebbüslerinin ve diğer kamu tüzelkişilerinin mülkiyetinde bulunan işletme ve varlıkların özelleştirilmesine ilişkin esas ve usuller kanunla gösterilir. Devlet, kamu iktisadî teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişileri tarafından yürütülen yatırım ve hizmetlerden hangilerinin özel hukuk sözleşmeleri ile gerçek veya tüzelkişilere yaptırılabileceği veya devredilebileceği kanunla belirlenir.
Kanun Teklifi
Madde 1. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 47 nci maddesinin kenar başlığı, "E. Devletleştirme ve özelleştirme" şeklinde değiştirilmiş ve bu maddeye ikinci fıkrasından sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkralar eklenmiştir. "Devletin, kamu iktisadî teşebbüslerinin ve diğer kamu tüzelkişilerinin mülkiyetinde bulunan işletme ve varlıkların özelleştirilmesine ilişkin esas ve usuller kanunla gösterilir. Devlet, kamu iktisadî teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişileri tarafından yürütülen yatırım ve hizmetlerden hangilerinin özel hukuk sözleşmeleri ile gerçek veya tüzelkişilere yaptırılabileceği veya devredilebileceği kanunla belirlenir."
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 1.- Bu madde ile Anayasanın 47 nci maddesinin kenar başlığı, "devletleştirme" yanında "özelleştirmeye" de yer verecek şekilde değiştirilmekte ve maddeye iki yeni fıkra eklenmektedir. Önerilen değişiklikle özelleştirme konusu, ilk kez Anayasal bir dayanağa kavuşturulmaktadır. 47 nci maddeye eklenen iki yeni fıkrada bir yandan kamu tüzelkişilerinin mülkiyetinde bulunan işletme ve varlıkların özelleştirilmesine ilişkin esas ve usullerin kanunla gösterilmesi, öbür yandan kamu tüzelkişilerince yürütülen yatırım ve hizmetlerden hangilerinin özel hukuk sözleşmeleri ile gerçek veya tüzelkişilere yaptırılabileceği veya devredilebileceğinin kanunla belirlenmesi öngörülmektedir.

Anayasa Komisyonu Raporu

1 inci madde üzerindeki görüşmelerde özelleştirmenin Anayasaya girmesi konusunda tüm üyelerimiz görüş belirtmişlerdir. Söz konusu düzenleme ile özelleştirmeye hukukî bir dayanak, bir disiplin ve esas getirileceği ifade edilmiştir.

— Çerçeve 1 inci maddenin ikinci fıkrası ile ilgili olarak bazı üyeler bu fıkranın adeta bir teminat fıkrası olduğunu, hükümetlerin bundan böyle kendi kendine özelleştirme yapamayacağını bu alanın Meclis denetiminde kanunla düzenleneceğini söylemişlerdir. Bu düzenleme ile mesele millî çapta müzakere edilecek, sübjektif değerlendirmelerin önüne geçilecektir.

Bazı üyelerimizin ise ikinci fıkranın amacının, özel hukuk sözleşmeleri yolu ile herhangi birkamu hizmetinin özel sektöre devredilmesi halinde Danıştay incelemesini bertaraf etmek olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu fıkra ile devlet yeniden yapılanmayı mümkün hale getirdiğinden girişim ve düşünce özgürlüğünün önüne geçilmemesi için hangi hizmetleri kamu, hangi hizmetleri özel sektörün yapacağı konusunda Anayasal kriter tespit edilmelidir. Bu çerçevede idarî-ekonomik kamu hizmeti ayırımına gidilmesi yerinde olacaktır.

Sayın Bakan bu madde ile ilgili olarak,

— Kamu hizmeti, kamu yararı ve kamu düzeninin zamanla toplumsal görüşe göre değişen ve yeni içerik kazanan kavramlar olduğunu,

— Kamu hizmetlerinin mutlaka kamu eli ile yürütülmesinin bir gereği olmadığını, özel kişilerce de yürütülebileceğini bu durumda karşımıza kamu hizmeti imtiyazının çıktığını,

— Bu madde ile ilgili konuların aslında bir çok yasal düzenlemeye konu edildiğini ancak Anayasal dayanak olmadığı için iptallerin sözkonusu olduğunu,

— Bu işlerin Yap-İşlet-Devret Modeli ile ilgili bulunduğunu, bu fıkranın ileride çıkacak yeni modeller için de Anayasal dayanak teşkil edeceğini,

— Yasama organının karar vermesinin bir güvence olduğunu,

— Kamu hizmeti imtiyaz şartlaşması niteliği taşıyan şartlaşma ve sözleşmelerle ilgili olarak Danıştayın düşünce bildireceği, nihaî kararı Bakanlar Kurulunun vereceğini,

— Bu düzenlemenin erkler ayrılığına uygun bir düzenlemeyi içerdiğini,

— Amacın hukukî sıkıntıyı aşmak olduğunu,

Belirtmişlerdir.

1 inci madde ile ilgili olarak Anayasanın 47 nci maddesinin birinci fıkrasını "Kamu hizmeti taşıyan özel teşebbüsler kamu yararının zorunlu kıldığı hallerde ve ancak savaş sebebiyle (veya sırasında) devletleştirilebilir" şeklinde değiştirilmesine yönelik önerge işleme konulmuş ancak oy çokluğu ile reddedilmiştir.

1 inci madde teklifte olduğu şekliyle oya sunulmuş ve oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 1. – Teklifin 1 inci maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

IV. Çalışma ve sözleşme hürriyeti

MADDE 48. — Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir.

Devlet, özel teşebbüslerin millî ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlıyacak tedbirleri alır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
IV. Çalışma ve sözleşme hürriyetleri **A. Çalışma, sözleşme ve meslek seçme hürriyeti** **MADDE 49. —** Herkes, dilediği alanda çalışma, sözleşme ve meslek seçme hürriyetlerine sahiptir. Bu hürriyetler, ancak kamu yararı amacıyla kanunla sınırlanabilir. **B. Özel teşebbüs hürriyeti** **MADDE 50. —** Özel teşebbüsler kurmak serbesttir. Kanun, ancak kamu yararı, millî iktisadın gerekleri ve sosyal amaçlarla özel teşebbüs hürriyetine sınır getirebilir. Devlet, özel teşebbüslerin güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 49 *Çalışma, sözleşme ve meslek seçme hürriyeti* Hürriyet temeline dayalı bir toplumda irade serbestliği çerçevesinde ferdin sözleşme yapma, meslek seçme ve çalışma hürriyetlerinin garanti olunması tabiîdir. Ancak, bu hürriyetler, kamu yararı amacı ile ve kanunla sınırlandırılabilir. **MADDE — 50** *Özel teşebbüs hürriyeti* Özel teşebbüs hürriyeti Anayasa teminatı altına alınmıştır. Anayasanın 4 üncü maddesi Devlete kişinin temel hak ve hürriyetlerini sınırlayabilecek ekonomik engelleri kaldırma ve onun hem maddî hem de manevî varlığını geliştirme ödevini yüklemiştir. Özel teşebbüs hürriyeti, ferde ekonomik huzur ve refahını bizzat sağlamak amacı ile bir ekonomik ve sosyal hak olarak düzenlenmiştir. Özel teşebbüs hürriyeti mahiyeti icabı hem gerçek kişilere tek tek ve toplu olarak hem de tüzelkişilere tanınmıştır. Devlet, kamu yararı olan hallerde ve millî ekonominin gerekleri ve sosyal amaçlarla özel teşebbüs özgürlüğüne sınırlamalar getirebilir. Ancak bu sınırlamalar özel teşebbüsün faaliyetine ilişkin olabilir. Fakat özel teşebbüsü ortadan kaldıramaz. Özel teşebbüsler devletleştirilecekse bunun şartları 48 inci maddede gösterilmiştir.

Devletin özel teşebbüslerin güvenlik ve kararlılık içinde çalışması için gerekli tedbirleri almasında hem özel teşebbüs sahiplerinin hem de bu teşebbüsler aracılığı ile toplumun diğer feftlerinin ve sonuçta toplumun refahının sağlanacağı düşünülmüştür.

Madde, hem özel teşebbüse anayasal bir güvence tanımış, hem de getirebilecek sınırları ikinci fıkrasında göstermiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

IV. Çalışma ve sözleşme hürriyeti

MADDE 48. — Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir.

Devlet, özel teşebbüslerin millî ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 48

Danışma Meclisinin 49 ve 50 inci maddeleri 48 inci madde olarak birleştirilmek ve redaksiyona tabi tutulmak suretiyle yeniden düzenlenmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

V. Çalışma ile ilgili hükümler

A. Çalışma hakkı ve ödevi

MADDE 49. — Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.

(Değişik: 3/10/2001-4709/19. md.) Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır.

(Mülga: 3/10/2001-4709/19. md.)

Maddenin İlk Hâli
V. Çalışma ile ilgili hükümler **A. Çalışma hakkı ve ödevi** **MADDE 49. —** Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir. Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek ve işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri alır. Devlet, işçi - işveren ilişkilerinde çalışma barışının sağlanmasını kolaylaştırıcı ve koruyucu tedbirler alır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
V. Çalışma ile ilgili hükümler **A. Çalışma hakkı ve ödevi** **MADDE 51. —** Çalışmak, herkesin hakkı ve ödevidir. Devlet, işçi - işveren ilişkilerinde menfaatler dengesini ve çalışma barışını korur. Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek ve işsizliği önlemeye elverişli iktisadî bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri alır.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 51 *Çalışma hakkı ve ödevi* Çalışmak, eskiden olduğu gibi hak ve ödev olarak düzenlenmiştir. Çalışmanın hak ve ödev olması, sadece ulusal planda Devletin çalışmak isteyenlere iş temin etmek için gereken tedbirleri alacağını ve çalışanların da ancak çalışmak suretiyle gelir temin edeceklerini ifade etmekle kalmaz; ferdî plânda da çalışmanın bir hak ve ödev olarak telakki edilmesini gerektirir. Çalışmak, başlı başına ahlakî bir vazifedir, ferdin kendisine ve toplumuna karşı olan saygısının bir sonucudur. Kişi, ancak çalışması ile, toplumun diğer fertlerine ve genelde topluma yük olmaktan kurtulur. Çalışmanın bir hak olduğu noktasından hareket edilerek, Devletin çalışma imkânlarının, başka deyişle iş alanlarının dengeli gelişmesi için gerekli tedbirleri alması temel ödevleri cümlesindendir.

Maddenin ikinci fıkrası, Devletin çalışma hayatında oynaması gerekli role işaret etmektedir. Devlet, işçi - işveren ilişkilerinin seyircisi değil dengeleyicisidir, devlet çalışma barışını koruyacak tedbirleri alacaktır. Bu Anayasal direktif, Devletin taraf tutması anlamında değildir. Devlet, çalışma barışının sürekli bozulması nedeniyle üretimin düşeceğinin, bunun ise son tahlilde ulusal hâsılaların azalmasına yol açacağının bilincinde olarak davranacak, çalışma barışını koruycaktır.

Anayasa Devletin çalışma barışını sağlayacak ve üretimi artıracak başka tedbirler de öngörmüştür. 53 üncü maddenin üçüncü fıkrasında «İşçilerin ve işverenlerin birden fazla sendikaya üye olmalarını» Yasaklamış; çalışma barışının siyasal nedenlerle bozulması imkânlarını 54 üncü maddenin birinci fıkrası ile kapatmaya çalışmış; sendikal faaliyette bulunma gerekçesiyle işyerlerinde çalışmamayı 54 üncü maddenin üçüncü fıkrası ile engellemeye çalışmış; aynı işyerinde ve aynı dönem için hangi seviyede olursa olsun birden fazla toplu iş sözleşmesi yapılması 55 inci maddenin dördüncü fıkrasında açıkça yasaklanmıştır, 58 inci maddenin ilk fıkrasında ise grev ve lokavtların ancak toplu iş sözleşmesinin müeyyideleri olarak yapılabileceği, fakat toplu iş sözleşmesi süresinin devamı süresince yapılamayacağı belirtilerek, hak grevleri ve hak lokavtları yasaklanmıştır; siyasal amaçla grev ve lokavtlar, genel grev ve likavtlar, işyeri işgalleri, direnişler ve verim düşürmeler yasaklanmış, nihayet görev sırasında çalışmak isteyenlere engel olunmaması gereği hükme bağlanmıştır.

Yüksek Hakem Kurulunun ve bu müesseseye verilen görevler çalışma barışını korumak ve üretimi yükseltmek amacına yöneliktir.

60 ncı maddede çalışmanın karşılığının çalışma sürelerine, iş verimine, iş değerine ve işin niteliğine uygunluğun şart aranması, fiyat istikrarsızlıklarına karşı tedbir öngörülmesi, çalışanlar arasında aylık, ücret, ikramiye ve sosyal haklar bakımından hakkaniyet ve denge şartı getirilmesi de yine çalışma barışı ve üretim artışı tedbirleri olarak öngörülmüştür.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

V. Çalışma ile ilgili hükümler

A. Çalışma hakkı ve ödevi

MADDE 49. — Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.

Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek ve işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri alır.

Devlet, işçi - işveren ilişkilerinde çalışma barışının sağlanmasını kolaylaştırıcı ve koruyucu tedbirler alır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 49-50-51-52-53-54

Çalışma ile ilgili hükümler toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavtı düzenleyen maddeler birlikte tetkik edilerek Danışma Meclisince bu konulara ilişkin olarak kabul edilen 51 - 56 ncı maddeler 49 - 54 üncü maddeler olarak yeniden düzenlenmiştir.

Bu maddelerle ilgili düzenlemede; işçi - işveren ilişkilerindeki tarihî gelişim göz önünde bulundurularak, bugüne kadar kazanılmış olan hakların korunması amaçlanmış, ancak bu hakların herhangi bir şekilde kanuna aykırı olarak kullanılmasını önleyici hukukî tedbirler üzerinde de titizlikle durulmuştur. Yapılan tetkikde, Danışma Meclisi tarafından kabul edilmiş bulunan «küçük işyerlerinde grev ve lokavt yasağı» kenar başlıklı 57 nci madde ile Yüksek Hâkem Kuruluna ilişkin 188 inci madde de göz önünde bulundurulmuştur.

51 inci maddenin «Devlet, işçi - işveren ilişkilerinde menfaatler dengesini ve çalışma barışını korur» şeklindeki ikinci fıkrası, «Devlet, işçi - işveren ilişkilerinde çalışma barışının sağlanmasını kolaylaştırıcı ve koruyucu tedbirler alır» şeklinde değiştirilip, bu fıkra maddenin 3 üncü fıkrası olarak düzenlenmiş ve aynı maddenin 3 üncü fıkrasındaki «Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek ve işsizliği önlemeye elverişli iktisadî bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri alır» hükmü, ikinci fıkra olarak «Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek ve işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri alır.» şeklinde değiştirilerek

Devletin;

— Çalışanların hayat seviyesini yükseltmek,

— Çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak,

— İşsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak,

İçin gerekli tedbirleri alacağı belirtilmiş ve madde 49 uncu madde olarak yeniden düzenlenmiştir…

3/10/2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
V. Çalışma ile ilgili hükümler **A. Çalışma hakkı ve ödevi** **MADDE 49. —** Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir. Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır. (Mülga: 3/10/2001-4709/19. md.)

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
Madde 19. - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 49 uncu maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve üçüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır. "Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır."
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 19. – Bu maddede öngörülen değişiklikle Devlete çalışanların yanı sıra işsizleri de koruma görevi verilmektedir.
Anayasa Komisyonu Raporu
… Devlete, çalışanların yanı sıra işsizleri de koruma görevi veren ve Anayasanın 49 uncu maddesinde bu yönde değişiklik öngören çerçeve 19 uncu maddesi, Komisyonumuzca oy birliği ile kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 19.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 49 uncu maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve üçüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır. "Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır."

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

B. Çalışma şartları ve dinlenme hakkı

MADDE 50. — Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılamaz.

Küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar.

Dinlenmek, çalışanların hakkıdır.

Ücretli hafta ve bayram tatili ile ücretli yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
B. Çalışma şartları ve dinlenme hakkı **MADDE 52. —** Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılamaz. Küçükler ve kadınlar, çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar. Dinlenmek, çalışanların hakkıdır. Ücretli tatiller, yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE – 52 *Çalışma şartları ve dinlenme hakkı* Bu madde çalışma şartlarının çalışanın yaşına, cinsiyetine ve gücüne uygun olmasını, küçükler ile kadınların özel olarak himaye edilmesini anayasal güvence altına almaktadır. Dinlenme, çalışanların hakkıdır. Bu hem çalışanın bedenen korunması için zorunlu hem de çalışanın dinlenme sonrası çalışmasının verimi için gereklidir. Tatiller ve yıllık ücretli izin hakları bakımından kanun koyucunun düzenleme yapabilmesi imkânı dördüncü fıkrada öngörülmüştür.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
B. Çalışma şartları ve dinlenme hakkı **MADDE 50. —** Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılamaz. Küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar. Dinlenmek, çalışanların hakkıdır. Ücretli hafta ve bayram tatili ile ücretli yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 49-50-51-52-53-54

Çalışma ile ilgili hükümler toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavtı düzenleyen maddeler birlikte tetkik edilerek Danışma Meclisince bu konulara ilişkin olarak kabul edilen 51 – 56 ncı maddeler 49 - 54 üncü maddeler olarak yeniden düzenlenmiştir.

…

52 nci maddenin, özel olarak korunacakları belirtilen ikinci fıkrasına «bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar» da eklenmek suretiyle çalışanlardan bu durumda olanların da çalışma şartları bakımından özel olarak korunmalarının gerektiği vurgulanmıştır.

Maddenin «ücretli tatiller, yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir.» şeklindeki üçüncü fıkrası ücretli tatillerin «hafta ve bayram tatillerini» kapsadığını ve ücretli yıllık izin hakkı da bulunduğunu açıklığa kavuşturacak şekilde değiştirilmiş ve madde 50 nci madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

…

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

C. Sendika kurma hakkı

MADDE 51. — (Değişik: 3/10/2001-4709/20. md.)

Çalışanlar ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten serbestçe çekilme haklarına sahiptir. Hiç kimse bir sendikaya üye olmaya ya da üyelikten ayrılmaya zorlanamaz.

Sendika kurma hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir.

Sendika kurma hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

(Mülga: 7/5/2010-5982/5. md.)

İşçi niteliği taşımayan kamu görevlilerinin bu alandaki haklarının kapsam, istisna ve sınırları gördükleri hizmetin niteliğine uygun olarak kanunla düzenlenir.

Sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri, Cumhuriyetin temel niteliklerine ve demokrasi esaslarına aykırı olamaz.

Maddenin İlk Hâli
C. Sendika kurma hakkı **MADDE 51. —** İşçiler ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma hakkına sahiptirler. Sendikalar veya üst kuruluşlarını kurabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tespiti halinde yetkili merci, sendika veya üst kuruluşun faaliyetinin durdurulması veya kapatılması için mahkemeye başvurur. Sendikalara üye olmak ve üyelikten ayrılmak serbesttir. Hiç kimse sendikaya üye olmaya, üye kalmaya, üyelikten ayrılmaya zorlanamaz. İşçiler ve işverenler aynı zamanda birden fazla sendikaya üye olamazlar. Herhangi bir iş yerinde çalışabilmek, işçi sendikasına üye olmak veya olmamak şartına bağlanamaz. İşçi sendika ve üst kuruluşlarında yönetici olabilmek için, en az on yıl bilfiil işçi olarak çalışmış olma şartı aranır. Sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri, Anayasada belirlenen Cumhuriyetin niteliklerine ve demokratik esaslara aykırı olamaz.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
C. Sendika kurma hakkı **MADDE 53. —** İşçiler ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, iktisadî ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için, önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma hakkına sahiptirler. Sendikalara üye olmak ve üyelikten ayrılmak serbesttir. Hiç kimse sendikaya üye olmaya, üye kalmaya, üyelikten ayrılmaya zorlanamaz. İşçiler ve işverenler aynı zamanda birden fazla sendikaya üye olamazlar. Sendikaların ve üst kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri demokrasi esaslarına aykırı olamaz.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 53

Sendika kurma hakkı

İşçiler ve işverenin sendikalar ve üst kuruluşlar kurma haklan karşılıklı olarak tanınmıştır.

Sendikalara üye olmak, üyelikten ayrılmak serbestisi ayrı bir fıkra halinde düzenlenmiştir. Sendika üyeliğine zorlamak ve zorlamak sonucunu doğuracak her türlü tedbiri önlemek kanun koyucunun görevidir.

III üncü fıkradaki üyeliğe, üye kalmaya ve üyelikten ayrılmaya zorlama yasağıda bir önceki ilkelerin teyidi niteliğindedir. Sendikaların üyeliğe girme, üyelikte kalma ve üyelikten ayrılma konusunda getirebilecekleri tedbirler yasaktır. Kanunlarda da üyeliğe giriş, üyelikte kalışı zorlayıcı veya bir müeyyideye bağlayıcı veya bir ceza şartına bağlayıcı hükümler sevkedilemez.

II ve III üncü fıkralarda getirilen ve anayasal güvenceye bağlanan üyelik hürriyetlerinin sendika üyeleri aleyhine sonuç verebilecek ve çeşitli ihtilaflara konu olabilecek birden fazla sendikaya üye olma yasağı getirilmiştir. Birden fazla sendikaya üyeliğin doğuracağı sakıncaların önlenmesi için tedbir alınması zorunlu görülmüştür. Yetki uyuşmazlıklarının sebep olduğu anlamsız tartışmaların yerine işçilerin huzurlu, işverenin huzuru ve üretim meselesi geçmelidir. Bunun için de «Tek sendika» ilkesi getirilmelidir. Çünkü yetki meselesini halletmek için uygulanmış olan üyelik fişlerinin sayımı (kanunî usul), referandum (İçtihatla kabul edilen yol) ve irade beyanı tespiti (idarî usul) gibi yolların hiçbir sonuç vermemesi bu meselelerin kökten hallini gerektirmiştir.

Sendikaların tüzüklerinin demokratik esaslara aykırı olmayacağı hükmü, her şeyden önce kanun koyucuya verilmiş bir direktif mahiyetindedir, ancak bu direktif mahiyetindedir, ancak bu direktif 10 uncu madde gereğince yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve kişileri de bağlar.

Sendikaların yönetim ve işleyişleri de demokratik esaslara uygun olacak, gerekli yasal ve idarî tedbirlerle bu uygunluk sağlanacaktır.

Sendika tüzüklerinin, sendikaların işleyiş ve yönetimlerinin demokratik esaslara uygun olması, üyelerin serbest iradeleriyle yöneticilerini seçmelerine imkân verilmesidir.

Sendika üyeleri üzerinde yöneticilerin baskısı sözkonusu olmayacaktır. Yönetici hegemonyası hiçbir şekilde müsamaha ile karşılanmayacaktır.

Bu direktife de 10 uncu maddedeki tüm organ ve kişilerce uyulacaktır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

C. Sendika kurma hakkı

MADDE 51. — İşçiler ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma hakkına sahiptirler.

Sendikalar veya üst kuruluşlarını kurabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tespiti halinde yetkili merci, sendika veya üst kuruluşun faaliyetinin durdurulması veya kapatılması için mahkemeye başvurur.

Sendikalara üye olmak ve üyelikten ayrılmak serbesttir.

Hiç kimse sendikaya üye olmaya, üye kalmaya, üyelikten ayrılmaya zorlanamaz.

İşçiler ve işverenler aynı zamanda birden fazla sendikaya üye olamazlar.

Herhangi bir iş yerinde çalışabilmek, işçi sendikasına üye olmak veya olmamak şartına bağlanamaz.

İşçi sendika ve üst kuruluşlarında yönetici olabilmek için, en az on yıl bilfiil işçi olarak çalışmış olma şartı aranır.

Sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri, Anayasada belirlenen Cumhuriyetin niteliklerine ve demokratik esaslara aykırı olamaz.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 49-50-51-52-53-54

…Sendika kurma hakkı ile ilgili 53 üncü maddenin ilk dört fıkrası aynen kabul edilmiş, ancak maddeye birinci fıkradan sonra bir fıkra ikinci fıkra olarak eklenmiştir.

Birinci fıkra hükmüne göre sendikalar ve üst kuruluşları önceden izin almaksızın kurulacaktır. Yeni eklenmiş bulunan ikinci fıkra «sendikalar veya üst kuruluşlarını kurabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir…..» hükmündedir. Bu fıkra izin niteliğinde olmayıp, kurulacak sendikalar ve üst kuruluşlarının kanunda gösterilen yetkili mercie gerekli bilgi ve belgeleri vermeleri için kanun koyucuya ışık tutacak niteliktedir. Bu bilgi ve belgelerin yetkili mercie verilmesi ile sendika tüzel kişiliği kurulmuş olacak ve sendika faaliyete başlayacaktır. Yetkili merci bilgi ve belgelerin kanun hükümlerine aykırı olduğunu tespit ettiği takdirde sendika veya üst kuruluşun faaliyetinin durdurulması veya kapatılması için mahkemeye başvurabilecektir.

Maddeye eklenen yeni bir fıkra ile de «herhangi bir işyerinde çalışabilmek, işçi sendikasına üye olmak veya olmamak şartına bağlanamaz» hükmü getirilmiştir. Esasen maddenin üçüncü fıkrası «sendikalara üye olmak ve üyelikten ayrılmak serbesttir.» şeklinde olup, dördüncü fıkrası da «hiç kimse sendikaya üye olmaya üye kalmaya, üyelikten ayrılmaya zorlanamaz» şeklindedir. Maddeye yeniden eklenmiş bulunan fıkra yukarıdaki fıkralarda öngörülen hükümleri tamamlar niteliktedir. Diğer taraftan işçi sendika ve üst kuruluşlarında yönetici olacakların belli bir süre işçi olarak çalışmış olanlar arasından seçilmesini temin etmek, işçi olarak hiç çalışmayan veya çok kısa bir süre işçi olarak çalıştıktan sonra başka alanlarda hizmet yapanlar yerine, bu alanda daha tecrübeli ve bilgili oldukları için işçi haklarını gereği gibi koruyabilecekleri kanısı ile en az on yıl işçi olarak çalışmış olanların sendika ve üst kuruluşlarında görev yapmasını sağlamak amacıyla maddeye bir fıkra eklenmiştir.

Maddenin son fıkrasına eklenen yeni bir hüküm ile sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri ile yönetim ve işleyişlerinin Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerine aykırı olamayacağı da vurgulanmıştır.

Madde redaksiyona da tabi tutulmak suretiyle 51 inci madde olarak düzenlenmiştir…

3/10/2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
C. Sendika kurma hakkı **MADDE 51. -** Çalışanlar ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten serbestçe çekilme haklarına sahiptir. Hiç kimse bir sendikaya üye olmaya ya da üyelikten ayrılmaya zorlanamaz. Sendika kurma hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir. Sendika kurma hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir. Aynı zamanda ve aynı işkolunda birden fazla sendikaya üye olunamaz. İşçi niteliği taşımayan kamu görevlilerinin bu alandaki haklarının kapsam, istisna ve sınırları gördükleri hizmetin niteliğine uygun olarak kanunla düzenlenir. Sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri, Cumhuriyetin temel niteliklerine ve demokrasi esaslarına aykırı olamaz.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 20. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 51 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. Madde 51. - Çalışanlar ve işverenler önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten serbestçe çekilme haklarına sahiptir. Hiç kimse bir sendikaya üye olmaya ya da üyelikten ayrılmaya zorlanamaz. Sendika kurma hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve ahlak ile başkalarının hürriyetlerinin korunması sebepleriyle sınırlanabilir. Sendika kurma hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir. Aynı zamanda ve aynı işkolunda birden fazla sendikaya üye olunamaz. Sendikalar üzerindeki Devlet denetimi, sendikaların kuruluş ve faaliyetlerinin kanunlara uygunluğunu sağlamak amacıyla ve sendika bağımsızlığı ilkesini zedelemeyecek bir biçimde düzenlenir.

İşçi niteliği taşımayan kamu görevlilerinin bu alandaki haklarının kapsam, istisna ve sınırları gördükleri hizmetin niteliğine uygun olarak kanunla düzenlenir.

Sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri, demokrasi esaslarına aykırı olamaz.

Teklifin Madde Gerekçesi

Madde 20. – Bu maddede sendika hakkı ile özel sınırlama sebepleri yeniden düzenlenmektedir.

Anayasa Komisyonu Raporu

Çerçeve 20 nci madde ile sendika kurma hakkı ile ilgili Anayasanın 51 inci maddesi yeniden düzenlenmektedir. Bu maddenin başına sendikaların görevini belirleyen ibarelerin eklenmesi ve sendikalar üzerinde devlet denetimini düzenleyen beşinci fıkrasının metinden çıkarılması, sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişlerinin demokrasi esasları yanı sıra Cumhuriyetin temel niteliklerine de aykırı olamayacağının son fıkrada yer alması ve sendika hakkının ancak kanunla sınırlanabileceğinin metne ilavesi önerilmiş bu değişikliklerle birlikte madde Komisyonumuzca oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 20.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 51 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 51.- Çalışanlar ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten serbestçe çekilme haklarına sahiptir. Hiç kimse bir sendikaya üye olmaya ya da üyelikten ayrılmaya zorlanamaz.

Sendika kurma hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir.

Sendika kurma hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

Aynı zamanda ve aynı işkolunda birden fazla sendikaya üye olunamaz.

İşçi niteliği taşımayan kamu görevlilerinin bu alandaki haklarının kapsam, istisna ve sınırları gördükleri hizmetin niteliğine uygun olarak kanunla düzenlenir.

Sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri, Cumhuriyetin temel niteliklerine ve demokrasi esaslarına aykırı olamaz.

7/5/2010 Tarihli ve 5982 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
C. Sendika kurma hakkı **MADDE 51. -** Çalışanlar ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten serbestçe çekilme haklarına sahiptir. Hiç kimse bir sendikaya üye olmaya ya da üyelikten ayrılmaya zorlanamaz. Sendika kurma hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir. Sendika kurma hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir. (Mülga: 7/5/2010-5982/5. md.) İşçi niteliği taşımayan kamu görevlilerinin bu alandaki haklarının kapsam, istisna ve sınırları gördükleri hizmetin niteliğine uygun olarak kanunla düzenlenir. Sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri, Cumhuriyetin temel niteliklerine ve demokrasi esaslarına aykırı olamaz.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 5- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 51 inci maddesinin dördüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 5- Anayasanın 51 inci maddesinin dördüncü fıkrası, sendika özgürlüğünü iş kolu ile sınırlamakta ve aynı zamanda aynı iş kolunda birden fazla sendikaya üye olunamayacağını hükme bağlamaktadır. Bu düzenleme, Uluslararası Çalışma Teşkilatının (ILO) Sendika Özgürlüğüne ve Örgütlenme Hakkının Korunmasına İlişkin 87 Sayılı Sözleşmesine aykırı bulunmaktadır. Bu nedenle, söz konusu aykırılığın giderilmesi amacıyla 51 inci maddenin dördüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmaktadır.

Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin çerçeve 5 inci maddesi ile Anayasanın sendika kurma hakkını düzenleyen 51 inci maddesinin "aynı zamanda ve aynı iş kolunda birden fazla sendikaya üye olunamaz" hükmünü içeren dördüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır. Bazı üyelerimiz bu madde ile ilgili değişiklik sonucu ILO'ya uymak adına yandaş bir sendika düzeni oluşturulmaya çalışıldığını ifade etmişlerdir. Bazı üyelerimiz ise yarı zamanlı çalışmalarda bu hükmün sıkıntılara neden olduğunu, düzenleme ile bu sıkıntıların giderileceğini belirtmişlerdir. Madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 5- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 51 inci maddesinin dördüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

D. Sendikal faaliyet

MADDE 52. — (Mülga: 23/7/1995-4121/3. md.)

Maddenin İlk Hâli
D. Sendikal faaliyet **MADDE 52. —** Sendikalar, 13 üncü maddede sayılan genel sınırlamalara aykırı hareket edemeyecekleri gibi; siyasî amaç güdemezler, siyasî faaliyette bulunamazlar, siyasî partilerden destek göremezler ve onlara destek olamazlar; derneklerle, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla bu amaçlarla ortak hareket edemezler. İşyerinde sendikal faaliyette bulunma, o işyerinde çalışmamayı haklı göstermez. Sendikalar üzerindeki Devletin idarî ve malî denetimi ile gelir ve giderleri, üye aidatının sendikaya ödenme şekli kanunla düzenlenir. Sendikalar gelirlerini amaçları dışında kullanamazlar; tüm gelirlerini Devlet bankalarında muhafaza ederler.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
D. Sendikal faaliyet **MADDE 54. —** Sendikalar, onüçüncü maddede sayılan genel sınırlama sebeplerine aykırı hareket edemeyecekleri gibi; siyasî amaç güdemezler, siyasî faaliyette bulunamazlar, siyasî partilerden destek göremez ve onlara destek olamazlar; dernekler, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla bu amaçlarla ortak hareket edemezler. Sendikaların idarî ve malî denetimi ile gelir ve giderleri kanunla düzenlenir. Üye, aidatını sendikaya doğrudan öder. Sendikal faaliyette bulunma işyerinde çalışmamayı haklı göstermez. Sendikalar, gelirlerini meslekî amaçları dışında kullanamazlar; tüzüklerinde tespit edilecek grev ve lokavt fonlarını millî bankalarda muhafaza ederler.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 54 *Sendikal faaliyet* Sendikal faaliyet, Anayasa'da, meslekî menfaatleri korumak ve geliştirmek üzere düzenlenmiş ve serbestliği korumuştur. Başka herhangi bir hürriyet gibi, sendikal hürriyet de Anayasanın 13 üncü maddesindeki sınırlamalara aykırı olarak kullanılamaz ve kötüye kullanılması halinde 14 üncü maddenin müeyyidesi ile karşılaşır.

Her türlü hürriyet, bu arada sendikal hürriyet, önce Anayasal nizamın varlığında mevcut olabilir. Anayasaya rağmen, Devlete rağmen hürriyet olamayacağı için 54 üncü maddenin I inci fıkrası bu hususu hükme bağlamaktadır.

Sendikaların siyasî amaç gütmeleri, siyasî faaliyette bulunmaları, siyasî partilere destek sağlamaları ve onlardan destek görmeleri yasaklanmıştır. Anayasa, sendika üyelerinin siyasî bir hareket içinde birleşip toplum içinde kopukluğa sebep olmaları yolunu kapatmayı amaçlamaktadır. Aksine düşünceler esnafların, memurların ve başka grupların da başlı başına siyasî birleşmelerine yol açabilir.

Sendikaların derneklerle, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile ve vakıflarla siyasî amaçlı ortak hareketi de uygun görülmemiştir.

Sendikaların idarî ve malî denetimi ve gelir-giderleri kanunla düzenlenecektir. Devletler, sendikaları diğer tüzelkişiler gibi, idarî ve malî bakımdan denetlemelidir. Bu denetimin amacı, sendikaların faaliyetinin sınanması anlamında değil kaynaklarının israfının önlenmesi ve özellikle amaç dışı alanlara kullanılmasını engellemek, faaliyetin amaç sınırlarının dışına taşmamasını sağlamaktır.

Üyelerinin aidatlarını sendikalarına doğrudan ödemeleri, temelinde sendikacılığın üyelerine dayanması ilkesini bulur. Üyelerin sendikalarını tanıyabilmeleri, sendikaların da üyelerine hizmeti öne alabilmeleri, aidatın doğrudan sendikaya ödenmesini gerekli kılar. Sendika içi demokrasi, sendikalılık bilinci, sendika enflasyonunun önlenmesinde üyenin sendikasına olan aidat borcunu bizzat ödemesi ile mümkündür.

Sendikal faaliyette bulunmanın işyerinde çalışmamayı haklı göstermemesi yolundaki III üncü fıkra tabiîdir. Anayasa 60 ncı maddede ücret «Fiilen çalışmaya» bağlamıştır. İşyerinde çalışmayan, üretmeyen, üretime katılmayan bir kişi ücret alamaz. Şu halde sendikacıların işyerinde çalışmamasını mümkün kılacak düzenlemelere III üncü fıkra engeldir.

Sendikalar, tüzüklerinde grev ve lokavt fonlarının oranını göstereceklerdir. Bu fonlar millî bankalarda muhafaza edilecektir. Böylece özellikle işçi sendikaları, grev ve lokavt halinde, işçilerine bu fondan yardım yapacaklardır.

Grev veya lokavt sırasında işçilerin sendikalarının yardımından yoksun kalmalarını önlemek, ancak bu şekilde mümkün olabilecektir.

Kanun koyucu bu direktif dahilinde fonlardan işçilerin veya işverenlerin nasıl para çekeceklerini düzenleyecektir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
D. Sendikal faaliyet **MADDE 52. —** Sendikalar, 13 üncü maddede sayılan genel sınırlamalara aykırı hareket edemeyecekleri gibi; siyasî amaç güdemezler, siyasî faaliyette bulunamazlar, siyasî partilerden destek göremezler ve onlara destek olamazlar; derneklerle, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla bu amaçlarla ortak hareket edemezler. İşyerinde sendikal faaliyette bulunma, o işyerinde çalışmamayı haklı göstermez. Sendikalar üzerindeki Devletin idarî ve malî denetimi ile gelir ve giderleri, üye aidatının sendikaya ödenme şekli kanunla düzenlenir. Sendikalar gelirlerini amaçları dışında kullanamazlar; tüm gelirlerini Devlet bankalarında muhafaza ederler.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde — 49-50-51-52-53-54 …54 üncü madde 52 nci madde olarak yeniden düzenlenirken maddenin «sendikal faaliyette bulunma işyerinde çalışmamayı haklı göstermez» şeklindeki üçüncü fıkrası «işyerinde sendikal faaliyette bulunma o işyerinde çalışmamayı haklı göstermez» şeklinde değiştirilerek ikinci fıkraya alınmıştır. Yapılan bu değişiklik ile özellikle işyerinde işyeri temsilcisi olarak görev yapanların işyerindeki bu görevleri nedeniyle o işyerinde çalışmamayı hak olarak öne sürmeleri önlenmiştir. Maddenin ikinci fıkrasına açıklık getirilerek, sendikalar üzerindeki Devletin idarî ve malî denetimi vurgulanmış, fıkranın son cümlesindeki «üye, aidatını sendikaya doğrudan öder.» hükmü «üye aidatını sendikaya ödenme şekli kanunla düzenlenir» şeklinde değiştirilmiştir. Bu değişiklik yapılırken üyenin aidatını sendikaya doğrudan ödemesi şeklindeki hükmün, Anayasada yeralması gereken bir kural olmadığı, kaldı ki ödeme biçiminin kanun koyucu tarafından kanunun bütün yönleri incelenmek suretiyle düzenlenmesinin uygulama yönünden daha yararlı olacağı düşünülmüştür. Maddenin son fıkrasındaki «tüzüklerinde tespit edilecek grev ve lokavt fonlarını millî bankalarda muhafaza ederler» hükmü, bir bakıma grev ve lokavt fonlarının toplu iş sözleşmesi sırasında karşılıklı olarak öğrenilebilmesi endişesine neden olabilecek, böyle bir hükmün Anayasa kuralı olması halinde ise sendikaların toplu iş sözleşmesi sırasında, karşı tarafın bu konudaki kendi malî kaynaklarını ve güçlerini bildikleri endişesiyle toplu iş sözleşmesi hakkını bu yönden gereği gibi kullanıp sonuca ulaştıramayacakları yolundaki varsayımlarını gidermek için bu hüküm metinden çıkarılmıştır.

Sendikaların malî denetiminde yararlı olacağı düşüncesiyle tüm nakitlerinin Devlet bankalarında muhafaza edilmesini öngören «tüm gelirlerini Devlet bankalarında muhafaza ederler» hükmü maddeye eklenmiştir, bir geçici madde ile de halen diğer bankalarda bulunan nakitlerin Devlet bankalarına intikali için belli bir süre tanınmıştır.

23/7/1995 Tarihli ve 4121 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
D. Sendikal faaliyet **MADDE 52. –** (Mülga: 23/7/1995-4121/3. md.)

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 4. - 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 52 inci maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 4. – Teklifin 4 üncü maddesi ile Anayasanın 52 nci maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.
Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin 4 üncü maddesi ile Anayasanın 52 nci maddesi yürürlükten kaldırılarak, sendikalar için de aynen derneklerde olduğu gibi siyasi faaliyet yasağı kaldırılmaktadır. Komisyonumuz aynı gerekçelerle bu maddeyi kabul etmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 4. - 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 52 inci maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.
Genel Kurul Görüşmeleri
(19. Dönem, 93. Cilt, 145. Birleşim, Sayfa 124) Anayasa değişikliğine ilişkin kanun teklifinin ikinci görüşmeye esas metni üzerinde Genel Kurul görüşmeleri sırasında kanun teklifinin 4. maddesi, Anayasa Komisyonunca 3. madde olarak sunulmuştur. Bu doğrultuda teklif 3. madde olarak oylanmış ve Genel Kurulca kabul edilmiştir.

VI. Toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavt

A. Toplu iş sözleşmesi ve toplu sözleşme hakkı

MADDE 53. — İşçiler ve işverenler, karşılıklı olarak ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler.

Toplu iş sözleşmesinin nasıl yapılacağı kanunla düzenlenir.

(Ek: 23/7/1995-4121/4. md.; Mülga: 7/5/2010-5982/6. md.)

(Mülga: 7/5/2010-5982/6. md.)

(Ek: 7/5/2010-5982/6. md.) Memurlar ve diğer kamu görevlileri, toplu sözleşme yapma hakkına sahiptirler.

(Ek: 7/5/2010-5982/6. md.) Toplu sözleşme yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması halinde taraflar Kamu Görevlileri Hakem Kuruluna başvurabilir. Kamu Görevlileri Hakem Kurulu kararları kesindir ve toplu sözleşme hükmündedir.

(Ek: 7/5/2010-5982/6. md.) Toplu sözleşme hakkının kapsamı, istisnaları, toplu sözleşmeden yararlanacaklar, toplu sözleşmenin yapılma şekli, usulü ve yürürlüğü, toplu sözleşme hükümlerinin emeklilere yansıtılması, Kamu Görevlileri Hakem Kurulunun teşkili, çalışma usul ve esasları ile diğer hususlar kanunla düzenlenir.

Maddenin İlk Hâli
VI. Toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavt **A. Toplu iş sözleşmesi hakkı** **MADDE 53. —** İşçiler ve işverenler, karşılıklı olarak ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler. Toplu iş sözleşmesinin nasıl yapılacağı kanunla düzenlenir. Aynı işyerinde, aynı dönem için, birden fazla toplu iş sözleşmesi yapılamaz ve uygulanamaz.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
VI. Toplu iş sözleşmesi, grev ve lokavt hakları **A. Toplu iş sözleşmesi hakkı** **MADDE 55. —** İşçiler ve işverenler, karşılıklı olarak ücret ve çalışma şartlarını düzenlemek amacı ile, toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler. Toplu iş sözleşmesinin nasıl yapılacağı kanunla düzenlenir. Toplu iş sözleşmelerine, kanun hükümlerine aykırı, bunları değiştiren veya kaldıran hükümler konamaz. Aynı iş yerinde, aynı dönem için, birden fazla toplu iş sözleşmesi yapılamaz ve uygulanamaz.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 55 *Toplu iş sözleşmeli hakkı* Toplu iş sözleşmesi hakkı işçilere ve işverenlere tanınırken, getirilen yenilik, aynı işyerinde ve aynı dönem için birden fazla toplu iş sözleşmesi yapılması ve uygulanmasının yasaklanmasıdır. Hangi seviyede olursa olsun, bir işyerinde bir toplu iş sözleşmesi yapılır veya uygulanmakta bulunursa, artık o işyeri için toplu sözleşme yapılması, yetki alınması veya bir başka toplu iş sözleşmesinin her ne sebeple olursa olsun uygulanması imkânsız kılınmıştır. Bu kural, bir işyerinde normatif hükümler ihtiva eden bir düzenlemenin tek olmasından hareket etmektedir. Bu kural iş barışının sağlanmasına ve bu yoldan üretimin artırılmasına yöneliktir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
VI. Toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavt **A. Toplu iş sözleşmesi hakkı** **MADDE 53. —** İşçiler ve işverenler, karşılıklı olarak ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler. Toplu iş sözleşmesinin nasıl yapılacağı kanunla düzenlenir. Aynı işyerinde, aynı dönem için, birden fazla toplu iş sözleşmesi yapılamaz ve uygulanamaz.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde - 49-50-51-52-53-54 … 55 inci madde 53 üncü madde olarak yeniden düzenlenirken birinci fıkrada yeralan «ücret ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler» ibareleri «ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler» şeklinde değiştirilmiştir. Gerçekten toplu iş sözleşmesinin konusu ücret ve çalışma şartlarını düzenlemekten ibaret değildir. Ücret dar anlamda kabul edildiği takdirde, tarafların özellikle işçilerin ekonomik ve sosyal durumları toplu iş sözleşmesi sırasında sözkonusu olmayabilir. Bu bakımdan «ücret» sözcüğü «ekonomik ve sosyal durumlarını» şeklinde değiştirilmiştir. Ayrıca maddenin üçüncü fıkrası madde metninden çıkarılmıştır. Madde hükümlerine göre toplu iş sözleşmesinin tanımı, unsurları, yapılma şartları ve doğuracağı hukukî sonuçların düzenlenmesi kanuna bırakılmıştır.

23/7/1995 Tarihli ve 4121 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
VI. Toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavt **A. Toplu iş sözleşmesi hakkı** **MADDE 53. —** İşçiler ve işverenler, karşılıklı olarak ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler. Toplu iş sözleşmesinin nasıl yapılacağı kanunla düzenlenir. 128 inci maddenin ilk fıkrasın kapsamına giren kamu görevlilerinin kanunla kendi aralarında kurmalarına cevaz verilecek olan ve bu maddenin birinci ve ikinci fıkraları ile 54 üncü madde hükümlerine tabi olmayan sendikalar ve üst kuruluşları, üyeleri adına yargı mercilerine başvurabilir ve İdareyle amaçları doğrultusunda toplu görüşme yapabilirler. Toplu görüşme sonunda anlaşmaya varılırsa düzenlenecek mutabakat metni taraflarca imzalanır. Bu mutabakat metni, uygun idari veya kanuni düzenlemenin yapılabilmesi için Bakanlar Kurulunun takdirine sunulur. Toplu görüşme sonunda mutabakat metni imzalanmamışsa anlaşma ve anlaşmazlık noktaları da taraflarca imzalanacak bir tutanakla Bakanlar Kurulunun takdirine sunulur. Bu fıkranın uygulanmasına ilişkin usuller kanunla düzenlenir. Aynı işyerinde, aynı dönem için, birden fazla toplu iş sözleşmesi yapılamaz ve uygulanamaz.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 5. – 7.11.1982 tarihli 2709 numaralı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 53 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. *Toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavt* Madde 53. - Çalışanlar ve işverenler, karşılıklı olarak ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler. Toplu iş sözleşmesinin nasıl yapılacağı, istisna ve kapsamları kanunla düzenlenir.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 5. — Teklifin 5 inci maddesi ile T.C. Anayasasının 53 üncü maddesi değiştirilmiş, maddenin birinci fıkrasındaki işçiler ibaresi "çalışanlar" olarak değiştirilmiş ve madde kapsamı genişletilmiştir. 3 üncü fıkra ise madde metninden çıkartılmıştır.

Madde 17. — 128 inci maddede memurların ve diğer kamu görevlilerinin aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işleri kanunla düzenlenir. İfadesi madde metninden çıkarılmıştır. Çalışanlara getirilen Sendika Kurma Hakkı, Toplu İş Sözleşmesi Grev Hakkı doğrultusunda bu düzenleme yapılmıştır. Bu durumda memurlar ve diğer kamu görevlilerinin aylık ve ödenekleri ile diğer özlük işleri Toplu İş Sözleşmeleri ile düzenlenecektir.

Anayasa Komisyonu Raporu

III. Teklifin 3, 4, 5, 6 ve 17 nci maddeleri Anayasanın 51, 53, 54 ve 128 inci maddelerini değiştirmekte ve 52 nci maddesini yürürlükten kaldırmaktadır.

…

2. Teklifin Anayasanın 51, 53, 54 ve 128 inci maddelerini değiştiren hükümleri ise, memurlara ve işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlilerine sendika kurma ve sendikalara üye olma hakkının yanısıra toplu iş sözleşmesi akdetme ve grev haklarını tanımak amacını gütmektedir.

…

3. a) Teklifin 5 inci maddesi Anayasanın 53 üncü maddesini ve Teklifin 17 nci maddesi de Anayasanın 128 inci maddesini memurlara ve işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlilerine toplu iş sözleşmesi akdetme hakkının tanınmasını sağlayacak şekilde değiştirmektedir.

Halbuki, memurlar ve işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri iş (hizmet) akdiyle çalışmazlar ve toplu iş sözleşmesi, kişisel iş akidlerini düzenleyen üst akiddir. Memurlar, kamu görevine Devletin veya kamu tüzelkişisinin tek taraflı bir icrai idari işlemiyle girerler ve bu işleme atama denilir. Memurların derece ve kademe yükselmeleri, göreve tayin ve nakilleri, görevden alınmaları ve emekliye ayrılmaları da aynı şekilde olur. İşçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlilerine ait benzeri işlemler ise bazen memurlar için olduğu tarzda, bazen de İdarenin içeriğini her an değiştirebileceği idari sözleşme (Contrat administratif d'adhesion) yoluyla yapılır. Bu şıklarda ortada Borçlar Hukukuna ve İş Hukukuna tabi bir kişisel akid mevcut olmadığı içindir ki, toplu iş sözleşmesi yapılabilmesi de sözkonusu olamaz. Her ne kadar, hemen bütün demokratik ülkelerde memurlara ve işçi niteliği taşımayan kamu görevlilerine kendilerine özgü sendikalar ve bunların üst kuruluşlarıyla İdare ve İdare adına Hükümetle aylıklarını ve sair çalışma şartlarını düzenlemek üzere toplu görüşme yapma hakkı tanınmakta ve bu uygulamaya "sözleşmesel siyaset" denmekte ise de, bu tabirden anlaşılan husus, bu sendikalara ve üst kuruluşlarına sadece İdare ile toplu görüşmeye girişebilme hakkının tanınmasından ibarettir. "Avrupa Birliği ülkelerinin büyük çoğunluğunda Hükümet ile kamu kesimine ait sendika kuruluşları arasında yapılan sözleşmelerin hiçbir bağlayıcı hukuki değeri yoktur; zira olsaydı, bu kuvvetler ayrılığına ilişkin anayasal ilkelere aykırı

düşerdi." (Jacques Ziller, Administrations Comparees - Les Systemes Politico - Administratifs de I'Europe des Douze, Domat - Droit Public, Montchrestien - E. S. A, Paris, 1993, sh. 430 Ayrıca bakınız : Jean - François Lachaume, La Founction Publique, Connaissance du Droit, Dalloz, Paris, 1992, s: 25) Bu uygulama yoluyla memurlar ve işçi niteliği taşımayan kamu görevlileri, sendikaları ve bunların üst kuruluşları eliyle idareyle kendi başına hukuki bağlayıcılığı olmayan ve içeriği ancak -yerine göre- kararname, yönetmelik, tüzük veya kanunda yer almakla hukuki bağlayıcılık kazanan anlaşmalar yapabilmektedirler. Bu anlaşmaların hukuki bağlayıcılığı olmamakla birlikte, bunları imzalamakla İdare, muhatabı sendikal kuruluşa ve onun üyelerine karşı ahlaki ve siyasi bir yüküm altına girmiş olup, bu yükümün gereğinin yerine getirilmediğine hemen hiç rastlanılmamaktadır.

Yukarıda belirtildiği gibi, bir kamu görevlisi sendikası veya üst kuruluşuyla toplu iş sözleşmesi yapmak mümkün olsaydı, bu toplu iş sözleşmesinin yürürlükteki kanunların emredici hükümlerine aykırı olması takdirinde, bu sözleşmenin bağlayıcılığının muhafaza edilerek yürürlüğe sokulabilmesi için iki yoldan biri akla gelebilir: Ya bu toplu iş sözleşmesi kanundan üstün tutulacak ve kanunda yer alan emredici hükümleri kendi uygulama alanı içerisinde uygulanmasını önleyecektir; yahut aynı toplu iş sözleşmesi yasama organına sunulacak; ancak, yasama organı bu sözleşmeyi aynen benimsemekle yükümlü kılınacaktır. İdarenin taraf olacağı böyle bir sözleşmeyi akdetmesinin, kullanılması yasama organına ait olan egemenlik yetkilerine dair Anayasa hükümlerini ihlal edeceği aşikârdır. Bunun gibi İdarenin böyle bir toplu iş sözleşmesi akdetmek suretiyle yürütme organının kendi görev ve yetki alanında milletten aldığı egemenlik yetkisine dayanarak yapabileceği düzenleyici işlemlerde kamu görevlisi sendikası veya üst kuruluşunun iradesiyle -kendi imzasıyla da olsa- bağlı sayılması bu kez yürütme organının egemenliğinin ihlali olur. Gerçekten, eğer bu toplu iş sözleşmesinin hükümleri tüzüklerin emredici hükümlerine aykırıysa yukarıda bahsi geçen çelişki aynen ortaya çıkacak ve bir yandan tüzük yapma yetkisine sahip Bakanlar Kurulu ile Cumhurbaşkanının, diğer yandan tüzük taslakları konusunda Bakanlar Kuruluna mütalaa sunması mecburî olan Danıştayın anayasal yetkileri kayıtlanmış olacaktır. Eğer böyle bir toplu iş sözleşmesi sadece yönetmelik hükümlerine aykırı ise, o yönetmelikte sevki gerekecek kuralların tespiti de Anayasaya göre sırf bu konuda yetkili merciin takdirine bağlı olup, böyle bir toplu iş sözleşmesine taraf kamu görevlileri sendikasının veya üst kuruluşunun iradesiyle sınırlanamaz. Çünkü, yürütme organı bütün işlemlerinde sadece kanunu, kamu düzenini ve yararını takip etmekle görevlidir.

İşte bu gerekçelerledir ki, İdarenin (veya İdare sıfatıyla Hükümetin) kamu görevlisi sendikaların ve bunların üst kuruluşlarıyla yapacağı toplu görüşmenin sonunda anlaşma konusu olan hükümler ancak, Türkiye Büyük Millet Meclisine, Hükümet ve İdareye herhangi bir hukukî mecburiyet getirmeksizin

yürürlüğe sokulmak gerekir. Burada İdare ve Hükümeti bağlayan sadece genel ve siyasî ahlak kurallarıdır. Hükümet veya İdare, sendika veya üst kuruluşuna verdikleri sözü yerine getirmelidir. Ancak, bunu herhangi bir hukukî mecburiyet olarak onlara ve hele yasama organına yüklemek Anayasanın egemenlikle ilgili 6 ncı maddesi hükümlerine açıkça aykırı olur. Öte yandan, Hükümetin ve İdarenin bu gibi anlaşmalar yoluyla verdikleri sözlerle Türkiye Büyük Millet Meclisini bağlı saymak Hükümeti ve İdareyi Meclisin üstüne çıkarmak demek olur ki, bu, hem millî egemenlik ilkesine, hem de Anayasada yer alan kuvvetler aykırılığı ilkesine dair hükümlere ters düşer. Hükümet ve İdare eğer sendikaya veya üst kuruluşuna ancak kanun yapılması yoluyla gerçekleşebilecek vaatlerde bulunmuşlarsa, onlara düşen görev, Meclisteki iktidar çoğunluğunu harekete geçirmekten ibarettir. Bu da sadece bir siyasî ahlak gereğinin sonucu olarak görülebilir.

İşte, bütün demokratik devletlerde bu esaslara riayet edilmesinin gerekçeleri bunlardır.

Diğer taraftan, bu gibi sözleşmeleri İdarenin akdettiği imtiyaz veya taahhüt sözleşmelerine benzetmemek lazımdır. Bu gibi sözleşmeler, özel hukuk sözleşmeleri değildir; idarî sözleşmelerdir. Bu idarî sözleşmelerin statüsü özel hukuk sözleşmelerinden farklı olup, Devlet ve kamu tüzelkişileri kamu hukuku tüzelkişisi sıfatıyla akdettikleri bu gibi sözleşmelerin içeriği üzerinde tek taraflı tasarruf haklarına sahip olurlar. Devletin ve diğer kamu tüzelkişilerinin kanuna uygun olmak şartıyla kendi takdirleriyle özel hukuk tüzelkişisi olarak hareket ederek özel hukuk sözleşmeleri akdedebilmelerini ise, bu konuyla karıştırmamak gerekir. Zira, memur ve idarî kamu görevlileri, Federal Almanya Anayasasında söylendiği gibi, "egemenliğin kullanılmasında aracı"dırlar. Bu kişilerin bu sıfatlarıdır ki, onların kanunî statüsündeki değişikliklerin ancak İdarenin tek taraflı icraî idarî işlemleriyle belirlenmesini bir anayasal zorunluluk haline sokar.

Görülüyor ki, memurlara ve işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlilerine toplu iş sözleşmesi akdetme hakkını tanımak hukukun genel ilkelerinin dayandığı temel kavramlar açısından imkânsızdır. Buna karşılık, bunların kuracakları sendikalar ile üst kuruluşlarının üyeleri lehinde yetkili olarak faaliyette bulunabilmeleri için İdare ile toplu görüşme hakkına sahip olmaları gerektiği kuşkusuzdur. Bu husus, esasen yukarıda adı geçen Milletlerarası Çalışma Örgütü sözleşmelerinin de gereğidir.

b) Teklif, bu hukuki zorunluluğu aşabilmek amacıyla Anayasanın 128 inci maddesinin ikinci fıkrasını değiştirmek suretiyle, memurların aylık ve ödenekleriyle diğer özlük işlerinin kanunla düzenlenmesi ilkesini kaldırmaya yönelmiştir. Teklifin amacının bu olduğu açık bulunmakla beraber, getirdiği yeni hükme göre memurların ve işçi niteliği taşımayan diğer kamu

görevlilerinin hakları ve yükümlülükleri yine de kanunla düzenlenmeye devam edecek olup, bu hakları ve yükümlülüklerinin aylık ve ödenekleri ile diğer özlük işlerini de kapsamadığını ileri sürmek lafız açısından çok zor olacaktır. Bununla beraber, Teklifin Anayasanın 128 inci maddesinin ikinci fıkrasının getirdiği bu değişikliğin amacına ulaşabilir şekilde uygulanabileceği kabul edilse bile, böyle bir değişikliğin memurların ve işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlilerinin kanuni statülerinde devlet düzenini vahim biçimde zedeleyecek sonuçlar doğurmaması mümkün değildir. Nitekim, yapılması istenen bu değişiklik gerçekten uygulanırsa, memur ve kamu görevlilerinden sadece sendika üyesi olanlar değil, aynı zamanda sendika üyesi olmayanlar da kamu görevine alınırken ve daha sonra görevlerinde yükselme yaparken İdareyle ücretleri ve çalışma şartları üzerinde kişisel olarak pazarlık yapma imkânına sahip olacaklardır. Böyle bir sistemin yükselerek süren görevler ile ücretler ve çalışma şartları arasındaki irtibatı tamamıyle yok edebileceği, bunun sonucunda memurlukta kariyer kavramının son bulacağı ve kamu hizmetinde hiyerarşi, emir ve talimat zincirinin kökünden bozulacağı meydandadır. Devletimizin geleneklerine, temeline tamamıyle aykırı olan böyle bir girişimin benimsenmesi mümkün değildir. Bu gerekçeyledir ki, Komisyonumuz, Teklifin 4 üncü maddesiyle Anayasanın 53 üncü maddesinde yapılması istenen değişikliği reddetmiş ve Anayasanın 53 üncü maddesini olduğu gibi bırakmayı tercih etmiştir.

c) Şunu da belirtmek gerekiyor ki, Teklifteki bu değişiklik benimsense idi, işçilerin toplu iş sözleşmesi yapma hakkına önemli istisnalar getirmek de mümkün olacak ve böylece İş Hukukumuzun bu alandaki ilerlemeleri tehlikeye sokulmuş olabilecekti.

Teklifin 5 inci maddesi bu gerekçelerle değiştirilerek kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

Komisyonumuz, Teklifin 4 üncü maddesiyle Anayasanın 53 üncü maddesinde yapılması istenen değişikliği reddetmiş ve Anayasanın 53 üncü maddesini olduğu gibi bırakmayı tercih etmiştir.

Genel Kurul Görüşmeleri

(19. Dönem, 93. Cilt, 145. Birleşim, Sayfa: 128 - 132)

Anayasa değişikliğine ilişkin kanun teklifinin ikinci görüşmeye esas metni üzerinde Genel Kurul'da 145. Birleşim'de yapılan görüşmeler sırasında Anayasa'nın 53. maddesinde değişiklik yapılmasına dair önerge sunulmuştur. Önerge şu şekildedir:

MADDE 4.- 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 53 üncü maddesinin ikinci ve üçüncü fıkraları arasına aşağıdaki fıkra eklenmiştir:

"128 inci maddenin ikinci fıkrasının birinci ve ikinci cümlelerinde yazılı sendikalar ve üst kuruluşları, üyeleri adına yargı mercilerine başvurabilir ve idareyle amaçları doğrultusunda toplu görüşme yapabilirler. Toplu görüşme sonunda anlaşmaya varılırsa, düzenlenecek mutabakat metni taraflarca imzalanır. Bu mutabakat metni, yürürlüğe geçirilmek amacıyla, uygun idarî veya kanunî düzenlemenin yapılabilmesi için, Bakanlar Kurulunun takdirine sunulur. Toplu görüşme sonunda mutabakat metni imzalanmamışsa anlaşma ve anlaşmazlık noktaları da taraflarca imzalanacak bir tutanakla Bakanlar Kurulunun takdirine sunulur. Bu fıkranın uygulanmasına ilişkin usuller kanunla düzenlenir."

Önerge, Anayasa değişikliğine ilişkin kanun teklifinin ikinci görüşmeye esas metninde yer alan 3. maddeden sonra gelmek üzere 4. madde ilavesine ilişkindir. Söz konusu önerge Genel Kurulca kabul edilmiş ardından bu doğrultuda Anayasa değişikliğine ilişkin kanun teklifinin 4. maddesi olarak oylamaya sunulmuştur. Nihayetinde kabul edilen söz konusu önerge doğrultusundaki değişik şekliyle 4 üncü madde yapılan oylama sonucunda kabul edilmiştir.

(19. Dönem, 93. Cilt, 146. Birleşim, Sayfa: 307 - 309)

Bir sonraki birleşimde aynı maddeyle ilgili şu tartışmalar yaşanmış ve madde redaksiyona tabi tutularak son halini almıştır:

BAŞKAN - Sayın Komisyon ve Sayın Hükümet yerlerinde; beni dikkatle dinlemelerini rica ediyorum.

Sayın milletvekilleri, bir önceki birleşimde, 4 üncü maddeyle, Anayasanın 53 üncü maddesinin ikinci ve üçüncü fıkraları arasına bir fıkra eklenmişti. Bu eklenen metnin birinci cümlesi şöyleydi: "128 inci maddenin ikinci fıkrasının birinci ve ikinci cümlelerinde yazılı sendikalar ve üst kuruluşları, üyeleri adına yargı mercilerine başvurabilir ve idareyle amaçları doğrultusunda toplusözleşme yapabilirler." Yani, 128'e bir atıfta bulunmuştu.

Anayasanın 128 inci maddesini düzenleyen yeni düzenleme ise basılı metinde eski 16, yeni 13 üncü madde olarak geçmişti; o da Anayasanın 128 inci maddesinin birinci fıkrasına bir ek yapıyordu, yani yeniden düzenleme yapıyordu. Yüce Meclisin oylarıyla bu basılı metindeki 16 ncı madde kabul edilmedi, bu madde düştü. Bu madde düştüğünde de, 4 üncü madde olarak kabul edilen ve 53 üncü maddede yapılan değişikliğin birinci cümlesi havada kaldı.

Şimdi, biraz önce sayın grupların temsilcileriyle Başkanlık arasında bu konuda bir fikir teatisi oldu. Bu arada, Komisyon Sözcüsü de söz alarak, gelecekte bir redaksiyon ihtiyacına binaen Başkanlığa müracaat edeceklerini bildirdiler ve Komisyon bana bu müracaatı yaptı. Komisyon, İçtüzüğün 86 ncı maddesinin ikinci fıkrasına göre bir düzenleme ihtiyacı doğduğunu belirtti.

Yaptığım incelemede ve size verdiğim izahat çerçevesinde, bu ihtiyacın doğru olduğu kanaatine vardım. Yani, 53 üncü maddede yapılan düzenlemeden sonra, 128 inci maddeyle ilgili düzenleme reddedilince, bu boşluğu ortadan kaldırmak ve bir hukuk boşluğu doğurmamak, çıkardığımız bu anayasa değişikliğini yerli yerine oturtabilmek için, Başkanlık olarak, şöyle bir düzenleme yapma ihtiyacını duyuyorum.

128 inci maddenin ilk fıkrası kapsamına giren görevlilerin, özel kanun uyarınca kendi aralarında kurmalarına cevaz verilen ve bu maddenin birinci ve ikinci fıkralarıyla 54 üncü madde hükümlerine tabi olmayan bir cümlenin, o kalkan cümle yerine gelmesi lazım ki, yerli yerine otursun. Bu durumda; madde 4, yani 53 üncü maddede yaptığınız düzenleme şu şekli alacak: "128 inci maddenin ilk fıkrası kapsamına giren kamu görevlilerinin, kanunla kendi aralarında kurmalarına cevaz verilecek olan ve bu maddenin, birinci ve ikinci fıkraları ile 54 üncü madde hükümlerine tabiî olmayan sendikalar ve üst kuruluşları, üyeleri adına yargı mercîlerine başvurabilir ve idareyle, amaçları doğrultusunda toplugörüşme yapabilirler. Toplugörüşme sonunda anlaşmaya varılırsa, düzenlenecek mutabakat metni taraflarca imzalanır. Bu mutabakat metni, uygun idarî veya kanunî düzenlemenin yapılabilmesi için, Bakanlar Kurulunun takdirine sunulur. Toplugörüşme sonunda mutabakat metni imzalanmamışsa, anlaşma ve anlaşmazlık noktaları da, taraflarca imzalanacak bir tutanakla, Bakanlar Kurulunun takdirine sunulur. Bu fıkranın uygulanmasına ilişkin usuller, kanunla düzenlenir."

Bunlar, zaten, daha önce yaptığımız düzenlemede vardı; sadece, baştaki cümleyi düzeltim ve tümünü, tekrar okudum.

Komisyon ve Hükümet, benimle mutabık mı efendim?

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) - Komisyon tamamıyla mutabıktır efendim.

BAŞKAN - Hükümet?..

DEVLET BAKANI BEKİR SAMİ DAÇE (Adana) - Mutabıkız efendim.

BAŞKAN - O zaman, 86/2 ye göre, bu okuduğum...

ŞEVKET KAZAN (Kocaeli) - Sayın Başkan, bulunduğum yerden bir açıklama yapabilir miyim?

BAŞKAN - Hangi konuda efendim?

ŞEVKET KAZAN (Kocaeli) - Sayın Başkan, zatı âliniz, Genel Kurula bilgi verirken, bir boşluğun veya bir tenakuzun giderilmesi açısından, bir düzenleme için, Grupların, zatı âlinize başvurduğundan bahsettiniz.

BAŞKAN - Hayır efendim, Komisyonun...

SALİH KAPUSUZ (Kayseri) - Hayır efendim "Gruplar" dediniz.

BAŞKAN - Özür dilerim, düzeltiyorum; Komisyon...

ŞEVKET KAZAN (Kocaeli) - Tabiî, ben, Refah Partisi Grubu adına, başvuruda bulunmadım; sizin, bu sözünüz üzerine bunu belirtmek istiyorum.

BAŞKAN - Anladım efendim... Sürçülisan olmuştur, düzeltiyorum, Komisyon...

İBRAHİM HALİL ÇELİK (Şanlıurfa)- "Sürçü" değil "suç lisan..."

BAŞKAN - Duymadım Sayın Çelik...

ŞEVKET KAZAN (Kocaeli) - İkincisi, bizim, biraz önce elimize geçen metin, Komisyonun hazırladığı metindir.

BAŞKAN - Evet?..

ŞEVKET KAZAN (Kocaeli) - Zatı âlinizse, Başkanlık olarak, böyle bir tanzim yaptığınızı ifade ettiniz.

BAŞKAN - Ben, hazırlamalarını söyledim efendim.

ŞEVKET KAZAN (Kocaeli) - Komisyon sizin adınıza mı hazırladı efendim?

BAŞKAN - Benim adıma hazırlamadı efendim; Komisyon, kendi arasında toplandı. Benim, bu görüşümü bir metin haline getirmelerini Komisyondan ben istedim; onun için, bu hazırlıklarını bana verdiler.

Tatmin oldunuz mu, bilemiyorum; ama, durum budur.

ŞEVKET KAZAN (Kocaeli) - Yalnız, bizim, daha önce kabul edilmiş olan 4 üncü madde hususunda, bize göre yok hükmünde diyerek bir itirazımız vardı.

BAŞKAN - Vardı efendim; kayıtara geçti.

ŞEVKET KAZAN (Kocaeli) - Buna katılmamız mümkün değil.

BAŞKAN - Kayıtlara geçti efendim.

Sayın milletvekilleri, Sayın Genel Kurul, yaptığım bu izahatı, İçtüzüğün 86 ncı maddesinin ikinci fıkrasına göre işleme tabi tutuyorum ve oylarınıza arz ediyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Bu düzenleme, metinde bu şekilde yer alacak.

7/5/2010 Tarihli ve 5982 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
VI. Toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavt **A. Toplu iş sözleşmesi ve toplu sözleşme hakkı** **MADDE 53. —** İşçiler ve işverenler, karşılıklı olarak ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler. Toplu iş sözleşmesinin nasıl yapılacağı kanunla düzenlenir. (Mülga: 7/5/2010-5982/6. md.) (Mülga: 7/5/2010-5982/6. md.) Memurlar ve diğer kamu görevlileri, toplu sözleşme yapma hakkına sahiptirler. Toplu sözleşme yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması halinde taraflar Kamu Görevlileri Hakem Kuruluna başvurabilir. Kamu Görevlileri Hakem Kurulu kararları kesindir ve toplu sözleşme hükmündedir. Toplu sözleşme hakkının kapsamı, istisnaları, toplu sözleşmeden yararlanacaklar, toplu sözleşmenin yapılma şekli, usulü ve yürürlüğü, toplu sözleşme hükümlerinin emeklilere yansıtılması, Kamu Görevlileri Hakem Kurulunun teşkili, çalışma usul ve esasları ile diğer hususlar kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 6 - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 53 üncü maddesinin kenar başlığı "A. Toplu iş sözleşmesi ve toplu sözleşme hakkı" şeklinde değiştirilmiş, üçüncü ve dördüncü fıkraları yürürlükten kaldırılmış ve maddeye aşağıdaki fıkralar eklenmiştir. "Memurlar ve diğer kamu görevlileri, toplu sözleşme yapma hakkına sahiptirler. Toplu sözleşme yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması halinde taraflar Uzlaştırma Kuruluna başvurabilir. Uzlaştırma Kurulu kararları kesindir ve toplu sözleşme hükmündedir. Toplu sözleşme hakkının kapsamı, istisnaları, toplu sözleşmeden yararlanacaklar, toplu sözleşmenin yapılma şekli, usulü ve yürürlüğü, toplu sözleşme hükümlerinin emeklilere yansıtılması, Uzlaştırma Kurulunun teşkili, çalışma usul ve esasları ile diğer hususlar kanunla düzenlenir."

Teklifin Madde Gerekçesi

Madde 6 - Anayasanın 53 üncü maddesinin mevcut düzenlemesinde, memur ve diğer kamu görevlilerinin sadece toplu görüşme hakkına sahip olduğu hükme bağlanmaktadır. Toplu görüşme kapsamında anlaşma sağlanması halinde, mutabakat metni imzalanmakta ve gereği için Bakanlar Kurulunun takdirine sunulmaktadır. Anlaşma sağlanamazsa, konu yine Bakanlar Kurulunun takdirine bırakılmaktaydı. Uzlaştırma Kuruluna gidilmesi de mümkündü. Ancak, Uzlaştırma Kurulunun kararları Bakanlar Kurulunu bağlayıcı nitelikte olmadığından, anlaşmazlık, her zaman Bakanlar Kurulunun takdir ettiği şekilde sonuçlandırılıyordu.

Maddeye eklenen yeni hükümlerle, memur ve diğer kamu görevlilerine toplu sözleşme yapma hakkı getirilmektedir. Toplu sözleşme konusunda kamu işvereni ile memur ve diğer kamu görevlileri anlaşırlarsa, toplu sözleşme imzalanacak ve uygulamaya konacaktır. Eğer anlaşma olmazsa, konu Uzlaştırma Kuruluna götürülecektir. Uzlaştırma Kurulunun vereceği karar kesin olacak ve toplu sözleşme yerine geçecektir. Mevcut düzenlemedeki Bakanlar Kurulunun takdir yetkisi sona erdirilmektedir. Ayrıca, memur ve diğer kamu görevlilerine tanınan toplu sözleşme hakkının, emeklilere yansıtılmasına ilişkin esas ve usullerin kanunla düzenlenmesi öngörülmektedir. Bu şekilde emeklilerin de kanunda öngörülen çerçevede toplu sözleşmenin sonuçlarından faydalanması imkanı getirilmektedir. Yapılan bu yeni düzenlemenin bir sonucu olarak 53 üncü maddenin üçüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmaktadır.

Öte yandan, maddeyle, Uluslararası Çalışma Teşkilatının (ILO) Teşkilatlanma ve Kolektif Müzakere Hakkı Prensiplerinin Uygulanmasına Müteallik 98 Sayılı Sözleşmesinin 4 üncü maddesinde öngörülen "serbest ve gönüllü toplu pazarlık" ilkesiyle bağdaşmayan 53 üncü maddenin dördüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmaktadır.

Anayasa Komisyonu Raporu

Teklifin çerçeve 6 ncı maddesi Anayasanın 53 üncü maddesinde değişiklik öngörmektedir. Bu değişiklik ile memurlar ve diğer kamu görevlilerine toplu sözleşme hakkı getirilmekte, toplu sözleşme konusunda taraflar arasında anlaşma olmaması halinde konunun Uzlaştırma Kurulu kararıyla çözülmesi usulü düzenlenmektedir. Ayrıca toplu sözleşme hakkının emeklilere yansıtılmasına ilişin usul ve esasların kanunla düzenlenmesi öngörülmektedir. Bazı üyelerimiz sendikal özgürlüklerin demokrasinin olmazsa olmaz şartları olduğunu, üvey evlat muamelesi gören sendikaları, iktidarın kendine bağlamaya çalıştığını belirtmişlerdir. Mevcut düzenlemede yer alan sendikaların kendi üyeleri adına yargıya başvurma hususu kaldırılmaktadır. Uzlaştırma Kurulu ile ilgili hiçbir ölçüt ve ilke getirilmemektedir. Artık sözleşememe diye bir

şey söz konusu olmayacaktır. Grev hakkı da getirilmemektedir. Grevsiz toplu sözleşme hakkı hiçbir hukuki sonuç doğurmaz. Uzlaştırma Kurulu ile tanınmış olan hak daha da geriye gitmektedir. Uzlaştırma Kurulunun kararlarının kesin olacağı ifade edilerek yeni bir yargı dışı alan yaratılmaktadır. Bu tam bir ironidir. Bazı üyelerimizce belirtilen düzenlemenin aleyhindeki görüşlere cevaben ILO sözleşmelerine uygun bir düzenleme getirildiği ifade edilmiştir. Madde üzerinde verilen bir önergenin kabulü ile "Uzlaştırma Kurulunun" adı "Kamu Görevlileri Hakem Kurulu" şeklinde değiştirilmiştir. Kurulun yapacağı işlev karşısında bu isimlendirmenin daha doğru olacağı belirtilmektedir. Bu önerge çerçevesinde madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 6 - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 53 üncü maddesinin kenar başlığı "A. Toplu iş sözleşmesi ve toplu sözleşme hakkı" olarak değiştirilmiş, üçüncü ve dördüncü fıkraları yürürlükten kaldırılmış ve maddeye aşağıdaki fıkralar eklenmiştir.

"Memurlar ve diğer kamu görevlileri, toplu sözleşme yapma hakkına sahiptirler.

Toplu sözleşme yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması halinde taraflar Kamu Görevlileri Hakem Kuruluna başvurabilir. Kamu Görevlileri Hakem Kurulu kararları kesindir ve toplu sözleşme hükmündedir.

Toplu sözleşme hakkının kapsamı, istisnaları, toplu sözleşmeden yararlanacaklar, toplu sözleşmenin yapılma şekli, usulü ve yürürlüğü, toplu sözleşme hükümlerinin emeklilere yansıtılması, Kamu Görevlileri Hakem Kurulunun teşkili, çalışma usul ve esasları ile diğer hususlar kanunla düzenlenir."

B. Grev hakkı ve lokavt

MADDE 54. — Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında, uyuşmazlık çıkması halinde işçiler grev hakkına sahiptirler. Bu hakkın kullanılmasının ve işverenin lokavta başvurmasının usul ve şartları ile kapsam ve istisnaları kanunla düzenlenir.

Grev hakkı ve lokavt iyiniyet kurallarına aykırı tarzda, toplum zararına ve millî serveti tahrip edecek şekilde kullanılamaz.

(Mülga: 7/5/2010-5982/7. md.)

Grev ve lokavtın yasaklanabileceği veya ertelenebileceği haller ve işyerleri kanunla düzenlenir.

Grev ve lokavtın yasaklandığı hallerde veya ertelendiği durumlarda ertelemenin sonunda, uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulunca çözülür. Uyuşmazlığın her safhasında taraflar da anlaşarak Yüksek Hakem Kuruluna başvurabilir. Yüksek Hakem Kurulunun kararları kesindir ve toplu iş sözleşmesi hükmündedir.

Yüksek Hakem Kurulunun kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenir.

(Mülga: 7/5/2010-5982/7. md.)

Greve katılmayanların işyerinde çalışmaları, greve katılanlar tarafından hiçbir şekilde engellenemez.

Maddenin İlk Hâli
B. Grev hakkı ve lokavt **MADDE 54. —** Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında, uyuşmazlık çıkması halinde işçiler grev hakkına sahiptirler. Bu hakkın kullanılmasının ve işverenin lokavta başvurmasının usul ve şartları ile kapsam ve istisnaları kanunla düzenlenir. Grev hakkı ve lokavt iyiniyet kurallarına aykırı tarzda, toplum zararına ve millî serveti tahrip edecek şekilde kullanılamaz. Grev esnasında greve katılan işçilerin ve sendikanın kasıtlı veya kusurlu hareketleri sonucu, grev uygulanan işyerinde sebep oldukları maddî zarardan sendika sorumludur. Grev ve lokavtın yasaklanabileceği veya ertelenebileceği haller ve işyerleri kanunla düzenlenir. Grev ve lokavtın yasaklandığı hallerde veya ertelendiği durumlarda ertelemenin sonunda, uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulunca çözülür. Uyuşmazlığın her safhasında taraflar da anlaşarak Yüksek Hakem Kuruluna başvurabilir. Yüksek Hakem Kurulunun kararları kesindir ve toplu iş sözleşmesi hükmündedir. Yüksek Hakem Kurulunun kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenir. Siyasî amaçlı grev ve lokavt, dayanışma grev ve lokavtı, genel grev ve lokavt, işyeri işgali, işi yavaşlatma, verim düşürme ve diğer direnişler yapılamaz. Greve katılmayanların işyerinde çalışmaları, greve katılanlar tarafından hiçbir şekilde engellenemez.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
B. Grev ve lokavt hakları **MADDE 56. —** Toplu iş sözleşmesi yapılırken uyuşmazlık halinde taraflar grev ve lokavt hakkına sahiptirler. Bu hakları kullanmanın usul ve şartları kanunla düzenlenir. Grev ve lokavt hakları, iyiniyet kurallarına aykırı tarzda, toplum zararına ve millî serveti tahrip edecek şekilde kullanılamaz. Grev esnasında, grev uygulanan işyerinde işçilerin ve sendikalarının yaptıkları zararlardan, sendika sorumludur. Grev ve lokavtın yasaklanabileceği ve ertelenebileceği haller, kanunla düzenlenir.

Grev ve lokavtın yasaklandığı veya ertelendiği durumlarda uyuşmazlık, Yüksek Hakem Kurulu tarafından çözülür.

Siyasal amaçlı grev ve lokavt, dayanışma grev ve lokavtı, genel grev ve lokavt, işyeri işgali, verim düşürme ve direnişler yasaktır; müeyyideleri kanunla gösterilir.

Greve katılmayanların işyerinde çalışmaları, hiçbir şekilde engellenemez.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 56

Grev ve lokavt hakları

Grev ve lokavt hakları tanınmıştır.

Lokavtın anayasal hak olarak tanınması bir denge fikrinin sonucudur. Lokavtın yasaklanması yolunda belirlenen düşüncelerin uygulanması halinde, işverenlerin elinden tek mücadele ve mukabele oranının alınması sonucu doğardı. Varlığı tartışılan lokavt hakkının Anayasal güvenceye kavuşturulması bu nedenle gerekmiştir. Sosyal alanda işçi ve işveren mücadele ederlerken eşit araçlar kullanırlarsa, ancak o zaman, bu mücadele topluma zarar verici olmaktan çıkar. Aksi halde grevsiz lokavt ile lokavtsız grev ayrı sonuçları verir.

Grev ve lokavt hakları sadece toplu sözleşme yapılırken uyuşmazlık çıkması halinde tanınmış; başka deyişle, hak grevi yolu tıkanmıştır. Mahkemelere saygı ve çalışma barışı ilkeleri hak grevinin yasaklanmasına âmil olmuştur. Bir toplu iş sözleşmesi döneminde mutlak iş barışı esası kabul edilmiştir.

Bu hakların her ikisi de iyi niyet kurallarına aykırı olarak, toplum zararına ve millî serveti tahrip etmek şeklinde kullanılamaz. Kanun koyucu bu çerçevede yasal düzenlemeler yapabilecektir.

Grev sırasında gerek sendikaların kararı ile, teşviki ile gerek grevci olmayanlar; gerek grevci işçiler tarafından verilen zararlardan grevi yürüten sendika sorumludur. İşyerine verilen zararın, grev sonunda o iş yerinde çalışan işçilere yansıyacağı açıktır.

Kanunla grevin ertelenebileceği ve yasaklanabileceği maddede ifade olunmuştur.

Grev ve lokavtın yasaklandığı ve ertelendiği durumlar ile, bu anayasal kuruluşun özel maddesinde öngörülen hallerde uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulu tarafından çözümlenecektir.

Siyasal grevler ve lokavtlar ile, dayanışma amaçlı grev ve lokavtlar, genel grev ve lokavtlar, işyeri işgalleri, direnişler ve verim düşürmeler anayasada hukuka aykırı olarak nitelendirilmişlerdir.

Bunlar eskiden de yasak ve hukuka aykırı idiler. Bu açıklıkta Anayasa'da yer alması, herkes için anlaşılır bir düzenleme ihtiyacının duyulmasıdır.

Greve katılmayanların işyerine giriş ve çıkışlarının engellenmesinin yasaklanması, sendika - işçi - işveren ilişkisinin bozulmama amacı ile metne alınmış bir tedbirdir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

B. Grev hakkı ve lokavt

MADDE 54. — Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında, uyuşmazlık çıkması halinde işçiler grev hakkına sahiptirler. Bu hakkın kullanılmasının ve işverenin lokavta başvurmasının usul ve şartları ile kapsam ve istisnaları kanunla düzenlenir.

Grev hakkı ve lokavt iyiniyet kurallarına aykırı tarzda, toplum zararına ve millî serveti tahrip edecek şekilde kullanılamaz.

Grev esnasında greve katılan işçilerin ve sendikanın kasıtlı veya kusurlu hareketleri sonucu, grev uygulanan işyerinde sebep oldukları maddî zarardan sendika sorumludur.

Grev ve lokavtın yasaklanabileceği veya ertelenebileceği haller ve işyerleri kanunla düzenlenir.

Grev ve lokavtın yasaklandığı hallerde veya ertelendiği durumlarda ertelemenin sonunda, uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulunca çözülür. Uyuşmazlığın her safhasında taraflar da anlaşarak Yüksek Hakem Kuruluna başvurabilir. Yüksek Hakem Kurulunun kararları kesindir ve toplu iş sözleşmesi hükmündedir.

Yüksek Hakem Kurulunun kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenir.

Siyasî amaçlı grev ve lokavt, dayanışma grev ve lokavtı, genel grev ve lokavt, işyeri işgali, işi yavaşlatma, verim düşürme ve diğer direnişler yapılamaz.

Greve katılmayanların işyerinde çalışmaları, greve katılanlar tarafından hiçbir şekilde engellenemez.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 49-50-51-52-53-54

…

Danışma Meclisince kabul edilmiş bulunan 56 ncı madde 54 üncü madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

Bu düzenlemede grev hakkına değinilmiş ve buna karşılık olarak da iş verenin lokavta başvurmasının usul ve şartlarıyla kapsam ve istisnaların kanun ile düzenleneceği belirtilmiştir. Aynı şekilde grev hakkının usul ve şartları ile

kapsam ve istisnaları da kanunla düzenlenecektir. Lokavt ancak greve karşı uygulanabilecektir. Maddenin üçüncü fıkrasında yeralan «grev esnasında grev uygulanan işyerlerinde işçilerin ve sendikaların yaptıkları zararlardan sendika sorumludur.» şeklindeki hüküm «grev esnasında greve katılan işçilerin ve sendikanın kasıtlı veya kusurlu hareketleri sonucu, grev uygulanan işyerinde sebep oldukları maddî zarardan sendika sorumludur» şeklinde değiştirilmiştir. Buradaki maddî zarardan amaç greve katılan işçilerin veya sendikanın kasıtlı veya kusurlu hareketleri sonucu meydana gelen tahripler ve benzeri zararlardır. Grev nedeniyle işyerinin kanun hükümlerine göre çalışamaması, üretim yapmaması veya üretim eksikliği yüzünden meydana gelen ekonomik zarar bu hükmün kapsamı dışındadır.

Maddenin beşinci fıkrasındaki «grev ve lokavtın yasaklandığı veya ertelendiği durumlarda uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulu tarafından çözülür.» şeklindeki hüküm «grev ve lokavtın yasaklandığı hallerde veya ertelendiği durumlarda, ertelemenin sonunda uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulunca çözülür. Uyuşmazlığın her safihasında taraflar da anlaşarak Yüksek Hakem Kuruluna başvurabilir. Yüksek Hakem Kurulunun kararları kesindir ve toplu iş sözleşmesi hükmündedir.» şeklinde değiştirilmiştir. Fıkra metninde yapılan bu değişiklik ile grev ve lokavtın «ertelendiği durumlarda» değil «ertelendiği durumlarda ertelemenin sonunda» Çözümün Yüksek Hakem Kurulunca yapılacağı belirtilmiştir. «Ertelendiği durumlarda» ibaresi, ertelenme kararının verildiği gün veya bir kaç gün sonra uyuşmazlığın Yüksek Hakem Kurulunca çözüleceği anlamında yorumlanabileceğinden böyle bir yorum ertelenme müessesesiyle telif edilemez. Uygulamaya açıklık getirebilmek için ertelemenin sonunda konunun çözüm için Yüksek Hakem Kuruluna gideceği vurgulanmıştır. Grev hakkı ve lokavt ile erteleme müessesesinin birlikte tetkik edilerek erteleme süresinin sonunda çözüm için zorunlu olarak Yüksek Hakem Kuruluna gidileceği de gözönünde bulundurulup erteleme süresinin gerçekçi bir biçimde kanun ile tespit edilmesi gerekmektedir. Diğer yönden Yüksek Hakem Kurulunun çözüme ilişkin kararları toplu iş sözleşmesi hükmünde olacağından bu kararların kesin olması da zorunlu görülmüştür. Yüksek Hakem Kurulunun kuruluş ve görevleri kanun ile düzenlenecektir.

Maddenin «greve katılmayanların işyerinde çalışmaları, hiçbir şekilde engellenemez» şeklindeki son fıkrası «greve katılmayanların işyerinde çalışmaları greve katılanlar tarafından hiçbir şekilde engellenemez.» şeklinde değiştirilmiştir. Bu değişiklik ile anılan hükmün maksadı dışında yorumlanmaması amaçlanmıştır.

7/5/2010 Tarihli ve 5982 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
B. Grev hakkı ve lokavt **MADDE 54. —** Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında, uyuşmazlık çıkması halinde işçiler grev hakkına sahiptirler. Bu hakkın kullanılmasının ve işverenin lokavta başvurmasının usul ve şartları ile kapsam ve istisnaları kanunla düzenlenir. Grev hakkı ve lokavt iyiniyet kurallarına aykırı tarzda, toplum zararına ve millî serveti tahrip edecek şekilde kullanılamaz. (Mülga: 7/5/2010-5982/7. md.) Grev ve lokavtın yasaklanabileceği veya ertelenebileceği haller ve işyerleri kanunla düzenlenir. Grev ve lokavtın yasaklandığı hallerde veya ertelendiği durumlarda ertelemenin sonunda, uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulunca çözülür. Uyuşmazlığın her safhasında taraflar da anlaşarak Yüksek Hakem Kuruluna başvurabilir. Yüksek Hakem Kurulunun kararları kesindir ve toplu iş sözleşmesi hükmündedir. Yüksek Hakem Kurulunun kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenir. (Mülga: 7/5/2010-5982/7. md.) Greve katılmayanların işyerinde çalışmaları, greve katılanlar tarafından hiçbir şekilde engellenemez.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 7- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 54 üncü maddesinin üçüncü ve yedinci fıkraları yürürlükten kaldırılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 7- Maddeyle, tarafı olduğumuz uluslararası sözleşmeler ile çağdaş demokratik toplumlarda çalışma hayatını düzenleyen ve genel kabul gören evrensel ilkelerle bağdaşmayan, grev ve lokavt hakkına gereksiz sınırlamalar getiren, 54 üncü maddenin üçüncü ve yedinci fıkraları yürürlükten kaldırılmaktadır. Söz konusu hükümlerin kaldırılmasıyla, sendikal haklar ile grev ve lokavt hakkının kullanılabilmesi bakımından, ileri bir adım atılmış olmaktadır.

Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin çerçeve 7 nci maddesi ile Anayasanın grev hakkı ve lokavtı düzenleyen 54 üncü maddesinin üçüncü ve yedinci fıkraları yürürlükten kaldırılarak hakkın kapsamı genişletilmektedir. Madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 7- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 54 üncü maddesinin üçüncü ve yedinci fıkraları yürürlükten kaldırılmıştır.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

VII. Ücrette adalet sağlanması

MADDE 55. — Ücret emeğin karşılığıdır.

Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır.

(Değişik: 3/10/2001-4709/21. md.) Asgarî ücretin tespitinde çalışanların geçim şartları ile ülkenin ekonomik durumu da gözönünde bulundurulur.

Maddenin İlk Hâli
VII. Ücrette adalet sağlanması **MADDE 55. —** Ücret emeğin karşılığıdır. Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır. Asgarî ücretin tespitinde ülkenin ekonomik ve sosyal durumu göz önünde bulundurulur.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
VIII. Ücret, aylık ve sosyal yardımlar **MADDE 60. —** Ücret ve aylık, emeğin karşılığıdır. Devlet, ücretin ve aylığın, ikramiye ve sosyal yardımların, çalışma sürelerine, iş verimine, iş değerine, işin niteliğine, kıdem ve liyakat esaslarına uygun olmasını gözetir. Asgarî ücretin tespitinde, ülkenin iktisadî gücü, iş kolları ve bölgelerin sosyal ve iktisadî özelikleri dikkate alınır. Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltici ve fiyat istikrarsızlıklarını önleyici tedbirler alır. Devlet, bütün çalışanlar arasındaki, özellikle kamu kurum ve kuruluşlarında memur ve işçi statüsünde çalışanların aldıkları ücret, aylık ve sosyal yardımlardaki dengesizlikleri, hakkaniyete uygun biçimde gidermek amacıyla gerekli tedbirleri alır.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 60 *Ücret, aylık ve sosyal yardımlar* Bu madde, bütün çalışanlara çalışmalarının karşılığı olarak ödenecek olan ücret, aylık ikramiyeler ve sosyal yardımların belli esasa dayandırılmasını öngörmektedir. Bu esaslardan ilki, ücret, aylık, ikramiye ve sosyal yardımlar ancak «fiilen çalışma» karşılığı olarak ödenecektir, bunun için de iş süreleri, işin verimi, değeri ve niteliği dikkatte alınacaktır. İkinci esas, kamu kesiminde çalışanlar ile özel kesimde çalışanlar arasında ister işçi ister memur olsunlar ücret, aylık, ikramiye ve sosyal yardımlar bakımından hakkaniyet ve denge sağlamasıdır.

Amaçlanan fiilen çalışılmadan çalışmada geçmeyen süreler için ödeme yapılmamasıdır. Bunu sağlayacak sistemin usul tesis edileceği kanunda gösterilecektir.

Madde asgarî ücretin tespiti için de üç ayrı kriter getirmektedir. Asgarî ücret ülkenin ekonomik gücüne göre, iş bulanların ve bölgelerin sosyal ve ekonomik özelliklerine göre tespit edilecektir. Bütün ülke için ve bütün işkolları için asgarî ücret tespiti, önlenmez haksızlıklara sebep olur. Asgarî ücretin her bir işkolunun ve her bir ilin kaldırabileceği miktar esas alınarak tespit edilmesi genelde işçilerin aleyhine işleyecek bir çözümdür. Bunun tersi de düşünülebilir, en müreffeh bölgeye ve en çok ödeme kabiliyeti olan işkoluna göre tespit edilebilecek asgarî ücretin, diğer bölgelere de uygulanabileceği söylenebilirse de, bu gerçekleşemez.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

VII. Ücrette adalet sağlanması

MADDE 55. — Ücret emeğin karşılığıdır.

Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır.

Asgarî ücretin tespitinde ülkenin ekonomik ve sosyal durumu göz önünde bulundurulur.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 55

Danışma Meclisince kabul edilen 60 ncı maddenin ikinci fıkrası, amaca uygun bir şekilde yeniden düzenlenmiş ve «Asgarî ücretin tespitinde, ülkenin iktisadî gücü, işkolları ve bölgelerin sosyal ve iktisadî özellikleri dikkate alınır.» şeklindeki hükmün Anayasa kuralı olması halinde başka bir ölçüye göre asgarî ücret tespit edilemeyeceğinden bu konudaki Anayasa kuralının çerçeve bir hüküm niteliğinde olması uygun görülerek böyle bir düzenlemeyle yetinilmiştir.

Ayrıca bu fıkranın içeriği yönünden «ücret» sözcüğü içinde, çalışma ve emek karşılığı olan aylık gibi hertürlü ödemeler de öngörüldüğünden, birinci fıkrada yeralan «ve aylık,» sözcükleri metinden çıkarılmıştır.

3/10/2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
VII. Ücrette adalet sağlanması **MADDE 55. —** Ücret emeğin karşılığıdır. Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır. Asgarî ücretin tespitinde çalışanların geçim şartları ile ülkenin ekonomik durumu da gözönünde bulundurulur.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
Madde 21. - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 55 inci maddesinin son fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Asgarî ücretin tespitinde çalışanların geçim şartları ile ülkenin ekonomik durumu da göz önünde bulundurulur."
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 21. - Çalışanların asgari yaşam standartlarının sağlanması amaçlanmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
Çalışanların asgarî yaşam standartlarının sağlanmasını amaçlayan Anayasanın 55 inci maddesinde değişiklik öngören çerçeve 21, … Komisyonumuzca oybirliği ile kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
Madde 21. - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 55 inci maddesinin son fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Asgarî ücretin tespitinde çalışanların geçim şartları ile ülkenin ekonomik durumu da göz önünde bulundurulur."

VIII. Sağlık, çevre ve konut

A. Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması

MADDE 56. — Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.

Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.

Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir.

Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
IX. Sağlık, çevre ve konut **A. Sağlık hizmetleri** **MADDE 61. —** Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamaya; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırmak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarının tek elden planlanıp yönetilmesini düzenlemeye çalışır. Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir. Sağlık hizmetlerinin yerine getirilmesi için yapılacak harcamalara herkesin katkı ve katılımları «Genel Sağlık Sigortası» kapsamı içinde oluşur. Katılma payını karşılayamayan yoksul ve dar gelirli vatandaşlara Devletçe yardım yapılır. Bu yardım ile harcamalara katılmayı ve genel sağlık sigortası kurumunun kademeli olarak geliştirilmesini sağlayan esas, usul ve şartlar kanunla düzenlenir. **B. Çevrenin korunması** **MADDE 62. —** Herkes, dengeli ve sağlıklı bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Devlet, her türlü çevre kirlenmesini önleyici ve tabiî çevreyi koruyucu, geliştirici ve ağaçlandırmayı teşvik edici tedbirleri alır.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE - 61 *Sağlık hizmetleri* Vatandaşın korunmuş çevre şartlarında beden ve ruh sağlığı içinde yaşamını sürdürmesini sağlamak Devletin ödevidir. Devlet sağlık ve sosyal yardım kurumları kuracaktır, özel kesimin bu tür kurumlar kurmasını destekleyecektir. Devlet, uygulamaları denetleyerek bu kurumların anaamaca uygun çalışmalarını sağlamalıdır. Maddenin getirdiği yenilik «genel sağlık sigortası» dır. Bu sigortanın kuruluş ve işleyişi ile ilgili Anayasada belirtilen ilke şudur: Vatandaşlar katılma payı ödeyecekler, yoksul ve dar gelirli vatandaşlara ise Devlet yardımı temin edilecektir.

MADDE - 62

Çevrenin korunması

Sanayileşen toplumların son yıllarda karşılaştıkları önemli sorunlardan biri çevre kirlenmesidir. Sanayileşme ve bununla gelişen kırsal kesimden şehirlere göç, tabiatı kaldıramayacağı bir yükle karşılaştırmış, sonuçta tabiattaki insan - tabiî bitki örtüsü ve su ilişkilerindeki dengeler bozulmuştur. Plora değişmeye başlamış, tabiat, sular, topraklar ve hava o derece kirlenmiştir ki, artık bu üç ortamdan hayat çekilmeye veya insanlar için büyük tehlikeler oluşturmaya başlamıştır.

Ülkemizde de, çevrenin kirlenmesi denizlerimizin diplerini bozmaya, havası kirli şehirleri yaşanmaz hale getirmeye, bütün bu sorunlarla insanlarımıza karşı tehlikeler hâsıl etmiştir.

Eskiden hissedilmeyen fakat son yıllarda hissedilen çevre kirlenmesi şimdi dengeli ve sağlıklı çevre bilincini yaratmıştır. Bu sebeple nedeni sonunda, komşuluk ilişkileri içinde duman, toz ve gürültü çıkarmama gibi tabirler, ya da Umumî Hıfsızsıha Kanunu tedbirlerinin yetmediği anlaşılmış, Devletin daha etkili tedbirleri alması gerekli olmuştur.

Çevreyi koruyan mevzuat kadar eğitim ve Devlet denetimi de gereklidir.

Çevreyi koruyucu fiilî tedbirler ve faaliyetler de gereklidir. Suların temizlenmesi, artıkların değerlendirilmesi veya örtülmesi, hava kirliliği için filtreleme ve süzme, ağaçlandırma ve benzeri tedbirler böyledir.

Çevre korunmasının bu önemi ve son yıllarda kazandığı boyutlar, ferde Devlete karşı dengeli ve sağlıklı çevrede yaşama yolunda bir sosyal hak tanınmasını zorunlu kılmaktadır.

Bu sebeple Devlet hem kirlenmeyi önlemeli hem de tabiî çevrenin korunması ve geliştirilmesi, bu arada ağaçlandırılması için gereken tedbirleri almalıdır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

VIII. Sağlık, çevre ve konut

A. Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması

MADDE 56. — Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.

Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.

Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir.

Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde - 56

Danışma Meclisince kabul edilen 61 ve 62 nci maddeler birleştirilmek suretiyle sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması kenar başlıklı 56 ncı madde yeniden düzenlenmiş ve sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama, sosyal bir hak haline dönüştürülmüş, ayrıca sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir şeklindeki bir düzenleme ile de kanun koyucuya ışık tutulması amaçlanmıştır.

B. Konut hakkı

MADDE 57. — Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeten bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
C. Konut hakkı **MADDE 63. —** Devlet, yerleşim merkezlerinin sosyal ve ekonomik özelliklerini, sağlıklı çevre şartlarını gözeten bir planlama çerçevesinde ailelerin durumlarını ve özelliklerini dikkate alarak konut ihtiyacını karşılayacak tedbirler alır, bu amaçla, konut destek fonları kurar. Bu fonların kuruluş ve işleyişi ile bu alandaki her çeşit teşebbüse sağlanacak destekler kanunla düzenlenir.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE - 63 *Konut hakkı* Vatandaşlar için konutun arz ettiği önem dikkate alınarak, Devletin konut yapımını destekleyici, planlayıcı rolüne işaret edilmektedir. Konut sorununun çözümünde eğitimin de etkisi vardır. Konutların yapımında modern şehirleşme ve çevre şartları gözetilmelidir. Madde, bu ifadesi ile, kötü şehirleşmenin önlenmesinin gereğine de işaret etmektedir. Bina, planlaması, şehir planlamasının bir parçasıdır. Şehirlerin ve yapıların tabiatın içinde bir yara gibi yer almaması için genel bir çevre içinde düşünülmeleri de maddede Devlete ödev olarak gösterilmiştir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
B. Konut hakkı **MADDE 57. —** Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeten bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde — 57 Konut hakkına ilişkin Danışma Meclisince kabul edilen 63 üncü madde 57 nci madde olarak yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemede, devletin konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alırken gözönünde bulunduracağı hususları ayrı ayrı sayma yerine, daha kapsamlı girişimlere imkan yaratılarak uygulamaya esneklik kazandırılmıştır.

IX. Gençlik ve spor

A. Gençliğin korunması

MADDE 58. — Devlet, istiklâl ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müsbet ilmin ışığında, Atatürk ilke ve inkılâpları doğrultusunda ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetişme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır.

Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
X. Gençlik ve spor **A. Gençliğin korunması** **MADDE 64. —** Devlet, istiklâl ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müsbet ilmin ışığında, Atatürk ilkeleri doğrultusunda ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetişme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirler alır, öğrenimleri süresince onları destekler. Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 64 *Gençliğin korunması* Devlet, gençliğin korunmasıyla ödevlidir. Gençler, Türk toplumunda önemli bir yer işgal etmişlerdir ve etmeye devam etmektedirler. Gençlerin yetişmeleri ve gelişmeleri için gerekli eğitimi sağlamak ödevi 42 nci maddede düzenlenmiştir. Bu maddenin 1 inci fıkrasında bu eğitimin ve yetiştirmenin istikametini tespit etmiştir. Gençlerin eğitim dışı tehlikeler olan alkolizme, keyif verici zehirlere, suçluluğa, kumara ve cehalete karşı korunmaları da Devlete yüklenmiştir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
IX. Gençlik ve spor **A. Gençliğin korunması** **MADDE 58. —** Devlet, istiklâl ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müsbet ilmin ışığında, Atatürk ilke ve inkılâpları doğrultusunda ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetişme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır. Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 58

Danışma Meclisinin 64 üncü maddesi prensip olarak aynen dikkate alınmış, ancak madde metninde yer alan «öğrenimleri süresince onları destekler.» hükmü Anayasanın 42 nci maddesi ile düzenlenmiş bir konuyu kapsadığından, bu maddede de tekrar yer verilmesine gerek bulunmayarak madde metninden çıkarılmıştır.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

B. Sporun geliştirilmesi ve tahkim

MADDE 59. — Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder.

Devlet başarılı sporcuyu korur.

(Ek: 17/3/2011-6214/1. md.) Spor federasyonlarının spor faaliyetlerinin yönetimine ve disiplinine ilişkin kararlarına karşı ancak zorunlu tahkim yoluna başvurulabilir. Tahkim kurulu kararları kesin olup bu kararlara karşı hiçbir yargı merciine başvurulamaz.

Maddenin İlk Hâli
B. Sporun geliştirilmesi **MADDE 59. —** Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder. Devlet başarılı sporcuyu korur.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
B. Sporun geliştirilmesi **MADDE 65. —** Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder. Devlet başarılı sporcuyu korur.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 65 *Sporun geliştirilmesi* Sağlık hizmetlerinin bir parçası, beden sağlığının spor yaptırarak korunmasıdır. Sporun kitlelere yayılması bu amacın teminine yarayacak araçlardan en etkinidir. Sporun geliştirilmesi sadece fiilen spor yapanlara değil, seyircileri için de eğitici ve sağlık kuralarına uygun bir ortamda yaşamaya sevkedici etkileri sebebiyle Devletçe ele alınması için bir başka sebeptir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
B. Sporun geliştirilmesi **MADDE 59. —** Danışma Meclisinin 65 inci maddesi 59 uncu madde olarak aynen kabul edilmiştir.

17/3/2011 Tarihli ve 6214 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
B. Sporun geliştirilmesi ve tahkim **MADDE 59. —** Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder. Devlet başarılı sporcuyu korur. Spor federasyonlarının spor faaliyetlerinin yönetimine ve disiplinine ilişkin kararlarına karşı ancak zorunlu tahkim yoluna başvurulabilir. Tahkim kurulu kararları kesin olup bu kararlara karşı hiçbir yargı merciine başvurulamaz.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 1- 7/11/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 59'uncu maddesinin ikinci fıkrasından sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkra eklenmiştir. "Spor faaliyetlerinin yönetilmesine ve disiplinine ilişkin uyuşmazlıkların yargı denetimine tabi olmaksızın kesin olarak zorunlu tahkim yolu ile çözülmesi, kanunla öngörülebilir. Ancak alacak haklarına ilişkin hükümler saklıdır."
Teklifin Madde Gerekçesi
Sporun kendine özgü yapısı, hızlı ve süratli bir şekilde yönetimini, disiplin yargılamasını ve denetimini beraberinde getirmektedir. Bu sürat spor faaliyetlerinin icra edilmesi için olmazsa olmaz bir şarttır. Belirli bir zaman diliminde yapılması planlanan spor faaliyetlerine ilişkin ihtilafların çok kısa bir zaman sürecinde kesin ve nihai olarak karara bağlanmaması halinde, o faaliyetin başarılı bir şekilde sonuçlandırılması mümkün değildir. Spor faaliyetlerinin kendine özgü ihtiyaçları, uzun zamana yayılan bir denetime müsaade etmemektedir. Bu ihtiyaçların çok kısa sürede çözüm gerektiren yapıları bu faaliyetlerle ilgili ihtilafların süratle ve kesin olarak sonuçlandırılmasını gerektirmektedir. Anayasada yapılan bu değişiklikle, sportif faaliyetlerin yönetilmesine ve disiplinine ilişkin ihtilafların süratle ve yargı denetimine tabi olmaksızın kesin olarak çözüme kavuşturulması amaçlanmıştır. Bu çerçevede ilgili kurulların müsabakalarla, kulüplerle, sporcularla ve sporla ilgili diğer kişiler hakkında verdikleri müsabakadan men, küme düşürme, ligden ihraç, ihraç, seyircisiz oynama ve puan tenzili gibi kararlarına karşı süratli ve kesin bir denetim yolu öngörülmektedir.

Bununla birlikte, kulüpler ile sporcu ya da teknik adamlar gibi diğer kişiler arasındaki alacak uyuşmazlıkların bu şekilde çözüme kavuşturulmasına dair bir zorunluluk bulunmamaktadır. Dolayısıyla, spor kulüpleri ile sporcu, teknik adam ve sporla ilgili diğer kişiler arasındaki alacak haklarına dair uyuşmazlıklar yetki ve göreve ilişkin genel hükümler çerçevesinde adli yargı yerlerinde görülecektir. Böylece, sporla ilgili hizmet, vekalet veya benzeri diğer sözleşmelerden kaynaklanan ifa, ifa etmeme, fesih ve tazminat gibi uyuşmazlıklar ile diğer alacak hakları, genel hükümlere tabi olacaktır.

Anayasa Komisyonu Raporu

Teklifin 1 inci maddesi üzerinde verilen bir önerge oy birliği ile kabul edilmiştir. Bu şekilde Anayasanın 59 uncu maddesinin kenar başlığına "ve tahkim" ibaresi eklenmiş; Madde, spor federasyonlarının organ ve kurullarının, sporun yönetilmesi ve disiplinine ilişkin olarak ihtar, kınama, para cezası, küme düşürme, hak mahrumiyeti, ligden ihraç, tescil iptali, üyeliğin askıya alınması ve üyelikten ihraç gibi bunun yanı sıra sporun yönetilmesine yönelik statü, talimat ve benzeri hukuki düzenlemeleri, müsabakaların icrasına, tatiline, ertelenmesine gibi verdikleri tüm kararlarına karşı sadece zorunlu tahkim yoluna gidilebileceği, zorunlu Tahkim Kurullarının kararlarının kesin olduğu, bu kararlara karşı istinaf, temyiz, karar düzeltme gibi kanun yollarına başvurulamayacağı, bu kararların hukuka aykırı olduğu iddiasıyla tespit, iptal ve tazminat davası açılması mümkün olmadığı vurgulanarak yeniden yazılmıştır. Bu düzenleme karşısında kulüp, sporcu, teknik adam, sağlık personeli, menajer ve maç organizatörü gibi sporla ilgili kişilerin kendi aralarında imzaladıkları transfer, geçici transfer, menajerlik, hizmet, vekalet ve maç organizatörlüğü gibi tüm sözleşmelerden kaynaklanan alacak iddia ve talepleri ile mali haklar, sporun yönetilmesi ve disiplinine ilişkin olmadığından bu kapsam dışındadır. Bu çerçevedeki uyuşmazlıklar ya yargı mercileri nezdinde dava yoluyla ya da tarafların tercihine göre, karşılıklı yazılı mutabakatları ile yargı denetimine tabi olmak üzere spor federasyonlarının kurulları önünde de çözülebilecektir. Benimsenen önerge doğrultusunda Teklifin 1 inci Maddesi Komisyonumuzca oy birliği ile kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 1- 7/11/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 59'uncu maddesinin kenar başlığı "B. Sporun geliştirilmesi ve tahkim" şeklinde değiştirilmiş ve maddeye aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

"Spor federasyonlarının spor faaliyetlerinin yönetimine ve disiplinine ilişkin kararlarına karşı ancak zorunlu tahkim yoluna başvurulabilir. Tahkim kurulu kararları kesin olup bu kararlara karşı hiçbir yargı merciine başvurulamaz."

X. Sosyal güvenlik hakları

A. Sosyal güvenlik hakkı

MADDE 60. — Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir.

Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
XI. Sosyal güvenlik hakları **A. Sosyal güvenlik hakkı** **MADDE 66. —** Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilâtı kurar.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 66 *Sosyal Güvenlik Hakkı* Sosyal güvenlik hakkı çalışanların yarını, güvencesidir. Devlet, esasen gerekli teşkilatı kurmuştur. Maddede kurulması öngörülen teşkilatın modernleştirilmesine, rasyonel çalışmasını sağlamak Devlet tarafından gerçekleştirilecektir. Sosyal güvenlik haklarının geliştirilmesi şüphesiz ekonomik gelişme çerçevesi içinde, ekonomik istikrar içinde gerçekleşebilir. Devlet, bu gereğe de riayet etmelidir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
X. Sosyal güvenlik hakları **A. Sosyal güvenlik hakkı** **MADDE 60. —** Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.

B. Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler

MADDE 61. — Devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malûl ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar.

Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır.

Yaşlılar, Devletçe korunur, Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir.

Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır.

Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
B. Şehitlerin dul ve yetimleriyle malûl ve gazilerin korunması **MADDE 67. —** Devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malûl ve gazilerini korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar. **C. Sakatların korunma hakkı** **MADDE 68. —** Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı her türlü tedbirleri alır, gerekli tesisleri kurar. **D. Yaşlıların korunma hakkı** **MADDE 69. —** Yaşlılar, Devletçe korunur. Yaşlılara devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir. **E. Korunmaya muhtaç çocuklar** **MADDE 70. —** Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbirleri alır ve gerekli tesisleri kurar veya kurdurur.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 67 *Şehitlerin dul ve yetimleriyle malul ve gazilerin korunması* Madde toplumumuzun fedakârlıklar yapmış olan bir kesimimin korunmasını bir direktif olarak vermektedir. Şehitlerin geride kalanlarına ve gazilerle ailelerinin korunması toplum için fedakârlıkta bulunan insanlara toplumun vereceği garantiler cümlesindendir. **MADDE — 68** *Sakatların korunma hakkı* Devlet, sakatların çalıştırılmasını sağlamak, bazı vergi muafiyetleri getirmek, sakatların rehabilitasyonu için gerekli önlemleri almakla yükümlüdür. **MADDE — 69** *Yaşlıların korunma hakkı* Üçüncü çağ denilen yaşta bulunanlar için, Devletin birtakım haklar tanıması, kolaylıklar getirmesi, korunmaları, huzurevlerinde rahatlarını temin etmesi, sosyal güvenliğin bir parçasıdır. Ülkemizde bir kısmı esasen gerçekleşmiş bulunan tedbirlerden zamanla diğerlerinin de gerçekleştirilmesi Devlete bir istikamet olarak gösterilmiştir.

MADDE — 70

Korunmaya muhtaç çocuklar

Korunmaya muhtaç çocuklar konusunda toplumumuzda her zaman var olan bir kamu temayülü Anayasayla düzenlenmiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

B. Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler.

MADDE 61. — Devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malûl gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar.

Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır.

Yaşlılar, Devletçe korunur. Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir.

Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır.

Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 61

Şehitlerin dul ve yetimleriyle malül ve gazilerin korunması, sakatların ve yaşlıların korunma hakkı ile korunmaya muhtaç çocuklar başlıklı Danışma Meclisince kabul edilen 67, 68, 69 ve 70 inci maddeler sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenleri kapsadığından birleştirilmek suretiyle 61 inci madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

C. Yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşları

MADDE 62. — Devlet, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
F. Yabancı ülkelerde yaşayan Türk vatandaşları **MADDE 71. —** Devlet, yabancı ülkelerde yaşayan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, Anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alır.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE - 71 *Yabancı ülkelerde yaşayan Türk vatandaşları* Yabancı ülkelere çalışmak üzere giden ve orada yaşayan Türklerin sayısı iki milyonu bulmuştur. Bu sayı azımsanmayacak nitelikte olup, küçümsenmeyecek bir topluluğun varlığına işaret etmektedir. Yabancı ülkelerde çalışan ve yaşayan Türklerin anavatan Türkiye ile olan ilişkilerini sürdürmekte müstesna bir gayret gösterdikleri bilinmektedir. Bu Türklerin ülkeleriyle olan bağlarını sürdürmekte ihtiyaçları olan kültür ve eğitim hizmetlerine Devlet katkısı zorunludur. Devlet, yabancı ülkelerdeki Türklerin aile birliğini sağlamak, parçalanmış ailelerin sorunlarının çözümüne yardımcı olmakla ödevlendirilmiştir. Yabancı ülkelerde yaşayan Türklerin sosyal güvenlikleri antlaşmalarla temin edilmektedir. Ancak bu alanda da yapılacak işler vardır ve madde devlete bu konuda yön göstermektedir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
C. Yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşları **MADDE 62. —** Devlet, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alır.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde - 62 Danışma Meclisinin 71 inci maddesinde yer alan «Yaşayan» sözcüğü esas itibariyle çalışanları içerdiğinden «çalışan» sözcüğü şeklinde değiştirilmiştir.

XI. Tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması

MADDE 63. — Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır.

Bu varlıklar ve değerlerden özel mülkiyet konusu olanlara getirilecek sınırlamalar ve bu nedenle hak sahiplerine yapılacak yardımlar ve tanınacak muafiyetler kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
XII. Tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması **MADDE 72. —** Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar; bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır. Bu varlıklar ve değerlerden özel mülkiyet konusu olanlara kanunla getirilecek sınırlamalar sebebiyle hak sahiplerinin uğrayacakları zararlar Devletçe karşılanır.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 72 *Tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması* Devlet, tarih ve kültür varlıklarının korunmasını temin etmelidir. Devlet, bu varlıkların toplanmasını, bulunmasını, restorasyonunu, müzelerde teşhirini sağlamalı; tahriplerini, yurt dışına kaçırılmalarını önlemeli; yurt dışına taşınmış olanların yurda iadesini mümkün kılacak girişimlerde bulunmalıdır. Kanun koyucu, tarih ve kültür varlıklarını koruyucu tedbirleri ihtiva eden mevzuatı geliştirmelidir. Kanun koyucu, tarih ve kültür varlıklarını koruyucu yapılması yerine, bu yapıların sahiplerinde bırakılarak, onlara yardım yapılması da tedbir olarak düzenlenebilir. Tarih ve kültür varlıklarının korunmasında eğitimin rolü olduğuna göre Devlet buna da özen göstermeli. Tarih ve kültür varlıkları özel mülkiyette ise ve bunlar için kanunla sınırlama getirilmişse, hak sahiplerinin uğradığı zararın Devletçe tazmin edilmesi gerekir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
XI. Tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması. **MADDE 63. —** Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır. Bu varlıklar ve değerlerden özel mülkiyet konusu olanlara getirilecek sınırlamalar ve bu nedenle hak sahiplerine yapılacak yardımlar ve tanınacak muafiyetler kanunla düzenlenir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde — 63 Danışma Meclisince kabul edilen 72 nci maddenin ikinci fıkrasında yer alan «zararlar Devletçe ödenir.» hükmü ölçüsüz uygulamalara neden olabileceğinden ve amaçlanan «yapılacak yardımlar ve tanınacak muafiyetler» olduğundan, anılan ikinci fıkra bu amaca uygun bir şekilde yeniden düzenlenmiştir.

XII. Sanatın ve sanatçının korunması

MADDE 64. — Devlet, sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur. Sanat eserlerinin ve sanatçının korunması, değerlendirilmesi, desteklenmesi ve sanat sevgisinin yayılması için gereken tedbirleri alır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
XIII. Sanatın ve sanatçının korunması **MADDE 73. —** Devlet, sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur. Sanat eserlerinin ve sanatçının korunması, değerlendirilmesi, desteklenmesi ve sanat sevgisinin yayılması için gereken tedbirleri alır.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE - 73 *Sanatın ve sanatçının korunması* Devletin sanat faaliyetlerini himaye etmesi, sanat eserlerini koruması, değerlendirmeye çalışması desteklemesi; sanatçıları koruması Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Türk Devlet hayatının geleneklerine dahil olmuştur. Anayasada yukarıda belirlenen konularda Devlete ödev yüklenmesi, özellikle bu geleneğin teyidi mahiyetindedir. Sanatçılara ve sanata verilen önemin geliştirilmesi ise bu maddenin anahedefidir. «Devlet sanatçıyı korur» ifadesi Türk Devletinin gelecek yıllardaki bu alandaki ödevlerinden en önemlisine işaret etmek üzere maddeye alınmıştır.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
XII. Sanatın ve sanatçının korunması **MADDE 64. —** Danışma Meclisi metninin 73 üncü maddesi 64 üncü madde olarak aynen kabul edilmiştir.

XIII. Devletin iktisadî ve sosyal ödevlerinin sınırları

MADDE 65. — (Değişik: 3/10/2001-4709/22. md.)

Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.

Maddenin İlk Hâli
XIII. Sosyal ve ekonomik hakların sınırı **MADDE 65. —** Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, ekonomik istikrarın korunmasını gözeterek, malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
XIV. Sosyal ve iktisadî hakların sınırı **MADDE 74. —** Devlet, sosyal ve iktisadî alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, iktisadî istikrarın korunmasını gözeterek, malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 74 *Sosyal ve iktisadî hakların sınırı* Anayasada yer alan sosyal ve ekonomik hakların Devlet tarafından gerçekleştirilmesi ancak malî kaynakların yeterliği ölçüsünde mümkündür. Malî kaynakların yeterliği Devletin kaynaklarını zorlamadan tabiî bir sınır teşkil eder. Bu kaynakların zorlanması halinde ekonomik istikrarın bozulması mukadderdir. Ekonomik istikrarın bozulması ise, her şeyden önce Devletin ekonomik ve sosyal ödevlerinin aksaması sonucunu doğurur. Bundan ise, her şeyden önce bu haklardan yararlanacak olan şahıslar zarar görür. Madde, hiç kimseye Devletten sosyal ve ekonomik hakları gerçekleştirmesini isteme hakkı vermediğini, bu hakların devlete yüklenen ödevlerden ibaret olduğunu belirlemektedir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
XIII. Sosyal ve ekonomik hakların sınırı **MADDE 65. —** Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, ekonomik istikrarın korunmasını gözeterek, malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde — 65 Danışma Meclisince kabul edilen 74 üncü maddedeki «iktisadî» sözcüğü terim birliğini sağlamak amacıyla «ekonomik» sözcüğü olarak değiştirilmiştir.

3/10/2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
XIII. Devletin iktisadî ve sosyal ödevlerinin sınırları **MADDE 65. -** Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
Madde 22. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 65 inci maddesi kenar başlığı ile birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. XIII. Devletin iktisadî ve sosyal ödevlerinin sınırları Madde 65. - Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 22. – Maddenin kenar başlığı içeriğine uygun hale getirilmiştir.
Anayasa Komisyonu Raporu
… Anayasanın 65 inci maddesinin kenar başlığının içeriğine uygun hale getirmeyi amaçlayan çerçeve 22 [nci maddesi], …, Komisyonumuzca oy birliği ile kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
Madde 22. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 65 inci maddesi kenar başlığı ile birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. XIII. Devletin iktisadî ve sosyal ödevlerinin sınırları Madde 65. - Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
Siyasî Haklar ve Ödevler

I. Türk vatandaşlığı

MADDE 66. — Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür.

Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türktür. (Mülga: 3/10/2001-4709/23. md.)

Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir.

Hiçbir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz.

Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz.

Maddenin İlk Hâli

I. Türk vatandaşlığı

MADDE 66. — Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür.

Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türktür. Yabancı babadan ve Türk anadan olan çocuğun vatandaşlığı kanunla düzenlenir.

Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir.

Hiçbir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz.

Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Siyasî Haklar ve Ödevler

I. Türk vatandaşlığı

MADDE 75. — Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür.

Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türktür. Yabancı babadan ve Türk anadan olan çocuğun vatandaşlığı kanunla düzenlenir.

Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir.

Hiçbir Türk, Devlete ve vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz.

Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE - 75

Türk vatandaşlığı

Vatandaşlık önemli bir bağdır. Bu bağın önemini ve niteliğini belirtme bakımından maddenin başlığı olan 1961 Anayasasındaki 54 üncü maddenin vatandaşlık başlığı «Türk vatandaşlığı» haline getirilmiştir. Bu suretle vatandaşlık bağı ile Devlete bağlı olan herkes deyiminden Türk vatandaşlık bağı ile Devlete bağlı olan herkes Türk vatandaşıdır denmek istenmiştir. Bu şekilde vatandaşlık bağının Türklüğü kazandırmada daha kuvvetli bir bağ olduğu vurgulanmak istenmiştir.

1961 Anayasasının kabul ettiği kan esasına göre Türk ana veya babanın çocuğunun Türk olduğu prensibi korunmuştur. Türk ananın Türk babadan olan çocukları ile evlilik dışında herhalde doğan çocukları Türktür. Yabancı babadan ve Türk anadan evlilik içinde doğan çocuğun vatandaşlığı kanuna bırakılmıştır.

Bu esaslar gözönünde bulundurularak Türk vatandaşlığını kazanma ve kaybetme şartları kanuna bırakılmıştır.

Türk vatandaşlarının vatandaşlıktan çıkarılması 1961 Anayasasında vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylem kararını ölçüsüne bağlanmıştır. Bu ölçü yetersiz ve açık görülmemiştir. Daha açık ve tutarlı olmak için Devlete ve vatana deyimi tercih edilmiştir. Çünkü vatandaşlık kişi ile Devlet arasındaki bağdır. Vatandaşlık görevlerini Devlet tespit eder. Bunlarla bağdaşmayan eylemler Devlete bağlılıkla bağdaşmayan eylem olarak daha tutarlı bir açıklamadır.

Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolunun kapatılmayacağı 1961 Anayasasındaki gibi aynen korunmuştur.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Siyasî Haklar ve Ödevler

I. Türk vatandaşlığı

MADDE 66. — Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür.

Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türktür. Yabancı babadan ve Türk anadan olan çocuğun vatandaşlığı kanunla düzenlenir.

Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir.

Hiçbir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz.

Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde – 66

Türk Vatandaşlığına ilişkin Danışma Meclisince kabul edilen 75 inci maddenin dördüncü fıkrasındaki «Devlete ve» sözcükleri madde metninden çıkarılmıştır. Zira «Vatana bağlılıkla bağdaşmayan» sözcükleri bugüne kadar uygulanmış bir çerçeve hüküm niteliğindedir. Bu nedenle vatan kelimesinin anlamı da dikkate alınarak madde 1961 Anayasasına benzer şekilde yeniden düzenlenmiştir.

3/10/2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
I. Türk vatandaşlığı **MADDE 66. —** Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür. Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türktür. (Mülga: 3/10/2001-4709/23. md.) Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir. Hiçbir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz. Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz**.**

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 23. - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 66 ncı maddesinin ikinci fıkrasının ikinci cümlesi madde metninden çıkarılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 23. – Kadın - erkek arasında eşitsizlik yarattığı düşünülen hüküm, metinden çıkarılmıştır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…, kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik olarak Anayasanın 66 ncı maddesinde değişiklik içeren çerçeve 23 üncü madde[s]i Komisyonumuzca oy birliği ile kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 23.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 66 ncı maddesinin ikinci fıkrasının ikinci cümlesi madde metninden çıkarılmıştır.

II. Seçme, seçilme ve siyasî faaliyette bulunma hakları

MADDE 67. — Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasî parti içinde siyasî faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir.

(Değişik: 23/7/1995-4121/5. md.) Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır. Ancak, yurt dışında bulunan Türk vatandaşlarının oy hakkını kullanabilmeleri amacıyla kanun, uygulanabilir tedbirleri belirler.

(Değişik: 17/5/1987-3361/1. md.; Değişik: 23/7/1995-4121/5. md.) Onsekiz yaşını dolduran her Türk vatandaşı seçme ve halkoylamasına katılma haklarına sahiptir.

Bu hakların kullanılması kanunla düzenlenir.

(Değişik: 23/7/1995-4121/5. md.; Değişik: 3/10/2001-4709/24. md.) Silah altında bulunan er ve erbaşlar ile askeri öğrenciler, taksirli suçlardan hüküm giyenler hariç ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlüler oy kullanamazlar. Ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde oy kullanılması ve oyların sayım ve dökümünde seçim emniyeti açısından alınması gerekli tedbirler Yüksek Seçim Kurulu tarafından tespit edilir ve görevli hâkimin yerinde yönetim ve denetimi altında yapılır.

(Ek: 23/7/1995-4121/5. md.) Seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenir.

(Ek: 3/10/2001-4709/24. md.) Seçim kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz.

Maddenin İlk Hâli
II. Seçme, seçilme ve siyasî faaliyette bulunma hakları **MADDE 67. —** Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasî parti içinde siyasî faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir. Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır. Yirmibir yaşını dolduran her Türk vatandaşı, seçme ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir. Bu hakların kullanılması kanunla düzenlenir. Silah altında bulunan er ve erbaşlarla, askerî öğrenciler, ceza ve tevkif evlerinde bulunan tutuklular ve hükümlüler oy kullanamazlar.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
II. Seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakları **MADDE 76. —** Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasî parti içinde siyasî faaliyette bulunma hakkına sahiptir. Seçimler, serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır. Yirmibir yaşını dolduran her Türk vatandaşı, seçme hakkına sahiptir. Silâh altında bulunan er ve erbaşlarla, ceza ve tevkif evlerinde bulunan tutuklular ve hükümlüler seçimlerde oy kullanamazlar. Bu hakların kullanılması kanunla düzenlenir.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE - 76 *Seçme, seçilme ve siyasî faaliyette bulunma hakları* 1961 Cumhuriyet Anayasasının 55 inci maddesinin karşılığı olarak düzenlenmiş olan bu maddenin başlığı seçme, seçilme ve siyasî faaliyette bulunma olarak düşünülmüştür. 1961 Anayasasının siyasî haklarla ilgili maddelerinde vatandaşın asıl hakkı olan siyasî faaliyette bulunma ancak seçme, seçilme siyasî partiye girme ve çıkma ve bu bölümde sayılıp düzenlenen maddelerde gösterilenler olarak görülmekte idi.

Halbuki vatandaşların asıl siyasî hakkı tek başına veya bir siyasî partide siyasî faaliyette bulunmadır. 1961'in düzenleme tarzı vatandaş sanki tek başına siyasî faaliyette bulunma hakkına sahip değilmiş intibaını uyandırmakta idi. Bu nedenle siyasî partilerde siyasî faaliyete katılanlarla tek başına siyasî faaliyette bulunanlar arasında tek başına olanlar aleyhine farklar yaratılmakta idi.

76 ncı madde seçme ve seçilme yanında vatandaşın tek başına veya bir siyasî partide siyasî faaliyette bulunma da yer almıştır.

Seçme ve seçilme ile ilgili olarak 55 inci maddede yer alan bütün prensipler aynen muhafaza edilmiştir.

Seçme ve seçilme alanında getirilen yenilik seçimlerle ilgili daha önce 78 inci maddedeki yargı güvencesi burada genel bir ilke olarak kabul edilmiştir.

76 ncı maddenin 2 nci fıkrası bu nedenle «Seçimler, serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre yargı yönetim ve denetimi altında olur.» şeklinde düzenlenmiştir. Bu suretle demokrasinin kaynağı olan egemenliğin seçim yolu ile yansımasında bütün seçimler yargı yönetim ve denetimi altına alınmıştır.

Maddenin 3 üncü fıkrasında seçmen yaşı tesbit edilmiştir. 1924 Anayasasında seçmen yaşı 22 olarak yer almıştı. 1961 Anayasa'sı seçmen yaşına yer vermemiştir. Bundan sonra seçmen yaşı partiler arasında çekişme konusu yapılmış bundan da huzursuzluk çıkmıştır. Bütün bu nedenlerle seçme hakkının 21 yaşı dolduranlara tanınması uygun görülmüştür.

Bu maddenin 4 üncü fıkrasında silah altında bulunan er ve erbaşlarla, ceza ve tevkif evlerinde bulunan tutuklular ve hükümlülerin oy kullanamayacaklarının uygun olacağı kabul edilmiştir.

Son fıkra bu hakların kullanılmasının kanunla düzenleneceğini göstermektedir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

II. Seçme, seçilme ve siyasî faaliyette bulunma hakları

MADDE 67. — Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasî parti içinde siyasî faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir.

Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır.

Yirmibir yaşını dolduran her Türk vatandaşı, seçme ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir.

Bu hakların kullanılması kanunla düzenlenir.

Silah altında bulunan er ve erbaşlarla, askerî öğrenciler, ceza ve tevkif evlerinde bulunan tutuklular ve hükümlüler oy kullanamazlar.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde - 67 Danışma Meclisince kabul edilen 76 ncı madde metnine, Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların gerektiğinde halkoylamasına sunulabileceği de gözönünde tutularak «Halkoylaması» sözcüğü eklenmiştir.

17/5/1987 Tarihli ve 3361 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
II. Seçme, seçilme ve siyasî faaliyette bulunma hakları **MADDE 67. —** Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasî parti içinde siyasî faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir. Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır. Seçimlerin ve halkoylamasının yapıldığı yılda, ay ve gün hesaba katılmaksızın, 20 yaşına giren her Türk vatandaşı seçme ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir. Bu hakların kullanılması kanunla düzenlenir. Silah altında bulunan er ve erbaşlarla, askerî öğrenciler, ceza ve tevkif evlerinde bulunan tutuklular ve hükümlüler oy kullanamazlar.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 1. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 67 nci maddesinin 3 üncü fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. «Seçimlerin ve halk oylamasının yapıldığı yılda, ay ve gün hesaba katılmaksızın, 20 yaşına giren her Türk vatandaşı seçme ve halk oylamasına katılma hakkına sahiptir».
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 1. — T.C. Anayasasının «Seçme, seçilme ve siyasî faaliyette bulunma hakları» başlıklı 67 nci maddenin 3 üncü fıkrasında seçme yaşının 21'den 20'ye indirilmesi, memleketin sosyal durumu itibariyle uygun görülmüştür. Burada bazı tereddütleri gidermek maksadıyla 19 yaşını bitiren ve 20 yaşına giren her Türk vatandaşı seçme ve halk oylamasına katılma hakkına sahip olarak tespit edilmiştir. 20 yaşına girenlerin ay ve günlerinin aranmasına ve hesaba katılmasına gerek görülmemiştir.
Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin 1 ve 2 nci maddeleri aynen kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 1. — Teklifin 1 inci Maddesi aynen kabul edilmiştir.

23/7/1995 Tarihli ve 4121 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
II. Seçme, seçilme ve siyasî faaliyette bulunma hakları **MADDE 67. —** Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasî parti içinde siyasî faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir. Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır. Ancak, yurt dışında bulunan Türk vatandaşlarının oy hakkını kullanabilmeleri amacıyla kanun, uygulanabilir tedbirleri belirler. Onsekiz yaşını dolduran her Türk vatandaşı seçme ve halkoylamasına katılma haklarına sahiptir. Bu hakların kullanılması kanunla düzenlenir. Silah altında bulunan er ve erbaşlar ile askeri öğrenciler, ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlüler oy kullanamazlar. Ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde bulunan tutukluların seçme haklarını kullanmalarında, oyların sayım ve dökümünde seçim emniyeti açısından alınması gerekli tedbirler Yüksek Seçim Kurulu tarafından tespit edilir ve görevli hâkimin yerinde yönetim ve denetimi altında yapılır. Seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 7. - 7.11.1982 tarihli 2709 numaralı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 67 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. Seçme, seçilme ve siyasî faaliyette bulunma hakları Madde 67. - Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasî parti içinde siyasî faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir. Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır. Ancak yurtdışında bulunan vatandaşların oy hakkından yararlanabilmeleri amacıyla kanunla özel düzenleme yapılabilir. Onsekiz yaşını dolduran her Türk vatandaşı seçme ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir.

Bu hakların kullanılması kanunla düzenlenir.

Silah altında bulunan er ve erbaşlarla, askerî öğrenciler, ceza ve tutukevlerinde bulunan tutuklular ve hükümlüler oy kullanamazlar.

Seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak bir biçimde düzenlenir.

Teklifin Madde Gerekçesi

Madde 7. — Teklifin 7 nci maddesi ile T.C. Anayasasının 67 nci maddesinin 2 nci fıkrasına yurt dışında bulunan vatandaşlarımıza oy hakkı tanınmasına ilişkin yasal düzenleme yapılabileceği hükmü getirilmiş.

İkinci fıkradaki seçme ve halk oylamasına katılma yaşı 18 olarak düzenlenmiş, maddeye bir fıkra eklenerek seçim kanunlarının yapılmasındaki temel ilkelerle ilgili uyulması gereken hususlar düzenlenmiştir.

Anayasa Komisyonu Raporu

IV. Komisyon metninin 6 ncı maddesine eş düşen Teklifin 7 nci maddesi, Anayasanın 67 nci maddesini değiştirirken bu maddenin ilk fıkrası ile ikinci fıkrasına değişiklik getirmemektedir. Teklif, Anayasanın bu maddesinin ikinci fıkrasına, yurt dışında bulunan Türk vatandaşlarının oy hakkını kullanabilmeleri için seçimlerin genel ilkelerine istisna getiren bazı özel düzenlemeler yapılabilmesini öngören bir cümle eklemektedir. Bu düzenlemenin, hukukla bağlı demokratik bir devletin değişmez ilkelerini oluşturan seçimlerin serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy ve açık sayım ve döküm esaslarına dayanması elbette geçerli olmaya devam edecektir. Bu fıkraya eklenen bu cümleden maksat, seçimlerin yurt dışında cereyan edecek işlemlerinde mahallinde yargı yönetim ve denetiminin mevcut olmayabileceğini vurgulamaktan ve saklı tutulacak ilkelerin de özel biçimde düzenlenebilmesini sağlamaktan ibarettir. Komisyonumuz, bu değişikliği yazım tarzını düzelterek benimsemiştir.

Teklif, Anayasanın aynı maddesinin üçüncü fıkrasındaki seçmen olma yaşını, ondokuzuncu yaşın tamamlandığı tarihden (Anayasadaki deyimle, yirminci yaşa girilmesinden) onsekizinci yaşın tamamlandığı tarihe indirmektedir.

Arada sadece tek yıllık bir fark olduğu için Komisyonumuz, bu değişikliği kabul etmiştir. Seçmen listeleri hazırlanırken bu bağlamda dikkate alınması gereken husus, onsekizinci yaşın seçim gününe kadar (o gün dahil) doldurulmuş olması gereğidir.

Teklif, Anayasanın aynı maddesinin 4 üncü fıkrasını değiştirmemiş olup, Komisyonumuz da aynı görüşü paylaşmaktadır. Bu suretle, seçme ve halk oylamasına katılma haklarının kullanılması kanunla düzenlenmeye devam olunacaktır.

Teklif, aynı maddenin son fıkrasını da değiştirmemiş olup Komisyonumuz, bu metni hukuki terimlere uygun biçimde kaleme almıştır. Bu vesileyle, Komisyonumuz, Anayasada halen yer alıp tutukluların oy kullanmasını engelleyen hükmü kaldırmayı uygun görmüştür. Gerçekten hukukun evrensel genel ilkelerinden biri de kimsenin kesin hüküm giymedikçe suçlu sayılamayacağı yolunda olup, suçluluğu kesinleşmiş olmayan bir kişiyi oy hakkından yoksun kılmak insan haklarının dayandığı genel ilkeler açısından düşünülemez. Bununla beraber, Komisyonumuz tutukluların oy kullanma işlemleri ile ilgili olarak Yüksek Seçim Kurulunun gerekli özel tedbirleri alması lüzumunu hatırlatmayı ve herhalde bir hâkimin bu işlemleri yerinde yürütmek ve denetlemekle görevli olması mecburiyetini getirmeyi seçim emniyeti açısından gerekli görmüştür.

Teklif, bu maddeye "seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenir." tarzında yazılmış bir fıkra eklemekte olup, Komisyonumuz, bu metni genel bir ilke olarak benimsemiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 6. - 1. 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 67 nci maddesinin iki ve üçüncü fıkraları aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir :

Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır. Ancak, yurt dışında bulunan Türk vatandaşlarının oy hakkını kullanabilmeleri amacıyla kanunla özel düzenlemeler yapılabilir.

Onsekiz yaşını dolduran her Türk vatandaşı seçme ve halkoylamasına katılma haklarına sahiptir.

2. Anayasanın aynı maddesinin beşinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Silah altında bulunan er ve erbaşlar ile, askeri öğrenciler, ceza - infaz kurumlarında bulunan hükümlüler oy kullanamazlar. Ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde bulunan tutukluların seçme haklarını kullanmalarında oyların sayım ve dökümünde seçim emniyeti açısından alınması gerekli tedbirler Yüksek Seçim Kurulu tarafından tespit edilir ve görevli hâkimin yerinde yönetim ve denetimi altında yapılır.

3. Anayasanın aynı maddesine aşağıdaki fıkra altıncı fıkra olarak eklenmiştir:

Seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenir.

Genel Kurul Görüşmeleri

(19. Dönem, 93. Cilt, 145. Birleşim, Sayfa 149, 150, 158)

Anayasa değişikliğine ilişkin kanun teklifinin ikinci görüşmeye esas metninin 5. maddesinde yer alan, Anayasa'nın 67. maddesine ait değişiklik metninin birinci bendinde yer alan ilk fıkranın ikinci cümlesinin aşağıdaki şekilde değiştirilmesi yönünde önerge verilmiştir:

"Ancak yurtdışında bulunan Türk vatandaşlarının oy hakkını kullanabilmeleri amacıyla kanun, uygulanabilir tedbirleri belirler."

Önerge kabul edilmiştir. Bu doğrultuda madde; önergeyle değişik şekliyle, yapılan oylama sonucunda kabul edilmiştir.

3/10/2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
II. Seçme, seçilme ve siyasî faaliyette bulunma hakları **MADDE 67. —** Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasî parti içinde siyasî faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir. Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır. Ancak, yurt dışında bulunan Türk vatandaşlarının oy hakkını kullanabilmeleri amacıyla kanun, uygulanabilir tedbirleri belirler. Onsekiz yaşını dolduran her Türk vatandaşı seçme ve halkoylamasına katılma haklarına sahiptir. Bu hakların kullanılması kanunla düzenlenir. Silah altında bulunan er ve erbaşlar ile askeri öğrenciler, taksirli suçlardan hüküm giyenler hariç ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlüler oy kullanamazlar. Ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde oy kullanılması ve oyların sayım ve dökümünde seçim emniyeti açısından alınması gerekli tedbirler Yüksek Seçim Kurulu tarafından tespit edilir ve görevli hâkimin yerinde yönetim ve denetimi altında yapılır. Seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenir. Seçim kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 24. - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 67 nci maddesinin beşinci fıkrasına "... askerî öğrenciler" ibaresinden sonra gelmek üzere "taksirli suçlardan hüküm giyenler hariç" ibaresi eklenmiş, mevcut son fıkrası yürürlükten kaldırılmış ve maddeye aşağıdaki son fıkra eklenmiştir. "Seçime bir yıldan daha az süre kaldığı zaman içinde seçim kanunlarında yapılan değişiklikler, izleyen seçimden sonra yürürlüğe girer."
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 24. – Temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkeleri, bağdaştırılması son derece zor olan ilkelerdir. Ayrıca oldukça soyut olan bu ilkeler seçim kanunlarında köklü değişiklikler yapılması yolunda bir engel oluşturmaktadır. Bu nedenle kaldırılmasının uygun olacağı düşünülmüştür. Yeni eklenen bir fıkra ile konjonktürel değişikliklere seçim kanunları açısından yer verilmemesi amaçlanmıştır.

Anayasa Komisyonu Raporu
Çerçeve 24 üncü maddede Anayasanın 67 nci maddesinin beşinci fıkrasında geçen "bulunan tutukluların seçme haklarını kullanmalarında" ibaresinin "oy kullanılması ve" olarak değiştirilmesi ve mevcut metnin son fıkrasının muhafaza edilmesi önerilmiştir. Ayrıca maddeye eklenen son fıkra yazım tekniğine uygun hale getirilmiştir. Madde bu değişiklikler ile birlikte Komisyonumuzca oy çokluğu ile kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 24. - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 67 nci maddesinin beşinci fıkrasına "askerî öğrenciler," ibaresinden sonra gelmek üzere "taksirli suçlardan hüküm giyenler hariç" ibaresi eklenmiş ve "bulunan tutukluların seçme haklarını kullanmalarında," ibaresi "oy kullanılması ve" şeklinde değiştirilmiş ve maddeye aşağıdaki son fıkra eklenmiştir. "Seçim kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz."

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

III. Siyasî partilerle ilgili hükümler

A. Parti kurma, partilere girme ve partilerden ayrılma

MADDE 68. — (Değişik: 23/7/1995-4121/6. md.)

Vatandaşlar, siyasi parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden ayrılma hakkına sahiptir. Parti üyesi olabilmek için onsekiz yaşını doldurmuş olmak gerekir.

Siyasi partiler, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Siyasi partiler önceden izin almadan kurulurlar ve Anayasa ve kanun hükümleri içerisinde faaliyetlerini sürdürürler.

Siyasi partilerin tüzük ve programları ile eylemleri, Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve Milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz; sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz; suç işlenmesini teşvik edemez.

Hâkimler ve savcılar, Sayıştay dahil yüksek yargı organları mensupları, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri, yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri, Silahlı Kuvvetler mensupları ile yükseköğretim öncesi öğrencileri siyasi partilere üye olamazlar.

Yüksek öğretim elemanlarının siyasi partilere üye olmaları ancak kanunla düzenlenebilir. Kanun bu elemanların, siyasi partilerin merkez organları dışında kalan parti görevi almalarına cevaz veremez ve parti üyesi yüksek öğretim elemanlarının yüksek öğretim kurumlarında uyacakları esasları belirler.

Yüksek öğretim öğrencilerinin siyasi partilere üye olabilmelerine ilişkin esaslar kanunla düzenlenir.

Siyasi partilere, Devlet, yeterli düzeyde ve hakça mali yardım yapar. Partilere yapılacak yardımın, alacakları üye aidatının ve bağışların tabi olduğu esaslar kanunla düzenlenir.

Maddenin İlk Hâli

A. Parti kurma, partilere girme ve partilerden çıkma

MADDE 68. — Vatandaşlar, siyasî parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden çıkma hakkına sahiptir. Parti üyesi olabilmek için yirmibir yaşını ikmal etmek şarttır.

Siyasî partiler, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Siyasî partiler, önceden izin almadan kurulurlar ve Anayasa ve kanun hükümleri içinde faaliyetlerini sürdürürler.

Siyasî partilerin tüzük ve programları, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, millet egemenliğine, demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz.

Sınıf veya zümre egemenliğini veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayan siyasî partiler kurulamaz.

Siyasî partiler, yurt dışında teşkilatlanıp faaliyette bulunamaz, kadın kolu, gençlik kolu ve benzeri şekilde ayrıcalık yaratan yan kuruluşlar meydana getiremez, vakıf kuramazlar.

Hâkimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri, öğrenciler ve Silahlı Kuvvetler mensupları siyasî partilere giremezler.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin

III. Siyasî partilerle ilgili hükümler

A. Parti kurma, partilere girme ve partilerden çıkma hakkı

MADDE 77. — Vatandaşlar, siyasî parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden çıkma hakkına sahiptir.

Siyasî partiler, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Siyasî partiler, önceden izin almadan kurulurlar ve Anayasa ve kanun hükümleri içinde faaliyetlerini sürdürürler.

Siyasî partilerin tüzük ve programları, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, millet egemenliğine, demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz.

Sınıf veya zümre egemenliğini veya herhangi tür bir diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayan siyasî partiler kurulamaz.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE – 77

Parti kurma, partilere girme ve partilerden çıkma hakkı

1961 Anayasasının 56 ncı maddede düzenlenen siyasî partilerin kurulması ve siyasî partilere girip çıkma serbestisi bu maddede aynen muhafaza edilmiştir.

Siyasî partilerin demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsuru olduğu yeniden vurgulanmış ancak ister muhalefette ister iktidarda olsunlar deyimine ihtiyaç duyulmamıştır. Demokraside partiler demokrasi kuralları içinde muhalefet ve iktidar partisi rolünü oynarlar.

Siyasî partilerin kuruluşunda tüzük ve programlarının uyacağı esasları Anayasada belirtmek uygun görülmüştür. Kuruluşta siyasî partilerin tüzüklerinin ve programlarının uyacağı esaslar 77 nci madde 4 üncü fıkrasında gösterilmiştir.

77 nci madde son fıkrası Türkiye'de kurulması yasak olan siyasî partileri belirtmiştir.

1961 Anayasasında, Anayasanın sağa ve sola ve ne oranda açık olduğu ilk yıllardan beri tartışma konusu olmuştur. Bu nedenle bu gibi tartışmalara son vermek için, Türkiye'de bundan böyle sınıf ve zümre esasını, komünizmi, faşizmi, teokrasiyi, ve herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi esas alan siyasî partinin kurulamayacağını kabul etmiştir.

Türkiye'de demokrasinin bu sistemleri amaçlamadığı ve Türk Milletinin bu düşünceleri savunan sistemlere ihtiyaçı olmadığı; Atatürk ilkeleri ışığında bir demokrasinin bu düşünceleri reddettiği sonucuna varılmıştır. Türk Milletinin bu düşüncelere dayanan sistemlerden uzak olan bir demokrasi ile daha rahat ve huzur içinde kendi birlik ve beraberliğini koruyacağını ve bağımsız kalacağı ve kalkınmasını yapabileceği sonucuna varılmıştır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

III. Siyasî partilerle ilgili hükümler

A. Parti kurma, partilere girme ve partilerden çıkma

MADDE 68. — Vatandaşlar, siyasî parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden çıkma hakkına sahiptir. Parti üyesi olabilmek için yirmibir yaşını ikmal etmek şarttır.

Siyasî partiler, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Siyasî partiler, önceden izin almadan kurulurlar ve Anayasa ve kanun hükümleri içinde faaliyetlerini sürdürürler.

Siyasî partilerin tüzük ve programları, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, millet egemenliğine, demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz.

Sınıf veya zümre egemenliğini veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayan siyasî partiler kurulamaz.

Siyasî partiler, yurt dışında teşkilatlanıp faaliyette bulunamaz, kadın kolu, gençlik kolu ve benzeri şekilde ayrıcalık yaratan yan kuruluşlar meydana getiremez, vakıf kuramazlar.

Hâkimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri, öğrenciler ve Silahlı Kuvvetler mensupları siyasî partilere giremezler.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde - 68

Danışma Meclisinin 77 nci maddesi 68 inci madde olarak düzenlenmiş ve parti üyesi olabilmek için seçmen yaşında olduğu gibi yirmibir yaşını ikmal etme koşulu getirilmiştir. Ayrıca, maddeye ilâve edilen bir fıkra ile siyasî partilerin kadın kolu, gençlik kolu ve benzeri şekilde yan kuruluşlar meydana getiremeyecekleri, vakıf kuramayacakları ve yurt dışında teşkilatlanıp faaliyette bulunamayacakları hükmü eklenmiştir.

Maddeye eklenen diğer bir fıkra ile de siyasî partilere giremeyecek kamu görevlileri belirtilmiştir. Bu fıkrada bir taraftan sayma sistemine gidilirken, diğer taraftan değişik yorumlara sebebiyet verilmemesi amacıyla kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri deyimine madde metninde yer verilmiştir. Ayrıca, yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ile öğrenciler ve Silahlı Kuvvetler mensuplarının da siyasî partilere giremeyecekleri açık bir şekilde belirtilmiştir.

23/7/1995 Tarihli ve 4121 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik

III. Siyasî partilerle ilgili hükümler

A. Parti kurma, partilere girme ve partilerden ayrılma

MADDE 68.- Vatandaşlar, siyasi parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden ayrılma hakkına sahiptir. Parti üyesi olabilmek için onsekiz yaşını doldurmuş olmak gerekir.

Siyasi partiler, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Siyasi partiler önceden izin almadan kurulurlar ve Anayasa ve kanun hükümleri içerisinde faaliyetlerini sürdürürler.

Siyasi partilerin tüzük ve programları ile eylemleri, Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve Milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz; sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz; suç işlenmesini teşvik edemez.

Hâkimler ve savcılar, Sayıştay dahil yüksek yargı organları mensupları, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri, yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri, Silahlı Kuvvetler mensupları ile yükseköğretim öncesi öğrencileri siyasi partilere üye olamazlar.

Yüksek öğretim elemanlarının siyasi partilere üye olmaları ancak kanunla düzenlenebilir. Kanun bu elemanların, siyasi partilerin merkez organları dışında kalan parti görevi almalarına cevaz veremez ve parti üyesi yüksek öğretim elemanlarının yüksek öğretim kurumlarında uyacakları esasları belirler.

Yüksek öğretim öğrencilerinin siyasi partilere üye olabilmelerine ilişkin esaslar kanunla düzenlenir.

Siyasi partilere, Devlet, yeterli düzeyde ve hakça mali yardım yapar. Partilere yapılacak yardımın, alacakları üye aidatının ve bağışların tabi olduğu esaslar kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 8. - 7.11.1982 tarihli 2709 numaralı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 68 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. *Parti kurma, partilere girme ve partilerden çıkma* Madde 68. - Vatandaşlar, siyasî parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden çıkma hakkına sahiptir. Parti üyesi olabilmek için onsekiz yaşını doldurmuş olmak şarttır. Siyasî partiler, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır. Siyasî partiler önceden izin almadan kurulurlar ve Anayasa ilkeleri ve kanun hükümleri içerisinde faaliyetlerini sürdürürler. Siyasî partilerin tüzük ve programları, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, millet egemenliğine, demokratik ve laik cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz. Sınıf, zümre veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz. Hakimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşların memur statüsündeki görevlileri, yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri, Silahlı Kuvvetler mensupları ile yükseköğretim öncesi öğrencileri siyasî partilere üye olamazlar. Yükseköğretim elemanlarının siyasî partilere üye olabilmelerine ilişkin esaslar ve sınırlamalar ile siyasî partilerin hangi organlarında ve nasıl görev alabilecekleri kanunla düzenlenir. Siyasî partilere Devlet yeterli düzeyde ve hakça malî yardım yapar. Bu yardım kanunla düzenlenir.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 8. — Teklifin 8 inci maddesi ile T.C. Anayasasının 68 nci maddesinin birinci fıkrasındaki siyasî partilere üyelik yaşı 18 olarak değiştirilmiş, 4 üncü ve 5 inci fıkralar birleştirilerek yeniden düzenlenmiş, 6 ncı fıkra madde metninden çıkartılmış, son fıkradaki yüksek öğretim kuruluşlarındaki öğretim elemanları ibaresi fıkradan çıkartılarak, "öğrenciler" ibaresi "yüksek öğretim öncesi öğrencileri" olarak değiştirilmek suretiyle fıkra yeniden düzenlenmiştir.

Anayasa Komisyonu Raporu

V. 1. Komisyonumuz metninin 7 nci maddesine eş düşen Teklifin 8 inci maddesinin ilk fıkrası, Anayasanın 68 inci maddesinin ilk fıkrasındaki partiye üye olma yaşını yirmibirden; doldurmuş olması şartıyla onsekiz yaşa indirmiştir. Gerçekten, seçmen yaşı ile partiye üye olma yaşının aynı olması mantığın gereğidir.

2. Teklifin aynı maddesi, Anayasanın bu maddesinin ikinci fıkrasını aynen muhafaza etmekte ve üçüncü fıkrasında "Anayasa" kelimesi yerine "Anayasa ilkeleri" ibaresini kullanmaktadır. Bir siyasi partinin Anayasanın değişmez hükümleri dışındaki hükümlerinde değişiklik yapılmasını isteyebilmesi doğal ise de, Anayasa hükümleri yürürlükte oldukça, bu hükümlerin tümüne riayet etmekle yükümlü olduğu da kuşkusuzdur. Komisyonumuz bu gerekçe ile, Anayasada mevcut metni aynen muhafaza etmiştir.

3. Teklif, ayrıca Anayasanın aynı maddesinin dördüncü fıkrasını aynen muhafaza ettikten sonra, bu fıkraya partilerin sınıf, zümre veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlamayı yasaklayan bir cümle eklemiştir. Komisyonumuz, Anayasada mevcut metni, milli ve laik demokratik devleti bütün unsurlarıyla tanımlayan bir yazıma kavuşturmayı uygun görmüş ve aynı zamanda, Teklifte bu fıkraya eklenen ve mevcut metnin beşinci fıkrasını az farklı bir yazımla tekrarlayan cümleyi aynen benimserken, bu fıkraya ayrıca partilerin suç işlemeyi amaçlayamayacakları ve teşvik edemeyecekleri yolunda bir hüküm eklenmesini uygun görmüştür. Tabiatıyla, bu metin, siyasi partilerin Anayasanın 13 üncü maddesinden doğan genel sınırlamalara tabi olmayacakları ve bu hususların kanunla düzenlenemeyeceği anlamına gelmez.

4. Teklifin bu maddesinin beşinci fıkrası, Anayasanın aynı maddesinin son fıkrasını değiştirmekte ve bu değişikliğe paralel olarak altıncı fıkrasında yüksek öğretim elemanlarının partilere üye olabilmelerine kural itibariyle cevaz vererek bu hakkın kanunla düzenlenmesini öngörmektedir. Komisyonumuz, yüksek öğretim kurumlarındaki öğretim ve araştırma elemanlarının partilere üye olabilmelerinin, yüksek öğretimi bilimsel nesnellik ilkesine uygun olmaktan çıkaracağı yolunda toplumda ciddi kuşkular yaratabileceği mülahazasıyla bu değişikliği benimsemeyi reddetmiştir. Bu hüküm tabiatıyla Yükseköğretim elemanlarının akademik hürriyetten doğan fikir açıklama ve bilimsel araştırma serbestliklerini siyasî konularda da tam olarak kullanabilmelerine engel olmayacaktır. Buna karşılık Komisyonumuz, Teklifte olduğu gibi, yüksek öğretim öğrencilerinin partilere üye olma hakkını tanımış ve ayrıca, bu hakkın kanunla düzenlenmesini öngörmüştür. Komisyonumuz, Anayasanın bu hükmünü kanun tekniğine daha uygun biçimde kaleme almıştır.

5. Anayasanın aynı maddesinin partilerin yurt dışında örgütlenmelerini ve faaliyette bulunmalarını, kadın kolu, gençlik kolu ve benzeri yan kuruluşlar kurmalarını yasaklayan altıncı fıkrasını kaldırmış olup, Komisyonumuz da aynı görüşü paylaşmaktadır.

6. Teklifin aynı maddesinin son fıkrası, Anayasanın adı geçen maddesine, partilere Devlet yardımı yapılacağına dair bir hüküm eklemiştir. Komisyonumuz, bu ilkeyi aynen benimsemiş ve ayrıca, partilerin kanuna ve tüzüklerine uygun olarak üyelerinden aldıkları aidat ve kurulma döneminde kurucuların kanuna uygun olarak yaptıkları bağışlar dışında bağış ve sair mali yardım alamayacaklarına ilişkin bir hüküm eklemiştir. Partilerin finansmanında memleketimizde öteden beri mevcut olan ve kamu ahlakının gerilemesine yol açan kötü uygulamaların önlenmesinde böyle bir yasağın önemli bir katkısı olacaktır.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 7. - 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 68 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

A. Parti kurma, partilere girme ve partilerden ayrılma

Madde 68.- Vatandaşlar, siyasi parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden ayrılma hakkına sahiptir. Parti üyesi olabilmek için onsekiz yaşını doldurmuş olmak gerekir.

Siyasi partiler, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Siyasi partiler önceden izin almadan kurulurlar ve Anayasa ve kanun hükümleri içerisinde faaliyetlerini sürdürürler.

Siyasi partilerin tüzük ve programları ile eylemleri, Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve Milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz; sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz; suç işlenmesini teşvik edemez.

Hâkimler ve savcılar, -Sayıştay dahil- yüksek yargı organları mensupları, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri, yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri, Silahlı Kuvvetler mensupları ile yükseköğretim öncesi öğrenciler siyasi partilere üye olamazlar.

Yüksek öğretim öğrencilerinin siyasi partilere üye olabilmelerine ilişkin esaslar ve sınırlamalar kanunla düzenlenir.

Siyasi partilere, Devlet, yeterli düzeyde ve hakça mali yardım yapar. Bu yardım kanunla düzenlenir. Siyasi partiler, kanuna ve tüzüklerine uygun olarak üyelerinden aldıkları aidat ve kurulma döneminde kurucularının kanuna uygun olarak yaptıkları bağışlar dışında bağış ve sair mali yardım alamazlar.

Genel Kurul Görüşmeleri

(19. Dönem, 93. Cilt, 145. Birleşim, Sayfa 155, 158, 159, 162)

Anayasa değişikliğine ilişkin kanun teklifinin ikinci görüşmeye esas metninin 6. maddesinde, Anayasa'nın değişik 68. maddesinin beşinci ve altıncı fıkraları arasına aşağıdaki fıkranın eklenmesi, altıncı fıkrasındaki "ve sınırlamalar" kelimelerinin çıkarılması ve son fıkrasının son iki cümlesinin aşağıdaki şekilde değiştirilmesi yönünde önerge verilmiştir:

Beşinci ve altıncı fıkralar arasına eklenecek fıkra:

"Yükseköğretim elemanlarının siyasî partilere üye olmaları, ancak kanunla düzenlenebilir. Kanun, bu elemanların, siyasî partilerin merkez organları dışında kalan parti görevi almalarına cevaz veremez ve parti üyesi yükseköğretim elemanlarının yükseköğretim kurumlarında uyacakları esasları belirler."

Son fıkranın son iki cümlesinin değişik hâli:

"Partilere yapılacak yardımın, alacakları üye aidatının ve bağışların tabi olduğu esaslar kanunla düzenlenir."

Önerge kabul edilmiştir. Bu doğrultuda madde, önergeyle değişik şekliyle, yapılan oylama sonucunda kabul edilmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

B. Siyasi partilerin uyacakları esaslar

MADDE 69. — (Değişik: 23/7/1995-4121/7. md.)

Siyasi partilerin faaliyetleri, parti içi düzenlemeleri ve çalışmaları demokrasi ilkelerine uygun olur. Bu ilkelerin uygulanması kanunla düzenlenir.

Siyasi partiler, ticari faaliyetlere girişemezler.

Siyasi partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olması gereklidir. Bu kuralın uygulanması kanunla düzenlenir. Anayasa Mahkemesince siyasi partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun tespiti, bu hususun denetim yöntemleri ve aykırılık halinde uygulanacak yaptırımlar kanunda gösterilir. Anayasa Mahkemesi, bu denetim görevini yerine getirirken Sayıştaydan yardım sağlar. Anayasa Mahkemesinin bu denetim sonunda vereceği kararlar kesindir.

Siyasi partilerin kapatılması, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının açacağı dava üzerine Anayasa Mahkemesince kesin olarak karara bağlanır.

Bir siyasi partinin tüzüğü ve programının 68 inci maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı bulunması halinde temelli kapatma kararı verilir.

Bir siyasi partinin 68 inci maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı eylemlerinden ötürü temelli kapatılmasına, ancak, onun bu nitelikteki fiillerin işlendiği bir odak haline geldiğinin Anayasa Mahkemesince tespit edilmesi halinde karar verilir. (Ek: 3/10/2001-4709/25. md.) Bir siyasî parti, bu nitelikteki fiiller o partinin üyelerince yoğun bir şekilde işlendiği ve bu durum o partinin büyük kongre veya genel başkan veya merkez karar veya yönetim organları veya Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grup genel kurulu veya grup yönetim kurulunca zımnen veya açıkça benimsendiği yahut bu fiiller doğrudan doğruya anılan parti organlarınca kararlılık içinde işlendiği takdirde, söz konusu fiillerin odağı haline gelmiş sayılır.

(Ek: 3/10/2001-4709/25. md.) Anayasa Mahkemesi, yukarıdaki fıkralara göre temelli kapatma yerine, dava konusu fiillerin ağırlığına göre ilgili siyasî partinin Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verebilir.

Temelli kapatılan bir parti bir başka ad altında kurulamaz.

Bir siyasi partinin temelli kapatılmasına beyan veya faaliyetleriyle sebep olan kurucuları dahil üyeleri, Anayasa Mahkemesinin temelli kapatmaya ilişkin kesin kararının Resmi Gazetede gerekçeli olarak yayımlanmasından başlayarak beş yıl süreyle bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve deneticisi olamazlar.

Yabancı Devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddi yardım alan siyasi partiler temelli olarak kapatılır.

(Değişik: 3/10/2001-4709/25. md.) Siyasî partilerin kuruluş ve çalışmaları, denetlenmeleri, kapatılmaları ya da Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmaları ile siyasî partilerin ve adayların seçim harcamaları ve usulleri yukarıdaki esaslar çerçevesinde kanunla düzenlenir.

Maddenin İlk Hâli
B. Siyasî partilerin uyacakları esaslar **MADDE 69. —** Siyasî partiler, tüzük ve programları dışında faaliyette bulunamazlar; Anayasanın 14 üncü maddesindeki sınırlamalar dışına çıkamazlar; çıkanlar temelli kapatılır. Siyasî partiler, kendi siyasetlerini yürütmek ve güçlendirmek amacıyla dernekler, sendikalar, vakıflar, kooperatifler ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları ile siyasî ilişki ve işbirliği içinde bulunamazlar. Bunlardan maddî yardım alamazlar. Siyasî partilerin parti içi çalışmaları ve kararları, demokrasi esaslarına aykırı olamaz. Siyasî partilerin malî denetimi Anayasa Mahkemesince yapılır. Cumhuriyet Başsavcılığı, kurulan partilerin tüzük ve programlarının ve kurucularının hukukî durumlarının Anayasa ve kanun hükümlerine uygunluğunu, kuruluşlarını takiben ve öncelikle denetler; faaliyetlerini de takip eder. Siyasî partilerin kapatılması, Cumhuriyet Başsavcılığının açacağı dava üzerine, Anayasa Mahkemesince karara bağlanır. Temelli kapatılan siyasî partilerin kurucuları ile her kademedeki yöneticileri; yeni bir siyasî partinin kurucusu, yöneticisi ve denetçisi olamayacakları gibi, kapatılmış bir siyasî partinin mensuplarının üye çoğunluğunu teşkil edeceği yeni bir siyasî parti de kurulamaz. Siyasî partiler, yabancı devletlerden, Uluslararası kuruluşlardan, yabancı ülkelerdeki dernek ve gruplardan herhangi bir suretle aynî ve nakdî yardım alamazlar, bunlardan emir alamazlar ve bunların Türkiyenin bağımsızlığı ve ülke bütünlüğü aleyhindeki karar ve faaliyetlerine katılamazlar. Bu fıkra hükümlerine aykırı hareket eden siyasî partiler de temelli kapatılır. Siyasî partilerin kuruluş ve faaliyetleri, denetleme ve kapatılmaları yukarıdaki esaslar dairesinde kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
B. Siyasî partilerin uyacakları esaslar **MADDE 78. —** Siyasî partiler, tüzük ve programları dışında faaliyette bulunamazlar; Anayasanın ondördüncü maddesindeki sınırlamalar dışına çıkamazlar; çıkanlar temelli kapatılırlar.

Siyasî partiler, kendi siyasetlerini yürütmek ve güçlendirmek amacıyla, dernekler, sendikalar, vakıflar, kooperatifler ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları ile maddî ve manevî yönlerden güçbirliği yapamazlar.

Siyasî partilerin parti içi çalışmaları ve kararları, demokrasi esaslarına aykırı olamaz.

Siyasî partilerin malî denetimi Anayasa Mahkemesince yapılır.

Cumhuriyet Başsavcılığı, kurulan partilerin tüzük ve programlarının ve kurucularının hukukî durumlarının Anayasa ve kanun hükümlerine uygunluğunu, kuruluşlarını takiben ve öncelikle denetler; faaliyetlerini de sürekli olarak takip eder.

Siyasî partilerin kapatılması, Cumhuriyet Başsavcılığının açacağı dava üzerine, Anayasa Mahkemesince karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesinin kararında, partinin kapatılmasına fiil ve beyanlarıyla sebebiyet verdikleri belirtilen parti kurucularıyla genel merkez yönetim organları üyeleri, başka isim ve programlarla da olsa yeni partiler kuramazlar ve kurulmuş partilerde yönetim ve denetim görevi alamazlar.

Siyasî partilerin kuruluş ve faaliyetleri, denetleme ve kapatılmaları yukarıdaki esaslar dairesinde, kanunla düzenlenir.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE – 78

Siyasî partilerin uyacakları esaslar

Bu madde de siyasî partilerin kurulduktan sonra siyasî faaliyette bulunurlarken uyacakları esasları tespit etmektedir.

1961 Cumhuriyet Anayasasının 57 nci maddesi bu hususta hükümler koymuşsa da bu yeterli olmamıştır.

Siyasî partiler her durum ve vaziyette bütün faaliyetlerinde tüzük ve programlarına ve Anayasanın 13 üncü maddesinin dışına çıkamazlar.

1961 1980 dönemindeki uygulamada siyasî partilerin faaliyetlerinde kendilerine destekçi dernekler, sendikalar, vakıflar, meslekî kuruluşlar, kooperatifler ve kamu kurumu niteliğinde meslekî kuruluşlar ve bunların üst kuruluşlarıyla çeşitli kuruluş ve birlikler bularak bunları kendi politikalarına alet ettikleri veya onların etkisi altında kaldıkları görülmüştür.

Bunları önlemek için siyasî partilerin kendi politikalarını yürütmek ve güçlendirmek amacıyla dernek, sendika, vakıf, kooperatif ve diğer kuruluşlarla maddî ve manevî yönlerden güçbirliği yapmamaları esası kabul edilmiştir.

Siyasî partilerin, parti içi demokrasiye uyacaklarını belirten bir hükme yer vermek de gerekli görülmüştür.

Siyasî partilerin bütün bu yönleri ile faaliyetlerinin Anayasa, kanunlar ve kendi tüzük ve programlarına uyup uymadıklarını öncelikle denetleme; faaliyetlerini de sürekli olarak takip ederek, bunlar hakkında Anayasa ve kanunlara uymadığı takdirde dava açma ve hatta kapatma talep etme yetki ve görevi Cumhuriyet Başsavcılığına verilmiştir.

Siyasî partilerin malî denetimi ve faaliyetlerinin Anayasa, kanunlar, içtüzük ve programlarına uymadığı zaman Cumhuriyet Başsavcısı tarafından açılacak siyasî partileri kapatma davasına Anayasa Mahkemesinin görevlendirilmesi yine korunmuştur.

Geçmiş uygulamalardan ortaya çıkan sonuç şunu göstermektedir ki kapatılan siyasî partilerin yöneticileri ve kurucuları partilerin kapatılmasına rağmen kendileri siyasî faaliyete devam etmişler; kurulmuş partilere girerek eskisinden daha güçlü bir şekilde Laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı siyasî parti faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.

Bu nedenle Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan siyasî partilerin kapatma kararında sorumlu görülen kurucu veya genel merkez yöneticilerinin başka isim ve programlarla da olsa siyasî parti kuramayacakları ve kurulmuş partilerde yönetim ve denetim görevi alamayacakları mahkemece kararlaştırılır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

B. Siyasî partilerin uyacakları esaslar

MADDE 69. — Siyasî partiler, tüzük ve programları dışında faaliyette bulunamazlar; Anayasanın 14 üncü maddesindeki sınırlamalar dışına çıkamazlar; çıkanlar temelli kapatılır.

Siyasî partiler, kendi siyasetlerini yürütmek ve güçlendirmek amacıyla dernekler, sendikalar, vakıflar, kooperatifler ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları ile siyasî ilişki ve işbirliği içinde bulunamazlar. Bunlardan maddî yardım alamazlar.

Siyasî partilerin parti içi çalışmaları ve kararları, demokrasi esaslarına aykırı olamaz.

Siyasî partilerin malî denetimi Anayasa Mahkemesince yapılır.

Cumhuriyet Başsavcılığı, kurulan partilerin tüzük ve programlarının ve kurucularının hukukî durumlarının Anayasa ve kanun hükümlerine uygunluğunu, kuruluşlarını takiben ve öncelikle denetler; faaliyetlerini de takip eder.

Siyasî partilerin kapatılması, Cumhuriyet Başsavcılığının açacağı dava üzerine, Anayasa Mahkemesince karara bağlanır.

Temelli kapatılan siyasî partilerin kurucuları ile her kademedeki yöneticileri; yeni bir siyasî partinin kurucusu, yöneticisi ve denetçisi olamıyacakları gibi, kapatılmış bir siyasî partinin mensuplarının üye çoğunluğunu teşkil edeceği yeni bir siyasî parti de kurulamaz.

Siyasî partiler, yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, yabancı ülkelerdeki dernek ve gruplardan herhangi bir suretle malî yardım alamaz veya bunlardan herhangi birinin karar veya talimatlarının bağlayıcılığını kabul edemezler. Bu fıkra hükümlerine aykırı hareket eden siyasî partiler de temelli kapatılır.

Siyasî partilerin kuruluş ve faaliyetleri, denetleme ve kapatılmaları yukarıdaki esaslar dairesinde kanunla düzenlenir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde – 69

Danışma Meclisince kabul edilen 78 inci maddenin ikinci fıkrasında yer alan «..... ile maddî ve manevî yönlerden güç birliği yapamazlar» ibarelerine açıklık getirilerek «..... ile siyasî ilişki ve işbirliği içinde bulunamazlar. Bunlardan maddî yardım alamazlar.» şeklinde bir düzenleme yapılmıştır. Ayrıca, «Anayasa Mahkemesinin kararında, partinin kapatılmasına fiil ve beyanlarıyla sebebiyet verdikleri belirtilen parti kurucularıyla genel merkez yönetim organları üyeleri, başka isim ve programlarla da olsa yeni parti kuramazlar ve kurulmuş partilerde yönetim ve denetim görevi alamazlar.» şeklindeki yedinci fıkra temelli kapatılan siyasî partiler hakkında yapılacak uygulamayı kesin hatlarıyla belirlemek için yeni baştan düzenlenmiştir. Maddeye eklenen yeni bir fıkra ile de siyasî partilerin yabancı devletler ve uluslararası kuruluşlar ile yabancı ülkelerdeki dernek ve gruplardan malî yardım alamayacakları, bunlardan herhangi birinin karar veya talimatlarının bağlayıcılığını kabul edemeyecekleri hükmü getirilmiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri

1. Dönem, 7. Cilt, 118. Birleşim, Sayfa: 357-358)

BAŞKAN — Şimdi, burada sondan ikinci paragrafda, «Siyasî partiler yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, yabancı ülkelerdeki dernek ve gruplardan herhangi bir surette malî yardım alamaz veya bunlardan herhangi birinin karar ve talimatlarının bağlayıcılığını kabul edemezler» deniyor.

Şimdi, uluslararası kuruluşlar olan Avrupa Konseyi, Avrupa Parlamentosuna giden milletvekilleri var. Bu fıkra hükmü, bunların, orada, kendi kuruluş gayelerine uygun partilerin milletvekilleriyle konuşmalarına engel değil, benim anladığım kadarıyla; ama orada herhangi bir gruba mensup kişiler toplanıp da Türkiye'de olduğu gibi, bir karar alıp, her ülkeden gelen sosyal demokratlara mensup veya liberallere mensup milletvekilleri toplanıp da, «Şu kararı aldık, herkes bu istikamette rey verecektir.» denilirse, buna bağlanamazlar.

Çünkü, Türkiye'nin milletvekilidir - Avrupa Konseyinin de milletvekilidir ama - Türkiye'yi temsil ediyordur; o kuruluşların aldığı kararların bağlayıcılığını kabul edemez; bundan kasıt odur. Yoksa, bir araya gelirler, konuşurlar, belki fikir münakaşası yapabilirler; ama o karara uyup uymamakta serbesttir.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Maksat o efendim. Yani, gerek Türkiye'de gerek başka ülkede kendi siyasî görüşleriyle uyum içinde bulunan diğer partilerle bir toplantıya katılırlar, konuşmalar yaparlar, belki orada bir karar da alabilirler; ama bunun Türkiye'de tatbikatı ve özellikle bağlayıcı olarak alınan o kararın bağlayıcılığı yoktur.

BAŞKAN — Uyar veya uymaz.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Oraya giden parlamenter veya siyasî partiler için ona uymak mecburiyeti yok.

BAŞKAN — Hele, orada onların aldıkları bir kararı buraya aktarıp da, «Siz de bunu burada böyle yapın» demeye hakları yok.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Özellikle Türkiye'ye döndükten sonra, Türkiye'de ona tatbikat sahası aramak, bulmak veya uygulamak söz konusu değil. Katiyetle bağımlılığı ve bağlayıcılığı yok.

BAŞKAN — O zaman Türkiye'nin hükümranlığı ortadan kalkar.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Sayın Başkanım, o zaman yalnız Türkiye'nin değil, o tür toplantılara iştirak eden tüm siyasî parti temsilcileri memleketlerine döndüklerinde, onları uygulayacaklarsa, o zaman o toplantılarda hükümranlık sürüyor demektir, oraya katılan ülkelerin siyasî partilerinin aldığı kararlar nedeniyle.

BAŞKAN — Onun açıklanması için bu fıkra kondu.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Tabiî, tabiî. Her devletin hükümranlık hakkına her devlet mutlak riayet etmek mecburiyetindedir. Onun için, orada alınan kararlar, Türkiye'de uygulama bulamaz, belki istişarî niteliktedir; ama o noktada kalır.

BAŞKAN — 69 uncu madde üzerinde başka söz almak isteyen var mı? Yok.

Maddeyi oylarınıza sunuyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

(1. Dönem, 7. Cilt, 118. Birleşim, Sayfa: 406)

BAŞKAN — …

Şimdi 69 uncu madde üzerinde tekriri müzakere teklifleri var değil mi? Siyasî partilerin uyacakları esaslar...

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Evet efendim, 69 uncu madde üzerinde.

BAŞKAN — 69 uncu madde üzerinde Genel Sekreterimizin bir tekriri müzakere talebi var; bunu oylarınıza sunuyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Buyurun Sayın Üruğ.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Efendim, 69 uncu maddenin sekizinci fıkrasında «Siyasî partiler, yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, yabancı ülkelerdeki dernek ve gruplardan herhangi bir suretle malî yardım alamaz veya bunlardan herhangi birinin karar veya talimatlarının bağlayıcılığını kabul edemezler. Bu f(ı)kra hükümlerine aykırı hareket eden siyasî partiler de temelli kapatılır» ifadesi vardır.

Bu okuduğum ifadenin şu şekilde değiştirilmesini arzu ediyorum, uygun görülürse : «Siyasî partiler, yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, yabancı ülkelerdeki dernek ve gruplardan herhangi bir suretle aynî ve nakdî yardım alamazlar; bunlardan emir alamazlar ve bunların Türkiye'nin bağımsızlığı ve ülke bütünlüğü aleyhindeki karar ve faaliyetlerine katılamazlar. Bu fıkra hükümlerine aykırı hareket eden siyasî partiler de temelli kapatılır.»

BAŞKAN — Evet, bu daha pekleştirdi.

Yalnız, «bağlay(ı)cılığını kabul edemezler...» ibaresi vardı, o ne olacak?

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — «Türkiye'nin bağımsızlığı ve ülke bütünlüğü aleyhindeki karar ve faaliyetlerine katılamazlar.»

BAŞKAN — Katılamaz da, onlar bir karar alır, bağlarlar; biz katılmadık; ama onlar bağlayıcılığını da kabul edemezler.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Karara, efendim...

BAŞKAN — Haklısınız, karara kat(ı)lamazlar.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Karar ve faaliyetlerine, efendim.

BAŞKAN — Yalnız karar değil, «karar ve faaliyetlerine katılamazlar.»

Bu, 69 uncu maddenin sondan ikinci fıkrası oluyor.

Bunu, şimdi teklif edildiği şekliyle okutuyorum : «Siyasî partiler, yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, yabancı ülkelerdeki dernek ve gruplardan herhangi bir suretle aynî ve nakdî yardım alamazlar, bunlardan emir alamazlar ve bunların Türkiye'nin bağımsızlığı ve ülke bütünlüğü aleyhindeki karar ve faaliyetlerine katılamazlar. Bu fıkra hükümlerine aykırı hareket eden siyasî partiler de temelli kapatılır.»

BAŞKAN — Şimdi, bu değişiklik teklifi üzerinde söz almak isteyen var mı? Yok.

Bu değişikliği oylarınıza sunuyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Bu 69 uncu maddenin sekizinci fıkrası bu şekliyle kabul edilmiştir.

23/7/1995 Tarihli ve 4121 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik

B. Siyasi partilerin uyacakları esaslar

MADDE 69. - Siyasi partilerin faaliyetleri, parti içi düzenlemeleri ve çalışmaları demokrasi ilkelerine uygun olur. Bu ilkelerin uygulanması kanunla düzenlenir.

Siyasi partiler, ticari faaliyetlere girişemezler.

Siyasi partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olması gereklidir. Bu kuralın uygulanması kanunla düzenlenir. Anayasa Mahkemesince siyasi partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun tespiti, bu hususun denetim yöntemleri ve aykırılık halinde uygulanacak yaptırımlar kanunda gösterilir. Anayasa Mahkemesi, bu denetim görevini yerine getirirken Sayıştaydan yardım sağlar. Anayasa Mahkemesinin bu denetim sonunda vereceği kararlar kesindir.

Siyasi partilerin kapatılması, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının açacağı dava üzerine Anayasa Mahkemesince kesin olarak karara bağlanır.

Bir siyasi partinin tüzüğü ve programının 68 inci maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı bulunması halinde temelli kapatma kararı verilir.

Bir siyasi partinin 68 inci maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı eylemlerinden ötürü temelli kapatılmasına, ancak, onun bu nitelikteki fiillerin işlendiği bir odak haline geldiğinin Anayasa Mahkemesince tespit edilmesi halinde karar verilir.

Temelli kapatılan bir parti bir başka ad altında kurulamaz.

Bir siyasi partinin temelli kapatılmasına beyan veya faaliyetleriyle sebep olan kurucuları dahil üyeleri, Anayasa Mahkemesinin temelli kapatmaya ilişkin kesin kararının Resmi Gazetede gerekçeli olarak yayımlanmasından başlayarak beş yıl süreyle bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve deneticisi olamazlar.

Yabancı Devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddi yardım alan siyasi partiler temelli olarak kapatılır.

Siyasi partilerin kuruluş ve çalışmaları, denetlenme ve kapatılmaları ile siyasi partilerin ve adayların seçim harcamaları ve usulleri yukarıdaki esaslar çerçevesinde kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 9. - 7.11.1982 tarihli 2709 numaralı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 69 uncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. *Siyasî partilerin uyacakları esaslar* Madde 69. - Siyasî partiler faaliyetlerini demokrasi ilke ve usullerine, tüzük ve programlarına uygun olarak yürütürler. Siyasî partilerin parti içi çalışmaları ve kararları demokrasi ilkelerine aykırı olamaz. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı kurulan partilerin tüzük ve programlarının ve kurucularının hukuki durumlarının Anayasa ve kanun hükümlerine uygunluğunu, kuruluşlarını takiben ve öncelikle denetler, çalışmalarını da izler. Siyasî partilerin kapatılması, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının açacağı dava üzerine Anayasa Mahkemesince karara bağlanır. Bir siyasî partinin kapatılmasına karar ve eylemleri ile neden olan merkez organlarının üyeleri bir yasama dönemi süresince yeni bir siyasî partinin kurucusu, yöneticisi ve denetçisi olamazlar. Siyasî partilerin malî denetimi Sayıştay Başkanlığının katkısıyla Anayasa Mahkemesince yapılır. Siyasî partiler, yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, yabancı ülkelerdeki siyasî partilerden sendikalardan, meslek kuruluşlarından, derneklerden, vakıflardan ve benzeri kuruluşlardan maddî yardım alamazlar. Siyasî partilerin kuruluş ve çalışmaları, denetlenme ve kapatılmaları ile siyasî partilerin ve adayların seçim harcamaları ve usulleri yukarıdaki esaslar çerçevesinde kanunla düzenlenir.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 9. — Teklifin 9 uncu maddesi ile T.C. Anayasasının 69 uncu maddesinin birinci fıkrası değiştirilmiş, ikinci fıkra madde metninden çıkartılmış, 3 üncü, 6 ncı ve son fıkra dışındaki diğer fıkralar da değiştirilerek yeniden düzenlenmiştir.

Anayasa Komisyonu Raporu

V…

7. Komisyonumuz metninin 8 inci maddesine eş düşen Teklifin 9 uncu maddesi, Anayasanın 69 uncu maddesini değiştirmektedir. Anayasanın 69 uncu maddesinin ilk fıkrası, siyasi partilerin faaliyetlerini tüzük ve programlarına göre yürütmelerini emretmiştir. Aynı hüküm, Teklifin bu maddesinin ilk fıkrasında da yer almaktadır. Partilerin kanunun emredici hükümlerine uygun olması gereken tüzüklerine göre faaliyette bulunmaları doğaldır ve bu husus Anayasa Mahkemesince denetlenmeye devam olunacaktır. Fakat, bu denetim, tüzüğün ve tüzük gereğince yapılacak veya yapılabilecek çalışmaların kanuna uygunluğu noktasında düğümlenir. Partinin kendi tüzüğüne riayet edip etmemesi kanunun emredici hükümlerine aykırılık oluşturmadığı ölçüde bu faaliyetler Anayasa Mahkemesince kanunun öngördüğü yaptırımlara hedef tutulmamalıdır. Bunun gibi, bir parti, programına uymaya kendisi açısından yükümlüdür. Partinin tüzüğü gibi programı da Anayasa ve kanunla partiler için konan yasaklara veya emredici hükümlere aykırıysa, parti esasen Anayasa Mahkemesince temelli olarak veya basit olarak kapatılacaktır. Ancak, partinin kendi programına uymaması halinde bu riayetsizliğin Anayasadaki yasaklara ve kanundaki emredici hükümlere aykırı olmaması takdirinde partinin herhangi bir yaptırımla karşılaşması için sebep yoktur. Parti bu tür bir riayetsizliğin bedelini siyaset alanında öder veya ödemez; bu husus kamu düzenini ilgilendirmez. Komisyonumuz, değişiklik Teklifini ve Anayasanın sözkonusu hükmünü bu yönde tadil etmiştir.

Teklif, Anayasanın aynı maddesinin aynı fıkrasında Anayasanın 14 üncü maddesindeki esaslara uyma yükümüne ilişkin ibareyi de kaldırmıştır. Komisyonumuz, siyasi partilerin yeni kaleme aldığı 68 inci maddede yer alan ilkelere uyması gerektiğini metne açıklıkla koymak suretiyle, partilerin temelli kapatılmasını sadece bu ilkelere uyulmaması halinde öngörmüş ve diğer hallerde öngörmemiştir. Temelli kapatmanın partinin tekrar kurulamaması demek olduğu da metinde belirtilmiştir.

Aynı sistematiğe uygun olarak Komisyonumuz, siyasi partilerin bu ilkelere uygun hareket etmelerinin iki ayrı şeklini açıkça düzenlemiştir. Bunlardan birincisi, partinin tüzük ve programının bu ilkelere aykırı olmasıdır. İkinci durum ise, partinin beyan ve eylemlerinin bu ilkelere aykırı olmasıdır. Bu iki durum, Anayasanın mer'i metninde de, Teklifte de birbirinden yeteri açıklıkla ayrılmamıştır. Komisyonumuz, bu ayırımı yapmış ve ikinci halde temelli kapatmayı ancak partinin bu tür eylemlerin işlendiği bir odak haline gelmiş olmasına bağlamıştır. Bu hüküm Federal Almanya Anayasasının 18 inci maddesinden esinlenmiş olup, partilere çok daha sağlam hukuki teminat getirmektedir.

Temelli olsun, basit olsun, partileri hedef alan kapatma kararları ancak Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının açacağı dava üzerine Anayasa Mahkemesince kesin olarak verilebilecektir. Bu kural herhangi bir şekilde değişikliğe uğratılmamaktadır.

Anayasanın adıgeçen maddesinde yer alan bir hükme göre, temelli kapatılan bir siyasi partinin mensuplarının üye çoğunluğunu oluşturduğu yeni bir parti de temelli kapatılacaktır. Teklif, bu hükmü kaldırmaktadır. Bu hususun tespitinin çok zor olduğu gerekçesiyle, Komisyonumuz, bu kuralın kaldırılmasını uygun görmüştür.

8. Anayasanın adıgeçen maddesinde yer alan bir diğer hükme göre ise, temelli kapatılan bir partinin kurucuları ve her kademedeki yöneticileri yeni bir partinin kurucusu, yöneticisi ve deneticisi olamazlar. Teklif, bu kuralı daha uygun biçimde kaleme almış ve bu yasağı bir yasama dönemiyle sınırlandırmıştır. Komisyonumuz bu kuralı kapsam bağlamında genişletmiş; süre bağlamında ise sarihleştirmiştir. Gerçekten, süre açısından yasağı yasama dönemine bağlamak çeşitli eşitsizlikler doğurabilir. Bu sebeple, Komisyonumuz "yasama dönemi" tabiri yerine "beş yıl" süreyi yasak süresi olarak benimsemiş ve bu sürenin başlangıcını da Anayasa Mahkemesi kararının Resmî Gazetede yayımlanma tarihi olarak göstermiştir. Diğer taraftan, Komisyonumuz partinin temelli kapatılmasına beyan ve faaliyetleriyle sebep olan bütün üyelerini bu yasağın kapsamı içerisine almayı, hem işin icabına, hem de eşitlik ve hakkaniyet gereklerine uygun bulmuştur.

9. Komisyonumuz, yabancılardan bağış alma yasağını partiler için muhafaza ederken Teklifin bu konudaki metnini alışılmış hukuki terimlerle kaleme almıştır.

Komisyonumuz, partilerin kuruluşu, çalışmaları, denetlenme ve kapatılmalarının kanunla düzenlenmesi yolundaki kuralı muhafaza ederken, bu kanunun kapsamına partilerin seçim harcamalarını da almıştır. Partilerin seçim harcamaları düzenlenirken adayların kişisel seçim harcamalarını düzenlemesiz bırakmanın maksada ulaşılmasını engelleyeceği gerekçesiyle de Komisyonumuz, adayların seçim harcamalarının da denetlenmesinin kanuni düzenleme içinde yer almasını gerektiren Teklif metnini benimsemiştir. Komisyonumuz ayrıca, partilerin ticari faaliyette bulunamayacakları hususunun da Anayasada yer almasını gerekli görmüştür. Komisyonumuz ayrıca, partilerin mal edinimleri, gelirleri ve giderlerinin Anayasa Mahkemesince etkili bir biçimde denetlenebilmesinin ve gereken hallerde yaptırım uygulanabilmesinin başlıca şartının, bu konuda asgari bazı ölçütlerin Anayasada ve bu Anayasal esaslara dayanarak kanunda yer alması gerektiğini düşünerek, partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olmasını bir ilke olarak kabul etmiştir. Teklifte yer alan, Anayasa Mahkemesinin bu denetimi yaparken Sayıştayın yardımını alabilmesi hususu da Komisyonumuzca benimsenmiştir.

10. Teklif, ayrıca, siyasi partiler aleyhine açılan kapatma davalarında hakkında dava açılmış olan partinin genel başkanının da dinlenmesi mecburiyetini getirmektedir. Komisyonumuz bu Teklifi benimserken parti genel başkanlığının dinlenmesinin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının dinlenmesinden sonra olmasını da karara bağlamıştır. Bu suretle, son sözün savunmaya ait olduğu ilkesine uyulmuş olacaktır. Bu kural, Teklifin ve Komisyon metninin 19 uncu maddesinde yer almaktadır.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 8. - 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 69 uncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

B. Siyasi partilerin uyacakları esaslar

Madde 69.- Siyasi partilerin faaliyetleri, parti içi düzenlemeleri ve çalışmaları demokrasi ilkelerine uygun olur. Bu ilkelerin uygulanması kanunla düzenlenir.

Siyasi partiler, ticari faaliyetlere girişemezler.

Siyasi partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olması gereklidir. Bu kuralın uygulanması kanunla düzenlenir. Anayasa Mahkemesince siyasi partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun tespiti, bu hususun denetim yöntemleri ve aykırılık halinde uygulanacak yaptırımlar kanunda gösterilir. Anayasa Mahkemesi, bu denetim görevini yerine getirirken Sayıştaydan yardım sağlar. Anayasa Mahkemesinin bu denetim sonunda vereceği kararlar kesindir.

Siyasi partilerin kapatılması, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının açacağı dava üzerine Anayasa Mahkemesince kesin olarak karara bağlanır.

Bir siyasi partinin tüzüğü ve programının 68 inci maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı bulunması halinde temelli kapatma kararı verilir.

Bir siyasi partinin 68 inci maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı eylemlerinden ötürü temelli kapatılmasına, ancak, onun bu nitelikteki fiillerin işlendiği bir odak haline geldiğinin Anayasa Mahkemesince tespit edilmesi halinde karar verilir.

Temelli kapatılan bir parti bir başka ad altında kurulamaz.

Bir siyasi partinin temelli kapatılmasına beyan veya faaliyetleriyle sebep olan -kurucuları dahil- üyeleri, Anayasa Mahkemesinin temelli kapatmaya ilişkin kesin kararının Resmi Gazetede gerekçeli olarak yayımlanmasından başlayarak beş yıl süreyle bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve deneticisi olamazlar.

Yabancı Devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddi yardım alan siyasi partiler temelli olarak kapatılır.

Siyasi partilerin kuruluş ve çalışmaları, denetlenme ve kapatılmaları ile siyasi partilerin ve adayların seçim harcamaları ve usulleri yukarıdaki esaslar çerçevesinde kanunla düzenlenir.

3/10/2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik

B. Siyasi partilerin uyacakları esaslar

MADDE 69. - Siyasi partilerin faaliyetleri, parti içi düzenlemeleri ve çalışmaları demokrasi ilkelerine uygun olur. Bu ilkelerin uygulanması kanunla düzenlenir.

Siyasi partiler, ticari faaliyetlere girişemezler.

Siyasi partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olması gereklidir. Bu kuralın uygulanması kanunla düzenlenir. Anayasa Mahkemesince siyasi partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun tespiti, bu hususun denetim yöntemleri ve aykırılık halinde uygulanacak yaptırımlar kanunda gösterilir. Anayasa Mahkemesi, bu denetim görevini yerine getirirken Sayıştaydan yardım sağlar. Anayasa Mahkemesinin bu denetim sonunda vereceği kararlar kesindir.

Siyasi partilerin kapatılması, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının açacağı dava üzerine Anayasa Mahkemesince kesin olarak karara bağlanır.

Bir siyasi partinin tüzüğü ve programının 68 inci maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı bulunması halinde temelli kapatma kararı verilir.

Bir siyasi partinin 68 inci maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı eylemlerinden ötürü temelli kapatılmasına, ancak, onun bu nitelikteki fiillerin işlendiği bir odak haline geldiğinin Anayasa Mahkemesince tespit edilmesi halinde karar verilir. Bir siyasî parti, bu nitelikteki fiiller o partinin üyelerince yoğun bir şekilde işlendiği ve bu durum o partinin büyük kongre veya genel başkan veya merkez karar veya yönetim organları veya Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grup genel kurulu veya grup yönetim kurulunca zımnen veya açıkça benimsendiği yahut bu fiiller doğrudan doğruya anılan parti organlarınca kararlılık içinde işlendiği takdirde, söz konusu fiillerin odağı haline gelmiş sayılır.

Anayasa Mahkemesi, yukarıdaki fıkralara göre temelli kapatma yerine, dava konusu fiillerin ağırlığına göre ilgili siyasî partinin Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verebilir.

Temelli kapatılan bir parti bir başka ad altında kurulamaz.

Bir siyasi partinin temelli kapatılmasına beyan veya faaliyetleriyle sebep olan kurucuları dahil üyeleri, Anayasa Mahkemesinin temelli kapatmaya ilişkin kesin kararının Resmi Gazetede gerekçeli olarak yayımlanmasından başlayarak beş yıl süreyle bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve deneticisi olamazlar.

Yabancı Devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddi yardım alan siyasi partiler temelli olarak kapatılır.

Siyasî partilerin kuruluş ve çalışmaları, denetlenmeleri, kapatılmaları ya da Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmaları ile siyasî partilerin ve adayların seçim harcamaları ve usulleri yukarıdaki esaslar çerçevesinde kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 25. - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 69 uncu maddesinin altıncı fıkrasına aşağıdaki cümle ile altıncı ve dokuzuncu fıkralarından sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkralar eklenmiş ve son fıkra aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Bir siyasî parti, bu nitelikteki fiiller o partinin üyelerince yoğun bir şekilde işlendiği ve bu durum o partinin büyük kongre, genel başkan, merkez karar ve yönetim organları veya Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grup genel kurulu veya grup yönetim kurulunca zımnen veya açıkça benimsendiği yahut bu fiiller doğrudan doğruya anılan parti organlarınca kararlılık içinde işlendiği takdirde, söz konusu fiillerin odağı haline gelmiş sayılır." "Anayasa Mahkemesi, yukarıdaki fıkralara göre temelli kapatma yerine, dava konusu fiillerin ağırlığına göre ilgili siyasî partinin Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verebilir." "Siyasî partilerin kuruluş ve çalışmaları, denetlenmeleri, kapatılmaları ya da Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmaları ile siyasî partilerin ve adayların seçim harcamaları ve usulleri yukarıdaki esaslar çerçevesinde kanunla düzenlenir"
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 25. - Bu maddede öngörülen değişiklikle odağa kriterler getirilmekte, siyasî partiler için kapatmanın yanı sıra devlet yardımından yoksun bırakılma yaptırımı öngörülmektedir.
Anayasa Komisyonu Raporu
Çerçeve 25 inci madde ile Anayasanın 69 uncu maddesinde değişiklik öngörülmektedir. Siyasî partilerin kapatılmasında odak tanımına kriterler getirilmektedir. Bu madde çerçeve içeriğine uygun olarak düzeltilmiştir. Metinde geçen fiilleri benimseyecek organlar "veya" ibaresiyle ayrılmıştır. Madde bu değişiklikle birlikte Komisyonumuzca oy birliği ile kabul edilmiştir. Bu maddede verilen ve odakta kesin hükmün aranmasını ve siyasî partinin temelli kapatılmasına beyan ve eylemleriyle sebep olanlara getirilen beş yıllık yasağın dört yıla indirilmesini içeren önergeler Komisyonumuzca oy çokluğu ile kabul edilmemiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 25.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 69 uncu maddesinin altıncı fıkrasına aşağıdaki cümle ile altıncı fıkrasından sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkra eklenmiş ve son fıkra aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Bir siyasî parti, bu nitelikteki fiiller o partinin üyelerince yoğun bir şekilde işlendiği ve bu durum o partinin büyük kongre veya genel başkan veya merkez karar veya yönetim organları veya Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grup genel kurulu veya grup yönetim kurulunca zımnen veya açıkça benimsendiği yahut bu fiiller doğrudan doğruya anılan parti organlarınca kararlılık içinde işlendiği takdirde, söz konusu fiillerin odağı haline gelmiş sayılır." "Anayasa Mahkemesi, yukarıdaki fıkralara göre temelli kapatma yerine, dava konusu fiillerin ağırlığına göre ilgili siyasî partinin Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verebilir." "Siyasî partilerin kuruluş ve çalışmaları, denetlenmeleri, kapatılmaları ya da Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmaları ile siyasî partilerin ve adayların seçim harcamaları ve usulleri yukarıdaki esaslar çerçevesinde kanunla düzenlenir."

IV. Kamu hizmetlerine girme hakkı

A. Hizmete girme

MADDE 70. — Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir.

Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
IV. Kamu hizmetlerine girme hakkı **A. Hizmete girme** **MADDE 79. —** Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir. Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 79 *Hizmete girme* Kamu hizmetlerine girme vatandaşların en tabiî hakkıdır. 1961 - 1980 arası, siyasî partilerin, uygulamada pek titizlik göstermedikleri bir maddedir. Prensip olarak, kamu hizmetlerine girme hakkı 1961 Anayasasında olduğu gibi aynen muhafaza edilmiştir. Ancak Kamu hizmetine alınacak memur ve kamu görevlileri ile ilgili düzenlemede bu hakkın kötüye kullanılmasını önleyecek hükümler getirilmiştir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
IV. Kamu hizmetlerine girme hakkı **A. Hizmete girme** **MADDE 70. —** Danışma Meclisi metninin 79 uncu maddesi 70 inci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

B. Mal bildirimi

MADDE 71. — Kamu hizmetine girenlerin mal bildiriminde bulunmaları ve bu bildirimlerin tekrarlanma süreleri kanunla düzenlenir. Yasama ve yürütme organlarında görev alanlar, bundan istisna edilemez.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
B. Mal bildirimi **MADDE 80. —** Kamu hizmetine girenlerin mal bildiriminde bulunmaları ve bu bildirimlerin tekrarlanma süreleri kanunla düzenlenir. Yasama ve yürütme organlarında görev alanlar, bundan istisna edilemez.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 80 *Mal bildirimi* Kamu hizmetine girenlerin mal bildirimi aynen muhafaza edilmiştir. Ayrıca bu maddeye bir yenilik getirilmiştir. Kamu hizmetlilerinin girişten sonra görev sırasında da mal bildiriminde bulunmaları uygun olacağı düşünülerek, bu bildirimin tekrarlanması Anayasada yer almış bunun tekrarlanma süreleri kanuna bırakılmıştır.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
B. Mal bildirimi **MADDE 71. —** Danışma Meclisi metninin 80 inci maddesi 71 inci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

V. Vatan hizmeti

MADDE 72. — Vatan hizmeti, her Türkün hakkı ve ödevidir. Bu hizmetin Silahlı Kuvvetlerde veya kamu kesiminde ne şekilde yerine getirileceği veya getirilmiş sayılacağı kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
V. Vatan hizmeti **MADDE 81. —** Vatan hizmeti her Türk'ün hakkı ve ödevidir. Bu hizmetin, Silâhlı Kuvvetlerde veya kamu kesiminde ne şekilde yerine getirileceği kanunla düzenlenir.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE —81 *Vatan hizmeti* Madde vatan hizmeti kenar başlığı ile 1961 Anayasasının 60 ıncı maddesinde belirtilen ilkedir, aynen alınmıştır.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
V. Vatan hizmeti **MADDE 72. —** Vatan hizmeti, her Türkün hakkı ve ödevidir. Bu hizmetin Silahlı Kuvvetlerde veya kamu kesiminde ne şekilde yerine getirileceği veya getirilmiş sayılacağı kanunla düzenlenir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde — 72 Vatan hizmetini düzenleyen Danışma Meclisinin kabul ettiği 81 inci maddede yer alan «….. ne şekilde yerine getirileceği» deyimi «..... ne şekilde yerine getirileceği veya getirilmiş sayılacağı» şeklinde değiştirilmiştir. Yabancı ülkelerde işçi sıfatı ile çalışmakta olan ve oturma hakkıma sahip bulunan askerlik yükümlüsü işçilerin, belli miktarda yabancı ülke parasını ödemeleri ve iki aylık askerlik temel eğitimine tabi tutulmaları suretiyle, vatan ödevini yerine getirmiş sayılacakları kabul edilmektedir. Buna benzer şekilde vatan ödevinin yerine getirilmiş sayılacağı hallerin gelecekte kanunlarla düzenlenmesine imkân vermek ve kanun koyucuya bu yönden ışık tutmak amacıyla maddede gerekli değişiklik yapılmıştır.

VI. Vergi ödevi

MADDE 73. — Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür.

Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır.

Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülüklerin muaflık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Cumhurbaşkanına verilebilir.

Maddenin İlk Hâli
VI. Vergi ödevi **MADDE 73. —** Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır. Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülüklerin muaflık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Bakanlar Kuruluna verilebilir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
I. Kamu harcamalarının finansmanı ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası **A. Vergi ve benzeri malî yükümlülükler** **MADDE 173. —** Vergi, herkesin kamu giderlerine katılma payıdır. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Aylık ve ücret gelirlerinden asgarî ücrete tekabül eden miktarı vergilendirilmez. Vergi ve benzeri yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır. Vergi ve benzeri malî yükümlülüklerin muaflık, istisnalar ve indirimleriyle oran ve miktarlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Bakanlar Kuruluna verilebilir.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE - 173 *Vergi ve benzeri malî yükümlülükler* Vergi ve benzeri malî yükümlülüklerin adaletli ve dengeli dağılımı ilkesi getirilmiştir. Vergi yükünün muaflığı ve istisnaların zamanla artan oranla düşmesini engellemek üzere, kanunla Bakanlar Kuruluna yetki verilmesi ilkesi kabul edilmiştir. Bakanlar Kurulu bu yetkisini amaç kanununda gösterilen unsurlar içinde kullanabilir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
VI. Vergi ödevi **MADDE 73. —** Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır. Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülüklerin muaflık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Bakanlar Kuruluna verilebilir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
MADDE — 73 Danışma Meclisince, Dördüncü Kısımda Malî ve İktisadî Hükümler arasında kabul edilmiş bulunan vergi ve benzeri malî yükümlülükler kenar başlıklı 173 üncü madde, verginin bir ödev olması nedeniyle, vergi ödevi kenar başlıklı 73 üncü madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
VI. Vergi ödevi **MADDE 73. —** Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır. Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülüklerin muaflık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Cumhurbaşkanına verilebilir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19 — 2709 sayılı Kanunun; … B) 73 üncü maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan "Bakanlar Kuruluna" ibaresi "Cumhurbaşkanına"; … şeklinde değiştirilmiştir.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 19— Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … -Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebi ile 16'ıncı madde olarak aşağıdaki değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16 — 2709 sayılı Kanunun; … B) 73 üncü maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan "Bakanlar Kuruluna" ibaresi "Cumhurbaşkanına"; … şeklinde değiştirilmiştir.

VII. Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı

MADDE 74. — (Değişik: 3/10/2001-4709/26. md.) Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye'de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir.

(Değişik: 3/10/2001-4709/26. md.) Kendileriyle ilgili başvurmaların sonucu, gecikmeksizin dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir.

(Mülga: 7/5/2010-5982/8. md.)

(Ek: 7/5/2010-5982/8. md.) Herkes, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir.

(Ek: 7/5/2010-5982/8. md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olarak kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu idarenin işleyişiyle ilgili şikâyetleri inceler.

(Ek: 7/5/2010-5982/8. md.) Kamu Başdenetçisi Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından gizli oyla dört yıl için seçilir. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan aday seçilmiş olur.

(Ek: 7/5/2010-5982/8. md.) Bu maddede sayılan hakların kullanılma biçimi, Kamu Denetçiliği Kurumunun kuruluşu, görevi, çalışması, inceleme sonucunda yapacağı işlemler ile Kamu Başdenetçisi ve kamu denetçilerinin nitelikleri, seçimi ve özlük haklarına ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

Maddenin İlk Hâli
VII. Dilekçe hakkı **MADDE 74. —** Vatandaşlar, kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir. Kendileriyle ilgili başvurmaların sonucu, dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir. Bu hakkın kullanılma biçimi kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
VI. Dilekçe hakkı **MADDE 82. —** Vatandaşlar, kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, tek başlarına veya topluca, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir. Kendileriyle ilgili başvurmaların sonucu, dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir. Bu hakkın kapsamı, kullanılma biçimi ve istisnaları kanunla düzenlenir.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE - 82 *Dilekçe hakkı* Vatandaşın en tabiî hakkı olan Dilekçe Hakkı 1961 Anayasasındaki şekli ile aynen alınmıştır. Getirilen yenilik, bu hakkın kapsamının kullanma biçiminin ve istisnalarının kanunla, düzenleneceği şeklindeki ilavedir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
VII. Dilekçe hakkı **MADDE 74. —** Vatandaşlar, kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir. Kendileriyle ilgili başvurmaların sonucu, dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir. Bu hakkın kullanılma biçimi kanunla düzenlenir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde - 74 Dilekçe hakkına ilişkin Danışma Meclisinin 82 nci maddesi redaksiyona tabi tutularak yeniden düzenlenmiştir.

3/10/2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
VII. Dilekçe hakkı **MADDE 74. —** Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye'de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir. Kendileriyle ilgili başvurmaların sonucu, gecikmeksizin dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir. Bu hakkın kullanılma biçimi kanunla düzenlenir.[1]

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 26. - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 74 üncü maddesinin birinci fıkrasına "Vatandaşlar" ibaresinden sonra gelmek üzere "ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye'de ikamet eden yabancılar"; ikinci fıkrasına, "sonucu" ibaresinden sonra gelmek üzere "gecikmeksizin" ibaresi eklenmiştir.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 26. – Karşılıklılık esası gözetilmek kaydı ile Türkiye'de ikamet eden yabancılara da dilekçe hakkı tanınmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
Türkiye'de ikamet eden yabancılara karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla dilekçe hakkı tanınmasını öngören ve bu yönde Anayasanın 74 üncü maddesinde değişiklik içeren çerçeve 26 [ncı], … madde Komisyonumuzca oy birliği ile kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 26.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 74 üncü maddesinin birinci fıkrasına "Vatandaşlar" ibaresinden sonra gelmek üzere "ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye'de ikamet eden yabancılar"; ikinci fıkrasına, "sonucu" ibaresinden sonra gelmek üzere "gecikmeksizin" ibaresi eklenmiştir.

1 *Anayasanın 74. maddesinin ilk hâlindeki "Vatandaşlar" ve "sonucu" ibarelerinden sonra kullanılan virgüllere 4709 sayılı Kanun'la değişik metinde yer verilmediği görülmüştür.*

7/5/2010 Tarihli ve 5982 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
VII. Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı **MADDE 74. —** Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye'de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir. Kendileriyle ilgili başvurmaların sonucu, gecikmeksizin dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir. (Mülga: 7/5/2010 – 5982/8. md.) Herkes, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olarak kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu idarenin işleyişiyle ilgili şikâyetleri inceler. Kamu Başdenetçisi Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından gizli oyla dört yıl için seçilir. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan aday seçilmiş olur. Bu maddede sayılan hakların kullanılma biçimi, Kamu Denetçiliği Kurumunun kuruluşu, görevi, çalışması, inceleme sonucunda yapacağı işlemler ile Kamu Başdenetçisi ve kamu denetçilerinin nitelikleri, seçimi ve özlük haklarına ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 9- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 74 üncü maddesinin kenar başlığı "VII. Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı" şeklinde değiştirilmiş, maddenin üçüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmış ve maddeye aşağıdaki fıkralar eklenmiştir. "Herkes bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olarak kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu idarenin işleyişiyle ilgili şikâyetleri inceler. Kamu Başdenetçisi Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından gizli oyla dört yıl için seçilir. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan aday seçilmiş olur.

Bu maddede sayılan hakların kullanılma biçimi, Kamu Denetçiliği Kurumunun kuruluşu, görevi, çalışması, inceleme sonucunda yapacağı işlemler ile Kamu Başdenetçisi ve kamu denetçilerinin nitelikleri, seçimi ve özlük haklarına ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir."

Teklifin Madde Gerekçesi

Madde 9- Bireylerin, kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütülen iş ve işlemlerle ilgili olarak bilgi edinebilmesi, kamu yönetiminde şeffaflığın sağlanması bakımından büyük öneme sahiptir. Bilgi edinme hakkı, bu konuda çıkartılan özel bir Kanunla düzenlenmiş bulunmasına rağmen, Anayasada bu hakkı doğrudan düzenleyen açık bir hüküm yer almamaktadır. Günümüz toplumunda büyük önemi haiz olan bu hakkın garanti altına alınmasının ileri bir adım olacağı düşünüldüğünden, maddede yapılan değişiklikle bilgi edinme hakkı, Anayasada açıkça düzenlenmektedir.

Öte yandan, maddeyle, Kamu Denetçiliği Kurumunun kurulması öngörülmektedir. Kamu Denetçiliği Kurumu, bireylerin idarenin işleyişiyle ilgili şikâyetlerini incelemekle görevlendirilmektedir. Pek çok Avrupa ülkelerinde işletilen bu müessesenin, idarenin işleyişi konusunda standartlar oluşturacağı, ilkeler belirleyeceği ve önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir. Kamu Denetçiliği Kurumunun kurulup faaliyete geçirilmesi, Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programının da bir gereğidir. Bu kapsamda, idarenin işleyişi ile ilgili olarak, bireylere, kamu denetçisine başvurma hakkı getirilmektedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olarak kurulması öngörülen Kamu Denetçiliği Kurumunda görev yapacak Kamu Başdenetçisinin seçimine ilişkin anayasal esaslar düzenlenmektedir. Bunların yanında, Kamu Denetçiliği Kurumuna ilişkin diğer hususların kanunla düzenleneceği hükme bağlanmaktadır.

Bilindiği gibi konuyla ilgili Kanun daha önce yürürlüğe girmiş olmasına rağmen, anayasal dayanağının bulunmadığı gerekçesiyle Anayasa Mahkemesince iptal edilmiştir. Sorun, Anayasa normu düzeyinde ve kurulu iktidarı bağlar şekilde çözüme kavuşturulmaktadır.

Anayasa Komisyonu Raporu

Teklifin Anayasanın 74 üncü maddesini değiştirerek kamu denetçiliğine anayasal dayanak getirilmesini öngören çerçeve 9 uncu, … Madde[s]i Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 9- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 74 üncü maddesinin kenar başlığı "VII. Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı" şeklinde değiştirilmiş, maddenin üçüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmış ve maddeye aşağıdaki fıkralar eklenmiştir. "Herkes bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olarak kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu idarenin işleyişiyle ilgili şikâyetleri inceler. Kamu Başdenetçisi Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından gizli oyla dört yıl için seçilir. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan aday seçilmiş olur. Bu maddede sayılan hakların kullanılma biçimi, Kamu Denetçiliği Kurumunun kuruluşu, görevi, çalışması, inceleme sonucunda yapacağı işlemler ile Kamu Başdenetçisi ve kamu denetçilerinin nitelikleri, seçimi ve özlük haklarına ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir."

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

ÜÇÜNCÜ KISIM
Cumhuriyetin Temel Organları

BİRİNCİ BÖLÜM
Yasama

SON HÂLİ

I. Türkiye Büyük Millet Meclisi

A. Kuruluşu

MADDE 75. — (Değişik: 17/5/1987 - 3361/2. md.; Değişik: 23/7/1995-4121/8. md; Değişik: 21/1/2017-6771/2. md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi genel oyla seçilen altıyüz milletvekilinden oluşur.

Maddenin İlk Hâli
I. Türkiye Büyük Millet Meclisi **A. Kuruluşu** **MADDE 75. —** Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletçe genel oyla seçilen dörtyüz milletvekilinden kuruludur.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
ÜÇÜNCÜ KISIM Cumhuriyetin Temel Organları **BİRİNCİ BÖLÜM** Yasama **I. Türkiye Büyük Millet Meclisi** **A. Kuruluşu** **MADDE 83. —** Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletçe genel oyla seçilen dörtyüzelli milletvekilinden kuruludur.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 83 *Türkiye Büyük Millet Meclisi* 1961 Anayasasında TBMM Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu olmak üzere iki meclisli bir yasama organı olarak kurulmuştu. 1961 - 1980 arası uygulama bu düzenlemenin büyük bir yarar getirmediğini ortaya koymuştur. Hernekadar klasik parlamenter sistemde iki meclisli yasama organı var isede çağdaş parlamentolarda bu anlayış eskimiştir. 1961 Anayasasındaki düzenleme Cumhuriyet Senatosu, ne hükümetin kuruluşunda ve düşürülmesinde, ne de diğer yasama görev ve yetkilerin kullanılmasında önemli bir rol oynamamakta idi. Ayrıca Kanunların yapılışında zaman kaybına da neden olmakta idi. Kuruluş bakımından da millet iradesine dayanmadan Cumhuriyet Senatosu üyeliğinin kazanılmasına yer veren bir meclisti. Yirmi yıllık uygulamada Cumhuriyet Senatosunun siyasî uyuşmazlıkların çözümünde de önemli bir rolü olmadığı görülmüştür. Ayrıca iki meclisli yasama organı olarak tarihî ve federal yapıdan kaynaklanmaktadır. Cumhuriyetin kuruluşunda da 2 nci Meclise bütün bu nedenlerle ihtiyaç duyulmamıştı.

Bütün bu haklı nedenler yasama organının tek meclisli bir yasama organı olarak düzenlenmesini gerektirmiştir.

TBMM.'nin milletçe genel oyla seçilen dörtyüz milletvekilinden kurulması uygun görülmüştür.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

ÜÇÜNCÜ KISIM

Cumhuriyetin Temel Organları

BİRİNCİ BÖLÜM

Yasama

I. Türkiye Büyük Millet Meclisi

A. Kuruluşu

MADDE 75. — Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletçe genel oyla seçilen dörtyüz milletvekilinden kuruludur.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 75

Türkiye Büyük Millet Meclisinin milletçe genel oyla seçilen üye sayısının dörtyüzelli yerine, Danışma Meclisi Anayasa Komisyonunun kabul ettiği gibi dörtyüz olması esası benimsenerek Danışma Meclisince kabul edilen 83 üncü madde 75 inci madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

17/5/1987 Tarihli ve 3361 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
I. Türkiye Büyük Millet Meclisi **A. Kuruluşu** **Madde 75. —** Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletçe genel oyla seçilen dörtyüzelli milletvekilinden kurulur.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 2. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 75 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. «Madde 75. — Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletçe genel oyla seçilen dörtyüzelli milletvekilinden kurulur».
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 2. — T.C. Anayasasının 75 inci maddesi milletvekili sayısını 400 olarak tespit etmiştir. T.B.M.M.'nin çalışmalarının daha verimli olması ve komisyonlara gereken sayıda milletvekillerinin katılabilmesini temin için milletvekili sayısının 450'ye çıkarılması uygun görülmüştür.
Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin … 2 nci madde[s]i aynen kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 2. — Teklifin 2 nci Maddesi aynen kabul edilmiştir.

23/7/1995 Tarihli ve 4121 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
I. Türkiye Büyük Millet Meclisi **A. Kuruluşu** **Madde 75.-** Türkiye Büyük Millet Meclisi genel oyla seçilen beşyüzelli milletvekilinden oluşur.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 10. - 7.11.1982 tarihli 2709 numaralı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 75 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. 1. Türkiye Büyük Millet Meclisi A) Kuruluşu Madde 75. - Türkiye Büyük Millet Meclisi milletçe genel oyla seçilen altıyüz milletvekilinden oluşur.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 10. — Bu madde ile TBMM'nin üye sayısı 450'den 600'e çıkarılmaktadır. Ülkemizin artan nüfusuna paralel olarak temsilcilerinin sayısında bir artış vatandaşlarımızın ihtiyaçlarına daha iyi cevap yerebilmek açısından gerekli görülmüştür.
Anayasa Komisyonu Raporu
VI. Komisyon metninin 9 uncu maddesine eş düşen Teklifin 10 uncu maddesi, Anayasanın 75 inci maddesini değiştirerek milletvekili sayısını 450 den 600 e çıkartmıştır. Komisyonumuz bu sayıyı benimsemiş ve 150 sandalyelik bir artışın ancak 100 milletvekilinin yurt çapındaki seçim çevresinden seçilmesi şartıyla anlam kazanabileceği kanaatiyle bu hususu metne eklemiştir. Diğer demokratik ülkelere bakılacak olursa, ülkemizde parlamenter sayısı, nüfusa oranla düşüktür. Oysa 1961 Anayasası döneminde ülkemizde 450 si milletvekili ve 150 si senatör olarak seçilmiş 600 parlamenter vardı. Milletvekilinin görevlerinin Mecliste kanun yapmak ve Hükümeti denetlemekten ibaret olmadığı gerçeği demokratik hayatın başlıca temellerindendir. İktidarda olsun, muhalefette olsun milletvekilinin bir diğer vazgeçilmez işlevi de, yönetilenlerin yönetenlerden isteklerini ve onlara karşı eleştirilerini yönetenlere nakletmek ve yönetenlerin Devleti idare edebilmek için aldıkları tedbirleri yönetilenlere izah etmektir. Bu önemli işlev unutulursa, temsili demokrasi topallar. Oysa, ülkemizde milletvekili sayısının bu açıdan yetersiz olduğu meydandadır.

Diğer taraftan, milletvekili sayısının düşük olması, her parti içinde adaylık mücadelesinin ziyadesiyle sertleşmesine sebep olmakta ve siyasi istikrarımız ve siyasi ahlak kurallarına riayet ölçülerimiz bu yüzden zarar görmektedir.

Bu değişiklik bu sakıncaları gidermek yönünde rol oynayacaktır.

Komisyonumuz, bu Anayasa değişikliğinin yürürlüğe giriş tarihine dair hükümleri içeren kendi metninin 25 inci maddesinin ilk fıkrasında da milletvekili sayısındaki artışın ilk milletvekili genel seçimi için uygulanacağını belirtmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 9. - 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 75 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

A. Kuruluşu

Madde 75.- Türkiye Büyük Millet Meclisi genel oyla seçilen altıyüz milletvekilinden oluşur.

Bu milletvekillerinin yüz adedi ülke çapındaki seçim çevresinden seçilir.

Genel Kurul Görüşmeleri

(19. Dönem, 89. Cilt, 128. Birleşim, Sayfa 492)

Teklifin Genel Kurulca yapılan ilk görüşmeleri sırasında 9. madde, verilen önergeler dikkate alınarak tekrar düzenlenmesi için Anayasa Komisyonuna iade edilmiştir.

(19. Dönem, 90. Cilt, 131. Birleşim, Sayfa 122, 123, 137, 146)

131. Birleşimde ise Anayasa Komisyonu maddeyi tekrar düzenleyerek Genel Kurula sunmuştur. Yeniden düzenlemeye ilişkin Anayasa Komisyonu ek raporunda değişiklik teklifinin 9. maddesi ile Anayasa'nın 75. maddesinin birinci fıkrasında milletvekili sayısını belirleyen *"altıyüz"* ibaresinin *"beşyüzelli"* olarak değiştirilmesinin, ayrıca aynı teklif maddesinin ikinci fıkrasının metinden çıkarılmasının benimsendiği belirtilmiştir. Ancak bu hâliyle gerçekleşen oylamada yeterli sayıya ulaşılamadığından madde kabul edilmemiştir.

(19. Dönem, 93. Cilt, 146. Birleşim, Sayfa 232, 241)

Madde, teklif üzerinde Genel Kurulca yapılan ikinci görüşmeler sırasında, daha önce teklifin bir maddesinin düşmüş olması nedeniyle 8. madde olarak tekrar oylamaya sunulmuş ve yeterli sayıya ulaşılarak kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
I. Türkiye Büyük Millet Meclisi **A. Kuruluşu** **MADDE 75. -** Türkiye Büyük Millet Meclisi genel oyla seçilen altıyüz milletvekilinden oluşur.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 2- 2709 sayılı Kanunun 75 inci maddesinde yer alan "beşyüzelli" ibaresi "altıyüz" şeklinde değiştirilmiştir.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 2- Ülkemizin nüfus artışına uygun olarak milletvekili sayısı altıyüze çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 2 [nci] madde[s]i aynen,… kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 2- 2709 sayılı Kanunun 75 inci maddesinde yer alan "beşyüzelli" ibaresi "altıyüz" şeklinde değiştirilmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

B. Milletvekili seçilme yeterliliği

MADDE 76. — (Değişik: 13/10/2006-5551/1 md.; Değişik: 21/1/2017-6771/3. md.) Onsekiz yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir.

(Değişik: 27/12/2002-4777/1. md.; Değişik: 21/1/2017-6771/3. md.) En az ilkokul mezunu olmayanlar, kısıtlılar, askerlikle ilişiği olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler.

Hâkimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ve Silahlı Kuvvetler mensupları, görevlerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.

Maddenin İlk Hâli
B. Milletvekili seçilme yeterliliği **MADDE 76. —** Otuz yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir. En az ilkokul mezunu olmayanlar, kısıtlılar, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, ideolojik veya anarşik eylemlere katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler. Hâkimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ve Silahlı Kuvvetler mensupları, görevlerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
B. Milletvekili seçilme yeterliği **MADDE 84. —** Otuz yaşını dolduran her Türk, milletvekili seçilebilir. En az ilkokul mezunu olmayanlar; kısıtlılar; yükümlü olmasına ve muaf bulunmamasına rağmen muvazzaf askerlik hizmetini yapmayanlar veya yapmış sayılmayanlar; kamu hizmetinden yasaklılar; taksirli suçlar hariç, ağır hapis veya iki yıldan fazla hapis cezasına hüküm giyenler; affa uğramış olsalar bile zimmet, ihtilas, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla kaçakçılık, gasp, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma suçlarından biri ile hüküm giymiş olanlar, Anayasanın ondördüncü maddesi hükmü uyarınca temel hak ve hürriyetlerinden birini kaybetmiş bulunanlar, milletvekili seçilemezler. Kamu hizmeti görevlilerinin milletvekili adayı olabilme şartları, kanunla düzenlenir. Hâkimler, Silahlı Kuvvetler mensupları, mesleklerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 84

Milletvekili seçilme yeterliği

1961 Anayasasının 68 inci maddesinde düzenlenen Milletvekili seçilme yeterliliğinin, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kuruluşundan hemen sonra gelmesi uygun görülmüştür.

Milletvekili seçilebilmek için 1961 Anayasasındaki seçilme yaşı olan 30 yaş uygun görülmüştür.

Seçilebilmek için bugünün Türkiye'sinde sadece okuma yazma bilmenin yeterli olması şartı değiştirilmiş bunun yerine en az ilkokul mezunu olma şartı getirilmiştir.

1961 Anayasasındaki seçilmeyi önleyen sebeplerin birçoğu korunmuştur. Bunlara ilaveten yapılan bazı değişiklikler olmuştur. Bunlar da cezanın ağırlığında ve suçun yüzkızartıcı ve topluma zarar verici olmasına yönelik karekterde olanlara ağırlık verilmiştir.

Bu nedenle 1961 Anayasasında 5 yıldan fazla hapis cezasıyla cezalananlar yerine 2 yıldan fazla hüküm giyenler seçilemez duruma getirilmiştir.

Suç çeşitlerinden de 1961 Anayasasında mevcut olanlara ilave kaçakçılık, resmî ihale ve alım, satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma suçlarından hüküm giyenler de seçilme yeterliliğini kaybedenler arasına dahil edilmişlerdir.

Ayrıca bu Anayasanın 13 üncü maddesi hükmü uyarınca temel hak ve özgürlüklerinden birini kaybetmiş bulunanların da milletvekili seçilmemeleri uygun görülmüştür.

Hükümlü olmaları nedeniyle milletvekili seçilme yeteneğini kaybedenlerin affa uğramış olsalar da bir daha milletvekili seçilme haklarını kazanmaları önlenmiştir.

Kamu hizmetlerinde görev alanların Milletvekili seçilme şartlarının düzenlenmesinin kanuna bırakılması uygun görülmüştür. Ancak Hâkimler, Silahlı Kuvvetler mensupları, mesleklerinden çekilmedikçe aday olmaları uygun görülmemiştir. Zira 1961 - 1980 arası uygulamalarda bu nitelikteki kamu hizmetlerinin önemli görevler gördükleri bu nedenle bir siyasî partiden veya serbestçe aday olmaları mesleklerinden çekilmelerine bağlanması uygun görülmüştür.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

B. Milletvekili seçilme yeterliliği

MADDE 76. — Otuz yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir.

En az ilkokul mezunu olmayanlar, kısıtlılar, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, ağır hapis ve taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, ideolojik veya anarşik eylemlere katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler.

Hâkimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ve Silahlı Kuvvetler mensupları, görevlerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 76

Danışma Meclisi tarafından kabul edilen milletvekili seçilme yeterliği kenar başlıklı 84 üncü madde yeni baştan düzenlenmiş ve milletvekili olmaya engel mahkûmiyetler açık bir şekilde belirtilmiş, ayrıca Danışma Meclisince kabul edilen maddenin son iki fıkrası birleştirilip kamu görevlileri bakımından daha kapsamlı bir düzenleme yapılmak suretiyle yalnız hâkimlerle Silahlı Kuvvetler mensupları değil yeni düzenlemede gösterilen tüm kamu görevlilerinin görevlerinden çekilmedikçe aday olamayacakları ve milletvekili seçilemeyecekleri hükmü getirilmiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri

(1. Dönem, 7. Cilt, 118. Birleşim, Sayfa: 360-362)

BAŞKAN — 76 ncı maddeyi okutuyorum :

B. Milletvekili seçilme yeterliliği

MADDE 76. — Otuz yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir.

En az ilkokul mezunu olmayanlar, kısıtlılar, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, ağır hapis ve taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik,

inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, ideolojik veya anarşik eylemlere katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler.

Hâkimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ve Silahlı Kuvvetler mensupları, görevlerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.

BAŞKAN — Bu 2 nci fıkranın, 2 nci satırında, «ağır hapis ve taksirli suçlar hariç..» dedik.

Ağır hapis cezası alanlar seçilecek mi?

HÂKİM KIDEMLİ ALBAY İSMET ONUR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — Sayın Başkanım, «ve taksirli suçlar hariç olmak üzere» dediğimize göre ağır hapsin tamamı mani sebeptir. Hapsin hepsi değil; taksirli suçlar hariç; yani taksirli suçlardan maksat, o hapsin istisnasıdır.

BAŞKAN — Ama tuhaf oluyor o.

ORHAN DÜLGERLER (Kanunlar Müdürü) — Virgül koyarsak Sayın Başkanım, düzelir.

BAŞKAN — Olmaz. O zaman şöyle yazmak lazım: Virgülden sonra, «taksirli suçlar hariç ağır hapis ve toplam bir yıldan fazla...» Yani, ağır hapsin, taksirli suçlardan sonra gelmesi lazım.

HÂKİM KIDEMLİ ALBAY İSMET ONUR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — Sayın Başkanım, taksirli suçlarda genellikle ağır hapis yok; taksirli suçlarda, hapis var. Eğer uygun bulursanız, şöyle yazalım : «ağır hapis, (virgül) taksirli suçlar hariç olmak üzere bir yıl veya daha fazla hapis cezası...»

BAŞKAN — Olmuyor. Sanki, ağır hapis, taksirli suçlar gibi, dışarda kalıyormuş manası çıkıyor buradan.

HÂKİM KIDEMLİ ALBAY İSMET ONUR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — Evet.

BAŞKAN —O zaman şöyle yapalım. Taksirli suçlar hariç toplam bir yıl ve daha fazla hapis ve ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar» diyelim.

Bu kısmı bu şekliyle bir daha okuyunuz.

«En az ilkokul mezunu olmayanlar, kısıtlılar, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ve ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar.»

HÂKİM KIDEMLİ ALBAY İSMET ONUR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — Sayın Başkanım, bir hususu arz etmek istiyorum. Bu bir yıl, ağır hapis cezası ile ilgili değil; altı ay da olsa cezası...

BAŞKAN — Değil; «taksirli suçlar hariç» diyoruz; hapise aittir o.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Sayın Başkanım, şöylesi daha mı uygun düşer acaba : «Ağır hapis ile, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl ve daha fazla hapis cezasına hüküm giymiş olanlar.»

BAŞKAN — O olur; «ağır hapis ile taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis cezasına hüküm giymiş olanlar» şeklinde düzenlenirse olur.

ORHAN DÜLGERLER (Kanunlar Müdürü) — Efendim, izin verirseniz, «taksirli suçlar hariç» cümlesini iki tire arasına alsak; eski Anayasada o şekilde net olarak ayırım yapmış.

BAŞKAN — Nereden sonra?

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — «taksirli suçlar hariç» cümleciğini efendim.

BAŞKAN — Ama, «ağır hapis ile» diyeceğiz. «Ağır hapis ile»; «ve» değil, «ile»; bir kere, «ağır hapis» var, ne kadar alırsa alsın.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Aslında, temel ceza veriyordur; ama takdiri tahfif olur; tahrik olur...

BAŞKAN — O vakit ceza daha aşağı olabilir, şu olur, bu olur, tahrik olur, cezası iner aşağıya.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Tahrik olur cezası iner aşağı.

ORHAN DÜLGERLER (Kanunlar Müdürü) — Efendim, izin verirseniz, iki tire arasına almazsak yine yanlış anlaşılabilir; «Ağır hapis ile taksirli suçlar hariç toplam bir yıl şeklinde de anlaşılabilir. Bu bakımdan, «taksirli suçlar hariç» ibaresini mutlaka iki tire arasına almak lazım.

BAŞKAN — «Taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar.» Bu, daha iyi oldu.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — «ve» yerine «veya» diyoruz.

BAŞKAN — Hayır «ile» olacak.

Maddeyi yeni şekliyle bir okutuyorum efendim :

«En az ilkokul mezunu olmayanlar, kısıtlılar, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik,

inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, devlet sırlarını açığa vurma, ideolojik veya anarşik eylemlere katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler.»

BAŞKAN — 76 ncı madde üzerinde söz almak isteyen var mı? Yok.

Maddeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

27/12/2002 tarihli ve 4777 sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
B. Milletvekili seçilme yeterliliği **MADDE 76.** — Otuz yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir. En az ilkokul mezunu olmayanlar, kısıtlılar, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler. Hâkimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ve Silahlı Kuvvetler mensupları, görevlerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.

YASAMA SÜRECİ

Cumhurbaşkanınca Bir Daha Görüşülmek Üzere Geri Gönderilen 13/12/2002 Tarihli ve 4774 Sayılı Kanun[1] ile İlgili Aşamalar
Kanun Teklifi
MADDE 1. – 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 76 ncı maddesinin ikinci fıkrasındaki "ideolojik veya anarşik eylemlere" ibaresi "terör eylemlerine" şeklinde değiştirilmiş, "affa uğramış olsalar bile" ibaresi metinden çıkartılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 1. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının "Milletvekili Seçilme Yeterliliği"ni düzenleyen 76 ncı maddesinin ikinci fıkrasında geçen "ideolojik veya anarşik eylemlere" ibaresi "terör eylemlerine" şeklinde değiştirilmekte ve "affa uğramış olsalar bile" ibaresi metinden çıkartılmaktadır. Terör eylemleri Terörle Mücadele Kanunu ve Türk Ceza Kanununda tanımlanmış eylemlerdir.
Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin 1 inci maddesiyle ilgili olarak "affa uğramış olsalar bile" ibaresinin çıkarılmasının, kamuoyunun temiz toplum-temiz siyaset beklentisine uygun düşeceği bu beklentiyi karşılayan kişilerin Parlamentoya taşınmasının uygun olacağı üyelerimizce ifade edilmiştir.

1 *Cumhurbaşkanı tarafından Kanun bir daha görüşülmek üzere geri gönderildiğinden bu Kanun'un numarası, Anayasa'da değişiklik yapan 4777 sayılı Kanun'un numarasından farklıdır.*

Bu amaca yönelik olarak verilen önergelerin kabulü ile "affa uğramış olsalar bile" ifadesinin çıkarılması oy birliği ile kabul edilmiştir. Tekilfin 1 inci maddesi kabul edilen önerge doğrultusunda değiştirilerek ve oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 1. – 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 76 ncı maddesinin ikinci fıkrasındaki "ideolojik veya anarşik eylemlere" ibaresi "terör eylemlerine" şeklinde değiştirilmiştir.

4774 Sayılı Kanun

MADDE 1. - 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 76 ncı maddesinin ikinci fıkrasındaki "ideolojik veya anarşik eylemlere" ibaresi "terör eylemlerine" şeklinde değiştirilmiştir.

4777 sayılı Kanun ile İlgili Aşamalar

Geri Gönderme Tezkeresi

…

Yukarıda belirtilen her üç düzenleme birlikte ele alındığında, yapılmak istenilen Anayasa Değişikliğinin öznel, somut ve kişisel amaçla gerçekleştirildiği ortaya çıkmaktadır.

1 – Gerçekten, bir yandan Anayasanın 76. maddesinin ikinci fıkrası değiştirilerek, "ideolojik ve anarşik eylemleri" tahrik ve teşvik suçundan hüküm giymiş olanın milletvekili seçilebilmesine olanak sağlanırken; diğer yandan, bir il ya da seçim çevresinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde üyesinin kalmaması durumunda ara seçim yapılması öngörülerek, oluşturulacak koşullarla, 76. madde değişikliği ile engeli kalkan kimilerine, normal süreyi beklemeden milletvekili seçilme yolu açılmaktadır.

Anayasanın 78. maddesinin üçüncü fıkrasında, ara seçimlerin her seçim döneminde bir kez yapılacağı, kural olarak genel seçimlerin üzerinden otuz ay geçmedikçe ara seçime gidilemeyeceği, dördüncü fıkrasında da genel seçimlere bir yıl kala ara seçim yapılamayacağı kurala bağlanmıştır.

Bu kuralların amacı, ülkenin sürekli seçim ortamında bulundurulmasının getireceği olumsuzlukların ve genel seçimlere bir yıldan az süre kalmışken ara seçim yapılarak seçmen eğiliminin etkilenmesinin ve yönlendirilmesinin önlenmesidir.

Oysa, incelenen Yasa ile getirilen düzenleme, bir il ya da seçim çevresinin tüm milletvekillerine sahip siyasal partiye ya da aynı amaca ulaşmak için anlaşan siyasal partilere, o il ya da seçim çevresindeki üyeliklerinin boşaltılmasını sağlayarak ara seçime başvurma ve genel seçim öncesi seçmen eğilimini etkileme olanağı sağlamaktadır.

Bu sakıncalarına karşın söz konusu düzenlemelerin getirilmiş olması da yasanın özel amacını göstermektedir.

2 – İncelenen Yasa ile anayasal kurallarda gerçekleştirilen bu değişikliklerin, yasal düzenlemeye dönüştürülmeden uygulamaya konulamayacağı açıktır. Anayasanın 67. maddesine 03.10.2001 günlü, 4709 sayılı Yasayla eklenen son fıkrada ise, seçim yasalarında gerçekleştirilen değişikliklerin, yürürlüğe girdiği günden başlayarak bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmayacağı kurala bağlanmıştır.

İncelenen 4774 sayılı Yasanın geçici 1. maddesi düzenlenerek 67. maddede öngörülen sınırlamanın Türkiye Büyük Millet Meclisinin 22. dönemi içinde yapılacak ilk ara seçimlerde uygulanmaması sağlanmıştır.

Bu geçici madde de, Anayasa değişikliğinin kişiye özel niteliğini açıkça ortaya koymaktadır. Çünkü, bu geçici madde ile Anayasanın genel norm olma özelliği ortadan kaldırılmaktadır.

3 – Yüksek Seçim Kurulunun 02.11.2002 günlü, 978 sayılı kararı ile Siirt İli seçim çevresinde yapılan genel seçim ve milletvekili tutanakları iptal edilerek, bu İlde seçimin yeniden yapılmasına karar verilmesi üzerine, Anayasada yapılacak genel değişiklikten ayırıp, yalnızca bu maddelerdeki düzenlemelerin, özellikle 76. madde değişikliği ile geçici 1. madde düzenlemesinin ivedi biçimde yürürlüğe konulmak istenilmesi de Yasanın öznel ve kişiye özgü yapısını gözler önüne sermektedir.

4 – Ayrıca belirtmek gerekir ki, daha sonra yapılacak seçimlerde bu düzenlemelerden kapsama giren herkesin yararlanacak olması da, 4774 sayılı Yasanın kişiye özgü çıkarılış amacına ve niteliğine etkili değildir.

Anayasanın 2. maddesinde, Türkiye Cumhuriyetinin, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olduğu belirtilmiştir.

Hukuk devleti, bütün etkinliklerinde hukuka ve Anayasaya uyan devlettir. Anayasanın egemenliği ve bağlayıcılığı yanında yasa koyucunun uymak zorunda bulunduğu ilkeler ve evrensel hukuk kuralları vardır.

Evrensel hukuk ilkelerine göre, yasaların genel ve nesnel olması ve kişiye özgü olmaması gerekmektedir. Yasaların bu ögelere uygun çıkarılması hukuk devleti olabilmenin koşullarındandır. Ayrıca, yasaların kamu yararı amacıyla çıkarılması hukukun bilinen ilkesi gereğidir. Yasalarda bulunması gereken bu özellikler, yasaların özel, güncel ve geçici bir durumu gözetmeyen, belli bir kişiyi hedef almayan kuralları içermesini zorunlu kılmaktadır.

Yasalarda bulunması gereken bu özelliklerin, üst norm olan anayasalarda ya da anayasada değişiklik yapan yasalarda öncelikle aranacağı kuşkusuzdur.

İncelenen 4774 sayılı Yasa, yukarıda dört bölümde sayılan gerekçelerle, öznel ve kişiye özgü niteliği nedeniyle hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmamaktadır.

Yayımlanması yukarıda açıklanan gerekçelerle uygun bulunmayan 4774 sayılı "2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun", Türkiye Büyük Millet Meclisince bir kez daha görüşülmesi için, Anayasanın 4709 sayılı Yasa ile değişik 89., 104. ve 175. maddeleri uyarınca ekte geri gönderilmiştir.

Geri Göndermeden Sonraki Aşamalar

Anayasa Komisyonu Raporu

Başkanlığınızca 20.12.2002 tarihinde Komisyonumuza havale edilen "2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında 13.12.2002 tarih ve 4774 sayılı Kanun ve Anayasanın 89 uncu Maddesi Gereğince Cumhurbaşkanınca Bir Daha Görüşülmek Üzere Geri Gönderme Tezkeresi" (1/318) Komisyonumuzun 23.12.2002 tarihli toplantısında görüşülmüştür. Toplantıya Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Sayın Ertuğrul Yalçınbayır ve diğer yetkililer katılmışlardır.

Toplantıda öncelikle Cumhurbaşkanımızın geri gönderme gerekçeleri okunmuştur. Sayın Cumhurbaşkanı yapılmak istenilen Anayasa değişikliğinin öznel, somut ve kişisel amaçla gerçekleştirildiğini belirtmektedir. Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Sayın Ertuğrul Yalçınbayır Cumhurbaşkanının Anayasadan kaynaklanan geri gönderme yetkisini kullandığını Anayasa Komisyonu ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun bunun gereğini yerine getireceğini ifade etmiştir. Sayın Ertuğrul Yalçınbayır katılımcı bir anlayışla sorunun çözülmesi gerektiğini, öncelikle Anayasanın 175 inci maddesinin yeniden düzenlenmesinin önemli olduğunu, somut olayda demokrasiye derinlik kazandırıldığını ve referandum konusu dahi olamayacak bir olay olduğunu belirtmiştir. Cumhurbaşkanının geri gönderme tezkeresi ve 4774 sayılı Kanunun tümü üzerindeki görüşmelerde, getirilen düzenlemelerin kişisel ve öznel olmadığı üyelerimizce belirtilmiştir. Bir düzenlemenin kişisel olarak nitelenebilmesi için o kişiden başka bir kişiye uygulanamaması, bir kere uygulanmakla tükenmesi gereğine dikkat çekilmiştir. Anayasanın 76, 78 ve 67 nci maddelerinde getirilen düzenlemeler genellik ve süreklilik arz etmekte; şu anda bile binlerce kişiye uygulanabilme kabiliyetini taşımaktadır. Ayrıca Avrupa Birliği bağlamında düşünce ve ifade özgürlüğünün daha ileri seviyede tanınması böyle bir düzenlemeyi gerekli kılmaktadır. Kanunun bir Alt Komisyonda incelenmesi yönünde verilen önerge Komisyonumuzca kabul

edilmemiştir. Kanunun tümü üzerinde Cumhurbaşkanının geri gönderme gerekçeleri doğrultusunda yapılan incelemelerden sonra maddelerine geçilmiş ve maddeleri ayrı ayrı görüşülerek oya sunulmuş, Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 1. – Kanunun 1 inci maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

13/10/2006 Tarihli ve 5551 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
B. Milletvekili seçilme yeterliliği **MADDE 76.** — Yirmibeş yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir. En az ilkokul mezunu olmayanlar, kısıtlılar, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler. Hâkimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ve Silahlı Kuvvetler mensupları, görevlerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 1.- 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 76 ncı maddesinin birinci fıkrasındaki "Otuz" ibaresi "Yirmibeş" olarak değiştirilmiştir.
Teklifin Gerekçesi
Seçme ve seçilme haklarının kullanımına ilişkin yol ve yöntemler, sınırlamalar ve şartlar, rejimin demokratikliğinin derecesini yansıttığı kabul edilmiştir. Başta batı demokrasilerinde olmak üzere dünyanın çoğu ülkesinde seçme hakkıyla birlikte seçilme hakkı aynı yaş sınırlamasına tâbi tutulmuş ya da bu yaşın yalnızca birkaç yaş üzerinde bir sınır gösterilmiştir. Avrupa Birliğine aday olan ülkemizin adaylık konumunu güçlendirebilmesi için öncelikle üyesi bulunduğu Avrupa Konseyine ilişkin standartları yerine getirmesi yerinde olacaktır.

Ülkemizin nüfusunun demografik yapısı da sosyolojik ve siyasî bir gerçeklik olarak seçilme yaş haddinin aşağı çekilmesini desteklemektedir. Toplumun demografik yapısına baktığımız zaman genç bir nüfusa sahip olduğumuz görülür. Çalışan kesimin çok önemli bir yüzdesini otuz yaş altındaki insanlar oluşturuyorsa, toplum bu yaş kesiminin taleplerine bakarak bir ölçüde yönlenmeli, toplumun yönelişlerini de Türkiye Büyük Millet Meclisinde somutlaştırmalıyız. Gençliğin etkisinin, etkinliğinin ve katılım isteğinin çok arttığı bir çağda hele nüfusunun % 60'ının otuz yaş altında olduğu bir ülkede, milletvekilliği için otuz yaş tabanı çok yüksektir. Bu nedenle milletvekilliği seçilme yaşı otuzdan yirmibeşe indirilmelidir.

Anayasa Komisyonu Raporu

Teklif; Anayasamızın 76 ncı maddesinde yer alan Milletvekili seçilme yaşının otuzdan yirmibeşe indirilmesini öngörmektedir.

Komisyon Başkanı Prof. Dr. Burhan Kuzu; seçilme yaşının otuzdan yirmibeşe çekilmesinin dünyadaki uygulamalar ve Avrupa Birliği standartlarına uygun olduğunu; Fransa'da yirmiüç, Almanya, Kanada, Rusya ve İngiltere'de onsekiz, Amerika Birleşik Devletlerinde yirmibeş yaş sınırı olduğunu, Teklifi sunuş konuşmasında ifade etmiştir. Belediye başkanı seçilmek için yirmibeş yaş sınırı olduğuna ayrıca dikkat çekmiştir. Genelde seçilme yaşının otuz yaşın altında olduğu ülkelerde; kırk yaş sınırı ve yüksek öğrenim şartının arandığı ikinci meclis olduğunu belirtmiştir. Yapılacak bu değişiklikle % 60'ı genç nüfusu oluşturan ülkemizde daha genç kişilerden oluşan bir meclisle karşılaşacağımızı ifade etmiştir.

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Sayın Mehmet Ali Şahin; bir çok siyasi parti programında seçilme yaşının yirmibeşe indirilmesi hedefi olduğunu, otuz yaş sınırının Gençlik Konseyleri toplantısında eleştiri aldığını, yirmibeş yaşın olumlu bir adım olarak değerlendirildiğini ifade etmiştir.

Tasarının tümü üzerindeki görüşmelerde;

- Gençlerin kendi yaşamlarıyla ilgili kararların alınmasına en yüksek düzeyde katılması gerektiği, bu katılımın hem parlamento hem de dışında gerçekleşmesi gerektiği,

- Bu düzenlemenin Avrupa Birliği istediği ya da uluslararası platformlarda dile getirildiği için değil ülkemizin ihtiyaçları gerektirdiği için yapıldığı,

- Gençlerin yasama sürecine seslerini, düşüncelerini yansıtabilmelerinin önemli olduğu,

- Bu düzenlemenin yaşama geçirilmesi için tüm siyasi partilerin çalışması gerektiği,

- Gençlere verilen önemin, duyulan güvenin göstergesi açısından yirmibeş yaşın uygun görüldüğü,

- Seçme, seçilme yaşından daha önemliyken burada sınırın onsekiz olduğu,

- Milletvekili seçilme için biyolojik yaş kadar, liyakat ve tecrübenin de önemli olduğu ve öncelikle dikkate alınması gerektiği,

Üyelerimizce Teklifin lehinde olarak ifade edilmiştir.

Bir Komisyon üyesi, bu Teklifin sembolik olduğunu, seçme ve seçilme yaşının aynı olması gerektiğini, alt yapının olmadığını belirtmiştir.

Teklifin tümü üzerindeki görüşmelerden sonra maddelerine geçilmesi oy birliği ile kabul edilmiştir.

Teklifin, Milletvekili seçilme yaşının yirmibeşe indirilmesini öngören 1 inci maddesi, yürürlük ve halk oylamasını düzenleyen 2 nci maddesi ve Tümü oya sunulmuş ve Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 1.- Teklifin 1 inci maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
B. Milletvekili seçilme yeterliliği **MADDE 76.** — Onsekiz yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir. En az ilkokul mezunu olmayanlar, kısıtlılar, askerlikle ilişiği olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler. Hâkimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ve Silahlı Kuvvetler mensupları, görevlerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 3- 2709 sayılı Kanunun 76 ncı maddesinin birinci fıkrasında yer alan "Yirmibeş" ibaresi "Onsekiz" şeklinde, ikinci fıkrasında yer alan "yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar," ibaresi "askerlikle ilişiği olanlar," şeklinde değiştirilmiştir.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 3- Maddeyle, Anayasanın 76. maddesinde yer alan milletvekili seçilme yaşı, on sekiz olarak değiştirilmektedir.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin … - Çerçeve …3 [üncü] madde[s]i aynen,… kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 3- 2709 sayılı Kanunun 76 ncı maddesinin birinci fıkrasında yer alan "Yirmibeş" ibaresi "Onsekiz" şeklinde, ikinci fıkrasında yer alan "yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar," ibaresi "askerlikle ilişiği olanlar," şeklinde değiştirilmiştir.

C. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanının seçim dönemi

MADDE 77. — (Değişik: 31/5/2007-5678/1. md.; Değişik: 21/1/2017-6771/4. md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri beş yılda bir aynı günde yapılır.

Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir.

Cumhurbaşkanlığı seçiminde birinci oylamada gerekli çoğunluğun sağlanamaması halinde 101 inci maddedeki usule göre ikinci oylama yapılır.

Maddenin İlk Hâli
C. Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçim dönemi **MADDE 77. —** Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçimleri beş yılda bir yapılır. Meclis, bu süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verebileceği gibi, Anayasada belirtilen şartlar altında Cumhurbaşkanınca verilecek karara göre de seçimler yenilenir. Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir. Yenilenmesine karar verilen Meclisin yetkileri, yeni Meclisin seçilmesine kadar sürer.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
C. Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçim dönemi **MADDE 85. —** Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimleri beş yılda bir yapılır. Meclis, bu süre dolmadan seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir. Yenilenmesine karar verilen Meclisin yetkileri, yeni Meclisin toplanmasına kadar sürer.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 85 *Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçim dönemi* 1961 Anayasasının 69 uncu maddesinin karşılığı olan bu madde Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçim döneminin her beş yılda bir yapılacağı yenilik olarak getirilmiştir. Diğer hükümler 69 uncu maddenin tekrarıdır.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
C. Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçim dönemi **MADDE 77. —** Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçimleri beş yılda bir yapılır. Meclis, bu süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verebileceği gibi, Anayasada belirtilen şartlar altında Cumhurbaşkanınca verilecek karara göre de seçimler yenilenir. Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir. Yenilenmesine karar verilen Meclisin yetkileri, yeni Meclisin seçilmesine kadar sürer.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 77

Meclis, seçimin yenilenmesine karar verebileceği gibi, Anayasanın 116 ncı maddesinde belirtilen şartlar altında Cumhurbaşkanınca verilecek karara göre de seçimlerin yenilenebilmesi ilkesi benimsendiğinden, bu hüküm madde metnine eklenmek suretiyle Danışma Meclisinin 85 inci maddesi 77 nci madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

31/5/2007 Tarihli ve 5678 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
C. Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçim dönemi **MADDE 77. —** Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçimleri dört yılda bir yapılır. Meclis, bu süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verebileceği gibi, Anayasada belirtilen şartlar altında Cumhurbaşkanınca verilecek karara göre de seçimler yenilenir. Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir. Yenilenmesine karar verilen Meclisin yetkileri, yeni Meclisin seçilmesine kadar sürer.

YASAMA SÜRECİ

Cumhurbaşkanınca Bir Daha Görüşülmek Üzere Geri Gönderilen 10/5/2007 tarihli ve 5660 Sayılı Kanun[1] ile İlgili Aşamalar
Kanun Teklifi
MADDE 1- 7/11/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 77 nci maddesinin birinci fıkrasında geçen "beş" ibaresi "dört" olarak değiştirilmiştir.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 1- Bu değişiklikle, Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin 5 yıl yerine 4 yılda yapılması öngörülmektedir. Uygulamada son yirmi yıldır, 22 nci dönem hariç, seçimler genellikle 4 yılda bir yapılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin 1 inci maddesi Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin 5 yıl yerine 4 yılda yapılmasını öngörmektedir. Madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 1- Teklifin 1 inci maddesi Komisyonumuzca aynen Kabul edilmiştir.

1 *Cumhurbaşkanı tarafından Kanun bir daha görüşülmek üzere geri gönderildiğinden bu Kanun'un numarası, Anayasa'da değişiklik yapan 5678 sayılı Kanun'un numarasından farklıdır.*

5660 Sayılı Kanun

MADDE 1- 7/11/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 77 nci maddesinin birinci fıkrasında geçen "beş" ibaresi "dört" olarak değiştirilmiştir.

Geri Gönderme Tezkeresi

…Yapılan düzenlemelerdeki temel değişiklik, Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesinin öngörülmesidir. Anayasa'nın 101 ve 102. maddelerinde buna ilişkin düzenlemeler yapılmış; 79. maddesine ek kurallar getirilmiş; geçici maddeler ile de, değişikliğin ilk Cumhurbaşkanlığı seçiminde uygulanmasını sağlamak üzere gerekli düzenlemeler yapılıp, yine ilk seçime ilişkin yöntemler ve süreler belirlenmiştir.

Anayasa değişiklikleri Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesiyle sınırlı kalmış, ilgili diğer maddelerde herhangi bir düzenleme yapılmamıştır.

Cumhurbaşkanı seçiminin basit bir yöntem sorunu olmaması, tersine Anayasa ile yeğlenen siyasal sistemle doğrudan ilgili olması değişikliğin, Anayasa'daki siyasal sistem yönünden incelenmesini gerektirmektedir.

Anayasa'nın 6. maddesinde, egemenliğin kayıtsız koşulsuz Ulus'un olduğu vurgulanmıştır. Devlet kudreti ya da egemenlik tek ve bölünmezdir ve Türk Ulusu'nundur.

Anayasa'nın 80. maddesinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin, seçildikleri bölgeyi ya da kendilerini seçenleri değil, tüm Ulusu temsil edecekleri belirtilmiştir. Temsili rejimin dayandığı temel ilkeyi koyan bu kural, ulusal istencin tek temsilcisinin Türkiye Büyük Millet Meclisi olduğunu göstermektedir. Bunun içindir ki, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri siyasal partiler aracılığıyla ya da bağımsız olarak halkın seçmesiyle milletvekili sıfatını kazanmaktadırlar.

Yine Anayasa'nın 6. maddesinde, Ulus'un, tek ve bölünmez nitelikteki egemenliğini, Anayasa'nın koyduğu yetkili organları eliyle kullanacağı ve 7, 8, 9. maddelerinde de yetkili organların yasama, yürütme ve yargı olduğu açıklanmıştır.

Böylece Anayasamızda, devletin çeşitli işlevlerinin değişik organlarca yerine getirilmesi biçiminde tanımlanabilecek erkler ayrılığı ilkesi kabul edilmiştir.

Erkler ayrılığını kabul eden ülkelerde, erklerin sert ayrılığı ya da işbirliği içinde yürümesine göre, sırasıyla başkanlık rejimi ya da parlamenter rejim sözkonusu olmaktadır.

Anayasamızın Başlangıç bölümünde, erkler ayrımının, Devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmediği, belli Devlet yetki ve görevlerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı uygar bir işbölümü ve işbirliği olduğu belirtilerek, parlamenter rejimin kabul edildiği anlatılmıştır.

Anayasa'nın 8. maddesinin gerekçesinde de, yasama ve yürütme erkleri kastedilerek, "her iki kuvvetin Devlet faaliyetlerinin düzenlenmesinde eşitlik ve denklik içinde işbirliği yapmalarını öngören parlamenter hükümet sistemi bütün gerekleriyle uygulamaya konmuştur" anlatımıyla, anayasamızda parlamenter sistemin kabul edildiği vurgulanmıştır.

Yasama ve yürütmenin dengeli ve yumuşak ayrılığı olarak tanımlanan parlamenter rejimin en önemli özelliği, yürütme organının siyasal kanadının yasama organına karşı siyasal yönden sorumlu olmasıdır. Yasama organı, hükümetin güvenoyu ile göreve başlamasını sağlamakta, hükümeti denetlemekte ve gerektiğinde güvensizlik oyu ile düşürmektedir.

Parlamenter rejimin ikinci özelliği yürütme organının yasamadan doğmasıdır.

Üçüncüsü, siyasal yönden sorumsuz, yansız, denge ve istikrar öğesi bir devlet başkanının varlığıdır. Parlamenter sistemin özü yönünden cumhurbaşkanının rolü yansızlık ve hakemliktir.

Bu nedenle, yasama organına karşı siyasal yönden sorumsuz kılınan cumhurbaşkanı etkin siyasal bir organ değil, devletin sürekliliğini sağlayan, devleti ve ulusu temsil eden yansız bir makamdır ve günlük politikanın dışındadır.

Kuşkusuz, her ülkenin özel koşulları anayasası ile belirlenen rejimine yansımaktadır. Ancak, somut rejim soyut modelde varolan temel niteliklere uygun olmak zorundadır.

Anayasamızda da bu zorunluluğa uyulmuştur. Anayasa'nın 110. maddesinde, Bakanlar Kurulu'nun güvenoyu ile göreve başlaması; 111. maddesinde, Başbakan'ın görev sırasında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden güven istemesi; 112. maddesinde Bakanlar Kurulu'nun yasama organına karşı siyasal yönden sorumlu olması; 98, 99 ve 100. maddelerinde de, yasamanın Bakanlar Kurulu'nu denetim yolları düzenlenmiştir.

Anayasa'da benimsenen siyasal sistem klasik parlamenter rejimin niteliklerini taşımakla birlikte, Cumhurbaşkanı'nın yetkileri yönünden bu sistemden uzaklaşıldığı, Cumhurbaşkanı'na, iktidar gücüne karşı bir denge ve istikrar öğesi olarak güçlü ve etkili bir konum verildiği görülmektedir.

Anayasa'nın,

- 8. maddesinde, yürütme organı, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu olmak üzere iki kesimli olarak öngörülmüş,

- 104. maddesinde, Cumhurbaşkanı'nın Devlet'in başı olduğu, bu sıfatla Türkiye Cumhuriyeti'ni ve Türk Ulusu'nun birliğini temsil ettiği, Anayasa'nın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözeteceği belirtilmiş,

- 102. maddesinde, Cumhurbaşkanı'nın Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce seçilmesi öngörülmüş,

- 109. maddesinde, Cumhurbaşkanı'na Başbakan'ı ve bakanları atama yetkisi verilmiş,

- 104. maddesinde, Cumhurbaşkanı'nın gerektiğinde Bakanlar Kurulu'na başkanlık edeceği vurgulanmış,

- 104 ve 105. maddelerinde, kararnameleri imzalamakla yetkili ve görevli kılınmış,

- 89, 104 ve 150. maddelerinde, yasaları bir kez daha görüşülmesi için Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne geri gönderme ve Anayasa Mahkemesi'ne dava açma yetkisi verilmiş,

- 130, 146, 155, 156, 157. maddelerinde de, kimi yüksek yargı organları üyelerini, Yükseköğretim Kurulu Başkanı ve üyelerini, üniversite rektörlerini seçmek ve atamakla yetkilendirilmiştir.

Görüldüğü gibi, Anayasa'da, parlamenter hükümet sisteminin tipik temel niteliklerine yer verilmiş; yasama ile yürütme arasında, yürütmenin iktidar gücünü dengeleyici bir düzenek kurulmuş; Cumhurbaşkanı, anayasal düzeni işletmek ve korumak amacıyla, seçimle işbaşına gelen ve yasama ile yürütmeden oluşan iktidar gücüne karşı dengeleyici ve istikrarı sağlayıcı yetkilerle donatılıp güçlendirilmiştir.

Cumhurbaşkanı, bir denge ve istikrar öğesi olarak öngörüldüğü için, Anayasa'nın 102. maddesinde, Cumhurbaşkanı seçilirken ilk iki turda üye tamsayısının üçte iki çoğunluk oyu aranarak, her kesimi temsil edecek bir Cumhurbaşkanı adayı üzerinde uzlaşılması öngörülmüştür. Seçimin sürüncemede kalmaması için de son iki turda, Cumhurbaşkanı seçilebilmek için üye tam sayısının salt çoğunluğunun oyu yeterli görülmüştür.

Anayasa'da güçlü bir yürütme erki yaratılırken, yürütme organının hem siyasal kanadı olan Bakanlar Kurulu, hem yansız kanadı olan Cumhurbaşkanı geniş yetkilerle donatılmıştır.

Ayrıca, yine Anayasa'da Başbakan, eşitler arasında birinci değil, güçlü bir lider niteliğinde öngörülmüştür. Anayasa'nın 109. ve 112. maddelerine göre, bakanlar Başbakan'ca seçilmekte, görevden alınmaları önerilebilmekte, yaptıkları iş ve işlemlerden Başbakan'a karşı sorumlu bulunmaktadırlar.

İncelenen Yasa'nın 4. maddesi ile Anayasa'nın 101. maddesi değiştirilerek Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesine olanak sağlanmaktadır.

Anayasa'nın parlamenter sistem öngören hiçbir kuralına dokunmadan yalnızca Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesinin öngörülmesi, örneği ve uygulaması duyulmayan yeni bir sistem getirilmesi anlamına gelmektedir. Çünkü, bu sistem, bir yandan parlamenter modelden uzaklaşırken, öte yandan da başkanlık ya da yarı başkanlık modelinin temel özelliklerini taşımamaktadır.

Böylesine, kuramsal olarak ve uygulaması bilinmeyen bir sistemin ne gibi sorunlar yaratabileceğini kestirmek güçtür. Ancak, yaratabileceği sorunların rejimi sıkıntıya sokacağı açıktır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, Anayasamız, güçlü bir yürütme içinde güçlendirilmiş bir Cumhurbaşkanı modeli öngörmektedir. Anayasa'nın 104. maddesinde, Cumhurbaşkanı'nın yasama, yürütme ve yargıya ilişkin görev ve yetkilerine bir arada yer verilmiş; 89, 91, 93, 108, 109, 114, 116, 117, 118, 120, 121, 122, 130, 131, 146, 150, 154, 155, 156, 157, 159 ve 175. maddelerde de bu görev ve yetkiler ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir.

Parlamenter sistem içinde, iktidar gücünü dengelemek için öngörülen bu geniş yetkiler, halk tarafından seçilmiş bir Cumhurbaşkanı kullanımında çok farklı ve rejim yönünden sakıncalı sonuçlar doğurabilecektir.

Bir yandan güçlü bir Başbakan, bir yandan geniş yetkilerle donatılmış ve halk tarafından seçilmiş bir Cumhurbaşkanı nedeniyle yürütme organı iki siyasal istençten oluşacak, başka bir deyişle siyasal yönden iki başlı olacak ve yürütme erki sorunlu duruma gelecektir.

Ayrıca, Anayasa'da yansız niteliğiyle bir denge ve istikrar öğesi olarak öngörülen Cumhurbaşkanı'nı halka seçtirmek, böylece yürütme organının her iki kesimini de siyasallaştırmak Cumhurbaşkanı'nı denge ve istikrar öğesi olmaktan çıkaracaktır. Başka bir anlatımla, Devlet'i temsil eden Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesiyle, "dengeleyici" yetkileri "icrai" niteliğe dönüşebilecektir.

Güçlendirilmiş yetkilere doğrudan halk istenciyle seçilmiş olmanın vereceği manevi gücün eklenmesi de, Cumhurbaşkanı'nı kolaylıkla siyasal sistemin egemen öğesi durumuna getirebilecektir.

Çoğunluğu oluşmayan bir parlamento ya da Cumhurbaşkanı'nı seçenden daha az bir çoğunluğa dayanan Hükümet karşısında, halk oyunu doğrudan temsil eden Cumhurbaşkanı'nın, ulusal istencin kendisinde oluştuğu bir makam durumuna yükseleceği, çok daha güçlü bir demokratik geçerliliğe sahip olacağı; bu durumun ise, Cumhurbaşkanı'nın yetkilerinin siyasal yönden kullanımını kolaylaştıracağı açıktır.

Ayrıca, egemenliği Ulus adına ancak diğer organlar bağlamında yürütme organı kullanmakta iken, halkın seçimiyle işbaşına gelen Cumhurbaşkanı, Türk Ulusu'nun birliğini temsil gücünden yararlanarak "yürütme organı" dışında ulusal egemenliği kullanan bir makam durumuna gelebilecektir.

Bu arada, halkın seçmesiyle göreve gelecek bir Cumhurbaşkanı'nın bulunduğu sistemin, Türkiye Büyük Millet Meclisi karşısında ulusal istenci temsil yönünden sorun yaratacağı da gözden uzak tutulmamalıdır. Başka bir anlatımla, halkoyu ile seçilmiş Cumhurbaşkanı, ulusal egemenlik ve ulusu temsil yönünden de varolan sistemle bağdaşmayacaktır.

Halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanı'nın, yine seçimle işbaşına gelen yasama organı ve yürütme organının siyasal kanadı ile aynı siyasal düşünce ve görüşte olması dengelenemez bir iktidar gücü yaratılmasına; tersi durum ise, çekişmelere ve Devlet otoritesinin zayıflayıp bölünmesine neden olabilecektir.

Devlet'in ve yürütme organının başı olan Cumhurbaşkanı ile yasama organı arasında tam çatışma ya da tam bütünleşme değil, "mesafeli bir uyum" bulunması gerekmektedir. Cumhurbaşkanı'nın halkoyu ile seçilmesi, tam çatışma ya da tam bütünleşme sonucunu doğurabilecektir. Bunun, Devlet düzeneğine zarar vereceği açıktır.

Sistem değişikliği yapmadan ya da anayasal sistemi tümüyle ele alıp gerekli düzenlemeleri öngörmeden yalnızca Cumhurbaşkanı'nı halka seçtirmek parlamenter rejimin özüyle bağdaşmamaktadır.

Anayasa'nın 102. maddesinde, Cumhurbaşkanı'nın gizli oyla seçileceği; 101. maddesinde de, Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişiğinin kesileceği ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğinin sona ereceği belirtilmiştir. Böylece, Cumhurbaşkanı'nın siyasal yönden yansız olması sağlanmıştır.

Nitekim, madde gerekçesinde, "Parlamenter rejimde Cumhurbaşkanının tarafsızlığı esas teşkilat hukukumuzda tartışılmaz bir ilkedir." denilerek, Cumhurbaşkanı'nın yansızlığı açık biçimde vurgulanmıştır.

Cumhurbaşkanı'nın halkoyu ile seçilmesi durumunda, seçmenin önüne nasıl bir programla çıkacağı, nasıl bir propaganda ile seçim sürecine katılacağını da kestirebilmek güçtür.

İncelenen Yasa'nın 4. maddesiyle yeniden düzenlenen Anayasa'nın 101. maddesinde, Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişiğinin kesileceğine ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğinin sona ereceğine ilişkin kural aynen korunmuştur.

Ancak, yapılan düzenlemede, yirmi milletvekilinin yazılı önerisi ya da son genel seçimlerde aldıkları toplam oy yüzde 10'u geçen siyasal partilerin Cumhurbaşkanlığı'na aday gösterebilecekleri belirtilmiştir.

Bu düzenleme, milletvekilleri ya da siyasal partiler uygun görmeden Cumhurbaşkanı adayı olunamayacağını göstermektedir. Bu durumu, halkoyu ile seçilmenin özüyle bağdaştırmak olanaksızdır.

Öte yandan, her iki kural birlikte düşünüldüğünde, Cumhurbaşkanı adayının seçimi yapacak halkın önüne siyasal görüntü içinde çıkma olgusu Cumhurbaşkanı'nın yansızlığına gölge düşürecektir.

Ayrıca, Cumhurbaşkanı adayını partilerin önermesi de, Cumhurbaşkanı'nın yansızlığı ile bağdaşmamaktadır. Çünkü, halk genellikle kişiye değil, genel seçimlerde olduğu gibi siyasal partiye oy verecek, Cumhurbaşkanı da seçimini sağlayan partiye olan gönülborcu nedeniyle yansız ve bağımsız davranamayacaktır.

Demokrasilerde halktan yetki almanın yolu, halkın karşısına siyasal programla çıkmayı gerektirmektedir. Propaganda yapmadan seçilmek, siyasal parti örgütünden yararlanmadan propaganda yapmak işin doğasına aykırıdır. Böyle bir yöntemle halkın önüne çıkacak adayın siyasal konulardan uzak durması olanaksızdır. Bu nedenledir ki, parlamenter sistem, devlet başkanının yansızlığını sağlayabilmek için halkoyu ile seçimi öngörmemiştir.

Seçim kampanyaları doğası gereği Ulus'un iki ya da daha çok kampa ayrıldığı bir ortamda seçilecek Cumhurbaşkanı'nın Ulus'un birliğini temsil etmesi de olanaksız denilebilecek kadar güç görünmektedir.

Sorumsuzluk durumu, geniş yetkilere sahip olması, tek başına yaptığı işlemlerin yargı denetimi dışı bırakılması yanında halk tarafından seçilmesi, Cumhurbaşkanı'nın anayasal sistem üstü bir konuma gelmesine neden olabilecektir. Başka bir anlatımla, halk tarafından seçilmesi sonucu siyasal prestij kazanacak Cumhurbaşkanı'nın, hukuksal yönden kullandığı yetkileri siyasal alana kaydırması kaçınılmaz olacaktır.

Böylece, yürütme organı içinde, Cumhurbaşkanı ile Hükümet arasında yönetim krizi çıkabilecektir. Bu krizi önleme ya da giderme düzeneğinden yoksun bir sistem rejime zarar verecektir.

Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesi bir sistem değişikliğini gerektirmektedir. Bunun için kapsamlı bir düzenleme yapılması, Anayasa'nın değişmesi gereken kurallarının birlikte ele alınıp değerlendirilmesi gerekmektedir.

Böylesine önemli bir sistem değişikliğinin, uzman akademisyenler, sivil toplum kuruluşları, meslek örgütleri, siyasal partiler, ilgili kurum ve kuruluşlar ile kamuoyunda tartışılıp olgunlaştırıldıktan sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde tüm önerilerin özenle değerlendirilerek yapılması en uygun yol olacaktır.

Değişikliğin, sistem irdelenmeden yalnızca Cumhurbaşkanı seçimine indirgenmesi, anayasal düzeni sorunlu duruma getirecektir. Gelecek dönemde, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin siyasal yapısındaki olası değişme de gözönünde bulundurulursa, bu sorunların çözümsüz kalacağı, bunun da bir rejim çıkmazı yaratacağını söylemek yanıltıcı olmayacaktır.

Anayasalar, toplumsal oydaşmanın sonucu oluşan istikrar belgeleridir. Bu belgelerin arkasında tarihsel deneyimler ve kamuoyu baskısıyla biçimlenmiş süreçler vardır.

Yapılmak istenen Anayasa değişiklikleri ise, rejim krizinin aşılması, temel hak ve özgürlüklerin geliştirilmesi, toplumsal gönencin artırılması gibi haklı bir gerekçeye, kamuoyu isteğine ya da toplumsal uzlaşmaya dayanmamaktadır.

Daha açık anlatımla, getirilmek istenen sistem değişikliğinin haklı ve kabul edilebilir bir gerekçesi ve gerekliliği yoktur.

Parlamenter rejimden sapma anlamına gelen, Devlet ve Ulus yaşamında çok önemli sonuçlar yaratacak bu Anayasa değişikliğinin, temsilde adaletin sağlanamadığı bir Meclis tarafından ve bu kadar kısa bir süre içinde, tartışılmadan, olgunlaştırılmadan yapılmasının uzun erimli ve giderilmesi olanaksız sakıncalar yaratacağı açıktır.

Üstelik bu değişiklik, Cumhurbaşkanı'nı seçemediği için, Anayasa'nın 102. maddesi uyarınca "derhal yenilenmesi" gereken bir Meclis tarafından gerçekleştirilmektedir. Anayasa değişikliğinin gerektiğinde halkoyuna götürülmesi de gözönünde bulundurulduğunda, hem halkoylamasının, hem bu oylama sonucuna göre Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçiminin, hem de genel seçimin neredeyse birlikte ya da üst üste yapılacağı bir gerçektir. Böylesine önemli bir konunun, bu kadar sıkışık bir süreçte gündeme getirilmesinin haklı ve kabul edilebilir bir gerekçesi olamaz.

Anayasa'nın 96. maddesinin değiştirilip, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin, yapacağı seçimler de dahil tüm işlerinde üye tam sayısının en az üçte biri ile toplanacağının belirtilmesi, Cumhurbaşkanı seçimine ilişkin kurallarda, bu kadar sıkışık bir süreçte yapılmak istenen değişikliğin yersizliğini daha açık biçimde gözler önüne sermektedir.

2- 5660 sayılı Yasa'nın 4. maddesiyle yeniden düzenlenen, Anayasa'nın 101. maddesinin ikinci fıkrasında, "Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir.", düzenlemesine yer verilmiştir.

Yapılan düzenleme ile Cumhurbaşkanı'nın görev süresi 7 yıldan 5 yıla indirilmekte; ancak, bir kişiye iki kez Cumhurbaşkanı seçilebilme hakkı getirilmektedir.

Anayasa'nın 104. maddesinde, Cumhurbaşkanı'nın Devlet'in başı olduğu, bu sıfatla Türkiye Cumhuriyeti'ni ve Türk Ulusu'nun birliğini temsil ettiği, Anayasa'nın uygulanmasını ve Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözeteceği belirtilmiştir.

Ayrıca, Anayasa'da, bu işlevlerini doğru yapabilmesi için Cumhurbaşkanı'nın tarafsız olması gerektiği vurgulanmıştır. Cumhurbaşkanı'nın tarafsızlığı yukarıda belirtilen işlevlerinin herhangi bir baskı ve etki altında kalmadan yürütülmesi yönünden çok önemli görülmüştür.

Anayasa'nın 101. maddesine göre, bir kişi ancak bir kez Cumhurbaşkanlığı yapabilmektedir. Cumhurbaşkanı'nın iki dönem Cumhurbaşkanlığı yapamaması yansızlığının ve partilerüstü konumunun gereğidir.

İkinci kez seçilme olasılığı, Cumhurbaşkanı'nı, kimi siyasal partileri hoşnut etme, bir siyasal partiyle, özellikle iktidarla özdeşleştirme yoluna itebilecektir. Bu durum, Cumhurbaşkanı'nın yansızlığını zedeleyecek, birleştirici, istikrar ve denge sağlayıcı işlevini anlamsız kılacaktır.

Öte yandan, Cumhurbaşkanı'nın hiçbir baskı ya da etki altında kalmadan özellikle Anayasa'nın uygulanmasını sağlama görevini eksiksiz yerine getirebilmesi için ikinci kez seçilme kaygısı taşımaması gerekmektedir.

İkinci kez seçilebilme kaygısı, görev ve yetkiler yerine getirilip kullanılırken ödün verilmesi ve baskılara boyun eğilmesi sonucunu doğurabilecektir. Bu nedenle, bir kişiye ikinci kez Cumhurbaşkanı seçilebilme hakkının verilmesinin uygun olmayacağı değerlendirilmektedir.

Yayımlanması yukarıda açıklanan gerekçelerle uygun görülmeyen 5660 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun", Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce bir kez daha görüşülmesi için, Anayasa'nın 104 ve 175. maddeleri uyarınca ilişikte geri gönderilmiştir.[2]

Geri Göndermeden Sonraki Aşamalar

Anayasa Komisyonu Raporu

Kanunun, Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerinin beş yıl yerine dört yılda yapılmasını öngören 1 inci Maddesinde yer alan düzenlemenin yerinde olduğu tüm üyelerimizce ifade edilmiştir. Ancak düzenlemenin yeri ve zamanlaması yönünde eleştiriler dile getirilmiştir. Madde Komisyonumuzca; aynen kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 1- Kanunun 1 inci Maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

2 *Tüm maddeleri ile birlikte geri gönderilen Kanun'un geri gönderme tezkeresinde, Anayasa'nın 77. maddesini değiştiren 1. maddeye ilişkin bir açıklama yapılmamıştır. Nitekim bu husus geri gönderme sonrasında teklifi yeniden ele alan Anayasa Komisyonunda şöyle belirtilmektedir:*

"Komisyon Başkanı Sayın Prof. Dr. Burhan Kuzu, görüşmelerin başlangıcında Kanunun kapsamı hakkında açıklama yapmış, Kanunun 77 ve 96 ncı maddeleriyle ilgili Cumhurbaşkanının itirazına rastlanmadığını ifade etmiştir."

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
C. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanının seçim dönemi **MADDE 77-** Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri beş yılda bir aynı günde yapılır. Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir. Cumhurbaşkanlığı seçiminde birinci oylamada gerekli çoğunluğun sağlanamaması halinde 101 inci maddedeki usule göre ikinci oylama yapılır.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 4- 2709 sayılı Kanunun 77 nci maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "C. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanının seçim dönemi MADDE 77- Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri beş yılda bir aynı günde yapılır. Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir. Cumhurbaşkanlığı seçiminde birinci oylamada gerekli çoğunluğun sağlanamaması halinde 101 inci maddedeki usule göre ikinci oylama yapılır."
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 4- Mevcut hükümet sisteminde Bakanlar Kurulu, Türkiye Büyük Millet Meclisi içinden, Meclisin onayıyla kurulmakta ve Meclisin güvenoyuna bağlı olarak görevde kalmaktadır. Maddeyle, yasama ile yürütmenin aynı gün doğrudan halk tarafından beş yıl için seçilmesi öngörülmektedir. Bu düzenlemeyle seçimlerin yapılmasıyla birlikte yürütme oluşacak ve yasama organı teşekkül edecektir.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve …4'üncü madde[s]i aynen,… kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 4- 2709 sayılı Kanunun 77 nci maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "C. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanının seçim dönemi MADDE 77- Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri beş yılda bir aynı günde yapılır. Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir. Cumhurbaşkanlığı seçiminde birinci oylamada gerekli çoğunluğun sağlanamaması halinde 101 inci maddedeki usule göre ikinci oylama yapılır."

D. Seçimlerin geriye bırakılması ve ara seçimler

MADDE 78. — (Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Savaş sebebiyle yeni seçimlerin yapılmasına imkân görülmezse, Türkiye Büyük Millet Meclisi, seçimlerin bir yıl geriye bırakılmasına karar verebilir.

Geri bırakma sebebi ortadan kalkmamışsa, erteleme kararındaki usule göre bu işlem tekrarlanabilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliklerinde boşalma olması halinde, ara seçime gidilir. Ara seçim, her seçim döneminde bir defa yapılır ve genel seçimden otuz ay geçmedikçe ara seçime gidilemez. Ancak, boşalan üyeliklerin sayısı, üye tamsayısının yüzde beşini bulduğu hallerde, ara seçimlerinin üç ay içinde yapılmasına karar verilir.

Genel seçimlere bir yıl kala, ara seçimi yapılamaz.

(Ek: 27/12/2002-4777/2. md.)Yukarıda yazılı hallerden ayrı olarak, bir ilin veya seçim çevresinin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde üyesinin kalmaması halinde, boşalmayı takip eden doksan günden sonraki ilk Pazar günü ara seçim yapılır. Bu fıkra gereği yapılacak seçimlerde Anayasanın 127 nci maddesinin üçüncü fıkrası hükmü uygulanmaz.

Maddenin İlk Hâli
D. Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin geriye bırakılması ve ara seçimleri **MADDE 78. —** Savaş sebebiyle yeni seçimlerin yapılmasına imkân görülmezse, Türkiye Büyük Millet Meclisi, seçimlerin bir yıl geriye bırakılmasına karar verebilir. Geri bırakma sebebi ortadan kalkmamışsa, erteleme kararındaki usule göre bu işlem tekrarlanabilir. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliklerinde boşalma olması halinde, ara seçime gidilir. Ara seçim, her seçim döneminde bir defa yapılır ve genel seçimden otuz ay geçmedikçe ara seçime gidilemez. Ancak, boşalan üyeliklerin sayısı, üye tamsayısının yüzde beşini bulduğu hallerde, ara seçimlerinin üç ay içinde yapılmasına karar verilir. Genel seçimlere bir yıl kala, ara seçimi yapılamaz.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
D. Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin geriye bırakılması ve ara seçimleri **MADDE 86. —** Savaş sebebiyle yeni seçimlerin yapılmasına imkân görülmezse, Türkiye Büyük Millet Meclisi, seçimlerin bir yıl geriye bırakılmasına karar verebilir. Cumhurbaşkanı da aynı sebeple seçimlerin bir yıl geri bırakılmasını Türkiye Büyük Millet Meclisinden isteyebilir. Geri bırakma sebebi ortadan kalkmamışsa, erteleme kararındaki usule göre bu işlem tekrarlanabilir. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliklerinde boşalma olması halinde, ara seçime gidilir. Ara seçim, her seçim döneminde bir defa yapılır ve genel seçimden otuz ay geçmedikçe ara seçime gidilemez. Ancak, boşalan üyeliklerin sayısı, üye tam sayısının yüzde beşini bulduğu hallerde, ara seçimlerinin üç ay içinde yapılmasına karar verilir. Genel seçimlere bir yıl kala, ara seçimi yapılamaz. Cumhurbaşkanlığı seçimine bir yıl kala, Cumhurbaşkanı, seçimlerin ertelenmesini isteyemez.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 86

Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin geriye bırakılması ve ara seçimleri

1. Bu madde ile 1961 Anayasasında farklı olarak Cumhurbaşkanına Türkiye Büyük Millet Meclisinden seçimlerin bir yıl geriye bırakılmasını talep etme yetkisi verilmiştir.

2. Geri bırakma sebebi ortadan kalkmamışsa erteleme kararının yenilenmesi sağlanabilir.

3. Seçim dönemleri 5 yıl olması nedeniyle yapılacak ara seçimlerinin 5 yılın ortası olan 30 ay geçmedikçe yapılması uygun görülmemiştir. 1961 Anayasasının 74 üncü maddesinin genel anlayışı içerisinde bu süre tespit edilmiştir. Ancak genel seçimlere gitmeden önce Meclis üye tamsayısının yüzde 5'i oranında bir boşalma olduğu takdirde üç ay içerisinde ara seçimlerinin yapılması zorunlu görülmüştür. Çünkü yüzde 5 oranında bir boşalmanın iktidar değişikliklerine sebep olabilecek bir noksanlık olduğu görüşüne varılmıştır.

Bu şartlara rağmen her ne sebeple olursa olsun genel seçimlere 1 yıl kala ara seçimlerinin yapılmasının sakıncalı olduğu görüşüne varılmıştır. Bu nedenle genel seçimlere 1 yıl kala yüzde 5 boşalma nedeniyle ara seçimlerine gidilemeyecektir.

Ayrıca Cumhurbaşkanı da Meclisten ara seçimlerin, Cumhurbaşkanı seçimine 1 yıl kala ertelenmesini isteyemeyeceği kabul edilmiştir. Bunun nedeni, yapılacak seçimlerin Cumhurbaşkanı seçimine etkisini önlemek dolayısıyladır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

D. Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin geriye bırakılması ve ara seçimleri

MADDE 78. — Savaş sebebiyle yeni seçimlerin yapılmasına imkân görülmezse, Türkiye Büyük Millet Meclisi, seçimlerin bir yıl geriye bırakılmasına karar verebilir.

Geri bırakma sebebi ortadan kalkmamışsa, erteleme kararındaki usule göre bu işlem tekrarlanabilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliklerinde boşalma olması halinde, ara seçime gidilir. Ara seçim, her seçim döneminde bir defa yapılır ve genel seçimden otuz ay geçmedikçe ara seçime gidilemez. Ancak, boşalan üyeliklerin sayısı, üye tam sayısının yüzde beşini bulduğu hallerde, ara seçimlerinin üç ay içinde yapılmasına karar verilir.

Genel seçimlere bir yıl kala, ara seçimi yapılamaz.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 78

Danışma Meclisince kabul edilen 86 ncı maddenin Cumhurbaşkanının seçimlerin bir yıl geri bırakılmasını Türkiye Büyük Millet Meclisinden istemesine ilişkin ikinci ve altıncı fıkraları madde metninden çıkarılarak madde 78 inci madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

27/12/2002 Tarihli ve 4777 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
D. Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin geriye bırakılması ve ara seçimleri **MADDE 78. —** Savaş sebebiyle yeni seçimlerin yapılmasına imkân görülmezse, Türkiye Büyük Millet Meclisi, seçimlerin bir yıl geriye bırakılmasına karar verebilir. Geri bırakma sebebi ortadan kalkmamışsa, erteleme kararındaki usule göre bu işlem tekrarlanabilir. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliklerinde boşalma olması halinde, ara seçime gidilir. Ara seçim, her seçim döneminde bir defa yapılır ve genel seçimden otuz ay geçmedikçe ara seçime gidilemez. Ancak, boşalan üyeliklerin sayısı, üye tamsayısının yüzde beşini bulduğu hallerde, ara seçimlerinin üç ay içinde yapılmasına karar verilir. Genel seçimlere bir yıl kala, ara seçimi yapılamaz. Yukarıda yazılı hallerden ayrı olarak, bir ilin veya seçim çevresinin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde üyesinin kalmaması halinde, boşalmayı takip eden doksan günden sonraki ilk Pazar günü ara seçim yapılır. Bu fıkra gereği yapılacak seçimlerde Anayasanın 127 nci maddesinin üçüncü fıkrası hükmü uygulanmaz.

YASAMA SÜRECİ

13/12/2002 Tarihli ve 4774 Sayılı Kanun[1] ile İlgili Aşamalar
Kanun Teklifi
MADDE 2. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 78 inci maddesinin üçüncü fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliklerinde boşalma olması halinde, ara seçime gidilir. Ara seçime Türkiye Büyük Millet Meclisince karar verilir. Ancak bir ilin veya seçim çevresinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde üye kalmaması halinde, boşalmayı takip eden altmış günden sonraki ilk pazar günü ara seçim yapılır."

1 *Cumhurbaşkanı tarafından Kanun bir daha görüşülmek üzere geri gönderildiğinden bu Kanun'un numarası, Anayasa'da değişiklik yapan 4777 sayılı Kanun'un numarasından farklıdır.*

Teklifin Madde Gerekçesi

Madde 2. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin geriye bırakılması ve ara seçimleri düzenleyen 78 inci maddesinin üçüncü fıkrası değiştirilerek, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliklerinde boşalma olması halinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi kararı ile ara seçime gidilebileceği, ancak bir ilin veya seçim çevresinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde üyesinin kalmaması halinde, boşalmayı takip eden altmış günden sonraki ilk pazar günü ara seçim yapılacağı hükme bağlanmaktadır.

Anayasa Komisyonu Raporu

Teklifin 2 nci maddesi üzerindeki görüşmelerde; ülkenin sık sık seçim ortamına girmesinin doğuracağı sıkıntıları önlemek; bir ilin veya seçim çevresinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsilcisiz kalmasının temsili demokrasi açısından oluşturacağı sakıncaları bertaraf etmek amacıyla verilen iki önerge aynı mahiyette olduğundan birleştirilerek işleme konmuş ve Komisyonumuzca oybirliğiyle kabul edilmiş; madde bu çerçevede yeniden düzenlenmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 2. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 78 inci maddesine dördüncü fıkrasından sonra gelmek üzere aşağıdaki beşinci fıkra eklenmiştir.

"Yukarıda yazılı hallerden ayrı olarak, bir ilin veya seçim çevresinin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde üye kalmaması halinde, boşalmayı takip eden doksan günden sonraki ilk Pazar günü ara seçim yapılır. Bu fıkra gereği yapılacak seçimlerde Anayasanın 127 nci maddesinin üçüncü fıkrası hükmü uygulanmaz."

Genel Kurul Görüşmeleri

(22. Dönem, 1. Cilt, 10. Birleşim, Sayfa 16)

Anayasa değişikliğine ilişkin kanun teklifinin ikinci maddesinin ikinci görüşmeye esas metni üzerinde Genel Kurul görüşmeleri sırasında "üye" ibaresinin hatalı yazıldığı ifade edilmiş ve ibarenin "üyesinin" olarak düzeltildiği belirtilmiştir. Madde bu hâliyle oylanmış ve Genel Kurulca kabul edilmiştir.

4774 Sayılı Kanun
MADDE 2. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 78 inci maddesine dördüncü fıkrasından sonra gelmek üzere aşağıdaki beşinci fıkra eklenmiştir. "Yukarıda yazılı hallerden ayrı olarak, bir ilin veya seçim çevresinin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde üyesinin kalmaması halinde, boşalmayı takip eden doksan günden sonraki ilk Pazar günü ara seçim yapılır. Bu fıkra gereği yapılacak seçimlerde Anayasanın 127 nci maddesinin üçüncü fıkrası hükmü uygulanmaz."
4777 sayılı Kanun ile İlgili Aşamalar
Geri Gönderme Tezkeresi
Bkz. 76. madde "27/12/2002 tarihli ve 4777 sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik" başlıklı tablo altında "Geri Gönderme Tezkeresi" başlıklı bölüm
Geri Göndermeden Sonraki Aşamalar
Anayasa Komisyonu Raporu
Bkz. 76. madde "27/12/2002 tarihli ve 4777 sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik" başlıklı tablo altında "Geri Göndermeden Sonraki Aşamalar/ Anayasa Komisyonu Raporu" başlıklı bölüm
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 2. – Kanunun 2 nci maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
D. Seçimlerin geriye bırakılması ve ara seçimler **MADDE 78.** — Savaş sebebiyle yeni seçimlerin yapılmasına imkân görülmezse, Türkiye Büyük Millet Meclisi, seçimlerin bir yıl geriye bırakılmasına karar verebilir. Geri bırakma sebebi ortadan kalkmamışsa, erteleme kararındaki usule göre bu işlem tekrarlanabilir. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliklerinde boşalma olması halinde, ara seçime gidilir. Ara seçim, her seçim döneminde bir defa yapılır ve genel seçimden otuz ay geçmedikçe ara seçime gidilemez. Ancak, boşalan üyeliklerin sayısı, üye tamsayısının yüzde beşini bulduğu hallerde, ara seçimlerinin üç ay içinde yapılmasına karar verilir. Genel seçimlere bir yıl kala, ara seçimi yapılamaz. Yukarıda yazılı hallerden ayrı olarak, bir ilin veya seçim çevresinin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde üyesinin kalmaması halinde, boşalmayı takip eden doksan günden sonraki ilk Pazar günü ara seçim yapılır. Bu fıkra gereği yapılacak seçimlerde Anayasanın 127 nci maddesinin üçüncü fıkrası hükmü uygulanmaz.
Kanun Teklifi
Teklifin Anayasa Komisyonunda görüşülmeden önceki halinde Anayasa'nın 78. maddesi üzerinde bir değişiklik yapılması öngörülmemiş olmakla birlikte; Anayasa Komisyonu görüşmeleri sırasında verilen bir önerge ile söz konusu maddede değişiklik yapılması teklif edilmiştir.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.

Anayasa Komisyonu Raporu
Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak aşağıdaki değişikliklerle birlikte, madde üzerinde verilen bir önerge ile maddenin; … (B) fıkrası, a) Anayasa'nın 78'inci maddesinin başlığı savaş nedeniyle sadece Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin değil, Cumhurbaşkanlığı ve mahalli idareler seçimlerinin de geri bırakılabileceği konusunda uygulamada ortaya çıkabilecek tereddütlerin giderilmesini sağlamak amacıyla madde başlığı her üç seçimi kapsayacak şekilde düzeltilmek suretiyle, … değiştirilerek kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16 - 2709 sayılı Kanunun; … B) … 78 inci maddesinin başlığı "D. Seçimlerin geriye bırakılması ve ara seçimler"; … şeklinde değiştirilmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

E. Seçimlerin genel yönetim ve denetimi

MADDE 79. — Seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır.

(Değişik: 31/5/2007-5678/2. md.) Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını ve Cumhurbaşkanlığı seçimi tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulunundur. Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz.

Yüksek Seçim Kurulunun ve diğer seçim kurullarının görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

Yüksek Seçim Kurulu yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşur. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir. Bu üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkanvekili seçerler.

Yüksek Seçim Kuruluna Yargıtay ve Danıştaydan seçilmiş üyeler arasından ad çekme ile ikişer yedek üye ayrılır. Yüksek Seçim Kurulu Başkanı ve Başkanvekili ad çekmeye girmezler.

(Değişik: 31/5/2007-5678/2. md.) Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların halkoyuna sunulması, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi işlemlerinin genel yönetim ve denetimi de milletvekili seçimlerinde uygulanan hükümlere göre olur.

Maddenin İlk Hâli
E. Seçimlerin genel yönetim ve denetimi **MADDE 79. —** Seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır. Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulunundur. Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz. Yüksek Seçim Kurulunun ve diğer seçim kurullarının görev ve yetkileri kanunla düzenlenir. Yüksek Seçim Kurulu yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşur. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir. Bu üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkanvekili seçerler. Yüksek Seçim Kuruluna Yargıtay ve Danıştaydan seçilmiş üyeler arasından ad çekme ile ikişer yedek üye ayrılır. Yüksek Seçim Kurulu Başkanı ve Başkanvekili ad çekmeye girmezler. Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların halkoyuna sunulması işlemlerinin genel yönetim ve denetimi de milletvekili seçimlerinde uygulanan hükümlere göre olur.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
E. Seçimlerin genel yönetim ve denetimi **MADDE 87. —** Seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır. Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulunundur. Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz. Yüksek Seçim Kurulunun ve diğer seçim kurullarının görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

Yüksek Seçim Kurulu yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşur. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir. Bu üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkanvekili seçerler.

Yüksek Seçim Kuruluna Yargıtay ve Danıştaydan seçilmiş üyeler arasından ad çekme ile ikişer yedek üye ayrılır. Yüksek Seçim Kurulu Başkanı ve Başkanvekili ad çekmeye girmezler.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 87

Seçimlerin genel yönetim ve denetimi

1961 Anayasasının en iyi işleyen hükümlerinden biri olarak Anayasanın 75 inci maddesinde düzenlenmiş seçimlerin genel yönetim ve denetimi ile ilgili kuralların bir Anayasa kaidesi halinde aynen muhafaza edilmesi uygun görülmüştür.

Yüksek Seçim Kurulu kararlarının kesinliği ve bunlara uyulması tereddütlere yol açtığından bu maddeye Yüksek Seçim Kurulu kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamayacağı esası getirilmiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

E. Seçimlerin genel yönetim ve denetimi

MADDE 79. — Seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır.

Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulunundur. Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz.

Yüksek Seçim Kurulunun ve diğer seçim kurullarının görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

Yüksek Seçim Kurulu yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşur. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir. Bu üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkanvekili seçerler.

Yüksek Seçim Kuruluna Yargıtay ve Danıştaydan seçilmiş üyeler arasından ad çekme ile ikişer yedek üye ayrılır. Yüksek Seçim Kurulu Başkanı ve Başkanvekili ad çekmeye girmezler.

Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların halkoyuna sunulması işlemlerinin genel yönetim ve denetimi de milletvekili seçimlerinde uygulanan hükümlere göre olur.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 79

Anayasa değişiklerine ilişkin kanunların gerektiğinde Cumhurbaşkanı tarafından halkoyuna sunulması kabul edildiğinden halkoylama işlemlerine ilişkin yönetim ve denetimine açıklık getirmek amacıyla Danışma Meclisince kabul edilen 87 nci maddeye son fıkra olarak «Anayasa değişiklilerine ilişkin kanunların halkoyuna sunulması işlemlerinin genel yönetim ve denetimi de milletvekili seçimlerinde uygulanan hükümlere göre olur.» hükmü eklenmek suretiyle madde, 79 uncu madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

31/5/2007 Tarihli ve 5678 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
E. Seçimlerin genel yönetim ve denetimi **MADDE 79.** — Seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır. Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını ve Cumhurbaşkanlığı seçimi tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulunundur. Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz. Yüksek Seçim Kurulunun ve diğer seçim kurullarının görev ve yetkileri kanunla düzenlenir. Yüksek Seçim Kurulu yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşur. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir. Bu üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkanvekili seçerler. Yüksek Seçim Kuruluna Yargıtay ve Danıştaydan seçilmiş üyeler arasından ad çekme ile ikişer yedek üye ayrılır. Yüksek Seçim Kurulu Başkanı ve Başkanvekili ad çekmeye girmezler. Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların halkoyuna sunulması, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi işlemlerinin genel yönetim ve denetimi de milletvekili seçimlerinde uygulanan hükümlere göre olur.

YASAMA SÜRECİ

Cumhurbaşkanınca Bir Daha Görüşülmek Üzere Geri Gönderilen 10/5/2007 tarihli ve 5660 Sayılı Kanun[1] ile İlgili Aşamalar
Kanun Teklifi
MADDE 2- 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 79 uncu maddesinin ikinci fıkrasında geçen "seçim tutanaklarını" ibaresinden sonra gelmek üzere, "ve Cumhurbaşkanlığı seçimi tutanaklarını" ibaresi; son fıkrasında geçen "halkoyuna sunulması" ibaresinden sonra gelmek üzere "Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi" ibaresi eklenmiştir.

1 *Cumhurbaşkanı tarafından Kanun bir daha görüşülmek üzere geri gönderildiğinden bu Kanun'un numarası, Anayasa'da değişiklik yapan 5678 sayılı Kanun'un numarasından farklıdır.*

Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 2 - Maddeyle, milletvekili seçimine ilişkin Anayasanın 79 uncu maddesinde belirtilen seçimlerin genel yönetim ve denetiminden sorumlu olan Yüksek Seçim Kurulunun görev ve yetkileri kapsamına, Cumhurbaşkanı seçimine ilişkin usul ve esaslar dahil edilmektedir.
Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin 2 nci maddesi ile Cumhurbaşkanlığı seçimiyle ile ilgili hususlar Yüksek Seçim Kurulunun görevleri arasına sokulmaktadır. Madde Komisyonumuzca oy çokluğu ile kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 2- Teklifin 2 nci maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.
5660 Sayılı Kanun
MADDE 2- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 79 uncu maddesinin ikinci fıkrasında geçen "seçim tutanaklarını" ibaresinden sonra gelmek üzere "ve Cumhurbaşkanlığı seçimi tutanaklarını" ibaresi; son fıkrasında geçen "halkoyuna sunulması" ibaresinden sonra gelmek üzere ", Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi" ibaresi eklenmiştir.
5678 sayılı Kanun ile İlgili Aşamalar
Geri Gönderme Tezkeresi
Bkz. 77. maddenin "Geri Gönderme Tezkeresi" başlıklı bölümü
Geri Göndermeden Sonraki Aşamalar
Anayasa Komisyonu Raporu
Anayasanın 79 uncu maddesinde değişiklik öngören 2 nci maddesinin görüşmelerinde, bu Kanunla öngörülen sistemin ne olduğunun belli olmadığı, parlamenter sistem ya da başkanlık sisteminin unsurlarını da taşımadığı, bazı üyelerimizce ifade edilmiştir. Madde, Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 2. – Kanunun 2 nci Maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

F. Üyelikle ilgili hükümler

1. Milletin temsili

MADDE 80. — Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, seçildikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, bütün Milleti temsil ederler.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
F. Üyelikle ilgili hükümler **1. Milletin temsili** **MADDE 88. —** Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, seçildikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, bütün Milleti temsil ederler.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 88 *Milletin temsili* Temsili rejimin dayandığı temel prensipleri açıklayan bu hüküm 1924 ve 1961 anayasalarında yer almakta idi. 1961'deki düzenlemenin değiştirilmeden aynen kabulü uygun görülmüştür.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
F. Üyelikle ilgili hükümler **1. Milletin temsili** **MADDE 80. —** Danışma Meclisi metninin 88 inci maddesi 80 inci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

2. Andiçme

MADDE 81. — Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, göreve başlarken aşağıdaki şekilde andiçerler:

«Devletin varlığı ve bağımsızlığını, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma; hukukun üstünlüğüne, demokratik ve lâik Cumhuriyete ve Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı kalacağıma; toplumun huzur ve refahı, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerden yararlanması ülküsünden ve Anayasaya sadakattan ayrılmayacağıma; büyük Türk milleti önünde namusum ve şerefim üzerine andiçerim.»

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
2. Andiçme **MADDE 89. —** Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, göreve başlarken aşağıdaki şekilde andiçerler : «Devletin varlığı ve bağımsızlığını, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma; hukukun üstünlüğüne, demokratik ve lâik cumhuriyet ilkelerine ve Atatürk İnkılaplarına bağlı kalacağıma; toplumun huzur ve refahı, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerden yararlanması ülküsünden ve Anayasaya sadakattan ayrılmayacağıma; büyük Türk milleti önünde namusum ve şerefim üzerine andiçerim.»
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 89 *Andiçme* Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin göreve başlarken yapacakları and 1961 Anayasasının 77 nci maddesindeki esaslar göz önünde tutularak bazı yeni kavramlarla genişletilmiştir. Milletvekillerinin andiçmede bunlara da bağlı kalmalarının göreve başlarken uygun olacağı düşünülmüş ve bu nedenle bölünmez bütünlük, toplum huzuru, millî dayanışma, sosyal adalet, insan haklarına ve temel özgürlüklerden yararlanması ülküsü, hukukun üstünlüğü prensibi and metnine dahil edilmiştir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
2. Andiçme **MADDE 81. —** Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, göreve başlarken aşağıdaki şekilde andiçerler : «Devletin varlığı ve bağımsızlığını, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma; hukukun üstünlüğüne, demokratik ve lâik Cumhuriyete ve Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı kalacağıma; toplumun huzur ve refahı, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerden yararlanması ülküsünden ve Anayasaya sadakattan ayrılmayacağıma; büyük Türk milleti önünde namusum ve şerefim üzerine andiçerim.»

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 81

Danışma Meclisince kabul edilen andiçme kenar başlıklı 89 uncu maddede yer alan «Atatürk İnkılâplarına» sözcükleri Atatürk'ün benimsediği ve uyguladığı ilkelere de yer verilmek ve bu ilkelere bağlı kalınmayı sağlamak amacıyla «Atatürk ilke ve inkılâplarına» şeklinde değiştirilmek suretiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin göreve başlarken yapacakları andiçmeye daha etkin bir anlam verilmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

3. Üyelikle bağdaşmayan işler

MADDE 82. — Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Devlet ve diğer kamu tüzelkişilerinde ve bunlara bağlı kuruluşlarda; Devletin veya diğer kamu tüzelkişilerinin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak katıldığı teşebbüs ve ortaklıklarda; özel gelir kaynakları ve özel imkânları kanunla sağlanmış kamu yararına çalışan derneklerin ve Devletten yardım sağlayan ve vergi muafiyeti olan vakıfların, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar, vekili olamazlar, herhangi bir taahhüt işini doğrudan veya dolaylı olarak kabul edemezler, temsilcilik ve hakemlik yapamazlar.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, yürütme organının teklif, inha, atama veya onamasına bağlı resmî veya özel herhangi bir işle görevlendirilemezler. (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği ile bağdaşmayan diğer görev ve işler kanunla düzenlenir.

Maddenin İlk Hâli
3. Üyelikle bağdaşmayan işler **MADDE 82. —** Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Devlet ve diğer kamu tüzelkişilerinde ve bunlara bağlı kuruluşlarda; Devletin veya diğer kamu tüzelkişilerinin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak katıldığı teşebbüs ve ortaklıklarda; özel gelir kaynakları ve özel imkânları kanunla sağlanmış kamu yararına çalışan derneklerin ve Devletten yardım sağlayan ve vergi muafiyeti olan vakıfların, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar, vekili olamazlar, herhangi bir taahhüt işini doğrudan veya dolaylı olarak kabul edemezler, temsilcilik ve hakemlik yapamazlar. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, yürütme organının teklif, inha, atama veya onamasına bağlı resmî veya özel herhangi bir işle görevlendirilemezler. Bir üyenin belli konuda ve altı ayı aşmamak üzere Bakanlar Kurulunca verilecek geçici bir görevi kabul etmesi, Meclisin kararına bağlıdır. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği ile bağdaşmayan diğer görev ve işler kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
3. Üyelikle bağdaşmayan işler **MADDE 90. —** Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeleri, Devlet ve diğer kamu tüzelkişilerinde ve bunlara bağlı kuruluşlarda; Devletin veya diğer kamu tüzelkişilerinin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak katıldığı teşebbüs ve ortaklıklarda; özel gelir kaynakları ve özel imkânları kanunla sağlanmış kamu yararına çalışan derneklerin ve Devletten yardım sağlayan ve vergi muafiyeti olan vakıfların, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim kurullarında; görev alamazlar, vekili olamazlar, herhangi bir taahhüt işini doğrudan veya dolaylı olarak kabul edemezler, temsilcilik ve hakemlik yapamazlar. Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeleri, yürütme organının teklif, inha, atama veya onamasına bağlı resmî veya özel herhangi bir işle görevlendirilemezler. Bir üyenin belli konuda ve altı ayı aşmamak üzere Bakanlar Kurulunca verilecek geçici bir görevi kabul etmesi, Meclisin kararına bağlıdır. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği ile bağdaşmayan diğer görev ve işler kanunla düzenlenir.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 90

Üyelikle bağdaşmayan işler

Türkiye Büyük Milet Meclisi üyeliği ile bağdaşmayan işlerde 1961 Anayasasının 78 inci maddesindeki durum aynen muhafaza edilmiş; yenilik olarak da devletten yardım sağlayan ve vergi muafiyeti olan vakıfların yönetim kurulları ve başka işleri, Kamu Kurumu niteliğindeki meslekî kuruluşları ile sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim kurullarında görev alamamaları, vekili olamayacakları; bu kuruluşların taahhüt işini doğrudan veya dolaylı da olsa kabul edemeyecekleri; temsilciliğini veya hakemliğini yapamayacakları kabul edilmiştir.

Bu gibi işler milletin temsilcisi olan milletvekillerinin hiçte doğru olmayan birtakım şüphe ve zan altına sokmada rol oynamaktadır. Dürüst insanları milletin gözünde küçültme vasıtası yapılmaktadır. Bu sebeple milletvekilliği ile bu işlerin bağdaşamayacağı kabul edilmiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

3. Üyelikle bağdaşmayan işler

MADDE 82. — Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Devlet ve diğer kamu tüzelkişilerinde ve bunlara bağlı kuruluşlarda; Devletin veya diğer kamu tüzelkişilerinin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak katıldığı teşebbüs ve ortaklıklarda; özel gelir kaynakları ve özel imkânları kanunla sağlanmış kamu yararına çalışan derneklerin ve Devletten yardım sağlayan ve vergi muafiyeti olan vakıfların, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar, vekili olamazlar, herhangi bir taahhüt işini doğrudan veya dolaylı olarak kabul edemezler, temsilcilik ve hakemlik yapamazlar.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, yürütme organının teklif, inha, atama veya onamasına bağlı resmî veya özel herhangi bir işle görevlendirilemezler. Bir üyenin belli konuda ve altı ayı aşmamak üzere Bakanlar Kurulunca verilecek geçici bir görevi kabul etmesi, Meclisin kararına bağlıdır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği ile bağdaşmayan diğer görev ve işler kanunla düzenlenir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 82

Danışma Meclisince kabul edilen üyelikle bağdaşmayan işlerle ilgili 90 ıncı maddenin birinci fıkrasında Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin sayılan bütün kuruluşların yalnız yönetim kurullarında değil denetim kurullarında da görev almamalarını sağlamak için maddeye «denetim» sözcüğü de eklenmek suretiyle 82 nci madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
3. Üyelikle bağdaşmayan işler **MADDE 82. —** Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Devlet ve diğer kamu tüzelkişilerinde ve bunlara bağlı kuruluşlarda; Devletin veya diğer kamu tüzelkişilerinin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak katıldığı teşebbüs ve ortaklıklarda; özel gelir kaynakları ve özel imkânları kanunla sağlanmış kamu yararına çalışan derneklerin ve Devletten yardım sağlayan ve vergi muafiyeti olan vakıfların, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar, vekili olamazlar, herhangi bir taahhüt işini doğrudan veya dolaylı olarak kabul edemezler, temsilcilik ve hakemlik yapamazlar. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, yürütme organının teklif, inha, atama veya onamasına bağlı resmî veya özel herhangi bir işle görevlendirilemezler. (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği ile bağdaşmayan diğer görev ve işler kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19- 2709 sayılı Kanunun;… E) 82 nci maddesinin ikinci fıkrasının ikinci cümlesi, … yürürlükten kaldırılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerinde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak … değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16- 2709 sayılı Kanunun;… E) 82 nci maddesinin ikinci fıkrasının ikinci cümlesi, … yürürlükten kaldırılmıştır.

4. Yasama dokunulmazlığı

MADDE 83. — Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisce başka bir karar alınmadıkça bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar.

Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali ve seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasanın 14 üncü maddesindeki durumlar bu hükmün dışındadır. Ancak, bu halde yetkili makam, durumu hemen ve doğrudan doğruya Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirmek zorundadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi hakkında, seçiminden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır; üyelik süresince zamanaşımı işlemez.

Tekrar seçilen milletvekili hakkında soruşturma ve kovuşturma, Meclisin yeniden dokunulmazlığını kaldırmasına bağlıdır.

Türkiye Büyük Millet Meclisindeki siyasî parti gruplarınca, yasama dokunulmazlığı ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
4. Yasama dokunulmazlığı **MADDE 91. —** Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden ve bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar. Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali bu hükmün dışındadır; ancak, bu halde, yetkili makam, durumu hemen ve doğrudan doğruya Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirmek zorundadır. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi hakkında, seçiminden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır; üyelik süresince zamanaşımı işlemez. Tekrar seçilen milletvekili hakkındaki soruşturma ve kovuşturma, Meclisin yeniden dokunulmazlığını kaldırmasına bağlıdır. Türkiye Büyük Millet Meclisindeki siyasî parti gruplarınca, yasama dokunulmazlığı ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 91 *Yasama dokunulmazlığı* 1961 Anayasasının 79 uncu maddesinde düzenlenen yasama dokunulmazlığı aynen benimsenmiş ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin tek Meclis olarak kurulmasına göre yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemede dokunulmazlık ve sorumsuzluk aynen muhafaza edilmiştir. Yeniden seçilen Milletvekilleri hakkındaki (takibat) yerine (soruşturma ve kovuşturma) deyimi tercih edilmiştir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
4. Yasama dokunulmazlığı **MADDE 83. —** Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden ve o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisçe başka bir karar alınmadıkça bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar.

Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali ve seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasanın 14 üncü maddesindeki durumlar bu hükmün dışındadır. Ancak, bu halde yetkili makam, durumu hemen ve doğrudan doğruya Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirmek zorundadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi hakkında, seçiminden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır; üyelik süresince zamanaşımı işlemez.

Tekrar seçilen milletvekili hakkında soruşturma ve kovuşturma, Meclisin yeniden dokunulmazlığını kaldırmasına bağlıdır.

Türkiye Büyük Millet Meclisindeki siyasî parti gruplarınca, yasama dokunulmazlığı ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 83

Danışma Meclisi tarafından 91 inci maddede kabul edilmiş bulunan, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin yasama dokunulmazlığı konusu yeniden düzenlenmiştir. 83 üncü madde ile yapılan bu düzenleme sonunda genel kaide olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden sorumlu tutulamayacakları kabul edilmiştir. Ancak, Meclis çalışmalarındaki sözlerini ve ileri sürdükleri düşüncelerini o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisçe başka bir karar alınmaması halinde Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamayacakları da belirtilmiştir. Buna göre o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine bir kısım sözler ve ileri sürülen düşüncelerin dışarıda tekrarlanmasına Meclis Kararıyla engel olunduğu takdirde, bu karara rağmen bunları dışarıda tekrarlayanlar sorumlu olacaklardır. Ayrıca, maddeye «Seçimden önce soruşturmasına başlanmış olmak kaydıyla Anayasanın 14 üncü maddesindeki durumlar bu hükmün dışındadır.» hükmü de eklenmiştir. 14 üncü maddede yer alan suçlardan birini seçimden önce işlemiş olanlar, milletvekili seçilmeden önce haklarında bu suça ilişkin olarak soruşturmaya başlanmış ise madde hükümlerine göre dokunulmazlıktan yararlanamayacaklardır.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

5. Milletvekilliğinin düşmesi

MADDE 84. — (Değişik: 23/7/1995- 4121/9. md.)

İstifa eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesi, istifanın geçerli olduğu Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanınca tespit edildikten sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca kararlaştırılır.

Milletvekilliğinin kesin hüküm giyme veya kısıtlanma halinde düşmesi, bu hususta kesin mahkeme kararının Genel Kurula bildirilmesiyle olur.

82 nci maddeye göre milletvekilliğiyle bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmekte ısrar eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, yetkili komisyonun bu durumu tespit eden raporu üzerine Genel Kurul gizli oyla karar verir.

Meclis çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak bir ay içerisinde toplam beş birleşim günü katılmayan milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, durumun Meclis Başkanlık Divanınca tespit edilmesi üzerine, Genel Kurulca üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyuyla karar verilebilir.

(Mülga: 7/5/2010-5982/9. md.)

Maddenin İlk Hâli
5. Üyeliğin düşmesi **MADDE 84. —** İstifa eden, Türkiye Büyük Millet Meclisine seçilmeye engel bir suçtan dolayı hüküm giyen, kısıtlanan, partisinden istifa ederek; başka bir partiye giren veya seçim hükümetleri hariç Bakanlar Kurulunda görev alan, üyelikle bağdaşmayan bir hizmet kabul eden, Meclis çalışmalarına özürsüz olarak bir ay içinde toplam beş birleşim günü katılmayanların üyeliğinin düşmesine, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile karar verilir. Partisinden istifa eden milletvekili bir sonraki seçimde, istifa tarihinde mevcut herhangi bir partinin genel merkez organlarınca aday gösterilemez. Anayasa Mahkemesinin kararında partinin kapatılmasına eylem ve sözleri ile sebebiyet verdiği belirtilen milletvekilinin üyeliği ile temelli olarak kapatılan siyasî partinin, kapatılmasına ilişkin davanın açıldığı tarihte, parti üyesi olan diğer milletvekillerinin üyeliği, kapatma kararının Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına tebliğ edildiği tarihte sona erer.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
5. Üyeliğin düşmesi **MADDE 92. —** Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği, bir üyenin üye seçilmeye engel bir suçtan hüküm giymesi, istifa etmesi, kısıtlanması, üyelikle bağdaşmayan bir hizmet kabul etmesi veya Meclis çalışmalarına bir yasama yılı içinde izinsiz veya özürsüz olarak toplam kırkbeş gün katılmaması yüzünden üyeliğin düşmesine Meclisce karar verilmesi hallerinde, sona erer. Partisinden istifa eden milletvekili, o seçim dönemi içinde ancak, bağımsız olarak üyeliğini sürdürebilir; bir başka partiye girmesi veya Bakanlar Kurulunda görev alması hallerinde üyeliği sona erer. Partisinden istifa eden milletvekili, bir sonraki seçimde, herhangi bir partinin genel merkez organlarınca aday gösterilemez. Anayasa Mahkemesince kapatılan partinin, eylem ve sözleriyle kapatma kararında sorumlu görülen milletvekillerinin de üyelikleri, kapatma kararının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte sona erer; sorumlu görülmeyen milletvekilleri hakkında ikinci fıkra hükmü uygulanır.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE : 92

Üyeliğin düşmesi

1961 Anayasasının 80 inci maddesinde düzenlenmiş olan üyeliğin düşmesi ile ilgili esaslara bağlı kalınmıştır. Ancak yenilik olarak:

1. Üyenin bir yasama yılı içerisinde izinsiz veya özürsüz olarak toplam 45 gün Meclise katılmaması halinde Meclisçe karar verilerek üyeliğin düşürülebilmesi kuralı getirilmiştir.

2. Ayrıca 1961 Anayasasının 1980 yıllarından önceki uygulamalarında topluca bir partiden istifa ederek bir başka partiye girme ve bu suretle iktidar değişikliklerine neden olma göz önünde bulundurularak bu gibi dalgalanmaların önlenmesi için partisinden istifa eden milletvekillerinin üyeliklerini bağımsız olarak sürdürebilecekleri esası getirilmiştir.

Partisinden istifa eden milletvekili bir sonraki seçimde de herhangi bir partinin genel merkez organlarınca aday da gösterilemeyecektir.

Ayrıca partisinden istifa eden milletvekilinin bir başka partiye girmesi veya Bakanlar Kurulunda görev alması halleri üyeliğin sona ermesi nedenlerinden biri olarak kabul edilmiştir.

3. Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan partinin kapatılmasında mahkemece sorumlu görülen milletvekillerinin de milletvekilliklerinin kendiliğinden sona ermesi uygun görülmüştür. Eğer partinin kapatılmasında mahkemece sorumlu görülmemişlerse bunlar bağımsız olarak milletvekili görevlerini sürdüreceklerdir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

5. Üyeliğin düşmesi

MADDE 84. — İstifa eden, Türkiye Büyük Millet Meclisine seçilmeye engel bir suçtan dolayı hüküm giyen, kısıtlanan, partisinden istifa ederek; başka bir partiye giren veya Bakanlar Kurulunda görev alan, üyelikle bağdaşmayan bir hizmet kabul eden, Meclis çalışmalarına özürsüz olarak bir ay içinde toplam beş birleşim günü katılmayanların üyeliğinin düşmesine, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile karar verilir.

Partisinden istifa eden milletvekili bir sonraki seçimde, istifa tarihinde mevcut herhangi bir partinin genel merkez organlarınca aday gösterilemez.

Anayasa Mahkemesinin kararında partinin kapatılmasına eylem ve sözleri ile sebebiyet verdiği belirtilen milletvekilinin üyeliği ile temelli olarak kapatılan siyasî partinin, kapatılmasına ilişkin davanın açıldığı tarihte, parti üyesi olan diğer milletvekillerinin üyeliği, kapatma kararının Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına tebliğ edildiği tarihte sona erer.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 84

Üyeliğin düşmesine ilişkin Danışma Meclisince kabul edilen 92 nci madde 84 üncü madde olarak yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemede, Danışma Meclisi metninde yer alan «Bir yasama yılı içinde .... kırkbeş gün katılmama» hükmü Meclis çalışmalarını aksatacak nitelikte görüldüğünden, bu hüküm bir ay içinde beş birleşim gününe özürsüz olarak katılmayanların üyeliğinin düşmesine imkân verecek şekilde değiştirilmiştir.

Ayrıca, maddeye eklenen yeni bir fıkra ile partisinden istifa eden milletvekilinin bir sonraki seçimde, istifa tarihinde mevcut olan herhangi bir partinin genel merkez organlarınca aday gösterilemeyeceği prensibi de getirilmiştir. Diğer yönden Anayasa Mahkemesince kapatılmasına karar verilen siyasî parti üyesi olan milletvekillerinin de üyeliğinin düşeceği hükmü getirilmek suretiyle parti üyesi olan milletvekillerinin parti yönetimi ile görevli olanlara, partinin kapatılmasına neden olabilecek davranışlardan kaçınmaları için uyarıda bulunmaları ve bu yönde daha dikkatli ve titiz davranmaları amaçlanmıştır.

Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri

(1. Dönem, 7. Cilt, 118. Birleşim, Sayfa: 364-367)

84 üncü maddeyi okutuyorum :

5. Üyeliğin Düşmesi

MADDE 84. — İstifa eden, Türkiye Büyük Millet Meclisine seçilmeye engel bir suçtan dolayı hüküm giyen, kısıtlanan, partisinden istifa ederek; başka bir partiye giren veya Bakanlar Kurulunda görev alan, üyelikle bağdaşmayan bir hizmet kabul eden, Meclis çalışmalarına özürsüz olarak bir ay içinde toplam beş birleşim günü katılmayanların üyeliğinin düşmesine, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile karar verilir.

Partisinden istifade eden milletvekili bir sonraki seçimde, istifa tarihinde mevcut herhangi bir partinin genel merkez organlarınca aday gösterilemez.

Anayasa Mahkemesinin kararında partinin kapatılmasına eylem ve sözleri ile sebebiyet verdiği belirtilen milletvekilinin üyeliği ile temelli olarak kapatılan siyasî partinin, kapatılmasına ilişkin davanın açıldığı tarihte, parti üyesi olan diğer milletvekillerinin üyeliği, kapatma kararının Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına tebliğ edildiği tarihte sona erer.

BAŞKAN — Bu birinci fıkradaki hüküm, partisinden istifa ederek başka bir partiye giren veya Bakanlar Kurulunda görev alan kimseler için getirilmiş bir hüküm değil mi?

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Evet; bir partiye giren veya Bakanlar Kurulunda görev alan kimseler için.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Tümer.

ORAMİRAL NEJAT TÜMER — Efendim, buradaki üyeliğin düşmesiyle ilgili sayılanların hepsi hemen hemen bir olay, ama daha ziyade cezaî bir olaymış havasında. Bunların içindeki Bakanlar Kurulunda görev alanın, yine böyle, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile karar verilmesi konusunun dışında tutulması herhalde daha iyi olur; çünkü, diğerleri tamamen hep cezaî bir husus; halbuki öbürkü, çok daha üstün bir görev alır durumda.

BAŞKAN — Hayır, öyle değil. Bundan evvel olduğu gibi, bir partiden istifa ederek, iktidardaki bir partinin içinde bakan olmak. Yoksa, herhangi bir milletvekilinin bakan olması değil.

«Bir suçtan dolayı hüküm giyen, kısıtlanan, partisinden istifa ederek başka bir partiye giren veya Bakanlar Kurulunda görev alan...»

Ben de demin aynı şekil de anlamış ve onun için sormuştum.

ORAMİRAL NEJAT TÜMER — Bir yanlış anlaşılma olmasın.

BAŞKAN — İstifa ediyor; «sen bu partiden istifa et gel, ben seni bakan yapacağım» denilip, bakanlık vazifesi almasın diye...

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Efendim bu, milletvekili transferini önlemek için konulmuştur.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Şöyle bir şey de olur Sayın Başkanım: Başka bir partiye girmeden, partisinden istifa etti, Bakanlar Kuruluna alındı; partisini beğenmedi, istifa etti, müstakil kaldı... Böyle bir ahvalde Bakanlar Kuruluna giremez.

BAŞKAN — Giremez.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Evet.

Partisinden istifa eden ve başka bir partiye giren milletvekili, parti üyesi olarak Bakanlar Kurulunda görev alamaz.

BAŞKAN — Tabiî, artık onun üyesi gibidir.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Bakanlar Kurulunda görev alacak bir üye partisinden istifa etti, müstakil kaldı; Bakanlar Kuruluna girdiğinde, Meclisteki üyeliği düşer.

BAŞKAN — Seçim zamanında seçim hükümeti kuruyoruz ya; üç tane bakan (İçişleri, Adalet ve Ulaştırma Bakanları) istifa ediyor. O takdirde bu bakanlıklara bağımsız kişiler bulacağız. Daha evvelden de partisinden istifa etmiş milletvekili var, bağımsız olarak duruyor; onu da alamayacaklar mı?

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — O zaman, «seçim hükümetleri hariç, Bakanlar Kuruluna giremez» diyelim.

BAŞKAN — Evet. «... başka bir partiye giren veya seçim hükümetleri hariç Bakanlar Kurulunda görev alan...» demek lazım.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Başka bir partiye girer, Bakanlar Kuruluna kendisi girmez. Başka bir partiye girer; ama gene partilidir.

BAŞKAN — İstifa edince bağımsız kalıyor, onu atmıyoruz.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Bağımsız olarak üyeliği devam ediyor.

BAŞKAN — Bundan evvel de öyle oldu; on tanesi bağımsızdı, hiçbir partiye girmediler.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Partisini beğenmiyor; istifa ediyor, müstakil kalıyor.

«İstifa eden milletvekili hiçbir şekilde teşriî görev alamaz, bakan olamaz.» Bundan çıkan ifade gayet açık efendim.

BAŞKAN — Esasen, önlemek istediğimiz de o; bakanlık koltuğu verilerek partisinden ayrılmasın.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — O halde istisna yapılamaz.

BAŞKAN — Hayır; seçtim hükümetlerimde mecburuz.

İstifa edeli beş ay, altı ay, bir sene olmuş, o esnada Meclis de seçime gidiyor, tarafsız adam aranıyor; belki de bunlardan bir iki tanesi seçilebilir. Bu mümkün olmazsa dışarıdan seçmeleri lazım.

«Seçim hükümetleri hariç Bakanlar Kurulunda görev alan» veya «bir sene geçmeden, altı ay geçmeden» falan diye bir süre ile de kısıtlanabilir.

ORAMİRAL NEJAT TÜMER — Sayın Başkanım, partisinden istifa eden değil de, «başka bir partiye giren veya Bakanlar Kurulunda görev almak için partisinden istifa eden» denilse?..

BAŞKAN — Aynı şey.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Sayın Başkanım, söylediğiniz çok makul; seçim hükümetini bir süre ile bağlaması da lazım.

«... giren ve istifasından bir yıl geçmemiş...» şeklinde kaleme alırsak, istifa eden üyeyi bir yıl bekleyeceği için hükümet kuramaz.

Süre ile bağlamak en makulü.

BAŞKAN — Süre ile de bağlanabilir.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Sayın Başkanım, gayet tabiî ki, takdir sizlerin; fakat bir milletvekiline bakanlık önerisi, istifasını sağlar; bakanlık vaadi ile, kendi istikametinde oyunu kullandırır; çünkü bir yıl sonra bakandır; «Bir yıl sonra seni bakan yapacağım» dediği zaman, o milletvekili, oyunu devamlı olarak o istikamette kullanır.

BAŞKAN — Bir sene sonra bakan yapmak olmaz efendim.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Hiçbir hükümetin garantisi yoktur efendim bir sene sonra kendisi var mı, yok mu; bir sene hükümette kalacak mı, kalmayacak mı? Tabiî bunun da şartları olacak.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Sayın Başkanım, aşağıda daha ağırlaştırıcı bir hüküm var :

«Bu tarz ayrılan milletvekilleri bir yıl süre ile herhangi bir parti kontenjanından aday gösterilemez.» Oy pazarlamasına mani olmak için Danışma Meclisi tarafından konmuş bir hüküm.

HAVA HÂKİM KIDEMLİ ALBAY ZEKİ GÜNGÖR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — Sayın Başkanım, Danışma Meclisi metni herhalde daha açık : «Partisinden istifa eden milletvekili, o seçim dönemi içinde ancak bağımsız olarak üyeliğini sürdürebilir. Bir başka partiye girmesi veya Bakanlar Kurulunda görev alması hallerinde üyeliği sona erer.»

BAŞKAN — Aynı mahiyeti taşıyor.

HAVA HÂKİM KIDEMLİ ALBAY ZEKİ GÜNGÖR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — Bir süre var burada; «bir dönem içinde» deniyor.

BAŞKAN — «Dönem içerisinde - dört, beş sene içerisinde - ne bakan olabilir, ne de bir başka partiye girebilir» denmiş; ama ben de diyorum ki, Danışma Meclisi, seçim zamanındaki seçim hükümetini düşünmemişler. Öyle zamanda nereden bulacak bakanı? O zaman dışarıdan arayacak. Meclisin içinde bağımsız üye varsa, niçin almasın?

Seçim zamanı üç bakanı değiştirecek veya Meclis feshedildi, yeni seçime gidilecek, yeni seçim hükümeti kurulacak... O zaman bütün bakanlar değişecek.

Nereden bulacak? Hepsini dışarıdan mı alsın? Meclis içinde bağımsız üye varsa, onlardan da alabilsin.

Onun için, «seçim hükümetleri hariç» demek bence daha uygun olur.

«Bir sene» dersek, bir sene dişini sıkar «Bir sene durayım; bir sene sonra nasıl olsa ben bir tarafa geçerim» der.

«seçim hükümetleri hariç, bakanlar kurulunda görev alan» değil mi? Kastımız da o zaten.

Seçim hükümeti değil, bazen de seçim hükümetleri değil mi?

HÂKİM KIDEMLİ ALBAY İSMET ONUR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — «Geçici Bakanlar Kurulu hariç», dedik.

BAŞKAN — Onun tabiri öyle miydi?

HAVA HÂKİM KIDEMLİ ALBAY ZEKİ GÜNGÖR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — Hayır; «seçimlerde geçici bakanlar kurulu».

BAŞKAN — O halde, «seçimlerde geçici bakanlar kurulunda görev alan hükümetlerdeki hariç» diyelim.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — «Seçim hükümetinin geçici bakanlar kurulu» dense?

HAVA HÂKİM KIDEMLI ALBAY ZEKİ GÜNGÖR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — «seçimlerde geçici bakanlar kurulu».

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — «Geçici Bakanlar Kurulu» diyelim; ama Meclis feshedilirse, yenilenirse?..

BAŞKAN — İşte, onlar seçim hükümeti oluyor. Zaten «Seçim hükümetleri hariç bakanlar kurulunda görev alan» diyeceğiz; öbürü karışır.

Bu şekilde okutuyorum :

«İstifa eden, Türkiye Büyük Millet Meclisine seçilmeye engel bir suçtan dolayı hüküm giyen, kısıtlanan, partisinden istifa ederek; başka bir partiye giren veya seçim hükümetleri hariç Bakanlar Kurulunda görev alan, üyelikle bağdaşmayan bir hizmet kabul eden, Meclis çalışmalarına özürsüz olarak bir ay içinde toplam beş birleşim günü katılmayanların üyeliğinin düşmesine, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile karar verilir.»

BAŞKAN — Birinci fıkra bu şekilde düzenlendi.

84 üncü madde üzerinde söz almak isteyen?..

Yoktur.

Maddeyi oyluyorum : Kabul edenler... Etmeyenler...Kabul edilmiştir.

23/7/1995 Tarihli ve 4121 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
5. Milletvekilliğinin düşmesi **Madde 84.** — İstifa eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesi, istifanın geçerli olduğu Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanınca tespit edildikten sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca kararlaştırılır. Milletvekilliğinin kesin hüküm giyme veya kısıtlanma halinde düşmesi, bu hususta kesin mahkeme kararının Genel Kurula bildirilmesiyle olur. 82 nci maddeye göre milletvekilliğiyle bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmekte ısrar eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, yetkili komisyonun bu durumu tespit eden raporu üzerine Genel Kurul gizli oyla karar verir. Meclis çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak bir ay içerisinde toplam beş birleşim günü katılmayan milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, durumun Meclis Başkanlık Divanınca tespit edilmesi üzerine, Genel Kurulca üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyuyla karar verilebilir. Partisinin temelli kapatılmasına beyan ve eylemleriyle sebep olduğu Anayasa Mahkemesinin temelli kapatmaya ilişkin kesin kararında belirtilen milletvekilinin milletvekilliği, bu kararın Resmi Gazetede gerekçeli olarak yayımlandığı tarihte sona erer. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı bu kararın gereğini derhal yerine getirip Genel Kurula bilgi sunar.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 13. - 7.11.1982 tarihli, 2709 numaralı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 84 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. Üyeliğin Düşmesi Madde 84. -İstifa eden, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğine seçilmeye engel bir suçtan dolayı hüküm giyen, kısıtlanan milletvekilinin üyeliği, Meclis Başkanlık Divanınca bu hususun Genel Kurulun bilgisine, sunulduğu tarihte düşer. Meclis çalışmalarına özürsüz olarak bir ay içerisinde toplam beş birleşim günü katılmayan veya üyelikle bağdaşmayan bir hizmet kabul eden milletvekilinin üyeliğinin düşmesine üye tam sayısının salt çoğunluğu ile karar verilir. Anayasa Mahkemesinin kararında partinin kapatılmasına eylem ve sözleri ile sebebiyet verdiği belirtilen milletvekilinin üyeliği seçildiği dönem için, kapatma, kararının Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına tebliğ edildiği tarihte sona erer.

Teklifin Madde Gerekçesi

Madde 13. — 84 üncü maddenin birinci fıkrasında yer alan "partisinden istifa ederek; başka bir partiye giren veya seçim hükümetleri hariç Bakanlar Kurulunda görev alan" ibareleri madde metninden çıkarılmıştır. Ayrıca, istifa eden, TBMM üyeliğine seçilmeye engel bir suçtan dolayı hüküm giyen ve kısıtlanan milletvekilinin üyeliğinin düşmesi Meclisin salt çoğunluk kararına bağlanmaktan çıkarılmakta ve Başkanlık Divanınca bu hususun Genel Kurulun bilgisine sunulmasıyla yetinilmektedir.

Yine antidemokratik ve kısıtlayıcı birer hüküm alan ikinci ve üçüncü fıkralar ise yürürlükten kaldırılmaktadır. Bir siyasî partinin kapatılması esasen ağır bir karardır. Üstelik bu karara bağlı olarak milletvekili sıfatının kaybettirilmesi, olayı daha da ağırlaştırmaktadır. Seçimle gelen milletvekilinin seçimle gitmesi gerekir. Bir partinin kapatılmasının milletvekilliğini de düşürmesi demokratik olmayan bir sonuçtur. Milletvekili seçilmeye engel bir suçun vuku bulması durumu elbette saklıdır.

Bu değişiklikle, bir partinin kapatılmasının bir milletvekilliğinin düşmesine sirayet ettirilmesi için o milletvekili hakkında kesinleşmiş ve onun milletvekili olmasını engelleyecek bir hüküm olması gerekir, kuralı getirilmektedir.

Anayasa Komisyonu Raporu

IX. 1. Teklifin 13 üncü ve Komisyonumuzun 12 nci maddesi Anayasanın 84 üncü maddesini yeniden düzenlemektedir. Bu düzenlemeye göre,

Partisinden istifa eden milletvekilinin bir sonraki seçimde, istifa tarihinde mevcut herhangi bir partinin genel merkez organlarınca aday gösterilemeyeceğine dair yasak kaldırılmaktadır;

Partisinden istifa ederek başka bir partiye giren milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyuyla karar verilmesi zorunluluğu kaldırılmaktadır;

Partisinden istifa ederek - seçim hükümetleri hariç - Bakanlar Kurulunda görev alan milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyuyla karar verilmesi zorunluluğu da kaldırılmaktadır.

Gerçekten, parlamenter demokrasi, temsili demokrasinin bir türüdür ve seçilenlerin kendilerini seçenlerin veya aday gösterenlerin emredici vekaletiyle görev yapması yolundaki uygulamaların tümünü reddeder. Bir milletvekilinin mensup olduğu partinin Meclis grubunun disiplinini kabul etmesi dahi parlamenter rejimde gönüllü bir tutumdur. Zira, milletvekili kendi partisinden her an ayrılabilmek ve böylelikle o partinin Meclis grubunun disiplininin dışına çıkmak hakkına sahiptir. Bunun gibi, milletvekili partisinin Meclis grubunun disiplinine riayet etmezken eğer partisinin ve onun Meclis grubunun yetkili organları onu partiden kesin olarak ihraç etmiyorlarsa, bu durum, sırf

o parti ile onun Meclis grubunun organlarının bileceği iştir ve bu tutumdaki bir milletvekilinin parti üyesi olarak kalması veya kalmaması o milletvekilinin yasama organı içerisindeki statüsünü etkilemez.

Bir milletvekilinin partisinden istifa edip bağımsız kalması, eskiden mevcut veya kendisinin kurucuları arasında yer aldığı ya da yer almadığı yeni bir partiye üye kaydolması sırf kendi vicdanına dayanarak kararlaştırabileceği bir tercihtir. Anayasanın mer'i 84 üncü maddesinde yer alan bu kayıtlamaların kapsamına giren partiler arası nakiller yoluyla siyasi ahlak kurallarına aykırı durumların ortaya çıkması ve bu tarz nakillerin hükümetin varlığı ve kuruluşunu bile etkileyebilmesi görülmemiş değildir. Fakat, bu tarz davranışların yaptırımı hukuki olamaz; ancak siyasi olabilir. Diğer bir deyimle, partisinden istifa eden veya istifayla kalmayıp bir başka partiye giren milletvekilinin bu hareketi seçmenleri ve kamuoyu tarafından beğenilmezse ve seçmenleri onu bu yüzden tekrar seçmezlerse bu hareket yeterli yaptırımla karşılaşmış olur. Kaldı ki, partiden istifanın ve istifa edip de bir başka partiye geçmenin her defasında siyasi ahlaksızlık olarak sayılması çok yanlış olur. Bir milletvekili partisinden o parti kendi programını ve siyasi fikirlerini uygulamaya koymakta kusurlu olduğu için veya o partinin davranışlarını genel ahlakla ve Devlet ve toplumun yüksek çıkarlarıyla bağdaştıramadığı için istifa etmiş ve bir başka partiye geçmiş olabilir. Milletvekilinin istifasının ve/veya bir başka partiye geçişinin hangi dürtüye dayandığını, yukarıda da belirtildiği gibi, kamuoyu ve seçmenler ve hepsinin üstünde kendi vicdanı tespit etmelidir.

Nitekim, temsili demokrasi ile yönetilen hiçbir ülkede bu tarz yasaklara ve yaptırımlara rastlanmaz. Aksini düşünmek, temsili demokrasiye özünden aykırı düşen emredici vekalet ilkesini benimsemek ve bu yoldan parti merkez yönetimlerinin milletvekilinin vicdanı üzerinde en ağır biçimde baskı kurmalarının yolunu açmak anlamına gelir. Bu gerçekler, Edmund Burke'den beri bütün temsili demokrasilerin alfabesini oluşturmaktadır.

Kaldı ki, Anayasanın 84 üncü maddesinde yer alan bu yasaklar, kanuna karşı hile yoluyla aşılmıştır. Gerçekten, milletvekili partisinden istifa etmekte ve istifasından sonra kurulan yeni bir partiye kurucu veya üye olmakta ve daha sonra bu partinin kurucular kurulu istifadan önce mevcut bir partiye katılma kararı almaktadır. Katılma kararını benimseyen müstafi milletvekili de bu sonuncu partiye girebilmektedir. Bu uygulama, istifasından sonra milletvekilinin kurduğu veya girdiği - sonradan feshedilen partinin - Anayasanın 84 üncü maddesinin ilk fıkrasının deyimiyle "başka bir parti" sayılmaması mümkün değilken, bu uygulamaya göre davranan milletvekilinin tutumunun Anayasaya aykırı olmadığı yolunda bir genel uygulama gelişebilmiştir.

Bu uygulama gelişmeseydi ve bu durumdaki milletvekilinin milletvekilliğinin düşürülmesi için Anayasanın aynı hükmü gereğince oylamaya başvurma uygulaması başlasaydı, Meclisin üye tamsayısının salt çoğunluğunu oluşturan ve çoğu zaman iktidar partisi veya partilerine mensup

olan topluluğun kendi taraflarına geçişlerde milletvekilliğini düşürmemesi ve aksi hallerde ise milletvekilliğini düşürmesi hali ortaya çıkacaktı ki, böyle bir durumun Türk parlamentarizmine ne kadar büyük sıkıntılar getireceğini izah etmek bile gereksizdir.

Teklif, istifanın Başkanlık Divanınca Genel Kurulun bilgisine sunulduğu anda milletvekilliğinin son bulmasını öngörmüştür. Komisyonumuz ise, istifanın önce - tabiatıyla hukukun genel ilkelerine göre- geçerlilik açısından Başkanlık Divanınca incelenmesi zorunluluğunu getirmekte ve istifa işleminin yine de Genel Kurulca kabul edilmesini şart koşmaktadır. Bu sistemin muhafaza edilmesinin gerekçesi, gereksiz ve yüzeysel tarzda ara seçim yapılması ihtimallerini kapatmak lüzumudur. Bununla beraber, istifanın Genel Kurulca kabulü basit çoğunlukla olacak ve şimdi olduğunun aksine üye tam sayısının salt çoğunluğu aranmayacaktır.

Teklif, kısıtlanan milletvekilinin milletvekilliğinin Genel Kurula bilgi verilince sona ermesini kabul etmiştir. Kısıtlama yargısal bir karar olduğu cihetle, bu suretle, yargısal bir kararın Meclisin onayına sunulması gibi kuvvetler ayrılığı ilkesine aykırı bir usül ortadan kaldırılmış olmaktadır. Komisyonumuz da aynı görüştedir.

Teklif, milletvekilliğinin kesin hüküm giymekten ötürü düşmesi halinde de aynı esası benimsemiş olup, Komisyonumuz, aynı gerekçeyle bu görüşe katılmıştır.

Teklif, Meclis çalışmalarına özürsüz olarak bir ay içerisinde toplam beş birleşim günü katılmayan milletvekilinin milletvekilliğinin Genel Kurulun üye tam sayısının salt çoğunluğunun oyuyla düşmesi gerektiği görüşündedir. Komisyonumuz da aynı görüşü taşımaktadır. Ancak, Komisyonumuz, bu hususun daha önce Başkanlık Divanınca tespiti gereğinin metinde belirtilmesi gerektiği kanaatindedir.

Teklif, milletvekilliği ile bağdaşmayan bir iş veya görevin kabul edilmesi halinde milletvekilliğinin düşmesini de aynı kurala bağlamıştır. Komisyonumuz ise, Genel Kurulun bu kararının basit çoğunlukla verilmesini uygun görmekle beraber bu konudaki oylamanın gizli olması şartının metinde yer almasını gerekli saymıştır. Komisyonumuz, bundan başka, böyle bir iş veya görevin kabulünü milletvekilliğinin düşmesi için yeterli görmemiş ve bu iş veya görevin sürdürülmesini şart koşmuştur.

3. Teklif, Anayasanın 84 üncü maddesinin son fıkrasından nesnel sorumluluk halini kaldırmıştır. Komisyonumuz da aynı görüştedir. Gerçekten, mer'i hükme göre, temelli olarak kapatılan bir partinin kapatılmasına ilişkin davanın açıldığı tarihte o partinin üyesi olan milletvekilinin milletvekilliği Anayasa Mahkemesince, eylem ve sözleriyle kapatılmaya sebep olmamış bulunsa bile düşürülmektedir ve Mahkeme bu yönde karar almaya mecburdur. Bu nesnel sorumluluk halinin hukukun genel ilkeleriyle çeliştiği meydandadır.

Buna karşılık, partisinin temelli kapatılmasına söz ve eylemleriyle sebep olmuş milletvekilinin milletvekilliği, durumun Anayasa Mahkemesince tespiti halinde, aynı Mahkemenin kararıyla düşürülmeye devam edilebilecektir. Komisyonumuz, bu kararın yürürlüğe girmesini de, Meclis Başkanlığına tebliğine değil, Resmi Gazetede yayımı tarihine bağlamıştır.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 12. - 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 84 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

5. Milletvekilliğinin düşmesi

Madde 84. - İstifa eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesi, istifanın geçerli olduğu Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanınca tespit edildikten sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca kararlaştırılır.

Milletvekilliğinin kesin hüküm giyme veya kısıtlanma halinde düşmesi, bu hususta kesin mahkeme kararının Genel Kurula bildirilmesiyle olur.

82 nci maddeye göre milletvekilliğiyle bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmekte ısrar eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, yetkili komisyonun bu durumu tespit eden raporu üzerine Genel Kurul gizli oyla karar verir.

Meclis çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak bir ay içerisinde toplam beş birleşim günü katılmayan milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, durumun Meclis Başkanlık Divanınca tespit edilmesi üzerine, Genel Kurulca üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyuyla karar verilebilir.

Partisinin temelli kapatılmasına beyan ve eylemleriyle sebep olduğu Anayasa Mahkemesinin temelli kapatmaya ilişkin kesin kararında belirtilen milletvekilinin milletvekilliği, bu kararın Resmi Gazetede gerekçeli olarak yayımlandığı tarihte sona erer. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı bu kararın gereğini derhal yerine getirip Genel Kurula bilgi sunar.

Genel Kurul Görüşmeleri

(19. Dönem, 89. Cilt, 129. Birleşim, Sayfa 600)

Teklifin Genel Kurulca yapılan ilk görüşmelerinde 12. madde için yapılan oylamada yeterli sayıya ulaşılamamıştır.

(19. Dönem, 93. Cilt, 146. Birleşim, Sayfa 253)

Bununla birlikte madde, teklif üzerinde Genel Kurulca yapılan ikinci görüşmeler sırasında, daha önce teklifin bazı maddelerinin düşmüş olması nedeniyle 9. madde olarak tekrar oylamaya sunulmuş ve yeterli sayıya ulaşılarak kabul edilmiştir.

7/5/2010 Tarihli ve 5982 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
5. Milletvekilliğinin düşmesi **Madde 84.** — İstifa eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesi, istifanın geçerli olduğu Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanınca tespit edildikten sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca kararlaştırılır. Milletvekilliğinin kesin hüküm giyme veya kısıtlanma halinde düşmesi, bu hususta kesin mahkeme kararının Genel Kurula bildirilmesiyle olur. 82 nci maddeye göre milletvekilliğiyle bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmekte ısrar eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, yetkili komisyonun bu durumu tespit eden raporu üzerine Genel Kurul gizli oyla karar verir. Meclis çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak bir ay içerisinde toplam beş birleşim günü katılmayan milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, durumun Meclis Başkanlık Divanınca tespit edilmesi üzerine, Genel Kurulca üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyuyla karar verilebilir. (Mülga: 7/5/2010-5982/9. md.)

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 10- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 84 üncü maddesinin son fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 10- Maddeyle, Anayasanın 84 üncü maddesinin son fıkrası yürürlükten kaldırılmaktadır. Söz konusu fıkra, partisinin kapatılmasına beyan ve eylemleriyle sebep olan milletvekillerinin, milletvekilliğinin düşürülmesiyle ilgilidir. Milletvekilliği, seçmen iradesi ile oluşan ve öznesi, seçilmiş kişi olan demokratik bir statüdür. Partinin kapatılması, millet ile milletvekili arasında kurulu olan bağı sona erdiremez. Kaldı ki milletvekilliği düşen kişi, ilk seçimlerde bağımsız milletvekili olarak yeniden Meclise dönebilmektedir. Bu durum göz önüne alındığında, milletvekilliğinin düşürülmesi yaptırımının bir mantığı kalmamaktadır. Öte yandan bu yaptırım, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine Ek 1 Nolu Protokolün 3 üncü maddesinde yer verilen "Yüksek Sözleşmeci Taraflar, yasama organının seçilmesinde halkın kanaatlerinin özgürce açıklanmasını sağlayacak şartlar içinde… seçimler yapmayı taahhüt ederler." şeklindeki hükümle de bağdaşmamaktadır. Kaldı ki, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin,

konuyla ilgili olarak, ülkemiz hakkında vermiş olduğu kararı da bu yöndedir.

Ayrıca milletvekilinin, bir suç işlemesi durumunda dokunulmazlığının kaldırılması ve yargılanması yolu her zaman açıktır. Maddeyle, seçme ve seçilme temel hakkının özünü yok eden ölçüsüz bir yaptırım niteliğinde olan bu müessese, yürürlükten kaldırılmaktadır.

Anayasa Komisyonu Raporu

Teklifin… Milletvekilliğinin düşmesini düzenleyen 84 üncü maddesinin, partisinin kapatılmasına beyan ve eylemleriyle sebep olan milletvekillerinin, milletvekilliğinin düşmesini öngören son fıkrasını kaldıran çerçeve 10 uncu, … Maddeleri Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 10- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 84 üncü maddesinin son fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

Genel Kurul Görüşmeleri

Teklifin ikinci görüşmeleri sırasında 8. maddesinin oylama sonucunda yeterli kabul sayısına ulaşılamayarak reddedilmesi üzerine (23. Dönem, 69. Cilt, 100. Birleşim, Sayfa 51) bu madde 9. madde olarak kabul edilmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

6. İptal istemi

MADDE 85. — (Değişik: 23/7/1995- 4121/10. md.)

Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya milletvekilliğinin düşmesine 84 üncü maddenin birinci, üçüncü veya dördüncü fıkralarına göre karar verilmiş olması hallerinde, Meclis Genel Kurulu kararının alındığı tarihten başlayarak yedi gün içerisinde ilgili milletvekili veya bir diğer milletvekili, kararın, Anayasaya, kanuna veya İçtüzüğe aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini onbeş gün içerisinde kesin karara bağlar.

Maddenin İlk Hâli
6. İptal istemi **MADDE 85.** — Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya üyeliğin düştüğüne Meclisce karar verilmesi hallerinde, karar tarihinden başlayarak bir hafta içinde, ilgili üye veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinden herhangi biri, bu kararın, Anayasa veya İçtüzük hükümlerine aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini onbeş gün içinde karara bağlar.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
6. İptal istemi **MADDE 93. —** Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya üyeliğin düştüğüne Meclisçe karar verilmesi hallerinde, karar tarihinden başlayarak bir hafta içinde, ilgili üye veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinden herhangi biri, bu kararın, Anayasa veya içtüzük hükümlerine aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini onbeş gün içinde karara bağlar.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 93 *İptal istemi* 1961 Anayasasının 81 inci maddesinde düzenlenmiş olan iptal istemi aynen korunmuştur.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
6. İptal istemi **MADDE 85. —** Danışma Meclisi metninin 93 üncü maddesi 85 inci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

23/7/1995 Tarihli ve 4121 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
6. İptal istemi **MADDE 85. -** Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya milletvekilliğinin düşmesine 84 üncü maddenin birinci, üçüncü veya dördüncü fıkralarına göre karar verilmiş olması hallerinde, Meclis Genel Kurulu kararının alındığı tarihten başlayarak yedi gün içerisinde ilgili milletvekili veya bir diğer milletvekili, kararın, Anayasaya, kanuna veya İçtüzüğe aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini onbeş gün içerisinde kesin karara bağlar.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 14. - 7.11.1982 tarihli, 2709 numaralı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 85 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. İptal istemi Madde 85. -Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya üyeliğin düştüğüne Meclisçe karar verilmesi veya üyeliğin düştüğü hususunun Genel Kurula sunulması hallerinde, karar veya Genel Kurula sunma tarihinden başlayarak bir hafta içinde ilgili üye veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinden herhangi biri bu karar veya işlemin Anayasa veya içtüzük hükümlerine aykırılığı iddiasıyla iptali içini Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini onbeş gün içinde karara bağlar.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 14. — 85 Md. 84 üncü maddede yapılan yeni düzenleme 85 inci maddede de değişiklik yapılmasını gerektirmiştir. Kısıtlanmış üyeler için de bu hakkın kullanılmasını sağlamak amacıyala ilgili üye veya TBMM üyelerinden birine iptal isteminde bulunma hakkı tanınmaktadır. Bu düzenlemeyle getirilen bir siyasî korumadır. Çoğunluğun yanlış bir karar vermesine karşı veya siyasî amaç ve gerekçesiyle milletvekilinin zor durumda kalmasına karşı Anayasa Mahkemesine müracaat hakkı tanınmasıdır. Bu ne yargı yolu ne de itirazdır. Sadece usul yoludur.

Anayasa Komisyonu Raporu

IX. …

4. Teklifin 14 üncü, Komisyon metninin 13 üncü maddesi Anayasanın 85 inci maddesini değiştirmektedir. Teklif metni, tıpkı mer'i metinde olduğu gibi milletvekilliğinin düşmesi sonucunu doğuran bütün yasama işlemlerinin Anayasa Mahkemesince iptal edilmesi imkânını açmaktadır. Teklif, hernekadar kısıtlama ve milletvekilliğiyle bağdaşmayan suçtan kesin hüküm giyme hallerinde Meclisçe herhangi bir karar alınmaması esasını benimsemişse de, bu hallerde milletvekilliğinin düştüğünün Genel Kurulun bilgisine sunulması yoluyla kesinleşmesi işleminin Anayasa Mahkemesince iptal konusu olabilmesi görüşünü kabul etmiştir. Komisyonumuz bu kanaatte değildir. Gerçekten, Türk Anayasalarının bugüne kadar kabul görmüş sistemine göre, Anayasa Mahkemesi cezai konularda istisnai olarak sadece Cumhurbaşkanının ve Bakanlar Kurulu üyelerinin görevlerinden doğan suçlardan ötürü suçlanmaları hallerinde yetkilidir. Bu davalarda önemli olan, Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan olarak hareket ederken sadece kesin hüküm vermekte olması değil, aynı zamanda, Yüce Divanın hem ilk, hem de son derece mahkeme niteliği taşımasıdır. Diğer bir deyimle, bu davalarda Yüce Divan, daha önce davaya bakmış bir mahkemenin kararına karşı itiraz veya temyiz mercii değildir. Gerçekten, Yüce Divanı, cezai konularda Yargıtay kararlarının tartışıldığı bir merci olarak görmek mümkün değildir. Buna göre, kısıtlama kararları gibi bir suç için verilen kesin hüküm kararları da kesin yargı hükümleridir. Anayasa Mahkemesinin bu gibi kesinleşmiş yargı kararlarının hukukiliğini incelemeye davet edilmesi, onun uzmanlık alanının ziyadesiyle dışında kalan bir hal olacaktır. Kısıtlama kararları Yargıtay'a gitmese bile bu böyledir. Bunun gibi, bir suçtan kesin hükümler de çoğu zaman Yargıtay'ca onaylanarak vücut bulmakta olup bu çok istisnai hallerde ilk derece mahkemesinin hükmü Yargıtay'a süresi içinde başvurulmadığı için kesinleşmiş olsa bile Yargıtay'ı ceza mahkemeleri sisteminin başı ve içtihadı birleştirme mercii sayan yargı hukukumuza sırf milletvekilleri hakkında verilen kesin hükümler bağlamında istisna tanıyıp Anayasa Mahkemesini bu alanda Yargıtay'ın üstüne çıkarmak ve onu genel ceza yargısı sistemimizin bir parçası yapmak son derece yanlış olacaktır. Komisyonumuz başta Yargıtay olmak üzere bağımsız mahkemelerimizin milletvekili hakkında hüküm verir ve karar alırken tarafsız ve nesnel davranmayabileceği kuşkusunu ön plana alan böyle bir sistemi uygun görmemiş ve ayrıca çoğu hallerde Anayasa Mahkemesi ile Yargıtay'ı karşı karşıya getirebilecek bir yöntemden kaçınmak gerektiğini düşünmüştür. Kaldı ki, milletvekili ceza kovuşturması bağlamında kürsü sorumsuzluğu ve yasama dokunulmazlığına sahip olup bu dokunulmazlığı Meclisce kaldırılmadan zaten ceza kovuşturulmasına hedef olamaz. Komisyonumuz bu gerekçelerle, milletvekilliğini düşüren Meclis kararlarına karşı iptal istemini benimsemiş

ve Meclisin sadece bilgi edinmekle yetindiği kısıtlama kararları ve kesin hükümler aleyhine Anayasa Mahkemesine iptal isteminde bulunulabilmesi imkânının açılmasını reddetmiştir.

Komisyonumuz, iptal istemi yöntemini milletvekili lehine geliştirmeyi de uygun bulmuştur. Şöyle ki, eğer Anayasa Mahkemesi kendisine Anayasa ile tanınan inceleme süresi içerisinde kararını verememişse Meclisin bu kararı yürürlüğe giremeyecektir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 13. - 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 85 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

6. İptal istemi

Madde 85.-Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya milletvekilliğinin düşmesine 84 üncü maddenin birinci, üçüncü veya dördüncü fıkralarına göre karar verilmiş olması hallerinde, Meclis Genel Kurulu kararının alındığı tarihten başlayarak yedi gün içerisinde ilgili milletvekili veya bir diğer milletvekili, kararın, Anayasaya, kanuna veya İçtüzüğe aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini onbeş gün içerisinde kesin karara bağlar; aksi takdirde, Meclis kararı yürürlüğe girmez.

Genel Kurul Görüşmeleri

(19. Dönem, 89. Cilt, 129. Birleşim, Sayfa 601)

Teklifin Genel Kurulca yapılan ilk görüşmelerinde 13. madde için yapılan oylamada yeterli sayıya ulaşılamamıştır.

(19. Dönem, 93. Cilt, 146. Birleşim, Sayfa 253, 255, 256)

Bununla birlikte madde, teklif üzerinde Genel Kurulca yapılan ikinci görüşmeler sırasında daha önce teklifin bazı maddelerinin düşmüş olması nedeniyle 10. madde olarak ele alınmıştır. Teklif maddesi üzerinde görüşmeler sırasında teklif metninde yer alan "aksi takdirde, Meclis kararı yürürlüğe girmez" ibaresinin metinden çıkarılmasına ilişkin önerge kabul edilmiş ve teklif metni bu hâliyle oylanarak kabul edilmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

7. Ödenek ve yolluklar

MADDE 86. — (Değişik: 21/11/2001-4720/1. md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek, yolluk ve emeklilik işlemleri kanunla düzenlenir. Ödeneğin aylık tutarı en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktarı, yolluk da ödenek miktarının yarısını aşamaz. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ile bunların emeklileri T.C. Emekli Sandığı ile ilgilendirilirler ve üyeliği sona erenlerin istekleri halinde ilgileri devam eder.

(Değişik: 21/11/2001-4720/1. md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine ödenecek ödenek ve yolluklar, kendilerine T.C. Emekli Sandığı tarafından bağlanan emekli aylığı ve benzeri ödemelerin kesilmesini gerektirmez.

Ödenek ve yollukların en çok üç aylığı önceden ödenebilir.

Maddenin İlk Hâli
7. Ödenek ve yolluklar **MADDE 86. —** Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek ve yollukları kanunla düzenlenir. Ödeneğin aylık tutarı en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktarı, yolluk da ödenek miktarının yarısını aşamaz. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine ödenecek ödenek ve yolluklar, kendilerine sosyal güvenlik kuruluşları tarafından bağlanan emekli aylığı ve benzeri ödemelerin kesilmesini gerektirmez. Ödenek ve yollukların en çok üç aylığı önceden ödenebilir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
7. Ödenek ye yolluklar **MADDE 94. —** Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek ve yollukları kanunla düzenlenir. Ödeneğin aylık tutarı en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktarı, yolluk da ödenek miktarını aşamaz. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine ödenecek ödenek ve yolluklar, kendilerine sosyal güvenlik kuruluşları tarafından bağlanan emekli aylığı ve benzeri ödemelerin kesilmesini gerektirmez. Ödenek ve yollukların en çok üç aylığı önceden ödenebilir.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 94 *Ödenek ve yolluklar* Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek ve yollukları en çok tartışılan konulardır ödenek ve yollukların tayininde: Ödeneğin aylık tutarı en yüksek devlet memurunun almakta olduğu miktarı, yollukta ödenek miktarını aşamayacak şekilde kanunla düzenlenir şeklinde düzenlenmiştir. Ödenek ve yollukların en çok üç aylığı önceden ödenebilir. Ödenek ve yolluklar üyelerin varsa kendilerine ödenen Sosyal Güvenlik Kuruluşları tarafından ödenen aylık ve benzeri ödemelerin kesilmesini gerektirmez.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
7. Ödenek ve yolluklar **MADDE 86. —** Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek ve yollukları kanunla düzenlenir. Ödeneğin aylık tutarı en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktarı, yolluk da ödenek miktarının yarısını aşamaz. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine ödenecek ödenek ve yolluklar, kendilerine sosyal güvenlik kuruluşları tarafından bağlanan emekli aylığı ve benzeri ödemelerin kesilmesini gerektirmez. Ödenek ve yollukların en çok üç aylığı önceden ödenebilir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde — 86 Ödenek ve yolluklara ilişkin Danışma Meclisi tarafından kabul edilen 94 üncü madde 1961 Anayasasının 82 nci maddesindeki «Yolluk miktarı»na benzer şekilde 86 ncı madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

21/11/2001 Tarihli ve 4720 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
7. Ödenek ve yolluklar **MADDE 86. —** Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek, yolluk ve emeklilik işlemleri kanunla düzenlenir. Ödeneğin aylık tutarı en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktarı, yolluk da ödenek miktarının yarısını aşamaz. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ile bunların emeklileri T.C. Emekli Sandığı ile ilgilendirilirler ve üyeliği sona erenlerin istekleri halinde ilgileri devam eder. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine ödenecek ödenek ve yolluklar, kendilerine T.C. Emekli Sandığı tarafından bağlanan emekli aylığı ve benzeri ödemelerin kesilmesini gerektirmez. Ödenek ve yollukların en çok üç aylığı önceden ödenebilir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 1. - 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 86 ncı maddesinin birinci fıkrasının birinci cümlesi "Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek, yolluk ve emeklilik işlemleri kanunla düzenlenir" şeklinde değiştirilmiş; fıkranın sonuna "Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ile bunların emeklileri T.C. Emekli Sandığı ile ilgilendirilirler ve üyeliği sona erenlerin istekleri halinde ilgileri devam eder" ibaresi eklenmiş ve aynı maddenin ikinci fıkrasında geçen "sosyal güvenlik kuruluşları" ibaresi "T.C. Emekli Sandığı" olarak değiştirilmiştir.
Teklifin Gerekçesi
Madde 1. – Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek, yolluk ve emeklilik işlemlerinin kanunla düzenlenmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ile bunların emeklilerinin T.C. Emekli Sandığı ile ilişkilendirilerek, üyeliği sona erenlerin de ilgilerinin devam etmesi öngörülmektedir. Böylece, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin emeklilik işlemlerinin kanunla düzenlenmesi konusunda anayasal dayanak sağlanmakta, T.C. Emekli Sandığı ile ilgilendirilmesi suretiyle de, farklı sosyal güvenlik kuruluşları ile ilgi kurulmasından doğan, emeklilik haklarına ilişkin eşitsizlik giderilmekte, aynı emeklilik hak ve imkânlarından yararlanma sağlanmaktadır.

Anayasa Komisyonu Raporu

Teklif, Anayasanın Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek ve yolluklarını düzenleyen 86 ncı maddesinin değiştirilmesini öngörmekte; Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ile bunların emeklilerinin T.C. Emekli Sandığı ile ilişkilendirilmesini, üyeliği sona erenlerin de istekleri halinde ilgilerinin devamının sağlanmasını, üyelerin ödenek, yolluk ve emeklilik işlemlerinin özel kanunla düzenlenmesini içermektedir.

Teklif üzerindeki görüşmelerde;

– Parlamenter demokrasimizde yasama meclisi üyelerinin, siyaset kurumunun yapısı ve uzun süreci içinde saygınlığını emeklilik halinde de sürdürmek durumunda oldukları, siyasete girenlerin milletvekilliği sonrası meslekleri ile ilişiği kesildiği ancak kamusal ve toplumsal sorumluluğunun devam ettiği,

– Siyasetin ve milletvekilliğinin sadece gelecek endişesi duymayacak varlık düzeyinde olanların uğraş alanı olmaktan çıkarılması gerektiği, bu amaçla milletvekillerinin ve emeklilerinin, bir bütünlük içinde siyasî ve sosyal bir kurum olarak ele alınması, ödenek, yolluk, emekli aylığı, tazminat ve sair sosyal hakları itibariyle farklı ve her halûkârda hiçbir kamu görevlisinden az olmamak üzere belirlenmesi şartıyla mümkün olabileceği,

– Milletvekillerinin özlük haklarıyla ilgili esas ve kıstasların Anayasada yer almasının zorunlu olduğu,

– Bu düzenlemenin Milletvekili maaşlarının kıstasını değiştirmediği ve herhangi bir artışa yol açmayacağı, sadece emeklilikle ilgili düzenleme içerdiği,

– Teklifin kanunlaşması halinde referandum konusunun ortadan kalkacağı bunun da ülkenin siyasî ve ekonomik olarak içinde bulunduğu ortamı olumlu olarak etkileyeceği,

– Anayasa Mahkemesinin, Milletvekillerinin ödenek ve yolluklarını düzenleyen muhtelif kanunları iptal gerekçelerinde yer alan kıstasların Anayasaya yansıtılmasından ibaret olduğu,

– Milletvekillerinin alacakları maaştan önce bürokratların alamayacakları maaşın ne olacağının belirlenmesi gerektiği, atanmışların seçilmişlerden fazla maaş almasının millî iradenin üstünlüğü ilkesine ters düşeceği,

– Bütün bu sebep ve gerekçelerle T.C. Anayasasının 86 ncı maddesinde değişiklik yapılmak suretiyle, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin, hizmetlerinin istisnaî özelliği dikkate alınarak ödenek, yolluk, emeklilik diğer sosyal hak ve tazminatlarına ilişkin işlemlerin özel kanunla düzenlenmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ile bunların emeklilerinin T.C. Emekli Sandığı ile ilişkilendirilmeleri, üyeliği sona erenlerin Sandıkla ilişkilerinin istekleri halinde devam ettirmeleri, bu suretle aynı zamanda başlangıçta farklı

sosyal güvenlik kuruluşları ile ilişki kurulmasından doğan emeklilik haklarına ilişkin eşitsizliğin de giderilmesinin Teklif ile öngörüldüğü,

İfade edilmiştir.

Görüşmeler sırasında tek maddelik bu teklif yerine siyasî partiler ya da siyasal haklarla ilgili maddelerde de değişiklik yapılmasının ve bunların birlikte ele alınmasının referandum için öngörülen sürede mümkün olabileceğini söylemişlerdir.

Yapılan görüşmelerden sonra Teklifin maddelerine geçilmesi Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Teklifin 1 ve 2 nci maddeleriyle tümü oya sunulmuş ve oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 1. - Teklifin 1 inci maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

II. Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri

A. Genel olarak

MADDE 87. — (Değişik: 3/10/2001-4709/28. md.; Değişik: 7/5/2004-5170/6. md.; Değişik: 21/1/2017-6771/5. md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; bütçe ve kesinhesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilânına karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.

Maddenin İlk Hâli
II. Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri **A. Genel olarak** **MADDE 87. —** Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar Kurulunu ve bakanları denetlemek; Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; bütçe ve kesinhesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Anayasanın 14 üncü maddesindeki fiillerden dolayı hüküm giyenler hariç olmak üzere, genel ve özel af ilanına, mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
II. Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri **A. Genel olarak** **MADDE 95. —** Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar Kurulunu ve Bakanları denetlemek; Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; bütçe ve kesinhesap kanunu tasarılarını görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Anayasanın on dördüncü maddesindeki fiillerden dolayı hüküm giyenler hariç olmak üzere, genel ve özel af ilânına karar vermek ve bu Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 95 *Görev ve yetkileri* 1961 Anayasasının 64 üncü maddesinin karşılığı olarak düzenlenen bu madde Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkilerine genel olarak şu yenilikleri getirmiştir. 1. Anayasanın diğer bazı maddelerinde önemli görevler arasında yer alan konulardan bir kısmı bu maddeye dahil edilmiştir. Bunlardan: a) Savaş ilanına karar vermek,

b) Milletlerarası antlaşmaları onaylamak,

c) Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanma ve görevleri yerine getirme,

şeklindeki hükümlerin genel nitelikteki görevleri düzenleyen bu maddeye alınması uygun görülmüştür. Zira bu, Türkiye Büyük Millet Meclisinin Anayasada gerek bu maddede gerek diğer maddelerinde düzenlenmiş olan bütün görev ve yetkilerini kapsayacak şekilde düşünülmüştür.

2. Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; bütçe ve kesin hesap kanunu tasarılarını görüşmek ve kabul etmek ve para basılmasına karar vermek gibi görevler olduğu gibi muhafaza edilmiştir. Ancak kanun hükmünde kararname ile ilgili düzenlemenin bu maddede sadece zikredilmesi ile yetinilmiş ayrı bir maddede bunun nasıl kullanılacağının açıklanması uygun görülmüştür.

3. 1961 Anayasasının 64 üncü maddesinde ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermekle ilgili yetki Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri arasından çıkarılmıştır.

4. Yine 1961 Anayasasının 64 üncü maddesinde yer alan genel ve özel af ilanına karar vermeye dair yetkinin aynen muhafazasına, ancak Anayasanın 13 üncü maddesindeki fiillerden dolayı hüküm giyenlerin af yetkisi dışında bırakılması uygun görülmüştür.

5. Kanun kuvvetinde kararname gibi antlaşmaların onaylanması ve savaş ilanına karar verme ile ilgili yetki de Anayasada kendi maddelerinde ayrıca düzenlenmiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

II. Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri

A. Genel olarak

MADDE 87. — Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar Kurulunu ve bakanları denetlemek; Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; bütçe ve kesinhesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Anayasanın 14 üncü maddesindeki fiillerden dolayı hüküm giyenler hariç olmak üzere, genel ve özel af ilânına, mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 87

Danışma Meclisinin 95 inci maddesine «Mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek.» hükmü de eklenmek suretiyle 87 inci madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

3/10/2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
II. Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri **A. Genel olarak** **MADDE 87. —** Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar Kurulunu ve bakanları denetlemek; Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; bütçe ve kesinhesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, (…) Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilanına, mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 30. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 87 nci maddesinde geçen "Anayasanın 14 üncü maddesindeki fiillerden dolayı hüküm giyenler hariç olmak üzere" ibaresi kaldırılmış; "genel ve özel af ilanına" ibaresinden önce gelmek üzere "Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile" ibaresi eklenmiştir.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 30. – Türkiye Büyük Millet Meclisinin af yetkisi ile ilgili Anayasanın 14 üncü maddesine gönderme yapan sınır kaldırılmakta, ancak genel veya özel af kararının, Türkiye Büyük Millet Meclisinin üye tamsayısının beşte üçü ile alınabileceği hükmü getirilmektedir.
Anayasa Komisyonu Raporu
- Türkiye Büyük Millet Meclisinin af yetkisiyle ilgili olarak Anayasanın 87 nci maddesinde değişiklik içeren çerçeve 30, … maddeleri Komisyonumuzca oy birliği ile kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 30.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 87 nci maddesinde geçen "Anayasanın 14 üncü maddesindeki fiillerden dolayı hüküm giyenler hariç olmak üzere," ibaresi kaldırılmış; "genel ve özel af ilanına" ibaresinden önce gelmek üzere "Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile" ibaresi eklenmiştir.
Genel Kurul Görüşmeleri
(21. Dönem, 71. Cilt, 3. Birleşim, Sayfa77) Madde, teklif üzerinde Genel Kurulca yapılan ikinci görüşmeler sırasında daha önce teklifin bazı maddelerinin düşmüş olması nedeniyle 28. madde olarak ele alınmış; yapılan oylama sonucu kabul edilmiştir.

7/5/2004 Tarihli ve 5170 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
II. Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri **A. Genel olarak** **MADDE 87. —** Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar Kurulunu ve bakanları denetlemek; Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; bütçe ve kesinhesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilanına (…) karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 6. - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 87 nci maddesinde yer alan ", mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine" ibaresi madde metninden çıkartılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 6. - Ölüm cezasının tamamen kaldırılması amacıyla 15, 17 ve 38 inci maddelerde yapılan değişikliğe paralel olarak, 87 nci maddede de gerekli değişiklik yapılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin, Anayasanın 87 nci maddesinden ölüm cezasıyla ilgili ibarelerin çıkarılmasını öngören çerçeve 6 ncı maddesi Komisyonumuzca kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 6.- Teklifin 6 ncı maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
II. Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri **A. Genel olarak** **MADDE 87-** Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; bütçe ve kesinhesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilânına karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 6- 2709 sayılı Kanunun 87 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "MADDE 87- Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; bütçe ve kesinhesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilânına karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir."
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 6- Maddeyle, öngörülen yeni hükümet sistemine uygun olarak Türkiye Büyük Millet Meclisinin görevleri yeniden düzenlenmektedir. Kuvvetler ayrılığı prensibine uygun olarak yasamanın yürütmeyi denetlemesi ile Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermesi yasamanın görev ve yetkileri arasından çıkarılmaktadır. Öngörülen hükümet sisteminde yasama ve yürütme doğrudan halk tarafından seçilmekte, her iki kuvvet de meşruiyetini halktan almakta ve yürütme de yasama da halka karşı sorumlu olmaktadır. Kuvvetler birbirinden ayrı, ancak, her iki kuvvetin de birleştiği konu halkın denetiminde halka hizmet etmeleridir.

Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 6'ncı maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 5'inci madde olarak aynen, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 5- 2709 sayılı Kanunun 87 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "MADDE 87- Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; bütçe ve kesinhesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilânına karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir."

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

SON HÂLİ

B. Kanunların teklif edilmesi ve görüşülmesi

MADDE 88. — (Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Kanun teklif etmeye milletvekilleri yetkilidir.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Kanun tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme usul ve esasları İçtüzükle düzenlenir.

Maddenin İlk Hâli
B. Kanunların teklif edilmesi ve görüşülmesi **MADDE 88. —** Kanun teklif etmeye Bakanlar Kurulu ve milletvekilleri yetkilidir. Kanun tasarı ve tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme usul ve esasları İçtüzükle düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
B. Kanunların teklif edilmesi ve görüşülmesi **MADDE 96. —** Kanun teklif etmeye Bakanlar Kurulu ve milletvekilleri yetkilidir. Kanun tasarı ve tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme usul ve esasları içtüzükle düzenlenir.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 96 *Kanunların teklif edilmesi ve görüşülmesi* 1961 Anayasasının 91 ve 92 nci maddelerinde düzenlenen bu burada bir madde de birleştirilmiştir. Kanun teklifleri yine milletvekilleri tarafından yapılır. Kanun tasarılarını Bakanlar Kurulu Türkiye Büyük Millet Meclisine teklif olarak sunar. Bunun için burada ikisi de kanun teklifi şeklinde düşünülmüştür. Kanun tasarı ve tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme usul ve esaslarının İçtüzükle düzenlenmesi uygun görülmüştür.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
B. Kanunların teklif edilmesi ve görüşülmesi **MADDE 88. —** Danışma Meclisi metninin 96 ncı maddesi 88 inci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
B. Kanunların teklif edilmesi ve görüşülmesi **MADDE 88. —** Kanun teklif etmeye (…) milletvekilleri yetkilidir. Kanun (…) tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme usul ve esasları İçtüzükle düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19- 2709 sayılı Kanunun; A) … ; 88 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan "Bakanlar Kurulu ve", ikinci fıkrasında yer alan "tasarı ve"; … ibareleri madde metinlerinden çıkarılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak … değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16 - 2709 sayılı Kanunun; A) … ; 88 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan "Bakanlar Kurulu ve", ikinci fıkrasında yer alan "tasarı ve"; … ibareleri madde metinlerinden çıkarılmıştır.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

C. Kanunların Cumhurbaşkanınca yayımlanması

MADDE 89. — Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanunları onbeş gün içinde yayımlar.

(Değişik: 3/10/2001-4709/29. md.) Yayımlanmasını kısmen veya tamamen uygun bulmadığı kanunları, bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte aynı süre içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. Cumhurbaşkanınca kısmen uygun bulunmama durumunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi sadece uygun bulunmayan maddeleri görüşebilir. Bütçe kanunları bu hükme tabi değildir.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi, geri gönderilen kanunu üye tamsayısının salt çoğunluğuyla aynen kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanınca yayımlanır; Meclis, geri gönderilen kanunda yeni bir değişiklik yaparsa, Cumhurbaşkanı değiştirilen kanunu tekrar Meclise geri gönderebilir.

Anayasa değişikliklerine ilişkin hükümler saklıdır.

Maddenin İlk Hâli

C. Kanunların Cumhurbaşkanınca yayımlanması

MADDE 89. — Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanunları onbeş gün içinde yayımlar.

Yayımlanmasını uygun bulmadığı kanunları, bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte aynı süre içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. Bütçe kanunları bu hükme tabi değildir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, geri gönderilen kanunu aynen kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanınca yayımlanır; Meclis, geri gönderilen kanunda yeni bir değişiklik yaparsa, Cumhurbaşkanı değiştirilen kanunu tekrar Meclise geri gönderebilir.

Anayasa değişikliklerine ilişkin hükümler saklıdır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin

C. Kanunların Cumhurbaşkanınca yayımlanması

MADDE 97. — Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanunları on gün içinde yayımlar.

Yayımlanmasını uygun bulmadığı kanunları, bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte, aynı süre içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. Bütçe kanunları ve Anayasa, bu hükme tâbi değildir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, geri gönderilen kanunu aynen kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanınca yayımlanır; Meclis, geri gönderilen kanunda yeni bir değişiklik yaparsa, Cumhurbaşkanı değiştirilen kanunu tekrar Meclise geri gönderebilir.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 97

Kanunların Cumhurbaşkanınca yayımlanması

1961 Anayasasının 93 üncü maddesinde yer alan kanunların Cumhurbaşkanınca yayımlanması esası burada da aynen muhafaza edilmiştir.

Bu madde de getirilen yenilik Cumhurbaşkanı tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderilen kanunu Meclis yeni değişiklikler yaparak yayımlaması için gönderirse; Cumhurbaşkanı aynı Kanunu bir defa daha Meclise gönderebilecektir. 1961 Anayasası döneminde bu gibi durumlarda tereddütler doğmuştur. Bu gibi kanunlarda önce mevcut olmayan yeni hükümler yürürlüğe girecektir. Cumhurbaşkanının bunu tekrar geri göndermesi normal görülmüştür.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
C. Kanunların Cumhurbaşkanınca yayımlanması **MADDE 89. —** Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanunları onbeş gün içinde yayımlar. Yayımlanmasını uygun bulmadığı kanunları bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte aynı süre içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. Bütçe kanunları bu hükme tabi değildir. Türkiye Büyük Millet Meclisi, geri gönderilen kanunu aynen kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanınca yayımlanır; Meclis, geri gönderilen kanunda yeni bir değişiklik yaparsa, Cumhurbaşkanı değiştirilen kanunu tekrar Meclise geri gönderebilir. Anayasa değişikliklerine ilişkin hükümler saklıdır.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde — 89 Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunlar hakkında yapılmış bulunan düzenlemeler gözönünde bulundurularak, Danışma Meclisinin kabul ettiği 97 nci madde yeniden düzenlenmiş ve bu düzenlemede ayrıca Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanunları yayımlamak için Cumhurbaşkanına tanınmış bulunan on günlük süre, kapsamlı bir incelemeye imkân verilebilmesi amacıyla «Onbeş» gün olarak değiştirilmiştir.

3/10/2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
C. Kanunların Cumhurbaşkanınca yayımlanması **MADDE 89. —** Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanunları onbeş gün içinde yayımlar. Yayımlanmasını kısmen veya tamamen uygun bulmadığı kanunları, bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte aynı süre içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. Cumhurbaşkanınca kısmen uygun bulunmama durumunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi sadece uygun bulunmayan maddeleri görüşebilir. Bütçe kanunları bu hükme tabi değildir. Türkiye Büyük Millet Meclisi, geri gönderilen kanunu aynen kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanınca yayımlanır; Meclis, geri gönderilen kanunda yeni bir değişiklik yaparsa, Cumhurbaşkanı değiştirilen kanunu tekrar Meclise geri gönderebilir. Anayasa değişikliklerine ilişkin hükümler saklıdır.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 31. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 89 uncu maddesinin ikinci fıkrasına "..Yayımlanmasını" ibaresinden sonra gelmek üzere "kısmen veya tamamen" ibaresi ile son cümlesinden önce gelmek üzere aşağıdaki cümle eklenmiştir. "Cumhurbaşkanınca kısmen uygun bulunmama durumunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi sadece uygun bulunmayan maddeleri görüşebilir."
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 31. – Cumhurbaşkanının kısmen veya tamamen uygun bulmadığı kanunları bir daha görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderebileceği öngörülmektedir. Bu durumda Türkiye Büyük Millet Meclisi sadece geri gönderilen maddeleri görüşebilir hükmü maddeye eklenmiştir.
Anayasa Komisyonu Raporu
- …, Cumhurbaşkanının kanunları kısmen veya tamamen uygun bulmaması ile ilgili değişiklik getiren çerçeve 31 inci maddeleri Komisyonumuzca oy birliği ile kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 31.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 89 uncu maddesinin ikinci fıkrasına "Yayımlanmasını" ibaresinden sonra gelmek üzere "kısmen veya tamamen" ibaresi ile son cümlesinden önce gelmek üzere aşağıdaki cümle eklenmiştir. "Cumhurbaşkanınca kısmen uygun bulunmama durumunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi sadece uygun bulunmayan maddeleri görüşebilir."
Genel Kurul Görüşmeleri
(21. Dönem, 71. Cilt, 3. Birleşim, Sayfa 83) Madde, teklif üzerinde Genel Kurulca yapılan ikinci görüşmeler sırasında daha önce teklifin bazı maddelerinin düşmüş olması nedeniyle 29. madde olarak ele alınmış; yapılan oylama sonucu kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
C. Kanunların Cumhurbaşkanınca yayımlanması **MADDE 89. —** Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanunları onbeş gün içinde yayımlar. Yayımlanmasını kısmen veya tamamen uygun bulmadığı kanunları, bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte aynı süre içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. Cumhurbaşkanınca kısmen uygun bulunmama durumunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi sadece uygun bulunmayan maddeleri görüşebilir. Bütçe kanunları bu hükme tabi değildir. Türkiye Büyük Millet Meclisi, geri gönderilen kanunu <u>üye tamsayısının salt çoğunluğuyla</u> aynen kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanınca yayımlanır; Meclis, geri gönderilen kanunda yeni bir değişiklik yaparsa, Cumhurbaşkanı değiştirilen kanunu tekrar Meclise geri gönderebilir. Anayasa değişikliklerine ilişkin hükümler saklıdır.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19- … C) 2709 sayılı Kanunun 89 uncu maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan "geri gönderilen kanunu" ibaresinden sonra gelmek üzere "üye tamsayısının salt çoğunluğu ile" ibaresi eklenmiştir.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak… değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16- … C) 89 uncu maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan "geri gönderilen kanunu" ibaresinden sonra gelmek üzere "üye tamsayısının salt çoğunluğuyla" … ibareleri eklenmiştir.

D. Milletlerarası andlaşmaları uygun bulma

MADDE 90. — Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır.

Ekonomik, ticarî veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan andlaşmalar, Devlet Maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hallerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konabilir. Bu takdirde bu andlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur.

Milletlerarası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticarî, teknik veya idarî andlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisince uygun bulunması zorunluğu yoktur; ancak, bu fıkraya göre yapılan ekonomik, ticarî veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren andlaşmalar, yayımlanmadan yürürlüğe konulamaz.

Türk kanunlarına değişiklik getiren her türlü andlaşmaların yapılmasında birinci fıkra hükmü uygulanır.

Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (Ek: 7/5/2004-5170/7. md.) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.

Maddenin İlk Hâli
D. Milletlerarası andlaşmaları uygun bulma **MADDE 90. —** Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır. Ekonomik, ticarî veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan andlaşmalar, Devlet Maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hallerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konabilir. Bu takdirde bu andlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur. Milletlerarası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticarî, teknik veya idarî andlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisince uygun bulunması zorunluğu yoktur; ancak, bu fıkraya göre yapılan ekonomik, ticarî veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren andlaşmalar, yayımlanmadan yürürlüğe konulamaz. Türk kanunlarına değişiklik getiren her türlü andlaşmaların yapılmasında birinci fıkra hükmü uygulanır. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
D. Milletlerarası andlaşmaları uygun bulma **MADDE 98. —** Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı Devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır. İktisadî, ticarî veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan andlaşmalar, devlet maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hallerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konabilir. Bu takdirde, bu andlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur. Milletlerarası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan iktisadî, ticarî, teknik veya idarî andlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisince uygun bulunması zorunluğu yoktur; ancak, bu fıkraya göre yapılan iktisadî, ticarî veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren andlaşmalar, yayımlanmadan yürürlüğe konulamaz.

Türk kanunlarına değişiklik getiren her türlü andlaşmaların yapılmasında birinci fıkra hükmü uygulanır.

Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurulamaz.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 98

Milletlerarası andlaşmaları uygun bulma

Andlaşmaların uygun bulunması ile ilgili bu madde uygulamada iyi işlediği ve ihtiyaca cevap verdiği için aynen kabul edilmesi uygun görülmüştür.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

D. Milletlerarası andlaşmaları uygun bulma

MADDE 90. — Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır.

Ekonomik, ticarî veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan andlaşmalar, Devlet Maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hallerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konabilir. Bu takdirde bu andlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur.

Milletlerarası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticarî, teknik veya idarî andlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisince uygun bulunması zorunluğu yoktur; ancak, bu fıkraya göre yapılan ekonomik, ticarî veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren andlaşmalar, yayımlanmadan yürürlüğe konulamaz.

Türk kanunlarına değişiklik getiren her türlü andlaşmaların yapılmasında birinci fıkra hükmü uygulanır.

Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde - 90

Danışma Meclisince kabul edilen 98 inci maddedeki «İktisadî» sözcüğü terim birliğini sağlamak bakımından «Ekonomik» sözcüğü şeklinde değiştirilerek ve 90 ıncı madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

7/5/2004 Tarihli ve 5170 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
D. Milletlerarası andlaşmaları uygun bulma **Madde 90. —** Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır. Ekonomik, ticarî veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan andlaşmalar, Devlet Maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hallerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konabilir. Bu takdirde bu andlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur. Milletlerarası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticarî, teknik veya idarî andlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisince uygun bulunması zorunluğu yoktur; ancak, bu fıkraya göre yapılan ekonomik, ticarî veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren andlaşmalar, yayımlanmadan yürürlüğe konulamaz. Türk kanunlarına değişiklik getiren her türlü andlaşmaların yapılmasında birinci fıkra hükmü uygulanır. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 7. - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 90 ıncı maddesinin son fıkrasına aşağıdaki cümle eklenmiştir. "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalar ile kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır."
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 7. - Uygulamada usulüne göre yürürlüğe konulmuş insan haklarına ilişkin milletlerarası andlaşmalar ile kanun hükümlerinin çelişmesi halinde ortaya çıkacak bir uyuşmazlığın hallinde hangisine öncelik verileceği konusundaki tereddütlerin giderilmesi amacıyla 90 ıncı maddenin son fıkrasına hüküm eklenmektedir.

Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin, çerçeve 7 nci maddesi; usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin andlaşmalar ile kanunların çatışması halinde milletlerarası andlaşma hükümlerinin esas alınmasını öngörmektedir. Bu madde üzerindeki görüşmelerde sayısı çok fazla olan milletlerarası andlaşmaları uygulayıcıların bilmesinin zor olacağı, hangi andlaşmaların bu çerçevede değerlendirileceğinin tadad edilmesinin gerekli olduğu üyelerimizce ifade edilmiştir. Ancak bu öneri Komisyonumuzca kabul görmemiş ve çerçeve 7 nci madde Teklifte yer aldığı şekliyle kabul edilmiştir. Komisyonumuza verilen redaksiyon yetkisi çerçevesinde bu maddede geçen, "andlaşmalar ile" ibaresi "andlaşmalarla" şeklinde düzeltilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 7. - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 90 ıncı maddesinin son fıkrasına aşağıdaki cümle eklenmiştir: "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır."

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

SON HÂLİ

E. Kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verme
MADDE 91. — (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

Maddenin İlk Hâli
E. Kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verme **MADDE 91. —** Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verebilir. Ancak sıkıyönetim ve olağanüstü haller saklı kalmak üzere, Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü bölümünde yer alan siyasî haklar ve ödevler kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemez. Yetki kanunu, çıkarılacak kanun hükmünde kararnamenin, amacını, kapsamını, ilkelerini, kullanma süresini ve süresi içinde birden fazla kararname çıkarılıp çıkarılamayacağını gösterir. Bakanlar Kurulunun istifası, düşürülmesi veya yasama döneminin bitmesi, belli süre için verilmiş olan yetkinin sona ermesine sebep olmaz. Kanun hükmünde kararnamenin, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından süre bitiminden önce onaylanması sırasında, yetkinin son bulduğu veya süre bitimine kadar devam ettiği de belirtilir. Sıkıyönetim ve olağanüstü hallerde, Cumhurbaşkanının Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulunun kanun hükmünde kararname çıkarmasına ilişkin hükümler saklıdır. Kanun hükmünde kararnameler, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girerler. Ancak, kararnamede yürürlük tarihi olarak daha sonraki bir tarih de gösterilebilir. Kararnameler, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Yetki kanunları ve bunlara dayanan kanun hükmünde kararnameler, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür. Yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmayan kararnameler bu tarihte, Türkiye Büyük Millet Meclisince reddedilen kararnameler bu kararın Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte, yürürlükten kalkar. Değiştirilerek kabul edilen kararnamelerin değiştirilmiş hükümleri, bu değişikliklerin Resmî Gazetede yayımlandığı gün yürürlüğe girer.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
E. Kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verme **MADDE 99. —** Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verebilir. Ancak, olağanüstü haller saklı kalmak üzere, Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü bölümünde yer alan siyasî haklar ve ödevler Kanun Hükmünde kararnamelerle düzenlenemez. Yetki Kanunu, çıkarılacak Kanun Hükmünde Kararname'nin, amacını, kapsamını, ilkelerini, kullanma süresini ve süresi içinde birden fazla kararname çıkarılıp çıkarılamayacağını gösterir. Bakanlar Kurulunun istifası, ilgili bakanın çekilmesi veya yasama döneminin bitmesi, belli süre için verilmiş olan yetkinin sona ermesine sebep olmaz. Kanun Hükmünde Kararnamenin, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından süre bitiminden önce onaylanması sırasında, yetkinin son bulduğu veya süre bitimine kadar devam ettiği de belirtilir. Olağanüstü hallerde, Cumhurbaşkanının Bakanlar Kurulu ile birlikte Kanun Hükmünde Kararname çıkarmasına ilişkin hükümler saklıdır. Kanun Hükmünde Kararnameler, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girerler. Ancak, kararnamede yürürlük tarihi olarak daha sonraki bir tarih de gösterilebilir. Kararnameler, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Yetki Kanunları ve bunlara dayanan "Kanun Hükmünde Kararnameler, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür. Yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmayan kararnameler bu tarihte, Türkiye Büyük Millet Meclisince reddedilen kararnameler bu kararın Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte, yürürlükten kalkar. Değiştirilerek kabul edilen kararnamelerin değiştirilmiş hükümleri, bu değişikliklerin Resmî Gazetede yayımlandığı gün yürürlüğe girer.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 99 *Kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verme* 1961 Anayasasınnı 64 üncü maddesinde düzenlenen kanun hükmünde kararnamenin ayrı bir maddede düzenlenmesi uygun görülmüştür. Bu düzenlemede 64 üncü maddedeki kararnamede tereddütlü noktalar ve noksanlar açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır. Bu nedenle kanun hükmündeki kararnamede aşağıdaki yenilikler getirilmiştir. 1. Bakanlar Kurulunun istifası halinde veya ilgili bakanın çekilmesi durumunda veya yasama döneminin sona ermesi kanun hükmündeki kararnamenin belli süre için verilmiş olan yetkinin sona ermesine sebep olmayacağı açıklığa kavuşturulmuştur. 2. Kanun hükmündeki kararnamede sürenin sona ermesinden önce Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanması sırasında yetkinin son bulması veya bu yetkinin süre bitimine kadar devam ettiğinin kararnamede yer alabileceği açıklığı getirilmiştir. 3. Olağanüstü hallerde Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulunun kanun hükmünde kararname çıkarmasına ilişkin yeni düzenlemeler getirildiği için bu düzenlemelerle ilgili hükümlerin saklı tutulması uygun görülmüştür.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
E. Kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verme **MADDE 91. —** Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verebilir. Ancak sıkıyönetim ve olağanüstü haller saklı kalmak üzere, Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü bölümünde yer alan siyasî haklar ve ödevler kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemez. Yetki kanunu, çıkarılacak kanun hükmünde kararnamenin, amacını, kapsamını, ilkelerini, kullanma süresini ve süresi içinde birden fazla kararname çıkarılıp çıkarılamayacağını gösterir. Bakanlar Kurulunun istifası, düşürülmesi veya yasama döneminin bitmesi, belli süre için verilmiş olan yetkinin sona ermesine sebep olmaz. Kanun hükmünde kararnamenin, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından süre bitiminden önce onaylanması sırasında, yetkinin son bulduğu veya süre bitimine kadar devam ettiği de belirtilir. Sıkıyönetim ve olağanüstü hallerde, Cumhurbaşkanının Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulunun kanun hükmünde kararname çıkarmasına ilişkin hükümler saklıdır.

Kanun hükmünde kararnameler, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girerler. Ancak, kararnamede yürürlük tarihi olarak daha sonraki bir tarih de gösterilebilir.

Kararnameler, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur.

Yetki kanunları ve bunlara dayanan kanun hükmünde kararnameler, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür.

Yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmayan kararnameler bu tarihte, Türkiye Büyük Millet Meclisince reddedilen kararnameler bu kararın Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte, yürürlükten kalkar. Değiştirilerek kabul edilen kararnamelerin değiştirilmiş hükümleri, bu değişikliklerin Resmî Gazetede yayımlandığı gün yürürlüğe girer.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 91

Danışma Meclisince kabul edilen 99 uncu maddeye sıkıyönetim hali eklenmek ve «Cumhurbaşkanının Bakanlar Kurulu ile birlikte kanun hükmünde kararname çıkarmasına ilişkin hükümler saklıdır.» şeklindeki hükmü, diğer maddelerle ifade birliğini sağlamak bakımından «Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulunun kanun hükmünde kararname çıkarılmasına ilişkin hükümler saklıdır.» şeklinde değiştirilmek suretiyle madde 91 inci madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
E. Kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verme **MADDE 91-** (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19- 2709 sayılı Kanunun; … E) … 91 [inci], … madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak… değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16- 2709 sayılı Kanunun; … E) … 91 [inci], … madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.

F. Savaş hali ilanı ve silahlı kuvvet kullanılmasına izin verme

MADDE 92. — Milletlerarası hukukun meşrû saydığı hallerde savaş hali ilanına ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası andlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği haller dışında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisinindir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve bu sebeple silahlı kuvvet kullanılmasına derhal karar verilmesinin kaçınılmaz olması halinde Cumhurbaşkanı da, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
F. Silâhlı kuvvet kullanılmasına izin verme **MADDE 100. —** Milletlerarası hukukun meşru saydığı hallerde savaş hali ilânına ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası andlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği haller dışında, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silâhlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Ülkenin anî bir silâhlı saldırıya uğraması ve bu sebeple silâhlı kuvvet kullanılmasına derhal karar verilmesinin kaçınılmaz olması halinde Cumhurbaşkanı da, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilir.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 100 *Silahlı kuvvet kullanılmasına izin verme* 1961 Anayasasının 66 ncı maddesinin karşılığı olarak Silahlı Kuvvet kullanılmasına izin verme ile ilgili bu maddeye bir yenilik getirilmiştir. Ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması karşısında Silahlı Kuvvetleri derhal harekete geçirebilmek için Türkiye Büyük Millet Meclisinin derhal toplanıp karar almasının gecikmelere yol açacağı veya toplanmasına imkân olmayan hallerde telafisi mümkün olmayan durumlar yaratacağı düşünülerek Cumhurbaşkanının silah kullanılmasına derhal karar vermesinin kaçınılmaz olduğu kabul edilmiştir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
F. Savaş hali ilânı ve silahlı kuvvet kullanılmasına izin verme **MADDE 92. —** Milletlerarası hukukun meşrû saydığı hallerde savaş hali ilânına ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası andlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği haller dışında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve bu sebeple silahlı kuvvet kullanılmasına derhal karar verilmesinin kaçınılmaz olması halinde Cumhurbaşkanı da, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 92

Danışma Meclisince kabul edilmiş bulunan 100 üncü maddenin kenar başlığı maddenin içeriğine göre «Savaş hali ilanı ve silahlı kuvvet kullanılmasına izin verme» şeklinde yeniden düzenlenmiş ve Cumhurbaşkanının Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verme yetkisine açıklık getirilmek amacıyla maddenin ikinci fıkrasının baş kısmına «Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde veya ara vermede iken» hükmü eklenmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

III. Türkiye Büyük Millet Meclisinin faaliyetleri ile ilgili hükümler

A. Toplanma ve tatil

MADDE 93. — (Değişik: 23/7/1995-4121/11. md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl Ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Meclis, bir yasama yılında en çok üç ay tatil yapabilir; ara verme veya tatil sırasında Cumhurbaşkanınca toplantıya çağrılır.

Meclis Başkanı da doğrudan doğruya veya üyelerin beşte birinin yazılı istemi üzerine, Meclisi toplantıya çağırır.

Ara verme veya tatil sırasında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinde, öncelikle bu toplantıyı gerektiren konu görüşülmeden ara verme veya tatile devam edilemez.

Maddenin İlk Hâli
III. Türkiye Büyük Millet Meclisinin faaliyetleri ile ilgili hükümler **A. Toplanma ve tatil** **MADDE 93. —** Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl Eylül ayının ilk günü kendiliğinden toplanır. Meclis, bir yasama yılında en çok üç ay tatil yapabilir; ara verme veya tatil sırasında, doğrudan doğruya veya Bakanlar Kurulunun istemi üzerine, Cumhurbaşkanınca toplantıya çağrılır. Meclis Başkanı da doğrudan doğruya veya üyelerin beşte birinin yazılı istemi üzerine, Meclisi toplantıya çağırır. Ara verme veya tatil sırasında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinde, öncelikle bu toplantıyı gerektiren konu görüşülmeden ara verme veya tatile devam edilemez.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
III. Türkiye Büyük Millet Meclisinin faaliyeti ile ilgili hükümler **A. Toplanma ve tatil** **MADDE 101. —** Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl Eylül ayının ilk günü kendiliğinden toplanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Cumhurbaşkanının konuşması ile açılır. Meclis, bir yasama yılında en çok üç ay tatil yapabilir; ara verme veya tatil sırasında, doğrudan doğruya veya Bakanlar Kurulunun istemi üzerine, Cumhurbaşkanınca toplantıya çağrılır. Meclis Başkanı da doğrudan doğruya veya üyelerin beşte birinin yazılı istemi üzerine, Meclisi toplantıya çağırır. Ara verme veya tatil sırasında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinde, öncelikle bu toplantıyı gerektiren konu görüşülür.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 101 *Toplanma ve tatil* 1961 Anayasasının 83 üncü maddesinde düzenlenmiş olan toplanma ve tatil, yasama organının tek meclis olması esasına göre yeniden düzenlenmiştir. Malî yılın yılbaşına alınması dolayısıyla her yıl ilk toplantının Eylül'ün ilk gününe alınması uygun görülmüştür.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin yıllık tatili 1961 Anayasasında en fazla 5 ay iken bu tatilin 3 ay olması yeterli görülmüştür.

Cumhuriyetin ilk kuruluşundan beri Cumhurbaşkanlarının Meclisi bir konuşmayla açması 1961 Anayasasında kaldırılmışken bu müessese pozitif hukuk kaidesi olarak anayasaya konmuştur. Bunun dışında 1961 Anayasasının 83 üncü maddesindeki toplanma ve ara verme ile ilgili hükümler korunmuştur.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

III. Türkiye Büyük Millet Meclisinin faaliyetleri ile ilgili hükümler

A. Toplanma ve tatil

MADDE 93. — Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl Eylül ayının ilk günü kendiliğinden toplanır.

Meclis, bir yasama yılında en çok üç ay tatil yapabilir; ara verme veya tatil sırasında, doğrudan doğruya veya Bakanlar Kurulunun istemi üzerine, Cumhurbaşkanınca toplantıya çağrılır.

Meclis Başkanı da doğrudan doğruya veya üyelerin beşte birinin yazılı istemi üzerine, Meclisi toplantıya çağırır.

Ara verme veya tatil sırasında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinde, öncelikle bu toplantıyı gerektiren konu görüşülmeden ara verme veya tatile devam edilemez.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 93

Danışma Meclisince kabul edilen 101 inci maddenin ikinci fıkrası madde metninden çıkarılmış ve ara verme veya tatil sırasında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinde, öncelikle bu toplantıyı gerektiren konunun görüşülmesini sağlamak amacıyla bu konu görüşülmeden ara verme veya tatile devam edilemez hükmü getirilmiş ve böylece ara verme veya tatil sırasında toplantıya çağırılan Türkiye Büyük Millet Meclisinin, çağırılmayı gerektiren konu için toplanmadan ve toplandıktan sonra da çağırılmaya esas olan konunun görüşülmesi tamamlanmadan araverme veya tatile devam etmesi engellenmiştir. Bu suretle, araverme ve tatil sırasında yapılmış bulunan çağrı gereğinin, yerine getirilmesinin sağlanması amaçlanmıştır.

23/7/1995 Tarihli ve 4121 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
III. Türkiye Büyük Millet Meclisinin faaliyetleri ile ilgili hükümler **A. Toplanma ve tatil** **MADDE 93. —** Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl Ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır. Meclis, bir yasama yılında en çok üç ay tatil yapabilir; ara verme veya tatil sırasında, doğrudan doğruya veya Bakanlar Kurulunun istemi üzerine, Cumhurbaşkanınca toplantıya çağrılır. Meclis Başkanı da doğrudan doğruya veya üyelerin beşte birinin yazılı istemi üzerine, Meclisi toplantıya çağırır. Ara verme veya tatil sırasında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinde, öncelikle bu toplantıyı gerektiren konu görüşülmeden ara verme veya tatile devam edilemez.

YASAMA SÜRECİ

4121 sayılı Kanun ile İlgili Aşamalar
Kanun Teklifi
MADDE 16. - 7.11.1982 tarihli, 2709 numaralı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 93 üncü maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. Toplanma ve Tatil Madde 93. - Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl Ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 16. — 93 üncü madde ile TBMM'nin her yıl Eylül ayı yerine Ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanacağı belirtilmektedir. TBMM'nin Eylül ayının ilk günü toplanmasına yönelik uygulamanın başladığı 1983 yılından günümüze fiili uygulamada bu tarihin çalışmalar başlamak için uygun olmadığı mutlaka her yıl yeniden toplanmak için ara verildiği ve ancak Ekim ayından itibaren kesintisiz olarak çalışmalara başlanıldığı görülmüştür. Bu nedenle Anayasada belirtilen azamî tatil süresi korunmak kaydıyla TBMM'nin her yıl Ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanacağı hükmü getirilmektedir.

Anayasa Komisyonu Raporu
XI. Teklifin 16 ncı, Komisyon metninin 15 inci maddesi, yasama yılının başını Eylülden Ekime almaktadır. Bu değişiklik, ülkemizin iklim ve hayat şartları açısından daha uygundur.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 15. - 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 93 üncü maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir: Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl Ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır.
Genel Kurul Görüşmeleri
(19. Dönem, 93. Cilt, 146. Birleşim, Sayfa 257, 258) Bununla birlikte madde, teklif üzerinde Genel Kurulca yapılan ikinci görüşmeler sırasında daha önce teklifin bazı maddelerinin düşmüş olması nedeniyle 11. madde olarak ele alınmış; yapılan oylama sonucu kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
III. Türkiye Büyük Millet Meclisinin faaliyetleri ile ilgili hükümler **A. Toplanma ve tatil** **MADDE 93. —** Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl Ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır. Meclis, bir yasama yılında en çok üç ay tatil yapabilir; ara verme veya tatil sırasında (…) Cumhurbaşkanınca toplantıya çağrılır. Meclis Başkanı da doğrudan doğruya veya üyelerin beşte birinin yazılı istemi üzerine, Meclisi toplantıya çağırır. Ara verme veya tatil sırasında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinde, öncelikle bu toplantıyı gerektiren konu görüşülmeden ara verme veya tatile devam edilemez.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19- 2709 sayılı Kanunun; A) … ; 93 üncü maddesinin ikinci fıkrasında yer alan ", doğrudan doğruya veya Bakanlar Kurulunun istemi üzerine," … ibareleri madde met[nin]den çıkarılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak … değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16 - 2709 sayılı Kanunun; A) …93 üncü maddesinin ikinci fıkrasında yer alan ", doğrudan doğruya veya Bakanlar Kurulunun istemi üzerine," … ibareleri madde met[nin]den çıkarılmıştır.

B. Başkanlık Divanı

MADDE 94. — Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanı, Meclis üyeleri arasından seçilen Meclis Başkanı, Başkanvekilleri, Kâtip üyeler ve İdare Amirlerinden oluşur.

Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasî parti gruplarının üye sayısı oranında Divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur. Siyasî parti grupları Başkanlık için aday gösteremezler.

(Değişik: 7/5/2010-5982/10. md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı için, bir yasama döneminde iki seçim yapılır. İlk seçilenlerin görev süresi iki yıldır, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi ise o yasama döneminin sonuna kadar devam eder.

(Değişik: 3/10/2001-4709/30. md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan adayları, Meclis üyeleri içinden, Meclisin toplandığı günden itibaren beş gün içinde, Başkanlık Divanına bildirilir, Başkan seçimi gizli oyla yapılır. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan üye, Başkan seçilmiş olur. Başkan seçimi, aday gösterme süresinin bitiminden itibaren, beş gün içinde tamamlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanvekillerinin, Kâtip Üyelerinin ve İdare Amirlerinin adedi, seçim nisabı, oylama sayısı ve usulleri, Meclis İçtüzüğünde belirlenir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Başkanvekilleri, üyesi bulundukları siyasî partinin veya parti grubunun Meclis içinde veya dışındaki faaliyetlerine; görevlerinin gereği olan haller dışında, Meclis tartışmalarına katılamazlar; Başkan ve oturumu yöneten Başkanvekili oy kullanamazlar.

Maddenin İlk Hâli
B. Başkanlık Divanı **MADDE 94. —** Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanı, Meclis üyeleri arasından seçilen Meclis Başkanı, Başkanvekilleri, Kâtip üyeler ve İdare Amirlerinden oluşur. Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasî parti gruplarının üye sayısı oranında Divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur. Siyasî parti grupları Başkanlık için aday gösteremezler. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı için, bir yasama döneminde iki seçim yapılır. İlk seçilenlerin görev süresi iki, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi üç yıldır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan adayları, Meclis üyeleri içinden, Meclisin toplandığı günden itibaren on gün içinde, Başkanlık Divanına bildirilir, Başkan seçimi gizli oyla yapılır. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan üye, Başkan seçilmiş olur. Başkan seçimi, aday gösterme süresinin bitiminden itibaren, on gün içinde tamamlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanvekillerinin, Kâtip Üyelerinin ve İdare Amirlerinin adedi, seçim nisabı, oylama sayısı ve usulleri, Meclis İçtüzüğünde belirlenir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Başkanvekilleri, üyesi bulundukları siyasî partinin veya parti grubunun Meclis içinde veya dışındaki faaliyetlerine; görevlerinin gereği olan haller dışında, Meclis tartışmalarına katılamazlar; Başkan ve oturumu yöneten Başkanvekili oy kullanamazlar.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
B. Başkanlık Divanı **MADDE 102. —** Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanı, Meclis üyeleri arasından seçilen Meclis Başkanı, Başkanvekilleri, Kâtip üyeler ve İdare Amirlerinden oluşur. Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasî parti gruplarının üye sayısı oranında Divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı için, bir yasama döneminde üç seçim yapılır, ilk seçilenlerin görev süresi bir yıl, ikinci ve üçüncü devreler için seçilenlerin görev süresi ikişer yıldır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Meclis üyeleri içinden, Meclisin toplandığı günden itibaren on gün içinde, Başkanlık Divanına bildirilen adaylar arasından Meclisçe gizli oyla seçilir, ilk iki oylamada üye tam sayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan üye, Başkan seçilmiş olur. Başkan seçimi, aday gösterme süresinin bitiminden itibaren on gün içinde tamamlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanvekillerinin, Kâtip üyelerinin ve İdare Amirlerinin adedi, seçim nisabı, oylama sayısı ve usulleri, Meclis İçtüzüğünde belirlenir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, üyesi bulunduğu siyasî partinin veya parti grubunun Meclis içinde veya dışındaki faaliyetlerine; başkan ve başkanvekilleri görevlerinin gereği olan haller dışında, Meclis tartışmalarına katılamazlar; başkan oy kullanamaz.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 102

Başkanlık Divanı

1961 Anayasasının 84 üncü maddesinde düzenlenmiş olan Başkanlık Divanı bu madde de yasama organının tek meclis ve beş yıllık süre için seçilmesine göre yeniden düzenlenmiştir.

Başkanlık Divanının meclis üyeleri arasından meclis tarafından seçilen Başkan, Başkanvekilleri, kâtip üyeler ve idare amirlerinden oluştuğu gösterilmiştir.

Başkanlık Divanının teşkilinde siyasî parti gruplarının üye sayısı oranında divana katılmaları esası 1961 Anayasasındaki gibi muhafaza edilmiştir.

Yasama dönemi beş yıl olduğu için, bir yıl ve iki, iki olmak üzere üç döneme ayrılmıştır. Bu nedenle bir yasama döneminde üç seçim yapılması kabul edilmiştir. Her seçimden sonra başkanlık divanında meydana gelecek boşalmadan sonra yapılacak seçim geride kalan süreyi tamamlamak içindir; bunlar asıl seçimden sayılmaz.

Başkan seçiminin kolay ve kesin olması için başta bir aday süresi ve en çok dört oylama yeterli görülmüştür.

Başkanın parti faaliyetlerine tarafsızlığına ve oy kullanmaması esasına bağlı kalınmıştır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

B. Başkanlık Divanı

MADDE 94. — Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanı, Meclis üyeleri arasından seçilen Meclis Başkanı, Başkanvekilleri, Kâtip üyeler ve İdare Amirlerinden oluşur.

Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasî parti gruplarının üye sayısı oranında Divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur. Siyasî parti grupları Başkanlık için aday gösteremezler.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı için, bir yasama döneminde iki seçim yapılır. İlk seçilenlerin görev süresi iki, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi üç yıldır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Meclis üyeleri içinden, Meclisin toplandığı günden itibaren on gün içinde, Başkanlık Divanına bildirilen adaylar arasından Meclisçe gizli oyla seçilir, ilk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan üye, Başkan seçilmiş olur. Başkan seçimi, aday gösterme süresinin bitiminden itibaren, on gün içinde tamamlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanvekillerinin, Kâtip Üyelerinin ve İdare Amirlerinin adedi, seçim nisabı, oylama sayısı ve usulleri, Meclis İçtüzüğünde belirlenir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Başkanvekilleri, üyesi bulundukları siyasî partinin veya parti grubunun Meclis içinde veya dışındaki faaliyetlerine; görevlerinin gereği olan haller dışında, Meclis tartışmalarına katılamazlar; Başkan ve oturumu yöneten Başkanvekili oy kullanamazlar.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 94

Başkanlık Divanının kurulmasına ve süresine ilişkin Danışma Meclisince kabul edilen 102 nci madde 94 üncü madde olarak yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemede bir yasama dönemi için iki seçim yapılacağı esası kabul edilmiş ve Başkan seçimine açıklık getirilerek, oturumu yöneten Başkanvekilinin de oy kullanamayacağı belirtilmiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri

(1. Dönem, 7. Cilt, 118. Birleşim, Sayfa: 369-371)

BAŞKAN — 94 üncü madde üzerinde söz almak isteyen var mı?

Buyurun efendim.

ORGENERAL NURETTİN ERSİN — Bu son fıkrada, «görevlerinin gereği olan haller dışında, Meclis oturumlarına katılamazlar; Başkan ve oturumu yöneten başkanvekili oy kullanamazlar» hükmü biraz muğlak.

BAŞKAN — Başkan ile, yani Meclis Başkanıyla; «Meclis Başkanı» diyelim ona; «Meclis Başkanı veya oturumu yöneten başkanvekili...» Meclis Başkanı bir kere hiç oy kullanamaz; bir de o oturumu yöneten başkanvekili oy kullanamıyor, değil mi?

«Meclis Başkanı» da denebilir. Yalnız, yukarıda da öyle, «Başkan» geçti de; hep Meclis Başkanından bahsediyor çünkü; «Başkan seçimi» diye geçiyor. Başkan, yani «Meclis Başkanı» demek; Başkan ve o oturumu yöneten başkanvekili oy vermiyor.

ORGENERAL TAHSİN ŞAHİNKAYA — Oturumu yöneten başkanvekili oy veremiyor, bir de Başkan, Genel Kurulda oturuyorsa, o da veremiyor; yani ikisi de oy veremiyor.

BAŞKAN — Evet, Başkan hiçbir zaman oy veremiyor.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Zaman bakımından bir endişeye mahal verilmesin diye on gün meselesini arz etmek istiyorum.

«Meclisin toplandığı birleşimden itibaren on gün içinde seçilir», alta da «Aday gösterildikten sonraki on gün içinde seçilir» diyor. Bu husus bir karışıklığa sebep olmasın?..

BAŞKAN — Ben de onu soracaktım.

HÂKİM KIDEMLİ ALBAY İSMET ONUR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — Sayın Başkanım, on gün içinde aday gösterilecek. Bunun sebebi, yani on günden evvel seçime geçilemeyecek, on gün aday gösterilmesi beklenecek.

BAŞKAN — Mesela beşinci günde gösterilmişse adaylar, onuncu günü mü bekleyecek?

HÂKİM KIDEMLİ ALBAY İSMET ONUR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — Evet, on gün aday beklenecek, on günden sonra aday gösterilemeyecek, aday gösterildikten, yani bu on gün geçtikten sonra, en fazla dört tur oylama yapılacak ve bu oylamaların gün süresi de on günü geçemeyecek.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Birinci fıkradaki hükümle çelişir oluyor bu.

Diyorsunuz ki, «Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Meclis üyeleri içinden, Meclisin toplandığı günden itibaren on gün içinde seçilir.» öyle denince, yirmi günde seçilecek demek oluyor.

Bakın, «Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Meclis üyeleri içinden, Meclisin toplandığı günden itibaren on gün içinde, Başkanlık Divanına bildirilen adaylar arasından Meclisçe gizli oyla seçilir.»

HÂKİM KIDEMLİ ALBAY İSMET ONUR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — «On gün içinde seçilir» zapta da geçiyor efendim.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Sayın Başkanım, adayların müracaat süreleri on gün. On günün sonunda seçime girecekler; herhalde yirmi gün sonra seçmiş olacaklar.

HÂKİM KIDEMLİ ALBAY İSMET ONUR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — En son cümle takviye ediyor : «Başkan seçimi, aday gösterme süresinin bitiminden itibaren on gün içinde tamamlanır» dördüncü fıkranın sonu oluyor.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Yukarıdaki birinci fıkra okunduğu zaman, ilk toplanmalarından itibaren on gün içinde seçim bitirilecekmiş intibaını veriyor.

HÂKİM KIDEMLİ ALBAY İSMET ONUR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — «Meclisçe aşağıdaki esaslara göre gizli oyla seçilir» dersek - eğer uygun bulursanız - o ihtimal ortadan kalkar.

BAŞKAN — «Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Meclis üyeleri içinden, Meclisin toplandığı günden itibaren on gün içinde Başkanlık Divanına bildirilen adaylar arasından Meclisçe gizli oyla seçilir.»

Bu yanlış manaya da gelir; yani on gün içinde bu seçim bitecek manasına gelir. Halbuki sizin maksadınız, on gün içinde adaylar bildirilecek.

ORGENERAL NURETTİN ERSİN — Adaylar arasından seçim bilahara yapılır.

HÂKİM KIDEMLİ ALBAY İSMET ONUR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — İzin verirseniz Sayın Başkanım, «Aşağıda gösterilen adaylar arasından, aşağıda gösterilen esaslara göre seçilir» diyelim.

BAŞKAN — Aynı fıkra içinde «aşağıda» olurmu?

HÂKİM KIDEMLİ ALBAY İSMET ONUR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — Onu ikinci fıkra yaparız; ilk oylamadan sonra...

BAŞKAN — Doğrudan doğruya şöyle diyelim : «Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Meclis üyeleri içinden, Meclisin toplandığı günden itibaren on gün içinde, Başkanlık Divanına aday olarak bildirilir.»

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) -— «Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı adayları...»

BAŞKAN — Bunu başka türlü yazmak lazım.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — «Başkan adayları Meclis üyeleri içinden, Meclisin toplandığı günden itibaren on gün içinde, Başkanlık Divanına bildirilir» deriz, ondan sonraki kısımlar devam eder efendim,

«Meclis Başkan adayları, Meclis üyeleri içinden, Meclisin toplandığı günden itibaren on gün içinde, Başkanlık Divanına bildirilir.» Buraya bir nokta koymak lazım Tabiî, seçim gizli oyla yapılır, ilk iki oylamada adayların aldığı oy bildirilir.

Eğer uygun görürseniz, «adaylar arasından» ibaresini oradan çıkaralım ve «seçim gizli oyla yapılır» diyelim.

BAŞKAN — Şimdi şöyle oluyor : «Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan adayları, Meclis üyeleri içinden, Meclisin toplandığı günden itibaren on gün içinde, Başbakanlık Divanına bildirilir. Başkan seçimi gizli oyla yapılır.» Bitti, tamam.

«İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk...» diye devam ediyor. Bu fıkrayı tekrar okutuyorum:

«Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan adayları Meclis üyeleri içinden, Meclisin toplandığı günden itibaren on gün içinde, Başkanlık Divanına bildirilir. Başkan seçimi gizli oyla yapılır. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan üye Başkan seçilmiş olur. Başkan seçimi, aday gösterme süresinin bitiminden itibaren, on gün içinde tamamlanır.»

BAŞKAN — Tamam, şimdi oldu.

94 üncü maddenin bu son değişikliği üzerinde söz almak isteyen var mı? Yok.

94 üncü maddeyi bu değişik şekli ile oylarınıza sunuyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

3/10/2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
B. Başkanlık Divanı **MADDE 94. —** Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanı, Meclis üyeleri arasından seçilen Meclis Başkanı, Başkanvekilleri, Kâtip üyeler ve İdare Amirlerinden oluşur. Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasî parti gruplarının üye sayısı oranında Divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur. Siyasî parti grupları Başkanlık için aday gösteremezler. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı için, bir yasama döneminde iki seçim yapılır. İlk seçilenlerin görev süresi iki, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi üç yıldır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan adayları, Meclis üyeleri içinden, Meclisin toplandığı günden itibaren beş gün içinde, Başkanlık Divanına bildirilir, Başkan seçimi gizli oyla yapılır. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan üye, Başkan seçilmiş olur. Başkan seçimi, aday gösterme süresinin bitiminden itibaren, beş gün içinde tamamlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanvekillerinin, Kâtip Üyelerinin ve İdare Amirlerinin adedi, seçim nisabı, oylama sayısı ve usulleri, Meclis İçtüzüğünde belirlenir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Başkanvekilleri, üyesi bulundukları siyasî partinin veya parti grubunun Meclis içinde veya dışındaki faaliyetlerine; görevlerinin gereği olan haller dışında, Meclis tartışmalarına katılamazlar; Başkan ve oturumu yöneten Başkanvekili oy kullanamazlar.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 33. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 94 üncü maddesinin dördüncü fıkrasında geçen "on gün içinde" ibaresi "beş gün içinde" şeklinde değiştirilmiştir.

Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 33. – Böylece Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı seçimi daha kısa sürede tamamlanacaktır.
Anayasa Komisyonu Raporu
- Meclis Başkanı seçiminin beş gün içinde tamamlanmasını içeren çerçeve 33 [üncü], … madde[s]i Komisyonumuzca oy birliği ile kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 33.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 94 üncü maddesinin dördüncü fıkrasında geçen "on gün içinde" ibareleri "beş gün içinde" şeklinde değiştirilmiştir.
Genel Kurul Görüşmeleri
(21. Dönem, 71. Cilt, 3. Birleşim, Sayfa 86) Madde, teklif üzerinde Genel Kurulca yapılan ikinci görüşmeler sırasında daha önce teklifin bazı maddelerinin düşmüş olması nedeniyle 30. madde olarak ele alınmış; yapılan oylama sonucu kabul edilmiştir.

7/5/2010 Tarihli ve 5982 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
B. Başkanlık Divanı **MADDE 94. —** Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanı, Meclis üyeleri arasından seçilen Meclis Başkanı, Başkanvekilleri, Kâtip üyeler ve İdare Amirlerinden oluşur. Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasî parti gruplarının üye sayısı oranında Divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur. Siyasî parti grupları Başkanlık için aday gösteremezler. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı için, bir yasama döneminde iki seçim yapılır. İlk seçilenlerin görev süresi iki yıldır, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi ise o yasama döneminin sonuna kadar devam eder. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan adayları, Meclis üyeleri içinden, Meclisin toplandığı günden itibaren beş gün içinde, Başkanlık Divanına bildirilir, Başkan seçimi gizli oyla yapılır. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan üye, Başkan seçilmiş olur. Başkan seçimi, aday gösterme süresinin bitiminden itibaren, beş gün içinde tamamlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanvekillerinin, Kâtip Üyelerinin ve İdare Amirlerinin adedi, seçim nisabı, oylama sayısı ve usulleri, Meclis İçtüzüğünde belirlenir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Başkanvekilleri, üyesi bulundukları siyasî partinin veya parti grubunun Meclis içinde veya dışındaki faaliyetlerine; görevlerinin gereği olan haller dışında, Meclis tartışmalarına katılamazlar; Başkan ve oturumu yöneten Başkanvekili oy kullanamazlar.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 11- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 94 üncü maddesinin üçüncü fıkrasının ikinci cümlesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "İlk seçilenlerin görev süresi iki yıldır, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi ise o yasama döneminin sonuna kadar devam eder."

Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 11- Bilindiği gibi Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin beş yılda bir yapılmasını emreden Anayasanın 77 nci maddesinin birinci fıkrası, 21/10/2007 tarihli ve 5678 sayılı Kanunla değiştirilmiş ve milletvekili seçimlerin her dört yılda bir yapılması hükme bağlanmıştır. Bu düzenlemenin bir sonucu olarak, Anayasanın 94 üncü maddesinin üçüncü fıkrasında değişiklik yapılmaktadır. Buna göre, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı seçimlerinin her yasama döneminde iki kez yapılması ve ilk seçilenlerin görev süresinin iki yıl olması, ikinci devre için seçilenlerin görev süresinin ise o yasama döneminin sonuna kadar devam etmesi öngörülmektedir.
Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin Anayasanın … TBMM Başkanlık Divanının görev süresini düzenleyen bu amaçla 94 üncü Maddesinde değişiklik içeren çerçeve 11 inci Maddeleri Komisyonumuzca kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 11- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 94 üncü maddesinin üçüncü fıkrasının ikinci cümlesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. “İlk seçilenlerin görev süresi iki yıldır, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi ise o yasama döneminin sonuna kadar devam eder.”
Genel Kurul Görüşmeleri
Teklifin ikinci görüşmeleri esnasında 8. maddesinin oylama sonucunda yeterli kabul sayısına ulaşılamayarak reddedilmesi üzerine (23. Dönem, 69. Cilt, 100. Birleşim, Sayfa 51) bu madde, 10. madde olarak kabul edilmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

C. İçtüzük, siyasî parti grupları ve kolluk işleri

MADDE 95. — Türkiye Büyük Millet Meclisi, çalışmalarını, kendi yaptığı İçtüzük hükümlerine göre yürütür.

İçtüzük hükümleri, siyasî parti gruplarının, Meclisin bütün faaliyetlerine üye sayısı oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenlenir. Siyasî parti grupları, en az yirmi üyeden meydana gelir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin bütün bina, tesis, eklenti ve arazisinde kolluk ve yönetim hizmetleri Meclis Başkanlığı eliyle düzenlenir ve yürütülür. Emniyet ve diğer kolluk hizmetleri için yeteri kadar kuvvet ilgili makamlarca Meclis Başkanlığına tahsis edilir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
C. İçtüzük, siyasî parti grupları ve kolluk işleri **MADDE 103. —** Türkiye Büyük Millet Meclisi, çalışmalarını, kendi yaptığı İçtüzük hükümlerine göre yürütür. İçtüzük hükümleri, siyasî parti gruplarının, Meclisin bütün faaliyetlerine üye sayısı oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenlenir. Siyasî parti grupları, en az yirmi üyeden meydana gelir. Türkiye Büyük Millet Meclisinin bütün bina, tesis, eklenti ve arazisinde kolluk ve yönetim hizmetleri Meclis Başkanlığı eliyle düzenlenir ve yürütülür. Emniyet ve diğer kolluk hizmetleri için yeteri kadar kuvvet ilgili makamlarca Meclis Başkanlığı emrine verilir.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 103 *İçtüzük, siyasî parti grupları ve kolluk işleri* 1961 Anayasasının 85 inci madesinde düzenlenmiş olan İçtüzük siyasî parti grupları ve kolluk işleri prensip olarak aynen korunmuştur. Ancak yeni düzenlemede getirilen bir yenilik siyasî parti gruplarının en az 20 kişiden oluşmasının uygun görülmesidir. Siyasî parti gruplarının üye adedinin 10 kişiden 20 kişiye çıkarılmasının nedeni Meclisteki siyasî partilere istikrar ve tutarlık kazandırılması amacına yöneliktir. Türkiye Büyük Millet Meclisinin bütün bina tesis eklenti ve arazisinde kolluk ve yönetim hizmetlerinin, Meclis Başkanlığı eliyle yürütüleceğine açıklık getirilmiştir. Meclisin kolluk ve emniyet hizmetleri için yeteri kadar kuvvete ihtiyaç duyulduğu ve bu kuvvetlerin de Meclis Başkanlığı emrine verilmesi uygun görülmüştür.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
C. İçtüzük, siyasî parti grupları ve kolluk işleri **MADDE 95. —** Türkiye Büyük Millet Meclisi, çalışmalarını, kendi yaptığı İçtüzük hükümlerine göre yürütür. İçtüzük hükümleri, siyasî parti gruplarının, Meclisin bütün faaliyetlerine üye sayısı oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenlenir. Siyasî parti grupları, en az yirmi üyeden meydana gelir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin bütün bina, tesis, eklenti ve arazisinde kolluk ve yönetim hizmetleri Meclis Başkanlığı eliyle düzenlenir ve yürütülür. Emniyet ve diğer kolluk hizmetleri için yeteri kadar kuvvet ilgili makamlarca Meclis Başkanlığına tahsis edilir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 95

Danışma Meclisince kabul edilen 103 üncü madde 95 inci madde olarak kabul edilmiş, ancak Türkiye Büyük Millet Meclisinde görevlendirilmiş bulunan güvenlik görevlileri hakkında gerektiğinde genel hükümlerin uygulanabilmesini sağlamak amacıyla «emrine verilir» sözcükleri «tahsis edilir» şeklinde değiştirilmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

D. Toplantı ve karar yeter sayısı

MADDE 96. — (Değişik: 31/5/2007-5678/3. md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi, yapacağı seçimler dahil bütün işlerinde üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasada başkaca bir hüküm yoksa toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz.

(Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

Maddenin İlk Hâli
D. Toplantı ve karar yeter sayısı **MADDE 96. —** Anayasada, başkaca bir hüküm yoksa, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz. Bakanlar Kurulu üyeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin katılamadıkları oturumlarında, kendileri yerine oy kullanmak üzere bir bakana yetki verebilirler. Ancak bir bakan kendi oyu ile birlikte en çok iki oy kullanabilir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
D. Toplantı ve karar yeter sayısı **MADDE 104. —** Bu Anayasada, başkaca bir hüküm yoksa, Türkiye Büyük Millet Meclisi en az üye tam sayısının üçte biri ile toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tam sayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 104 *Toplantı ve karar yeter sayısı* 1961 Anayasasının 86 ncı maddesinde düzenlenmiş olan toplantı ve karar yeter sayısı 1961 Anayasasının uygulandığı dönemde Meclis toplantılarının ve karar alma zorluklarının ortaya çıkması nedeniyle yeniden gözden geçirilmek suretiyle düzenlenmiştir. Getirilen yeniliklerin Meclis toplantılarına istikrar getireceği ve kararların daha kolay ve tutarlı olmasının sağlayacağı görüşü hâkim olmuştur. Yeni düzenleme şöyledir: 1. Anayasada başka bir hüküm mevcut değilse Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının üçte biriyle toplanabilecektir. 2. Türkiye Büyük Millet Meclisi yukarıdaki şartlarda yaptığı toplantıda toplantıya katılanların salt çoğunluğuyla karar alabilecektir. Ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz. Bu suretle Anayasada öngörülmeyen haller dışında Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanması kolaylaştırılmış olmaktadır. Fakat karar alabilmek için de normal karar alma çoğunluğu zorunlu hale getirilmiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
D. Toplantı ve karar yeter sayısı **MADDE 96. —** Anayasada, başkaca bir hüküm yoksa, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz. Bakanlar Kurulu üyeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin katılamadıkları oturumlarında, kendileri yerine oy kullanmak üzere bir bakana yetki verebilirler. Ancak bir bakan kendi oyu ile birlikte en çok iki oy kullanabilir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde — 96 Danışma Meclisinin kabul etmiş bulunduğu 104 üncü maddeye yeni bir fıkra eklenerek bakanlıkları ile ilgili görevleri gereği Türkiye Büyük Millet Meclisinin bir kısım oturumlarına katılmama durumunda olan bakanların kendi yerlerine oy kullanmak üzere diğer bir bakana yetki vermelerini sağlayacak bir hüküm getirilmiştir. Ancak, bu şekilde yetki verilen bir bakan kendi oyu ile birlikte en çok iki oy kullanabilecektir. Kuşkusuz bu şekilde yetki verebilecek olan bakan veya kendisine yetki verilen bakanın oy kullanma hakkına sahip bulunması yani milletvekili sıfatını haiz olması da gerekmektedir.

31/5/2007 Tarihli ve 5678 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
D. Toplantı ve karar yeter sayısı **MADDE 96. —** Türkiye Büyük Millet Meclisi, yapacağı seçimler dahil bütün işlerinde üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasada başkaca bir hüküm yoksa toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz. Bakanlar Kurulu üyeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin katılamadıkları oturumlarında, kendileri yerine oy kullanmak üzere bir bakana yetki verebilirler. Ancak bir bakan kendi oyu ile birlikte en çok iki oy kullanabilir.

YASAMA SÜRECİ

Cumhurbaşkanınca Bir Daha Görüşülmek Üzere Geri Gönderilen 10/5/2007 tarihli ve 5660 Sayılı Kanun[1] ile İlgili Aşamalar
Kanun Teklifi
MADDE 3- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 96 ncı maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Türkiye Büyük Millet Meclisi, tüm toplantı ve yapacağı seçimlerde üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasada başkaca bir hüküm yoksa toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz."
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 3 - Uygulamada karşılaşılan sorunları gidermek ve daha net anlaşılır bir dil ile madde tanzim edilmiştir.
Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin 3 üncü maddesi Meclisin tüm işlerinde en az üye tamsayısının üçte biri ile toplanacağını ve karar yeter sayısını düzenlemektedir. Madde Komisyonumuzca oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

1 *Cumhurbaşkanı tarafından Kanun bir daha görüşülmek üzere geri gönderildiğinden bu Kanun'un numarası, Anayasa'da değişiklik yapan 5678 sayılı Kanun'un numarasından farklıdır.*

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 3- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 96 ncı maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Türkiye Büyük Millet Meclisi, yapacağı seçimler dahil bütün işlerinde üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasada başkaca bir hüküm yoksa toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz."
5660 Sayılı Hakkında Kanun
MADDE 3- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 96 ncı maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Türkiye Büyük Millet Meclisi, yapacağı seçimler dahil bütün işlerinde üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasada başkaca bir hüküm yoksa toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz."
5678 Sayılı Kanun İle İlgili Aşamalar
Geri Gönderme Tezkeresi
Bkz. 77. maddenin "Geri Gönderme Tezkeresi" başlıklı bölümü
Geri Göndermeden Sonraki Aşamalar
Anayasa Komisyonu Raporu
Kanunun, Anayasanın 96 ncı maddesinde değişiklik öngören 3 üncü maddesinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin seçimler dahil bütün işlerinde üye tam sayısının en az üçte biri ile toplanması düzenlenmektedir. Madde, Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 3- Kanunun 3 üncü Maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
D. Toplantı ve karar yeter sayısı **MADDE 96. —** Türkiye Büyük Millet Meclisi, yapacağı seçimler dahil bütün işlerinde üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasada başkaca bir hüküm yoksa toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz. (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19- … E) … 96 ncı maddesinin ikinci fıkrası, … yürürlükten kaldırılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak… değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16- … E) … 96 ncı maddesinin ikinci fıkrası, … yürürlükten kaldırılmıştır.

E. Görüşmelerin açıklığı ve yayımlanması

MADDE 97. — Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulundaki görüşmeler açıktır ve tutanak dergisinde tam olarak yayımlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzük hükümlerine göre kapalı oturumlar yapabilir, bu oturumlardaki görüşmelerin yayımı Türkiye Büyük Millet Meclisi kararına bağlıdır.

Meclisteki açık görüşmelerin, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisce başkaca bir karar alınmadıkça, her türlü vasıta ile yayımı serbesttir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
E. Görüşmelerin açıklığı ve yayınlanması **MADDE 105. —** Türkiye Büyük Millet Meclisi görüşmeleri açıktır. Bu görüşmeler, tutanak dergisinde tam olarak yayımlanır. Meclis, İçtüzük hükümlerine uygun olarak kapalı oturumlar yapabilir; bu oturumlardaki görüşmelerin yayımı Meclisin kararına bağlıdır. Meclisteki açık görüşmelerin yayımı hiçbir surette önlenemez.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 105 *Görüşmelerin açıklığı ve yayımlanması* 1961 Anayasasının 87 nci maddesinde yer almış bulunan görüşmelerin açıklığı ve yayımlanması ile ilgili esaslar Türkiye Büyük Millet Meclisinin tek Meclisli bir Yasama Organı olarak kurulması esasına göre yeniden düzenlenmiştir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
E. Görüşmelerin açıklığı ve yayımlanması **MADDE 97. —** Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulundaki görüşmeler açıktır ve tutanak dergisinde tam olarak yayımlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzük hükümlerine göre kapalı oturumlar yapabilir, bu oturumlardaki görüşmelerin yayımı Türkiye Büyük Millet Meclisi kararına bağlıdır. Meclisteki açık görüşmelerin, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisçe başkaca bir karar alınmadıkça, her türlü vasıta ile yayımı serbesttir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde — 97 Görüşmelerin açıklığı ve yayınlanması kenar başlıklı Danışma Meclisince kabul edilen 105 inci maddenin son fıkrasında yer alan «Meclisdeki açık görüşmelerin yayımı hiçbir surette önlenemez.» şeklindeki hüküm «Meclisdeki açık görüşmelerin, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisçe başkaca bir karar alınmadıkça, her türlü vasıta ile yayımı serbesttir.» şekline dönüştürülmüştür. Bu hükmün uygulama şeklinin içtüzükte yer alacağı tabiîdir.

IV. Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgi edinme ve denetim yolları

MADDE 98. — (Değişik: 21/1/2017-6771/6. md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisi; Meclis araştırması, genel görüşme, Meclis soruşturması ve yazılı soru yollarıyla bilgi edinme ve denetleme yetkisini kullanır.

Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinmek için yapılan incelemeden ibarettir.

Genel görüşme, toplumu ve Devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konunun Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesidir.

Meclis soruşturması, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında 106 ncı maddenin beşinci, altıncı ve yedinci fıkraları uyarınca yapılan soruşturmadan ibarettir.

Yazılı soru, yazılı olarak en geç onbeş gün içinde cevaplanmak üzere milletvekillerinin, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlara yazılı olarak soru sormalarından ibarettir.

Meclis araştırması, genel görüşme ve yazılı soru önergelerinin verilme şekli, içeriği ve kapsamı ile araştırma usulleri Meclis İçtüzüğü ile düzenlenir.

Maddenin İlk Hâli
IV. Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgi edinme ve denetim yolları **A. Genel olarak** **MADDE 98. —** Türkiye Büyük Millet Meclisi soru, Meclis araştırması, genel görüşme, gensoru ve Meclis soruşturması yollarıyla denetleme yetkisini kullanır. Soru, Bakanlar Kurulu adına, sözlü veya yazılı olarak cevaplandırılmak üzere Başbakan veya bakanlardan bilgi istemekten ibarettir. Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinilmek için yapılan incelemeden ibarettir. Genel görüşme, toplumu ve Devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konunun, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesidir. Soru, Meclis araştırması ve genel görüşme ile ilgili önergelerin verilme şekli, içeriği ve kapsamı ile cevaplandırılma, görüşme ve araştırma yöntemleri Meclis İçtüzüğü ile düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
IV. Türkiye Büyük Millet Meclisinin denetim yolları **A. Genel olarak** **MADDE 106. —** Türkiye Büyük Millet Meclisi soru, Meclis araştırması, genel görüşme, gensoru ve Meclis soruşturması yollarıyla denetleme yetkisini kullanır. Soru, Bakanlar Kurulu adına, sözlü veya yazılı olarak cevaplandırılmak üzere Başbakan veya Bakanlardan bilgi istemekten ibarettir. Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinilmek için yapılan incelemeden ibarettir. Genel görüşme, toplumu ve Devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konunun, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesidir. Soru, Meclis araştırması ve genel görüşme ile ilgili önergelerin verilme şekli, içeriği ve kapsamı ile cevaplandırılma, görüşme ve araştırma yöntemleri Meclis İçtüzüğü ile düzenlenir.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 106 *Türkiye Büyük Millet Meclisinin denetim yolları* Türkiye Büyük Millet Meclisinin denetim yollarının genel olarak neler olduğunun bu maddede sayılması uygun görülmüştür. 1961 Anayasasında her iki meclis aynı şekilde denetleme yetkisine sahip değildi. Bundan dolayı 1961 Anayasasının 88 inci maddesinde Millet Meclisine ait gensorudan söz edilmemiştir. Bütün bu nedenlerle bu maddede Türkiye Büyük Millet Meclisinin bütün denetim yollarını saymak ve bunlardan soru, Meclis araştırması ve genel görüşme ile ilgili kısa tanımlamalar yapmak yolu daha uygun görülmüştür. Bu kısa tanımlamalar ışığında Meclis İçtüzüğünde bu denetim yollarının nasıl yapılacağının düzenleneceği tabiîdir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
IV. Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgi edinme ve denetim yolları[1] **A. Genel olarak** **MADDE 98. —** Danışma Meclisi metninin 106 ncı maddesi 98 inci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

1 *Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonu tarafından Danışma Meclisi metninin 106. maddesinin 98. madde olarak aynen kabul edildiği belirtilmekle birlikte madde başlığının metinde yazıldığı şekilde değiştirildiği görülmüştür.*

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Kanun'la Yapılan Değişiklik
IV. Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgi edinme ve denetim yolları **MADDE 98-** Türkiye Büyük Millet Meclisi; Meclis araştırması, genel görüşme, Meclis soruşturması ve yazılı soru yollarıyla bilgi edinme ve denetleme yetkisini kullanır. Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinmek için yapılan incelemeden ibarettir. Genel görüşme, toplumu ve Devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konunun Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesidir. Meclis soruşturması, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında 106 ncı maddenin beşinci, altıncı ve yedinci fıkraları uyarınca yapılan soruşturmadan ibarettir. Yazılı soru, yazılı olarak en geç onbeş gün içinde cevaplanmak üzere milletvekillerinin, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlara yazılı olarak soru sormalarından ibarettir. Meclis araştırması, genel görüşme ve yazılı soru önergelerinin verilme şekli, içeriği ve kapsamı ile araştırma usulleri Meclis İçtüzüğü ile düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 7- 2709 sayılı Kanunun 98 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve kenar başlığı metinden çıkarılmıştır. MADDE 98- Türkiye Büyük Millet Meclisi belli bir konuda Meclis araştırması ve genel görüşme yapabilir; milletvekilleri yazılı soru sorabilir. Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinilmek için yapılan incelemeden ibarettir. Genel görüşme, toplumu ilgilendiren belli bir konunun Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesidir. Genel görüşme ve Meclis araştırmasına yürütme adına herhangi bir temsilci katılamaz. Yazılı soru; yazılı olarak en geç onbeş gün içerisinde cevaplanmak üzere milletvekillerinin, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlara yazılı olarak soru sormalarından ibarettir. Meclis araştırması, genel görüşme ve yazılı soru önergelerinin verilme şekli, içeriği ve kapsamı ile araştırma usûlleri Meclis İçtüzüğü ile düzenlenir."

Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 7- Maddeyle, yasamanın belli bir konuda Meclis araştırması yapması, genel görüşme açarak Genel Kurulda görüşmesi ve milletvekillerinin, Cumhurbaşkanı yardımcıları ile bakanların cevaplaması istemiyle yazılı soru sorması düzenlenmektedir. Böylelikle, hükümet sisteminde yapılması öngörülen değişikliğe uygun olarak bilgi edinme ve denetim yolları yeniden düzenlenmekledir.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 7'nci maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 6'ncı madde olarak ve maddeyle değiştirilmesi öngörülen 2709 sayılı Kanunun 98'inci maddesinin; birinci fıkrası Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgi edinme ve denetleme yollarının belirtilmesi amacıyla değiştirilerek, ikinci fıkrasında yer alan "edinilmek" ibaresi "edinmek" şeklinde değiştirilerek, üçüncü fıkrasına devlet faaliyetlerinin de "genel görüşme" kapsamında olduğunu açıklığa kavuşturmak amacıyla "ve Devlet faaliyetlerini" ibareleri eklenerek, genel görüşme ve Meclis araştırmasına kimlerin katılacağının İçtüzük konusu olduğu değerlendirilmesi sonucunda dördüncü fıkranın madde metninden çıkarılması ve bu hükmün yerine 106'ncı maddede düzenlenen Meclis soruşturmasına ilişkin denetim yoluna atıf yapılmak suretiyle… kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 6- 2709 sayılı Kanunun 98 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve kenar başlığı metinden çıkarılmıştır. "MADDE 98- Türkiye Büyük Millet Meclisi; meclis araştırması, genel görüşme, meclis soruşturması ve yazılı soru yollarıyla bilgi edinme ve denetleme yetkisini kullanır. Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinmek için yapılan incelemeden ibarettir. Genel görüşme, toplumu ve Devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konunun Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesidir. Meclis soruşturması, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında 106 ncı maddenin beşinci, altıncı ve yedinci fıkraları uyarınca yapılan soruşturmadan ibarettir. Yazılı soru; yazılı olarak en geç onbeş gün içinde cevaplanmak üzere milletvekillerinin, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlara yazılı olarak soru sormalarından ibarettir. Meclis araştırması, genel görüşme ve yazılı soru önergelerinin verilme şekli, içeriği ve kapsamı ile araştırma usulleri Meclis İçtüzüğü ile düzenlenir."

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

B. Gensoru

MADDE 99. — (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

Maddenin İlk Hâli

B. Gensoru

MADDE 99. — Gensoru önergesi, bir siyasî parti grubu adına veya en az yirmi milletvekilinin imzasıyla verilir.

Gensoru önergesi, verilişinden sonraki üç gün içinde bastırılarak üyelere dağıtılır; dağıtılmasından itibaren on gün içinde gündeme alınıp alınmayacağı görüşülür. Bu görüşmede, ancak önerge sahiplerinden biri, siyasî parti grupları adına birer milletvekili, Bakanlar Kurulu adına Başbakan veya bir bakan konuşabilir.

Gündeme alma kararıyla birlikte, gensorunun görüşülme günü de belli edilir; ancak, gensorunun görüşülmesi, gündeme alma kararının verildiği tarihten başlayarak iki gün geçmedikçe yapılamaz ve yedi günden sonraya bırakılamaz.

Gensoru görüşmeleri sırasında üyelerin veya grupların verecekleri gerekçeli güvensizlik önergeleri veya Bakanlar Kurulunun güven isteği, bir tam gün geçtikten sonra oylanır.

Bakanlar Kurulunun veya bir bakanın düşürülebilmesi, üye tamsayısının salt çoğunluğuyla olur; oylamada yalnız güvensizlik oyları sayılır.

Meclis çalışmalarının dengeli olarak yürütülmesi amacına ve yukarıdaki ilkelere uygun olmak kaydıyla gensoru ile ilgili diğer hususlar İçtüzükte belirlenir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin

B. Gensoru

MADDE 107. — Gensoru önergesi, bir siyasî parti grubu adına veya en az yirmi milletvekilinin imzasıyla verilir.

Gensoru önergesi, verilişinden sonraki üç gün içinde bastırılarak üyelere dağıtılır; dağıtılmasından itibaren on gün içinde gündeme alınıp alınmayacağı görüşülür. Bu görüşmede, ancak önerge sahiplerinden biri, siyasî parti grupları adına birer milletvekili, Bakanlar Kurulu adına Başbakan veya bir bakan konuşabilir.

Gündeme alma kararıyla birlikte, gensorunun görüşülme günü de belli edilir; ancak, gensorunun görüşülmesi, gündeme alma kararının verildiği tarihten başlayarak iki gün geçmedikçe yapılamaz ve yedi günden sonraya bırakılamaz.

Gensoru görüşmeleri sırasında üyelerin veya grupların verecekleri gerekçeli güvensizlik önergeleri veya Bakanlar Kurulunun güven isteği, bir tam gün geçtikten sonra oylanır.

Bakanlar Kurulunun veya bir bakanın düşürülebilmesi, üye tamsayısının salt çoğunluğuyla olur; oylamada yalnız güvensizlik oyları sayılır.

Meclis çalışmalarının dengeli olarak yürütülmesi amacına ve yukardaki ilkelere uygun olmak kaydıyla gensoru ile ilgili diğer hususlar İçtüzükte belirlenir.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 107

Gensoru

Bu maddede 1961 Anayasasının 89 uncu maddesinde düzenlenen gensoru müessesesi yeniden gözden geçirilmiş bunun hem etkili bir denetim yolu olması hem de Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Bakanlar Kurulunun çalışmalarını aksatmaması esasından hareket edilmiştir.

Prensip olarak 1961 Anayasasında ki esaslara bağlı kalınmıştır. Gensoru önergesi siyasî parti gruplarınca veya yirmi milletvekili tarafından verilebilecektir. Gensoru önergesinin verilmesini izleyen üç gün içerisinde önergenin basılıp dağıtılması, kabulü veya reddi içinse yapılacak müzakerenin en geç on gün sonra gündeme alınması gerekmektedir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

B. Gensoru

MADDE 99. — Danışma Meclisi metninin 107 nci maddesi 99 uncu madde olarak aynen kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
B. Gensoru **MADDE 99-** (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19- 2709 sayılı Kanunun; … E) … 99 [uncu], … madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak… değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16- 2709 sayılı Kanunun; … E) … 99 [uncu], … madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.

C. Meclis soruşturması

MADDE 100. — (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

Maddenin İlk Hâli
C. Meclis soruşturması **MADDE 100. —** Başbakan veya bakanlar hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az onda birinin vereceği önerge ile, soruşturma açılması istenebilir. Meclis, bu istemi en geç bir ay içinde görüşür ve karara bağlar. Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasî partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclise sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona iki aylık yeni ve kesin bir süre verilir. Meclis, raporu öncelikle görüşür ve gerek gördüğü takdirde ilgilinin Yüce Divana sevkine karar verir. Yüce Divana sevk kararı ancak üye tamsayısının salt çoğunluğu ile alınır. Meclisteki siyasî parti gruplarında, Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
C. Meclis soruşturması **MADDE 108. —** Başbakan veya bakanlar hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az onda birinin vereceği önerge ile, soruşturma açılması istenebilir. Meclis, bu istemi en geç bir ay içinde görüşür ve karara bağlar. Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasî partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclise sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, Komisyona iki aylık yeni ve kesin bir süre verilir. Meclis, raporu öncelikle görüşür ve ilgilinin gerektiğinde Yüce Divan'a sevkine karar verebilir. Yüce Divan'a sevk kararı, ancak üye tamsayısının salt çoğunluğu ile alınır. Meclisteki siyasî parti gruplarında, Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 108

Meclis Soruşturması

Bu maddede 1961 Anayasasının 90 ıncı maddesinde düzenlenmiş olan Meclis soruşturması yeniden gözden geçirilerek düzenlenmiştir.

Meclis soruşturmasında Meclisin çalışmalarını aksatmama ayrıca gerçekleri rahat bir çalışmayla ortaya çıkarma esası gözönünde tutularak aşağıdaki yenilikler getirilmiştir.

1. Meclis soruşturması için üyelerin en az onda birinin vereceği önerge şart koşulmuştur.

2. Bu istem Meclisce en geç bir ay içerisinde karara bağlanması kuralı getirilmiştir.

3. Soruşturmaya karar verilmesi halinde, Meclisteki Siyasî Partilerin güçleri oranında 15 kişilik komisyona üye vermelerini sağlamak ve bu Komisyonu ad çekme suretiyle kurabilmek için her partinin Komisyona vereceği üye sayısının üç katı aday göstermesi; ad çekmenin de her parti adayları için ayrı ayrı yapılmak suretiyle sonuca varılması uygun görülmüştür.

4. Komisyon soruşturmayı yaparak sonucu bildiren raporunu iki ay içinde Meclis Başkanlığına sunacaktır. Soruşturmanın bu süre içinde bitirilememesi halinde Komisyona iki aylık ve kesin bir süre daha verilmesi uygun görülmüştür.

Rapor Meclis tarafından öncelikle gündeme alınarak görüşülür ve Yüce Divana sevk kararı verilebilir.

Yüce Divana sevk kararı ancak salt çoğunlukla alınır.

Siyasî partilerin Meclis soruşturması hakkında tarafsızlığı korunmuştur.

Bu esaslar gözönünde tutulmak suretiyle Meclis soruşturmasının sade ve salim tartışmasız bir şekilde sonuçlandırılması amacı güdülmüştür.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

C. Meclis soruşturması

MADDE 100. — Başbakan veya bakanlar hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az onda birinin vereceği önerge ile, soruşturma açılması istenebilir. Meclis, bu istemi en geç bir ay içinde görüşür ve karara bağlar.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasî partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclise sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona iki aylık yeni ve kesin bir süre verilir.

Meclis, raporu öncelikle görüşür ve gerek gördüğü takdirde ilgilinin Yüce Divana sevkine karar verir. Yüce Divana sevk kararı ancak üye tamsayısının salt çoğunluğu ile alınır.

Meclisteki siyasî parti gruplarında, Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 100

Danışma Meclisi tarafından kabul edilmiş bulunan 108 inci maddenin üçüncü fıkrası redaksiyona tabi tutulmak suretiyle 100 üncü madde olarak düzenlenmiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri

(1. Dönem, 7. Cilt, 118. Birleşim, Sayfa: 372-375)

…

BAŞKAN — 2 nci fıkra yanlış anlaşılmasın diye soracağım; Yani, ad çekmek suretiyle tespit edilecek komisyon, Meclisteki partilerin güçleri oranında olacak; yoksa, güçleri oranında evvela aday bildirip de, hepsi bir torbaya konup, onun içinden ad çekilecek değil. Çünkü, buradan öyle de anlaşılır; işte bakın «... verilmesi halinde, Meclisteki siyasî partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından ad çekmek suretiyle kurulacak 15 kişilik bir Komisyon».

Böyle bir mana da çıkar buradan. Mesela, birisi 5, birisi 3, birisi 2 ve birisi de 1 verecek; bir torbaya konacak; onun içinden ad çekecek; kimlere çıkarsa, onlardan 15 kişi olacakmış manası da çıkıyor buradan.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Burada asıl olan şu: Grubu bulunan partinin vermiş olduğu adayların torbaları ayrı ayrı işlem görecek.

BAŞKAN — Ben, o zaman da sormuştum bunu.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Ve oranlar içerisinden adlar çekilecek.

BAŞKAN — «Meclisteki siyasî partilerin arasından her grup için» demek lazım.

HÂKİM KIDEMLİ ALBAY İSMET ONUR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — «Her grup için» demeyelim; grubu olmayan da olabilir; «Her siyasî parti için ayrı ayrı» diyelim.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Grubu bulunmayan ne olacak? 19 kişilik bir siyasî partide durum ne olacak? «Güçleri oranında» dendiğine göre...

BAŞKAN — Burada, «Siyasî partiler» diyor, «grupları» demiyor. Onun için, adaylar arasından her parti için ayrı ayrı ad çekmek suretiyle oraya üyeleri partiler veriyor.

ORHAN DÜLGERLER (Kanunlar Müdürü) — Bir de, partisizler temsil edilecek.

BAŞKAN — O zaman, bağımsızlar varsa, bağımsızlar tek tek veremez ki... Onlar bir grup oluşturabilmişlerse olur.

«Her grup ve parti için»; o da olabilir. «Her grup ve parti için ayrı ayrı ad çekmek suretiyle» demek lazım o zaman.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Müstakiller çıkıyor. Meclis siyasî partileri...

BAŞKAN — «Siyasî partiler» diyor zaten.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Böyle deyince, müstakiller bir tane, iki tane zaten, üç, dört kişi...

HÂKİM KIDEMLİ ALBAY İSMET ONUR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — Sayın Başkanım, «Üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından ayrı ayrı ad çekmek suretiyle» dersek, bu endişe ortadan kalkar. Zapta da geçti, burada da açıkça yazıldı.

BAŞKAN — Oldu, «ayrı ayrı» diyelim.

ORHAN DÜLGERLER (Kanunlar Müdürü) — Sayın Başkanım, 20 kişiyi bulamayan siyasî partiler, grubu olmayan iki üç siyasî parti, grup şeklinde birleşiyorlar.

BAŞKAN — «Ayrı ayrı ad çekmek suretiyle» tarzında düzelteceğiz.

Onu bir daha okutuyorum :

«Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasî partilerin güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclise sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona iki aylık yeni ve kesin bir süre verilir.»

BAŞKAN — 100 üncü madde üzerinde başka söz almak isteyen?..

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Tüm partiler için mi ayrı ayrı yapılacak? «Parti için ayrı ayrı» deyince, anlaşılmıyor. Nedir ayrı ayrı? Her parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle yapılması lazım.

BAŞKAN — Yukarıda, «her siyasî parti için ayrı ayrı» dendi efendim. Yarın, öbürgün mesela bir partiden 30 kişilik bir grup koptu, bağımsız kaldılar... O zaman ne yapacağız? Onlar girmesin mi?

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — O zaman yukarıyı değiştirmek lazım. Kesin olarak, «siyasî partiler» diyor, başka kimseyi demiyor.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasî partiler üye verir efendim, başkası aday gösteremez. Ya bu değişecek...

BAŞKAN — Yalnız siyasî partiler mi veriyor bu kararı?

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — 1961 Anayasasında böyle efendim.

ORHAN DÜLGERLER (Kanunlar Müdürü) — İzin verirseniz efendim. Birleşik Toplantı İçtüzüğüne bakalım.

BAŞKAN — Bakınız.

HÂKİM KIDEMLİ ALBAY İSMET ONUR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — Danışma Meclisi metninde şöyle üç satırlık bir gerekçe var, izin verirseniz arz edeyim.

BAŞKAN — Danışma Meclisini bırakın; çünkü onlar Meclisten gelmiş kişiler değil.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Efendim, burada şöyle söylüyor: «Soruşturma, her iki Meclisten eşit sayıda seçilecek üyelerden kurulu komisyonca yürütülür».

O zaman iki meclisten birisi Senato idi; şimdi Senato yok tabiî.

BAŞKAN — Evet, o zaman iki meclis vardı.

Partilerden falan bahsetmiyor mu?

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Hayır efendim. Tabiî, iki meclis olmadığına göre...

BAŞKAN — O zaman şöyle demek lazım : «Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasî partilerin ve bağımsızların güçleri oranında komisyona verebileceği üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından ayrı ayrı», denebilir.

ORGENERAL NURETTİN ERSİN — Tüzük belki ifade etmiştir.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Bağımsızlar da bir araya gelemezler ki; hepsinin ayrı bir fikri vardır. Birleşip de bir grup kuramazlar. Danışma Meclisi siyasî partilere veriyor bu görevi.

BAŞKAN — Tabiî, bu, şimdiki Meclisin oluşturulmasında mevzuubahis değil. Benim dediğim şekil de de olabilir; bir partide anlaşmazlık çıkar; bu oldu, 30 - 40 milletvekili ayrıldılar; evvela bağımsız oldular, sonradan parti kurdular...

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Bu ibare karşılamazsa müstakil grup oluştururlar.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Grup şartı getirmemiş; bir partide de olsa milletvekilidirler.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Hayır, o grup değil efendim, üç beş kişilik müstakil grup; müstakiller değil...

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Sayın Başkanım, izin verirseniz, «ayrıdır» kelimesi yukarıyla bağlantılıdır.

BAŞKAN — Zaten «siyasî parti» dedikten sonra, oraya müstakiller giremez.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — «Ayrı ayrı» ibaresinden, partileri kastettiği anlaşılıyor.

«Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasî partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından ayrı ayrı ad çekmek suretiyle kurulacak 15 kişilik bir komisyon...»

HÂKİM KIDEMLİ ALBAY İSMET ONUR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — İzin verir misiniz Sayın Başkanım?

BAŞKAN — Buyurun.

HÂKİM KIDEMLİ ALBAY İSMET ONUR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — «Gösterecekleri adaylar arasından, her parti adayı için ayrı ayrı ad çekmek suretiyle» demek lazım.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — «Her siyasî parti için ayrı ayrı ad çekmek suretiyle» denebilir.

BAŞKAN — «Her parti için ayrı ayrı ad çekmek suretiyle...»

ORHAN DÜLGERLER (Konunlar Müdürü) — Sayın Başkanım, İçtüzüğe atıfta bulunabilir miyiz acaba?

BAŞKAN — Buyurun.

ORHAN DÜLGERLER (Kanunlar Müdürü) — Daha detaylı olarak İçtüzük halletmiş bundan evvelkini efendim Anayasa değil de, burada da İçtüzüğe atıf yapsak?

BAŞKAN — «Güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısı ve seçim usulleri İçtüzükte belirtilir. »

ORAMİRAL NEJAT TÜMER — O zaman, «Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde meclisteki partilerden İçtüzükte belirtilen şekliyle seçilecek 15 kişilik bir komisyon tarafından» diye ifade edilebilir. Yani, bunun seçimini İçtüzük göstersin.

BAŞKAN — «Her parti için» dedik, İçtüzüğe falan bırakmadık. Onun teferruatını İçtüzük yazsın. Çünkü o komisyon seçiminde bir sürü şeyler oldu, tüzükleri değiştirdiler.

ORGENERAL NURETTİN ERSİN — «Müstakil grup» meselesi deniyor; burada grup şartı yok.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Burada grup şartı yok. Bu, demin de Kanunlar Müdürünün ifade ettiği gibi, adlî bir soruşturma konusudur. O itibarla, grubu olsun olmasın, her partinin temsili meselesi söz konusu.

BAŞKAN — Çünkü, burada üye tamsayısının en az onda biri, yani 40 kişi verecek bunu; illa bir parti vermeyecek: Muhtelif partilerden 40 kişi birleşir, bir önerge verebilir. Bu takdirde, soruşturma açılmasına karar verilmişse, bir soruşturma komisyonu teşekkül edecek. Bu komisyon kaç kişiden oluşacak? 15 kişiden oluşacak. Nasıl oluşacak? İşte; «güçleri oranında katılacak» şeklinde düzenlenebilir.

ORGENERAL NURETTİN ERSİN — Ayrı ayrı ad çekecekler.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Zaten onun teferruatını İçtüzükte getirirler. Yalnız, teşkilini İçtüzüğe bırakırsak, o zaman, iktidarda bulunan parti İçtüzükteki değişikliği kendi imkânına göre - Anayasada hüküm yok - değiştirir.

BAŞKAN — Değiştirir. O bakımdan, burayı sağlama bağlamışlar. Yalnız, «her parti için ayrı ayrı» desek olur; daha garantili olması için «her parti için ayrı ayrı» diyelim.

Bu kısmı şimdi son şekliyle okutuyorum:

«Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasî partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclise sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona iki aylık yeni ve kesin bir süre verilir.»

BAŞKAN — 100 üncü madde üzerinde başka söz almak isteyen?., Yoktur.

100 üncü maddeyi bu şekliyle oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
C. Meclis soruşturması **MADDE 100. —** Başbakan veya bakanlar hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az onda birinin vereceği önerge ile, soruşturma açılması istenebilir. Meclis, bu istemi en geç bir ay içinde görüşür ve gizli oyla karara bağlar. Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasî partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclise sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona iki aylık yeni ve kesin bir süre verilir. Bu süre içinde raporun Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına teslimi zorunludur. Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımından itibaren on gün içinde görüşülür ve gerek görüldüğü takdirde ilgilinin Yüce Divana sevkine karar verilir. Yüce Divana sevk kararı ancak üye tamsayısının salt çoğunluğunun gizli oyuyla alınır. Meclisteki siyasî parti gruplarında, Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 34. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 100 üncü maddesinin birinci fıkrasında geçen "... karara bağlar" ibaresinden önce gelmek üzere "gizli oyla" ibaresi, ikinci fıkrasının sonuna "bu süre içinde raporun Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına teslimi zorunludur." cümlesi eklenmiş ve üçüncü fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımından itibaren on gün içinde görüşülür ve gerek görüldüğü takdirde ilgilinin Yüce Divana sevkine karar verilir. Yüce Divana sevk kararı ancak üye tamsayısının salt çoğunluğunun gizli oyuyla alınır."

Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 34. – Soruşturma ile ilgili işin Komisyonlar ve Genel Kurulda gizli oyla sonuçlanması öngörülmektedir. Ayrıca Soruşturma Komisyonu raporunun 10 gün içinde dağıtılması ve dağıtımdan itibaren 10 gün içinde görüşülmesi hükmü getirilmektedir. Böylece bu konudaki işlerin sürüncemede kalmasının önlenmesi sağlanacak ayrıca Meclis Soruşturması gibi önemli bir denetim mekanizmasının siyasallaşmasının önüne geçilecektir.
Anayasa Komisyonu Raporu
… Anayasanın 100 üncü maddesinde düzenlenen meclis soruşturması ile ilgili işlerin Komisyonlar ve Genel Kurulda gizli oyla sonuçlandırılmasını ve görüşülmesiyle ilgili süreleri düzenleyen çerçeve 34 [üncü], … madde[s]i Komisyonumuzca oy birliği ile kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 34.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 100 üncü maddesinin birinci fıkrasında geçen "karara bağlar" ibaresinden önce gelmek üzere "gizli oyla" ibaresi, ikinci fıkrasının sonuna "Bu süre içinde raporun Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına teslimi zorunludur." cümlesi eklenmiş ve üçüncü fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımından itibaren on gün içinde görüşülür ve gerek görüldüğü takdirde ilgilinin Yüce Divana sevkine karar verilir. Yüce Divana sevk kararı ancak üye tamsayısının salt çoğunluğunun gizli oyuyla alınır."
Genel Kurul Görüşmeleri
(21. Dönem, 71. Cilt, 3. Birleşim, Sayfa 87) Madde, teklif üzerinde Genel Kurulca yapılan ikinci görüşmeler sırasında daha önce teklifin bazı maddelerinin düşmüş olması nedeniyle 31. madde olarak ele alınmış; yapılan oylama sonucu kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
C. Meclis soruşturması **MADDE 100.-** (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19- 2709 sayılı Kanunun; … E) … 100 [üncü], … madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak… değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16- 2709 sayılı Kanunun; … E) … 100 [üncü], … madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM
Yürütme

I. Cumhurbaşkanı

A. Adaylık ve seçimi

MADDE 101. — (Değişik: 31/5/2007-5678/4. md.; Değişik: 21/1/2017-6771/7. md.)

Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş, yükseköğrenim yapmış, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip Türk vatandaşları arasından, doğrudan halk tarafından seçilir.

Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir.

Cumhurbaşkanlığına, siyasi parti grupları, en son yapılan genel seçimlerde toplam geçerli oyların tek başına veya birlikte en az yüzde beşini almış olan siyasi partiler ile en az yüzbin seçmen aday gösterebilir.

Cumhurbaşkanı seçilen milletvekilinin Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer.

Genel oyla yapılacak seçimde, geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday, Cumhurbaşkanı seçilir. İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamayı izleyen ikinci pazar günü ikinci oylama yapılır. Bu oylamaya, ilk oylamada en çok oy almış iki aday katılır ve geçerli oyların çoğunluğunu alan aday, Cumhurbaşkanı seçilir.

İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin herhangi bir nedenle seçime katılmaması halinde; ikinci oylama, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılır. İkinci oylamaya tek adayın kalması halinde, bu oylama referandum şeklinde yapılır. Aday, geçerli oyların salt çoğunluğunu aldığı takdirde Cumhurbaşkanı seçilir. Oylamada, adayın geçerli oyların çoğunluğunu alamaması halinde, sadece Cumhurbaşkanı seçimi yenilenir.

Seçimlerin tamamlanamaması halinde, yenisi göreve başlayıncaya kadar mevcut Cumhurbaşkanının görevi devam eder.

Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin diğer usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

Maddenin İlk Hâli
İKİNCİ BÖLÜM **Yürütme** **I. Cumhurbaşkanı** **A. Nitelikleri ve tarafsızlığı** **MADDE 101. —** Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince kırk yaşını doldurmuş ve yükseköğrenim yapmış kendi üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliğine sahip Türk vatandaşları arasından yedi yıllık bir süre için seçilir. Cumhurbaşkanlığına Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri dışından aday gösterilebilmesi, Meclis üye tamsayısının en az beşte birinin yazılı önerisiyle mümkündür. Bir kimse, iki defa Cumhurbaşkanı seçilemez. Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişiği kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliği sona erer.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
İKİNCİ BÖLÜM YÜRÜTME **I. CUMHURBAŞKANI** **A. Nitelikleri ve tarafsızlığı** **MADDE 109. —** Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince, kırk yaşını doldurmuş ve yükseköğrenim yapmış kendi üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliğine sahip Türk vatandaşları arasından yedi yıllık bir süre için seçilir. Cumhurbaşkanı adayı olabilmek için en az on yıldan beri Türk vatandaşı olmak şartı da aranır. Cumhurbaşkanı adaylarının, seçime başlama tarihinden önceki on gün içinde, Meclis Başkanlık Divanına bildirilmesi gerekir. Cumhurbaşkanlığına Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri dışından aday gösterilebilmesi, Meclis üye tam sayısının en az beşte birinin yazılı önerisiyle mümkündür. Bir kimse, iki defa Cumhurbaşkanı seçilemez. Cumhurbaşkanı seçilenin, partisi ile ilişiği kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi ise üyeliği sona erer.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

İKİNCİ BÖLÜM
YÜRÜTME
CUMHURBAŞKANI

MADDE — 109

Nitelikleri ve tarafsızlığı

Parlamenter rejimde Cumhurbaşkanının tarafsızlığı esas teşkilat hukukumuzda tartışılmaz bir ilkedir. Bu ilkeye yeni bağlı kalınmıştır ve Cumhurbaşkanının yine 7 yıllık bir süre için seçileceği benimsenmiştir; fakat Cumhurbaşkanının Türkiye Büyük Millet Meclisi içinden olduğu gibi dışından da seçilebileceği uygun görülmüştür. Çünkü Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Türkiye Büyük Millet Meclisi ise Cumhurbaşkanını seçen organdır. Demokrasi kurallarına göre nasıl her vatandaşın belirli koşullarla milletvekilliğine adaylığını koymak hakkı varsa, herhangi bir vatandaşın da Cumhurbaşkanlığı için Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak seçimde adaylığını koymasının demokratik ve doğal bir hak olduğunu kabul etmek gerekir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

İKİNCİ BÖLÜM
YÜRÜTME

I. Cumhurbaşkanı

A. Nitelikleri ve tarafsızlığı

MADDE 101. — Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince kırk yaşını doldurmuş ve yükseköğrenim yapmış kendi üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliğine sahip Türk vatandaşları arasından yedi yıllık bir süre için seçilir.

Cumhurbaşkanlığına Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri dışından aday gösterilebilmesi, Meclis üye tamsayısının en az beşte birinin yazılı önerisiyle mümkündür.

Bir kimse, iki defa Cumhurbaşkanı seçilemez.

Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişiği kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliği sona erer.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 101

Danışma Meclisinin 109 uncu maddesi redaksiyona tabi tutularak 101 inci madde şeklinde düzenlenmiştir.

31/5/2007 Tarihli ve 5678 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
I. Cumhurbaşkanı **A. Nitelikleri ve tarafsızlığı** **MADDE 101-** Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş ve yüksek öğrenim yapmış Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliğine sahip Türk vatandaşları arasından, halk tarafından seçilir. Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir. Cumhurbaşkanlığına Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri içinden veya Meclis dışından aday gösterilebilmesi yirmi milletvekilinin yazılı teklifi ile mümkündür. Ayrıca, en son yapılan milletvekili genel seçimlerinde geçerli oylar toplamı birlikte hesaplandığında yüzde onu geçen siyasi partiler ortak aday gösterebilir. Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişiği kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer.

YASAMA SÜRECİ

Cumhurbaşkanınca Bir Daha Görüşülmek Üzere Geri Gönderilen 10/5/2007 tarihli ve 5660 Sayılı Kanun[1] ile İlgili Aşamalar
Kanun Teklifi
MADDE 4- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 101 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "MADDE 101- Cumhurbaşkanı; kırk yaşını doldurmuş ve yüksek öğrenim yapmış Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliğine sahip Türk vatandaşları arasından, halk tarafından seçilir. Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir. Cumhurbaşkanlığına Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri içinden veya Meclis dışından aday gösterilebilmesi yirmi milletvekilinin yazılı teklifi ile mümkündür. Ayrıca, en son yapılan milletvekili genel seçimlerinde geçerli oylar toplamı birlikte hesaplandığında yüzde onu geçen partiler ortak aday gösterebilir. Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişiği kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer."

1 *Cumhurbaşkanı tarafından Kanun bir daha görüşülmek üzere geri gönderildiğinden bu Kanun'un numarası, Anayasa'da değişiklik yapan 5678 sayılı Kanun'un numarasından farklıdır.*

Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 4- Bu maddeyle, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi ve görev süresinin 5 yıl olması ile bir kişinin iki defadan fazla Cumhurbaşkanı seçilemeyeceği; Meclis içinden veya dışından Cumhurbaşkanlığı adaylığı için en az yirmi milletvekilinin yazılı teklifinin gerekli olduğu, en son yapılan milletvekili genel seçimlerinde geçerli oylar toplamı birlikte hesaplandığında yüzde onu geçen partilerin ortak aday gösterebilmesi hususları düzenlenmektedir.
Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin 4, 5 ve 6 ncı maddeleri Cumhurbaşkanının halk tarafından 5 yıl süre ile seçilmesini, bir kimsenin en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilmesini, aday gösterme usullerini ve seçim sürecini düzenlemektedir. Maddeler Komisyonumuzca oy çokluğu ile kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 4- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 101 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "MADDE 101- Cumhurbaşkanı; kırk yaşını doldurmuş ve yüksek öğrenim yapmış Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliğine sahip Türk vatandaşları arasından, halk tarafından seçilir. Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir. Cumhurbaşkanlığına Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri içinden veya Meclis dışından aday gösterilebilmesi yirmi milletvekilinin yazılı teklifi ile mümkündür. Ayrıca, en son yapılan milletvekili genel seçimlerinde geçerli oylar toplamı birlikte hesaplandığında yüzde onu geçen siyasi partiler ortak aday gösterebilir. Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişiği kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer."

5660 Sayılı Kanun
MADDE 4- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 101 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "MADDE 101- Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş ve yüksek öğrenim yapmış Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliğine sahip Türk vatandaşları arasından, halk tarafından seçilir. Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir. Cumhurbaşkanlığına Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri içinden veya Meclis dışından aday gösterilebilmesi yirmi milletvekilinin yazılı teklifi ile mümkündür. Ayrıca, en son yapılan milletvekili genel seçimlerinde geçerli oylar toplamı birlikte hesaplandığında yüzde onu geçen siyasi partiler ortak aday gösterebilir. Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişiği kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer."
5678 Sayılı Kanun İle İlgili Aşamalar
Geri Gönderme Tezkeresi
Bkz. 77. maddenin "Geri Gönderme Tezkeresi" başlıklı bölümü
Geri Göndermeden Sonraki Aşamalar
Anayasa Komisyonu Raporu
Kanunun 4 üncü maddesinin görüşmelerinde Cumhurbaşkanının görev süresi olarak beş yılın makul bir süre olduğu, ancak ikinci defa seçilme imkanı ile halk tarafından seçilmesinin uygun olmayacağı bazı üyelerimizce ifade edilmiştir. Madde, Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 4- Kanunun 4 üncü Maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik

I. Cumhurbaşkanı

A. Adaylık ve seçimi

MADDE 101- Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş, yükseköğrenim yapmış, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip Türk vatandaşları arasından, doğrudan halk tarafından seçilir.

Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir.

Cumhurbaşkanlığına, siyasi parti grupları, en son yapılan genel seçimlerde toplam geçerli oyların tek başına veya birlikte en az yüzde beşini almış olan siyasi partiler ile en az yüzbin seçmen aday gösterebilir.

Cumhurbaşkanı seçilen milletvekilinin Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer.

Genel oyla yapılacak seçimde, geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday, Cumhurbaşkanı seçilir. İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamayı izleyen ikinci pazar günü ikinci oylama yapılır. Bu oylamaya, ilk oylamada en çok oy almış iki aday katılır ve geçerli oyların çoğunluğunu alan aday, Cumhurbaşkanı seçilir.

İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin herhangi bir nedenle seçime katılmaması halinde; ikinci oylama, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılır. İkinci oylamaya tek adayın kalması halinde, bu oylama referandum şeklinde yapılır. Aday, geçerli oyların salt çoğunluğunu aldığı takdirde Cumhurbaşkanı seçilir. Oylamada, adayın geçerli oyların çoğunluğunu alamaması halinde, sadece Cumhurbaşkanı seçimi yenilenir.

Seçimlerin tamamlanamaması halinde, yenisi göreve başlayıncaya kadar mevcut Cumhurbaşkanının görevi devam eder.

Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin diğer usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 8- 2709 sayılı Kanunun 101 inci maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "A. Adaylık ve seçimi MADDE 101- Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş, yüksek öğrenim yapmış, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip, doğuştan Türk vatandaşı olanlar arasından, doğrudan halk tarafından seçilir. Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir. Cumhurbaşkanlığına, siyasi parti grupları, en son yapılan genel seçimlerde toplam geçerli oyların tek başına veya birlikte en az yüzde beşini almış olan siyasi partiler ile en az yüz bin seçmen aday gösterebilir. Cumhurbaşkanı seçilen milletvekilinin Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer. Genel oyla yapılacak seçimde, geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilir. İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamayı izleyen ikinci pazar günü ikinci oylama yapılır. Bu oylamaya, ilk oylamada en çok oy almış iki aday katılır ve geçerli oyların çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilir. İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin herhangi bir nedenle seçime katılmaması halinde; ikinci oylama, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılır, ikinci oylamaya tek adayın kalması halinde, bu oylama referandum şeklinde yapılır. Aday, geçerli oyların salt çoğunluğunu aldığı takdirde Cumhurbaşkanı seçilir. Seçimlerin tamamlanamaması halinde mevcut Cumhurbaşkanı yenisi seçilinceye kadar görevine devam eder. Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin diğer usûl ve esaslar kanunla düzenlenir."
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 8- Maddeyle, Anayasanın mevcut 101 inci ve 102 nci maddeleri birleştirilmekte ve Cumhurbaşkanının adaylık ve seçim usulü düzenlenmektedir. Cumhurbaşkanının kırk yaşını doldurmuş, yükseköğrenim yapmış, milletvekili seçilme yeterliğine sahip, doğuştan Türk vatandaşı olanlar arasından, doğrudan halk tarafından seçilmesi öngörülmektedir.

Cumhurbaşkanının görev süresi yürütme istikrarı bakımından beş yıl olarak belirlenmekte; bir kişinin en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebileceği hüküm altına alınmaktadır.

Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde siyasi partilerin etkisi artırılmakta ve Cumhurbaşkanlığına, siyasi parti grupları, en son yapılan genel seçimlerde toplam geçerli oyların tek başına veya birlikte en az yüzde beşini almış olan siyasi partilerin aday gösterebilmesi sağlanmaktadır. Ayrıca, demokratik katılımın artırılması amacıyla birçok ülke uygulamasında olduğu gibi en az yüz bin seçmen tarafından da Cumhurbaşkanlığına aday gösterilmesi imkânı tanınmaktadır.

Cumhurbaşkanı seçilenin Meclis üyeliğinin sona ermesi hükmüne yer verilmektedir.

Cumhurbaşkanı seçilen kişinin partisiyle ilişiğinin kesilmesine yönelik düzenleme kaldırılmaktadır. Böylelikle doğrudan halk tarafından seçilen ve esasen siyasal bir kişilik olan Cumhurbaşkanının, partisiyle ilişkisinin kesilmesine dair hükmü yürürlükten kaldıran ilga normunun, halk oylamasında kabulü akabinde yürürlüğe girmesi anında bir siyasi partiyle ilişki kurması mümkün hale getirilmektedir. Cumhurbaşkanının herhangi bir partiyle ilişkisinin olması, onun görevini yerine getirirken taraflı olacağı anlamına gelmemektedir. Esasen demokratik hukuk devletlerinde kamu adına görev yapan seçilmiş veya atanmış tüm yöneticiler görevlerini kamu hizmetinin gerektirdiği tarafsızlık ilkesine uygun olarak yerine getirmekle yükümlüdürler.

Anayasa Komisyonu Raporu

…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; …

- Çerçeve 8'inci maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 7'nci madde olarak ve maddeyle değiştirilmesi öngörülen 2709 sayılı Kanunun 101'inci maddesinin; birinci fıkrasında yer alan "doğuştan Türk vatandaşı olanlar" ibaresi "Türk vatandaşları" şeklinde değiştirilerek, altıncı fıkrasına tek adayın geçerli oyların çoğunluğunu alamaması durumunda uygulamada doğabilecek tereddütlerin önüne geçilebilmesi amacıyla Cumhurbaşkanı seçiminin yenileneceğine ilişkin hüküm eklenerek ve yedinci fıkrası seçimlerin tamamlanamaması durumunda, mevcut Cumhurbaşkanının yenisi göreve başlayıncaya kadar görevine devam edeceğine açıklık getirilmek amacıyla değiştirilmek suretiyle… kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 7- 2709 sayılı Kanunun 101 inci maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "A. Adaylık ve seçimi MADDE 101-Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş, yükseköğrenim yapmış, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip, Türk vatandaşları arasından, doğrudan halk tarafından seçilir. Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir. Cumhurbaşkanlığına, siyasi parti grupları, en son yapılan genel seçimlerde toplam geçerli oyların tek başına veya birlikte en az yüzde beşini almış olan siyasi partiler ile en az yüz bin seçmen aday gösterebilir. Cumhurbaşkanı seçilen milletvekilinin Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer. Genel oyla yapılacak seçimde, geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilir. İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamayı izleyen ikinci pazar günü ikinci oylama yapılır. Bu oylamaya, ilk oylamada en çok oy almış iki aday katılır ve geçerli oyların çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilir. İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin herhangi bir nedenle seçime katılmaması halinde; ikinci oylama, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılır. İkinci oylamaya tek adayın kalması halinde, bu oylama referandum şeklinde yapılır. Aday, geçerli oyların salt çoğunluğunu aldığı takdirde Cumhurbaşkanı seçilir. Oylamada, adayın geçerli oyların çoğunluğunu alamaması halinde, sadece Cumhurbaşkanı seçimi yenilenir. Seçimlerin tamamlanamaması halinde, yenisi göreve başlayıncaya kadar mevcut Cumhurbaşkanının görevi devam eder. Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin diğer usul ve esaslar kanunla düzenlenir."

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

SON HÂLİ

B. Seçimi

MADDE 102. — (Değişik: 31/5/2007-5678/5. md; Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

Maddenin İlk Hâli
B. Seçimi **MADDE 102. —** Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantı halinde değilse hemen toplantıya çağrılır. Cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasından otuz gün önce veya Cumhurbaşkanlığı makamının boşalmasından on gün sonra Cumhurbaşkanlığı seçimine başlanır ve seçime başlama tarihinden itibaren otuz gün içinde sonuçlandırılır. Bu sürenin ilk on günü içinde adayların Meclis Başkanlık Divanına bildirilmesi ve kalan yirmi gün içinde de seçimin tamamlanması gerekir. En az üçer gün ara ile yapılacak oylamaların ilk ikisinde üye tamsayısının üçte iki çoğunluk oyu sağlanamazsa üçüncü oylamaya geçilir, üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğunu sağlayan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. Bu oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu sağlanamadığı takdirde üçüncü oylamada en çok oy almış bulunan iki aday arasında dördüncü oylama yapılır, bu oylamada da üye tamsayısının salt çoğunluğu ile Cumhurbaşkanı seçilemediği takdirde derhal Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimleri yenilenir. Seçilen yeni Cumhurbaşkanı göreve başlayıncaya kadar görev süresi dolan Cumhurbaşkanının görevi devam eder.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
B. Seçimi **MADDE 110. —** Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. Seçimin yirmi günde tamamlanması gerekir. Beşer gün ara ile yapılacak oylamaların ilk ikisinde bu çoğunluk sağlanamazsa, beş gün sonra üçüncü oylamaya geçilir; üçüncü oylamada, üye tamsayısının salt çoğunluğunu sağlayan aday, seçilmiş olur. Bu oylamada salt çoğunluk sağlanamadığı takdirde, beş gün sonra üçüncü oylamada en çok oy alan iki aday arasında dördüncü oylama yapılır. Bu son oylamada da üye tamsayısının salt çoğunluğu sağlanamazsa, derhal milletvekilleri seçimlerine gidilir. **H. Yeni Cumhurbaşkanının seçimi** **MADDE 116. —** Cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasından yirmi gün önce; veya Cumhurbaşkanlığı makamının boşalmasından on gün sonra; Türkiye Büyük Millet Meclisince yeni Cumhurbaşkanı seçimine başlanır

ve onbeş gün içinde sonuçlandırılır. Her iki halde de Cumhurbaşkanlığı için gösterilecek adayların, seçime başlama tarihinden önceki on gün içinde, Meclis Başkanlık Divanına bildirilmesi gerekir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantı halinde değilse, hemen toplantıya çağrılır.

Görevi biten Cumhurbaşkanlarının, sonraki yaşama şartları ve imkânları kanunla düzenlenir.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 110

Seçimi

Cumhurbaşkanının seçilmesi yine Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından yapılmaktadır. Ancak, ilk iki oylamada herhangi bir aday 2/3 çoğunlukla başkan seçilemezse, 3 üncü turda salt çoğunluk aranacaktır ve 3 üncü turda da salt çoğunluk elde edilemezse 3 üncü turda en fazla oy alan iki aday arasından seçim yapılarak çoğunluk oyu ile Cumhurbaşkanı seçilecektir. Görüldüğü gibi bu tamamen yeni bir sistemdir. Türkiye Büyük Millet Meclisi uzun olmayan bir süre sonunda tercih yapmaya zorlanmakta ve seçimin müzminleşmesi önlenmektedir. Seçimlerin uzamasının, gerek Devlet Başkanlığı makamı ve gerekse seçilecek kişiler için arzu edilmeyen eğilim ve düşüncelerin dogmasına yol açtığı görülmüştür. Bundan dolayı dördüncü turda sonuç alınamazsa Cumhurbaşkanınca milletvekilleri seçimlerimin yenilenmesi uygun görülmüştür.

MADDE — 116

Yeni Cumhurbaşkanı seçimi

Cumhurbaşkanının görevinin sona ermesi durumunu düzenlemektedir. Sürenin bitimine 20 gün kala yeni Cumhurbaşkanı seçimi için işlemler başlayacaktır. Cumhurbaşkanlığının, o makama seçilmiş kişi tarafından doldurulması esastır. Ancak yukarıda belirtildiği gibi vekillik müessesesi de kabul edilmiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

B. Seçimi

MADDE 102. — Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantı halinde değilse hemen toplantıya çağrılır.

Cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasından otuz gün önce veya Cumhurbaşkanlığı makamının boşalmasından on gün sonra Cumhurbaşkanlığı seçimine başlanır ve seçime başlama tarihinden itibaren otuz gün içinde

sonuçlandırılır. Bu sürenin ilk on günü içinde adayların Meclis Başkanlık Divanına bildirilmesi ve kalan yirmi gün içinde de seçimin tamamlanması gerekir.

En az üçer gün ara ile yapılacak oylamaların ilk ikisinde üye tamsayısının üçte iki çoğunluk oyu sağlanamazsa üçüncü oylamaya geçilir, üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğunu sağlayan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. Bu oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu sağlanamadığı takdirde üçüncü oylamada en çok oy almış bulunan iki aday arasında dördüncü oylama yapılır, bu oylamada da üye tamsayısının salt çoğunluğu ile Cumhurbaşkanı seçilemediği takdirde derhal Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimleri yenilenir.

Seçilen yeni Cumhurbaşkanı göreve başlayıncaya kadar görev süresi dolan Cumhurbaşkanının görevi devam eder.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 102

Cumhurbaşkanının seçimine ilişkin olan ve Danışma Meclisince kabul edilen metnin 110 ve 116 nci maddelerinde yeralan hükümler 102 nci madde olarak tek bir maddede birleştirilmiş ve açık bir şekilde yazılmıştır. Bu konuya ilişkin olarak Danışma Meclisince kabul edilen 110 uncu maddedeki oylamaların beşer gün ara ile yapılacağı şeklindeki hükmün uygulamada Anayasada beli edilen süre içinde seçimin yapılmasına engel olabileceği kanısına varılmıştır. Örneğin her hangi bir nedenle beş gün ara ile değil de altı gün ara ile oylama yapılması zorunluluğuyla karşılaşıldığı takdirde belli edilen süre içinde dört tur oylama yapılmasına imkân kalmayabilecektir. Bu itibarla, «Beşer gün ara ile» sözcükleri yerine «En az üçer gün ara ile» sözcükleri getirilmek suretiyle uygulamaya elastikiyet getirilmiştir. Ayrıca, maddede belirtilen süre içinde Cumhurbaşkanı seçilemediği takdirde Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimleri yenileneceğinden, «yeni Cumhurbaşkanı seçilinceye kadar görev süresi dolmuş bulunan Cumhurbaşkanının görevinin devam edeceği» hükmü maddeye eklenmiştir.

31/5/2007 Tarihli ve 5678 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik

B. Seçimi

MADDE 102- Cumhurbaşkanı seçimi, Cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasından önceki altmış gün içinde; makamın herhangi bir sebeple boşalması halinde ise boşalmayı takip eden altmış gün içinde tamamlanır.

Genel oyla yapılacak seçimde, geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamayı izleyen ikinci pazar günü ikinci oylama yapılır. Bu oylamaya, ilk oylamada en çok oy almış bulunan iki aday katılır ve geçerli oyların çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur.

İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin ölümü veya seçilme yeterliğini kaybetmesi halinde; ikinci oylama, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılır. İkinci oylamaya tek adayın kalması halinde, bu oylama referandum şeklinde yapılır. Aday, geçerli oyların çoğunluğunu aldığı takdirde Cumhurbaşkanı seçilmiş olur.

Cumhurbaşkanı göreve başlayıncaya kadar görev süresi dolan Cumhurbaşkanının görevi devam eder.

Cumhurbaşkanlığı seçimine ilişkin usûl ve esaslar kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Cumhurbaşkanınca Bir Daha Görüşülmek Üzere Geri Gönderilen 10/5/2007 Tarihli ve 5660 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun[1] ile İlgili Aşamalar

MADDE 5- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 102 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"B. Seçimi

MADDE 102- Cumhurbaşkanı seçimi, Cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasından önceki altmış gün içinde; makamın herhangi bir sebeple boşalması halinde ise boşalmayı takip eden altmış gün içinde tamamlanır.

Genel oyla yapılacak seçimde, geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamayı izleyen ikinci pazar günü ikinci oylama yapılır. Bu oylamaya, ilk oylamada en çok oy almış bulunan iki aday katılır ve geçerli oyların çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur.

1 *Cumhurbaşkanı tarafından Kanun bir daha görüşülmek üzere geri gönderildiğinden bu Kanun'un numarası, Anayasa'da değişiklik yapan 5678 sayılı Kanun'un numarasından farklıdır.*

İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin ölüm veya seçilme yeterliğini kaybetmesi halinde; ikinci oylama, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılır. İkinci oylamaya tek adayın kalması halinde, bu oylama referandum şeklinde yapılır. Aday, geçerli oyların çoğunluğunu aldığı takdirde Cumhurbaşkanı seçilmiş olur.

Cumhurbaşkanı göreve başlayıncaya kadar görev süresi dolan Cumhurbaşkanının görevi devam eder.

Cumhurbaşkanlığı seçimine ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.”

Teklifin Madde Gerekçesi

Madde 5- Maddeyle, Cumhurbaşkanlığı seçimine ilişkin Anayasanın 102 nci maddesi yeniden düzenlenmektedir. Maddede, Cumhurbaşkanlığı seçimine başlanma ile seçimin tamamlanma süresi, seçilme için gerekli oy çoğunluğu, oylama sayıları, adayların ölüm veya seçilme yeterliğini kaybetmesi halinde izlenmesi gereken usul ve esaslar; seçimin her halükârda tamamlanmasına ilişkin işlevsel yenilikler öngörülmektedir.

Anayasa Komisyonu Raporu

Teklifin 4, 5 ve 6 ncı maddeleri Cumhurbaşkanının halk tarafından 5 yıl süre ile seçilmesini, bir kimsenin en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilmesini, aday gösterme usullerini ve seçim sürecini düzenlemektedir. Maddeler Komisyonumuzca oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 5- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 102 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“MADDE 102- Cumhurbaşkanı seçimi, Cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasından önceki altmış gün içinde; makamın herhangi bir sebeple boşalması halinde ise boşalmayı takip eden altmış gün içinde tamamlanır.

Genel oyla yapılacak seçimde, geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamayı izleyen ikinci pazar günü ikinci oylama yapılır. Bu oylamaya, ilk oylamada en çok oy almış bulunan iki aday katılır ve geçerli oyların çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur.

İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin ölüm veya seçilme yeterliğini kaybetmesi halinde; ikinci oylama, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılır. İkinci oylamaya tek adayın kalması halinde, bu oylama referandum şeklinde yapılır. Aday, geçerli oyların çoğunluğunu aldığı takdirde Cumhurbaşkanı seçilmiş olur.

Cumhurbaşkanı göreve başlayıncaya kadar görev süresi dolan Cumhurbaşkanının görevi devam eder.

Cumhurbaşkanlığı seçimine ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.”

5660 Sayılı Kanun
MADDE 5- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 102 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "MADDE 102- Cumhurbaşkanı seçimi, Cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasından önceki altmış gün içinde; makamın herhangi bir sebeple boşalması halinde ise boşalmayı takip eden altmış gün içinde tamamlanır. Genel oyla yapılacak seçimde, geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamayı izleyen ikinci pazar günü ikinci oylama yapılır. Bu oylamaya, ilk oylamada en çok oy almış bulunan iki aday katılır ve geçerli oyların çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin ölümü veya seçilme yeterliğini kaybetmesi halinde; ikinci oylama, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılır. İkinci oylamaya tek adayın kalması halinde, bu oylama referandum şeklinde yapılır. Aday, geçerli oyların çoğunluğunu aldığı takdirde Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. Cumhurbaşkanı göreve başlayıncaya kadar görev süresi dolan Cumhurbaşkanının görevi devam eder. Cumhurbaşkanlığı seçimine ilişkin usûl ve esaslar kanunla düzenlenir."
5678 Sayılı İle İlgili Aşamalar
Geri Gönderme Tezkeresi
Bkz. 77. maddenin "Geri Gönderme Tezkeresi" başlıklı bölümü
Geri Göndermeden Sonraki Aşamalar
Anayasa Komisyonu Raporu
Kanunun, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesiyle ilgili esasları düzenleyen 5 inci Maddesi, Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 5- Kanunun 5 inci Maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
B. Seçimi **MADDE 102-** (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19- 2709 sayılı Kanunun; … E) … 102[nci], … madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak… değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16- 2709 sayılı Kanunun; … E) … 102[nci], … madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.

C. Andiçmesi

MADDE 103. — Cumhurbaşkanı, görevine başlarken Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde aşağıdaki şekilde andiçer:

«Cumhurbaşkanı sıfatıyla, Devletin varlığı ve bağımsızlığını, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma, Anayasaya, hukukun üstünlüğüne, demokrasiye, Atatürk ilke ve inkılâplarına ve lâik Cumhuriyet ilkesine bağlı kalacağıma, milletin huzur ve refahı, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerinden yararlanması ülküsünden ayrılmayacağıma, Türkiye Cumhuriyetinin şan ve şerefini korumak, yüceltmek ve üzerime aldığım görevi tarafsızlıkla yerine getirmek için bütün gücümle çalışacağıma Büyük Türk Milleti ve tarih huzurunda, namusum ve şerefim üzerine andiçerim.»

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
C. Andiçmesi **MADDE 111. —** Cumhurbaşkanı, görevine başlarken Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde aşağıdaki şekilde andiçer : «Cumhurbaşkanı sıfatıyla, Devletin varlığı ve bağımsızlığını, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma, Anayasaya, hukukun üstünlüğüne, demokrasiye, Atatürk inkılâplarına ve lâik Cumhuriyet ilkesine bağlı kalacağıma; milletin huzur ve refahı, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerinden yararlanması ülküsünden ayrılmayacağıma; Türkiye Cumhuriyetinin şan ve şerefini korumak, yüceltmek ve üzerime aldığım görevi tarafsızlıkla yerine getirmek için bütün gücümle çalışacağıma; büyük Türk Milleti ve tarih huzurunda, namusum ve şerefim üzerine andiçerim.»
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 111 *Andiçmesi* Cumhurbaşkanının andı[1]
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
C. Andiçmesi **MADDE 103. —** Cumhurbaşkanı, görevine başlarken Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde aşağıdaki şekilde andiçer: «Cumhurbaşkanı sıfatıyla, Devletin varlığı ve bağımsızlığını, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma, Anayasaya, hukukun üstünlüğüne, demokrasiye, Atatürk ilke ve inkılâplarına ve lâik Cumhuriyet ilkesine bağlı kalacağıma, milletin huzur ve refahı, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerinden yararlanması ülküsünden ayrılmayacağıma, Türkiye Cumhuriyetinin şan ve şerefini korumak, yüceltmek ve üzerime aldığım görevi tarafsızlıkla yerine getirmek için bütün gücümle çalışacağıma Büyük Türk Milleti ve tarih huzurunda, namusum ve şerefim üzerine andiçerim.»
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde — 103 Cumhurbaşkanının andiçmesine ilişkin Danışma Meclisince kabul edilen 111 inci maddede yeralan «Atatürk inkılâplarına», deyimi milletvekili andına ilişkin 81 inci maddeye paralel şekilde «Atatürk ilke ve inkılâplarına» şeklinde değiştirilmek suretiyle 103 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

1 *Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesinde bu ibareden başka bir açıklama bulunmamaktadır.*

D. Görev ve yetkileri

MADDE 104. — (Değişik: 21/1/2017-6771/8. md.)

Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Yürütme yetkisi Cumhurbaşkanına aittir.

Cumhurbaşkanı, Devlet başkanı sıfatıyla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını temin eder.

Gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinde açılış konuşmasını yapar.

Ülkenin iç ve dış siyaseti hakkında Meclise mesaj verir.

Kanunları yayımlar.

Kanunları tekrar görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir.

Kanunların, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesiyle Anayasa Mahkemesinde iptal davası açar.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ile bakanları atar ve görevlerine son verir.

Üst kademe kamu yöneticilerini atar, görevlerine son verir ve bunların atanmalarına ilişkin usul ve esasları Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenler.

Yabancı devletlere Türkiye Cumhuriyetinin temsilcilerini gönderir, Türkiye Cumhuriyetine gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul eder.

Milletlerarası andlaşmaları onaylar ve yayımlar.

Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları gerekli gördüğü takdirde halkoyuna sunar.

Milli güvenlik politikalarını belirler ve gerekli tedbirleri alır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil eder.

Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verir.

Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebiyle kişilerin cezalarını hafifletir veya kaldırır.

Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleriyle dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevler Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenemez. Anayasada münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Kanunda açıkça düzenlenen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kanunlarda farklı hükümler bulunması halinde, kanun hükümleri uygulanır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin aynı konuda kanun çıkarması durumunda, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükümsüz hale gelir.

Cumhurbaşkanı, kanunların uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilir.

Kararnameler ve yönetmelikler, yayımdan sonraki bir tarih belirlenmemişse, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girer.

Cumhurbaşkanı, ayrıca Anayasada ve kanunlarda verilen seçme ve atama görevleri ile diğer görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır.

Maddenin İlk Hâli
D. Görev ve yetkileri **MADDE 104. —** Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetir. Bu amaçlarla Anayasanın ilgili maddelerinde gösterilen şartlara uyarak yapacağı görev ve kullanacağı yetkiler şunlardır : a) Yasama ile ilgili olanlar : Gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinde açılış konuşmasını yapmak, Türkiye Büyük Millet Meclisini gerektiğinde toplantıya çağırmak, Kanunları yayımlamak, Kanunları tekrar görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri göndermek, Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları gerekli gördüğü takdirde halkoyuna sunmak, Kanunların, kanun hükmündeki kararnamelerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün, tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesi ile Anayasa Mahkemesinde iptal davası açmak, Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin yenilenmesine karar vermek, b) Yürütme alanına ilişkin olanlar : Başbakanı atamak ve istifasını kabul etmek, Başbakanın teklifi üzerine bakanları atamak ve görevlerine son vermek, Gerekli gördüğü hallerde Bakanlar Kuruluna başkanlık etmek veya Bakanlar Kurulunu başkanlığı altında toplantıya çağırmak, Yabancı devletlere Türk Devletinin temsilcilerini göndermek, Türkiye Cumhuriyetine gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul etmek, Milletlerarası andlaşmaları onaylamak ve yayımlamak, Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil etmek, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar vermek, Genelkurmay Başkanını atamak, Millî Güvenlik Kurulunu toplantıya çağırmak, Millî Güvenlik Kuruluna Başkanlık etmek, Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu kararıyla sıkıyönetim veya olağanüstü hal ilan etmek ve kanun hükmünde kararname çıkarmak,

Kararnameleri imzalamak,

Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebi ile belirli kişilerin cezalarını hafifletmek veya kaldırmak,

Devlet Denetleme Kurulunun üyelerini ve Başkanını atamak,

Devlet Denetleme Kuruluna inceleme, araştırma ve denetleme yaptırtmak,

Yükseköğretim Kurulu üyelerini seçmek,

Üniversite rektörlerini seçmek,

c) Yargı ile ilgili olanlar :

Anayasa Mahkemesi üyelerini, Danıştay üyelerinin dörtte birini, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcıvekilini, Askerî Yargıtay üyelerini, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi üyelerini, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerini seçmek.

Cumhurbaşkanı, ayrıca Anayasada ve kanunlarda verilen seçme ve atama görevleri ile diğer görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin

D. Görev ve yetkileri

MADDE 112. — Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetir.

Bu amaçlarla Anayasanın ilgili maddelerinde gösterilen şartlara uyarak yapacağı görev ve kullanacağı yetkiler şunlardır :

a) Yasama ile ilgili olanlar :

Her yıl Eylül ayının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılış konuşmasını yapmak,

Türkiye Büyük Millet Meclisini gerektiğinde toplantıya çağırmak,

Kanunları yayımlamak,

Kanunları tekrar görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri göndermek,

Kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün, tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasaya şekil ve esas bakımından aykırı oldukları gerekçesi ile Anayasa Mahkemesinde iptal davası açmak,

Anayasa Mahkemesinden iptal kararının yeniden incelenmesini istemek,

Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin ertelenmesini istemek,

Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin yenilenmesine karar vermek,

b) Yürütme alanına ilişkin olanlar :

Başbakanı atamak ve istifasını kabul etmek,

Başbakanın teklifi üzerine Bakanları atamak ve görevlerine son vermek,

Gerekli gördüğü hallerde Bakanlar Kurulunu başkanlığı altında toplantıya çağırmak,

Yabancı Devletlere Türk Devletinin temsilcilerini göndermek, Türkiye Cumhuriyetine gönderilecek yabancı Devlet temsilcilerini kabul etmek,

Milletlerarası andlaşmaları onaylamak ve yayımlamak,

Türkiye Büyük Millet Meclisini temsilen Türk Silâhlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını yapmak,

Türk Silâhlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar vermek,

Genelkurmay Başkanını atamak,

Millî Güvenlik Kurulunu toplantıya çağırmak,

Millî Güvenlik Kuruluna Başkanlık etmek,

Bakanlar Kurulu ile birlikte olağanüstü hal ilân etmek,

Olağanüstü hallerde Bakanlar Kurulu ile birlikte kanun hükmünde kararname çıkarmak,

Kararnameleri imzalamak,

Tüzükleri imzalamak ve yayımlamak,

Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebi ile belirli kişilerin cezalarını hafifletmek veya kaldırmak, ölüm cezalarının infazına karar vermek veya özel af yetkisine dayanarak ölüm cezasını müebbed ağır hapis cezasına çevirmek,

Devlet Denetleme Kurulunun Üyelerini ve Başkanını atamak,

Devlet Denetleme Kuruluna inceleme, araştırma ve denetleme yaptırtmak,

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Genel Müdürü ile üç yönetim kurulu üyesini atamak,

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Başkanını seçmek,

Üniversite rektörlerini seçmek,

Diyanet İşleri Başkanını seçmek,

c) Yargı ile ilgili olanlar :

Anayasa Mahkemesi üyelerini, Danıştay üyelerinin dörtte birini, Cumhuriyet Başsavcısı ve Vekilini, Askerî Yargıtay üyelerini, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi üyelerini, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerini seçmek.

d) Cumhurbaşkanı, ayrıca, Anayasada ve kanunlarda verilen seçme ve atama görevleri ile diğer görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 112

Görev ve yetkileri

Cumhurbaşkanının görev ve yetkileriyle ilgili hususları göstermektedir.

Cumhurbaşkanı Devletin temsilcisidir. Dışilişkilerde devleti temsil eder. Anayasanın ve diğer kanunlarda gösterilen görevleri yerine getirir. Burada yapılan çok önemli bir değişiklik ölüm cezalarının yerine getirilmesinde karar vermesindedir. Evvelce kesinleşen ölüm cezaları Büyük Millet Meclisinde bir kanunla onaylanıyordu. Şimdi bu yetki, Büyük Millet Meclisinden alınmış ve doğrudan doğruya Devlet Başkanlığına bağlanmıştır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

D. Görev ve yetkileri

MADDE 104. — Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsili eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetir.

Bu amaçlarla Anayasanın ilgili maddelerinde gösterilen şartlara uyarak yapacağı görev ve kullanacağı yetkiler şunlardır :

a) Yasama ile ilgili olanlar :

Türkiye Büyük Millet Meclisini gerektiğinde toplantıya çağırmak,

Kanunları yayımlamak,

Kanunları tekrar görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisline geri göndermek,

Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları gerekli gördüğü takdirde halkoyuna sunmak,

Kanunların, kanun hükmündeki kararnamelerin, Türkiye Büyük Milet Meclisi İçtüzüğünün, tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesi ile Anayasa Mahkemesinde iptal davası açmak,

Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin yenilenmesine karar vermek,

b) Yürütme alanına ilişkin olanlar :

Başbakanı atamak ve istifasını kabul etmek,

Başbakanın teklifi üzerine bakanları atamak ve görevlerine son vermek,

Gerekli gördüğü hallerde Bakanlar Kuruluna başkanlık etmek veya Bakanlar Kurulunu başkanlığı altında toplantıya çağırmak,

Yabancı devletlere Türk Devletinin temsilcilerini göndermek, Türkiye Cumhuriyetine gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul etmek,

Milletlerarası andlaşmaları onaylamak ve yayımlamak,

Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil etmek,

Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar vermek,

Genelkurmay Başkanını atamak,

Millî Güvenlik Kurulunu toplantıya çağırmak,

Millî Güvenlik Kuruluna Başkanlık etmek,

Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu kararıyla sıkıyönetim veya olağanüstü hal ilân etmek ve kanun hükmünde kararname çıkarmak,

Kararnameleri imzalamak,

Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebi ile belirli kişilerin cezalarını hafifletmek veya kaldırmak,

Devlet Denetleme Kurulunun üyelerini ve Başkanını atamak,

Devlet Denetleme Kuruluna inceleme, araştırma ve denetleme yaptırtmak,

Yükseköğretim Kurulu üyelerini seçmek,

Üniversite rektörlerini seçmek,

c) Yargı ile ilgili olanlar :

Anayasa Mahkemesi üyelerini, Danıştay üyelerinin dörtte birini, Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcıvekilini, Askerî Yargıtay üyelerini, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi üyelerini, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerini seçmek.

Cumhurbaşkanı, ayrıca Anayasada ve kanunlarda verilen seçme ve atama görevleri ile diğer görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 104

Cumhurbaşkanının görev ve yetkilerini gösteren ve Danışma Meclisinin kabul ettiği metnin 112 nci maddesinde yeralan hükümler; Anayasa Tasarısından çıkarılmış bulunan maddeler ve hükümler gözönünde bulundurularak yeniden düzenlenmiştir.

Bu düzenlemede «Her yıl Eylül ayının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılış konuşmasını yapmak,», «Anayasa Mahkemesinde iptal kararının yeniden incelenmesini istemek,», «Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin ertelenmesini istemek,», «Tüzükleri imzalamak ve yayımlamak,», «Ölüm cezalarının infazına karar vermek veya özel af yetkisine dayanarak ölüm cezasını müebbed ağır hapis cezasına çevirmek,», «Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Genel Müdürü ile üç yönetim kurulu üyesini atamak,», «.Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Başkanını seçmek,», «Diyanet İşleri Başkanını seçmek,» şeklindeki hükümler madde metninden çıkarılmıştır. «Tüzükleri imzalamak ve yayımlamak,» hükmü tüzüklerle ilgili özel bir madde olması ve esasen tüzüklerin de kararname ile yürürlüğe konulması dikkate alınarak madde metninde «kararnameleri imzalamak» görev ve yetkisi de bulunduğundan, bu sebeplerle tüzüklere ilişkin bu hüküm ile ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek görevi, Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkilerini genel olarak düzenleyen 87 nci maddeye eklenmiş bulunduğundan bu hüküm madde metninden çıkarılmıştır.

Ayrıca, Danışma Meclisi tarafından kabul edilmiş olan maddede yeralan «Gerekli gördüğü hallerde Bakanlar Kurulunu başkanlığı altında toplantıya çağırmak» şeklindeki hüküm «Gerekli gördüğü hallerde Bakanlar Kuruluna başkanlık etmek veya Bakanlar Kurulunu başkanlığı altında toplantıya çağırmak» şeklinde dönüştürülmüş ve terim birliğini sağlamak amacıyla Danışma Meclisince kabul edilen madde metninde yeralan «Bakanlar Kurulu ile birlikte olağanüstü hal ilan etmek, olağanüstü hallerde "Bakanlar Kurulu ile birlikte kanun kuvvetinde kararname çıkarmak» şeklindeki hükümler «Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu kararıyla sıkıyönetim veya olağanüstü hal ilan etmek ve kanun hükmünde kararname çıkarmak» şeklinde değiştirilmiştir.

Diğer yönden Anayasanın 131 inci maddesiyle Yükseköğretim üst kuruluşları düzenlenmiş bulunduğundan, maddeye «Yükseköğretim Kurulu üyelerini seçmek» hükmü de getirilmiştir.

Madde bu şekilde değiştirilmek ve redaksiyona tabi tutulmak suretiyle 104 üncü madde olarak düzenlenmiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri

(1. Dönem, 7. Cilt, 118. Birleşim, Sayfa:377-379)

BAŞKAN — Buyurun.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Sayın Başkanım, Cumhurbaşkanının yargı ile ilgili görevlerinde, «Cumhuriyet Başsavcısını seçmek» diyor. O ibare «Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı» şeklinde olacak.

HÂKİM KIDEMLİ ALBAY İSMET ONUR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — Esas maddesinde belirtilecek.

BAŞKAN — Öyle, esas maddesinde, «Cumhuriyet Başsavcısı» olarak geçiyor.

HAVA HÂKİM KIDEMLİ ALBAY ZEKİ GÜNGÖR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — Sayın Başkanım, Yargıtayın bünyesi içerisinde, «Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı»; Yüce Divana gittiğinde, «Cumhuriyet Başsavcısı» deniyor. Burada, hem «Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı», hem de «Yargıtay Cumhuriyet Başsavcıvekili» dememiz gerekiyor.

BAŞKAN — O zaman her ikisinin baş kısmına «Yargıtay» kelimesi ilave edilecek.

HAVA HÂKİM KIDEMLİ ALBAY ZEKİ GÜNGÖR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — Evet, her ikisine de ilave etmemiz gerekecek.

BAŞKAN — Yargı ile ilgili fıkrayı yeniden okuyunuz.

«Anayasa Mahkemesi üyelerini, Danıştay üyelerinin dörtte birini, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcıvekilini, Askerî Yargıtay üyelerini, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi üyelerini, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerini seçmek.»

BAŞKAN — Yasama ile ilgili görevleri arasında, Danışma Meclisinin kabul ettiği metinde, «Her yıl eylül ayının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılış konuşmasını yapmak» vardı; onu çıkarmıştık.

«Her yıl Eylül ayının ilk günü gerekirse yahut da arzu ettiği takdirde, Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılış konuşmasını yapmak» şeklinde arzusuna tabi bıraksak onu, «Arzu ettiği takdirde, her yıl eylül ayının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinde açılış konuşmasını yapmak» desek?...

HAVA HÂKİM KIDEMLİ ALBAY ZEKİ GÜNGÖR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — «Gerekli gördüğü takdirde.»

BAŞKAN — «Gerekli gördüğü takdirde» ibaresini oraya, baş kısmına ilave edelim.

Bu şekliyle yeniden okutuyorum :

«A - Yasamayla ilgili olanlar : Gerekli gördüğü takdirde, her yıl eylül ayının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılış konuşmasını yapmak.»

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — «Her yasama yılı başında» desek?..

BAŞKAN — Eylül ayının birinci günü toplanıyor da ondan; ama «her yasama yılı başında» da denebilir.

ORHAN DÜLGERLER (Kanunlar Müdürü) — Efendim, yasama yılıyla eylül ayı birbirini tutmayabilir, bazen açılış gecikebilir.

BAŞKAN — Yasama yılı daha doğru.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Çünkü, eylülde toplantı halinde olmayabilirler.

BAŞKAN — O zorunlu da Anayasaya göre; karar alırlar, ağustosta toplanırlar; iki ay tatil yapar; çok şey vardır...

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Erken seçim olur... Oraya, «seçim tarihinin bittiği ay» dersek...

BAŞKAN — Yasama yılıdır esas, 1 eylül değil. «Gerekli gördüğü takdirde her yasama yılının ilk günü» demeliyiz. Tatile girmişlerse, o yasama yılı olmaz. Meclis seçime gitmişse, bekler. Yasama yılı değil de... Mesela haziranda tatile girdiler, 1 eylül de toplanması lazım; birçok kişi karar alıp, «Bu sene yasama yılını ağustosta başlatalım» derlerse, o zaman ne olacak?

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — «Eylül» kelimesini yazmazsak kolay olur; «Yasama yılının ilk günü»; dersek daha iyi olacak.

ORHAN DÜLGERLER (Kanunlar Müdürü) — Efendim, «her» kelimesi kaldırılarak, «Gerekli gördüğü takdirde yasama yılının ilk günü» denmesi daha uygun olmaz mı?

BAŞKAN — «Her» kelimesi yok, koymadık.

ORHAN DÜLGERLER (Kanunlar Müdürü) — Efendim, «Gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılış konuşmasını yapmak.»

BAŞKAN — Tamam, o kısım ilave edilecek. 104 üncü madde üzerinde söz almak isteyen var mı?

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — «Türkiye Büyük Millet Meclisinin» değil; «Türkiye Büyük Millet Meclisinde», olması lazım; konuşmayı orada yapacak. Açılış konuşmasını televizyonda da yapabilir.

BAŞKAN — «Meclisinde» olacak.

ORHAN DÜLGERLER (Kanunlar Müdürü) — Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılış konuşması ama...

BAŞKAN — «Meclisinde»; yani Türkiye Büyük Millet Meclisinde bir açılış konuşması yapacak.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — «Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılış konuşması», denince, o konuşmanın Mecliste olacağı anlaşılıyor.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Anlaşılmayabilir de... Şimdi diyelim ki, belirli bir hafta başlayacak; o hafta, ilgili yerde açılıyor; ayrıca, televizyonda da, o gün açılmış gibi söylüyor. Bu, Mecliste konuşmadır; Meclisin açılış konuşması değil.

BAŞKAN — Doğru ya, başka yerde de konuşabilir; verir bir beyanat, «bunu televizyonda verin» der. Öyle değil; Mecliste yapacak açılış konuşmasını.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Sayın Başkanım, «Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılış konuşması.»

«Türkiye Büyük Millet Meclisinde açılış konuşması» dediğimiz zaman...

BAŞKAN — «Türkiye Büyük Millet Meclisinde, Meclisin açılış konuşmasını yapmak» da denebilir.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — İki defa tekrarlamamak için böyle arz etmiştim.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Efendim, çok affedersiniz, Türkiye, Büyük Millet Meclisinin açılış konuşması bu. Gidip de, herhalde kabzımalların açılış konuşmasını yapmayacak; tabiî ki, Mecliste açılış konuşmasını yapacak efendim. Yani, şimdi bunun münakaşaya değer tarafını göremiyorum.

BAŞKAN — Değmez tabiî.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Ama, Meclisin bizzat açılış toplantısında konuşmak mecburiyeti var efendim.

ORAMİRAL NEJAT TÜMER — Zaten, metnin başında «yasama yılının ilk günü» dediğine göre, Meclisin açılış konuşması olacak.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — O halde, Meclisin açılış konuşmasını yapacak.

BAŞKAN — 104 üncü madde üzerinde başka söz almak isteyen var mı? Yok.

Maddeyi oylarınıza sunuyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik

D. Görev ve yetkileri

MADDE 104- Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Yürütme yetkisi Cumhurbaşkanına aittir.

Cumhurbaşkanı, Devlet başkanı sıfatıyla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını temin eder.

Gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinde açılış konuşmasını yapar.

Ülkenin iç ve dış siyaseti hakkında Meclise mesaj verir.

Kanunları yayımlar.

Kanunları tekrar görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir.

Kanunların, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesiyle Anayasa Mahkemesinde iptal davası açar.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ile bakanları atar ve görevlerine son verir.

Üst kademe kamu yöneticilerini atar, görevlerine son verir ve bunların atanmalarına ilişkin usul ve esasları Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenler.

Yabancı devletlere Türkiye Cumhuriyetinin temsilcilerini gönderir, Türkiye Cumhuriyetine gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul eder.

Milletlerarası andlaşmaları onaylar ve yayımlar.

Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları gerekli gördüğü takdirde halkoyuna sunar.

Milli güvenlik politikalarını belirler ve gerekli tedbirleri alır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil eder.

Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verir.

Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebiyle kişilerin cezalarını hafifletir veya kaldırır.

Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleriyle dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevler Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenemez. Anayasada münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz.

Kanunda açıkça düzenlenen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kanunlarda farklı hükümler bulunması halinde, kanun hükümleri uygulanır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin aynı konuda kanun çıkarması durumunda, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükümsüz hale gelir.

Cumhurbaşkanı, kanunların uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilir.

Kararnameler ve yönetmelikler, yayımdan sonraki bir tarih belirlenmemişse, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girer.

Cumhurbaşkanı, ayrıca Anayasada ve kanunlarda verilen seçme ve atama görevleri ile diğer görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi

MADDE 9- 2709 sayılı Kanunun 104 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"MADDE 104- Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Yürütme yetkisi Cumhurbaşkanına aittir.

Cumhurbaşkanı, Devlet başkanı sıfatıyla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını temin eder.

Gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinde açılış konuşmasını yapar.

Ülkenin iç ve dış siyaseti hakkında Meclise mesaj verir.

Kanunları yayımlar.

Kanunları tekrar görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir.

Kanunların, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesi ile Anayasa Mahkemesinde iptal davası açar.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ile bakanları atar ve görevlerine son verir.

Üst düzey kamu yöneticilerini atar ve görevlerine son verir.

Yabancı devletlere Türkiye Cumhuriyetinin temsilcilerini gönderir, Türkiye Cumhuriyetine gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul eder.

Milletlerarası andlaşma akdeder ve yayımlar.

Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları gerekli gördüğü takdirde halkoyuna sunar.

Milli güvenlik politikalarını belirler ve gerekli tedbirleri alır.

Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil eder.

Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verir.

Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebi ile kişilerin cezalarını hafifletir veya kaldırır.

Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleriyle dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevler Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenemez. Anayasada münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Kanunda açıkça düzenlenen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kanunlarda farklı hükümler bulunması halinde kanun hükümleri uygulanır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin aynı konuda kanun çıkarması durumunda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükümsüz hale gelir.

Cumhurbaşkanı, kanunların uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilir.

Kararnameler ve yönetmelikler, yayımdan sonraki bir tarih belirlenmemişse, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girer.

Cumhurbaşkanı ayrıca Anayasada ve kanunlarda verilen seçme ve atama görevleri ile diğer görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır.”

Teklifin Madde Gerekçesi

MADDE 9- Maddeyle; Cumhurbaşkanının Devletin başı olduğu, yürütme yetkisinin Cumhurbaşkanına ait olduğu; yürütme yetkisine dayanarak, Cumhurbaşkanı yardımcıları, bakanlar ve üst düzey kamu görevlilerini atamaya yetkili olduğu düzenlenmektedir.

Öte yandan, Cumhurbaşkanının genel siyasetin yürütülmesinde yürütme yetkisi ile ilgili olarak ihtiyaç duyduğu konularda kararname çıkarabileceği öngörülmektedir. Bu düzenlemeyle kararnamelerin, yürütmenin ihtiyacını karşılaması sağlanmakta; temel hak ve hürriyetler ile siyasi hak ve hürriyetler düzenleme alanı dışında bırakılarak, kanunlarda kararname konusu ile aynı konuda farklı hüküm bulunması halinde kanunun uygulanacağı hükme bağlanmaktadır.

Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 9'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 8'inci madde olarak ve maddeyle değiştirilmesi öngörülen 2709 sayılı Kanunun 104'üncü maddesinin; dokuzuncu fıkrası Anayasa'nın diğer maddelerinde bulunan düzenlemeye uyum sağlamak amacıyla üst kademe kamu yöneticilerinin atanmalarına ilişkin usul ve esaslar düzenlenerek, onbirinci fıkrasında yer alan "andlaşma akdeder" ibaresi "andlaşmaları onaylar" şeklinde değiştirilerek, ondördüncü fıkrasına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığının temsiline ilişkin hükmün 117'nci maddenin birinci fıkrasına uyumu sağlanmak ve oluşabilecek tereddütleri önlemek amacıyla "Türkiye Büyük Millet Meclisi adına" ibareleri eklenmek suretiyle,… kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 8- 2709 sayılı Kanunun 104 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "MADDE 104- Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Yürütme yetkisi Cumhurbaşkanına aittir. Cumhurbaşkanı, Devlet başkanı sıfatıyla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını temin eder. Gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinde açılış konuşmasını yapar. Ülkenin iç ve dış siyaseti hakkında Meclise mesaj verir. Kanunları yayımlar. Kanunları tekrar görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. Kanunların, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesiyle Anayasa Mahkemesinde iptal davası açar. Cumhurbaşkanı yardımcıları ile bakanları atar ve görevlerine son verir. Üst kademe kamu yöneticilerini atar, görevlerine son verir ve bunların atanmalarına ilişkin usul ve esasları Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenler. Yabancı devletlere Türkiye Cumhuriyetinin temsilcilerini gönderir, Türkiye Cumhuriyetine gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul eder. Milletlerarası andlaşmaları onaylar ve yayımlar.

Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları gerekli gördüğü takdirde halkoyuna sunar.

Milli güvenlik politikalarını belirler ve gerekli tedbirleri alır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil eder.

Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verir.

Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebiyle kişilerin cezalarını hafifletir veya kaldırır.

Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleriyle dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevler Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenemez. Anayasada münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Kanunda açıkça düzenlenen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kanunlarda farklı hükümler bulunması halinde, kanun hükümleri uygulanır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin aynı konuda kanun çıkarması durumunda, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükümsüz hale gelir.

Cumhurbaşkanı, kanunların uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilir.

Kararnameler ve yönetmelikler, yayımdan sonraki bir tarih belirlenmemişse, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girer.

Cumhurbaşkanı, ayrıca Anayasada ve kanunlarda verilen seçme ve atama görevleri ile diğer görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır.”

E. Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu

MADDE 105. — (Değişik: 21/1/2017-6771/9. md.)

Cumhurbaşkanı hakkında, bir suç işlediği iddiasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasi partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her siyasi parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclis Başkanlığına sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona bir aylık yeni ve kesin bir süre verilir.

Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımından itibaren on gün içinde Genel Kurulda görüşülür. Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının üçte ikisinin gizli oyuyla Yüce Divana sevk kararı alabilir. Yüce Divan yargılaması üç ay içinde tamamlanır, bu sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak üzere üç aylık ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır.

Hakkında soruşturma açılmasına karar verilen Cumhurbaşkanı, seçim kararı alamaz.

Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen Cumhurbaşkanının görevi sona erer.

Cumhurbaşkanının görevde bulunduğu sürede işlediği iddia edilen suçlar için görevi bittikten sonra da bu madde hükmü uygulanır.

Maddenin İlk Hâli
E. Sorumluluk ve sorumsuzluk hali **MADDE 105. —** Cumhurbaşkanının, Anayasa ve diğer kanunlarda Başbakan ve ilgili bakanın imzalarına gerek olmaksızın tek başına yapabileceği belirtilen işlemleri dışındaki bütün kararları, Başbakan ve ilgili bakanlarca imzalanır; bu kararlardan Başbakan ve ilgili bakan sorumludur. Cumhurbaşkanının resen imzaladığı kararlar ve emirler aleyhine Anayasa Mahkemesi dahil, yargı mercilerine başvurulamaz. Cumhurbaşkanı, vatana ihanetten dolayı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte birinin teklifi üzerine, üye tamsayısının en az dörtte üçünün vereceği kararla suçlandırılır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
E. Sorumsuzluğu **MADDE 113. —** Cumhurbaşkanı, görevleri ile ilgili işlemlerden sorumlu değildir; bu sebeple Cumhurbaşkanının bütün kararları, Başbakan ve ilgili bakanlarca imzalanır. Bu kararlardan Başbakan ve ilgili bakan sorumludur. Cumhurbaşkanının Anayasanın ilgili maddelerinde gösterilen şartlara uyarak tek başına imzalayacağı kararları ise şunlardır : a) Yasama ile ilgili olanlar : Türkiye Büyük Millet Meclisini gerektiğinde toplantıya çağırmak, Kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasaya şekil ve esas bakımından aykırı oldukları gerekçesiyle Anayasa Mahkemesinde iptal davası açmak, Anayasa Mahkemesinden iptal kararının yeniden incelenmesini istemek, Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin ertelenmesini istemek, Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin yenilenmesine karar vermek, b) Yürütme alanına ilişkin olanlar : Başbakanı atamak, Gerekli gördüğü hallerde Bakanlar Kurulunu toplantıya çağırmak, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar vermek, Millî Güvenlik Kurulunu toplantıya çağırmak, Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebiyle belirli kişilerin cezalarını hafifletmek veya kaldırmak,

İdam cezasını müebbed ağır hapis cezasına çevirmek,

Üniversite rektörlerini seçmek,

c) Yargı ile ilgili olanlar :

Anayasa Mahkemesi üyelerini, Danıştay üyelerinin dörtte birini, Cumhuriyet Başsavcısı ve Vekilini, Askerî Yargıtay üyelerini, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi üyelerini, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tabiî üyeleri dışındaki üyelerini seçmek.

F. Sorumluluğu

MADDE 114. — Cumhurbaşkanı, vatan hainliğinden dolayı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte birinin teklifi üzerine, üye tamsayısının en az üçte ikisinin vereceği kararla suçlandırılabilir.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 113

Sorumsuzluğu

Devlet Başkanının parlamenter rejimindeki sorumsuzluğu ilkesinin nasıl uygulanacağı bu maddede düzenlenmiştir. Devlet Başkanının görevi sırasında Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde vatan hainliği dışında (Madde 115) herhangi bir sorumluluğu yoktur. Diğer taraftan parlamenter sistemde sorumsuz olan bir kişiye yetki verilemez. Bundan dolayı Devlet Başkanının kararlarının uygulanabilmesi için Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde işlemin sorumluluğunu kabul edip savunacak «birinin» bulunması gerekir. Bu da Başbakan ve ilgili Bakandır. Her ikisi veya gerektiğinde bütün Bakanlar Kurulunun Devlet Başkanının kararlarını imzamaları gerekir. Esasen bu zorunluluktan dolayı kararlar Bakanlar Kurulu veya Bakan tarafından alınır ve Devlet Başkanı tarafından imzalanır.

Cumhurbaşkanının sorumluluk getirmeyen kararlardan hangilerini tek başına imzalayarak uygulatabileceği, yani istisnalar, Anayasada açıkça belirtilmiştir.

MADDE — 114

Sorumluluğu

Cumhurbaşkanının sorumluluğu, vatan hainliği dolayısıyladır; eski metinde bir değişiklik yoktur.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

E. Sorumsuzluk ve sorumluluk hali

MADDE 105. — Cumhurbaşkanının, Anayasa ve diğer kanunlarda Başbakan ve ilgili bakanın imzalarına gerek olmaksızın tek başına yapabileceği belirtilen işlemleri dışındaki bütün kararları, Başbakan ve ilgili bakanlarca imzalanır; bu kararlardan Başbakan ve ilgili bakan sorumludur.

Cumhurbaşkanının resen imzaladığı kararlar ve emirler aleyhine Anayasa Mahkemesi dahil, yargı mercilerine başvurulamaz.

Cumhurbaşkanı, vatana ihanetten dolayı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte birinin teklifi üzerine, üye tamsayısının en az dörtte üçünün vereceği kararla suçlandırılır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 105

Danışma Meclisi tarafından kabul edilmiş bulunan Cumhurbaşkanlığının sorumsuzluğuna ilişkin 113 üncü madde ile sorumluluğunu belirleyen 114 üncü madde birleştirilerek 105 inci madde olarak düzenlenmiştir.

Bu düzenlemede Cumhurbaşkanının tek başına imzalayacağı kararların ayrıca sayılmasında zorunluluk görülmemiştir. Diğer yönden, Cumhurbaşkanının sorumlu tutulabilmesi için üye tamsayısının en az üçte ikisi ibaresi, üye tamsayısının en az dörtte üçü şeklinde değiştirilmiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri

(1. Dönem, 7. Cilt, 118. Birleşim, Sayfa 379)

Konsey görüşmelerinde, "Sorumsuzluk ve sorumluluk hali" olan madde başlığının "Sorumluluk ve sorumsuzluk hali" olarak değiştirilmesine karar verilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
E. Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu **MADDE 105-** Cumhurbaşkanı hakkında, bir suç işlediği iddiasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir. Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasi partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her siyasi parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclis Başkanlığına sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona bir aylık yeni ve kesin bir süre verilir. Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımından itibaren on gün içinde Genel Kurulda görüşülür. Türkiye Büyük Millet Meclisi, üye tamsayısının üçte ikisinin gizli oyuyla Yüce Divana sevk kararı alabilir. Yüce Divan yargılaması üç ay içinde tamamlanır, bu sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak üzere üç aylık ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır. Hakkında soruşturma açılmasına karar verilen Cumhurbaşkanı, seçim kararı alamaz. Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen Cumhurbaşkanının görevi sona erer. Cumhurbaşkanının görevde bulunduğu sürede işlediği iddia edilen suçlar için görevi bittikten sonra da bu madde hükmü uygulanır.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 10- 2709 sayılı Kanunun 105 inci maddesi başlığı ile birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "E. Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu Madde 105- Cumhurbaşkanı hakkında, bir suç işlediği iddiasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasî partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her siyasi parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclis Başkanlığına sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona bir aylık yeni ve kesin bir süre verilir.

Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımından itibaren on gün içinde Genel Kurulda görüşülür. Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının üçte ikisinin gizli oyuyla Yüce Divana sevk kararı alabilir. Yüce Divan yargılaması üç ay içerisinde tamamlanır, bu sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak üzere üç aylık ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır.

Hakkında soruşturma açılmasına karar verilen Cumhurbaşkanı seçim kararı alamaz.

Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen Cumhurbaşkanının görevi sona erer.

Cumhurbaşkanının görevde bulunduğu sürede işlediği iddia edilen suçlar için görevi bittikten sonra da bu madde hükmü uygulanır.”

Teklifin Madde Gerekçesi

MADDE 10- Maddeyle, Cumhurbaşkanının herhangi bir suç işlediği iddiasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından üye tam sayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması talebi, üye tamsayısının beşte üçünün oyuyla soruşturma açılmasına karar verilmesi ve üye tam sayısının üçte ikisinin gizli oyu ile Yüce Divanda yargılanması kararının verilebilmesi hükme bağlanmaktadır. Yüce Divan tarafından seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen Cumhurbaşkanının görevinin sona ereceği düzenlenmektedir.

Diğer yandan, Cumhurbaşkanının görevde bulunduğu sürede işlediği iddia edilen suçlar için görevi bittikten sonra da bu madde hükümlerinin uygulanması hüküm altına alınmaktadır.

Anayasa Komisyonu Raporu

…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi’nin; …

- Çerçeve 10’uncu maddesi oluşturulan teselsül sebebiyle çerçeve 9’uncu madde olarak aynen,… kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 9- 2709 sayılı Kanunun 105 inci maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "E. Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu MADDE 105- Cumhurbaşkanı hakkında, bir suç işlediği iddiasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir. Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasi partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her siyasi parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclis Başkanlığına sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona bir aylık yeni ve kesin bir süre verilir. Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımından itibaren on gün içinde Genel Kurulda görüşülür. Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının üçte ikisinin gizli oyuyla Yüce Divana sevk kararı alabilir. Yüce Divan yargılaması üç ay içinde tamamlanır, bu sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak üzere üç aylık ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır. Hakkında soruşturma açılmasına karar verilen Cumhurbaşkanı, seçim kararı alamaz. Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen Cumhurbaşkanının görevi sona erer. Cumhurbaşkanının görevde bulunduğu sürede işlediği iddia edilen suçlar için görevi bittikten sonra da bu madde hükmü uygulanır."

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

F. Cumhurbaşkanı yardımcıları, Cumhurbaşkanına vekâlet ve bakanlar

MADDE 106. — (Değişik: 21/1/2017-6771/10. md.)

Cumhurbaşkanı, seçildikten sonra bir veya daha fazla Cumhurbaşkanı yardımcısı atayabilir.

Cumhurbaşkanlığı makamının herhangi bir nedenle boşalması halinde, kırkbeş gün içinde Cumhurbaşkanı seçimi yapılır. Yenisi seçilene kadar Cumhurbaşkanı yardımcısı Cumhurbaşkanlığına vekâlet eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır. Genel seçime bir yıl veya daha az kalmışsa Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimi de Cumhurbaşkanı seçimi ile birlikte yenilenir. Genel seçime bir yıldan fazla kalmışsa seçilen Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi seçim tarihine kadar görevine devam eder. Kalan süreyi tamamlayan Cumhurbaşkanı açısından bu süre dönemden sayılmaz. Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerinin yapılacağı tarihte her iki seçim birlikte yapılır.

Cumhurbaşkanının hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde, Cumhurbaşkanı yardımcısı Cumhurbaşkanına vekâlet eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olanlar arasından Cumhurbaşkanı tarafından atanır ve görevden alınır. Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, 81 inci maddede yazılı şekilde Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde andiçerler. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan olarak atanırlarsa üyelikleri sona erer.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, Cumhurbaşkanına karşı sorumludur. Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında görevleriyle ilgili suç işledikleri iddiasıyla, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasi partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından, her siyasi parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclis Başkanlığına sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona bir aylık yeni ve kesin bir süre verilir.

Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır ve dağıtımından itibaren on gün içinde Genel Kurulda görüşülür. Türkiye Büyük Millet Meclisi, üye tamsayısının üçte ikisinin gizli oyuyla Yüce Divana sevk kararı alabilir. Yüce Divan yargılaması üç ay içinde tamamlanır, bu sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak üzere üç aylık ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır.

Bu kişilerin görevde bulundukları sürede, görevleriyle ilgili işledikleri iddia edilen suçlar bakımından, görevleri bittikten sonra da beşinci, altıncı ve yedinci fıkra hükümleri uygulanır.

Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakanın görevi sona erer.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, görevleriyle ilgili olmayan suçlarda yasama dokunulmazlığına ilişkin hükümlerden yararlanır.

Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri, teşkilat yapısı ile merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir.

Maddenin İlk Hâli
F. Cumhurbaşkanına vekillik etme **MADDE 106. —** Cumhurbaşkanının hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde, görevine dönmesine kadar, ölüm, çekilme veya başka bir sebeple Cumhurbaşkanlığı makamının boşalması halinde de yenisi seçilinceye kadar, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Cumhurbaşkanlığına vekillik eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
G. Cumhurbaşkanına vekillik etme **MADDE 115. —** Cumhurbaşkanının hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde, görevine dönmesine kadar; ölüm, çekilme veya başka bir sebeple Cumhurbaşkanlığı makamının boşalması halinde de yenisi seçilinceye kadar, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Cumhurbaşkanlığına vekillik eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 115 *Cumhurbaşkanına vekillik etme* Cumhurbaşkanına, gerekli hallerde, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanının vekillik etmesi ilkesi getirilmektedir ve vekil, Cumhurbaşkanına ait bütün yetkileri kullanmaktadır.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
F. Cumhurbaşkanına vekillik etme **MADDE 106 —** Danışma Meclisi metninin 115 inci maddesi 106 ncı madde olarak aynen kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik

F. Cumhurbaşkanı yardımcıları, Cumhurbaşkanına vekâlet ve bakanlar

MADDE 106- Cumhurbaşkanı, seçildikten sonra bir veya daha fazla Cumhurbaşkanı yardımcısı atayabilir.

Cumhurbaşkanlığı makamının herhangi bir nedenle boşalması halinde, kırkbeş gün içinde Cumhurbaşkanı seçimi yapılır. Yenisi seçilene kadar Cumhurbaşkanı yardımcısı Cumhurbaşkanlığına vekâlet eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır. Genel seçime bir yıl veya daha az kalmışsa Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimi de Cumhurbaşkanı seçimi ile birlikte yenilenir. Genel seçime bir yıldan fazla kalmışsa seçilen Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi seçim tarihine kadar görevine devam eder. Kalan süreyi tamamlayan Cumhurbaşkanı açısından bu süre dönemden sayılmaz. Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerinin yapılacağı tarihte her iki seçim birlikte yapılır.

Cumhurbaşkanının hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde, Cumhurbaşkanı yardımcısı Cumhurbaşkanına vekâlet eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olanlar arasından Cumhurbaşkanı tarafından atanır ve görevden alınır. Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, 81 inci maddede yazılı şekilde Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde andiçerler. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan olarak atanırlarsa üyelikleri sona erer.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, Cumhurbaşkanına karşı sorumludur. Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında görevleriyle ilgili suç işledikleri iddiasıyla, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasi partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından, her siyasi parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclis Başkanlığına sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona bir aylık yeni ve kesin bir süre verilir.

Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır ve dağıtımından itibaren on gün içinde Genel Kurulda görüşülür. Türkiye Büyük Millet Meclisi, üye tamsayısının üçte ikisinin gizli oyuyla Yüce Divana sevk kararı alabilir. Yüce Divan yargılaması üç ay içinde tamamlanır, bu sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak üzere üç aylık ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır.

Bu kişilerin görevde bulundukları sürede, görevleriyle ilgili işledikleri iddia edilen suçlar bakımından, görevleri bittikten sonra da beşinci, altıncı ve yedinci fıkra hükümleri uygulanır.

Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakanın görevi sona erer.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, görevleriyle ilgili olmayan suçlarda yasama dokunulmazlığına ilişkin hükümlerden yararlanır.

Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri, teşkilat yapısı ile merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi

MADDE 11- 2709 sayılı Kanunun 106 ncı maddesi başlığı ile birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"F. Cumhurbaşkanı yardımcıları, Cumhurbaşkanına vekâlet ve bakanlar

MADDE 106- Cumhurbaşkanı, seçildikten sonra bir veya daha fazla Cumhurbaşkanı yardımcısı atayabilir.

Cumhurbaşkanlığı makamının herhangi bir nedenle boşalması halinde kırkbeş gün içinde Cumhurbaşkanı seçimi yapılır. Yenisi seçilene kadar Cumhurbaşkanı Yardımcısı Cumhurbaşkanlığına vekâlet eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır. Genel seçime bir yıl ve daha az kalmışsa Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimi de Cumhurbaşkanı seçimi ile birlikte yenilenir. Genel seçime bir yıldan fazla kalmışsa seçilen Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi seçim tarihine kadar görevine devam eder. Kalan süreyi tamamlayan Cumhurbaşkanı açısından bu süre dönemden sayılmaz. Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerinin yapılacağı tarihte her iki seçim birlikte yapılır.

Cumhurbaşkanının hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde, Cumhurbaşkanı Yardımcısı Cumhurbaşkanına vekâlet eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, Cumhurbaşkanı tarafından atanır ve görevden alınır. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakan olarak atanırlarsa üyelikleri sona erer.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, Cumhurbaşkanına karşı sorumludur. Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında görevleri ile ilgili suç işledikleri iddiasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasî partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her siyasî parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclis Başkanlığına sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona bir aylık yeni ve kesin bir süre verilir.

Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımından itibaren on gün içinde Genel Kurulda görüşülür. Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının üçte ikisinin gizli oyuyla Yüce Divana sevk kararı alabilir. Yüce Divan yargılaması üç ay içerisinde tamamlanır, bu sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak üzere üç aylık ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır.

Bu kişilerin görevde bulunduğu sürede işlediği iddia edilen suçlar için görevi bittikten sonra da bu madde hükmü uygulanır.

Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakanın görevi sona erer.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, göreviyle ilgili olmayan suçlarda yasama dokunulmazlığına ilişkin hükümlerden yararlanır.

Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri ile teşkilât yapısı Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenir.”

Teklifin Madde Gerekçesi

MADDE 11- Maddeyle; Cumhurbaşkanı yardımcıları, Cumhurbaşkanına vekâlet ve bakanlar hakkında düzenleme yapılmaktadır.

Yürütmede istikrarın korunması açısından yasama ve yürütme seçimlerinin birlikte yapılması esası benimsenerek, Cumhurbaşkanlığı makamının boşalması halinde seçimlerin hangi şartlarda yapılacağı düzenlenmektedir.

Yetki ve sorumluluk dengesi açısından Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların Cumhurbaşkanı tarafından atanacağı ve görevden alınacağı,

Cumhurbaşkanına karşı sorumlu olacağı, Meclis üyelerinin yürütmede görev almaları halinde üyeliklerinin düşeceği hükme bağlanmaktadır. Ayrıca, Cumhurbaşkanı yardımcıları ile bakanların soruşturma usullerine maddede yer verilmektedir.

Maddeyle, Bakanlıkların kurulmasının, kaldırılmasının, görevlerinin, yetkilerinin ve teşkilât yapılarının Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenmesi hükme bağlanmaktadır.

Anayasa Komisyonu Raporu

…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; …

- Çerçeve 11'inci maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 10'uncu madde olarak ve maddeyle değiştirilmesi öngörülen 2709 sayılı Kanun'un 106'ncı maddesinin; dördüncü fıkrasında yer alan "ve bakanlar," ibaresinden sonra gelmek üzere, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olmaları gerektiğine ilişkin hüküm ilave edilmesi ve yeminlerinin düzenlenmesi amacıyla "milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olanlar arasından" ibareleri eklenerek, sekizinci fıkrası Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların görevlerinin bitmesinden sonra sadece görevlerine ilişkin suçlar bakımından Yüce Divanda yargılanacaklarına açıklık getirmek amacıyla değiştirilerek ve son fıkrasında yer alan "ile teşkilât yapısı" ibaresi ",teşkilât yapısı ile merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması" şeklinde değiştirilmek suretiyle,… kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 10- 2709 sayılı Kanunun 106 ncı maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"F. Cumhurbaşkanı yardımcıları, Cumhurbaşkanına vekâlet ve bakanlar

MADDE 106- Cumhurbaşkanı, seçildikten sonra bir veya daha fazla Cumhurbaşkanı yardımcısı atayabilir.

Cumhurbaşkanlığı makamının herhangi bir nedenle boşalması halinde, kırkbeş gün içinde Cumhurbaşkanı seçimi yapılır. Yenisi seçilene kadar Cumhurbaşkanı yardımcısı Cumhurbaşkanlığına vekâlet eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır. Genel seçime bir yıl veya daha az kalmışsa Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimi de Cumhurbaşkanı seçimi ile birlikte yenilenir. Genel seçime bir yıldan fazla kalmışsa seçilen Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi seçim tarihine kadar görevine devam eder. Kalan süreyi tamamlayan Cumhurbaşkanı açısından bu süre dönemden sayılmaz. Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerinin yapılacağı tarihte her iki seçim birlikte yapılır.

Cumhurbaşkanının hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde, Cumhurbaşkanı yardımcısı Cumhurbaşkanına vekâlet eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olanlar arasından Cumhurbaşkanı tarafından atanır ve görevden alınır. Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, 81 inci maddede yazılı şekilde Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde andiçerler. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan olarak atanırlarsa üyelikleri sona erer.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, Cumhurbaşkanına karşı sorumludur. Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında görevleriyle ilgili suç işledikleri iddiasıyla, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasi partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından, her siyasi parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclis Başkanlığına sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona bir aylık yeni ve kesin bir süre verilir.

Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır ve dağıtımından itibaren on gün içinde Genel Kurulda görüşülür. Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının üçte ikisinin gizli oyuyla Yüce Divana sevk kararı alabilir. Yüce Divan yargılaması üç ay içinde tamamlanır, bu sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak üzere üç aylık ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır.

Bu kişilerin görevde bulundukları sürede, görevleriyle ilgili işledikleri iddia edilen suçlar bakımından, görevleri bittikten sonra da beşinci, altıncı ve yedinci fıkra hükümleri uygulanır. Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakanın görevi sona erer.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, görevleriyle ilgili olmayan suçlarda yasama dokunulmazlığına ilişkin hükümlerden yararlanır.

Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri, teşkilat yapısı ile merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir.”

SON HÂLİ

G. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği
MADDE 107. — (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

Maddenin İlk Hâli
G. Cumhurbaşkanı Genel Sekreterliği **MADDE 107. —** Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğinin kuruluşu, teşkilât ve çalışma esasları, personel atama işlemleri Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
Danışma Meclisince hazırlanan metinde bu husus düzenlenmemiştir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
G. Cumhurbaşkanı Genel Sekreterliği **MADDE 107. —** Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğinin kuruluşu, teşkilât ve çalışma esasları, personel atama işlemleri Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde — 107 Danışma Meclisinin kabul ettiği metinde bulunmayan Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği kenar başlıklı madde, 107 nci madde olarak Anayasa metnine eklenmiştir. Böylece Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğinin kuruluş, teşkilat ve çalışma esasları ile personel işlemlerinin Cumhurbaşkanı kararnamesiyle düzenlenmesi imkânı getirilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
G. Cumhurbaşkanı Genel Sekreterliği **MADDE 107.-** (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19- 2709 sayılı Kanunun; … E) … 107 [nci], … madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak… değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16- 2709 sayılı Kanunun; … E) … 107 [nci], … madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

H. Devlet Denetleme Kurulu

MADDE 108. — (Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) İdarenin hukuka uygunluğunun, düzenli ve verimli şekilde yürütülmesinin ve geliştirilmesinin sağlanması amacıyla, Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak kurulan Devlet Denetleme Kurulu, Cumhurbaşkanının isteği üzerine, tüm kamu kurum ve kuruluşlarında ve sermayesinin yarısından fazlasına bu kurum ve kuruluşların katıldığı her türlü kuruluşta, kamu kurumu niteliğinde olan meslek kuruluşlarında, her düzeydeki işçi ve işveren meslek kuruluşlarında, kamuya yararlı derneklerle vakıflarda, her türlü idari soruşturma, inceleme, araştırma ve denetlemeleri yapar.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Yargı organları, Devlet Denetleme Kurulunun görev alanı dışındadır.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Devlet Denetleme Kurulunun Başkan ve üyeleri, Cumhurbaşkanınca atanır.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Devlet Denetleme Kurulunun işleyişi, üyelerinin görev süresi ve diğer özlük işleri, Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir.

Maddenin İlk Hâli
H. Devlet Denetleme Kurulu **MADDE 108. —** İdarenin hukuka uygunluğunun, düzenli ve verimli şekilde yürütülmesinin ve geliştirilmesinin sağlanması amacıyla, Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak kurulan Devlet Denetleme Kurulu, Cumhurbaşkanının isteği üzerine, tüm kamu kurum ve kuruluşlarında ve sermayesinin yarısından fazlasına bu kurum ve kuruluşların katıldığı her türlü kuruluşta, kamu kurumu niteliğinde olan meslek kuruluşlarında, her düzeydeki işçi ve işveren meslek kuruluşlarında, kamuya yararlı derneklerle vakıflarda, her türlü inceleme, araştırma ve denetlemeleri yapar. Silahlı Kuvvetler ve yargı organları, Devlet Denetleme Kurulunun görev alanı dışındadır. Devlet Denetleme Kurulunun üyeleri ve üyeleri içinden Başkanı, kanunda belirlenen nitelikteki kişiler arasından, Cumhurbaşkanınca atanır. Devlet Denetleme Kurulunun işleyişi, üyelerinin görev süresi ve diğer özlük işleri, kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
I. Devlet Denetleme Kurulu **MADDE 117. —** İdarenin hukuka uygunluğunun, düzenli ve verimli şekilde yürütülmesinin ve geliştirilmesinin sağlanması amacıyla, Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak, kurulan Devlet Denetleme Kurulu, Cumhurbaşkanının isteği üzerine, tüm kamu kurum ve kuruluşlarında ve sermayesinin yarısından fazlasına bu kurum ve kuruluşların katıldığı her türlü kuruluşta, kamu kurumu niteliğinde olan meslek kuruluşlarında, her düzeydeki işçi ve işveren meslek teşekküllerinde, kamuya yararlı derneklerle vakıflarda, her türlü inceleme, araştırma ve denetlemeleri yapar; sonuçları rapor halinde Cumhurbaşkanına sunar. Silâhlı Kuvvetler ve yargı organları, Devlet Denetleme Kurulu'nun görev alanı dışındadır. Devlet Denetleme Kurulu, dokuz üyeden oluşur; üyeler ve üyeleri içinden Başkan, kanunda belirlenen nitelikteki kişiler arasından Cumhurbaşkanınca atanır. Devlet Denetleme Kurulu'nun kuruluşu, işleyişi, üyelerinin görev süresi ve diğer özlük işleri, kanunla düzenlenir.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 117

Devlet Denetleme Kurulu

Merkezî idarenin önemli bir görevi olan denetim fonksiyonunun bugüne kadar, çeşitli nedenlerle, gereğince yerine getirilemediği bir gerçektir. Siyasî etkilerin dışında kalabilecek tarafsız ve etkin bir denetim organı olarak, Cumhurbaşkanlığına bağlı bir Devlet Denetleme Kurulu kurulmuştur.

Hizmetin taşıdığı özellikler dolayısıyla Türk Silahlı Kuvvetleri ve yargı organları dışında kalan tüm kamu kurum ve kuruluşlarının hukuka uygun, düzenli ve verimli işlemesini sağlayacak denetim mekanizması bu şekilde oluşturulmuş olmaktadır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

H. Devlet Denetleme Kurulu

MADDE 108. — İdarenin hukuka uygunluğunun, düzenli ve verimli şekilde yürütülmesinin ve geliştirilmesinin sağlanması amacıyla, Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak kurulan Devlet Denetleme Kurulu, Cumhurbaşkanının isteği üzerine, tüm kamu kurum ve kuruluşlarında ve sermayesinin yarısından fazlasına bu kurum ve kuruluşların katıldığı her türlü kuruluşta, kamu kurumu niteliğinde olan meslek kuruluşlarında, her düzeydeki işçi ve işveren meslek kuruluşlarında, kamuya yararlı derneklerle vakıflarda, her türlü inceleme, araştırma ve denetlemeleri yapar.

Silahlı Kuvvetler ve yargı organları, Devlet Denetleme Kurulunun görev alanı dışındadır.

Devlet Denetleme Kurulunun üyeleri ve üyeleri içinden Başkanı, kanunda belirlenen nitelikteki kişiler arasından, Cumhurbaşkanınca atanır.

Devlet Denetleme Kurulunun işleyişi, üyelerinin görev süresi ve diğer özlük işleri, kanunla düzenlenir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 108

Danışma Meclisi tarafından kabul edilen 117 nci maddenin üçüncü fıkrasında yer alan «Devlet Denetleme Kurulu dokuz üyeden oluşur.» şeklindeki hüküm, bu hususun düzenlenmesinin kanun koyucuya bırakılması amacıyla madde metninden çıkarılmış ve madde redaksiyona tâbi tutulmak suretiyle 108 inci madde olarak düzenlenmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
H. Devlet Denetleme Kurulu **MADDE 108. —** İdarenin hukuka uygunluğunun, düzenli ve verimli şekilde yürütülmesinin ve geliştirilmesinin sağlanması amacıyla, Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak kurulan Devlet Denetleme Kurulu, Cumhurbaşkanının isteği üzerine, tüm kamu kurum ve kuruluşlarında ve sermayesinin yarısından fazlasına bu kurum ve kuruluşların katıldığı her türlü kuruluşta, kamu kurumu niteliğinde olan meslek kuruluşlarında, her düzeydeki işçi ve işveren meslek kuruluşlarında, kamuya yararlı derneklerle vakıflarda, her türlü idari soruşturma, inceleme, araştırma ve denetlemeleri yapar. (…) Yargı organları, Devlet Denetleme Kurulunun görev alanı dışındadır. Devlet Denetleme Kurulunun Başkan ve üyeleri, Cumhurbaşkanınca atanır. Devlet Denetleme Kurulunun işleyişi, üyelerinin görev süresi ve diğer özlük işleri, Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19- 2709 sayılı Kanunun; … Ç) 108 inci maddesinin birinci fıkrasına "inceleme," ibaresinden önce gelmek üzere "idari soruşturma," ibaresi eklenmiş; ikinci fıkrasında yer alan "Silahlı Kuvvetler ve" ibaresi metinden çıkarılmış; üçüncü fıkrasında yer alan "üyeleri ve üyeleri içinden Başkanı, kanunda belirlenen nitelikteki kişiler arasından," ibaresi "Başkan ve üyeleri," şeklinde ve dördüncü fıkrasında yer alan "kanunla" ibaresi "Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile" şeklinde değiştirilmiştir.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak… değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16- 2709 sayılı Kanunun; … Ç) 108 inci maddesinin birinci fıkrasına "inceleme," ibaresinden önce gelmek üzere "idari soruşturma," ibaresi eklenmiş; ikinci fıkrasında yer alan "Silahlı Kuvvetler ve" ibaresi madde metninden çıkarılmış; üçüncü fıkrasında yer alan "üyeleri ve üyeleri içinden Başkanı, kanunda belirlenen nitelikteki kişiler arasından," ibaresi "Başkan ve üyeleri," şeklinde ve dördüncü fıkrasında yer alan "kanunla" ibaresi "Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle" şeklinde değiştirilmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

SON HÂLİ

II. Bakanlar Kurulu

A. Kuruluş

MADDE 109. — (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

Maddenin İlk Hâli
II. Bakanlar Kurulu **A. Kuruluş** **MADDE 109. —** Bakanlar Kurulu, Başbakan ve bakanlardan kurulur. Başbakan, Cumhurbaşkanınca, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri arasından atanır. Bakanlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya milletvekili seçilme yeterliğine sahip olanlar arasından Başbakanca seçilir ve Cumhurbaşkanınca atanır; gerektiğinde Başbakanın önerisi üzerine Cumhurbaşkanınca görevlerine son verilir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
II. BAKANLAR KURULU **A. Kuruluş** **MADDE 118. —** Bakanlar Kurulu, Başbakan ve Bakanlardan oluşur. Başbakan, Cumhurbaşkanınca, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri arasından atanır. Bakanlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya milletvekili seçilme yeterliğine sahip olanlar arasından Başbakanca seçilir ve Cumhurbaşkanınca atanır; gerektiğinde Başbakanın önerisi üzerine Cumhurbaşkanınca görevlerine son verilir.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 118 *Bakanlar Kurulu* Bakanlar Kurulu Başbakan ve bakanlardan oluşmaktadır. Başbakan, milletvekili seçilme yeterliğine sahip olanlar arasından atanabilir; yani Başbakan olmak için Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi olma koşulu aranmamaktadır. Bakanlar içinde durum aynıdır. Cumhurbaşkanı, gereğinde Başbakanın ve bakanların görevine usulüne uygun olarak son verir. Hiç şüphesiz ki Cumhurbaşkanı parlamenter rejim gereği Türkiye Büyük Millet Meclisinin güvenine haiz bir Başbakanı azledemez o zaman çoğunlukla ihtilafa düşmüş olur tarafsızlık niteliğini yitirir. Hüküm ender de olsa, Türkiye Büyük Millet Meclisinde 105 ve 128 inci maddeler uyarınca güvensizlik oyu alan ve 132, 1 maddesinin uygulanmasını istemeyen ve istifa da etmeyen bir Başbakan düşünülerek konmuştur. Bu anda krizin tek çözüm yolu Cumhurbaşkanının Başbakanın görevine son vermesidir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
II. Bakanlar Kurulu **A. Kuruluş** **MADDE 109. —** Bakanlar Kurulu, Başbakan ve bakanlardan kurulur. Başbakan, Cumhurbaşkanınca, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri arasından atanır. Bakanlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya milletvekili seçilme yeterliğine sahip olanlar arasından Başbakanca seçilir ve Cumhurbaşkanınca atanır; gerektiğinde Başbakanın önerisi üzerine Cumhurbaşkanınca görevlerine son verilir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde — 109 Danışma Meclisince kabul edilmiş bulunan 118 inci maddenin birinci fıkrasındaki «oluşur» sözcüğü «kurulur» sözcüğü şeklinde değiştirilerek, terim birliği sağlanmıştır.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
II. Bakanlar Kurulu **A. Kuruluş** **MADDE 109.-** (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19- 2709 sayılı Kanunun; … E) … 109 [uncu], … madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak… değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16- 2709 sayılı Kanunun; … E) … 109 [uncu], … madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.

SON HÂLİ

B. Göreve başlama ve güvenoyu

MADDE 110. — (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

Maddenin İlk Hâli
B. Göreve başlama ve güvenoyu **MADDE 110. —** Bakanlar Kurulunun listesi tam olarak Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise toplantıya çağrılır. Bakanlar Kurulunun programı, kuruluşundan en geç bir hafta içinde Başbakan veya bir bakan tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisinde okunur ve güvenoyuna başvurulur. Güvenoyu için görüşmeler, programın okunmasından iki tam gün geçtikten sonra başlar ve görüşmelerin bitiminden bir tam gün geçtikten sonra oylama yapılır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
B. Göreve başlama ve güvenoyu **MADDE 119. —** Bakanlar Kurulunun listesi tam olarak Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise toplantıya çağrılır. Bakanlar Kurulunun programı, kuruluşundan en geç bir hafta içinde Başbakan veya bir bakan tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisinde okunur ve güvenoyuna başvurulur. Güvenoyu için görüşmeler, programın okunmasından iki tam gün geçtikten sonra başlar ve görüşmelerin bitiminden bir tam gün geçtikten sonra oylama yapılır.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 119 *Göreve başlama ve güvenoyu* Göreve başlamak ve güvenoyunu düzenlemektedir. Hiçbir değişiklik yoktur.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
B. Göreve başlama ve güvenoyu **MADDE 110. —** Danışma Meclisi metninin 119 uncu maddesi 110 uncu madde olarak aynen kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
B. Göreve başlama ve güvenoyu **MADDE 110. —** (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19- 2709 sayılı Kanunun; … E) … 110 [uncu], … madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak… değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16- 2709 sayılı Kanunun; … E) … 110 [uncu], … madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

C. Görev sırasında güvenoyu

MADDE 111. — (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

Maddenin İlk Hâli
C. Görev sırasında güvenoyu **MADDE 111. —** Başbakan, gerekli görürse, Bakanlar Kurulunda görüştükten sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisinden güven isteyebilir. Güven istemi, Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirilmesinden bir tam gün geçmedikçe görüşülemez ve görüşmelerin bitiminden bir tam gün geçmedikçe oya konulamaz. Güven istemi, ancak üye tamsayısının salt çoğunluğuyla reddedilebilir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
C. Görev sırasında güvenoyu **MADDE 120. —** Başbakan, gerekli görürse, Bakanlar Kurulunda görüştükten sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisinden güven isteyebilir. Güven istemi, Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirilmesinden bir tam gün geçmedikçe görüşülemez ve görüşmelerin bitiminden bir tam gün geçmedikçe oya konulamaz. Güven istemi, ancak üye tamsayısının salt çoğunluğuyla reddedilebilir.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 120 *Görev sırasında güvenoyu* Görev sırasında güvenoyu. Eski hükmün aynıdır.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
C. Görev sırasında güvenoyu **MADDE 111. —** Danışma Meclisi metninin 120 nci maddesi 111 inci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
C. Görev sırasında güvenoyu **MADDE 111. —** (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19- 2709 sayılı Kanunun; … E) … 111 [inci], … madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak… değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16- 2709 sayılı Kanunun; … E) … 111 [inci], … madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

SON HÂLİ

D. Görev ve siyasî sorumluluk

MADDE 112. — (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

Maddenin İlk Hâli
D. Görev ve siyasî sorumluluk **MADDE 112. —** Başbakan, Bakanlar Kurulunun başkanı olarak, bakanlıklar arasında işbirliğini sağlar ve hükümetin genel siyasetinin yürütülmesini gözetir. Bakanlar Kurulu, bu siyasetin yürütülmesinden birlikte sorumludur. Her bakan, Başbakana karşı sorumlu olup ayrıca kendi yetkisi içindeki işlerden ve emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden de sorumludur. Başbakan, bakanların görevlerinin Anayasa ve kanunlara uygun olarak yerine getirilmesini gözetmek ve düzeltici önlemleri almakla yükümlüdür. Bakanlar Kurulu üyelerinden milletvekili olmayanlar; 81 inci maddede yazılı şekilde Millet Meclisi önünde andiçerler ve bakan sıfatını taşıdıkları sürece milletvekillerinin tabi oldukları kayıt ve şartlara uyarlar ve yasama dokunulmazlığına sahip bulunurlar. Bunlar Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri gibi ödenek ve yolluk alırlar.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
D. Görev ve siyasî sorumluluk **MADDE 121. —** Başbakan Bakanlar Kurulunun Başkanıdır; Bakanlar Kurulunun genel siyasetini belirler, yürütülmesini gözetir ve Bakanlıklar arasında işbirliğini ve koordinasyonu sağlar. Bakanlar Kurulu bu siyasetin yürütülmesinden birlikte sorumludur. Her Bakan, yetkisi içindeki işlerden ve emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden ayrıca sorumludur. Bakanlar, dokunulmazlık ve yasaklamalar bakımından Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleriyle aynı durumdadır.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 121 *Görev ve siyasî sorumluluk* Siyasî sorumluluk müessesesini düzenlemektedir. Bakanlar Kurulu hükümetin müşterek politikasından sorumlu olduğu açıklanmaktadır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
D. Görev ve siyasî sorumluluk **MADDE 112. —** Başbakan, Bakanlar Kurulunun başkanı olarak, Bakanlıklar arasında işbirliğini sağlar ve hükümetin genel siyasetinin yürütülmesini gözetir. Bakanlar Kurulu, bu siyasetin yürütülmesinden birlikte sorumludur. Her bakan, Başbakana karşı sorumlu olup ayrıca kendi yetkisi içindeki işlerden ve emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden de sorumludur. Başbakan, bakanların görevlerinin Anayasa ve kanunlara uygun olarak yerine getirilmesini gözetmek ve düzeltici önlemleri almakla yükümlüdür. Bakanlar Kurulu üyelerinden milletvekili olmayanlar; 81 inci maddede yazılı şekilde Millet Meclisi önünde andiçerler ve bakan sıfatını taşıdıkları sürece milletvekillerinin tabi oldukları kayıt ve şartlara uyarlar ve yasama dokunulmazlığına sahip bulunurlar. Bunlar Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri gibi ödenek ve yolluk alırlar.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde — 112 Görev ve siyasî sorumluluk kenar başlıklı Danışma Meclisince kabul edilen 121 inci madde 112 nci madde olarak yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemede bakanlar ile Başbakan arasındaki ilişki açık bir şekilde belirtilmiştir. Diğer yönden, Bakanlar Kurulu üyelerinden milletvekili olmayanların andiçme esasları, tâbi oldukları kayıt ve şartlar, yasama dokunulmazlıklarına ilişkin esaslar ile ödenek ve yolluklarını düzenleyen yeni bir fıkra da madde metnine eklenmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
D. Görev ve siyasî sorumluluk **MADDE 112. —** (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19- 2709 sayılı Kanunun; … E) … 112 [nci], … madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak… değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16- 2709 sayılı Kanunun; … E) … 112 [nci], … madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.

SON HÂLİ

E. Bakanlıkların kurulması ve bakanlar

MADDE 113. — (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

Maddenin İlk Hâli
E. Bakanlıkların kurulması ve bakanlar **MADDE 113. —** Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri, yetkileri ve teşkilatı kanunla düzenlenir. Açık olan bakanlıklarla izinli veya özürlü olan bir bakana, diğer bir bakan geçici olarak vekillik eder. Ancak, bir bakan birden fazlasına vekillik edemez. Türkiye Büyük Millet Meclisi kararı ile Yüce Divana verilen bir bakan bakanlıktan düşer. Başbakanın Yüce Divana sevki halinde hükümet istifa etmiş sayılır. Herhangi bir sebeple boşalan bakanlığa en geç onbeş gün içinde atama yapılır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
E. Bakanlıkların kurulması ve bakanlar **MADDE 122. —** Bakanlıklar, kanunun koyduğu esaslara göre kanunla kurulur ve kaldırılır. Açık olan bakanlıklarla izinli veya özürlü olan bir bakana, diğer bir bakan geçici olarak vekillik eder. Ancak, bir bakan birden fazlasına vekillik edemez. Türkiye Büyük Millet Meclisi kararıyla Yüce Divana verilen bir bakan, bakanlıktan düşer. Başbakanın Yüce Divana sevki halinde Bakanlar Kurulu istifa etmiş sayılır. Herhangi bir sebeple boşalan bakanlığa en geç onbeş gün içinde atama yapılır.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 122 *Bakanlıkların kurulması ve bakanlar* Bakanlıkların kurulması ve kaldırılmasına ilişkindir. Türkiye Büyük Millet Meclisi kararlarıyla Yüce Divana verilen bir bakan, bakanlıktan düşer.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
E. Bakanlıkların kurulması ve bakanlar **MADDE 113. -** Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri, yetkileri ve teşkilatı kanunla düzenlenir. Açık olan bakanlıklarla izinli veya özürlü olan bir bakana, diğer bir bakan geçici olarak vekillik eder. Ancak, bir bakan birden fazlasına vekillik edemez. Türkiye Büyük Millet Meclisi kararı ile Yüce Divana verilen bir bakan bakanlıktan düşer. Başbakanın Yüce Divana sevki halinde hükümet istifa etmiş sayılır. Herhangi bir sebeple boşalan bakanlığa en geç onbeş gün içinde atama yapılır.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde 113 Danışma Meclisi tarafından kabul edilmiş bulunan 122 nci maddenin «Bakanlıklar, kanunun koyduğu esaslara göre kanunla kurulur ve kaldırılır.» şeklindeki birinci fıkra hükmü «Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri, yetkileri ve teşkilâtı kanunla düzenlenir.» şeklinde değiştirilmek suretiyle 113 üncü madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
E. Bakanlıkların kurulması ve bakanlar **MADDE 113. —** (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19- 2709 sayılı Kanunun; … E) … 113 [üncü], … madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak… değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16- 2709 sayılı Kanunun; … E) … 113 [üncü], … madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.

SON HÂLİ

F. Seçimlerde geçici Bakanlar Kurulu
MADDE 114. — (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

Maddenin İlk Hâli
F. Seçimlerde geçici Bakanlar Kurulu **MADDE 114. —** Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerinden önce, Adalet, İçişleri ve Ulaştırma bakanları çekilir. Seçimin başlangıç tarihinden üç gün önce; seçim dönemi bitmeden seçimin yenilenmesine karar verilmesi halinde ise, bu karardan başlayarak beş gün içinde, bu bakanlıklara Türkiye Büyük Millet Meclisi içinden veya dışarıdan bağımsızlar Başbakanca atanır. 116 ncı madde gereğince seçimlerin yenilenmesine karar verildiğinde Bakanlar Kurulu çekilir ve Cumhurbaşkanı geçici Bakanlar Kurulunu kurmak üzere bir Başbakan atar. Geçici Bakanlar Kuruluna, Adalet, İçişleri ve Ulaştırma bakanları Türkiye Büyük Millet Meclisindeki veya Meclis dışındaki bağımsızlardan olmak üzere, siyasî parti gruplarından, oranlarına göre üye alınır. Siyasî parti gruplarından alınacak üye sayısını Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı tespit ederek Başbakana bildirir. Teklif edilen bakanlığı kabul etmeyen veya sonradan çekilen partililer yerine, Türkiye Büyük Millet Meclisi içinden veya dışarıdan bağımsızlar atanır. Geçici Bakanlar Kurulu, yenilenme kararının Resmî Gazetede ilanından itibaren beş gün içinde kurulur. Geçici Bakanlar Kurulu için güvenoyuna başvurulmaz. Geçici Bakanlar Kurulu seçim süresince ve yeni Meclis toplanıncaya kadar vazife görür.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
Danışma Meclisince hazırlanan metinde bu husus düzenlenmemiştir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
F. Seçimlerde geçici Bakanlar Kurulu **MADDE 114. —** Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerinden önce, Adalet, İçişleri ve Ulaştırma bakanları çekilir. Seçimin başlangıç tarihinden üç gün önce; seçim dönemi bitmeden seçimin yenilenmesine karar verilmesi halinde ise, bu karardan başlayarak beş gün içinde, bu bakanlıklara Türkiye Büyük Millet Meclisi içinden veya dışarıdan bağımsızlar Başbakanca atanır. 116 ncı madde gereğince seçimlerin yenilenmesine karar verildiğinde Bakanlar Kurulu çekilir ve Cumhurbaşkanı geçici Bakanlar Kurulunu kurmak üzere bir Başbakan atar.

Geçici Bakanlar Kuruluna, Adalet, İçişleri ve Ulaştırma bakanları Türkiye Büyük Millet Meclisindeki veya Meclis dışındaki bağımsızlardan olmak üzere, siyasî parti gruplarından, oranlarına göre üye alınır.

Siyasî parti gruplarından alınacak üye sayısını Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı tespit ederek Başbakana bildirir. Teklif edilen bakanlığı kabul etmeyen veya sonradan çekilen partililer yerine, Türkiye Büyük Millet Meclisi içinden veya dışarıdan bağımsızlar atanır.

Geçici Bakanlar Kurulu, yenilenme kararının Resmî Gazetede ilânından itibaren beş gün içinde kurulur.

Geçici Bakanlar Kurulu için güvenoyuna başvurulmaz.

Geçici Bakanlar Kurulu seçim süresince ve yeni Meclis toplanıncaya kadar vazife görür.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 114

Danışma Meclisinin kabul ettiği Anayasa metninde bulunmayan «Seçimlerde geçici Bakanlar Kurulu» kenar başlıklı bu madde, 1961 Anayasasının 109 uncu maddesine benzer şekilde ancak yeni Anayasanın prensipleri de gözönünde bulundurulmak suretiyle düzenlenmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
F. Seçimlerde geçici Bakanlar Kurulu **MADDE 114. —** (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19- 2709 sayılı Kanunun; … E) … 114 [üncü], … madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak… değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16- 2709 sayılı Kanunun; … E) … 114 [üncü], … madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.

SON HÂLİ

G. Tüzükler

MADDE 115. — (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

Maddenin İlk Hâli
G. Tüzükler **MADDE 115. —** Bakanlar Kurulu, kanunun uygulanmasını göstermek veya emrettiği işleri belirtmek üzere, kanunlara aykırı olmamak ve Danıştayın incelemesinden geçirilmek şartıyla tüzükler çıkarabilir. Tüzükler, Cumhurbaşkanınca imzalanır ve kanunlar gibi yayımlanır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
F. Tüzükler **MADDE 123. —** Bakanlar Kurulu, kanunun uygulanmasını göstermek veya emrettiği işleri belirtmek üzere, kanunlara aykırı olmamak ve Danıştayın incelemesinden geçirilmek şartıyla tüzükler çıkarabilir. Tüzükler, Cumhurbaşkanınca imzalanır ve kanunlar gibi yayımlanır.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 123 *Tüzükler* Bakanlar Kurulunun hangi koşullarla tüzükler çıkartabileceğini düzenlemektedir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
G. Tüzükler **MADDE 115. —** Danışma Meclisi metninin 123 üncü maddesi 115 inci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
G. Tüzükler **MADDE 115. —** (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19- 2709 sayılı Kanunun; … E) … 115 [inci], … madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
… Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin;… - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak… değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16- 2709 sayılı Kanunun; … E) … 115 [inci], … madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

H. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanı seçimlerinin yenilenmesi

MADDE 116. — (Değişik: 21/1/2017-6771/11. md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisi, üye tamsayısının beşte üç çoğunluğuyla seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Bu halde Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır.

Cumhurbaşkanının seçimlerin yenilenmesine karar vermesi halinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır.

Cumhurbaşkanının ikinci döneminde Meclis tarafından seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi halinde, Cumhurbaşkanı bir defa daha aday olabilir.

Seçimlerinin birlikte yenilenmesine karar verilen Meclisin ve Cumhurbaşkanının yetki ve görevleri, yeni Meclisin ve Cumhurbaşkanının göreve başlamasına kadar devam eder.

Bu şekilde seçilen Meclis ve Cumhurbaşkanının görev süreleri de beş yıldır.

Maddenin İlk Hâli
H. Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin Cumhurbaşkanınca yenilenmesi **MADDE 116. —** Bakanlar Kurulunun, 110 uncu maddede belirtilen güvenoyunu alamaması ve 99 uncu veya 111 inci maddeler uyarınca güvensizlik oyuyla düşürülmesi hallerinde; kırkbeş gün içinde yeni Bakanlar Kurulu kurulamadığı veya kurulduğu halde güvenoyu alamadığı takdirde Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanına danışarak, seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Başbakanın güvensizlik oyu ile düşürülmeden istifa etmesi üzerine kırkbeş gün içinde veya yeni seçilen Türkiye Büyük Millet Meclisinde Başkanlık Divanı seçiminden sonra yine kırkbeş gün içinde Bakanlar Kurulunun kurulamaması hallerinde de Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanına danışarak seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Yenilenme kararı Resmî Gazetede yayımlanır ve seçime gidilir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
G. Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin Cumhurbaşkanınca yenilenmesi **MADDE 124. —** Bakanlar Kurulunun 119 uncu maddede belirtilen güven oyunu alamaması veya 107 nci veya 120 inci maddeler uyarınca güvensizlik oyuyla düşürülmesi hallerinde Başbakan, Cumhurbaşkanından Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin yenilenmesini isteyebilir. Düşürülen Başbakanın birinci fıkra uyarınca seçimlerin yenilenmesini istememesi ve 45 gün içinde 119 uncu madde uyarınca Bakanlar Kurulunun kurulamaması veya kurulup güvenoyu alamaması hallerinde, Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanına danışarak, seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Başbakanın güvensizlik oyu ile düşürülmeden istifa etmesi üzerine 45 gün içinde veya yeni seçilen Türkiye Büyük Millet Meclisinde Başkanlık Divanı seçiminden sonra yine 45 gün içinde Bakanlar Kurulunun kurulamaması veya kurulup güvenoyu alamaması hallerinde de Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanına danışarak seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Yenilenme kararı Resmî Gazetede yayımlanır ve hemen seçime gidilir.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 124

Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin Cumhurbaşkanınca yenilenmesi

Bu madde ile yenilik getirilmiştir. Bakanlar Kurulunun güvenoyu alamaması veya güvenoyu istemesi veyahut gensoru sonunda güvensizlik oyu ile karşılaşması halinde Başbakan, Cumhurbaşkanından Meclis seçimlerinin yenilenmesini isteyebilmektedir.

Görüldüğü gibi 1961 Anayasasındaki «18 aylık bir süre içinde» diye başlayan koşul terk edilmiştir ve klasik parlamenter sistemin uygulanmasına geçilmiştir. Diğer taraftan, Cumhurbaşkanının Meclisi yenilemesi için diğer bir şekil daha kabul edilmiştir, o da 45 gün içinde Bakanlar Kurulunun kurulamaması halinde Cumhurbaşkanı resen seçimlerin yenilenmesine karar verebilecektir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

H. Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin Cumhurbaşkanınca yenilenmesi

MADDE 116. — Bakanlar Kurulunun, 110 uncu maddede belirtilen güvenoyunu alamaması ve 99 uncu veya 111 inci maddeler uyarınca güvensizlik oyuyla düşürülmesi hallerinde; kırkbeş gün içinde yeni Bakanlar Kurulu kurulamadığı veya kurulduğu halde güvenoyu alamadığı takdirde Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanına danışarak, seçimlerin yenilenmesine karar verebilir.

Başbakanın güvensizlik oyu ile düşürülmeden istifa etmesi üzerine kırkbeş gün içinde veya yeni seçilen Türkiye Büyük Millet Meclisinde Başkanlık Divanı seçiminden sonra yine kırkbeş gün içinde Bakanlar Kurulunun kurulamaması hallerinde de Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanına danışarak seçimlerin yenilenmesine karar verebilir.

Yenilenme kararı Resmî Gazetede yayımlanır ve seçime gidilir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 116

Danışma Meclisi tarafından düzenlenmiş olan 124 üncü maddenin gerekçesinde «Bu madde ile yenilik getirilmiştir. Bakanlar Kurulunun güvenoyu alamaması veya güvenoyu istemesi veyahut gensoru sonunda güvensizlik oyu ile karşılaşması halinde Başbakan, Cumhurbaşkanından Meclis seçimlerinin yenilenmesini isteyebilmektedir.» denmektedir. Başbakana böyle bir yetki verilmesine gerek ve zorunluluk görülmediğinden, maddede yazılı belirli durumlarda Meclis Başkanına danışarak seçimlerin yenilenmesine karar verme yetkisi Cumhurbaşkanına tanınmış ve madde redaksiyona tabi tutulup 116 ncı madde olarak düzenlenmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
H. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanı seçimlerinin yenilenmesi **MADDE 116-** Türkiye Büyük Millet Meclisi, üye tamsayısının beşte üç çoğunluğuyla seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Bu halde Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır. Cumhurbaşkanının seçimlerin yenilenmesine karar vermesi halinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır. Cumhurbaşkanının ikinci döneminde Meclis tarafından seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi halinde, Cumhurbaşkanı bir defa daha aday olabilir. Seçimlerinin birlikte yenilenmesine karar verilen Meclisin ve Cumhurbaşkanının yetki ve görevleri, yeni Meclisin ve Cumhurbaşkanının göreve başlamasına kadar devam eder. Bu şekilde seçilen Meclis ve Cumhurbaşkanının görev süreleri de beş yıldır.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 12- 2709 sayılı Kanunun 116 ncı maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "H. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanı seçimlerinin yenilenmesi MADDE 116- Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğu ile seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Bu halde Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır. Cumhurbaşkanının seçimlerin yenilenmesine karar vermesi halinde Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır. Cumhurbaşkanının ikinci döneminde Meclis tarafından seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi halinde Cumhurbaşkanı bir defa daha aday olabilir. Seçimlerinin birlikte yenilenmesine karar verilen Meclisin ve Cumhurbaşkanının yetkileri, bu organların seçilmesine kadar sürer. Bu şekilde seçilen Meclis ve Cumhurbaşkanının görev süreleri de beş yıldır."

Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 12- Maddeyle, Türkiye Büyük Millet Meclisi veya Cumhurbaşkanı tarafından seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi halinde seçimlerin birlikte yapılması kurala bağlanmaktadır. Yasama ve yürütme seçimlerinin aynı gün yapılması, seçimlerle birlikte yasamanın yenilenmesini ve Cumhurbaşkanının seçilmesi suretiyle yürütmenin kurulmasını sağlayacaktır. Parlamenter hükümet sisteminde var olan hükümetin kurulamaması veya kurulan hükümetin güvenoyu alamaması ihtimali teklif edilen hükümet sisteminde bulunmamaktadır. Cumhurbaşkanlığı ve Meclis seçimlerinin yenilenmesine Cumhurbaşkanı tek başına, Türkiye Büyük Millet Meclisi ise üye tam sayısının beşte üç çoğunluğu ile karar verebilmektedir. Bu şekilde, sistem tıkanıklıklarının milli iradeye müracaatla çözümüne imkan tanınmaktadır. Seçimlerin yenilenmesi durumunda, hem Cumhurbaşkanı hem de Meclisin birlikte seçilecek olması, denge kontrol mekanizması açısından önem arz etmektedir. Yasama ve yürütme kuvvetlerinin birbirini kontrol etmesini de sağlayacak bu düzenleme, aynı zamanda iki kuvvet arasında kriz oluşması halinde halkın hakemliğine başvurma imkânı getirmektedir.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 12'nci maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 11'inci madde olarak ve maddeyle değiştirilmesi öngörülen 2709 sayılı Kanunun 116'ncı maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan "yetkileri, bu organların seçilmesine kadar sürer." ibareleri, seçimlerinin birlikte yenilenmesine karar verilen Meclis ve Cumhurbaşkanının görev ve yetkilerinin, yeni Meclisin ve Cumhurbaşkanının seçilmesine kadar değil, göreve başlamalarına kadar devam edeceği hususuna açıklık getirmek amacıyla, "yetki ve görevleri, yeni Meclisin ve Cumhurbaşkanının göreve başlamasına kadar devam eder." şeklinde değiştirilmek suretiyle,… kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 11- 2709 sayılı Kanunun 116 ncı maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "H. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanı seçimlerinin yenilenmesi MADDE 116- Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğuyla seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Bu halde Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır.

Cumhurbaşkanının seçimlerin yenilenmesine karar vermesi halinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır.

Cumhurbaşkanının ikinci döneminde Meclis tarafından seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi halinde, Cumhurbaşkanı bir defa daha aday olabilir.

Seçimlerinin birlikte yenilenmesine karar verilen Meclisin ve Cumhurbaşkanının yetki ve görevleri, yeni Meclisin ve Cumhurbaşkanının göreve başlamasına kadar devam eder.

Bu şekilde seçilen Meclis ve Cumhurbaşkanının görev süreleri de beş yıldır.”

İ. Millî Savunma

1. Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı

MADDE 117. — Başkomutanlık, Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevî varlığından ayrılamaz ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunur.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Millî güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanmasından, Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı, Cumhurbaşkanı sorumludur.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Cumhurbaşkanınca atanan Genelkurmay Başkanı; Silahlı Kuvvetlerin komutanı olup, savaşta Başkomutanlık görevlerini Cumhurbaşkanlığı namına yerine getirir.

(Mülga: 21/1/2017 – 6771/16. md.)

(Mülga: 21/1/2017 – 6771/16. md.)

Maddenin İlk Hâli
İ. Millî Savunma **1. Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı** **MADDE 117. —** Başkomutanlık, Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevî varlığından ayrılamaz ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunur. Millî güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanmasından, Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı, Bakanlar Kurulu sorumludur. Genelkurmay Başkanı; Silahlı Kuvvetlerin komutanı olup, savaşta Başkomutanlık görevlerini Cumhurbaşkanlığı namına yerine getirir. Genelkurmay Başkanı, Bakanlar Kurulunun teklifi üzerine, Cumhurbaşkanınca atanır; görev ve yetkileri kanunla düzenlenir. Genelkurmay Başkanı, bu görev ve yetkilerinden dolayı Başbakana karşı sorumludur. Millî Savunma Bakanlığının, Genelkurmay Başkanlığı ve Kuvvet Komutanlıkları ile görev ilişkileri ve yetki alanı kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
H. Millî Savunma **1. Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı** **MADDE 125. —** Başkomutanlık, Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevî varlığından ayrılamaz ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunur. Millî güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanmasından, Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı, Bakanlar Kurulu sorumludur. Genelkurmay Başkanı; Silahlı Kuvvetlerin komutanı olup, savaşta Başkomutanlık görevlerini Cumhurbaşkanlığı namına yerine getirir. Genelkurmay Başkanı, Bakanlar Kurulunun teklifi üzerine, Cumhurbaşkanınca atanır; görev ve yetkileri kanunla düzenlenir. Genelkurmay Başkanı, bu görev ve yetkilerinden dolayı Başbakana karşı sorumludur. Millî Savunma Bakanlığının, Genelkurmay Başkanlığı ve Kuvvet Komutanlıkları ile görev ilişkileri ve yetki alanı kanunla düzenlenir.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

BAŞKOMUTANLIK VE GENELKURMAY BAŞKANLIĞI

MADDE — 125

Başkomutanlık; bir anane olarak Birinci Büyük Millet Meclisinden beri devam eden ve millî egemenliğin kayıtsız şartsız temsilcisi olan Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevî varlığından ayrılmayacağı ve Devletin başı olan ve bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk milletinin birliğini temsil eden Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunacağına işaret edilmiştir.

Genelkurmay Başkanı ülkenin genel siyasetini belirtmekten ve yürütülmesini gözetmekten sorumlu olan Başbakana karşı Silahlı Kuvvetlerin komutanı olarak sorumludur.

Millî güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetlerin her an yurt savunmasına, istenen modernizasyon düzeyinde hazırlanmasından Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı Bakanlar Kurulu sorumludur.

Genelkurmay Başkanı barışta Silahlı Kuvvetlerin Komutanı olup, savaş halinde de Başkomutanlık görevini, selahiyetlerini Cumhurbaşkanı namına kullanır.

Genelkurmay Başkanı, Bakanlar Kurulunun teklifi üzerine, Cumhurbaşkanınca atanır. Görev ve yetkileri de kanunla düzenlenir.

Bakanlar Kurulunun bir üyesi olan Millî Savunma Bakanlığının, Genelkurmay Başkanlığı ve Kuvvet Komutanları ile görev ilişkileri ve yetki alanı özel kanunla düzenlenir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

İ. Millî Savunma

1. Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı

MADDE 117. — Danışma Meclisi metninin 125 inci maddesi 117 nci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
İ. Millî Savunma **1. Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı** **MADDE 117. —** Başkomutanlık, Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevî varlığından ayrılamaz ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunur. Millî güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanmasından, Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı, Cumhurbaşkanı sorumludur. Cumhurbaşkanınca atanan Genelkurmay Başkanı; Silahlı Kuvvetlerin komutanı olup, savaşta Başkomutanlık görevlerini Cumhurbaşkanlığı namına yerine getirir. (Mülga: 21/1/2017 – 6771/16. md.) (Mülga: 21/1/2017 – 6771/16. md.)

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19- 2709 sayılı Kanunun; … A) … 117 nci maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan "Bakanlar Kurulunun teklifi üzerine," … ibare[s]i madde met[nin]den çıkarılmıştır. B) … 117 nci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "Bakanlar Kurulu" ibaresi "Cumhurbaşkanı", dördüncü fıkrasında yer alan "Başbakana" ibaresi "Cumhurbaşkanına"… şeklinde değiştirilmiştir… E) … 117 nci maddesinin son fıkrası, …yürürlükten kaldırılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.

Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak aşağıdaki değişikliklerle birlikte, madde üzerinde verilen bir önergeyle maddenin; (A) fıkrası; … c) Çerçeve maddenin (E) fıkrasında yapılması öngörülen değişiklikle 117'nci maddenin dördüncü fıkrasının yürürlükten kaldırılmasının öngörülmesi nedeniyle 117'nci maddenin dördüncü fıkrasından ibare çıkarılmasına yönelik ibarenin madde metninden çıkarılması suretiyle,… (B) fıkrası;… b) Çerçeve maddenin (E) fıkrasında yapılması öngörülen değişiklikle 117'nci maddenin dördüncü fıkrasının da yürürlükten kaldırılmasının öngörülmesine bağlı olarak anılan fıkrada yapılacak ibare değişikliğinden vazgeçilmesi suretiyle,… (C) fıkrası; a) Çerçeve maddenin (E) fıkrasında yapılması öngörülen değişiklikle 117'nci maddenin son fıkrasına ilaveten Genel Kurmay Başkanının Cumhurbaşkanınca atanacağına ilişkin hükmü ihtiva eden dördüncü fıkrasının da yürürlükten kaldırılmasının öngörülmesi nedeniyle Genel Kurmay Başkanının Cumhurbaşkanınca atanacağına dair ibarenin üçüncü fıkranın başına eklenmesi suretiyle,… (E) fıkrası; a) 117'nci maddenin son fıkrasına ilave olarak dördüncü fıkrasın da yürürlükten kaldırılması amacıyla… değiştirilerek kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16- 2709 sayılı Kanunun; … B) … 117 nci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "Bakanlar Kurulu" ibaresi "Cumhurbaşkanı"; … şeklinde değiştirilmiştir. C) … "117 nci" maddesinin üçüncü fıkrasının başına "Cumhurbaşkanınca atanan" ibare[s]i eklenmiştir… E) … 117 nci maddesinin dördüncü ve beşinci fıkraları, … yürürlükten kaldırılmıştır.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

2. Millî Güvenlik Kurulu

MADDE 118. — (Değişik: 3/10/2001-4709/32. md.; Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Millî Güvenlik Kurulu; Cumhurbaşkanının başkanlığında, Cumhurbaşkanı yardımcıları, Adalet, Millî Savunma, İçişleri, Dışişleri Bakanları, Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava kuvvetleri komutanlarından kurulur.

Gündemin özelliğine göre Kurul toplantılarına ilgili bakan ve kişiler çağrılıp görüşleri alınabilir.

(Değişik: 3/10/2001-4709/32. md.; Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Millî Güvenlik Kurulu; Devletin millî güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili alınan tavsiye kararları ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini Cumhurbaşkanına bildirir. Kurulun, Devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar Cumhurbaşkanınca değerlendirilir.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Millî Güvenlik Kurulunun gündemi; Cumhurbaşkanı yardımcıları ve Genelkurmay Başkanının önerileri dikkate alınarak Cumhurbaşkanınca düzenlenir.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Cumhurbaşkanı katılamadığı zamanlar Millî Güvenlik Kurulu Cumhurbaşkanı yardımcısının başkanlığında toplanır.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve görevleri Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir.

Maddenin İlk Hâli
2. Millî Güvenlik Kurulu **MADDE 118. —** Millî Güvenlik Kurulu, Cumhurbaşkanının başkanlığında, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Millî Savunma, İçişleri, Dışişleri Bakanları, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanından kurulur. Gündemin özelliğine göre Kurul toplantılarına ilgili bakan ve kişiler çağrılıp görüşleri alınabilir. Millî Güvenlik Kurulu; Devletin millî güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili kararların alınması ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini Bakanlar Kuruluna bildirir. Kurulun, Devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar Bakanlar Kurulunca öncelikle dikkate alınır. Millî Güvenlik Kurulunun gündemi; Başbakan ve Genelkurmay Başkanının önerileri dikkate alınarak Cumhurbaşkanınca düzenlenir. Cumhurbaşkanı katılamadığı zamanlar Millî Güvenlik Kurulu Başbakanın başkanlığında toplanır. Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve görevleri kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
2. Millî Güvenlik Kurulu **MADDE 126. —** Millî Güvenlik Kurulu, Cumhurbaşkanının başkanlığında, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Adalet, Millî Savunma, İçişleri, Dışişleri Bakanları, Kara, Deniz, Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanı ile her toplantı için ilgisine göre Cumhurbaşkanı tarafından belirlenecek Bakanlardan oluşur. Millî Güvenlik Kurulu; Devletin millî güvenlik siyasetinin tayini, tesbiti ve uygulanması ile ilgili kararların alınması ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusunda görüş ve tavsiyelerini Bakanlar Kuruluna bildirir. Kurulun, Devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar Bakanlar Kurulunca öncelikle dikkate alınır. Millî Güvenlik Kurulunun gündemi; Başbakan ve Genelkurmay Başkanının önerileri dikkate alınarak Cumhurbaşkanınca düzenlenir. Cumhurbaşkanı bulunmadığı zamanlar Millî Güvenlik Kurulu Başbakanın başkanlığında toplanır.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 126

Millî Güvenlik Kurulu

Millî Güvenlik Kurulu; ülkenin belirlenmiş ve yürütülmekte olan genel siyaseti içinde; millî güvenlik siyasetinin tayin, tespit edilmesi ve uygulanması ile ilgili kararların alınması ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusunda görüş ve tavsiyelerini Bakanlar Kuruluna bildirir. Böylece Bakanlar Kurulunun takip edeceği genel siyasetin, millî güvenlik siyaseti kısmı oluşur.

Kuruluş, Devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar Bakanlar Kurulunca öncelikle dikkate alınır. Yakın geçmişimiz bu kararların uygulanmadığı zaman ne gibi durumlarla karşılaştığımızın acı örnekleri ile doludur.

Millî Güvenlik Kurulu; Cumhurbaşkanının Başkanlığında; Başbakan ve güvenlik siyasetinde yakın ilgili belirtilen Bakanlar Kurulu üyeleri ile Genelkurmay Başkanı, Kuvvet Komutanları ve Jandarma Genel Komutanından teşekkül eder.

Gündemi Cumhurbaşkanınca düzenlenir. Cumhurbaşkanı gündemin tanziminde ülkenin o anda içinde bulunduğu durum ile ileride karşılaşacağı durumları ve iç ve dış tehditleri göz önünde bulundurduğu gibi; Başbakan ve Genelkurmay Başkanının önerilerini de dikkate alır.

En önemli ve hassas konu alınan kararların uygulanması, ülkenin hâl ve istikbalinin iyi değerlendirilmesidir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

2. Millî Güvenlik Kurulu

MADDE 118. — Millî Güvenlik Kurulu, Cumhurbaşkanının başkanlığında, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Millî Savunma, İçişleri, Dışişleri Bakanları, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanından kurulur.

Gündemin özelliğine göre Kurul toplantılarına ilgili bakan ve kişiler çağırılıp görüşleri alınabilir.

Millî Güvenlik Kurulu; Devletin millî güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili kararların alınması ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini Bakanlar Kuruluna bildirir. Kurulun, Devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar Bakanlar Kurulunca öncelikle dikkate alınır.

Millî Güvenlik Kurulunun gündemi; Başbakan ve Genelkurmay Başkanının önerileri dikkate alınarak Cumhurbaşkanınca düzenlenir.

Cumhurbaşkanı katılamadığı zamanlar Millî Güvenlik Kurulu Başbakanın başkanlığında toplanır.

Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve görevleri kanunla düzenlenir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 118

Danışma Meclisince kabul edilen 126 ncı madde 118 inci madde olarak düzenlenmiştir. Millî Güvenlik konularıyla doğrudan doğruya ilgili olan makam ve bakanlıkların Millî Güvenlik Kurulu Üyesi olmaları esası getirilmiştir.

Gündemin özelliğine göre Kurul toplantılarına ilgili bakanlar veya diğer kişiler de çağrılıp görüşleri alınabilecektir. Millî Güvenlik Kurulunun Başkan ve üyeleri maddenin birinci fıkrasında sayılanlardan ibaret olacaktır. İkinci fıkraya göre çağrılanların yalnızca görüşleri alınacaktır.

Ayrıca, maddeye yeni iki fıkra eklenerek Cumhurbaşkanı katılamadığı zamanlar Millî Güvenlik Kurulunun, Başbakanın başkanlığında toplanacağı da vurgulanmış ve Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilâtı ve görevlerinin kanunla düzenleneceği belirtilmiştir.

3/10/2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
2. Millî Güvenlik Kurulu **MADDE 118. —** Millî Güvenlik Kurulu; Cumhurbaşkanının başkanlığında, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Başbakan yardımcıları, Adalet, Millî Savunma, İçişleri, Dışişleri Bakanları, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanından kurulur. Gündemin özelliğine göre Kurul toplantılarına ilgili bakan ve kişiler çağrılıp görüşleri alınabilir. Millî Güvenlik Kurulu; Devletin millî güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili alınan tavsiye kararları ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini Bakanlar Kuruluna bildirir. Kurulun, Devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar Bakanlar Kurulunca değerlendirilir. Millî Güvenlik Kurulunun gündemi; Başbakan ve Genelkurmay Başkanının önerileri dikkate alınarak Cumhurbaşkanınca düzenlenir. Cumhurbaşkanı katılamadığı zamanlar Millî Güvenlik Kurulu Başbakanın başkanlığında toplanır. Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve görevleri kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 35. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 118 inci maddesinin birinci fıkrası ile üçüncü fıkrasının ilk cümlesi aşağıdaki şekilde ve üçüncü fıkrasının son cümlesinde geçen "öncelikle dikkate alınır" ibaresi "değerlendirilir" olarak değiştirilmiştir. "Millî Güvenlik Kurulu, Cumhurbaşkanının başkanlığında Başbakan, başbakan yardımcıları, Genelkurmay Başkanı, Millî Savunma, İçişleri, Dışişleri, Adalet Bakanları, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanından kurulur." "Millî Güvenlik Kurulu; Devletin millî güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulaması ile ilgili alınan tavsiye kararları ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini Bakanlar Kuruluna bildirir."

Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 35. – Millî Güvenlik Kurulu bünyesine başbakan yardımcılarının dahil edilmesi koalisyon hükümetlerinin yapısına uygun bir durumdur. Adalet Bakanı hukukî açıdan Kurulun değerlendirmelerinin daha sağlıklı olmasını ve gündemdeki konuların bütünlük içinde her yönden incelenmesini sağlayacaktır. Ayrıca bu değişiklikle kurul kararlarının tavsiye niteliğinde olduğu vurgulanmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
… Millî Güvenlik Kurulunun yapısını düzenleyen çerçeve 35 [inci], … madde[s]i Komisyonumuzca oy birliği ile kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 35.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 118 inci maddesinin birinci fıkrası ile üçüncü fıkrasının ilk cümlesi aşağıdaki şekilde ve üçüncü fıkrasının son cümlesinde geçen "öncelikle dikkate alınır" ibaresi "değerlendirilir" olarak değiştirilmiştir. "Millî Güvenlik Kurulu, Cumhurbaşkanının başkanlığında, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Başbakan Yardımcıları, Adalet, Millî Savunma, İçişleri, Dışişleri Bakanları, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanından kurulur" "Millî Güvenlik Kurulu; Devletin millî güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili alınan tavsiye kararları ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini Bakanlar Kuruluna bildirir."
Genel Kurul Görüşmeleri
Madde, teklif üzerinde Genel Kurulca yapılan ikinci görüşmeler sırasında daha önce teklifin bazı maddelerinin düşmüş olması nedeniyle 32. madde olarak ele alınmış; yapılan oylama sonucu kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
2. Millî Güvenlik Kurulu **MADDE 118. —** Millî Güvenlik Kurulu; Cumhurbaşkanının başkanlığında, Cumhurbaşkanı yardımcıları, Adalet, Millî Savunma, İçişleri, Dışişleri Bakanları, Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava kuvvetleri komutanlarından kurulur. Gündemin özelliğine göre Kurul toplantılarına ilgili bakan ve kişiler çağrılıp görüşleri alınabilir. Millî Güvenlik Kurulu; Devletin millî güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili alınan tavsiye kararları ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini Cumhurbaşkanına bildirir. Kurulun, Devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar Cumhurbaşkanınca değerlendirilir. Millî Güvenlik Kurulunun gündemi; Cumhurbaşkanı yardımcıları ve Genelkurmay Başkanının önerileri dikkate alınarak Cumhurbaşkanınca düzenlenir. Cumhurbaşkanı katılamadığı zamanlar Millî Güvenlik Kurulu Cumhurbaşkanı yardımcısının başkanlığında toplanır. Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve görevleri Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19- 2709 sayılı Kanunun; … B) … 118 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan "Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Başbakan yardımcıları," ibaresi "Cumhurbaşkanı yardımcıları,", "Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanından" ibaresi "Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava kuvvetleri komutanlarından", üçüncü fıkrasında yer alan "Bakanlar Kuruluna" ibaresi "Cumhurbaşkanına", "Bakanlar Kurulunca" ibaresi "Cumhurbaşkanınca", dördüncü fıkrasında yer alan "Başbakan" ibaresi "Cumhurbaşkanı yardımcıları", beşinci fıkrasında yer alan "Başbakanın" ibaresi "Cumhurbaşkanı yardımcısının", altıncı fıkrasında yer alan "kanunla" ibaresi "Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile"; … şeklinde değiştirilmiştir.

Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak… değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16- 2709 sayılı Kanunun; … B) … 118 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan "Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Başbakan yardımcıları," ibaresi "Cumhurbaşkanı yardımcıları,", "Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanından" ibaresi "Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava kuvvetleri komutanlarından", üçüncü fıkrasında yer alan "Bakanlar Kuruluna" ibaresi "Cumhurbaşkanına", "Bakanlar Kurulunca" ibaresi "Cumhurbaşkanınca", dördüncü fıkrasında yer alan "Başbakan" ibaresi "Cumhurbaşkanı yardımcıları", beşinci fıkrasında yer alan "Başbakanın" ibaresi "Cumhurbaşkanı yardımcısının", altıncı fıkrasında yer alan "kanunla" ibaresi "Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle"; … şeklinde değiştirilmiştir.

III. Olağanüstü hal yönetimi

MADDE 119. — (Değişik: 21/1/2017-6771/12. md.)

Cumhurbaşkanı; savaş, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, seferberlik, ayaklanma, vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma, ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması, anayasal düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerinin ortaya çıkması, şiddet olayları nedeniyle kamu düzeninin ciddî şekilde bozulması, tabiî afet veya tehlikeli salgın hastalık ya da ağır ekonomik bunalımın ortaya çıkması hallerinde yurdun tamamında veya bir bölgesinde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilir.

Olağanüstü hal ilanı kararı, verildiği gün Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise derhal toplantıya çağırılır; Meclis gerekli gördüğü takdirde olağanüstü halin süresini kısaltabilir, uzatabilir veya olağanüstü hali kaldırabilir.

Cumhurbaşkanının talebiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi her defasında dört ayı geçmemek üzere süreyi uzatabilir. Savaş hallerinde bu dört aylık süre aranmaz.

Olağanüstü hallerde vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile 15 inci maddedeki ilkeler doğrultusunda temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlanacağı veya geçici olarak durdurulacağı, hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği kanunla düzenlenir.

Olağanüstü hallerde Cumhurbaşkanı, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda, 104 üncü maddenin onyedinci fıkrasının ikinci cümlesinde belirtilen sınırlamalara tabi olmaksızın Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Kanun hükmündeki bu kararnameler Resmî Gazetede yayımlanır, aynı gün Meclis onayına sunulur.

Savaş ve mücbir sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanamaması hâli hariç olmak üzere; olağanüstü hal sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri üç ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve karara bağlanır. Aksi halde olağanüstü hallerde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi kendiliğinden yürürlükten kalkar.

Maddenin İlk Hâli
III. Olağanüstü yönetim usulleri **A. Olağanüstü haller** **1. Tabiî afet ve ağır ekonomik bunalım sebebiyle olağanüstü hal ilanı** **MADDE 119. —** Tabiî afet, tehlikeli salgın hastalıklar veya ağır ekonomik bunalım hallerinde, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
III. Olağanüstü yönetim usulleri **A. Olağanüstü haller** **1. Tabiî âfet ve ağır iktisadî bunalım sebebiyle olağanüstü hal ilânı** **MADDE 127. —** Tabiî âfet, tehlikeli salgın hastalıklar veya ağır iktisadî bunalım hallerinde, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilân edebilir.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 127, 128, 129, ve 130 *Olağanüstü yönetim usulleri* Olağanüstü haller Anayasamızda yeni bir şekilde düzenlenmiştir. Tabiî afet ve ekonomik kriz hallerinde ve diğer hallerde hükümete yasama meclisinin denetimi altında kanun hükmünde kararname çıkartma yetkisi verilmiştir. Bugün sıkıyönetim diye nitelendirilen durum ikiye bölünmüştür : Daha az şiddetli olayların vukubulduğu birinci kısımda Devlet olağanüstü hal ilan edip, kolluk kuvvetleriyle düzeni sağlamaya çalışacaktır. Savaş hali veyahut içsavaş hali gibi durumlarda ise, sıkıyönetim ilan edilip, idare Silahlı Kuvvetlerin yönetimine geçecektir ve bu iki halde de Bakanlar Kurulunun kanun hükmünde kararname çıkartma yetkisi olacaktır. Bütün tasarruflar yasama meclisinin denetimi altında düzenlenecektir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
III. Olağanüstü yönetim usulleri **A. Olağanüstü haller** **1. Tabiî afet ve ağır ekonomik bunalım sebebiyle olağanüstü hal ilânı** **MADDE 119. —** Tabiî afet, tehlikeli salgın hastalıklar veya ağır ekonomik bunalım hallerinde, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilân edebilir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde — 119 Danışma Meclisince kabul edilen 127 nci madde metninde yer alan «iktisadî» sözcüğü terim birliği açısından «ekonomik» sözcüğü olarak değiştirilip, madde 119 uncu madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik

III. Olağanüstü hal yönetimi

MADDE 119- Cumhurbaşkanı; savaş, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, seferberlik, ayaklanma, vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma, ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması, anayasal düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerinin ortaya çıkması, şiddet olayları nedeniyle kamu düzeninin ciddî şekilde bozulması, tabiî afet veya tehlikeli salgın hastalık ya da ağır ekonomik bunalımın ortaya çıkması hallerinde yurdun tamamında veya bir bölgesinde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilir.

Olağanüstü hal ilanı kararı, verildiği gün Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise derhal toplantıya çağırılır; Meclis gerekli gördüğü takdirde olağanüstü halin süresini kısaltabilir, uzatabilir veya olağanüstü hali kaldırabilir.

Cumhurbaşkanının talebiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi her defasında dört ayı geçmemek üzere süreyi uzatabilir. Savaş hallerinde bu dört aylık süre aranmaz.

Olağanüstü hallerde vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile 15 inci maddedeki ilkeler doğrultusunda temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlanacağı veya geçici olarak durdurulacağı, hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği kanunla düzenlenir.

Olağanüstü hallerde Cumhurbaşkanı, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda, 104 üncü maddenin onyedinci fıkrasının ikinci cümlesinde belirtilen sınırlamalara tabi olmaksızın Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Kanun hükmündeki bu kararnameler Resmî Gazetede yayımlanır, aynı gün Meclis onayına sunulur.

Savaş ve mücbir sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanamaması hâli hariç olmak üzere; olağanüstü hal sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri üç ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve karara bağlanır. Aksi halde olağanüstü hallerde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi kendiliğinden yürürlükten kalkar.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 13- 2709 sayılı Kanunun 119 uncu maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve kenar başlıkları metinden çıkarılmıştır. "III. Olağanüstü hal yönetimi Madde 119- Cumhurbaşkanı, savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, ayaklanma olması veya vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışmanın veya ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması; anayasal düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerinin ortaya çıkması; kamu düzeninin ciddî şekilde bozulması; tabiî afet, tehlikeli salgın hastalıklar veya ağır ekonomik bunalım hallerinde yurdun tamamında veya bir bölgesinde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilân edebilir. Olağanüstü hal ilanı kararı verildiği gün Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise derhal toplantıya çağırılır; Meclis gerekli gördüğü takdirde olağanüstü halin süresini kısaltabilir, uzatabilir veya olağanüstü hali kaldırabilir. Cumhurbaşkanının talebiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi her defasında dört ayı geçmemek üzere süreyi uzatabilir. Savaş hallerinde bu dört aylık süre aranmaz. Olağanüstü hallerde vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile 15 inci maddedeki ilkeler doğrultusunda temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlanacağı veya geçici olarak durdurulacağı, hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği kanunla düzenlenir. Olağanüstü hallerde Cumhurbaşkanı, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Kanun hükmündeki bu kararnameler Resmi Gazetede yayımlanır, aynı gün Meclis onayına sunulur. Savaş ve mücbir sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanamaması hariç olmak üzere; olağanüstü hal sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri bir ay içerisinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve karara bağlanır. Aksi halde olağanüstü hallerde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi kendiliğinden yürürlükten kalkar.

Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 13- Madde değiştirilerek, olağanüstü hal yönetimi tek maddede düzenlenmiştir. Maddeyle; Anayasamızın hazırlandığı dönemin ve vesayetçi anlayışın izini taşıyan sıkıyönetim uygulaması anayasadan çıkarılmaktadır. Olağanüstü hal (OHAL) uygulaması birçok demokratik ülkenin anayasasında var olan bir düzenlemedir. OHAL ilan etme yetkisi, yürütme yetkisinden dolayı Cumhurbaşkanına verilmektedir. Mevcut maddelerde var olan OHAL ilanı kararlarının Resmi Gazetede yayımlanması, Meclisin onayına sunulması ve süreleri düzenleyen hükümler korunmaktadır. OHAL ilanı şartlarının gerekli kıldığı konularda Cumhurbaşkanına kararname çıkarma yetkisi verilmekte ve OHAL kararnamelerinin Meclisin onayına sunulması hükmü korunmaktadır. Yürürlükteki 121 inci maddede yer alan "hemen" ibaresinden dolayı OHAL ilanına ilişin kararın Meclisin onayına sunulmasındaki süre tartışması "aynı gün" ibaresi eklenerek sona erdirilmektedir. Savaş ve mücbir sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanamaması hariç olmak üzere; olağanüstü hal sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin bir ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülmesi ve karara bağlanması esası benimsenmektedir.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 13'üncü maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 12'nci madde olarak ve maddeyle değiştirilmesi öngörülen 2709 sayılı Kanun'un 119'uncu maddesinin, birinci fıkrası anlam bütünlüğünün sağlanması ve seferberlik halinin de olağanüstü hal nedenleri arasına alınması amacıyla değiştirilerek, altıncı fıkrasında olağanüstü hallerde çıkarılabilecek Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin olağan dönem kararnamelerinin tabi olduğu sınırlamalarla bağlı olmaksızın çıkarılabileceği düzenlenerek ve son fıkrası olağanüstü hal sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme ve karara bağlanma süresi bir aydan üç aya çıkartılmak suretiyle,… kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 12- 2709 sayılı Kanunun 119 uncu maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve kenar başlıkları metinden çıkarılmıştır. "III. Olağanüstü hal yönetimi MADDE 119- Cumhurbaşkanı; savaş, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, seferberlik, ayaklanma, vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma, ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması, anayasal düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerinin ortaya çıkması, şiddet olayları nedeniyle kamu düzeninin ciddî şekilde bozulması, tabiî afet veya tehlikeli salgın hastalık ya da ağır ekonomik bunalımın ortaya çıkması hallerinde yurdun tamamında veya bir bölgesinde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilir. Olağanüstü hal ilanı kararı verildiği gün Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise derhal toplantıya çağırılır; Meclis gerekli gördüğü takdirde olağanüstü halin süresini kısaltabilir, uzatabilir veya olağanüstü hali kaldırabilir. Cumhurbaşkanının talebiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi her defasında dört ayı geçmemek üzere süreyi uzatabilir. Savaş hallerinde bu dört aylık süre aranmaz. Olağanüstü hallerde vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile 15 inci maddedeki ilkeler doğrultusunda temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlanacağı veya geçici olarak durdurulacağı, hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği kanunla düzenlenir. Olağanüstü hallerde Cumhurbaşkanı, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda, 104 üncü maddenin onyedinci fıkrasının ikinci cümlesinde belirtilen sınırlamalara tabi olmaksızın Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Kanun hükmündeki bu kararnameler Resmî Gazetede yayımlanır, aynı gün Meclis onayına sunulur. Savaş ve mücbir sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanamaması hâli hariç olmak üzere; olağanüstü hal sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri üç ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve karara bağlanır. Aksi halde olağanüstü hallerde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi kendiliğinden yürürlükten kalkar."

2. Şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddî şekilde bozulması sebepleriyle olağanüstü hal ilanı

MADDE 120. — (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

Maddenin İlk Hâli
2. Şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddî şekilde bozulması sebepleriyle olağanüstü hal ilanı **MADDE 120. —** Anayasa ile kurulan hür demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerine ait ciddî belirtilerin ortaya çıkması veya şiddet olayları sebebiyle kamu düzeninin ciddî şekilde bozulması hallerinde, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Millî Güvenlik Kurulunun da görüşünü aldıktan sonra yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
2. Şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddî şekilde bozulması sebepleriyle olağanüstü hal ilânı **MADDE 128. —** Anayasa ile kurulan hür demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerine ait ciddî belirtilerin ortaya çıkması veya şiddet olayları sebebiyle kamu düzeninin ciddî şekilde bozulması hallerinde de, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde, süresi iki ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilân edebilir.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
Bkz. 119. maddede yer verilen “Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi” başlıklı bölüm
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
2. Şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddî şekilde bozulması sebepleriyle olağanüstü hal ilânı **MADDE 120. —** Anayasa ile kurulan hür demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerine ait ciddî belirtilerin ortaya çıkması veya şiddet olayları sebebiyle kamu düzeninin ciddî şekilde bozulması hallerinde de, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Millî Güvenlik Kurulunun da görüşünü aldıktan sonra yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilân edebilir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 120

Danışma Meclisinin kabul ettiği 128 inci maddeye «Millî Güvenlik Kurulunun da görüşünü aldıktan sonra» hükmü eklenmiş ve «iki ayı geçmemek» hükmü, tabiî âfet ve ağır ekonomik bunalım sebebiyle olağanüstü hal ilanı ile ilgili 119 uncu maddeye paralel olarak «altı ayı geçmemek» şeklinde değiştirilip madde buna göre redaksiyona tabi tutularak 120 nci madde şeklinde yeniden düzenlenmiştir.

Bu düzenlemeye göre şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddî şekilde bozulması sebepleriyle olağanüstü hal ilanı gerektiği takdirde, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Millî Güvenlik Kurulunun da görüşünü aldıktan sonra yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilecektir.

Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri

(1. Dönem, 7. Cilt, 118. Birleşim, Sayfa 382)

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunca kabul edilerek görüşülmek üzere Millî Güvenlik Konseyine sevk edilen madde metninde yer alan "şiddet olayları sebebiyle kamu düzeninin ciddî şekilde bozulması hallerinde de," ibaresi Konsey görüşmeleri sırasında "şiddet olayları sebebiyle kamu düzeninin ciddî şekilde bozulması hallerinde," olarak okunup oylama sunulmuş ve bu hâliyle kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
2. Şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddî şekilde bozulması sebepleriyle olağanüstü hal ilânı **MADDE 120.-** (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19- 2709 sayılı Kanunun; … E) … 120 [nci], … madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak… değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16- 2709 sayılı Kanunun; … E) … 120 [nci], … madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.

3. Olağanüstü hallerle ilgili düzenleme
MADDE 121. — (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

Maddenin İlk Hâli
3. Olağanüstü hallerle ilgili düzenleme **MADDE 121. —** Anayasanın 119 ve 120 nci maddeleri uyarınca olağanüstü hal ilanına karar verilmesi durumunda, bu karar Resmî Gazetede yayımlanır ve hemen Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise derhal toplantıya çağırılır. Meclis, olağanüstü hal süresini değiştirebilir, Bakanlar Kurulunun istemi üzerine, her defasında dört ayı geçmemek üzere, süreyi uzatabilir veya olağanüstü hali kaldırabilir. 119 uncu madde uyarınca ilan edilen olağanüstü hallerde vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile olağanüstü hallerin her türü için ayrı ayrı geçerli olmak üzere, Anayasanın 15 inci maddesindeki ilkeler doğrultusunda temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlanacağı veya nasıl durdurulacağı, halin gerektirdiği tedbirlerin nasıl ve ne suretle alınacağı, kamu hizmeti görevlilerine ne gibi yetkiler verileceği, görevlilerin durumlarında ne gibi değişiklikler yapılacağı ve olağanüstü yönetim usulleri, Olağanüstü Hal Kanununda düzenlenir. Olağanüstü hal süresince, Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda, kanun hükmünde kararnameler çıkarabilir. Bu kararnameler, Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur; bunların Meclisçe onaylanmasına ilişkin süre ve usul, İçtüzükte belirlenir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
3. Olağanüstü hallerle ilgili düzenleme **MADDE 129. —** Anayasanın yüzyirmiyedi ve yüzyirmisekizinci maddeleri uyarınca olağanüstü hal ilânına karar verilmesi hallerinde, bu karar Resmî Gazetede yayımlanır ve hemen Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi, tatilde ise derhal toplantıya çağrılır. Meclis, olağanüstü hal süresini değiştirebilir, Bakanlar Kurulunun istemi üzerine, her biri iki ayı geçmemek üzere, süreyi uzatabilir veya olağanüstü hali kaldırabilir. İktisadî nedenlere dayalı olağanüstü hallerde, vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile olağanüstü hallerin her türü için geçerli olmak üzere, Anayasanın onbeşinci maddesindeki ilkeler doğrultusunda temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlanacağı veya nasıl durdurulacağı, halin gerektirdiği tedbirlerin nasıl ve ne suretle alınacağı, kamu hizmeti görevlilerine ne gibi yetkiler verileceği, görevlilerin durumlarında ne gibi değişiklikler yapılacağı ve olağanüstü yönetim usulleri, öncelikle Olağanüstü Hal Kanununda düzenlenir.

Olağanüstü hal süresince, Cumhurbaşkanı Bakanlar Kurulu ile birlikte, Olağanüstü Hal Kanununa dayanarak, durumun gerekli kıldığı konularda, kanun hükmünde kararnameler çıkarabilir. Bu kararnameler, Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur; bunların Meclisçe onaylanmasına ilişkin özel süre ve usul, İçtüzükte belirlenir.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

Bkz. 119. maddede yer verilen "Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi" başlıklı bölüm

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

3. Olağanüstü hallerle ilgili düzenleme

MADDE 121. — Anayasanın 119 ve 120 nci maddeleri uyarınca olağanüstü hal ilânına karar verilmesi durumunda, bu karar Resmî Gazetede yayımlanır ve hemen Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise derhal toplantıya çağrılır. Meclis, olağanüstü hal süresini değiştirebilir, Bakanlar Kurulunun istemi üzerine, her defasında dört ayı geçmemek üzere, süreyi uzatabilir veya olağanüstü hali kaldırabilir.

119 uncu madde uyarınca ilân edilen olağanüstü hallerde vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile olağanüstü hallerin her türü için ayrı ayrı geçerli olmak üzere, Anayasanın 15 inci maddesindeki ilkeler doğrultusunda temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlanacağı veya nasıl durdurulacağı, halin gerektirdiği tedbirlerin nasıl ve ne suretle alınacağı, kamu hizmeti görevlilerine ne gibi yetkiler verileceği, görevlilerin durumlarında ne gibi değişiklikler yapılacağı ve olağanüstü yönetim usulleri, Olağanüstü Hal Kanununda düzenlenir.

Olağanüstü hal süresince, Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda, kanun hükmünde kararnameler çıkarabilir. Bu kararnameler, Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur; bunların Meclisçe onaylanmasına ilişkin süre ve usul, içtüzükte belirlenir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 121

Danışma Meclisinin kabul ettiği 129 uncu madde 121 inci madde olarak düzenlenmiştir.

Bu düzenlemede maddenin birinci fıkrasında yer alan «iki ayı geçmemek», hükmü olağanüstü hal ilanı süresi olan altı ay ile uygunluk sağlanması amacıyla «dört ayı geçmemek» şeklinde değiştirilmiştir. Danışma Meclisi tarafından kabul edilen maddenin ikinci fıkrasında «iktisadî nedenlere dayalı olağanüstü hallerde vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri» hükmü,

119 uncu madde gereğince ilan edilen olağanüstü hallerin yalnız ekonomik nedenlere dayalı olarak ilan edilmediği tabiî afet veya tehlikeli salgın hastalıklar nedeni ile de olağanüstü hal ilan edilebileceği dikkate alınarak «119 uncu madde uyarınca ilan edilen olağanüstü hallerde vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri» şeklinde değiştirilmiştir. Ayrıca aynı fıkrada bulunan «Her türü için geçerli olmak üzere» ibareleri yanlış yorumlanabileceğinden «her türü için ayrı ayrı geçerli olmak üzere» şeklinde değiştirilmiş ve madde terim birliğini sağlamak amacıyla redaksiyona tabi tutulmuştur.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
3. Olağanüstü hallerle ilgili düzenleme **MADDE 121.-** (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19- 2709 sayılı Kanunun; … E) … 121 [inci], … madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16›ncı madde olarak… değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16- 2709 sayılı Kanunun; … E) … 121 [nci], … madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

B. Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hali

MADDE 122. — (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

Maddenin İlk Hâli
B. Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hali **MADDE 122. —** Anayasanın tanıdığı hür demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelen ve olağanüstü hal ilanını gerektiren hallerden daha vahim şiddet hareketlerinin yaygınlaşması veya savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, ayaklanma olması veya vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışmanın veya ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması sebepleriyle, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Millî Güvenlik Kurulunun da görüşünü aldıktan sonra, süresi altı ayı aşmamak üzere yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde sıkıyönetim ilan edebilir. Bu karar, derhal Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantı halinde değilse hemen toplantıya çağırılır. Türkiye Büyük Millet Meclisi gerekli gördüğü takdirde sıkıyönetim süresini kısaltabilir, uzatabilir veya sıkıyönetimi kaldırabilir. Sıkıyönetim süresinde, Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu sıkıyönetim halinin gerekli kıldığı konularda kanun hükmünde kararname çıkarabilir. Bu kararnameler Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Bunların Meclisce onaylanmasına ilişkin süre ve usul İçtüzükte belirlenir. Sıkıyönetimin her defasında dört ayı aşmamak üzere uzatılması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararına bağlıdır. Savaş hallerinde bu dört aylık süre aranmaz. Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hallerinde hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği, idare ile olan ilişkileri, hürriyetlerin nasıl kısıtlanacağı veya durdurulacağı ve savaş veya savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi halinde vatandaşlar için getirilecek yükümlülükler kanunla düzenlenir. Sıkıyönetim komutanları Genelkurmay Başkanlığına bağlı olarak görev yaparlar.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
B. Sıkıyönetim, savunma hazırlığı, seferberlik ve savaş hali **MADDE 130. —** Savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, ayaklanma olması veya vatan ve Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışmanın veya ülkenin ve Milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren veya Anayasa'nın tanıdığı hür demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelen şiddet hareketlerinin

yaygınlaşması sebebiyle, Cumhurbaşkanı başkanlığında Bakanlar Kurulu, Millî Güvenlik Kurulunun da görüşünü aldıktan sonra süresi altı ayı aşmamak üzere yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde sıkıyönetim ilan edebilir. Bu karar, derhal Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantı halinde değilse hemen toplantıya çağrılır. Türkiye Büyük Millet Meclisi gerekli gördüğü takdirde sıkıyönetim süresini kısaltabilir, uzatabilir veya sıkıyönetimi kaldırabilir.

Sıkıyönetimin her defasında dört ayı aşmamak üzere uzatılması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararına bağlıdır. Savaş hallerinde bu dört aylık süre aranmaz.

Sıkıyönetim süresince, bütün kolluk kuvvetleri sıkıyönetim komutanının emrine girer.

Sıkıyönetim komutanı, ilgili kanuna uygun olarak, temel hak ve hürriyetlerin askıya alınması da dahil olmak üzere, gerekli tedbirleri alır.

Sıkıyönetim, savunma hazırlık durumları, seferberlik ve savaş hallerinde hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği, idare ile olan ilişkileri, hürriyetlerin nasıl kayıtlanacağı veya durdurulacağı ve savaş veya savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi halinde vatandaşlar için getirilecek hükümler, kanunla düzenlenir.

Sıkıyönetim komutanları Genelkurmay Başkanlığına bağlı olarak görev yaparlar.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

Bkz. 119. maddede yer verilen "Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi" başlıklı bölüm

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

B. Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hali

MADDE 122. — Anayasanın tanıdığı hür demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelen ve olağanüstü hal ilânını gerektiren hallerden daha vahim şiddet hareketlerinin yaygınlaşması veya savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, ayaklanma olması veya vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışmanın veya ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması sebepleriyle, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Millî Güvenlik Kurulunun da görüşünü aldıktan sonra, süresi altı ayı aşmamak üzere yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde sıkıyönetim ilân edebilir. Bu karar, derhal Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantı halinde değilse hemen toplantıya çağırılır. Türkiye Büyük Millet Meclisi gerekli gördüğü takdirde sıkıyönetim süresini kısaltabilir, uzatabilir veya sıkıyönetimi kaldırabilir.

Sıkıyönetim süresinde, Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu sıkıyönetim halinin gerekli kıldığı konularda kanun hükmünde kararname çıkarabilir.

Bu kararnameler Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Bunların Meclisce onaylanmasına ilişkin süre ve usul İçtüzükte belirlenir.

Sıkıyönetimin her defasında dört ayı aşmamak üzere uzatılması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararına bağlıdır. Savaş hallerinde bu dört aylık süre aranmaz.

Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hallerinde hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği, idare ile olan ilişkileri, hürriyetlerin nasıl kısıtlanacağı veya durdurulacağı ve savaş veya savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi halinde vatandaşlar için getirilecek yükümlülükler kanunla düzenlenir.

Sıkıyönetim komutanları Genelkurmay Başkanlığına bağlı olarak görev yaparlar.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 122

Danışma Meclisinin kabul ettiği 130 uncu madde, 122 nci madde olarak düzenlenmiştir.

Bu düzenlemede, birinci fıkra redaksiyona tabi tutulmuş, maddenin üçüncü fıkrasında yer alan hükümlerin kanunla düzenlenmesinin uygun olacağı görüşüyle bu fıkra madde metninden çıkarıldığı gibi, bu maddenin beşinci fıkrası ile Anayasanın 15 inci maddesi hükümlerine göre temel hak ve hürriyetlere ilişkin olarak gerekli düzenlemeler kanunla yapılacağından ve sıkıyönetim komutanları da bu kanun hükümlerine göre görevli ve yetkili olacaklarından maddenin dördüncü fıkrası ile beşinci fıkrasında yer alan «savunma hazırlık durumları» hükmü yanlış yorumlara neden olabilir düşüncesiyle madde metninden çıkarılmıştır.

Anayasanın 91 inci maddesinde sıkıyönetim halinde de kanun hükmünde kararname çıkarılmasına ilişkin hükümlere yer verilmiş bulunduğundan bu maddeye paralel şekilde düzenlenmiş bulunan iki fıkra, ikinci ve üçüncü fıkralar olarak madde metnine eklenmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
B. Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hali **MADDE 122. —** (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19- 2709 sayılı Kanunun; … E) … 122 [nci], … madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak… değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16- 2709 sayılı Kanunun; … E) … 122 [nci], … madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

IV. İdare

A. İdarenin esasları

1. İdarenin bütünlüğü ve kamu tüzelkişiliği

MADDE 123. — İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir.

İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Kamu tüzelkişiliği, kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulur.

Maddenin İlk Hâli
IV. İdare **A. İdarenin esasları** **1. İdarenin bütünlüğü ve kamu tüzelkişiliği** **MADDE 123. —** İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir. İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır. Kamu tüzelkişiliği, ancak kanunla veya kanunun açıkca verdiği yetkiye dayanılarak kurulur.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
IV. İDARE **A. İdarenin esasları** **1. İdarenin bütünlüğü ve kamu tüzelkişiliği** **MADDE 131. —** İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir. İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır. Kamu tüzelkişiliği, ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulur.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 131 *İdarenin bütünlüğü ve kamu tüzelkişiliği* Türkiye'de idarî yapının oluşmasında, tarihî gelişim ve deneyler sonucu merkezden yönetim ve yerinden yönetim biri birini tamamlayan ilkeler olarak ortaya çıkmış ve sürekli uygulama bulmuştur. Bunun sonucu olarak Devlet tüzelkişiliğinden başka, onun yanında, çeşitli kamu tüzelkişileri ortaya çıkmıştır. Bir başka deyimle, bugün kamu hizmetleri genel idare başta olmak üzere, mahallî idareler ve hizmet yerinden yönetim kuruluşları tarafından yürütülmektedir. Maddede idarenin kuruluş ve görevleri bakımından bir bütün olduğu ilkesi getirilmek suretiyle, Türkiye Cumhuriyetinin ülkesi ve Milletiyle bölünmez bütünlüğünün de bir sonucu olarak, idarenin yerine getirdiği çeşitli görevlerle bu görevleri yerine getiren kuruluşlar arasında birlik sağlanmaktadır.

Dolayısıyla, nitelikleri gereği bazı hizmetler ayrı tüzelkişiler eliyle görülmek yoluna gidilse de, idarenin bütünlüğü ilkesinin gereği olarak bunlar denetime bağlı kalacaklardır. Ayrıca, bu tür kamu tüzelkişileri için, Anayasa ve kanunlarda özel hüküm bulunmayan durumlarda, Anayasanın idareye ilişkin genel ilke ve hükümleri uygulanacaktır.

Maddede idarenin kuruluş ve görevlerinin kanunla düzenleneceği ilkesinin bir sonucu olarak, kamu tüzelkişilerinin de ancak kanunla veya kanunun açık yetki vermesi halinde idarî işlemle kurulabileceği öngörülmektedir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

IV. İDARE

A. İdarenin esasları

1. İdarenin bütünlüğü ve kamu tüzelkişiliği

MADDE 123. — Danışma Meclisi metninin 131 inci maddesi 123 üncü madde olarak aynen kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
IV. İdare **A. İdarenin esasları** **1. İdarenin bütünlüğü ve kamu tüzelkişiliği** **MADDE 123. —** İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir. İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır. Kamu tüzelkişiliği, kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulur.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 14- 2709 sayılı Kanunun 123 üncü maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan "ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak" ibaresi "kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle" şeklinde değiştirilmiş ve maddeye aşağıdaki fıkra eklenmiştir. "Üst düzey kamu görevlilerinin atanmalarına ilişkin usul ve esaslar Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir."
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 14- Madde metninde ibare değişikliği yapılmaktadır. İdarenin bütünlüğü ile merkezden yönetim ve yerinden yönetim esasına dayanması ilkesi korunmaktadır. Maddeyle kamu tüzel kişiliğinin Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle de kurulabilmesine imkân tanınmaktadır. Teklifle, önerilen hükümet sistemine uygun olarak gerekli uyarlama yapılmakta ve üst düzey kamu görevlilerinin atanmalarına ilişkin usul ve esasların kararname ile düzenlenebilmesi esası benimsenmektedir.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 14'üncü maddesi, maddeyle yapılması öngörülen değişikliğin, önceki madde üzerinde verilen önergenin kabul edilmesiyle Anayasa'nın 104 üncü maddesi kapsamına alınması sonucunda Teklif metninden çıkarılmak ve diğer maddelere teselsül ettirilmek suretiyle, … değiştirilerek kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16 - 2709 sayılı Kanunun; … B) … 123 üncü maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan "ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak" ibaresi "kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle".. şeklinde değiştirilmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

2. Yönetmelikler

MADDE 124. — (Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Cumhurbaşkanı, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler.

Hangi yönetmeliklerin Resmî Gazetede yayımlanacağı kanunda belirtilir.

Maddenin İlk Hâli
2. Yönetmelikler **MADDE 124. —** Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler. Hangi yönetmeliklerin Resmî Gazetede yayımlanacağı kanunda belirtilir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
2. Yönetmelikler **MADDE 132. —** Bakanlar Kurulu bütün Bakanlıkları; Başbakanlık, Bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri de, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını göstermek üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler. Yönetmelikler, Resmî Gazete'de yayımlanır.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 132 *Yönetmelik* İdarenin en geniş uygulama alanına sahip düzenleyici işlem türü yönetmeliktir. Maddede yönetmelik çıkarılabilecek kuruluşlar belirtilirken, uygulamadaki tereddütleri gidermek için, Bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri yanında, Bakanlar Kurulu ile Başbakanlık da sayılmıştır. Bu şekilde yönetmelik çıkartabilecek olan da, Başbakanlığın, Bakanlıkların ve kamu tüzelkişilerinin görev alanlarını ilgilendiren kanun ve tüzüklerin uygulanmasını göstermek şeklinde geniş biçimde belirlenmiştir. Yalnız, yönetmelikler uygulama alanlarını düzenledikleri kanun ve tüzüklere aykırı hüküm getiremeyecektir. Ancak, uygulamada gerek bakanlıkların gerekse kamu tüzelkişilerinin değişik isimler taşıyan düzenleyici işlemler yaptıkları da dikkat çekmektedir. Bu tür düzenleyici işlemlerden kişiler için hukukî sonuç doğuranların da yönetmelik hükümlerine bağlı tutulmasında yarar vardır. Maddede yönetmelikler için Resmî Gazete'de yayımlanma zorunluluğunun getirilmesi de ilgililerinin ilgisine ulaşabilmesini sağlamak amacına yöneliktir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
2. Yönetmelikler **MADDE 124. —** Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler. Hangi yönetmeliklerin Resmî Gazetede yayımlanacağı kanunda belirtilir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde — 124 Danışma Meclisi tarafından kabul edilen 132 nci maddenin birinci fıkrası, 1961 Anayasasının 113 üncü maddesine benzer olarak ancak 1 inci fıkraya «Başbakanlık» sözcüğü de eklenmek suretiyle düzenlenmiştir. Özellikle kamu tüzel kişileri tarafından birbirine benzer nitelikte çıkarılan ve büyük kısmı mahalli nitelikte olan bütün yönetmeliklerin Anayasa hükmü gereği Resmî Gazetede yayımlanması zorunluluğunun neden olduğu gereksiz israfı önlemek bakımından maddenin son fıkrası «hangi yönetmeliklerin Resmî Gazetede yayımlanacağı kanunda belirtilir» şeklinde düzenlenmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
2. Yönetmelikler **MADDE 124. —** Cumhurbaşkanı, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler. Hangi yönetmeliklerin Resmî Gazetede yayımlanacağı kanunda belirtilir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19- 2709 sayılı Kanunun; … B) … 124 üncü maddesinin birinci fıkrasında yer alan "Başbakanlık" ibaresi "Cumhurbaşkanı" ve "tüzüklerin" ibaresi "Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin"; … şeklinde değiştirilmiştir.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak… değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16- 2709 sayılı Kanunun; … B) … 124 üncü maddesinin birinci fıkrasında yer alan "Başbakanlık" ibaresi "Cumhurbaşkanı" ve "tüzüklerin" ibaresi "Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin"; … şeklinde değiştirilmiştir.

B. Yargı yolu

MADDE 125. — İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır. (Ek: 13/8/1999-4446/2. md.) Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların millî veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir. Milletlerarası tahkime ancak yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidilebilir.

(Ek: 7/5/2010-5982/11. md.; Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Yüksek Askerî Şûranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma hariç her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolu açıktır.

İdarî işlemlere karşı açılacak davalarda süre, yazılı bildirim tarihinden başlar.

(Değişik: 7/5/2010-5982/11. md.) Yargı yetkisi, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olup, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamaz. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idarî eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldıracak biçimde yargı kararı verilemez.

İdarî işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ve idarî işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda gerekçe gösterilerek yürütmenin durdurulmasına karar verilebilir.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Kanun, olağanüstü hallerde, seferberlik ve savaş halinde ayrıca millî güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık nedenleri ile yürütmenin durdurulması kararı verilmesini sınırlayabilir.

İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.

Maddenin İlk Hâli
B. Yargı yolu **MADDE 125. —** İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır. Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler ile Yüksek Askerî Şûranın kararları yargı denetimi dışındadır. İdarî işlemlere karşı açılacak davalarda süre, yazılı bildirim tarihinden başlar. Yargı yetkisi, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlıdır. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idarî eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldıracak biçimde yargı kararı verilemez. İdarî işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ve idarî işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda gerekçe gösterilerek yürütmenin durdurulmasına karar verilebilir. Kanun, olağanüstü hallerde, sıkıyönetim, seferberlik ve savaş halinde ayrıca millî güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık nedenleri ile yürütmenin durdurulması kararı verilmesini sınırlayabilir. İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
B. Yargı yolu **MADDE 133. —** İdarenin eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır. Cumhurbaşkanının, Anayasada tek başına yapacağı öngörülen işlemleri, yargı denetimi dışındadır. İdarî işlemlere karşı açılacak davalarda süre, yazılı bildirim tarihinden başlar. İdarî yargı yetkisi, idarî işlem ve eylemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlıdır; idarî işlem ve eylem niteliğinde yargı kararı verilemez. Kanun, olağanüstü hallerde, sıkıyönetim ve savaş halinde, ayrıca millî güvenlik, kamu düzeni ve genel sağlık sebepleriyle yürütmenin durdurulması kararı verilmesini sınırlayabilir. İdarî işlemin uygulanması hallerinde telâfisi güç veya imkânsız zararların doğması ve idarî işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda, gerekçe göstererek yürütmenin durdurulmasına karar verilebilir. İdare, kendi işlem ve eylemlerinden doğan zararları ödemekle yükümlüdür.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE - 133

Yargı Yolu

İdarenin denetim yolları arasında hukuka uygunluğu sağlamada en etkin olanı yargısal denetimdir. Dolayısıyla, idarenin eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğu ilkesi getirilmek suretiyle hukuk Devleti anlayışının zorunlu unsuru vurgulanmaktadır.

Ancak, Cumhurbaşkanının Anayasaya göre tek başına yapabileceği işlemler konusunda, yargısal denetim açısından tereddütleri gidermek için, bu işlemlerin yargı denetimi dışında kaldığı açıkça ifade edilmektedir.

Maddede idarenin yargısal denetiminin idarî işlem ve eylemlerin hukuka uygunluklarının denetlenmesi ile sınırlı olduğu; dolayısıyla, yargı organının idarî işlemin yerindeliğini denetleyemeyeceği de belirtilmiştir. Bu ilkenin bir sonucu da yargı organının idare yerine geçerek karar alamaması, bir başka deyimle idarî işlem ve eylem niteliğinde yargı kararı verememesidir.

İdarî işlemler için verilecek yürütmenin durdurulması kararlarına istisnaî olarak sınır getirilebileceği de maddede düzenlenmiştir. Buna göre, olağanüstü hal, sıkıyönetim ve savaş hallerinde veya millî güvenlik, kamu düzeni ve genel sağlık nedenleri ile bazı idarî işlemler için yürütmenin durdurulması kararı verilemeyeceği kanunda öngörülebilecektir.

Yürütmenin durdurulması kararları hususunda uygulamada ortaya çıkan tartışmalar da dikkate alınarak, hangi hallerde yürütmenin durdurulması kararı verilebileceği açıklıkla belirtilmek yoluna gidilmiştir. Bu şekilde, yürütmenin durdurulması kararı verilebilmesi için maddede gösterilen iki şartın bir arada bulunması ve ayrıca gerekçe gösterilmesi gerekmektedir.

Maddede eskiden olduğu gibi, idarenin bireysel işlemlerine karşı açılacak davalarda süre başlangıcının yazılı bildirim olduğu belirtilmektedir.

Öte yandan, idarenin kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlü olduğu da belirtilmektedir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

B. Yargı yolu

MADDE 125. — İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır.

Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler ile Yüksek Askerî Şûranın kararları yargı denetimi dışındadır.

İdarî işlemlere karşı açılacak davalarda süre, yazılı bildirim tarihinden başlar.

Yargı yetkisi, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlıdır. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idarî eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldıracak biçimde yargı kararı verilemez.

İdarî işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ve idarî işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda gerekçe gösterilerek yürütmenin durdurulmasına karar verilebilir.

Kanun, olağanüstü hallerde, sıkıyönetim, seferberlik ve savaş halinde ayrıca millî güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık nedenleri ile yürütmenin durdurulması kararı verilmesini sınırlayabilir.

İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde - 125

Yüksek Askerî Şûra'nın, Türk Silahlı Kuvvetlerinde görevli personelin terfi ve emeklilikleriyle ilgili kararlarının özellik ve önemi dikkate alınarak, bunların idarî yargı denetimi dışında kalmasını,

İdarî yargı yetkisinin hududuna açıklık getirilmesini,

Hangi hallerde ve şartlarda yürütmenin durdurulmasına karar verilebileceğinin belirtilmesini,

Sağlamak amacıyla madde metni yeniden düzenlenmiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri

(1. Dönem, 7. Cilt, 118. Birleşim, Sayfa: 383-384)

BAŞKAN — İkinci fıkrada, «Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işler ile Yüksek Askerî Şûranın kararları yargı denetimi dışındadır» deniyor.

Yüksek Askerî Şûranın kararlarından kasıt burada nedir?

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — 926 sayılı Kanunun öngördüğü kararlar.

BAŞKAN — Yani terfi kararları...

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Evet.

BAŞKAN — Yoksa, diğer kararlar değil...

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Hayır.

BAŞKAN — Personel hakkında aldığı kararlar?..

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Yüksek Askerî Şûra aslında istişarî nitelikte karar verir veya savaş hazırlığı ile ilgili çalışmaları yapar; tabiî istişarî nitelikte kararlar.

Bu, sadece kesin, bağlı olan...

BAŞKAN — Onlar kastediliyor...

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Onlar kastediliyor. 926 sayılı Kanun, terfi işlemi, emekli işlemine ilişkin işlemler yargı denetiminin dışındadır.

BAŞKAN — 125 inci madde üzerinde söz almak isteyen var mı? Yok.

Maddeyi oylarınıza sunuyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

13/8/1999 Tarihli ve 4446 sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
B. Yargı yolu **MADDE 125. —** İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır. Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların millî veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir. Milletlerarası tahkime ancak yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidilebilir. Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler ile Yüksek Askerî Şûranın kararları yargı denetimi dışındadır. İdarî işlemlere karşı açılacak davalarda süre, yazılı bildirim tarihinden başlar. Yargı yetkisi, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlıdır. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idarî eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldıracak biçimde yargı kararı verilemez. İdarî işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ve idarî işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda gerekçe gösterilerek yürütmenin durdurulmasına karar verilebilir. Kanun, olağanüstü hallerde, sıkıyönetim, seferberlik ve savaş halinde ayrıca millî güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık nedenleri ile yürütmenin durdurulması kararı verilmesini sınırlayabilir. İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 2. —Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 125 inci maddesinin birinci fıkrasına ikinci cümle olarak aşağıdaki hüküm eklenmiştir. "Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların millî veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir."
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 2. – Bu madde ile Anayasanın 125 inci maddesinin birinci fıkrasına ikinci cümle olarak eklenen yeni hükümle, Türkiye'nin bugüne kadar yapmış olduğu çeşitli uluslararası sözleşmelerde kabul etmiş olduğu esaslara uygun olarak, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıkların millî veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülmektedir.

Anayasa Komisyonu Raporu

2 nci madde üzerindeki görüşmelerde şu görüşler ileri sürülmüştür.

— Tahkim şartının kabulü ile yabancı sermaye teknoloji akışı sağlanabilir. Bunun sonucu işsizlik azalabilir denebilir. Ancak, millî tahkimle ne sağlanacağı açık değildir. Kamu hizmetleri ile ilgili olarak yapılan sözleşmede ihtilaf çıkması durumunda yabancılık unsuru olmasa dahi tahkime gidilebilecek Türk hukuku ve yargısı devre dışı bırakılacaktır endişesi dile getirilmiştir.

— Yabancı sermaye açısından önemli olanın; demokrasinin tüm kural ve kurumlarıyla işler olması demokrasi standardının yüksek olması ve istikrar olduğu belirtilmiş; Anayasada böyle bir hüküm olmasa dahi; imzalanan çeşitli anlaşmalarla tahkimin söz konusu olduğu bu düzenlemenin amacının yabancı sermayeye güvence sağlamaktan çok yerel şirketleri Danıştayın denetiminden kurtararak rahatlatmak olduğu ifade edilmiştir.

— Özelleştirmenin benimsendiği noktada imtiyaz usulünün korunması hatadır.

— Kanunla ilgili düzenlemeler yapılırken tarafların başvuru şekli, uygulanacak hukuk gibi konularda hassas olunmalı, hukukumuz çağdaş hukuk normlarına ulaştırılmalıdır.

— Müteşebbislerimiz Avrupa ile rekabette oldukça cesurdur. Gümrük Birliğine girişimizle başlayan süreç tamamlanmalıdır. Bütün mesele güçlü ve bilinçli olmamızda yatmaktadır. 833 Türk firması 1994-1999 arası birçok yabancı ülkeye çeşitli sektörlerde 2 milyar dolara yakın sermaye ihraç etmiştir. Bizim müteşebbislerimiz de aynı şekilde yabancı ülkelerde teminat aramaktadırlar. Millî Tahkim Kurulu oluşturabilmemiz durumunda biz de model ülke olabiliriz.

— Anayasanın 125 inci maddesinin birinci fıkrası ile "idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır" kuralı doğrultusunda idarî dava türlerinin 2577 sayılı İdarî Yargılama Usulü Kanununun 2 nci maddesinde düzenlendiği, yapılacak değişiklikle sözleşmenin tarafı olmayan 3 üncü kişilerin sözleşmeden doğan ve sözleşme ile ilgili fakat ondan ayrılabilen; çevre, imar, tarihî ve kültürel değerlerin korunması gibi işlemleri iptal veya tam yargı davasına konu yapabilecekleri ifade edilmiştir.

— Teklifte; kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıkların çözülmesinde millî veya milletlerarası tahkim yolunun öngörülebileceği ifadesi rahatlık getirmektedir. Esnek bir düzenlemedir.

Sayın Bakan bu madde ile ilgili olarak,

— Anayasa metninde tahkim konusunun ilk defa düzenlendiğini ancak bunun bir zorunluluk olduğunu,

— Tahkim sözleşmesinin tarafların iradesine tabi alan üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri uyuşmazlıklar için yapılabileceğini,

— Aynı ülkenin iki vatandaşı arasındaki ticaretten kaynaklanan ihtilaf çıktığında tarafların millî tahkim yolunu öngörebilecekleri gibi milletlerarası tahkim yolunu da öngörebileceklerini,

İfade etmişlerdir.

Bu madde ile ilgili olarak "İmtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıkların millî ve milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülmektedir. Milletlerarası tahkim, ancak yabancılık unsuru içeren uyuşmazlıklarda söz konusu olabilir" şeklindeki yazılı önerge oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Ancak İçtüzüğün 43 üncü maddesi doğrultusunda 2 nci madde ile ilgili olarak tekrir-i müzakere talebi kabul edilmiş ve madde yeniden görüşmeye açılmıştır.

Bu görüşmede; yabancılık unsuru olan uyuşmazlıklarda uygulanacak kuralların uygulama kanununda ayrıntılı şekilde yer alması gerektiği belirtilmiştir. Önerge doğrultusunda görüş belirten üyelerimiz kriter getirilmesinin zorunlu olduğunu, yabancılık kavramının devletlerarası özel hukukta benimsenmiş bir kavram olduğunu, tarafların Türk olması durumunda millî tahkimin; yabancılık unsuru taşıması durumunda milletlerarası tahkimin söz konusu olması gerektiğini konunun kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşmaları ve sözleşmeleriyle ilgili olduğunu belirtmişlerdir.

Yapılan görüşmelerden sonra 2 nci madde teklifteki şekli ile oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 2. — Teklifin 2 nci maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

Genel Kurul Görüşmeleri

(21. Dönem, 9. Cilt, 46. Birleşim, Sayfa 98-100, 104)

Anayasa değişikliğine ilişkin kanun teklifinin birinci görüşmeye esas metninin 2. maddesinin görüşmeleri sırasında Anayasa'nın 125. maddesinin birinci fıkrasına aşağıdaki kuralın eklenmesi yönünde önerge (Önerge, getirilen 2. maddenin tamamını kapsamakla beraber önergenin sonuna bir cümle eklenmiştir.) verilmiştir:

"Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların millî veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir. Milletlerarası tahkime ancak yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidilebilir."

Önerge kabul edilmiştir. Bu doğrultuda madde; önergeyle değişik şekliyle, yapılan oylama sonucunda kabul edilmiştir.

7/5/2010 Tarihli ve 5982 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
B. Yargı yolu **MADDE 125. —** İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır. Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların millî veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir. Milletlerarası tahkime ancak yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidilebilir. Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler ile Yüksek Askerî Şûranın kararları yargı denetimi dışındadır. Ancak, Yüksek Askerî Şûranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma hariç her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolu açıktır. İdarî işlemlere karşı açılacak davalarda süre, yazılı bildirim tarihinden başlar. Yargı yetkisi, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olup, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamaz. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idarî eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldıracak biçimde yargı kararı verilemez. İdarî işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ve idarî işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda gerekçe gösterilerek yürütmenin durdurulmasına karar verilebilir. Kanun, olağanüstü hallerde, sıkıyönetim, seferberlik ve savaş halinde ayrıca millî güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık nedenleri ile yürütmenin durdurulması kararı verilmesini sınırlayabilir. İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 12- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 125 inci maddesinin ikinci fıkrasına "Ancak, Yüksek Askeri Şuranın Silahlı Kuvvetlerden her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolu açıktır." cümlesi eklenmiş, dördüncü fıkrasının birinci cümlesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Yargı yetkisi, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olup, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamaz."

Teklifin Madde Gerekçesi

Madde 12- Anayasanın 125 inci maddesinde, idarenin her türlü eylem ve işlemlerinin yargı denetimine tâbi olduğu genel ilke olarak belirlenmiş, ancak bazı istisnalar öngörülmüştür. Bunlardan birincisi, Cumhurbaşkanın tek başına yapacağı işlemler, ikincisi ise, Yüksek Askerî Şûra kararlarıdır. Yüksek Askerî Şûranın silahlı kuvvetlerden ilişik kesme kararları kamuoyunda çok tartışılmış ve değişik eleştirilere konu olmuştur. Diğer askerî merciler (kuvvet komutanlıkları) tarafından verilen Silahlı Kuvvetlerden ilişik kesme kararları Askerî Yüksek İdare Mahkemesi tarafından yargı denetimine tabi tutulurken, Yüksek Askerî Şûra tarafından verilen ilişik kesme kararlarının yargı denetimine tabi olmaması, Anayasanın 10 uncu maddesinde düzenlenen eşitlik ilkesine de aykırılık oluşturmaktadır. Bu eşitsizliğin giderilmesi amacıyla, mukayeseli hukuk uygulamaları ve tarafı olduğumuz uluslararası sözleşmeler göz önüne alınarak, maddeyle, Yüksek Askerî Şûranın Silahlı Kuvvetlerden ilişik kesme niteliğindeki kararları yargı denetimine açılmakta ve bu sayede hukuk devleti ilkesinin daha da güçlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Öte yandan, 125 inci maddenin dördüncü fıkrasında, yargı yetkisinin, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olduğu; yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idarî eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldıracak biçimde yargı kararı verilemeyeceği hükme bağlanmış ve maddenin gerekçesinde "…yargı organının idarî işlemin yerindeliğini denetlemeyeceği…" belirtilmiş olmasına rağmen, uygulamada bu hükme uymayacak şekilde yargı kararlarının verildiği görüldüğünden, bu tür uygulamaların önüne geçilmesi amacıyla, fıkrada yargı yetkisinin, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamayacağı açıkça vurgulanmıştır. Bu ilkenin Anayasada yer almasının yargı pratiğimizden kaynaklandığı ve önleyici işlevi olacağı açıktır. Yerindelik denetimi, yürütme iktidarının negatif kullanımı anlamına gelir.

Anayasa Komisyonu Raporu

Teklifin çerçeve 12 nci maddesi Anayasanın yargı yolunu düzenleyen 125 inci maddesinde değişiklik öngörmektedir. Bu madde de verilen bir önergenin kabulü ile Yüksek Askerî Şuranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma hariç her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolunun açılması öngörülmüştür. Bu şekilde Silahlı Kuvvetlerin idaresinde bazı sorunların doğması önlenmek istenmiştir. Maddede ayrıca yargı yetkisinin hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamayacağı yer almaktadır. Madde, Komisyonumuzca benimsenen önerge çerçevesinde kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 12- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 125 inci maddesinin ikinci fıkrasına "Ancak, Yüksek Askerî Şuranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma hariç her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolu açıktır." şeklindeki cümle eklenmiş ve dördüncü fıkrasının birinci cümlesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Yargı yetkisi, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olup, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamaz."
Genel Kurul Görüşmeleri
Teklifin ikinci görüşmeleri esnasında 8. maddesinin oylama sonucunda yeterli kabul sayısına ulaşılamayarak reddedilmesi üzerine (23. Dönem, 69. Cilt, 100. Birleşim, Sayfa 51) bu madde, 11. madde olarak kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
B. Yargı yolu **MADDE 125. —** İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır. Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların millî veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir. Milletlerarası tahkime ancak yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidilebilir. (…)Yüksek Askerî Şûranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma hariç her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolu açıktır. İdarî işlemlere karşı açılacak davalarda süre, yazılı bildirim tarihinden başlar. Yargı yetkisi, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olup, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamaz. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idarî eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldıracak biçimde yargı kararı verilemez. İdarî işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ve idarî işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda gerekçe gösterilerek yürütmenin durdurulmasına karar verilebilir. Kanun, olağanüstü hallerde, (…) seferberlik ve savaş halinde ayrıca millî güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık nedenleri ile yürütmenin durdurulması kararı verilmesini sınırlayabilir. İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19- 2709 sayılı Kanunun; A) … 125 inci maddesinin altıncı fıkrasında yer alan "sıkıyönetim,"; … ibareleri madde metinlerinden çıkarılmıştır. … E) … 125 inci maddesinin ikinci fıkrası, … yürürlükten kaldırılmıştır.

Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak aşağıdaki değişikliklerle birlikte, madde üzerinde verilen bir önergeyle maddenin; (A) fıkrası; … b) Anayasa'nın 125'inci maddesinin ikinci fıkrasının tümüyle yürürlükten kaldırılması yerine, Yüksek Askerî Şûranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma hariç her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolunun açık olduğuna ilişkin ikinci cümlesinin muhafaza edilmesi amacıyla, … (E) fıkrası; … b) Çerçeve maddenin (A) fıkrasında yapılması öngörülen değişiklikle Anayasanın 125'inci maddesinin ikinci fıkrasının başındaki "Ancak," ibaresi hariç ikinci cümlesinin muhafaza edilmesine bağlı olarak 125'inci maddesinin sadece ikinci fıkrasının birinci cümlesi madde metninden çıkarılmak suretiyle fıkranın bütünüyle yürürlükten kaldırılmasından vazgeçilmesi nedeniyle, değiştirilerek kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16 - 2709 sayılı Kanunun; A) … 125 inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler ile Yüksek Askerî Şuranın kararları yargı denetimi dışındadır. Ancak," ve altıncı fıkrasında yer alan "sıkıyönetim,"; … ibareleri madde met[nin]den çıkarılmıştır.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

C. İdarenin kuruluşu

1. Merkezî İdare

MADDE 126. — Türkiye, merkezî idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayırılır.

İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır.

Kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden çok ili içine alan merkezî idare teşkilatı kurulabilir. Bu teşkilatın görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
C. İdarenin kuruluşu **1. Merkezî İdare** **MADDE 134. —** Türkiye, merkezî idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır. İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır. Vali, ilde Devletin ve Bakanlar Kurulunun temsilcisi, il idaresinin başı ve merciidir. Belli kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden çok ili içine alan, yetki genişliğine sahip kuruluşlar meydana getirilebilir. Valilerin bu kuruluşlar üzerindeki yetkileri kanunla düzenlenir.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 134 *Merkezî İdare* Mülkî yönetim bölümlerinin kuruluşunda coğrafya durumu, ekonomik şartlar ve kamu hizmeti gereklerinin dikkate alınacağı belirtilmiş ve mülkî yönetim bölümlerini ayrıntılı olarak düzenlemekten kaçınılmıştır. Zira, bazı alt kademe idarî bölümlerin günün ihtiyaçlarına ne ölçüde cevap verebildiği tartışmalıdır. Bu nedenle genel yönetimin taşrada teşkilatlanması açısından il esası kabul edilmiş; bunun dışındaki kademelerin meydana getirilmesinde kanun koyucuya düzenleme alanı bırakılmıştır. Merkezden yönetim ilkesinin yumuşatılmış biçimi olan yetki genişliği ilkesi ile genel idarenin taşrada görevli yüksek kamu görevlilerine, belli konularda kendiliğinden karar alıp uygulama yetkisi tanınması anlatılmaktadır. Son zamanlarda özellikle valilerin yetkilerinin artırılması yönündeki eğilimler bu ilkeye önem kazandırmaktadır. Valilerin il yönetiminin başı olduğu da ayrıca belirtilmektedir. İhtiyaçların zorlanması sonucu bazı kamu hizmetlerinin bölgesel teşkilatlanmalara gittikleri bilinmektedir. Ancak, bu uygulama belli ilkelere bağlı kalarak düzenli biçimde gelişmediği gibi, valilerle uyumlu bir ilişki sürdürebildikleri de söylenemez. Bu nedenlerle, valilerle bölge kuruluşları arasındaki ilişkilerin daha sağlıklı bir yapıya kavuşturulabilmesi için bu kurumun kanunla düzenleneceği öngörülmektedir. Bazı hizmetlerin daha iyi görülebilmesini ve sorunların çözümlenebilmesinin birden çok ili içine alan çevrede teşkilatlanmayı gerektirdiği dikkate alınarak, kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamaya yönelik,

birden çok ili içine alan çevrede yetki genişliğine sahip kuruluşlar meydana getirilebileceği ilkesi korunmuştur. İllerde olduğu gibi, bu kuruluşların da yetki genişliğine sahip oldukları, özellikle hizmetin görülmesini aksatıcı bürokratik engelleri ortadan kaldırmak amacıyla vurgulanmıştır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

C. İdarenin kuruluşu

1. Merkezî İdare

MADDE 126. — Türkiye, merkezî idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır.

İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır.

Kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden çok ili içine alan merkezî idare teşkilatı kurulabilir. Bu teşkilatın görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 126

Danışma Meclisinin kabul ettiği 134 üncü madde, 126 ncı madde olarak düzenlenmiştir.

Maddenin ikinci fıkrasında yer alan «vali, ilde Devletin ve Bakanlar Kurulunun temsilcisi, il idaresinin başı ve merciîdir.» şeklindeki hüküm bir Anayasa kuralı niteliğinde hüküm olmayıp İl İdaresi Kanunuyla düzenlenmesi gereken konuları içermesi nedeniyle madde metninden çıkarılmıştır.

Diğer yönden kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla birden çok ili içine alan merkezî idare teşkilatı kurulabilmesine imkân vermek için maddenin üçüncü fıkrası bu amaç doğrultusunda yeniden düzenlenmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

2. Mahallî İdareler

MADDE 127. — Mahallî idareler; il, belediye veya köy halkının mahallî müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir.

Mahallî idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir.

(Değişik: 23/7/1995-4121/12. md.) Mahalli idarelerin seçimleri, 67 nci maddedeki esaslara göre beş yılda bir yapılır. (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.) Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir.

Mahallî idarelerin seçilmiş organlarının, organlık sıfatını kazanmalarına ilişkin itirazların çözümü ve kaybetmeleri, konusundaki denetim yargı yolu ile olur. Ancak, görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile hakkında soruşturma veya kovuşturma açılan mahallî idare organları veya bu organların üyelerini, İçişleri Bakanı, geçici bir tedbir olarak, kesin hükme kadar uzaklaştırabilir.

Merkezî idare, mahallî idareler üzerinde, mahallî hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahallî ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idarî vesayet yetkisine sahiptir.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Mahallî idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile, kendi aralarında Cumhurbaşkanının izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezî idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır.

Maddenin İlk Hâli
2. Mahallî İdareler **MADDE 127. —** Mahallî idareler; il, belediye veya köy halkının mahallî müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir. Mahallî idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir. Mahallî idarelerin seçimleri, Anayasanın 67 nci maddesindeki esaslara göre beş yılda bir yapılır. Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir. Mahallî idarelerin seçilmiş organlarının, organlık sıfatını kazanmalarına ilişkin itirazların çözümü ve kaybetmeleri, konusundaki denetim yargı yolu ile olur. Ancak, görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile hakkında soruşturma veya kovuşturma açılan mahallî idare organları veya bu organların üyelerini, İçişleri Bakanı, geçici bir tedbir olarak, kesin hükme kadar uzaklaştırabilir. Merkezî idare, mahallî idareler üzerinde, mahallî hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahallî ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idarî vesayet yetkisine sahiptir. Mahallî idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile, kendi aralarında Bakanlar Kurulunun izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezî idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
2. Mahallî idareler **MADDE 135. —** Mahallî idareler; il, belde ve köy halkının ortak mahallî ihtiyaçlarını karşılayan ve genel karar organları halk tarafından seçilen kamu tüzelkişileridir. Mahallî idarelerin kuruluşları, görev ve yetkileri ve mahallî idare hizmetlerinin görülmesi amacıyla bu idareler arasında mecburî veya ihtiyarî birlik kurulması, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak, kanunla düzenlenir. Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir. Mahallî idarelerin seçimleri, bu Anayasanın yetmişaltıncı maddesindeki esaslara göre beş yılda bir yapılır.

Mahallî idarelerin seçilmiş organlarının, organlık sıfatını kazanmalarına ilişkin itirazların çözümü ve bu sıfatı kaybetmeleri konusundaki denetim yargı yolu ile olur. Haklarında idarî veya adlî mercilerce soruşturma veya kovuşturma açılan mahallî idare organları veya bu organların üyelerinin idarî makamlarca geçici bir tedbir olarak görevden alıkonulmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.

Devlet, mahallî idareler üzerinde, mahallî hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahallî ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idarî vesayet yetkisine sahiptir.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 135

Mahallî İdareler

Bugüne kadar Anayasalarımızda yer almış olan mahallî idare birimleri, herhangi bir değişiklik yapılmadan, aynen kabul edilmiştir. Ancak, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirilebilmesine imkân tanınmıştır.

Şehirleşmenin hızla geliştiği memleketimizde, büyük şehirlerin problemlerini yürürlükte bulunan ve yıllarca önce çıkarılmış kanunlarla çözümlemek imkânsız hale gelmiştir. Nitekim, büyük şehirlerimizin ulaşım, kanalizasyon gibi problemlerini çevredeki belediyelerle birlikte çözümlemek zorunluğu ile karşılaşılması bunu kanıtlamaktadır. Son zamanlarda çevredeki yerleşim yerlerinin anabelediyelere bağlanması uygulaması da bu ihtiyaçtan doğmuştur. İşte bu zorunluluklar karşısında, hizmetlerin daha iyi görülebilmesini sağlamak amacıyla büyük yerleşim yerleri için özel yönetim biçimlerinin kanunla getirilebilmesi imkânının Anayasa ile tanınması yoluna gidilmiştir. Aynı şekilde, mahallî idareler arasında birlikler kurulması imkânının tanınması da bu ihtiyacın bir sonucudur.

Eskiden olduğu gibi, mahallî idarelerin seçilmiş organlarının organlık sıfatını kazanmalarına ilişkin itirazlarla, kaybetmeleri konusundaki denetimin yargı yolu ile olacağı ilkesi kabul edilmekle beraber; haklarında idarî veya adlî mercilerce soruşturma veya kovuşturma açılanların idarî makamlarca geçici bir tedbir olarak görevden alıkonulmalarının düzenlenmesine ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenecektir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

2. Mahallî idareler

MADDE 127. — Mahallî idareler; il, belediye veya köy halkının mahallî müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir.

Mahallî idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir.

Mahallî idarelerin seçimleri, Anayasanın 67 nci maddesindeki esaslara göre beş yılda bir yapılır. Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir.

Mahallî idarelerin seçilmiş organlarının, organlık sıfatını kazanmalarına ilişkin itirazların çözümü ve kaybetmeleri, konusundaki denetim yargı yolu ile olur. Ancak, görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile hakkında soruşturma veya kovuşturma açılan mahallî idare organları veya bu organlarının üyelerini, İçişleri Bakanı, geçici bir tedbir olarak, kesin hükme kadar uzaklaştırabilir.

Merkezî idare, mahallî idareler üzerinde, mahallî hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahallî ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idarî vesayet yetkisine sahiptir.

Mahallî idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile, kendi aralarında Bakanlar Kurulunun izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezî idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 127

Danışma Meclisince kabul edilen 135 inci maddenin birinci fıkrasındaki «belde» sözcüğü belediye olarak değiştirilmiş, beşinci fıkrasında yer alan «bu organların üyelerinin idarî makamlarca geçici bir tedbir olarak görevden alıkonulmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir» hükmü, «bu organların üyelerini, İçişleri Bakanı geçici bir tedbir olarak, kesin hükme kadar uzaklaştırabilir.» şekline dönüştürülmüş, böylece bu yetki ilgili idarî makamların en üst kademesi olan İçişleri Bakanına tanınmıştır.

Madde redaksiyona da tabi tutulmak suretiyle 127 nci madde olarak düzenlenmiştir.

23/7/1995 Tarihli ve 4121 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik

2. Mahallî İdareler

MADDE 127. — Mahallî idareler; il, belediye veya köy halkının mahallî müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir.

Mahallî idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir.

Mahalli idarelerin seçimleri, 67 nci maddedeki esaslara göre beş yılda bir yapılır. Ancak, milletvekili genel veya ara seçiminden önceki veya sonraki bir yıl içinde yapılması gereken mahalli idareler organlarına veya bu organların üyelerine ilişkin genel veya ara seçimler milletvekili genel veya ara seçimleriyle birlikte yapılır. Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir.

Mahallî idarelerin seçilmiş organlarının, organlık sıfatını kazanmalarına ilişkin itirazların çözümü ve kaybetmeleri, konusundaki denetim yargı yolu ile olur. Ancak, görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile hakkında soruşturma veya kovuşturma açılan mahallî idare organları veya bu organların üyelerini, İçişleri Bakanı, geçici bir tedbir olarak, kesin hükme kadar uzaklaştırabilir.

Merkezî idare, mahallî idareler üzerinde, mahallî hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahallî ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idarî vesayet yetkisine sahiptir.

Mahallî idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile, kendi aralarında Bakanlar Kurulunun izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezî idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 1. — 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 127 nci maddesinin 3 üncü fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Mahallî idarelerin seçimleri, Anayasanın 67 nci maddesindeki esaslara göre, ya milletvekili genel seçimleriyle bareber veya milletvekili genel seçimlerinden en az üç ay sonra olmak üzere beş yılda bir yapılır. Meclis, seçim tarihini 30 ayı geçmemek üzere öne alıp, sonraya bırakabilir. Bu durumlar, şartları ve ayrıntılarıyla birlikte kanununda belirlenir. Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir." **GEÇİCİ MADDE —** Anayasanın 127 nci maddesindeki değişikliğin yürürlüğe girmesinden sonra yapılacak ilk milletvekili genel seçimlerinden sonra mahallî idareler genel seçimleri meclis tarafınadan belli edilecek tarihte yenilenir.
Teklifin Gerekçesi
1982 Anayasası 77 inci maddesinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçimlerinin 5 yılda bir yapılacağını öngörmüştür. İkinci fıkrasıyla da Meclisin bu süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verebileceğini, ayrıca Cumhurbaşkanınca da belirli şartlarda seçimin yenilenmesine karar verebileceğini hükme bağlamıştır. Yine 1982 Anayasasının 127 nci maddesine göre Mahallî İdareler Seçimleri 5 yılda bir yapılacaktır. Burada öne alma söz konusu değildir. Anayasa Mahkemesinin bir kararında "yerel yönetimlerin seçimlerinde bir öne alma ya da yenileme düşünülmemiştir. Nitekim 127 nci maddede bir açıklık ya da 77 nci maddeye bir yollama yoktur." denmektedir. Anayasanın geçici 10 uncu maddesi ilk mahallî idare seçimlerinin bir yıl içinde yapılmasını öngörmüştür. O günkü siyasî iktidarda genel seçimlerden 5 ay sonra mahallî seçimleri yapmıştır. Bu düzenlemeye göre mahallî idareler seçimleri 1984-1989 ve 1994 yıllarında yapılmıştır. Milletvekili genel seçimleri 1983-1987 ve 1991 yıllarında yapılmıştır. Bu seçimler 1987 ve 1991 yıllarında bir yıl erken yapılmıştır. Milletvekili erken genel seçimlerine paralel olarak, mahallî idareler seçimleri erken yapılamamıştır. Bu yoldaki bir girişim 1988 referandumu ile rededilmiştir.

Bunun doğal sonucu olarak 20 Kasım 1987'de iktidar olan parti bir yıl 3 ay yedi gün sonra, 20 Ekim 1991'de iktidar olan siyasî partiler ise iki yıl beş ay yedi gün sonra bir genel mahallî seçim sınavına girmişlerdir. 1989 mahallî seçimleri o zamanki iktidarın, 1984 mahallî seçimleri de bugünkü koalisyon hükümetinin yıpranmasıyla sonuçlanmıştır.

Görünen odur ki, milletvekili genel seçimleriyle mahallî idareler genel seçimlerinin hatta ara seçimleri 1,5 hatta 2,5 yıl gibi aralıklarla yapılması mevcut iktidarları sarsmakta ve yıpratmaktadır. İktidarlar ekonomik ve sosyal programlarını tam uygulayamadan yeni bir genel seçimle karşı karşıya gelmektedirler.

Bu durum ekonomik ve sosyal programların ertelenmesi yanında seçim ekonomisi uygulaması gibi daha büyük mahzurları da getirmektedir. Ayrıca ülkenin devamlı surette seçim atmosferi içinde kalması partiler arası sürtüşmeyi hızlandırmakta, iktidar-muhalefet çekişmesi hat safhaya gelmektedir.

Geriye doğru baktığımızda son 10 yıldaki seçim takvimi dehşet vericidir.

10 YILLIK SEÇİM TAKVİMİ

6 Kasım 1983	Milletvekili Genel Seçimi
25 Mart 1984	Mahallî İdareler Seçimi
28 Eylül 1986	Ara Seçim
6 Eylül 1987	Siyasî Yasakların Kaldırılmasına Dair Halkoylaması
29 Kasım 1987	Milletvekili Genel Seçimi
25 Eylül 1988	Mahallî Seçimlerin Öne Alınmasına Dair Halkoylaması
26 Mart 1989	Mahallî İdareler Seçimi
2 Haziran 1990	Mahallî İdareler Ara Seçimi
20 Ekim 1991	Milletvekili Genel Seçimi
1 Kasım 1992	Mahallî İdareler Ara Seçimi
27 Mart 1994	Mahallî İdareler Seçimi

Tablodan da görülmektedir ki, 1985 ve 1993 yılları hariç her yıl ya bir genel seçim, ya da referandum veya bir ara seçim yapılmasın. Bu seçim takvimi gerek siyasî, gerek sosyal ve gerekse ekonomik yaşantımızda büyük yaralar açmaktadır.

Bu nedenlerle; Milletvekili Genel Seçimleri ile Mahallî İdareler Genel Seçimlerinin kısa aralıklarla yapılması gerekmektedir.

Sistemi değiştirmek zorunludur. Anayasa değişikliği teklifimiz de bunu içermektedir.

Anayasa Komisyonu Raporu

XII. Komisyonumuz, Zonguldak Milletvekili Güneş MÜFTÜOĞLU ile Arkadaşlarının Anayasanın 127 nci maddesini değiştirerek mahalli idareler genel seçimlerinin milletvekili genel seçimi ile birleştirilmesini amaçlayan Kanun Teklifini de incelemiştir. Komisyonumuz, milletvekili genel seçiminin yenilenebileceğini dikkate alarak böyle bir değişikliğin mahalli idareler organlarının görev süresini çok sakıncalı biçimde ya çok kısaltabileceğini ya da çok uzatabileceğini düşünmüş ve Anayasanın 127 nci maddesinde sadece mahalli idareler ara ve genel seçimlerinin bir milletvekili ara veya genel seçiminden bir yıl öncesi veya sonrasına isabet etmesi halinde bu seçimlerin birlikte yapılmasını uygun görmüştür.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 16. - 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 127 nci maddesinin üçüncü fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Mahalli idarelerin seçimleri, 67 nci maddedeki esaslara göre beş yılda bir yapılır. Ancak, milletvekili genel veya ara seçiminden önceki veya sonraki bir yıl içinde yapılması gereken mahalli idareler organlarına veya bu organların üyelerine ilişkin genel veya ara seçimler milletvekili genel veya ara seçimleriyle birlikte yapılır. Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir.

Genel Kurul Görüşmeleri

(19. Dönem, 93. Cilt, 146. Birleşim, Sayfa 262)

Madde, teklif üzerinde Genel Kurulca yapılan ikinci görüşmeler sırasında daha önce teklifin bazı maddelerinin düşmüş olması nedeniyle 12. madde olarak ele alınmış; yapılan oylama sonucu kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
2. Mahallî İdareler **MADDE 127. —** Mahallî idareler; il, belediye veya köy halkının mahallî müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir. Mahallî idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir. Mahalli idarelerin seçimleri, 67 nci maddedeki esaslara göre beş yılda bir yapılır. (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.) Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir. Mahallî idarelerin seçilmiş organlarının, organlık sıfatını kazanmalarına ilişkin itirazların çözümü ve kaybetmeleri, konusundaki denetim yargı yolu ile olur. Ancak, görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile hakkında soruşturma veya kovuşturma açılan mahallî idare organları veya bu organların üyelerini, İçişleri Bakanı, geçici bir tedbir olarak, kesin hükme kadar uzaklaştırabilir. Merkezî idare, mahallî idareler üzerinde, mahallî hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahallî ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idarî vesayet yetkisine sahiptir. Mahallî idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile, kendi aralarında Cumhurbaşkanının izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezî idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19 - 2709 sayılı Kanunun;… B) … 127 nci maddesinin altıncı fıkrasında yer alan "Bakanlar Kurulunun" ibaresi "Cumhurbaşkanının"; … şeklinde değiştirilmiştir. E) …127 nci maddesinin üçüncü fıkrasının ikinci cümlesi, … yürürlükten kaldırılmıştır.

Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak … değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16 - 2709 sayılı Kanunun;.. B) … 127 nci maddesinin altıncı fıkrasında yer alan "Bakanlar Kurulunun" ibaresi "Cumhurbaşkanının";… şeklinde değiştirilmiştir. E) …127 nci maddesinin üçüncü fıkrasının ikinci cümlesi, …yürürlükten kaldırılmıştır.

D. Kamu hizmeti görevlileriyle ilgili hükümler

1. Genel ilkeler

MADDE 128. — Devletin, kamu iktisadî teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği aslî ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür.

Memurların ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işleri kanunla düzenlenir. (Ek: 7/5/2010-5982/12. md.) Ancak, malî ve sosyal haklara ilişkin toplu sözleşme hükümleri saklıdır.

Üst kademe yöneticilerinin yetiştirilme usul ve esasları, kanunla özel olarak düzenlenir.

Maddenin İlk Hâli
D. Kamu hizmeti görevlileriyle ilgili hükümler **1. Genel ilkeler** **MADDE 128. —** Devletin, kamu iktisadî teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği aslî ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür. Memurların ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işleri kanunla düzenlenir. Üst kademe yöneticilerinin yetiştirilme usul ve esasları, kanunla özel olarak düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
D. Kamu hizmeti görevlileriyle ilgili hükümler **1. Genel ilkeler** **MADDE 136. —** Devletin ve diğer kamu tüzelkişilerinin yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerini yerine getiren kamu hizmeti görevlilerinin nitelikleri, hizmete girişleri ve yükseltilmeleri, görevleri ve hakları, aylık ve ödenekleri ile diğer özlük işleri kanunla düzenlenir. Devletin ve diğer kamu tüzelkişilerinin yürüttükleri kamu hizmetlerinin gerektirdiği görevler, kanunun gösterdiği istisnalar dışında, kamu hizmeti görevlileri eliyle görülür. Kamu hizmeti görevlileri yetenek ve liyakat ilkelerine uygun olarak işe alınırlar ve görevlerini eşitlik ve tarafsızlık ilkelerine uygun olarak yerine getirirler. Üst kademe yöneticisi kamu hizmeti görevlilerinin, yetiştirilme ve geliştirilmeleri atanma ve görevden alınma usul ve esasları, kanunla özel olarak düzenlenir.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE— 136 *Kamu hizmeti görevleriyle ilgili genel ilkeler* Maddede kamu görevlileri için genel bir düzenleme yoluna gidilmiş, eskiden olduğu gibi, dolaylı biçimde de olsa memur tanımı yoluna gitmekten kaçınılmıştır.

Zira, böyle bir tanımın unsurlarını açık ve kesin biçimde Anayasada vermek mümkün görülmemiştir. Getirilen düzenleme ile kamu hizmeti görevlilerinin çalıştırılma biçimlerine göre kendi içinde ayrılması kanun koyucuya bırakılmıştır.

Getirilen önemli bir ilke de kamu hizmeti görevlilerinin hizmete alınmalarında yetenek ve liyakat ilkelerine uyulması zorunluğudur.

Eskiden farklı olarak, madde üst kademe yöneticisi kamu hizmeti görevlilerinin statüsünün özel olarak düzenlenebilmesi imkânını kanun koyucuya tanımaktadır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

D. Kamu hizmeti görevlileriyle ilgili hükümler

1. Genel ilkeler

MADDE 128. — Devletin, kamu iktisadî teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği aslî ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür.

Memurların ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işleri kanunla düzenlenir.

Üst kademe yöneticilerinin yetiştirilme usul ve esasları, kanunla özel olarak düzenlenir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 128

Danışma Meclisinin kabul ettiği 136 ncı madde 128 inci madde olarak ele alınmış, maddeye Kamu İktisadî Teşebbüsleri de ilave edilmek suretiyle genel idare esaslarına göre kamu hizmetlerinin gerektirdiği aslî ve sürekli görevlerin memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle yürütüldüğü hususu vurgulanmış ve madde redaksiyona tabi tutulmuştur.

7/5/2010 Tarihli ve 5982 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
D. Kamu hizmeti görevlileriyle ilgili hükümler **1. Genel ilkeler** **MADDE 128. —** Devletin, kamu iktisadî teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği aslî ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür. Memurların ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işleri kanunla düzenlenir. Ancak, malî ve sosyal haklara ilişkin toplu sözleşme hükümleri saklıdır. Üst kademe yöneticilerinin yetiştirilme usul ve esasları, kanunla özel olarak düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 13- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 128 inci maddesinin ikinci fıkrasına aşağıdaki cümle eklenmiştir. "Ancak, malî ve sosyal haklara ilişkin toplu sözleşme hükümleri saklıdır."
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 13- Anayasanın 53 üncü maddesinde yapılan değişiklikle, memur ve diğer kamu görevlilerine toplu sözleşme yapma hakkı verilmektedir. Anayasanın 128 inci maddesinde ise, memur ve diğer kamu görevlilerinin nitelik, atanma, aylık, ödenek gibi özlük haklarının kanunla düzenleneceği hükmü yer almaktadır. 53 üncü maddede yapılan değişikliğe paralel olarak, memur ve diğer kamu görevlilerinin malî ve sosyal haklarına ilişkin toplu sözleşme hükümlerinin saklı olduğu hükme bağlanmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin çerçeve 13 üncü maddesi ile 53 üncü maddede değişiklik öngören çerçeve 6 ncı Maddesine paralel olarak 128 inci maddesine "memur ve diğer kamu görevlilerinin malî ve sosyal haklarına ilişkin toplu sözleşme hükümleri saklıdır" hükmü eklenmektedir. Madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 13- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 128 inci maddesinin ikinci fıkrasına aşağıdaki cümle eklenmiştir. "Ancak, malî ve sosyal haklara ilişkin toplu sözleşme hükümleri saklıdır."
Genel Kurul Görüşmeleri
Teklifin ikinci görüşmeleri sırasında 8. maddesinin oylama sonucunda yeterli kabul sayısına ulaşılamayarak reddedilmesi üzerine (23. Dönem, 69. Cilt, 100. Birleşim, Sayfa 51) bu madde, 12. madde olarak kabul edilmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

2. Görev ve sorumlulukları, disiplin kovuşturulmasında güvence

MADDE 129. — Memurlar ve diğer kamu görevlileri Anayasa ve kanunlara sadık kalarak faaliyette bulunmakla yükümlüdürler.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları mensuplarına savunma hakkı tanınmadıkça disiplin cezası verilemez.

(Değişik: 7/5/2010-5982/13. md.) Disiplin kararları yargı denetimi dışında bırakılamaz.

Silahlı Kuvvetler mensupları ile hâkimler ve savcılar hakkındaki hükümler saklıdır.

Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri iddia edilen suçlardan ötürü ceza kovuşturması açılması, kanunla belirlenen istisnalar dışında, kanunun gösterdiği idarî merciin iznine bağlıdır.

Maddenin İlk Hâli
2. Görev ve sorumlulukları, disiplin kovuşturulmasında güvence **MADDE 129. —** Memurlar ve diğer kamu görevlileri Anayasa ve kanunlara sadık kalarak faaliyette bulunmakla yükümlüdürler. Memurlar ve diğer kamu görevlileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları mensuplarına savunma hakkı tanınmadıkça disiplin cezası verilemez. Uyarma ve kınama cezalarıyla ilgili olanlar hariç, disiplin kararları yargı denetimi dışında bırakılamaz. Silahlı Kuvvetler mensupları ile hâkimler ve savcılar hakkındaki hükümler saklıdır. Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir. Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri iddia edilen suçlardan ötürü ceza kovuşturması açılması, kanunla belirlenen istisnalar dışında, kanunun gösterdiği idarî merciin iznine bağlıdır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
2. Görev ve sorumlulukları **MADDE 137. —** Kamu hizmeti görevlileri, Anayasa ve kanunlara sadık kalarak faaliyette bulunmakla yükümlüdürler; görevleri ile ilgili olarak, kusurlu işlem ve eylemleri ile idareye verdikleri zarardan sorumludurlar. **3. Disiplin kovuşturmasında güvence** **MADDE 138. —** Kamu hizmeti görevlileri ile kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları mensupları hakkında yapılacak disiplin kovuşturmalarında, isnadolunan hususun ilgiliye açıkça ve yazılı olarak bildirilmesi, dinlenilmesi, savunmasını yapma imkânı tanınması zorunludur. Bu esaslara uyulmadıkça disiplin cezası verilemez. Uyarma ve kınama cezalarıyla ilgili olanlar hariç, disiplin kararları yargı denetimi dışında bırakılamaz. Silâhlı Kuvvetler mensupları ile hâkimler hakkındaki hükümler saklıdır.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 137

Görev ve sorumlulukları

Kamu hizmeti görevlilerinin görev ve sorumlulukları bir madde içinde anailkeler halinde toplanarak ifade edilmeye çalışılmıştır.

Kamu görevlilerinin Anayasa ve kanunlara sadık kalarak görev yapacakları ilkesine Anayasada yer verilerek açıklık kazandırılmıştır.

Kamu hizmeti görevlilerinin görevleri ile ilgili olarak kusurlu eylem ve işlemleri ile idareye verdikleri zarardan sorumlu olacakları ise esasen uygulanmakta olan bir ilkenin tekrarıdır.

MADDE — 138

Disiplin kovuşturmasında güvence

Kamu hizmeti görevlileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek teşekkülleri mensupları hakkında yapılacak disiplin kovuşturmalarında ve disiplin cezası uygulamasında ilgiliye isnadolunan hususun bildirilmesi, dinlenilmesi, savunmasını yapma imkânı tanınması bu madde ile güvence altına alınmaktadır.

Ayrıca, disiplin kararlarının yargı denetimi dışında tutulamayacağı da, tereddütleri giderecek biçimde ifade edilmiş; ancak, uyarma ve kınama cezaları özellikleri dolayısıyla bu kuralın dışına çıkarılmıştır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

2. Görev ve sorumlulukları, disiplin kovuşturulmasında güvence

MADDE 129. — Memurlar ve diğer kamu görevlileri Anayasa ve kanunlara sadık kalarak faaliyette bulunmakla yükümlüdürler.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları mensuplarına savunma hakkı tanınmadıkça disiplin cezası verilemez.

Uyarma ve kınama cezalarıyla ilgili olanlar hariç, disiplin kararları yargı denetimi dışında bırakılamaz.

Asker kişiler ile hâkimler hakkındaki hükümler saklıdır.

Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri iddia edilen suçlardan ötürü ceza kovuşturması açılması, kanunla belirlenen istisnalar dışında, kanunun gösterdiği idarî merciin iznine bağlıdır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 129

Danışma Meclisince kabul edilen 137 ve 138 inci madde hükümleri birleştirilmek ve redaksiyona da tabi tutulmak suretiyle 129 uncu madde olarak düzenlenmiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri

(1. Dönem, 7. Cilt, 118. Birleşim, Sayfa: 385)

…

BAŞKAN — Altıncı satırda «Asker kişiler» deniyor; «Silahlı Kuvvetler mensupları» daha uygun olmaz mı?

HAVA HÂKİM KIDEMLİ ALBAY ZEKİ GÜNGÖR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — Birçok kanunlarımızda da «asker kişi» olarak geçiyor efendim.

BAŞKAN — Yalnız, Silahlı Kuvvetlerde çalışanlar, bazı suçlardan dolayı Askerî Ceza Kanununa bağlıdırlar. «Asker kişi» deyince, yalnız üniformalı anlaşılıyor. «Asker kişi» deyince ötekiler de girer mi?

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Girer.

HAVA HÂKİM KIDEMLİ ALBAY ZEKİ GÜNGÖR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — Bütün siviller giriyor.

BAŞKAN — Esasında, «Silahlı Kuvvetler mensupları» demek daha doğru.

ORGENERAL NURETTİN ERSİN — Neyi kastediyorsak onu yazmak daha doğrudur.

BAŞKAN — Ağır cezada «asker kişi» olarak geçer; ama daha doğrusu, «Silahlı Kuvvetler mensupları» ibaresinin konması ve «ve hâkimler hakkındaki hükümler saklıdır» denmesidir.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — «Silahlı Kuvvetler mensupları ile hâkimler hakkındaki hükümler saklıdır» diyoruz.

BAŞKAN — Hatta, «hâkimler» de değil de, «yargı mensupları» falan demek lazım orada; çünkü yargı mensuplarının içine hâkimler ve savcılar da girer.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — «Yargı mensupları» deyince, zabıt kâtipleri falan da girer.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Hâkimler de, savcıdırlar.

BAŞKAN — Tabiî.

HAVA HÂKİM KIDEMLİ ALBAY ZEKİ GÜNGÖR (Anayasa Komisyonu Üyesi) «Hâkimler ve savcılar» demek lazım; çünkü, Hâkimler ve Savcılar Kanunu vardır.

BAŞKAN — Onun için, orada, «Silahlı Kuvvetler mensuplarıyla hâkimler ve savcılar hakkındaki hükümler saklıdır» demek gerekir.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Savcılar için özel bir yasa yok; fakat burada 2556 sayılı Yasa var.

BAŞKAN — İsmi öyle; «Hâkimler ve Savcılar Kanunu.»

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Gerek hâkimlerin, gerek savcıların disiplin kovuşturması, soruşturması ve cezaları Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından yapılır.

BAŞKAN — Onun da ismi öyle; «Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu»

O halde onu öyle okuyalım.

«Silahlı Kuvvetler mensupları ile hâkimler ve savcılar hakkındaki hükümler saklıdır.»

BAŞKAN —129 uncu madde üzerinde söz almak isteyen var mı? Yoktur.

Maddeyi oyluyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

7/5/2010 Tarihli ve 5982 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
2. Görev ve sorumlulukları, disiplin kovuşturulmasında güvence **MADDE 129. —** Memurlar ve diğer kamu görevlileri Anayasa ve kanunlara sadık kalarak faaliyette bulunmakla yükümlüdürler. Memurlar ve diğer kamu görevlileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları mensuplarına savunma hakkı tanınmadıkça disiplin cezası verilemez. Disiplin kararları yargı denetimi dışında bırakılamaz. Silahlı Kuvvetler mensupları ile hâkimler ve savcılar hakkındaki hükümler saklıdır. Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir. Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri iddia edilen suçlardan ötürü ceza kovuşturması açılması, kanunla belirlenen istisnalar dışında, kanunun gösterdiği idarî merciin iznine bağlıdır.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 14- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 129 uncu maddesinin üçüncü fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Disiplin kararları yargı denetimi dışında bırakılamaz."
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 14- Anayasanın 129 uncu maddesinin üçüncü fıkrasında disiplin kararlarının yargı denetimine tabi olduğu belirtilmekte, ancak uyarma ve kınama cezaları yargı denetimi dışında tutulabilmekteydi. Cezanın hafifliğinin, insan onurunu zedeleme niteliği yönünden diğer cezalara göre daha az etki doğurmayacağı dikkate alınarak, maddenin üçüncü fıkrasında yapılan değişiklikle, memurlar ve diğer kamu görevlilerine verilen uyarma ve kınama cezalarının da yargı denetimine açılması öngörülmektedir.

Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin çerçeve 14 üncü maddesiyle Anayasanın 129 uncu Maddesinin üçüncü fıkrası değiştirilmektedir. Disiplin kararlarını yargı denetimine açan bu düzenleme Komisyonumuzca kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 14- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 129 uncu maddesinin üçüncü fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Disiplin kararları yargı denetimi dışında bırakılamaz."
Genel Kurul Görüşmeleri
Teklifin ikinci görüşmeleri sırasında 8. maddesinin oylama sonucunda yeterli kabul sayısına ulaşılamayarak reddedilmesi üzerine (23. Dönem, 69. Cilt, 100. Birleşim, Sayfa 51) bu madde, 13. madde olarak kabul edilmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

E. Yükseköğretim kurumları ve üst kuruluşları

1. Yükseköğretim kurumları

MADDE 130. — Çağdaş eğitim - öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirmek amacı ile; ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim - öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak, ülkeye ve insanlığa hizmet etmek üzere çeşitli birimlerden oluşan kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip üniversiteler Devlet tarafından kanunla kurulur.

Kanunda gösterilen usul ve esaslara göre, kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından, Devletin gözetim ve denetimine tâbi yükseköğretim kurumları kurulabilir.

Kanun, üniversitelerin ülke sathına dengeli bir biçimde yayılmasını gözetir.

Üniversiteler ile öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe her türlü bilimsel araştırma ve yayında bulunabilirler. Ancak, bu yetki, Devletin varlığı ve bağımsızlığı ve milletin ve ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği aleyhinde faaliyette bulunma serbestliği vermez.

Üniversiteler ve bunlara bağlı birimler, Devletin gözetimi ve denetimi altında olup, güvenlik hizmetleri Devletçe sağlanır.

Kanunun belirlediği usul ve esaslara göre; rektörler Cumhurbaşkanınca, dekanlar ise Yükseköğretim Kurulunca seçilir ve atanır.

Üniversite yönetim ve denetim organları ile öğretim elemanları; Yükseköğretim Kurulunun veya üniversitelerin yetkili organlarının dışında kalan makamlarca her ne suretle olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılamazlar.

(Değişik: 29/10/2005-5428/1. md.) Üniversitelerin hazırladığı bütçeler; Yükseköğretim Kurulunca tetkik ve onaylandıktan sonra Millî Eğitim Bakanlığına sunulur ve merkezi yönetim bütçesinin bağlı olduğu esaslara uygun olarak işleme tâbi tutularak yürürlüğe konulur ve denetlenir.

Yükseköğretim kurumlarının kuruluş ve organları ile işleyişleri ve bunların seçimleri, görev, yetki ve sorumlulukları üniversiteler üzerinde Devletin gözetim ve denetim hakkını kullanma usulleri, öğretim elemanlarının görevleri, unvanları, atama, yükselme ve emeklilikleri, öğretim elemanı yetiştirme, üniversitelerin ve öğretim elemanlarının kamu kuruluşları ve diğer kurumlar ile ilişkileri, öğretim düzeyleri ve süreleri, yükseköğretime giriş, devam ve alınacak harçlar, Devletin yapacağı yardımlar ile ilgili ilkeler, disiplin ve ceza işleri, malî işler, özlük hakları, öğretim elemanlarının uyacakları koşullar, üniversitelerarası ihtiyaçlara göre öğretim elemanlarının görevlendirilmesi, öğrenimin ve öğretimin hürriyet ve teminat içinde ve çağdaş bilim ve teknoloji gereklerine göre yürütülmesi, Yükseköğretim Kuruluna ve üniversitelere Devletin sağladığı malî kaynakların kullanılması kanunla düzenlenir.

Vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumları, malî ve idarî konuları dışındaki akademik çalışmaları, öğretim elemanlarının sağlanması ve güvenlik yönlerinden, Devlet eliyle kurulan yükseköğretim kurumları için Anayasada belirtilen hükümlere tâbidir.

Maddenin İlk Hâli

E. Yükseköğretim kurumları ve üst kuruluşları

1. Yükseköğretim kurumları

MADDE 130. — Çağdaş eğitim - öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirmek amacı ile; ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim - öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak, ülkeye ve insanlığa hizmet etmek üzere çeşitli birimlerden oluşan kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip üniversiteler Devlet tarafından kanunla kurulur.

Kanunda gösterilen usul ve esaslara göre, kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından, Devletin gözetim ve denetimine tâbi yükseköğretim kurumları kurulabilir.

Kanun, üniversitelerin ülke sathına dengeli bir biçimde yayılmasını gözetir.

Üniversiteler ile öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe her türlü bilimsel araştırma ve yayında bulunabilirler. Ancak, bu yetki, Devletin varlığı ve bağımsızlığı ve milletin ve ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği aleyhinde faaliyette bulunma serbestliği vermez.

Üniversiteler ve bunlara bağlı birimler, Devletin gözetimi ve denetimi altında olup, güvenlik hizmetleri Devletçe sağlanır.

Kanunun belirlediği usul ve esaslara göre; rektörler Cumhurbaşkanınca, dekanlar ise Yükseköğretim Kurulunca seçilir ve atanır.

Üniversite yönetim ve denetim organları ile öğretim elemanları; Yükseköğretim Kurulunun veya üniversitelerin yetkili organlarının dışında kalan makamlarca her ne suretle olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılamazlar.

Üniversitelerin hazırladığı bütçeler; Yükseköğretim Kurulunca tetkik ve onaylandıktan sonra Millî Eğitim Bakanlığına sunulur ve genel ve katma bütçelerin bağlı olduğu esaslara uygun olarak işleme tâbi tutularak yürürlüğe konulur ve denetlenir.

Yükseköğretim kurumlarının kuruluş ve organları ile işleyişleri ve bunların seçimleri, görev, yetki ve sorumlulukları üniversiteler üzerinde Devletin gözetim ve denetim hakkını kullanma usulleri, öğretim elemanlarının görevleri, unvanları, atama, yükselme ve emeklilikleri, öğretim elemanı yetiştirme, üniversitelerin ve öğretim elemanlarının kamu kuruluşları ve diğer kurumlar ile ilişkileri, öğretim düzeyleri ve süreleri, yükseköğretime giriş, devam ve alınacak harçlar, Devletin yapacağı yardımlar ile ilgili ilkeler, disiplin ve ceza işleri, malî işler, özlük hakları, öğretim elemanlarının uyacakları koşullar, üniversitelerarası ihtiyaçlara göre öğretim elemanlarının görevlendirilmesi, öğrenimin ve öğretimin hürriyet ve teminat içinde ve çağdaş bilim ve teknoloji gereklerine göre yürütülmesi, Yükseköğretim Kuruluna ve üniversitelere Devletin sağladığı malî kaynakların kullanılması kanunla düzenlenir.

Vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumları, malî ve idarî konuları dışındaki akademik çalışmaları, öğretim elemanlarının sağlanması ve güvenlik

yönlerinden, Devlet eliyle kurulan yükseköğretim kurumları için Anayasada belirtilen hükümlere tâbidir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin

E. Üniversiteler ve yüksek okullar

1. Üniversiteler

MADDE 140. — Üniversiteler Devlet eliyle ve kanunla kurulan, bilimsel özerkliğe sahip kamu tüzelkişileridir.

Üniversiteler, çağdaş eğitim, öğretim, bilim ve teknoloji esasları ve gereklerine dayanan bir düzen ve güvenlik ortamı içinde, Atatürk ilkeleri doğrultusunda ve kalkınma planı çerçevesinde, milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun düzeyde ve miktarda insangücü yetiştirmek üzere eğitim ve öğretimde bulunmak, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak amacıyla faaliyet gösteren çeşitli birimlerden oluşur.

Üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe bilimsel araştırma ve yayında bulunabilirler.

Üniversite öğretim üyelerinin ve yardımcılarının faaliyetleri, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.

Üniversitelerin kuruluş ve işleyişleri, organları ve bunların seçimleri, görev ve yetkileri, öğretim üye ve yardımcılarının göreve alınmaları, yükseltilmeleri, görevlerine son verilmesi, üniversiteler üzerinde Devletin sahip bulunduğu gözetim ve denetim haklarını kullanma usulleri, bilimsel özerklik esaslarına aykırı olmamak üzere, kanunla düzenlenir.

Rektörler, üniversitelerdeki öğretim üyesi profesörler arasından Cumhurbaşkanınca seçilir.

Devlet, yüksek öğretimi plânlamak, üniversitelerin ülke içindeki dağılımlarını düzenlemek, yüksek öğretim kuruluşları arasındaki öğretim üye ve yardımcı ihtiyacını, bilimsel özerklik esaslarına uygun olarak karşılamak ve üniversitelerin dayalı bulunduğu ortaöğretim ile yükseköğretim arasındaki dengeyi sağlamak amacıyla, üniversitelerin temsilcilerinin de katıldığı bir merkezî teşkilat kurar.

Üniversitelerin bütçeleri, genel ve katma bütçelerin bağlı bulunduğu esaslara uygun olarak yürürlüğe konulur ve denetlenir.

Devlet, üniversiteler üzerinde denetim ve gözetim hakkına her zaman için sahip olup, üniversitelerle, onlara bağlı fakülte, enstitü, yüksek okul ve diğer kuruluşlarda öğrenim ve öğretim hürriyetlerinin tehlikeye düşmesi ve bu tehlikenin olağan tedbirlerle giderilememesi hallerinde, Bakanlar Kurulu, ilgili üniversitelerin veya onlara bağlı fakülte ve birimlerin idarelerine el koyabilir.

Üniversite ve yüksekokullardaki öğrencilere ve öğrenci kuruluşlarına sağlanacak burs, barınma, beslenme ve benzeri yardım ve kolaylıklar Devlet tarafından düzenlenir ve Devletin denetim ve gözetimi altında yürütülür.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 140

Üniversiteler

Üniversitelerin bilimsel özerkliğe sahip kamu tüzelkişileri olarak Devlet eliyle ve kanunla kurulabileceği ilkesi getirilmiştir.

Üniversiteleri, Devletin gözetim ve denetimi altında, kendi organları eliyle yönetilmesi, öğretim üye ve yardımcılarının göreve alınmaları, yükseltilmeleri ve görevlerine son verilmesinin kendi organları tarafından yürütülmesi de bilimsel özerkliğin bir gereği olarak belirtilmiştir.

Üniversitelerde öğretim ve eğitimin özgürlük ve güvenlik içinde yürütülmesi, yurt düzeyinde yaygınlaşan üniversitelerin öğretim üye ihtiyaçlarının dengeli biçimde, ülke ihtiyaçları ve kalkınma planı gerekleri dikkate alınarak karşılanması konularının ve genel olarak Devletin üniversiteler üzerindeki gözetim ve denetim yetkilerinin düzenlenmesi konuları, bilimsel özerklik dikkate alınmak suretiyle kanun koyucuya bırakılmıştır.

Getirilen düzenleme ile üniversiteler ve diğer yükseköğretim kurumları, Atatürk inkılapları ve ilkeleri doğrultusunda Türk Milletinin millî değerleri ile çağdaş bilim ve teknolojinin gereklerine uygun eğitim ve öğretime hizmet eden kurumlar olarak düşünülmekte; Türkiye Cumhuriyeti Devleti hizmetinde hür, bilimsel düşünme yeteneğine ve geniş dünya görüşüne sahip bir kuşak yetiştirilmesi amaçlanmaktadır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

E. Yükseköğretim kurumları ve üst kuruluşları

1. Yükseköğretim kurumları

MADDE 130. — Çağdaş eğitim - öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirmek amacı ile; ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim - öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak, ülkeye ve insanlığa hizmet etmek üzere çeşitli birimlerden oluşan kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip üniversiteler Devlet tarafından kanunla kurulur.

Kanunda gösterilen usul ve esaslara göre, kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından, Devletin gözetim ve denetimine tâbi yükseköğretim kurumları kurulabilir.

Kanun, üniversitelerin ülke sathına dengeli bir biçimde yayılmasını gözetir.

Üniversiteler ile öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe her türlü bilimsel araştırma ve yayında bulunabilirler. Ancak, bu yetki, Devletin varlığı ve bağımsızlığı ve milletin ve ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği aleyhinde faaliyette bulunma serbestliği vermez.

Üniversiteler ve bunlara bağlı birimler, Devletin gözetimi ve denetimi altında olup, güvenlik hizmetleri Devletçe sağlanır.

Kanunun belirlediği usul ve esaslara göre; rektörler Cumhurbaşkanınca, dekanlar ise Yükseköğretim Kurulunca seçilir ve atanır.

Üniversite yönetim ve denetim organları ile öğretim elemanları; Yükseköğretim Kurulunun veya üniversitelerin yetkili organlarının dışında kalan makamlarca her ne suretle olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılamazlar.

Üniversitelerin hazırladığı bütçeler; Yükseköğretim Kurulunca tetkik ve onaylandıktan sonra Millî Eğitim Bakanlığına sunulur ve genel ve katma bütçelerin bağlı olduğu esaslara uygun olarak işleme tâbi tutularak yürürlüğe konulur ve denetlenir.

Yükseköğretim kurumlarının kuruluş ve organları ile işleyişleri ve bunların seçimleri, görev, yetki ve sorumlulukları üniversiteler üzerinde Devletin gözetim ve denetim hakkını kullanma usulleri, öğretim elemanlarının görevleri, unvanları, atama, yükselme ve emeklilikleri, öğretim elemanı yetiştirme, üniversitelerin ve öğretim elemanlarının kamu kuruluşları ve diğer kurumlar ile ilişkileri, öğretim düzeyleri ve süreleri, yükseköğretime giriş, devam ve alınacak harçlar Devletin yapacağı yardımlar ile ilgili ilkeler, disiplin ve ceza işleri, malî işler, özlük hakları, öğretim elemanlarının uyacakları koşullar, üniversitelerarası ihtiyaçlara göre öğretim elemanlarının görevlendirilmesi, öğrenimin ve öğretimin hürriyet ve teminat içinde ve çağdaş bilim ve teknoloji gereklerine göre yürütülmesi, Yükseköğretim Kuruluna ve üniversitelere Devletin sağladığı malî kaynakların kullanılması kanunla düzenlenir.

Vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumları, malî ve idarî konuları dışındaki akademik çalışmaları, öğretim elemanlarının sağlanması ve güvenlik yönlerinden, Devlet eliyle kurulan yükseköğretim kurumları için Anayasada belirtilen hükümlere tâbidir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 130

Danışma Meclisi tarafından kabul edilmiş bulunan 140 ncı madde, 130 uncu madde olarak yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemede 4.11.1981 tarih ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile getirilmiş bulunan ve 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun Hükümlerine göre Anayasa hükmü niteliğindeki esaslardan Anayasada yer alması gerekenler gözönünde bulundurulmuştur.

Ayrıca maddeye yeni bir fıkra eklenerek kazanç amacına yönelik olmamak şartıyla vakıflar tarafından, Devletin gözetim ve denetimine tabi yükseköğretim kurumları kurulabileceği hükmü de getirilmiştir. Maddenin son fıkrası hükümlerine göre vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumları malî ve idarî konular dışında kalan akademik çalışma, öğretim elemanlarının sağlanması ve güvenlik yönlerinden devlet tarafından kurulan yükseköğretim kurumları hakkındaki hükümlere tabi olacaklardır.

29/10/2005 Tarihli ve 5428 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik

E. Yükseköğretim kurumları ve üst kuruluşları

1. Yükseköğretim kurumları

MADDE 130. — Çağdaş eğitim - öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirmek amacı ile; ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim - öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak, ülkeye ve insanlığa hizmet etmek üzere çeşitli birimlerden oluşan kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip üniversiteler Devlet tarafından kanunla kurulur.

Kanunda gösterilen usul ve esaslara göre, kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından, Devletin gözetim ve denetimine tâbi yükseköğretim kurumları kurulabilir.

Kanun, üniversitelerin ülke sathına dengeli bir biçimde yayılmasını gözetir.

Üniversiteler ile öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe her türlü bilimsel araştırma ve yayında bulunabilirler. Ancak, bu yetki, Devletin varlığı ve bağımsızlığı ve milletin ve ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği aleyhinde faaliyette bulunma serbestliği vermez.

Üniversiteler ve bunlara bağlı birimler, Devletin gözetimi ve denetimi altında olup, güvenlik hizmetleri Devletçe sağlanır.

Kanunun belirlediği usul ve esaslara göre; rektörler Cumhurbaşkanınca, dekanlar ise Yükseköğretim Kurulunca seçilir ve atanır.

Üniversite yönetim ve denetim organları ile öğretim elemanları; Yükseköğretim Kurulunun veya üniversitelerin yetkili organlarının dışında kalan makamlarca her ne suretle olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılamazlar.

Üniversitelerin hazırladığı bütçeler; Yükseköğretim Kurulunca tetkik ve onaylandıktan sonra Millî Eğitim Bakanlığına sunulur ve merkezi yönetim bütçesinin bağlı olduğu esaslara uygun olarak işleme tâbi tutularak yürürlüğe konulur ve denetlenir.

Yükseköğretim kurumlarının kuruluş ve organları ile işleyişleri ve bunların seçimleri, görev, yetki ve sorumlulukları üniversiteler üzerinde Devletin gözetim ve denetim hakkını kullanma usulleri, öğretim elemanlarının görevleri, unvanları, atama, yükselme ve emeklilikleri, öğretim elemanı yetiştirme, üniversitelerin ve öğretim elemanlarının kamu kuruluşları ve diğer kurumlar ile ilişkileri, öğretim düzeyleri ve süreleri, yükseköğretime giriş, devam ve alınacak harçlar, Devletin yapacağı yardımlar ile ilgili ilkeler, disiplin ve ceza işleri, malî işler, özlük hakları, öğretim elemanlarının uyacakları koşullar, üniversitelerarası ihtiyaçlara göre öğretim elemanlarının görevlendirilmesi,

öğrenimin ve öğretimin hürriyet ve teminat içinde ve çağdaş bilim ve teknoloji gereklerine göre yürütülmesi, Yükseköğretim Kuruluna ve üniversitelere Devletin sağladığı malî kaynakların kullanılması kanunla düzenlenir.

Vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumları, malî ve idarî konuları dışındaki akademik çalışmaları, öğretim elemanlarının sağlanması ve güvenlik yönlerinden, Devlet eliyle kurulan yükseköğretim kurumları için Anayasada belirtilen hükümlere tâbidir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 1.- 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 130 uncu maddesinin sekizinci fıkrasında yer alan "genel ve katma bütçelerin" ibaresi "merkezi yönetim bütçesinin" şeklinde değiştirilmiştir.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 1.- Anayasamızın 130 uncu maddesinde yer alan "genel ve katma bütçelerin" ibaresi yeni bütçe kapsamı çerçevesinde "merkezi yönetim bütçesinin" şeklinde değiştirilmektedir.
Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin; Merkezi Yönetim Bütçesine geçiş nedeniyle zorunlu olarak yapılması gereken ibare değişikliklerini içeren; - Anayasanın "Yükseköğretim kurumları" kenar başlıklı 130 uncu Maddesinin sekizinci fıkrasında değişiklik öngören çerçeve 1[inci],… Maddesi Komisyonumuzca kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 1.- Teklifin 1 inci maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

2. Yükseköğretim üst kuruluşları

MADDE 131. — Yükseköğretim kurumlarının öğretimini planlamak, düzenlemek, yönetmek, denetlemek, yükseköğretim kurumlarındaki eğitim - öğretim ve bilimsel araştırma faaliyetlerini yönlendirmek bu kurumların kanunda belirtilen amaç ve ilkeler doğrultusunda kurulmasını, geliştirilmesini ve üniversitelere tahsis edilen kaynakların etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak ve öğretim elemanlarının yetiştirilmesi için planlama yapmak maksadı ile Yükseköğretim Kurulu kurulur.

(Değişik: 7/5/2004-5170/8. md.) Yükseköğretim Kurulu, üniversiteler (Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) tarafından seçilen ve sayıları, nitelikleri, seçilme usulleri kanunla belirlenen adaylar arasından rektörlük ve öğretim üyeliğinde başarılı hizmet yapmış profesörlere öncelik vermek sureti ile Cumhurbaşkanınca atanan üyeler ve Cumhurbaşkanınca doğrudan doğruya seçilen üyelerden kurulur.

Kurulun teşkilâtı, görev, yetki, sorumluluğu ve çalışma esasları kanunla düzenlenir.

Maddenin İlk Hâli
2. Yükseköğretim üst kuruluşları **MADDE 131. —** Yükseköğretim kurumlarının öğretimini planlamak, düzenlemek, yönetmek, denetlemek, yükseköğretim kurumlarındaki eğitim - öğretim ve bilimsel araştırma faaliyetlerini yönlendirmek bu kurumların kanunda belirtilen amaç ve ilkeler doğrultusunda kurulmasını, geliştirilmesini ve üniversitelere tahsis edilen kaynakların etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak ve öğretim elemanlarının yetiştirilmesi için planlama yapmak maksadı ile Yükseköğretim Kurulu kurulur. Yükseköğretim Kurulu, üniversiteler, Bakanlar Kurulu ve Genelkurmay Başkanlığınca seçilen ve sayıları, nitelikleri ve seçilme usulleri kanunla belirlenen adaylar arasından rektörlük ve öğretim üyeliğinde başarılı hizmet yapmış profesörlere öncelik vermek sureti ile Cumhurbaşkanınca atanan üyeler ve Cumhurbaşkanınca doğrudan doğruya seçilen üyelerden kurulur. Kurulun teşkilâtı, görev, yetki, sorumluluğu ve çalışma esasları kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
Danışma Meclisince hazırlanan metinde bu husus düzenlenmemiştir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
2. Yükseköğretim üst kuruluşları **MADDE 131. —** Yükseköğretim kurumlarının öğretimini planlamak, düzenlemek, yönetmek, denetlemek, yükseköğretim kurumlarındaki eğitim - öğretim ve bilimsel araştırma faaliyetlerini yönlendirmek bu kurumların kanunda belirtilen amaç ve ilkeler doğrultusunda kurulmasını, geliştirilmesini ve üniversitelere tahsis edilen kaynakların etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak ve öğretim elemanlarının yetiştirilmesi için planlama yapmak maksadı ile Yükseköğretim Kurulu kurulur. Yükseköğretim Kurulu, üniversiteler, Bakanlar Kurulu ve Genelkurmay Başkanlığınca seçilen ve sayıları, nitelikleri ve seçilme usulleri kanunla belirlenen adaylar arasından rektörlük ve öğretim üyeliğinde başarılı hizmet yapmış profesörlere öncelik vermek sureti ile Cumhurbaşkanınca atanan üyeler ve Cumhurbaşkanınca doğrudan doğruya seçilen üyelerden kurulur. Kurulun teşkilâtı, görev, yetki, sorumluluğu ve çalışma esasları kanunla düzenlenir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde — 131 130 uncu maddede açıklanan gerekçe ile yükseköğretim üst kuruluşları kenar başlıklı bu madde, Anayasa metnine eklenmiştir.

7/5/2004 Tarihli ve 5170 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
2. Yükseköğretim üst kuruluşları **MADDE 131. —** Yükseköğretim kurumlarının öğretimini planlamak, düzenlemek, yönetmek, denetlemek, yükseköğretim kurumlarındaki eğitim - öğretim ve bilimsel araştırma faaliyetlerini yönlendirmek bu kurumların kanunda belirtilen amaç ve ilkeler doğrultusunda kurulmasını, geliştirilmesini ve üniversitelere tahsis edilen kaynakların etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak ve öğretim elemanlarının yetiştirilmesi için planlama yapmak maksadı ile Yükseköğretim Kurulu kurulur. Yükseköğretim Kurulu, üniversiteler ve Bakanlar Kurulunca seçilen ve sayıları, nitelikleri, seçilme usulleri kanunla belirlenen adaylar arasından rektörlük ve öğretim üyeliğinde başarılı hizmet yapmış profesörlere öncelik vermek sureti ile Cumhurbaşkanınca atanan üyeler ve Cumhurbaşkanınca doğrudan doğruya seçilen üyelerden kurulur. Kurulun teşkilâtı, görev, yetki, sorumluluğu ve çalışma esasları kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 8. - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 131 inci maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Yükseköğretim Kurulu, Üniversiteler ve Bakanlar Kurulunca seçilen ve sayıları, nitelikleri, seçilme usulleri kanunla belirlenen adaylar arasından rektörlük ve öğretim üyeliğinde başarılı hizmet yapmış profesörlere öncelik vermek sureti ile Cumhurbaşkanınca atanan üyeler ve Cumhurbaşkanınca doğrudan doğruya seçilen üyelerden kurulur."
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 8. - Avrupa Birliği 2003 İlerleme Raporunda sivil-asker ilişkilerinin Avrupa Birliği ülkelerindeki standartlara uygun hale getirilmesi için, sivil kurumlarda askeri temsilcilerin yer almaması önerildiğinden, idarenin sivilleştirilmesinin sağlanması amacıyla 131 inci maddenin ikinci fıkrasında yapılan değişiklikle, Yüksek Öğretim Kurulunun oluşturulmasında Genelkurmay Başkanlığının aday göstermesine son verilmektedir.

Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin, Yükseköğretim Kurulunun oluşumunu düzenleyen çerçeve 8[inci], … maddesi, Komisyonumuzca kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 8.- Teklifin 8 inci maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
2. Yükseköğretim üst kuruluşları **MADDE 131. —** Yükseköğretim kurumlarının öğretimini planlamak, düzenlemek, yönetmek, denetlemek, yükseköğretim kurumlarındaki eğitim - öğretim ve bilimsel araştırma faaliyetlerini yönlendirmek bu kurumların kanunda belirtilen amaç ve ilkeler doğrultusunda kurulmasını, geliştirilmesini ve üniversitelere tahsis edilen kaynakların etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak ve öğretim elemanlarının yetiştirilmesi için planlama yapmak maksadı ile Yükseköğretim Kurulu kurulur. Yükseköğretim Kurulu, üniversiteler tarafından seçilen ve sayıları, nitelikleri, seçilme usulleri kanunla belirlenen adaylar arasından rektörlük ve öğretim üyeliğinde başarılı hizmet yapmış profesörlere öncelik vermek sureti ile Cumhurbaşkanınca atanan üyeler ve Cumhurbaşkanınca doğrudan doğruya seçilen üyelerden kurulur. Kurulun teşkilâtı, görev, yetki, sorumluluğu ve çalışma esasları kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19 - 2709 sayılı Kanunun; B) … 131 inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "ve Bakanlar Kurulunca" ibaresi "tarafından"; … şeklinde değiştirilmiştir.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak … değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16 - 2709 sayılı Kanunun; B) … 131 inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "ve Bakanlar Kurulunca" ibaresi "tarafından";… şeklinde değiştirilmiştir.

3. Yükseköğretim kurumlarından özel hükümlere tabi olanlar

MADDE 132. — Türk Silahlı Kuvvetleri ve emniyet teşkilatına bağlı yükseköğretim kurumları özel kanunlarının hükümlerine tabidir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
Danışma Meclisince hazırlanan metinde bu husus düzenlenmemiştir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
3. Yükseköğretim kurumlarından özel hükümlere tâbi olanlar **MADDE 132. —** Türk Silahlı Kuvvetleri ve emniyet teşkilatına bağlı yükseköğretim kurumları özel kanunlarının hükümlerine tâbidir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde — 132 Türk Silahlı Kuvvetleri ve emniyet teşkilatına bağlı yükseköğretim kurumlarının kendi özel kanunlarındaki hükümlerine tabi olacaklarına ilişkin olarak düzenlenmiş bulunan bu maddede Anayasa metnine eklenmiştir.

F. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, radyo ve televizyon kuruluşları ve kamuyla ilişkili haber ajansları

MADDE 133. — (Değişik: 8/7/1993-3913/1. md.)

Radyo ve televizyon istasyonları kurmak ve işletmek kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir.

(Ek: 21/6/2005-5370/1. md.) Radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek ve denetlemek amacıyla kurulan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu dokuz üyeden oluşur. Üyeler, siyasi parti gruplarının üye sayısı oranında belirlenecek üye sayısının ikişer katı olarak gösterecekleri adaylar arasından, her siyasi parti grubuna düşen üye sayısı esas alınmak suretiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca seçilir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun kuruluşu, görev ve yetkileri, üyelerinin nitelikleri, seçim usulleri ve görev süreleri kanunla düzenlenir.

Devletçe kamu tüzelkişiliği olarak kurulan tek radyo ve televizyon kurumu ile kamu tüzelkişilerinden yardım gören haber ajanslarının özerkliği ve yayınlarının tarafsızlığı esastır.

Maddenin İlk Hâli
F. Radyo ve Televizyon İdaresi ve kamuyla ilişkili haber ajansları **MADDE 133. —** Radyo ve televizyon istasyonları, ancak Devlet eli ile kurulur ve idareleri tarafsız bir kamu tüzelkişiliği halinde düzenlenir. Kanun; Türk Devletinin varlık ve bağımsızlığını, ülkenin ve milletin bölünmez bütünlüğünü, toplumun huzurunu, genel ahlakı ve Anayasanın 2 nci maddesinde belirtilen Cumhuriyetin temel niteliklerini koruyacak tarzda yayın yapmasını düzenler ve Kurumun yönetim ve denetiminde, yönetim organlarının oluşturulmasında ve her türlü radyo ve televizyon yayınlarında tarafsızlık ilkesini gözetir. Haber ve programların seçilmesi, işlenmesi, sunulması ve millî kültür ve eğitime yardımcılık görevinin yerine getirilmesi, haberlerin doğruluğunun sağlanması esasları, organların seçimi, görev, yetki ve sorumlulukları kanunla düzenlenir. Yukarıdaki ikinci fıkra hükümleri, kamu iktisadî teşebbüsü niteliği taşıyan veya Devlet yahut diğer kamu tüzelkişilerinden malî yardım gören haber ajansları hakkında da uygulanır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
G. Radyo ve Televizyon İdaresi ve haber ajansları **MADDE 143. —** Radyo ve televizyon istasyonları, ancak Devlet eliyle kurulur ve idareleri kamu tüzelkişiliği halinde düzenlenir, organlarının kuruluş biçimi ve işleyişi, tarafsızlık ilkesine uygun olarak, kanunda gösterilir. Her türlü radyo televizyon yayınları, Devlet ve Milletin yararları gözetilerek, tarafsızlık esaslarına göre yapılır. Haber ve programların seçilmesinde, işlenmesinde, sunulmasında ve Türk kültür ve eğitimine yardımcılık görevlerinin yerine getirilmesinde, Devletin ülkesi ve Milletiyle bölünmez bütünlüğünün, kamu düzeninin, toplum huzurunun, genel ahlâk ve asayişin ve Cumhuriyetin temel ilkelerinin gereklerine uyulur; haberlerin doğruluğu sağlanır. Radyo ve Televizyon İdaresi Genel Müdürü ile yönetim kurulu üyelerinden üçü Cumhurbaşkanınca atanır. Devlet tarafından kurulan veya Devletten malî yardım alan haber ajanslarının tarafsızlığı esastır.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 143

Radyo ve televizyon idaresi ve haber ajansları

Maddede radyo ve televizyon istasyonlarının Devlet eliyle kurulacağı ve idarelerinin kamu tüzelkişiliği halinde düzenleneceği öngörülmektedir. Ancak, radyo ve televizyon kamuoyunun oluşumunda oynadığı önemli rol dikkate alınarak organlarının kuruluş biçimi ve işleyişinin tarafsızlık ilkesine uygun olarak düzenleneceği ilkesi getirilmiştir.

Radyo ve televizyonun, yukarıda değindiğimiz önemi dolayısıyla yayınlarında ve özellikle haber ve programlarının hazırlanıp sunuluşunda Devlet ve Millet yararları gözetilerek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Cumhuriyetin temel ilkelerine ve kamu düzeni, genel ahlak ve asayiş gereklerine uyulacağı vurgulanmış; Türk kültürü ve eğitimine yardımcılık görevinin yerine getirileceği belirtilmiştir.

Getirilen yeni düzenleme ile radyo ve televizyon idaresi genel müdürü ile üç yönetim kurulu üyesinin Cumhurbaşkanınca atanacağı öngörülmektedir. Bu şekilde radyo ve televizyon idaresinin tarafsızlığı güvence altına alınmaktadır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

F. Radyo ve Televizyon İdaresi ve kamuyla ilişkili haber ajansları

MADDE 133. — Radyo ve televizyon istasyonları, ancak Devlet eli ile kurulur ve idareleri tarafsız bir kamu tüzelkişiliği halinde düzenlenir.

Kanun; Türk Devletinin varlık ve bağımsızlığını, ülkenin ve milletin bölünmez bütünlüğünü, toplumun huzurunu, genel ahlâkı ve Anayasanın 2 nci maddesinde belirtilen Cumhuriyetin temel niteliklerini koruyacak tarzda yayın yapmasını düzenler ve Kurumun yönetim ve denetiminde, yönetim organlarının oluşturulmasında ve her türlü radyo ve televizyon yayınlarında tarafsızlık ilkesini gözetir.

Haber ve programların seçilmesi, işlenmesi, sunulması ve millî kültür ve eğitime yardımcılık görevinin yerine getirilmesi, haberlerin doğruluğunun sağlanması esasları, organların seçimi, görev, yetki ve sorumlulukları kanunla düzenlenir.

Yukarıdaki ikinci fıkra hükümleri, kamu iktisadî teşebbüsü niteliği taşıyan veya Devlet yahut diğer kamu tüzelkişilerinden malî yardım gören haber ajansları hakkında da uygulanır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 133

Danışma Meclisi tarafından kabul edilmiş olan 143 üncü madde 133 üncü madde olarak düzenlenmiştir.

Madde düzenlenirken 143 üncü maddede yer alan «Radyo ve Televizyon İdaresi Genel Müdürü ile yönetim kurulu üyelerinden üçü Cumhurbaşkanınca atanır.» şeklindeki hüküm madde metninden çıkarılmış ve organların seçiminin kanunla düzenleneceği esası getirilmiştir.

8/7/1993 tarihli ve 3913 sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
F) Radyo ve televizyon kuruluşları ve kamuyla ilişkili haber ajansları **Madde 133. —** Radyo ve televizyon istasyonları kurmak ve işletmek kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir. Devletçe kamu tüzelkişiliği olarak kurulan tek radyo ve televizyon kurumu ile kamu tüzelkişilerinden yardım gören haber ajanslarının özerkliği ve yayınlarının tarafsızlığı esastır.

YASAMA SÜRECİ

3913 Sayılı Kanun ile İlgili Aşamalar[1]
Kanun Teklifi
MADDE 1. — 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 133 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "F) Radyo ve Televizyon Kuruluşları ve Kamuyla İlişkili Haber Ajansları : Madde 133. — Radyo ve Televizyon istasyonları kurmak ve işletmek, yasa ile düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir. Yasa, Radyo ve Televizyon yayınlarının kamu hizmeti anlayışına, anlatım özgürlüğüne, iletişimde çoğulculuk esasına ve Devletin Anayasada belirtilen temel ilkelerine uygun olarak yapılmasını düzenler, gerekli eşgüdüm ve gözetim kurumlarını kurar. Devletin sahip olduğu Radyo ve Televizyon istasyonlarınca yapılacak siyasî yayınların tarafsızlığı esastır. Bu hüküm, Kamu İktisadî Teşebbüsü niteliği taşıyan veya devlet yahut diğer kamu tüzelkişilerinden malî yardım gören haber ajansları için de geçerlidir." MADDE 2. —Bu Yasa yayımı tarihinde yürürlüğe girer.
Teklifin Gerekçesi
2709 Sayılı T.C. Anayasası 1982 yılında yürürlüğe girmiş ve 10 yıla varan bir uygulama geçirmiş bulunmaktadır. Bu uygulama döneminde ortaya çıkan ve gerek dünyadaki ve gerekse ülkemizdeki değişimlere cevap vermekte yetersiz kalan kuralların değiştirilmesi bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır. Zira statik yapıya sahip

1 *İlgili bölümler için Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanakları'ndan 19. Dönem, 34. Cilt, 91. Birleşim, Sayfa 199-209'a bakılabilir:.*

olan bir kısım yasal kurallar hayatın dinamizmine cevap vermekte zorlanmışlar ve hatta değişimler yasaların önüne geçmişlerdir.

Bunun en belirgin örneği ise iletişim alanında çağın ulaşmış olduğu ve yasal kuralları tamamen aşmış bulunan teknolojik gelişmelerdir.

Radyo ve Televizyon istasyonlarının devlet eli ile kurulacağı ve yönetimlerinin kamu tüzelkişiliği biçiminde düzenleneceğine ilişkin Anayasa kuralı fiilen uygulanamaz hale gelmiştir.

Gelişen teknoloji, bu alanı düzenleyen Anayasa hükmünü aşarak yurt dışında yayın yapan istasyonların yaygın şekilde faaliyetlerine imkân vermektedir.

Diğer yandan evrensel demokrasinin giderek kitle iletişim araçlarında çoğulculuk ve rekabet anlayışında, ön verdiği gözlenmektedir.

Radyo ve Televizyon alanında devlet tekeleni korumak çağın geldiği demokratik seviyede artık düşünce özgürlüğünün tarifi dışında kalmaktadır.

Yazılı basında olduğu gibi, Radyo ve Televizyon alanında da çok sesliliğe geçmek zorunlu hale gelmiştir.

Bu nedenle Anayasanın 133 üncü maddesinin yeniden düzenlenmesi bir zorunluk olarak ortaya çıkmıştır.

Ülkemizde bu alanda ortaya çıkan fiili durum dikkate alınırsa bu zorunluluğun ne kadar acil olduğu da görülecektir.

Bu düzenleme ile devlet tekeli kaldırılırken devlet gözetimi ilkesi getirilmektedir. Yayınların tarafsızlığı esas alınmış ayrıntılı düzenleme yasaya bırakılmıştır.

Bütün Radyo ve Televizyon istasyonlarının Anayasanın temel ilkesine, millet ve ülkenin birlik ve bütünlüğüne, bölünmezliğine, genel ahlaka aykırı yayın yapamayacakları temel ve tabiî ilkeler olarak düşünülmüş ve aykırı davranışların yasalarda müeyyidesini bulacağı esası dikkate alınmıştır.

Anayasa Komisyonu Raporu[2]

İçtüzüğün 89 uncu maddesine göre Genel Kurulun 7.4.1993 tarihli 88 inci Birleşiminde Komisyonumuza geri alınan; Doğru Yol Partisi Grup Başkanvekilleri Adana Milletvekili Bekir Sami Daçe ve Bursa Milletvekili Turhan Tayan ile Sosyaldemokrat Halkçı Parti Grup Başkanvekili İstanbul Milletvekili Ercan Karakaş ve 181 Arkadaşının 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 67 nci, 68 inci, 69 uncu, 76 ncı ve 133 üncü Maddelerinin Değiştirilmesi ile İlgili Kanun Teklifi; Rize Milletvekili Mesut Yılmaz ile Konya Milletvekili Necmettin Erbakan ve 155 Arkadaşının 7.11.1982 Tarih ve 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 67 nci Maddesinin Değişik 3 üncü Fıkrasının Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun Teklifi; Doğru Yol

2 *E. No: 2/542 - K. No: 22 - 9/4/1993*

Partisi Grup Başkanvekilleri Adana Milletvekili Bekir Sami Daçe ve Bursa Milletvekili Turhan Tayan ile Sosyaldemokrat Halkçı Parti Grup Başkanvekili İstanbul Milletvekili Ercan Karakaş ve 179 Arkadaşının 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 133 üncü Maddesinin Değiştirilmesi ile İlgili Kanun Teklifi ve Anayasa Komisyonu Raporu, Komisyonumuzun 8.4.1993 tarihli toplantısında Ulaştırma Bakanı Yaşar Topçu'nun da katılmasıyla incelenmiştir.

Komisyonumuzun 12.2.1993 tarihli ve Karar No. : 17 sayılı Raporu ile 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 67 nci, 68 inci, 69 uncu, 76 ncı ve 133 üncü Maddelerinin değiştirilmesini öneren bir teklif; 67 nci maddesinin değişik üçüncü fıkrasının değiştirilmesini öneren bir teklif ve 133 üncü maddesinin değiştirilmesini öneren bir teklif birleştirilerek tek bir metin halinde düzenlenmişti.

1982 yılında yürürlüğe giren Anayasanın on yıllık uygulaması sırasında iletişim alanında çağımızın ulaştığı teknolojik gelişmeler karşısında 133 üncü maddenin yetersiz kaldığını ve günümüz koşullarını gözönüne alan Komisyonumuz, bu maddeyi yeniden düzenleyen teklifin diğerlerinden ayrı görüşülerek bir an önce kanunlaşmasında yarar görmüştür. Bu nedenle, Anayasanın 133 üncü maddesini değiştiren 2/542 sayılı teklifin görüşülmesi, ayrıca diğer maddelerle ilgili tekliflerin de en kısa zamanda görüşülerek Genel Kurulun onayına sunulması kabul edilmiştir.

Komisyonumuz daha önce kabul edilen 133 üncü maddeyi görüşmelerine esas almıştır. Maddenin birinci ve son fıkrası aynen kabul edilmiştir. Birinci fıkrada sözü edilen kanunun ilkelerini düzenleyen ikinci fıkraya, yayında çoğulculuk ilkesi ile yayınların genel ahlaka ve manevî değerlere saygı gösterilerek yapılması ilkesi eklenmiştir.

Radyo ve televizyon istasyonlarının kurulması ve işletilmesi konularında en yüksek ve yetkili bir kuruluş olarak Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun kurulması kabul edilmiş, üçüncü fıkrada bu düzenleme yapılırken, tereddütlere yer vermemek için Kurulun seçimi ve karar yeter sayısı da bu fıkrada düzenlenmiştir.

Ayrıca, son fıkrada sözü edilen "Devletçe kamu tüzelkişiliği olarak kurulan radyo televizyon kurumu"nun tek bir kurum olduğunun açıkça anlaşılacağının Komisyon Raporunda belirtilmesi de kararlaştırılmıştır.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu üyelerinin üçte birinin iki yılda bir yenilenmesi esasını kabul eden Komisyonumuz, uygulamaya açıklık getirecek bir düzenlemeyi de Geçici Madde olarak Anayasaya eklemiştir.

Yürürlük maddesi aynen kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 1. — 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 133 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

F) Radyo ve televizyon kuruluşları ve kamuyla ilişkili haber ajansları

Madde 133. — Radyo ve televizyon istasyonları kurmak ve işletmek, kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir.

Kanun, radyo ve televizyon yayınlarının kamu hizmeti anlayışına, anlatım özgürlüğüne, iletişimde ve yayında çoğulculuk esasına ve Devletin Anayasa'da belirtilen temel ilke ve niteliklerine, genel ahlaka ve manevî değerlere saygı gösterilerek yapılmasını düzenler, gerekli eşgüdüm ve gözetim kurumlarını kurar.

Kanunun bu konularda en yüksek kuruluş olarak yetkili kılacağı Radyo ve Televizyon üst Kurulu, dokuz üyeden oluşur. Bunların beşi iktidar partilerinin Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanındaki temsil oranlarına göre gösterecekleri iki kat aday arasından, dördü de muhalefet partilerinin aynı usulle gösterecekleri iki kat aday arasından Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca altı yıl süre için seçilir. Üst Kurul üyelerinin üçte biri iki yılda bir yenilenir. Üst Kurul en az yedi üyeyle toplanır beş üyeyle karar alır, ancak, genel karar yeter sayısı üye tam sayısının üçte ikisidir.

Devletçe kamu tüzelkişiliği olarak kurulan radyo ve televizyon kurumu ile kamu tüzelkişilerinden yardım gören haber ajanslarının özerkliği ve yayınlarının tarafsızlığı esastır.

MADDE 2. — 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına aşağıdaki Geçici 17 nci Madde eklenmiştir.

GEÇİCİ MADDE 17. — Radyo ve Televizyon üst Kurulunun ilk iki ve dört yıl sonunda değişecek olan üyeleri adçekmeyle belirlenir.

MADDE 3. — Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Genel Kurul Görüşmeleri

(19. Dönem, 38. Cilt, 122. Birleşim, Sayfa 11- 19)

Teklifin birinci görüşmesi sırasında verilen önerge üzerine yapılan oylamada ikinci madde, teklif metninden çıkarılmıştır. Diğer maddeler kabul edilmiştir.

(19. Dönem, 38. Cilt, 125. Birleşim, Sayfa 195-206)

306'ya 1. ek sıra sayılı kanun teklifinin ikinci görüşmeleri sırasında 1. maddesinin aşağıdaki şekilde değiştirilmesi yönünde önerge verilmiştir:

"MADDE 1. — 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 133 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

F) Radyo ve televizyon kuruluşları ve kamuyla ilişkili haber ajansları

Madde 133. — Radyo ve Televizyon istasyonları kurmak ve işletmek, kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir. Devletçe kamu tüzelkişiliği olarak kurulan tek radyo ve televizyon kurumu ile kamu tüzelkişilerinden yardım gören haber ajanslarının özerkliği ve yayınlarının tarafsızlığı esastır."

Önerge kabul edilmiştir. 1 inci madde, bu önergedeki değişik şekliyle oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir. Yapılan oylama sonucunda teklifin diğer maddesi de kabul edilmiştir.

Tümü üzerinde yapılan oylama sonucunda teklif kabul edilerek kanunlaşmıştır.

21/6/2005 Tarihli ve 5370 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
F. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, radyo ve televizyon kuruluşları ve kamuyla ilişkili haber ajansları **Madde 133. —** Radyo ve televizyon istasyonları kurmak ve işletmek kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir. Radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek ve denetlemek amacıyla kurulan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu dokuz üyeden oluşur. Üyeler, siyasi parti gruplarının üye sayısı oranında belirlenecek üye sayısının ikişer katı olarak gösterecekleri adaylar arasından, her siyasi parti grubuna düşen üye sayısı esas alınmak suretiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca seçilir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun kuruluşu, görev ve yetkileri, üyelerinin nitelikleri, seçim usulleri ve görev süreleri kanunla düzenlenir. Devletçe kamu tüzelkişiliği olarak kurulan tek radyo ve televizyon kurumu ile kamu tüzelkişilerinden yardım gören haber ajanslarının özerkliği ve yayınlarının tarafsızlığı esastır.

YASAMA SÜRECİ

Cumhurbaşkanınca Bir Daha Görüşülmek Üzere Geri Gönderilen 27/5/2005 tarihli ve 5356 Sayılı Kanun[3] ile İlgili Aşamalar
Kanun Teklifi
MADDE 1.- 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 133 üncü maddesine birinci fıkradan sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkra eklenmiştir. "Radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek ve denetlemek amacıyla kurulan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu dokuz üyeden oluşur. Üyeler, siyasi parti gruplarının üye sayısı oranında belirlenecek üye sayısının ikişer katı olarak gösterecekleri adaylar arasından, her siyasi parti grubuna düşen üye sayısı esas alınmak suretiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca seçilir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun kuruluşu, görev ve yetkileri, üyelerinin nitelikleri, seçim usulleri ve görev süreleri kanunla düzenlenir." **MADDE 2.-** Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve halkoylamasına sunulması halinde oylanır.

3 *Cumhurbaşkanı tarafından Kanun bir daha görüşülmek üzere geri gönderildiğinden bu Kanun'un numarası, Anayasa'da değişiklik yapan 5370 sayılı Kanun'un numarasından farklıdır.*

Teklifin Gerekçesi

13.4.1994 tarihli ve 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunun Radyo ve Televizyon Üst Kurulu üyelerinin seçimini düzenleyen 6 ncı maddesinde 15.5.2002 tarihli ve 4756 sayılı Kanunla yapılan değişiklik üzerine anılan maddenin, beş üyenin Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilmesine ilişkin (a) bendinin Anayasaya aykırılığı sebebiyle iptali talep edilmiş ve anılan hüküm Anayasa Mahkemesinin 21.9.2004 tarihli ve E.2002/100, K. 2004/109 sayılı Kararıyla iptal edilmiştir.

Bilindiği gibi, radyo ve televizyon yayınlarının kamuoyunun oluşumunda çok önemli bir etkisi bulunmaktadır. Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek ve denetlemekle görevli ve yetkili olması sebebiyle, Üst Kurul üyelerinin atanmasında, diğer düzenleyici ve denetleyici kurumlardan farklı olarak, Bakanlar Kurulunun yerine Türkiye Büyük Millet Meclisinin yetkili kılınmasında zorunluluk bulunmaktadır. Bu nedenle, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu üyelerinin, Üst Kurulun kurulduğu 1994 yılından 3984 sayılı Kanunda 2002 yılında yapılan değişikliğe kadar olduğu gibi yine Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilmesi ve bu seçimde siyasi parti gruplarının adaylarının adalete uygun bir oranda belirlenmesi gerekmektedir.

Bu nedenle, Teklifle Anayasanın 133 üncü maddesine bir fıkra eklenerek Radyo ve Televizyon Üst Kurulu üyelerinin, siyasi parti gruplarının Türkiye Büyük Millet Meclisindeki üye sayısı oranlarına göre belirlenecek adaylar arasından Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca seçilmesi; ayrıca Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun kuruluşu, görev ve yetkileri, üyelerinin nitelikleri, seçim usulleri ve görev sürelerinin kanunla düzenlenmesi öngörülmektedir.

Anayasa Komisyonu Raporu

Teklifle; Anayasanın 133 üncü maddesine bir fıkra eklenerek Radyo ve Televizyon Üst Kurulu üyelerinin, siyasi parti gruplarının Türkiye Büyük Millet Meclisindeki üye sayısı oranlarına göre belirlenecek adaylar arasından Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca seçilmesi, ayrıca Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun kuruluşu, görev ve yetkileri, üyelerinin nitelikleri, seçim usulleri ve görev sürelerinin kanunla düzenlenmesi öngörülmektedir.

Tümü üzerindeki görüşmelerde, 1994 - 2000 yılları arası herhangi bir itiraz olmaksızın RTÜK üyelerini Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin seçtiği, 2002 yılında çıkarılan 4756 sayılı Kanunla üyelerden beşini Türkiye Büyük Millet Meclisi, dördünü Bakanlar Kurulunun seçmesi esası getirildiği, ayrıca bu Kanunla iki misli aday gösterme usulünden vazgeçilerek siyasi parti gruplarının birer üyeyi resen Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirmesinin

öngörüldüğü, bu düzenlemenin Anayasa Mahkemesince önce yürürlüğünün durdurulduğu sonra da iptal edildiği ifade edilmiştir.

Komisyon Başkanı, Teklifle RTÜK üyelerini seçmenin Türkiye Büyük Millet Meclisinin görevleri arasına alındığını, bu şekilde Anayasa Mahkemesinin iptal kararının gereğini yerine getirdiğini belirtmiştir.

Teklifin, tümü üzerindeki görüşmelerden sonra oy birliği ile maddelerine geçilmesi kabul edilmiştir.

Teklifin 1 inci maddesi üzerindeki görüşmelerde Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 133 üncü maddenin kenar başlığında da olmasının 133 üncü maddenin içeriğini ifade etmek bakımından daha uygun olacağı önerilmiş ve Komisyonumuzca bu önerge oy birliği ile kabul edilmiştir.

Teklifin 1 inci maddesi bu değişiklik çerçevesinde kabul edilmiştir.

Teklifin halkoylaması ve yürürlüğünü düzenleyen 2 nci maddesi ile tümü oya sunulmuş ve Komisyonumuzca oy birliği ile aynen kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 1.- 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 133 üncü maddesinin kenar başlığı aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve birinci fıkradan sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

F. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, radyo ve televizyon kuruluşları ve kamuyla ilişkili haber ajansları

"Radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek ve denetlemek amacıyla kurulan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu dokuz üyeden oluşur. Üyeler, siyasi parti gruplarının üye sayısı oranında belirlenecek üye sayısının ikişer katı olarak gösterecekleri adaylar arasından, her siyasi parti grubuna düşen üye sayısı esas alınmak suretiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca seçilir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun kuruluşu, görev ve yetkileri, üyelerinin nitelikleri, seçim usulleri ve görev süreleri kanunla düzenlenir."

MADDE 2.- Teklifin 2 nci maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

5356 Sayılı Kanun

MADDE 1.- 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 133 üncü maddesinin kenar başlığı aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve birinci fıkradan sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

F. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, radyo ve televizyon kuruluşları ve kamuyla ilişkili haber ajansları

Radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek ve denetlemek amacıyla kurulan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu dokuz üyeden oluşur. Üyeler, siyasi parti gruplarının üye sayısı oranında belirlenecek üye sayısının ikişer katı olarak gösterecekleri adaylar arasından, her siyasi parti grubuna düşen üye sayısı esas alınmak suretiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca seçilir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun kuruluşu, görev ve yetkileri, üyelerinin nitelikleri, seçim usulleri ve görev süreleri kanunla düzenlenir.

MADDE 2.- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve halkoylamasına sunulması halinde oylanır.

5370 Sayılı Kanun ile İlgili Aşamalar

Geri Gönderme Tezkeresi

…

Yapılan düzenlemede,

- Radyo ve televizyon etkinliklerini düzenlemek ve denetlemek amacıyla kurulan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun dokuz üyeden oluşması,

- Üst Kurul üyelerinin, siyasal parti gruplarının üye sayısı oranında belirlenecek sayının ikişer katı gösterecekleri adaylar arasından, her siyasal parti grubuna düşen sayı esas alınarak Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nca seçilmesi,

- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun kuruluşu, görev ve yetkileri, üyelerinin nitelikleri, seçim yöntemleri ve görev sürelerinin yasayla düzenlenmesi,

öngörülmüştür.

1- Çağdaş anayasalarda, yazılı, görsel ve işitsel yayıncılık konusunda öngörülen sistemler, birbirini tamamlayan hak ve özgürlükler kümesinin gereklerine göre oluşturulmuştur.

Anayasamız incelendiğinde aynı sistemin benimsendiği görülmektedir. Anayasa'da, temel hak ve özgürlükler kapsamında düşünce ve kanaat, düşünceyi açıklama ve yayma, haber alma-verme ve basın özgürlüklerine, radyo ve televizyon kurumu ile kamu tüzelkişilerinden yardım gören haber ajanslarının özerkliği ve yayınlarının yansızlığına sistemin gerekleri olarak yer verilmiştir.

Radyo ve televizyon etkinliklerinin yürütülmesine ilişkin genel düzenleyici işlemler oluşturan, bu alanı denetleyen ve gerektiğinde yaptırım uygulayan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun da, bu sistemi oluşturan halkalardan biri olduğunda kuşku bulunmamaktadır. Bu özelliği nedeniyle Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun statüsünün özerk, bağımsız ve yansız olması gerekmektedir.

Bugünkü durumuyla Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun bu nitelikleri yapısında taşıyan bir kamu tüzelkişisi olarak kurulduğu görülmektedir.

Anayasalar, bir ülkenin siyasal, sosyal, hukuksal düzenini belirleyen, devlet yapısının temelini oluşturan baş yapıtları ve en üst hukuksal normlarıdır. Anayasa'nın tüm kuralları eşdeğerde olmakla birlikte, değiştirilemez nitelikteki kuralların farklı bir önemi ve üstünlüğü vardır. Cumhuriyet'in değiştirilemez temel niteliklerini düzenleyen kurallar bu içeriktedir.

Anayasa'nın 2. maddesinde, Cumhuriyet'in değiştirilemez nitelikleri arasında hukuk devleti ilkesine yer verilmiştir. Hukuk devleti, yasa koyucunun evrensel hukuk kurallarına uymasını zorunlu kılan bir ilkedir. Evrensel hukuk kuralları ise, yasaların, bu bağlamda Anayasa değişikliklerinin genel ve nesnel olmasını, kamu yararı amacıyla yapılmasını gerektirmektedir.

Yazılı basının yanı sıra görsel ve işitsel yayın organları, kamuoyunu oluşturma ve etkileme gücüne sahiptir. Medya kuruluşları ve yayınları, bir toplumda insan hakları ve demokrasinin gelişip güçlenmesi, düşünce ve kanaatlerin özgün biçimde oluşması, ülke ve ulus bilincinin yerleşip gelişmesi yönünden önemli bir güce ve etkiye sahiptir.

Bu nedenledir ki, ülkemizde radyo ve televizyon yayınları kamu hizmeti yayıncılığı ilkesine göre düzenlenmiş, yasal sınırlamalara ve kamusal denetime bağlı tutulmuştur. Başka bir anlatımla, radyo ve televizyon yayıncılığının Devlet tekelinden çıkarılmasına karşın, kamu ve özel tüm yayınların düzenleyici bir kamu otoritesinin gözetim ve denetimi altında tutulması, yayınların yasayla getirilecek ilkelere uygun olma koşulunun öngörülmesi, kamunun yansız ve özgür haber alma hakkının korunması, yayınların kamuoyunu etkilemekteki gücü nedeniyledir.

Öte yandan, aynı nedenler, temel hak ve özgürlüklerin kullanımıyla yakından ilgili olan kamu-özel tüm radyo ve televizyon yayınlarının gözetim ve denetimiyle görevli ve yetkili kılınan kamu otoritesinin özerk ve yansız olmasının gerekçelerini de oluşturmaktadır.

Bu nedenle, 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Yasa'da, Üst Kurul'un özerkliğini ve yansızlığını sağlamaya yönelik kurallara yer verilmiş; bu bağlamda, Üst Kurul üyelerinin görevleri süresince resmi ya da özel başka görev almaları, siyasal partilere üye olmaları yasaklanmıştır.

İncelenen Yasa'nın gerekçesinde, radyo ve televizyon yayınlarının kamuoyu oluşumunda çok önemli etkisinin bulunduğu, radyo ve televizyon etkinliklerini düzenlemek ve denetlemekle görevli ve yetkili olan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu üyelerinin atanmasında, diğer düzenleyici ve denetleyici kurumlardan farklı olarak, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yetkili kılınmasında zorunluluk bulunduğu belirtilmektedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni oluşturan siyasal partiler, Anayasa ve yasalara uygun olarak, milletvekili ve yerel yönetim seçimleri yoluyla, tüzük ve programlarında belirlenen görüşleri doğrultusunda çalışmaları ve açık propagandaları ile ulusal istencin oluşmasını sağlayarak, demokratik bir Devlet ve toplum düzeni içinde ülkenin çağdaş uygarlık düzeyine ulaşması amacını güden kuruluşlardır.

Görüldüğü gibi, siyasal partilerin varlık nedeni, savundukları görüşleri doğrultusunda ulusal istencin oluşmasını sağlamaktır. Bu temel amaçla hareket eden siyasal partilerin, özerk ve yansız olması zorunlu bir kamu tüzelkişisinin asli ve sürekli hizmetlerini yürütecek görevlilerini belirlemekle yetkili kılınmasının, bu kamu tüzelkişiliğinin yansızlığıyla bağdaştırılamayacağı açıktır.

Getirilen düzenleme, Üst Kurul üyeliğine seçilebilmek için parti yandaşlığı yarışının önünü açmaktadır. Çünkü, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nca yapılan seçimde, genellikle siyasal yandaşlığı olanların yeğlendiği bilinen bir gerçektir. Radyo ve televizyon yayıncılığında çok önemli yetkilerle donatılan ve yansız olarak görev yapması gereken Üst Kurul'a siyasal kimlikli kişilerin seçimine olanak sağlayan yöntemin hizmetin gereklerine uygun düşmeyeceği açıktır.

Bu nedenle, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu üyelerinin, siyasal parti gruplarının gösterdiği adaylar arasından Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nca seçilmesi, Üst Kurul'un özerklik ve yansızlık nitelikleriyle, hizmetin gerekleriyle ve dolayısıyla kamu yararıyla bağdaşmamaktadır.

2- Radyo ve televizyonların yayın ilkeleri, 13.04.1994 günlü, 3984 sayılı Yasa'nın 4. maddesinde düzenlenmiştir. Maddeye göre, radyo ve televizyon yayınlarının, diğer ilkeler yanında,

- Cumhuriyet'in Anayasa'da belirtilen temel niteliklerine, Devlet'in varlık ve bağımsızlığına, ülkesi ve ulusuyla bölünmez bütünlüğüne, Atatürk ilke ve devrimlerine aykırı olmaması,

- Toplumu şiddete, teröre, etnik ayrımcılığa yönlendirmemesi,

- Halkı sınıf, ırk, dil, din, mezhep ve bölge farkı gözeterek kin ve düşmanlığa tahrik etmemesi ya da toplumda nefret duyguları oluşturacak içerikte olmaması,

- Türk ulusal eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri ile ulusal kültürün geliştirilmesi yönünde olması,

- Suçluluğu yargı kararlarıyla kesinleşmedikçe hiç kimsenin suçlu ilan edilmeyecek içerik taşıması,

- Haberlerde yansızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerine bağlı olunması,

- Siyasal partiler ve demokratik gruplar arasında fırsat eşitliği sağlayacak içerikte olması,

gerekmektedir.

Yayınların bu içerik ve nitelikte olup olmadığını saptayacak Üst Kurul'un özerk, bağımsız ve yansız olması zorunludur.

Yansızlık, Türkiye Cumhuriyeti'nin temel niteliklerinin korunup kollanmasında söz konusu olamaz. Anayasa Mahkemesi'nin 22.05.1987 günlü, E.1987/3, K.1987/13 sayılı kararında da belirtildiği gibi, kamu kurumları ve kamu görevlileri, Anayasal ilkeler, bu bağlamda Cumhuriyet'in temel nitelikleri konusunda yanlı olmak zorundadır. Cumhuriyet'in nitelikleri ile Atatürk ilke ve devrimleri söz konusu olduğunda kamu görevlilerinin yansız kalması düşünülemez.

Yansızlık, siyasal baskı, etki ve karışmadan uzak olmayı, denetim alanına giren yayın ilkeleri ihlal edildiğinde hiçbir siyasal kaygı duymadan karar vermeyi gerektirmektedir. Siyasal organlarca seçilen kişilerden bunu beklemek güçtür.

Bir yandan, resmi makamların karışması olmadan haber ya da düşünce almak ya da vermek özgürlüğünü de içeren düşünceyi açıklama ve basın özgürlüğünden sözedilirken, diğer yandan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu üyelerinin, siyasal partilere kontenjan tanınarak Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nca seçilmesi çelişki oluşturmaktadır.

Ülkemizde yayıncılığın geliştirilip çağdaş düzeyi yakalaması, ancak özerk, bağımsız ve yansız bir otoritenin önderliğinde olanaklıdır. Bu nitelikleri bozacak yapılanmalara ilişkin düzenlemeler sistemin isterlerine uygun düşmemektedir.

Yayımlanması yukarıda açıklanan gerekçelerle uygun bulunmayan 5356 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun", Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce bir kez daha görüşülmesi için, Anayasa'nın 104 ve 175. maddeleri uyarınca ilişikte geri gönderilmiştir.

Geri Göndermeden Sonraki Aşamalar

Anayasa Komisyonu Raporu

…Toplantımıza Devlet Bakanı Sayın Beşir Atalay, RTÜK Başkanı Sayın Fatih Karaca ve diğer yetkililer katılmışlardır.

Komisyon Başkanı açış konuşmasında Avrupa ülkelerinde RTÜK benzeri kurumlara seçimin parlamento tarafından yapıldığını, bizde 1994'ten bu tarafa benzer bir uygulamanın sürdürüldüğünü ve ciddi bir sorun çıkmadığını belirttikten sonra kanunda yapılacak düzenlemede üyelerin niteliklerinin dikkatli ve özenli bir şekilde belirtilmesi gerektiği, bu durumun doğması muhtemel bazı sakıncaları gidereceği vurgulanmıştır.

Toplantımızda Cumhurbaşkanının Geri Gönderme Tezkeresi okunmuştur.

Cumhurbaşkanı geri gönderme gerekçesinde; özerk, bağımsız ve yansız olması gereken Üst Kurula Yasama Organınca üye seçilmesinin parti yandaşlığı yarışının önünü açacağını, hizmetin gerekleriyle ve dolayısıyla kamu yararıyla bağdaşmayacağını belirtmektedir.

Kanunun tümü üzerindeki görüşmelerde;

-Cumhurbaşkanının geri göndermesinin sağlam gerekçelere dayandığı, RTÜK'ün kamu adına denetim yapan bir kurul olması nedeniyle, yansız ve özerk olmasının zorunlu olduğu,

-Bu Kanunun, siyasi parti yandaşlığı yarışının önünü açacağı yönündeki kaygının yerinde olduğu, aleyhte olarak ifade edilmiştir.

Bu görüşlere cevaben Parlamentonun Cumhurbaşkanını da seçtiği, RTÜK üyelerini seçmesinin yansızlık ve özerkliği koruma açısından önemli olduğu söylenmiştir. Özerkliği sağlayanın seçim şekli kadar çalışma biçimi ve uygulamalar olduğuna özellikle dikkat çekilmiştir.

Devlet Bakanı Sayın Beşir Atalay, Türkiye Büyük Millet Meclisinin görevleri arasında RTÜK üyelerini seçmek bulunmadığı için bu yönde hüküm içeren ilgili Kanun maddesinin, Anayasa Mahkemesince iptal edildiğini; tamamen bu kararın gereğini yerine getirmek amacıyla bu değişikliğin öngörüldüğünü belirtmiştir. Ülkemizde on yıldır uygulanmakta olan sistemin devamı sağlanmaktadır. Önemli olan atama şekli değil; bu göreve seçilecek kişilerin nitelikleri ve liyakatlarıdır. Her sistemin kendine özgü sakıncaları olacaktır. Amacımız sistemin tıkanmasını önlemektir.

Günümüzde medya çok önemli bir rol üstlenmiş durumdadır. Bu nedenle kontrol altına alınması, gücün tek elde toplanmasının önlenmesi zorunlu olmaktadır. Kontrol edecek Kurulun Parlamento tarafından seçilmesi bu Kurula güç katacaktır.

Kanunun tümü üzerindeki görüşmelerden sonra maddelerine geçilmiş ve Üst Kurula üye seçiminin esaslarını belirleyen 1 inci, yürürlük ve halkoylamasına ilişkin 2 nci maddeleri ile tümü oya sunulmuş ve oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 1.- Kanunun 1 inci maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

MADDE 2.- Kanunun 2 nci maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

G. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu

MADDE 134. — (Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Atatürkçü düşünceyi, Atatürk ilke ve inkılâplarını, Türk kültürünü, Türk tarihini ve Türk dilini bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak ve yaymak ve yayınlar yapmak amacıyla; Atatürk'ün manevî himayelerinde, Cumhurbaşkanının gözetim ve desteğinde, Cumhurbaşkanının görevlendireceği bakana bağlı; Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Atatürk Kültür Merkezinden oluşan, kamu tüzelkişiliğine sahip «Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu» kurulur.

Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu için Atatürk'ün vasiyetnamesinde belirtilen malî menfaatler saklı olup kendilerine tahsis edilir.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun; kuruluşu, organları, çalışma usulleri ve özlük işleri ile kuruluşuna dahil kurumlar üzerindeki yetkileri kanunla düzenlenir.

Maddenin İlk Hâli
G. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu **MADDE 134. —** Atatürkçü düşünceyi, Atatürk ilke ve inkılâplarını, Türk kültürünü, Türk tarihini ve Türk dilini bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak ve yaymak ve yayınlar yapmak amacıyla; Atatürk'ün manevî himayelerinde, Cumhurbaşkanının gözetim ve desteğinde, Başbakanlığa bağlı; Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Atatürk Kültür Merkezinden oluşan, kamu tüzelkişiliğine sahip «Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu» kurulur. Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu için Atatürk'ün vasiyetnamesinde belirtilen malî menfaatler saklı olup kendilerine tahsis edilir. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun; kuruluşu, organları, çalışma usulleri ve özlük işleri ile kuruluşuna dahil kurumlar üzerindeki yetkileri kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
H. Atatürk Akademisi **MADDE 144. —** Atatürk ilke ve inkılâplarını, Türk kültürünü, Türk tarihini ve Türk dilini bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak, yaymak ve yayımlar yapmak amacıyla kamu tüzelkişiliğine sahip, Atatürk Akademisi kurulur. Akademinin kuruluşu, çalışma usulleri, yetkileri ve mensuplarının özlük işleri kanunla düzenlenir.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 144 *Atatürk Akademisi* Atatürk ilke ve inkılaplarının, bugüne kadar, bilimsel yoldan yeterince incelenemediği bilinmektedir. Bu gerekli incelemeyi yapabilecek bir bilimsel kuruluşun, Türk Kültürünü, Türk Tarihini ve Türk Dilini bilimsel yoldan inceleyecek diğer kuruluşlarla beraber, bir bütün olarak çalışması ve bilimsel araştırmalar yaparak bunları tanıtması, yayması ve yayınlar yapması uygun mütalaa edilmiştir. Atatürk İlke ve İnkılapları Enstitüsü, Atatürk Kültür Enstitüsü, Türk Tarihi Kurumu ve Türk Dil Kurumu gibi kuruluşların Kamu tüzelkişiliğine sahip alt kuruluşları olarak çalışacağı bu organın, bir koordinasyon kurulu ve bir üst kurulu bulunacaktır.

Yeniden oluşturulacak olan Atatürk Akademisi ve alt kuruluşlarının; kurulmaları, çalışma usulleri, yetkileri ve mensuplarının özlük işleri kanuna bırakılmıştır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

G. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu

MADDE 134. — Atatürkçü düşünceyi, Atatürk ilke ve inkılâplarını, Türk kültürünü, Türk tarihini ve Türk dilini bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak ve yaymak ve yayımlar yapmak amacıyla; Atatürk'ün manevî himayelerinde, Cumhurbaşkanının gözetim ve desteğinde, Başbakanlığa bağlı; Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Atatürk Kültür Merkezinden oluşan, kamu tüzelkişiliğine sahip «Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu» kurulur.

Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu tüzelkişiliklerini muhafaza ederler. Bu kurumlar için Atatürk'ün vasiyetnamesinde belirtilen malî menfaatler saklı olup kendilerine tahsis edilir.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun; kuruluşu, organları, çalışma usulleri ve özlük işleri ile kuruluşuna dahil kurumlar üzerindeki yetkileri ve özlük işleri kanunla düzenlenir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 134

Danışma Meclisince kabul edilen 144 üncü madde, 134 üncü madde olarak düzenlenmiştir.

Bu düzenlemede kurumun adı «Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu» olarak değiştirilmiş ve Kuruma verilen önemli görevler nedeniyle Atatürk'ün manevi himayelerinde Cumhurbaşkanının gözetim ve desteğinde olduğu vurgulanarak, Başbakanlığa bağlı olması kararlaştırılmıştır. Ayrıca kurumu oluşturan birimler madde metninde tek tek sayılmıştır.

Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri

(1. Dönem, 7. Cilt, 118. Birleşim, Sayfa 406, 407)

Konsey görüşmelerinde 134. madde üzerinde tekriri müzakere talebi kabul edilmiş ve maddenin ikinci fıkrasının şu şekilde değiştirilmesi teklif edilmiştir:

"Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu için Atatürk'ün vasiyetnamesinde belirtilen malî menfaatler saklı olup kendilerine tahsis edilir."

Teklif, kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
G. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu **MADDE 134. —** Atatürkçü düşünceyi, Atatürk ilke ve inkılâplarını, Türk kültürünü, Türk tarihini ve Türk dilini bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak ve yaymak ve yayınlar yapmak amacıyla; Atatürk'ün manevî himayelerinde, Cumhurbaşkanının gözetim ve desteğinde, Cumhurbaşkanının görevlendireceği bakana bağlı; Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Atatürk Kültür Merkezinden oluşan, kamu tüzelkişiliğine sahip «Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu» kurulur. Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu için Atatürk'ün vasiyetnamesinde belirtilen malî menfaatler saklı olup kendilerine tahsis edilir. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun; kuruluşu, organları, çalışma usulleri ve özlük işleri ile kuruluşuna dahil kurumlar üzerindeki yetkileri kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19 - 2709 sayılı Kanunun;… B) … 134 üncü maddesinin birinci fıkrasında yer alan "Başbakanlığa" ibaresi "Cumhurbaşkanının görevlendireceği bakana"; … şeklinde değiştirilmiştir.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak … değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16 - 2709 sayılı Kanunun;… B) … 134 üncü maddesinin birinci fıkrasında yer alan "Başbakanlığa" ibaresi "Cumhurbaşkanının görevlendireceği bakana";… şeklinde değiştirilmiştir.

H. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları

MADDE 135. — Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları; belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, meslekî faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlâkını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzelkişilikleridir.

Kamu kurum ve kuruluşları ile kamu iktisadî teşebbüslerinde aslî ve sürekli görevlerde çalışanların meslek kuruluşlarına girme mecburiyeti aranmaz.

(Değişik: 23/7/1995-4121/13. md.) Bu meslek kuruluşları, kuruluş amaçları dışında faaliyette bulunamazlar.

(Değişik: 23/7/1995-4121/13. md.) Bu meslek kuruluşları ve üst kuruluşları organlarının seçimlerinde siyasi partiler aday gösteremezler.

(Değişik: 23/7/1995-4121/13. md.) Bu meslek kuruluşları üzerinde Devletin idari ve mali denetimine ilişkin kurallar kanunla düzenlenir.

(Değişik: 23/7/1995-4121/13. md.) Amaçları dışında faaliyet gösteren meslek kuruluşlarının sorumlu organlarının görevine, kanunun belirlediği merciin veya Cumhuriyet savcısının istemi üzerine mahkeme kararıyla son verilir ve yerlerine yenileri seçtirilir.

(Değişik: 23/7/1995-4121/13. md.) Ancak, milli güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, kanunla bir merci, meslek kuruluşlarını veya üst kuruluşlarını faaliyetten men ile yetkilendirilebilir. Bu merciin kararı, yirmidört saat içerisinde görevli hakimin onayına sunulur. Hakim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, bu idari karar kendiliğinden yürürlükten kalkar.

Maddenin İlk Hâli
H. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları **MADDE 135. —** Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları; belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, meslekî faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlâkını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzelkişilikleridir. Kamu kurum ve kuruluşları ile kamu iktisadî teşebbüslerinde aslî ve sürekli görevlerde çalışanların meslek kuruluşlarına girme mecburiyeti aranmaz. Meslek kuruluşları, kuruluş amaçları dışında faaliyet gösteremezler; siyasetle uğraşamazlar, siyasî partiler, sendikalar ve derneklerle ortak hareket edemezler. Siyasî partiler, sendikalar ve sendika üst kuruluşları; meslek kuruluşlarının ve üst kuruluşları organlarının seçimlerinde aday gösteremezler ve belirli adayların leh veya aleyhlerinde faaliyette bulunamazlar ve propaganda yapamazlar. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kanunda gösterildiği şekilde Devletin idarî ve malî denetimine tâbidir. Amaçları dışında faaliyet gösteren ve siyasetle uğraşan meslek kuruluşlarının sorumlu organlarının görevine, kanunun belirttiği merciin istemi üzerine, mahkeme kararı ile son verilir ve yerlerine yenileri seçtirilir. Türk Devletinin varlık ve bağımsızlığının, ülkenin ve milletin bölünmez bütünlüğünün, toplumun huzurunun korunması ve Devletin Anayasada belirtilen temel niteliklerini tehdit edici faaliyetlerin önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde mahallin en büyük mülkî amiri bu organları geçici olarak görevden uzaklaştırabilir. Görevden uzaklaştırma kararı; üç gün içinde mahkemeye bildirilir. Mahkeme görevden uzaklaştırma kararının yerinde olup olmadığına en geç on gün içinde karar verir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
İ. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları **MADDE 145. —** Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların aynı nitelikteki üst kuruluşları kanunla meydana getirilir ve organları kendileri tarafından, kendi üyeleri arasından seçilir. Meslek kuruluşlarının organlarının seçimleri, üyelerinin en geniş biçimde katılımını sağlayacak ve hâkim yönetim ve denetiminde yapılacak şekilde kanunla düzenlenir. Meslek kuruluşları, kuruluş amaçları dışında faaliyet gösteremezler; siyasetle uğraşamazlar, siyasî partiler, sendikalar ve derneklerle ortak hareket edemezler. Kamu kurum ve kuruluşları ile kamu iktisadî teşebbüslerinde devamlı olarak çalışanlar meslek kuruluşlarına üye olamazlar. Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî güvenliğin, kamu düzeninin, başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması, suçların önlenmesi bakımlarından, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, mahallin en büyük mülkî amiri, hâkim kararına kadar, meslek kuruluşunun seçilmiş organlarını görevden uzaklaştırabilir. Meslek kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri demokrasi esaslarına aykırı olamaz.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 145 *Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları* Bu kuruluşlara yeni bir düzenleme getirilmiştir. Amaç dışı faaliyet ve siyaset yasağı öngörülmüştür. Kamu kurum ve kuruluşlarında devamlı çalışanların «serbest meslek» icra etmediklerinden meslek kuruluşlarına girmeleri önlenmiştir. Nihayet mülkî amirin geçici olarak bu kuruluşların görevlerinden uzaklaştırılması imkânı getirilmiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

H. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları

MADDE 135. — Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları; belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, meslekî faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlâkını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzelkişilikleridir.

Kamu kurum ve kuruluşları ile kamu iktisadî teşebbüslerinde aslî ve sürekli görevlerde çalışanların meslek kuruluşlarına girme mecburiyeti aranmaz.

Meslek kuruluşları, kuruluş amaçları dışında faaliyet gösteremezler; siyasetle uğraşamazlar, siyasî partiler, sendikalar ve derneklerle ortak hareket edemezler.

Siyasî partiler, sendikalar ve sendika üst kuruluşları; meslek kuruluşlarının ve üst kuruluşları organlarının seçimlerinde aday gösteremezler ve belirli adayların leh veya aleyhlerinde faaliyette bulunamazlar ve propaganda yapamazlar.

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kanunda gösterildiği şekilde Devletin idarî ve malî denetimine tabidir.

Amaçları dışında faaliyet gösteren ve siyasetle uğraşan meslek kuruluşlarının sorumlu organlarının görevine, kanunun belirttiği merciin istemi üzerine, mahkeme kararı ile son verilir ve yerlerine yenileri seçtirilir.

Türk Devletinin varlık ve bağımsızlığının, ülkenin ve milletin bölünmez bütünlüğünün, toplumun huzurunun korunması ve Devletin Anayasada belirtilen temel niteliklerini tehdit edici faaliyetlerin önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde mahallin en büyük mülkî amiri bu organları geçici olarak görevden uzaklaştırabilir.

Görevden uzaklaştırma kararı; üç gün içinde mahkemeye bildirilir. Mahkeme görevden uzaklaştırma kararının yerinde olup olmadığına en geç on gün içinde karar verir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 135

Danışma Meclisince kabul edilen 145 inci madde, 135 inci madde olarak düzenlenmiştir. Bu düzenlemede maddede belirtilen kuruluşların, kuruluş amaçları tek tek gösterilmek suretiyle açıklık getirilmiş, Danışma Meclisince kabul edilen maddenin dördüncü fıkrasında yer alan ve kamu kurum ve

kuruluşlarıyla kamu iktisadî teşebbüslerinde devamlı olarak çalışanların meslek kuruluşlarına üye olamayacaklarına ilişkin hüküm, «…….meslek kuruluşlarına girme mecburiyeti aranmaz.» şeklinde değiştirilmiştir. Böylece meslek kuruluşlarına üye olma bu kişilerin iradelerine bırakılmış ve diğer yönden de üye olmadan da kamu kurum ve kuruluşlarında çalışabilme hakkı tanınmıştır. Maddeye eklenen dört, beş ve altıncı fıkralarla bu kuruluşlar üzerinde Devletin idarî ve malî denetimi, amaçları dışında faaliyet gösteren ve siyasetle uğraşan meslek kuruluşlarının sorumlu organlarının görevlerine son verilme esasları ile siyasî partiler, sendikalar ve sendika üst kuruluşlarının; meslek kuruluşları ve üst kuruluşları organlarının seçimlerine etkili olmalarını engelleyecek hususlar düzenlenmiştir. Madde redaksiyona da tabi tutulmuştur.

23/7/1995 Tarihli ve 4121 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik

H. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları

MADDE 135. — Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları; belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, meslekî faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlâkını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzelkişilikleridir.

Kamu kurum ve kuruluşları ile kamu iktisadî teşebbüslerinde aslî ve sürekli görevlerde çalışanların meslek kuruluşlarına girme mecburiyeti aranmaz.

Bu meslek kuruluşları, kuruluş amaçları dışında faaliyette bulunamazlar.

Bu meslek kuruluşları ve üst kuruluşları organlarının seçimlerinde siyasi partiler aday gösteremezler.

Bu meslek kuruluşları üzerinde Devletin idari ve mali denetimine ilişkin kurallar kanunla düzenlenir.

Amaçları dışında faaliyet gösteren meslek kuruluşlarının sorumlu organlarının görevine, kanunun belirlediği merciin veya Cumhuriyet savcısının istemi üzerine mahkeme kararıyla son verilir ve yerlerine yenileri seçtirilir.

Ancak, milli güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, kanunla bir merci, meslek kuruluşlarını veya üst kuruluşlarını faaliyetten men ile yetkilendirilebilir. Bu merciin kararı, yirmidört saat içerisinde görevli hakimin onayına sunulur. Hakim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, bu idari karar kendiliğinden yürürlükten kalkar.

YASAMA SÜRECİ

4121 Sayılı Kanun ile İlgili Aşamalar
Kanun Teklifi
MADDE 18. - 7.11.1982 tarihli, 2709 numaralı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 135 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. *Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları* Madde 135. - Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları; belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, meslekî faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleriyle ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğünü ve güveni hâkim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlâkını korumak maksadıyla kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında gizli oyla seçilen kamu tüzelkişilikleridir. Kamu kurum ve kuruluşları ile kamu iktisadî teşebbüslerinde aslî ve sürekli görevlerde çalışanların meslek kuruluşlarına girme mecburiyeti aranmaz. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kanunda gösterildiği şekilde Devletin idarî ve malî denetimine tabidir. Türk Devletinin varlık ve bağımsızlığını, ülkenin ve milletin bölünmez bütünlüğünün, toplumun huzurunun korunması ve Devletin Anayasada belirtilen temel niteliklerini tehdit edici faaliyetlerin önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde mahallin en büyük mülkî amiri bu organları geçici olarak görevden uzaklaştırabilir. Görevden uzaklaştırma kararı; üç gün içinde mahkemeye bildirilir. Mahkeme görevden uzaklaştırma kararının yerinde olup olmadığına en geç on gün içinde karar verir.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 18. — Teklifin 18 inci maddesi ile T.C. Anayasasının 135 inci maddesinin 3 üncü, 4 üncü ve 6 ncı fıkraları madde metninden çıkartılmıştır.

Anayasa Komisyonu Raporu

XIII. Teklifin ve Komisyon metninin 18 inci maddesi, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına siyasi faaliyette bulunma yasağı getiren Anayasanın 135 inci maddesi hükümlerini değiştirmektedir. Teklifte bu Anayasa maddesinin ilk iki fıkrası aynen muhafaza edildiğinden, Komisyonumuz bu fıkraları değişiklik metninden çıkarmış ve sadece bu Anayasa maddesinin üç, dört, beş, altı, yedi ve sekizinci fıkralarını değiştirmiştir.

Teklif, Anayasanın adı geçen maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan siyasi faaliyette bulunma yasaklarını kaldırırken bu kuruluşların kuruluş amaçları dışında faaliyette bulunamayacakları yolundaki kamu hukukunun temel ilkelerinden biri olan kuralı da kaldırmıştır. Komisyonumuz bu yasakları kaldırmakla beraber, aynı kuruluşların amaçları dışında faaliyette bulunmaları yolundaki ilkeyi muhafaza etmiştir. Böylece, bu meslek kuruluşlarının siyasi sayılabilecek faaliyetlerinin de amaçları dahilinde kalması gerekecektir. Bu esas, dernekler ve sendikalar için de geçerlidir.

Teklif; adı geçen Anayasa maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan ve siyasi partilerin bu meslek kuruluşlarının seçimlerinde aday gösterememeleri ve belirli adayların leh ve aleyhinde propaganda yapamamaları yolundaki yasağı tamamiyle kaldırmıştır. Partilerin bu meslek kuruluşları organlarında belirli bir göreve talip bir kişi hakkında onun bu göreve gelmesinin olağan etkileri ile ilgili olarak fikir beyan etmelerini normal saymak gerekir. Bununla beraber, partilerin kendilerinin bu meslek kuruluşlarının amaçlarını aşan amaçlar takip etmeleri muvacehesinde, partilerce bu kuruluşların organlarındaki görevler için aday gösterilememesi de normal sayılmalıdır. Komisyonumuz Anayasanın bu maddesinin sözkonusu fıkrasını bu yolda değiştirmiştir. Komisyonumuz adı geçen Anayasa maddesinin beşinci fıkrası hükmünü Teklifte olduğu gibi esas itibariyle muhafaza etmiş; ancak, bu kuruluşlar üzerindeki mali ve idari devlet denetiminin kanunla düzenlenmesi gerektiğini belirtmeyi uygun görmüştür.

Teklif, amaçları dışında faaliyet gösteren bu meslek kuruluşlarının sorumlu organlarının görevlerine nasıl son verileceğine dair Anayasanın aynı maddesinin altıncı fıkrası hükmünü de tamamiyle kaldırmaktadır. Komisyonumuz bu yetkinin asli olarak yargı organına ait olması gerektiğini belirtmenin uygun olacağını düşünmüş ve bu halde mahkemeye başvurunun kanunun gösterdiği merci veya Cumhuriyet Savcısı olacağını da vurgulamıştır.

Komisyonumuz, Teklifte de öngörülen gecikmede sakınca olan hallerde merkezi idarenin meslek kuruluşunu geçici olarak faaliyetten men edilebilmesini kabul etmekle beraber, bu konuyu dernekler ve sendikalar için olduğu şekilde düzenlemeyi uygun görmüş; yedi ve sekizinci fıkraları tek fıkra olarak yeniden düzenlemiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 18 - 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 135 inci maddesinin üç, dört, beş, altı, yedi ve sekizinci fıkraları aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Bu meslek kuruluşları, kuruluş amaçları dışında faaliyette bulunamazlar.

Bu meslek kuruluşları ve üst kuruluşları organlarının seçimlerinde siyasi partiler aday gösteremezler.

Bu meslek kuruluşları üzerinde Devletin idari ve mali denetimine ilişkin kurallar kanunla düzenlenir.

Amaçları dışında faaliyet gösteren meslek kuruluşlarının sorumlu organlarının görevine, kanunun belirlediği merciin veya Cumhuriyet Savcısının istemi üzerine mahkeme kararıyla son verilir ve yerlerine yenileri seçtirilir.

Ancak, milli güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, kanunun yetkili kıldığı merci meslek kuruluşlarını faaliyetten men edebilir. Bu merciin kararı, yirmidört saat içerisinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını yedi gün içinde açıklar; aksi halde, bu idari karar kendiliğinden yürürlükten kalkar.

Genel Kurul Görüşmeleri

(19. Dönem, 90. Cilt, 132. Birleşim, Sayfa 235)

Teklifin bu maddesinin Genel Kurulda birinci kez görüşülmesi sırasında Anayasa Komisyonu, maddeyi geri almış; Genel Kurulda verilen önergeleri dikkate alarak tekrar incelemiş ve Anayasa'nın 135. maddesinin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini teklif etmiştir:

"Madde 17.- 7.11.1982 Tarihli ve 2709 Numaralı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 135 inci maddesinin üç, dört, beş, altı, yedi ve sekizinci fıkraları aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Bu meslek kuruluşları, kuruluş amaçları dışında faaliyette bulunamazlar.

Bu meslek kuruluşları ve üst kuruluşları organlarının seçimlerinde siyasî partiler aday gösteremezler.

Bu meslek kuruluşları üzerinde, devletin idarî ve malî denetimine ilişkin kurallar kanunla düzenlenir.

Amaçları dışında faaliyet gösteren meslek kuruluşlarının sorumlu organlarının görevine, kanunun belirlediği merciin veya cumhuriyet savcısının istemi üzerine mahkeme kararıyla son verilir ve yerlerine yenileri seçtirilir.

Ancak, millî güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede

sakınca varsa, kanunla, bir merci, meslek kuruluşlarını veya üst kuruluşlarını faaliyetten men ile yetkilendirilebilir. Bu merciin kararı 24 saat içerisinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını 48 saat içinde açıklar; aksi halde, bu idarî karar kendiliğinden yürürlükten kalkar."

Madde, birinci oylamada yeterli kabul oyunu bulamamıştır. (19. Dönem, 90. Cilt, 132. Birleşim, Sayfa 250) Bununla birlikte madde, teklif üzerinde Genel Kurulca yapılan ikinci görüşmeler sırasında daha önce teklifin bazı maddelerinin düşmüş olması nedeniyle 13. madde olarak ele alınmış; yapılan oylama sonucu kabul edilmiştir. (19. Dönem, 93. Cilt, 146. Birleşim, Sayfa 275)

İ. Diyanet İşleri Başkanlığı

MADDE 136. — Genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı, lâiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasî görüş ve düşünüşlerin dışında kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek, özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
II. Diyanet İşleri Başkanlığı **MADDE 190. —** Genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı, İslâm Dininin gerçek kural ve ilkeleri doğrultusunda, bütün siyasî görüş ve düşünüşlerin dışında ve üstünde kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek, özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirir. Diyanet İşleri Başkanı, özel kanununda belirtilen nitelikleri taşıyan ve Bakanlar Kurulunca gösterilen üç aday arasından Cumhurbaşkanınca atanır.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 190 *Diyanet İşleri Başkanlığı* Cumhuriyetin hemen başlangıcından itibaren, genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığının yine aynı statüye bağlı kalması yerinde görülmüştür.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
İ. Diyanet İşleri Başkanlığı **MADDE 136. —** Genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı, lâiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasî görüş ve düşünüşlerin dışında kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek, özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde — 136 Danışma Meclisince kabul edilen 190 ncı madde redaksiyona tabi tutulmuş ve Diyanet İşleri Başkanının Cumhurbaşkanınca atanacağına ilişkin ikinci fıkra madde metninden çıkarılarak 136 ncı madde olarak düzenlenmiştir.

J. Kanunsuz emir

MADDE 137. — (Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Kamu hizmetlerinde herhangi birsıfat ve suretle çalışmakta olan kimse, üstünden aldığı emri, yönetmelik, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi, kanun veya Anayasa hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Ancak, üstü emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilerse, emir yerine getirilir; bu halde, emri yerine getiren sorumlu olmaz.

Konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz.

Askerî hizmetlerin görülmesi ve acele hallerde kamu düzeni ve kamu güvenliğinin korunması için kanunla gösterilen istisnalar saklıdır.

Maddenin İlk Hâli
J. Kanunsuz emir **MADDE 137. —** Kamu hizmetlerinde herhangi birsıfat ve suretle çalışmakta olan kimse, üstünden aldığı emri, yönetmelik, tüzük, kanun veya Anayasa hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Ancak, üstü emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilerse, emir yerine getirilir; bu halde, emri yerine getiren sorumlu olmaz. Konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz. Askerî hizmetlerin görülmesi ve acele hallerde kamu düzeni ve kamu güvenliğinin korunması için kanunla gösterilen istisnalar saklıdır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
Danışma Meclisince hazırlanan metinde bu husus düzenlenmemiştir.
Milli Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
J. Kanunsuz emir **MADDE 137. —** Kamu hizmetlerinde herhangi bir sıfat ve suretle çalışmakta olan kimse, üstünden aldığı emri, yönetmelik, tüzük, kanun veya Anayasa hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Ancak, üstü emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilerse, emir yerine getirilir; bu halde, emri yerine getiren sorumlu olmaz. Konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz. Askerî hizmetlerin görülmesi ve acele hallerde kamu düzeni ve kamu güvenliğinin korunması için kanunla gösterilen istisnalar saklıdır.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
J. Kanunsuz emir **MADDE 137. —** Kamu hizmetlerinde herhangi birsıfat ve suretle çalışmakta olan kimse, üstünden aldığı emri, yönetmelik, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi, kanun veya Anayasa hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Ancak, üstü emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilerse, emir yerine getirilir; bu halde, emri yerine getiren sorumlu olmaz. Konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz. Askerî hizmetlerin görülmesi ve acele hallerde kamu düzeni ve kamu güvenliğinin korunması için kanunla gösterilen istisnalar saklıdır.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19 - 2709 sayılı Kanunun;… B) … 137 nci maddesinin birinci fıkrasında yer alan "tüzük" ibaresi "Cumhurbaşkanlığı kararnamesi"; … şeklinde değiştirilmiştir.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak … değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16 - 2709 sayılı Kanunun;… B) … 137 nci maddesinin birinci fıkrasında yer alan "tüzük" ibaresi "Cumhurbaşkanlığı kararnamesi";… şeklinde değiştirilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Yargı

I. Genel hükümler

A. Mahkemelerin bağımsızlığı

MADDE 138. — Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler.

Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz.

Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM **Y A R G I** **I. Genel hükümler** **A. Mahkemelerin bağımsızlığı** **MADDE 146. —** Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; tavsiye ve telkinde bulunamaz. Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz. Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE - 146 *Mahkemelerin bağımsızlığı* Anayasa tasarısının kabul ettiği temel prensiplerden birisi yargı görevinin bağımsızlığıdır. Yargıya ilişkin hükümler bu prensipten hareket edilerek düzenlenmiştir. Hiçbir organ, makam, mercii veya herhangi bir kişi yargı yetkisinin kullanılmasında hâkimlere emir, ve talimat veremez, tavsiye ve telkinde bulunamaz. Hâkim, olayın ve delillerin takdirinde vicdanî kanısına göre hareket etmek mevkiindedir. Hâkim herhangi bir kanun hükmünü uygularken gerek tarafların beyanlarını dikkate alarak ve gerek kişisel araştırma ve incelemesini esas tutarak kanunun Anayasaya aykırı olduğu kanısına varırsa veya kendisi aykırılık görürse Anayasa Mahkemesine başvurabilecektir. Mahkeme kararlarına uyulmak zorunludur.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
YARGI

I. Genel hükümler

A. Mahkemelerin bağımsızlığı

MADDE 138. — Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler.

Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz.

Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde - 138

«Emir ve talimat» deyimi genelgeyi içermediğinden genelge ise daha kapsamlı olup, üst makamın bütün bağlılarına gönderdiği yazılı ve uyulması gerekli hususlar olduğundan, tereddütleri önlemek için «genelge gönderemez» ifadesi ikinci fıkraya ilave edilmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

B. Hâkimlik ve savcılık teminatı

MADDE 139. — Hâkimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamaz.

Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlar, görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar veya meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
B. Hâkimlik ve Savcılık teminatı **MADDE 147. —** Hâkimler ve Savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaşdan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık ve ödeneklerinden yoksun kılınamaz. Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlarla, görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar veya meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE - 147 *Hâkimlik ve Savcılık teminatı* Hâkimlik ve Savcılık teminatı hâkim ve savcıların görevlerinde herhangi bir düşünce ve fütura kapılmadan tamamen vicdan rahatlığı içerisinde görevlerini yapabilmelerinin garantisidir. Azlonulamazlık, Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamazlık, aylıklarından herne suretle olursa olsun yoksun bırakılamazlık, hep hizmetlerini tarafsız bir surette kanunlara uygun olarak yapabilmelerini sağlamaya matuftur. Zorunlu hallerde görevden ayrılmaları da doğaldır. Adalet Bakanlığının savcılara gerektiğinde dava açma emri verebilmesi bu teminatı zedeleyici nitelikte değildir. Çünkü işlenen suçların araştırılması sanık hakkındaki leh ve aleyhte her türlü delilin toplanıp tamamen tarafsız hâkimin tetkikine arz edilmesi millî irade yoluyla Adalet Bakanının görevlerindendir**.**
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
B. Hâkimlik ve savcılık teminatı **MADDE 139. —** Hâkimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamaz. Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlar, görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar veya meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde - 139 Hâkimlik teminatının tamamlayıcı bir unsuru olması bakımından madde metnine «diğer özlük hakları» da ilave edilmiştir.

C. Hâkimlik ve savcılık mesleği

MADDE 140. — Hâkimler ve savcılar adlî ve idarî yargı hâkim ve savcıları olarak görev yaparlar. Bu görevler meslekten hâkim ve savcılar eliyle yürütülür.

Hâkimler, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre görev ifa ederler.

Hâkim ve savcıların nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin ve görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili veya görevleri sırasında işledikleri suçlarından dolayı soruşturma yapılması ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik halleri ve meslek içi eğitimleri ile diğer özlük işleri mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

Hâkimler ve savcılar altmışbeş yaşını bitirinceye kadar hizmet görürler; askerî hâkimlerin yaş haddi, yükselme ve emeklilikleri kanunda gösterilir.

Hâkimler ve savcılar, kanunda belirtilenlerden başka, resmî ve özel hiçbir görev alamazlar.

Hâkimler ve savcılar idarî görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağlıdırlar.

Hâkim ve savcı olup da adalet hizmetindeki idarî görevlerde çalışanlar, hâkimler ve savcılar hakkındaki hükümlere tâbidirler. Bunlar, hâkimler ve savcılara ait esaslar dairesinde sınıflandırılır ve derecelendirilirler, hâkimlere ve savcılara tanınan her türlü haklardan yararlanırlar.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
C. Hâkimlik ve savcılık meslekleri **MADDE 148. —** Yargı yetkisi meslekten hâkimler, Cumhuriyet savcılığı görevi de meslekten savcılar eliyle yürütülür. Ancak, idare ve vergi mahkemelerinde nitelik ve özellikleri ve çocuk mahkemelerinde zorunluluk sebebiyle meslekten olmayanların görev almaları mümkündür. Hâkimler ve Cumhuriyet savcılarının hâkimlik ve savcılık mesleklerine alınmaları, nitelikleri, bu mesleklere ayrılmaları ve bu görevlere atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin ve görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili ve görevleri sırasında işledikleri suçlardan dolayı soruşturma yapılması ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarmayı gerektiren suçluluk ve yetersizlik halleri, meslek içi eğitimleri ve diğer özlük işleri, hâkimlik veya savcılık teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir ve Hâkimler ve savcılar Yüksek Kurulu tarafından yürütülür. Hâkimler ve Cumhuriyet savcıları ile bu mesleklerden sayılanlar, altmışbeş yaşını bitirinceye kadar hizmet görürler. Askerî hâkim ve savcıların yaş haddi, yükselme ve emeklilikleri ile diğer özlük işleri hâkimlik teminatı ve askerî yargının özelliklerine göre, kanunla düzenlenir. Hâkimler ve savcılar ile bu mesleklerden sayılanlar kanunda belirtilenlerden başka genel ve özel hiçbir görev alamazlar; görevlerinde ve özel hayatlarında tarafsızlıkları hakkında çevrenin inancını sarsacak davranışlardan kaçınmak zorundadırlar. Hâkimler, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre görev ifa ederler. Hâkimler ve Cumhuriyet Savcıları, idarî görevleri yönünden, Adalet Bakanlığına bağlıdırlar. Kamu davasının açılması görevi Cumhuriyet savcısınındır. Adalet Bakanı, kamu davasını açması için, Cumhuriyet savcısına yazılı olarak emir verebilir. Adlî işlerde, zabıta görevlileri, Cumhuriyet savcısının emrindedir. Adalet Bakanı, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde hâkimler ve Cumhuriyet savcılarını geçici yetki ile görevlendirebilir. Bu kararı, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun ilk toplantısında onaya sunar.

Hâkim veya savcı sınıfından olup da, Adalet Bakanlığının merkez kuruluşunda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacakların atama yetkisi Adalet Bakanına aittir; bunlar, savcılar hakkındaki hükümlere tâbidir. Bakanlık hizmetinde çalışan hâkim ve Cumhuriyet savcıları, gerektiğinde Adalet Bakanının teklifi üzerine, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından, durumlarına uygun hâkimlik ve savcılık görevine atanırlar.

Bu maddede sözü edilen savcılık mesleği ile ilgili hükümler idarî yargıdaki kanunsözcüleri için de geçerlidir.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE - 148

Hâkimlik ve Savcılık Meslekleri

Hâkimlik ve Savcılık meslekleri birbirine pek benzemekle beraber nitelik itibariyle ayrı ayrı mesleklerdir. Ancak her iki meslek mensupları aynı amaca yönelik bulunduklarından bu iki meslek bir arada düzenlenmiştir. Hâkimler ve Savcılar ile bu mesleklerden sayılanlar kanunda belirtilenlerden başka genel ve özel hiçbir görev alamazlar. Adalet tevzii herşeyden önce güvenilir nitelikte olmalıdır. Bu hizmeti görenlerin tarafsızlıklarından şüphe edilmesi, hizmetin tam olarak yerine getirilmiş olduğunun kabulüne engeldir. Bu itibarla görevlerinde özel hayatlarında tarafsızlıklarına dair bir davranışta bulundukları sanısını verecek hareketlerden sakınmak zorundadırlar. Hâkimler ve Savcıların kazaî görevlerin yanında birde idarî görevleri bulunduğu kuşkusuzdur. Kazaî görev ne kadar serbest olarak yapılması gerekliyse idarî görevinde o ölçüde düzenli yürütülmesi zorunludur. Bu düzenin sağlanması Bakanlığın müdahalesini gerektirebilir. Bu itibarla idarî görevlerinden ötürü Adalet Bakanlığına bağlıdırlar.

Adalet işlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi kolluk memurlarının Cumhuriyet Savcısına, adlî işlerde, bağlı bulunmasını gerekli kılmaktadır. Bu sebeple zabıta görevlileri adlî işlerde Cumhuriyet Savcısının emrindedirler.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

C. Hâkimlik ve savcılık mesleği

MADDE 140. — Hâkimler ve savcılar adlî ve idarî yargı hâkim ve savcıları olarak görev yaparlar. Bu görevler meslekten hâkim ve savcılar eliyle yürütülür.

Hâkimler, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre görev ifa ederler.

Hâkim ve savcıların nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin ve görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili veya görevleri sırasında işledikleri

suçlarından dolayı soruşturma yapılması ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik halleri ve meslek içi eğitimleri ile diğer özlük işleri mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

Hâkimler ve savcılar altmışbeş yaşını bitirinceye kadar hizmet görürler; askerî hâkimlerin yaş haddi, yükselme ve emeklilikleri kanunda gösterilir.

Hâkimler ve savcılar, kanunda belirtilenlerden başka, resmî ve özel hiçbir görev alamazlar.

Hâkimler ve savcılar idarî görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağlıdırlar.

Hâkim ve savcı olup da adalet hizmetindeki idarî görevlerde çalışanlar, hâkimler ve savcılar hakkındaki hükümlere tabidirler. Bunlar, hâkimler ve savcılara ait esaslar dairesinde sınıflandırılır ve derecelendirilirler, hâkimlere ve savcılara tanınan her türlü haklardan yararlanırlar.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde - 140

Yargı hizmetinin bir bütün olduğu, hâkim ve savcılar eliyle yürütüleceği ve bu kişilerin meslekten yetişmiş olmaları gereği, ilk derece idarî mahkemelerinin de bu bütünlük içerisinde olduğu gözönünde tutularak, maddenin birinci fıkrası redaksiyona tabi tutulmuştur. Kamu davasının açılması görevinin Cumhuriyet Savcısına ait olduğu, Adalet Bakanının kamu davasını açması için Cumhuriyet Savcısına yazılı olarak emir verebileceği ve adlî işlerde zabıta görevlilerinin Cumhuriyet Savcısının emrinde olacağına ilişkin hükümler, Anayasa metninde yer almasına gerek bulunmayan ve kanunla düzenlenecek hususlar olduğundan madde metnine alınmamıştır. Adalet hizmetindeki idarî görevlerin yargı hizmetinin yürütülmesi ile yakın ilişkisi nedeniyle bu görevlerde hâkim ve savcı mesleğinden olanların çalıştırılmalarını ve bunlara tanınan haklardan aynen yararlanmalarını sağlayan bir fıkra maddeye eklenmiştir.

D. Duruşmaların açık ve kararların gerekçeli olması

MADDE 141. — Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Duruşmaların bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına ancak genel ahlâkın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde karar verilebilir.

Küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel hükümler konulur.

Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır.

Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
D. Duruşmaların açık ve kararların gerekçeli olması **MADDE 149. —** Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Duruşmaların bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına, ancak genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde karar verilebilir. Küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel hükümler konulur. Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır. Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 149 *Duruşmaların açık ve kararların gerekçeli olması* Duruşmaların açık olması yargılamanın tarafsızlığının etkin bir teminatıdır. Bu açıklık kamu oyunda ve ilgililerin gönüllerinde huzur ve güven yaratır. İnsan, tabiatının gereği olarak en çok gözünün gördüğüne inanır. Bu itibarla duruşmanın açık olması ilgililerin inan beslemesi bakımından gerekli ve hatta zorunludur. Bununla beraber duruşmanın açıklığının doğru olmadığı hallerde mevcuttur, örneğin bir çocuğun duruşmasının açıklığı ona kötü etki yapabilir, tutumunun herkesçe bilinmesinin moral hayatında zararlı etkileri olabilir. Yetişmekte olan bir kimsenin bu gibi hallere maruz bırakılması kamu için zararlı olabilir. Bundan başka genel ahlakın ve kamu güvenliğinin zorunlu kıldığı durumlarda da gizliliğe değer vermekte yine kamu yararı vardır. Bu nedenlerle de duruşmalar kural olarak açık yapılır, istisnaen gizlide olabilir. Madde bütün kararların gerekçeli yazılmasını amir bulunmaktadır. Genellikle mahkeme kararlarına karşı kanun yolu açıktır. İlgilinin bu kanun yoluna başvurabilmesi için hakkındaki kararın gerekçesini bilmesi ve kanun yolu merciinde savunmasını bu gerekçeye göre yapabilmesi, inceleme merciin incelenmesinde de gerekçenin göz önüne alınması için kararın gerekçeli yazılması lazımdır.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
D. Duruşmaların açık ve kararların gerekçeli olması **MADDE 141. —** Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Duruşmaların bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına ancak genel ahlâkın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde karar verilebilir. Küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel hükümler konulur. Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır. Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.

SON HÂLİ

E. Mahkemelerin kuruluşu

MADDE 142. — Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir.

(Ek: 21/1/2017-6771/13. md.) Disiplin mahkemeleri dışında askerî mahkemeler kurulamaz. Ancak savaş halinde, asker kişilerin görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevli askerî mahkemeler kurulabilir.

Maddenin İlk Hâli
E. Mahkemelerin kuruluşu **MADDE 142. —** Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
E. Mahkemelerin kuruluşu **MADDE 150. —** Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir. Adlî ve idarî yargılama, Devletin imkânları ölçüsünde, iki dereceli olarak yapılır.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 150 *Mahkemelerin kuruluşu* Mahkemelerin kanunla kurulması doğaldır. Kanuna dayanmayan ve kuruluşunu kanundan almayan hiçbir kimse veya organ yargı görevi yapamaz. Burada üzerinde durulacak önemli bir nokta mahkemelerin derecesi noktası veya sorunudur. Yargıtayın yükünün çok artmış olması kendisinden beklenen içtihat mahkemesi olma vasfını muhafaza edebilmesine de zorluk çıkarmaktadır. Hem hükümlerdeki isabet ve hem yargıtayın daha çok kanunları yorumlayıcı uygulamada yol göstericilik görevini yapabilmesi için mahkemelerin iki dereceye çıkarılması yararlı görülmüştür. Bununda güç ve imkân ölçüsünde yapılabilmesi işaret edilmiştir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
E. Mahkemelerin kuruluşu **MADDE 142. —** Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde — 142 Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usullerini düzenleyecek kanunlarla mahkemelerin derecelendirilmesi de mümkün olabileceğinden, Danışma Meclisi metninin 150 nci maddesinin ikinci fıkrası madde metnine alınmamıştır.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
E. Mahkemelerin kuruluşu **MADDE 142. —** Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir. Disiplin mahkemeleri dışında askerî mahkemeler kurulamaz. Ancak savaş halinde, asker kişilerin görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevli askerî mahkemeler kurulabilir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 16- 2709 sayılı Kanunun 142 nci maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir. "Disiplin mahkemeleri dışında askeri mahkemeler kurulamaz. Ancak, savaş halinde asker kişilerin görevleri ile ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevli askeri mahkemeler kurulabilir."
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 16- Bu madde ile disiplin mahkemeleri dışında, savaş hali hariç askeri mahkemelerin kurulamayacağı hükme bağlanmaktadır. Ancak, savaş halinde asker kişilerin görevleri ile ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevli askeri mahkemeler kurulabilmesi öngörülmektedir.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 16'ncı maddesi teselsül sebebiyle çerçeve 13'üncü madde olarak aynen, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 13- 2709 sayılı Kanunun 142 nci maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir. "Disiplin mahkemeleri dışında askeri mahkemeler kurulamaz. Ancak savaş halinde, asker kişilerin görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevli askeri mahkemeler kurulabilir."

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

SON HÂLİ

F. Devlet Güvenlik Mahkemeleri

MADDE 143. — (Mülga: 7/5/2004-5170/9. md.)

Maddenin İlk Hâli
F. Devlet Güvenlik Mahkemeleri **MADDE 143. —** Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, hür demokratik düzen ve nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyet aleyhine işlenen ve doğrudan doğruya Devletin iç ve dış güvenliğini ilgilendiren suçlara bakmakla görevli Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulur. Devlet Güvenlik Mahkemesinde bir Başkan, iki asıl ve iki yedek üye ile bir savcı ve yeteri kadar savcı yardımcısı bulunur. Başkan, bir asıl ve bir yedek üye ile savcı, birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve Cumhuriyet savcıları arasından; bir asıl ve bir yedek üye, birinci sınıf askerî hâkimler arasından; savcı yardımcıları ise Cumhuriyet savcıları ve askerî hâkimler arasından özel kanunlarında gösterilen usule göre atanır. Devlet Güvenlik Mahkemesi Başkan, üye ve yedek üyeleri ile savcı ve savcı yardımcıları dört yıl için atanırlar, süresi bitenler yeniden atanabilirler. Devlet Güvenlik Mahkemeleri kararlarının temyiz mercii Yargıtaydır. Devlet Güvenlik Mahkemelerinin işleyişi, görev ve yetkileri ve yargılama usulleri ile ilgili diğer hükümler, kanunda gösterilir. Devlet Güvenlik Mahkemesinin yargı çevresine giren bölgelerde sıkıyönetim ilân edilmesi halinde, bu bölgelerle sınırlı olmak üzere kanunla belirlenen esaslara göre Devlet Güvenlik Mahkemesi, Sıkıyönetim Askerî Mahkemesine dönüştürülebilir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
F. Devlet Güvenlik Mahkemeleri **MADDE 151. —** Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, hür demokratik düzen ve nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyet aleyhine işlenen ve doğrudan doğruya Devletin iç ve dış güvenliğini ilgilendiren suçlara bakmakla görevli Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulur. Ancak, sıkıyönetim ve savaş haline ilişkin hükümler saklıdır. Devlet Güvenlik Mahkemelerinde bir başkan, iki asıl ve iki yedek üye ile bir savcı ve yeteri kadar savcı yardımcısı bulunur. Başkan, bir asıl ve bir yedek üye ile savcı, birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve Cumhuriyet savcıları arasından, savcı yardımcıları da Cumhuriyet savcıları ve yardımcıları arasından; Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından atanır. Mahkemedeki bir asıl ve bir yedek üyenin atanması, birinci sınıf askerî hâkimler arasından, savcı yardımcılarının yarısının atanması ise, askerî hâkimler arasından, özel kanunda gösterilen usule göre yapılır.

Devlet Güvenlik Mahkemeleri kararlarının temyiz merciî Yargıtaydır.

Devlet Güvenlik Mahkemelerinin işleyişi, görev ve yetkileri ve yargılama usulleri ile ilgili diğer hükümler, kanunda gösterilir.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 151

Devlet Güvenlik Mahkemeleri

Devletin varlığı ve devamlılığı ile ilgili bazı eylemler vardır ki bunların işlenmesi halinde hem çabuk ve hem en isabetli karara varabilmek için özel bir uzmanlık ister. Bu gibi hallerde devlet Güvenlik Mahkemelerinin bulundurulması gerekli olur. Anayasamıza hâkim ilkeye göre belli bir eylem için o eylemin işlenmesinden sonra özel bir mahkeme kurulamaz. Bu nedenle sözü geçen suçlara ilişkin davalara bakmak üzere Devlet Güvenlik Mahkemeleri Anayasamızca kabul edilmiştir. Atanmalarındaki özel hükümler, önceden saptanıp eylemden evvel mahkemeler vücuda getirilmiş olduğundan belli olaylar için, işlendikten sonra kurulmuş bir mahkeme sayılmaları mümkün değildir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

F. Devlet Güvenlik Mahkemeleri

MADDE 143. — Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, hür demokratik düzen ve nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyet aleyhine işlenen ve doğrudan doğruya Devletin iç ve dış güvenliğini ilgilendiren suçlara bakmakla görevli Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulur.

Devlet Güvenlik Mahkemesinde bir Başkan, iki asıl ve iki yedek üye ile bir savcı ve yeteri kadar savcı yardımcısı bulunur.

Başkan, bir asıl ve bir yedek üye ile savcı, birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve Cumhuriyet savcıları arasından; bir asıl ve bir yedek üye, birinci sınıf askerî hâkimler arasından; savcı yardımcıları ise Cumhuriyet savcıları ve askerî hâkimler arasından özel kanunlarında gösterilen usule göre atanır.

Devlet Güvenlik Mahkemesi Başkan, üye ve yedek üyeleri ile savcı ve savcı yardımcıları dört yıl için atanırlar, süresi bitenler yeniden atanabilirler.

Devlet Güvenlik Mahkemeleri kararlarının temyiz mercii Yargıtaydır.

Devlet Güvenlik Mahkemelerinin işleyişi, görev ve yetkileri ve yargılama usulleri ile ilgili diğer hükümler, kanunda gösterilir.

Devlet Güvenlik Mahkemesinin yargı çevresine giren bölgelerde sıkıyönetim ilân edilmesi halinde, bu bölgelerle sınırlı olmak üzere kanunla belirlenen esaslara göre Devlet Güvenlik Mahkemesi, Sıkıyönetim Askerî Mahkemesine dönüştürülebilir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 143

Savaş ve sıkıyönetim hallerinde Devlet Güvenlik Mahkemelerinin görev alanına giren suçlar, askerî mahkemelerin görevleri arasına girmekte ve bu mahkemeler görevsizlik kararı vermek durumunda kalmaktadır. Daha önceki uygulamada, bu hal gerçekleşmiş, karar safhasına gelen davalar görevsizlik kararıyla sıkıyönetim askerî mahkemelerine devredilmiştir. Bu sakıncayı ortadan kaldırmak, yargı hizmetine sürat kazandırmak amacıyla, madde metninden «Ancak, sıkıyönetim ve savaş haline ilişkin hükümler saklıdır.» cümlesi çıkarılmış; maddeye sıkıyönetim ilan edilmesi halinde kanunla belli edilen esaslara göre bu mahkemelerin Sıkıyönetim askerî mahkemesine dönüştürülebilmesi maddeye bir fıkra olarak eklenmiştir. Ayrıca bu maddeye, görevlendirilecek hâkim ve savcıların görev sürelerini dört yıl olarak belirleyen ve süresi bitenlerin yeniden atanmalarını sağlayan bir fıkra ilave edilmiştir.

18/6/1999 Tarihli ve 4388 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
F. Devlet Güvenlik Mahkemeleri **MADDE 143. —** Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, hür demokratik düzen ve nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyet aleyhine işlenen ve doğrudan doğruya Devletin iç ve dış güvenliğini ilgilendiren suçlara bakmakla görevli Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulur. Ancak, sıkıyönetim ve savaş haline ilişkin hükümler saklıdır. Devlet Güvenlik Mahkemesinde bir başkan, iki asıl ve bir yedek üye ile Cumhuriyet başsavcısı ve yeteri kadar Cumhuriyet savcısı bulunur. Başkan, iki asıl ve bir yedek üye ile Cumhuriyet başsavcısı, birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve Cumhuriyet savcıları arasından; Cumhuriyet savcıları ise, diğer Cumhuriyet savcıları arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca özel kanununda gösterilen usule göre dört yıl için atanırlar; süresi bitenler yeniden atanabilirler. Devlet Güvenlik Mahkemeleri kararlarının temyiz mercii Yargıtaydır. Devlet Güvenlik Mahkemelerinin işleyişi, görev ve yetkileri ve yargılama usulleri ile ilgili diğer hükümler, kanunda gösterilir. (Mülga: 18.6.1999 - 4388/1 md.)

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 1. – 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143 üncü maddesinin, birinci fıkrasına "Ancak, sıkıyönetim ve savaş haline ilişkin hükümler saklıdır." cümlesi eklenmiş, ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiş, üç ve dördüncü fıkraları birleştirilerek bir fıkra olarak yeniden düzenlenmiş ve son fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır. "Devlet Güvenlik Mahkemesinde bir başkan, iki asıl ve bir yedek üye ile Cumhuriyet başsavcısı ve yeteri kadar Cumhuriyet savcısı bulunur. Başkan, iki asıl ve bir yedek üye ile Cumhuriyet başsavcısı, birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve Cumhuriyet savcıları arasından; Cumhuriyet savcıları ise, diğer Cumhuriyet savcıları arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca özel kanununda gösterilen usule göre dört yıl için atanırlar; süresi bitenler yeniden atanabilirler." **MADDE 2. –** Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve halkoylamasına sunulması halinde tümüyle oylanır.

Teklifin Gerekçesi

Bilindiği üzere, 1982 Anayasasının 143 üncü maddesinde, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, hür demokratik düzen ve nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyet aleyhine işlenen ve doğrudan doğruya Devletin iç ve dış güvenliği ilgilendiren suçlara bakmakla görevli Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kurulması öngörülmüştür.

Anayasanın 143 üncü ve 2845 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulü Hakkında Kanunun 3, 4 ve 5 inci maddelerine göre, Devlet Güvenlik Mahkemelerinde, bir başkan, iki asıl ve iki yedek üye ile Cumhuriyet başsavcısı ve yeteri kadar Cumhuriyet savcısı bulunmaktadır. Başkan, bir asıl ve bir yedek üye ile Cumhuriyet başsavcısı, birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve Cumhuriyet savcıları arasından; bir asıl ve bir yedek üye, birinci sınıf askerî hâkimler arasından; Cumhuriyet savcıları ise diğer Cumhuriyet savcıları ve askerî hâkimler arasından özel kanunlarında gösterilen usule göre atanmaktadır.

Ayrıca Anayasanın 143 üncü maddesinin son fıkrası hükmüne göre, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin yargı çevresine giren bölgelerde sıkıyönetim ilân edilmesi halinde bu bölgelerle sınırlı olmak üzere kanunla belirlenen esaslara göre Devlet Güvenlik Mahkemesi Sıkıyönetim Askerî Mahkemesine dönüştürülebilmektedir.

Ancak, gerek ulusal, gerek uluslararası hukukta kaydedilen gelişmeler ve değişmeler karşısında, bu gelişme ve değişmelere koşut olarak Devlet Güvenlik Mahkemelerinin yapısal oluşumunu yeniden düzenlemek amacıyla Anayasanın 143 üncü maddesinde değişiklik öngören bu Teklif verilmiştir.

Teklifte, Devlet Güvenlik Mahkemesi başkan, asıl ve yedek üyeleri ile Cumhuriyet başsavcılarının birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve Cumhuriyet savcıları arasından, Cumhuriyet savcılarının ise diğer Cumhuriyet savcıları arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca özel kanununda gösterilen usule göre dört yıl için atanmaları ve süresi bitenlerin de yeniden atanabilmeleri öngörülmektedir.

Ayrıca Devlet Güvenlik Mahkemelerinin yapısal durumları değiştirildiği ve sadece adlî yargı hâkimlerinden oluşturulduğu cihetle, sıkıyönetim ilânı halinde yalnızca adlî yargı hâkimlerinden oluşan mahkemenin Sıkıyönetim Askerî Mahkemesi haline dönüşmesi söz konusu olamayacağından maddenin son fıkrası yürürlükten kaldırılmaktadır. Ancak, sıkıyönetim ilânını gerektiren olaylar, genelde Devlet Güvenlik Mahkemesinin görev alanına giren bir kısım suçları da kapsadığı cihetle, sıkıyönetim veya savaş halinde Sıkıyönetim Askerî Mahkemeleri ile Devlet Güvenlik Mahkemeleri arasında görev yönünde bir ihtilâf çıkmaması için, "Ancak, sıkıyönetim ve savaş haline ilişkin hükümler saklıdır." şeklindeki bir cümlenin maddenin birinci fıkrasına eklenmesi öngörülmektedir.

Anayasa Komisyonu Raporu

Anayasamızın 143 üncü maddesinin birinci fıkrasında "Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, hür demokratik düzen ve nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyet aleyhine işlenen ve doğrudan doğruya Devletin iç ve dış güvenliğini ilgilendiren suçlara bakmakla görevli Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulur." hükmü yer almaktadır. Sözkonusu bu maddenin değiştirilmesini öngören Teklifin, tümü üzerinde yapılan görüşmelerde;

Adalet Bakanı, SayınHikmet Sami Türk tarafından;

– Devlet Güvenlik Mahkemelerinin 1961 Anayasasında 1973 yılında yapılan bir değişiklikle hukukumuza girdiği, 1975 yılında Anayasa Mahkemesinin biçim yönünden Devlet Güvenlik Mahkemelerini kuran yasayı iptal ettiği; Bu mahkemeler olmaksızın geçen bir dönemin ardından 1982 Anayasasında yeniden yer aldığı,

– Devlet Güvenlik Mahkemelerinin 1982 Anayasasında uzmanlık mahkemesi olarak öngörüldüğünün gerekçeden anlaşıldığı,

– Devlet Güvenlik Mahkemelerinin ilk derece mahkemesi olduğu ve temyiz merciinin Yargıtay olduğu ve bu nedenle askerî mahkeme olmadığı,

– Türkiye'nin, kısaca Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini ilk kabul eden ülkelerden biri olduğu bunun yanısıra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin yetkisinin bağlayıcı olarak kabul ettiği ve bunun sonucu hukukumuzun bir parçası haline geldiği,

– Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ve Mahkemeye taşınan davalarda Devlet Güvenlik Mahkemelerinin bünyesinde yeralan Askerî Hâkimler nedeniyle şikayet ve eleştiri konusu olduğu, bu şekliyle bağımsız ve tarafsız hâkim ilkesiyle bağdaşmadığı yönünde mahkeme kararları olduğu,

Belirtilmiştir.

SayınTürk devamla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin, Türkiye'nin iç ve dış güvenliğini korumak bakımından Devlet Güvenlik Mahkemelerini kurmasını kendi tercihi olduğunu belirttiğini ancak konunun kanunla kurulmuş mahkemelerde bağımsız ve adil yargılanma açısından tartışıldığını vurgulamışlardır.

Devlet Güvenlik Mahkemelerindeki askerî hâkim üyelerin askerî disipline tâbi olma, ordudaki hiyerarşi nedeniyle halen orduya bağlı olup üstlerinden emir alma, atanmalarının idarî yetkililer ve ordu tarafından yapılması ve görev sürelerinin tartışılması itibariyle bağımsız ve tarafsız olmadıkları endişesi objektif olarak doğrulanmış sayılabileceği ve yargıtaydaki prosedürün bu endişeleri gidermeye yeterli olmadığı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında yer almıştır.

Sayın Bakan, sonuç olarak iç hukukumuzu kabul ettiğimiz uluslararası normlara uygun hale getirme ve 21 inci yüzyıla bu gelişmeleri ve değişimleri sağlayarak girmemizin zorunlu olduğunu, teklifle öngörülen değişikliğin bu yönde mütevazi ama gerekli ve isabetli bir adım olacağını belirtmişlerdir.

Teklifle öngörülen değişiklik lehindeki konuşmalarda;

– Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kurulduğundan bu yana tartışma konusu olduğu ve özellikle askerî üyelerin atamaları nedeniyle eleştirildiğini,

– Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin sadece Türkiye değil, başka ülkelerle ilgili kararlarında da bu kriterleri objektif olarak koyduğu; ihmalin bu yorumları iç hukukunuza aksettirilmede ortaya çıktığı,

– Askerî hâkim ve savcıların aslında bağımsız, tarafsız ve oldukça başarılı oldukları ancak imzamız olan uluslararası sözleşmelere uyum sağlama zorunluluğumuz nedeniyle Devlet GüvenlikMahkemelerinin yapısında bu değişikliğin zorunlu olduğu,

– Komisyondan ya da Divandan alınacak her kararın, Türkiye'de insan haklarının gelişmesine katkısının büyük olacağı ve Türkiye'deki mevcut sistemin aksak noktalarının ortaya çıkmasının sağlayacağı, Komisyon ve Divan kararları ile sözleşmenin ulusal düzeyde uygulanabilirliğinin hergün bir daha arttığı, sözleşmenin soyut kurallarının biraz daha somutlaştığı ifade edilmiştir. Bu gelişmenin saptanmasının, ancak Komisyon ve Divan içtihadının yakından izlenmesi ile mümkün olacağı, sözleşmeyi iç hukukta uygularken ve sözleşme kurallarının yorumunda daima Komisyon ve Divan içtihadlarını gözönünde bulundurmak gereğine dikkat çekilmiştir.

Teklifle öngörülen değişikliğe karşı görüşlerde ise;

– Devlet Güvenlik Mahkemelerinin sıkıyönetim-savaş ve olağanüstü hal ilan edilen zemin ve zamanlarda görev yapması gerektiği,

– Devlet Güvenlik Mahkemelerinin bünyesinde yeralan askerî hâkimlerin görevine son verilmesiyle sorunun çözümlenemeyeceği, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin hukuk sistemimizden tamamen çıkarılması gerektiği,

– Devlet Güvenlik Mahkemelerinin gerekçede yer aldığı gibi süratli işlemediği ve uzmanlık gerektirmediği, bu nedenle görev alanına giren konularda Ağır Ceza Mahkemelerinin görev yapabilecği,

– Sivil kişilerin askerî mahkemelerde yargılanmasının adil olmayacağı, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Anayasal devletin mahkemeleri olmadıkları ancak Anayasalı devletin mahkemeleri olabileceği, ihtisas mahkemeleri olmadıkları, diğer mahkemelerden daha süratli çalışmadıkları ve karma-olağan dışı sui generis bir mahkeme tipi olduğu belirtilmiştir.

– Teklif aleyhindeki görüşlere cevaben;

– Devlet Güvenlik Mahkemelerinin özel nitelikte olduğu; tıpkı Ticaret Mahkemeleri, İş Mahkemeleri, Kadastro Mahkemelerinde olduğu gibi özel eğitim programı olmadığı ama ele aldıkları konular nedeniyle başkan ve üyelerinin birinci sınıfa ayrılan hâkim ve savcılar arasından seçildiği ve bunun da bir güvence olduğu,

– Devlet Güvenlik Mahkemelerinin özel olarak korunan mahkemeler olduğu ve devamında görev alanı itibariyle gereklilik olduğu,

– Yargı bağımsızlığının hâkimle özdeşleşmemesi gerektiği ancak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Devlet Güvenlik Mahkemelerinin varlığını değil sadece askerî üyelerini tartıştığı belirtilmiştir. Ayrıca Anayasa Mahkemesinde Devlet Güvenlik Mahkemelerin Anayasal dayanağı olmadığı yönündeki eleştiri ve iddiaları bertaraf etmek üzere Anayasal zemine oturtulduğu,

- Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün korunmasının Anayasada sıkça geçtiği ve Devlet Güvenlik Mahkemelerin de bu amaca yönelik olarak öngörüldüğünün,

Altı çizilmiştir.

Teklifin tümü üzerinde yapılan görüşmelerden sonra oy çokluğu ile maddelere geçilmesi kabul edilmiştir.

1 inci Madde üzerinde yapılan görüşmelerde Devlet Güvenlik Mahkemelerinin hukuk sistemimizden çıkarılması, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kanunla kurulması ve Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kurulabileceği yönündeki önergeler tümü üzerinde belirtilen görüşlerden hareketle oy çokluğu ile reddedilmiştir.

Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin yorumları dahil bağlayıcı yetkisini, kanunla kabul etmesinin, iç hukukunda bu doğrultuda değişiklikler yapmasını zorunlu kıldığı ve bu yansımanın en kısa süre de gerçekleştirilmesi gereği bir kere daha ifade edilmiştir.

Yapılan görüşmelerden; sonra teklifin birinci, ikinci maddeleri ile tümü oya sunulmuş ve oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 1. – Teklifin 1 inci maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

MADDE 2. – Teklifin 2 nci maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

7/5/2004 Tarihli ve 5170 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
F. Devlet Güvenlik Mahkemeleri **MADDE 143. —** (Mülga: 7.5.2004 - 5170/9. md.)

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 9. - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143 üncü maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 9. - Devlet Güvenlik Mahkemelerin yetki, sorumluluk ve işleyişinin, Avrupa ölçülerine uygun hale getirilmesi, 2003 tarihli Katılım Ortaklığı Belgesi ve 2003 İlerleme Raporunda beklenti olarak yer aldığından, bu mahkemelerin kuruluşuna ilişkin 143 üncü madde hükmünün yürürlükten kaldırılması öngörülmektedir.
Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin, … Anayasanın Devlet Güvenlik Mahkemeleri ile ilgili 143 üncü maddesinin yürürlükten kaldırılmasını öngören 9 uncu maddesi, Komisyonumuzca kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 9.- Teklifin 9 uncu maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

SON HÂLİ

G. Adalet hizmetlerinin denetimi

MADDE 144. — (Değişik: 7/5/2010-5982/14. md.)

Adalet hizmetleri ile savcıların idarî görevleri yönünden Adalet Bakanlığınca denetimi, adalet müfettişleri ile hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçiler; araştırma, inceleme ve soruşturma işlemleri ise adalet müfettişleri eliyle yapılır. Buna ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

Maddenin İlk Hâli
G. Hâkim ve savcıların denetimi **MADDE 144. —** Hâkim ve savcıların görevlerini; kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere (Hâkimler için idarî nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma, Adalet Bakanlığının izni ile adalet müfettişleri tarafından yapılır. Adalet Bakanı soruşturma ve inceleme işlemlerini, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle de yaptırabilir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
G. Hâkim ve Cumhuriyet savcılarının denetimi **MADDE 152. —** Hâkimlerin, Cumhuriyet savcılarının ve kanunsözcülerinin görevlerini usulünce yerine getirip getirmediklerini denetlemek, gerektiğinde görevleri sebebiyle veya görevleri sırasında bir suç işleyip işlemediklerini, tutum ve davranışlarının sıfat ve görevlerine uygun olup olmadığını araştırmak ve icabında haklarında inceleme ve soruşturma yapmak görevi, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından atanan Bakanlık Teftiş Kuruluna bağlı adalet müfettişleri tarafından Adalet Bakanının izniyle, yerine getirilir. Adalet Bakanı, inceleme ve soruşturmayı, hakkında inceleme ve soruşturma yapılacak hâkim derecesindeki veya üst dereceli bir hâkim, Cumhuriyet savcısı hakkındaki inceleme ve soruşturmayı ise aynı veya üst dereceli Cumhuriyet savcısı eliyle de yaptırabilir.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 152 *Hâkim ve Cumhuriyet Savcılarının denetimi* Kamu hizmeti gören hâkimler ve savcıların çalışmalarında hem isabeti ve hem verimliliği sağlama bakımından bir denetime tabiî tutulmaları normaldir. Bu denetim kazaî ve idarî olmak üzere iki bölümde mütalaa olunabilir. Kazaî denetim yargıtay tarafından yapılmaktadır. İdarî denetim Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından yerine getirilir. Burada da hâkimlik teminatı göz önünde tutulmuştur. Bu maksatla teftiş kurulunun tarafsız olan Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca atanan müfettişler tarafından teşkil olunması esası kabul edilmiştir.

Burada teftiş edecek müfettişin derecelerinin ne olması gereği üzerinde durulmuş gerek bir hâkimi ve gerek bir savcıyı teftiş edecek müfettişin en az onlar derecesinde veya üstün bir derecede olması hükme bağlanmıştır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

G. Hâkim ve savcıların denetimi

MADDE 144. — Hâkim ve savcıların görevlerini; kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere (Hâkimler için idarî nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma, Adalet Bakanlığının izni ile adalet müfettişleri tarafından yapılır. Adalet Bakanı soruşturma ve inceleme işlemlerini, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle de yaptırabilir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 144

Hâkim ve savcılık mesleğinin adlî ve idarî hâkim ve savcılarını kapsadığı, hâkim ve savcıların idarî görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağlı oldukları gözönünde tutularak madde metni redaksiyona tabi tutulmuş; atama işlemleri 159 uncu maddede gösterildiğinden, bu maddedeki Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ibaresi çıkarılmıştır. Genelgelerin, hâkimler için sadece idarî nitelikte olanlarının bağlayıcılığı belirtilmiştir.

7/5/2010 Tarihli ve 5982 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
G. Adalet hizmetlerinin denetimi **MADDE 144-** Adalet hizmetleri ile savcıların idarî görevleri yönünden Adalet Bakanlığınca denetimi, adalet müfettişleri ile hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçiler; araştırma, inceleme ve soruşturma işlemleri ise adalet müfettişleri eliyle yapılır. Buna ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 15- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 144 üncü maddesi kenar başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "G. Adalet hizmetlerinin denetimi MADDE 144- Adalet hizmetleri ile savcıların idarî görevleri yönünden Adalet Bakanlığınca denetimi, araştırma, inceleme ve soruşturma işlemleri adalet müfettişleri ile hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçiler eliyle yapılır. Buna ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir."
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 15- Anayasanın 144 üncü maddesinde hâkim ve savcıların denetimi ile haklarında inceleme ve soruşturma işlemlerinin yapılması düzenlenmektedir. Hâkim ve savcılarla ilgili denetim, inceleme ve soruşturma işlemleri, halen Adalet Bakanlığının izni ile adalet müfettişleri tarafından yapılmaktadır. Adalet müfettişleri ise Teftiş Kurulu bünyesinde ve Adalet Bakanlığına bağlı olarak görev yapmaktadır. Maddenin mevcut hükmü, içeriğinde çok az değişiklik yapılmak suretiyle, 159 uncu maddede düzenlenmektedir. Hâkim ve savcıların denetimi yetkisi Adalet Bakanlığından alınarak, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna devredilmektedir. 144 üncü maddede yapılan değişiklikle, "Adalet hizmetlerinin denetimi" kenar başlıklı yeni bir hüküm getirilmektedir. Hâkim ve savcıları denetim yetkisinin Kurula devredilmesi üzerine, Kurulun denetim yetkisinin dışında kalan ve yargı göreviyle ilgili olmayan adalet hizmetlerinin denetimi için Adalet Bakanlığına bağlı yeni bir Teftiş Kurulunun kurulması öngörülmektedir. Bu bağlamda, icra daireleri, noterler, cezaevleri gibi yerlerde sunulan adalet hizmetleri ile savcıların idarî görevleri yönünden denetim, araştırma, inceleme ve soruşturma işlemlerinin Adalet Bakanlığına bağlı adalet müfettişleri ile hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçiler eliyle yapılacağı, buna ilişkin usul ve esasların kanunla düzenleneceği hüküm altına alınmaktadır.

Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin çerçeve 15 inci maddesi ile Anayasanın 144 üncü maddesinin kenar başlığı olan "Hâkim ve savcıların denetimi" "Adalet hizmetlerinin denetimi" şeklinde değiştirilmekte; hâkim ve savcıların denetim yetkisinin Kurula devredilmesi üzerine yargı göreviyle ilgili olmayan adalet hizmetlerinin denetimi maddede düzenlenmektedir. Madde üzerinde verilen bir önergenin kabulü ile araştırma, inceleme ve soruşturma işlemlerinin adalet müfettişleri eliyle yapılacağı vurgulanmıştır. Hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçiler; adalet hizmetleri ile savcıların idarî görevleri yönünden denetiminde görev alabileceklerdir. Madde benimsenen önerge çerçevesinde, Komisyonumuzca kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 15- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 144 üncü maddesi kenar başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "G. Adalet hizmetlerinin denetimi MADDE 144- Adalet hizmetleri ile savcıların idarî görevleri yönünden Adalet Bakanlığınca denetimi, adalet müfettişleri ile hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçiler; araştırma inceleme ve soruşturma işlemleri ise adalet müfettişleri eliyle yapılır. Buna ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir."
Genel Kurul Görüşmeleri
Teklifin ikinci görüşmeleri sırasında 8. maddesinin oylama sonucunda yeterli kabul sayısına ulaşılamayarak reddedilmesi üzerine (23. Dönem, 69. Cilt, 100. Birleşim, Sayfa 51) bu madde, 14. madde olarak kabul edilmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

SON HÂLİ

H. Askerî yargı

MADDE 145. — (Değişik: 7/5/2010-5982/15. md; Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

Maddenin İlk Hâli

H. Askerî yargı

MADDE 145. — Askerî yargı, askerî mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür. Bu mahkemeler, asker kişilerin; askerî olan suçları ile bunların asker kişiler aleyhine veya askerî mahallerde yahut askerlik hizmet ve görevleri ile ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevlidirler.

Askerî mahkemeler, asker olmayan kişilerin özel kanunda belirtilen askerî suçları ile kanunda gösterilen görevlerini ifa ettikleri sırada veya kanunda gösterilen askerî mahallerde askerlere karşı işledikleri suçlara da bakmakla görevlidirler.

Askerî mahkemelerin savaş veya sıkıyönetim hallerinde hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili oldukları; kuruluşları ve gerektiğinde bu mahkemelerde adlî yargı hâkim ve savcılarının görevlendirilmeleri kanunla düzenlenir.

Askerî yargı organlarının kuruluşu, işleyişi, askerî hâkimlerin özlük işleri askerî savcılık görevlerini yapan askerî hâkimlerin mahkemesinde görevli bulundukları komutanlık ile ilişkileri, mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı, askerlik hizmetinin gereklerine göre kanunla düzenlenir. Kanun, ayrıca askerî hâkimlerin yargı hizmeti dışındaki askerî hizmetler yönünden askerî hizmetlerin gereklerine göre teşkilatında görevli bulundukları komutanlık ile olan ilişkilerini de gösterir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin

H. Askerî yargı

MADDE 153. — Askerî yargı, askerî mahkemeler tarafından yürütülür. Bu mahkemeler, asker kişilerin askerî suçları ile, bunların asker kişiler aleyhine veya askerî mahallerde yahut askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevlidirler.

Askerî mahkemeler, asker olmayan kişilerin özel kanunla belirtilen askerî suçları ile kanunda gösterilen görevlerini ifa ettikleri sırada veya kanunda gösterilen askerî mahallerde askerlere karşı işledikleri suçlara bakmakla görevlidirler.

Askerî mahkemelerin, savaş veya sıkıyönetim hallerinde hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili olduğu, kanunla gösterilir.

Askerî mahkemelerde, üyelerin çoğunluğunun hâkimlik niteliğine sahip olması şarttır. Ancak, savaş halinde bu şart aranmaz.

Askerî yargı organlarının kuruluşu, işleyişi, askerî hâkimlerin özlük işleri, askerî savcılık görevlerini yapan askerî hâkimlerin, nezdinde bulundukları komutanlarla ilişkileri, mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminat ve askerî hizmetlerin gereklerine göre, kanunla düzenlenir.

Askerî disiplin mahkemeleri, askerlik görevinin gereklerine uygun olarak kanunla düzenlenir.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 153

Askerî yargı

Askerlik hizmetinin özelliği ve niteliği itibariyle ayrı bir askerî yargıya tabiî tutulması gereği meydandadır. Hangi suçlara ve hangi şahısların işledikleri suçlara askeri mahkemede bakılacağı kanunla tespit olunması esası kabul edilmiştir. Esasen normal hallerde askerî mahkeme hâkimlerinin çoğunluğu hâkimlik mesleğine mensup kişilerden seçilmesi prensibi çoktan beri kabul edilmiş bulunmaktadır. Madde bu esasa göre düzenlenmiş ancak savaş halinde, maddî imkânsızlık, nedeniyle bu şartın aranmaması gereğine de temas edilmiştir. Hâkimlerin, nezdinde bulundukları komutanlarla ilişkileri, mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı ve askerî hizmetlerin gereklerine göre düzenlenmesi öngörülmüştür. Askerî Disiplin Mahkemelerinin bakacağı işlemlerin mahiyeti gözönüne alınarak bunlara dair hükümlerin kanunla düzenlenmesi cihetine gidilmiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

H. Askerî yargı

MADDE 145. — Askerî yargı, askerî mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür. Bu mahkemeler, asker kişilerin; askerî olan suçları ile bunların asker kişiler aleyhine veya askerî mahallerde yahut askerlik hizmet ve görevleri ile ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevlidirler.

Askerî mahkemeler, asker olmayan kişilerin özel kanunda belirtilen askerî suçları ile kanunda gösterilen görevlerini ifa ettikleri sırada veya kanunda gösterilen askerî mahallerde askerlere karşı işledikleri suçlara da bakmakla görevlidirler.

Askerî mahkemelerin savaş veya sıkıyönetim hallerinde hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili oldukları; kuruluşları ve gerektiğinde bu mahkemelerde adlî yargı hâkim ve savcılarının görevlendirilmeleri kanunla düzenlenir.

Askerî yargı organlarının kuruluşu, işleyişi, askerî hâkimlerin özlük işleri askerî savcılık görevlerini yapan askerî hâkimlerin mahkemesinde görevli bulundukları komutanlık ile ilişkileri, mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı, askerlik hizmetinin gereklerine göre kanunla düzenlenir. Kanun, ayrıca askerî hâkimlerin yargı hizmeti dışındaki askerî hizmetler yönünden askerî hizmetlerin gereklerine göre teşkilâtında görevli bulundukları komutanlık ile olan ilişkilerini de gösterir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 145

Savaş ve sıkıyönetim hallerinde askerî mahkemelerin iş hacminin artması, askerî hâkim sayısının sınırlı olması sebepleriyle, bu mahkemelerde adlî yargı hâkim ve savcılarının görevlendirilmesine imkân veren hüküm ile askerî hâkimlerin yargı hizmeti dışında, teşkilatında görevli bulundukları komutanlık ile olan ilişkilerinin kanunla düzenleneceğini belirten hüküm, madde metnine dahil edilmiştir. Askerî yargı organlarının kuruluş ve işleyişleri, askerî hâkimlerin özlük işlerinde mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatına ilişkin genel hükümlerden aynen yararlanacakları, bunun yargı hizmetinin bağımsızlığının tabiî bir sonucu olduğu ilke olarak benimsenmiş, ancak asker kişi olmaları ve silahlı kuvvetler bünyesi içerisinde görev yaptıkları hususu gözönünde tutularak, yargı hizmeti dışındaki ilişkilerinin kanunla düzenleneceği, bu düzenlemenin sadece bu hususa ait olduğu belirlenmiştir.

7/5/2010 Tarihli ve 5982 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
H. Askerî yargı **MADDE 145-** Askerî yargı, askerî mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür. Bu mahkemeler; asker kişiler tarafından işlenen askerî suçlar ile bunların asker kişiler aleyhine veya askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevlidir. Devletin güvenliğine, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlara ait davalar her halde adliye mahkemelerinde görülür. Savaş hali haricinde, asker olmayan kişiler askerî mahkemelerde yargılanamaz. Askerî mahkemelerin savaş halinde hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili oldukları; kuruluşları ve gerektiğinde bu mahkemelerde adlî yargı hâkim ve savcılarının görevlendirilmeleri kanunla düzenlenir. Askerî yargı organlarının kuruluşu, işleyişi, askerî hâkimlerin özlük işleri, askerî savcılık görevlerini yapan askerî hâkimlerin görevli bulundukları komutanlıkla ilişkileri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 16- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 145 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "MADDE 145- Askerî yargı, askerî mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür. Bu mahkemeler; asker kişilerin, sadece askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri askerî suçlara ait davalara bakmakla görevlidirler. Devletin güvenliğine, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlara ait davalar her halde adliye mahkemelerinde görülür. Savaş hali haricinde, asker olmayan kişiler askerî mahkemelerde yargılanamaz. Askerî mahkemelerin savaş halinde hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili oldukları; kuruluşları ve gerektiğinde bu mahkemelerde adlî yargı hâkim ve savcılarının görevlendirilmeleri kanunla düzenlenir. Askerî yargı organlarının kuruluşu, işleyişi, askerî hâkimlerin özlük işleri, askerî savcılık görevlerini yapan askerî hâkimlerin görevli bulundukları komutanlıkla ilişkileri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir."

Teklifin Madde Gerekçesi

Madde 16- Maddeyle, askerî yargının görev alanı yeniden düzenlenmektedir. Mevcut hükümde askerî yargının görev alanı oldukça geniş düzenlenmiş olup bu durum, değişik uluslararası belgelerde (Katılım Ortaklığı Belgesi, İlerleme Raporları, İstişari Ziyaret Raporları vb) vurgulanmıştır. Yine, Yargı Reformu Stratejisinde ve Avrupa Birliği müktesebatının Türkiye Cumhuriyeti tarafından üstlenilmesine yönelik olarak hazırlanan ve Bakanlar Kurulu tarafından onaylanarak yürürlüğe giren 2008 Yılı Ulusal Programında, askerî mahkemelerin görev alanının demokratik hukuk devletinin gerektirdiği ölçüler çerçevesinde yeniden tanımlanması öngörülmüştür.

Mukayeseli hukuk da göstermektedir ki, pek çok ülkede ayrı bir askerî yargı sistemi bulunmamakta ve asker kişiler de adliye mahkemelerinde yargılanmaktadır. Bazı ülkelerde ise, askerî mahkemeler sadece disiplin mahkemesi olarak, oldukça sınırlı bir alanda görev yapmaktadır. Buna karşın askerî yargı ülkemizde, demokrasi ve hukuk devleti standartlarının dışında, geniş bir görev alanına sahiptir. Askerî yargının görev alanının geniş belirlenmiş olması, bazen yargı mercileri arasında görev uyuşmazlıklarına da neden olabilmektedir.

Getirilen düzenlemeyle askerî mahkemelerin görev alanı, askerî suçların yargılanmasıyla sınırlandırılmaktadır. Askerî suç ise yüksek mahkemelerce tanımlanmış bir kavramdır. Anayasa Mahkemesinin 25/10/1994 tarihli ve E. 1994/2, K. 1994/76 sayılı kararında, askerî suçun unsurları, askerî bir yararı ihlâl etmek ve askerî nitelikte olmak biçiminde açıklanmıştır. Bir suçun Askerî Ceza Kanununda açıkça yer almış olmasının, onun askerî suç sayılmasına yetmeyeceği belirtilmiştir. Yine 1/7/1998 tarihli ve E. 1996/74, K. 1998/45 sayılı kararında askerî mahkemelerin görev alanının, "askerî hizmetlerin yürütülmesindeki özellikler, disiplinin korunması, asker kişilerin astlık üstlük ilişkileri dikkate alınarak …" belirlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu veriler göz önüne alınarak, askerî mahkemelerin görev alanı, çağdaş ülkelerde olduğu gibi daraltılmakta ve asker kişilerin, sadece askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri askerî suçlara ait davalarla sınırlı tutulmaktadır. Maddede yer verilen "asker kişi", "askerî hizmet ve görev" ve "askerî suç" kavramları tahdidi ve daraltıcı bir düzenleme olarak; askerî gerekler ile demokratik hukuk devleti ve adil yargılanma hakkı gereklerini ölçülü bir şekilde denkleştirmektedir.

Öte yandan, Devletin güvenliğine, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçların, her halde adliye mahkemelerinde görüleceği düzenlenmektedir. Devletin güvenliğine karşı suçlar ile anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar ibaresi ile 26/09/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun Dördüncü Kısmının Dördüncü ve Beşinci bölümlerinde yer alan suçlar kastedilmektedir.

Dolayısıyla, bu suçların, kim tarafından işlenirse işlensin, adliye mahkemelerinde yargılanacağı hükme bağlanmaktadır.

Maddenin ikinci fıkrasında yapılan değişiklikle, asker olmayan kişilerin, savaş hali haricinde, askerî mahkemelerde yargılanamayacağı anayasal teminat altına alınmaktadır.

Üçüncü fıkrada yer alan mevcut düzenlemede, savaş veya sıkıyönetim hallerinde, askerî mahkemelerin hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili olduklarının kanunla düzenleneceği öngörülmüştür. Bu hüküm, ikinci fıkrada yapılan değişikliğe rağmen, sıkıyönetim halinde, askerî mahkemelerin, sivilleri de yargılamasına imkan verebilmektedir. Yine bu hüküm, birinci fıkrada askerî mahkemelerin görev alanının yeniden belirlenmesine ve daraltılmasına rağmen, sıkıyönetim halinde, kanunla, görev alanının genişletilmesine imkan vermektedir. Bu tür yorumlamaların önlenmesi ve olası tereddütlerin giderilmesi amacıyla, üçüncü fıkrada yapılan değişiklikle, sıkıyönetim dönemlerinde de, kanunla, sivillerin yargılanmasının ya da askerî mahkemelerin görev alanlarının genişletilmesinin mümkün olamayacağı hükme bağlanmaktadır. Bu nitelikteki düzenlemelerin, sadece savaş hali için mümkün olabileceği belirtilmektedir. Mukayeseli hukuka bakıldığında da, sadece savaş ve barış hali olmak üzere ikili bir ayrıma gidildiği ve savaş haline münhasır olmak üzere bazı istisnaî düzenlemelere yer verildiği görülmektedir. Yine değişik sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanan Anayasa taslaklarında da, sıkıyönetim dönemiyle ilgili olarak yargı konusunda özel hükme yer verilmediği görülmektedir. Bu doğrultuda yapılan değişiklikle, sıkıyönetim dönemlerinde de temel hak ve özgürlüklerin korunması ve adil yargılanma hakkının garanti altına alınması amaçlanmaktadır.

Anayasanın mevcut 145 inci maddesinin dördüncü fıkrasında, askerî yargı organlarının kuruluşu, işleyişi, askerî hâkimlerin özlük işleri, askerî savcılık görevlerini yapan askerî hâkimlerin mahkemesinde görevli bulundukları komutanlık ile ilişkilerinin; mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı ve askerlik hizmetinin gereklerine göre kanunla düzenleneceği belirtilmektedir. Anayasa Mahkemesinin 07/05/2009 tarihli ve E. 2005/159, K. 2009/62 sayılı kararında, Anayasanın 9, 138 ve 140 ıncı maddelerindeki düzenlemeler gereğince, adlî ve idarî yargı için öngörülen yargı bağımsızlığının, askerî yargı için de geçerli olduğunda kuşku bulunmadığı vurgulanmaktadır. Bu nedenle, söz konusu fıkrada yer alan ve askerî yargının bağımsızlığını zedelediği düşünülen "askerlik hizmetinin gerekleri" ibaresi çıkartılmakta ve fıkranın aynı mahiyetteki son cümlesi yürürlükten kaldırılmaktadır. Bu durumda, askerî mahkemelerin komutanlıkla ilişkilerinin, sadece "mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı" esaslarına göre kanunla düzenlenmesi hükme bağlanmaktadır.

Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin çerçeve 16 ncı maddesi ile Anayasanın 145 inci maddesi değiştirilmekte, askerî yargının görev alanı yeniden belirlenmektedir. Bu Maddede verilen bir önergenin kabulü ile askerî mahkemelerin, asker kişiler tarafından işlenen askerî suçlar ile bunların asker kişiler aleyhine veya askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakacakları öngörülmüştür. Askerî disiplinde zafiyet oluşmasının önlenmesi amacıyla bu düzenleme getirilmiştir. Madde benimsenen önerge doğrultusunda Komisyonumuzca kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 145 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "MADDE 145- Askerî yargı, askerî mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür. Bu mahkemeler; asker kişiler tarafından işlenen askerî suçlar ile bunların asker kişiler aleyhine veya askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevlidir. Devletin güvenliğine, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlara ait davalar her halde adliye mahkemelerinde görülür. Savaş hali haricinde, asker olmayan kişiler askerî mahkemelerde yargılanamaz. Askerî mahkemelerin savaş halinde hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili oldukları; kuruluşları ve gerektiğinde bu mahkemelerde adlî yargı hâkim ve savcılarının görevlendirilmeleri kanunla düzenlenir. Askerî yargı organlarının kuruluşu, işleyişi, askerî hâkimlerin özlük işleri, askerî savcılık görevlerini yapan askerî hâkimlerin görevli bulundukları komutanlıkla ilişkileri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir."
Genel Kurul Görüşmeleri
Teklifin ikinci görüşmeleri sırasında 8. maddesinin oylama sonucunda yeterli kabul sayısına ulaşılamayarak reddedilmesi üzerine (23. Dönem, 69. Cilt, 100. Birleşim, Sayfa 51) bu madde, 15. madde olarak kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
H. Askerî yargı **MADDE 145–** (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19 - 2709 sayılı Kanunun;… E) …145 [inci], … madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak … değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16 - 2709 sayılı Kanunun;… E) …145 [inci], … madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

II. Yüksek mahkemeler

A. Anayasa Mahkemesi

1. Kuruluşu

MADDE 146. — (Değişik: 7/5/2010-5982/16. md.)

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Anayasa Mahkemesi onbeş üyeden kurulur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi; iki üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun kendi başkan ve üyeleri arasından, her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden, bir üyeyi ise baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday içinden yapacağı gizli oylamayla seçer. Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak bu seçimde, her boş üyelik için ilk oylamada üye tam sayısının üçte iki ve ikinci oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu aranır. İkinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Cumhurbaşkanı; üç üyeyi Yargıtay, iki üyeyi Danıştay genel kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; en az ikisi hukukçu olmak üzere üç üyeyi Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden; dört üyeyi üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hâkim ve savcılar ile en az beş yıl raportörlük yapmış Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından seçer.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Yargıtay, Danıştay ve Sayıştay genel kurulları ile Yükseköğretim Kurulundan Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday göstermek için yapılacak seçimlerde, her boş üyelik için, (…)[1] en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır. Baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday için yapılacak seçimde (…)[1] en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.

Anayasa Mahkemesine üye seçilebilmek için, kırkbeş yaşın doldurulmuş olması kaydıyla; yükseköğretim kurumları öğretim üyelerinin profesör veya doçent unvanını kazanmış, avukatların en az yirmi yıl fiilen avukatlık yapmış, üst kademe yöneticilerinin yükseköğrenim görmüş ve en az yirmi yıl kamu hizmetinde fiilen çalışmış, birinci sınıf hâkim ve savcıların adaylık dahil en az yirmi yıl çalışmış olması şarttır.

Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir Başkan ve iki başkanvekili seçilir. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Anayasa Mahkemesi üyeleri aslî görevleri dışında resmi veya özel hiçbir görev alamazlar.

1 *Bu fıkranın -6771 sayılı Kanun'la değiştirilmeden önceki hâlinde- birinci cümlesindeki, "her boş üyelik için," ibaresinden sonra gelen "... bir üye ancak bir aday için oy kullanabilir; ..." ve ikinci cümlesindeki, "yapılacak seçimde" ibaresinden sonra gelen "... de her bir baro başkanı ancak bir aday için oy kullanabilir ve ..." ibareleri Anayasa Mahkemesinin 7/7/2010 tarihli ve E.2010/49, K.2010/87 sayılı kararı ile iptal edilmiştir. İptal edilen hüküm, iptal kararının Resmî Gazete'de yayımlandığı 1/8/2010 tarihinde yürürlükten kalkmıştır.*

Maddenin İlk Hâli
II. Yüksek mahkemeler **A. Anayasa Mahkemesi** **1. Kuruluşu** **MADDE 146. —** Anayasa Mahkemesi onbir asıl ve dört yedek üyeden kurulur. Cumhurbaşkanı, iki asıl ve iki yedek üyeyi Yargıtay, iki asıl ve bir yedek üyeyi Danıştay, birer asıl üyeyi Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Sayıştay genel kurullarınca kendi Başkan ve üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; bir asıl üyeyi ise Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan Yükseköğretim kurumları öğretim üyeleri içinden göstereceği üç aday arasından; üç asıl ve bir yedek üyeyi üst kademe yöneticileri ile avukatlar arasından seçer. Yükseköğretim kurumları öğretim üyeleri ile üst kademe yöneticileri ve avukatların Anayasa Mahkemesine asıl ve yedek üye seçilebilmeleri için, kırk yaşını doldurmuş, yükseköğrenim görmüş veya öğrenim kurumlarında en az onbeş yıl öğretim üyeliği veya kamu hizmetinde en az onbeş yıl fiilen çalışmış veya en az onbeş yıl avukatlık yapmış olmak şarttır. Anayasa Mahkemesi, asıl üyeleri arasından gizli oyla ve üye tamsayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir Başkan ve bir Başkanvekili seçer. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler. Anayasa Mahkemesi üyeleri, aslî görevleri dışında resmî veya özel hiçbir görev alamazlar.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
II. Yüksek Mahkemeler **A. Anayasa Mahkemesi** **1. Kuruluşu** **MADDE 154. —** Anayasa Mahkemesi, onbeş üyeden kuruludur; üyeleri, Cumhurbaşkanı tarafından seçilir. Anayasa Mahkemesi, kendi üyeleri arasından gizli oyla üye tamsayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir Başkan ve bir Başkanvekili seçer.

2. Üyelerin hakları ve yükümlülükleri

MADDE 155. — Anayasa Mahkemesi üyeleri, aslî görevleri dışında resmî veya özel hiçbir görev alamazlar.

Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilen üniversite öğretim üyelerinin üniversitedeki kadroları saklı tutulur.

Anayasa Mahkemesi üyeleri, üyelik görevinden ayrılmalarını izleyen iki yıl içinde kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının yönetim ve denetim organlarında görev alamazlar; genel ve mahallî seçimlerde aday olamazlar ve seçilemezler.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 154

Anayasa Mahkemesinin kuruluşu

Hukuk Devletinde kanunların Anayasaya uygunluğu esastır. Bunun sağlanması için, birisi, ikinci meslis ve diğeri yargı denetimi olmak üzere iki kurum vücuda getirilmiştir. İkinci meclis (Senato) büyük çoğunluğu ile siyasî partilere mensup üyelerden oluştuğu ve siyasî tutum itibariyle kanunların yerindeliğinden Millet Meclisiyle beraber sorumlu bulunduğu için ondan farklı bir görünüm arz edemedi. Buna mukabil Anayasa Mahkemesi siyasî amaç güdemeyeceğinden kanunların Anayasaya uygunluğu denetiminin bu Mahkemeye verilmesiyle yetinilmesi uygun görüldü.

Mahkeme, 1961 Anayasasıyla 15 asıl ve 5 yedek üyeden kurulmuştu. Yedek üyeler sadece asılların bulunmadığı hallerde mahkemeye katıldıklarından hangi gün hangi davaya bakacaklarını bilmedikleri için hazırlıksız olarak katıldıkları oturumlarda yeterince yararlı olamayacakları ve asıllar mevcut oldukça kendilerinin işsizliğe mahkûm bulunmalarının da huzursuzluklara neden olabileceği düşünüldü.

Asıllar ve yedekler aynı kaynaktan geldiklerine, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesinde toplantı yeter sayısının üstünde hâkim bulunduğuna ve bunlar belli bir düzen içinde mahkemeye katıldıklarına göre Anayasa Mahkemesinde de aynı düzenin uygulanması uygun görülmüş ve yedek üyelik kaldırılmıştır.

Bu maddede, 1961 Anayasasından farklı olarak üyelerin nitelikleri ve nerelerden alınacakları belirtilmemiştir. Anayasa Mahkemesi üyeliğin belli bir bilim dalında uzmanlaşmış olmanın yanında her kanun veya kanun hükmündeki kararnamenin Anayasaya aykırılığını ölçüp tartabilecek oldukça geniş bir saha ile ilgilenmiş bulunmayı da gerektirir. Bu nitelikleri taşıyan kişiler her nerede ve hukuk bilimine dayalı hangi kuruluşta olursa olsun oradan alınıp getirilmesinde kamu yararı vardır. Bunu da en iyi biçimde yapabilecek makamın Cumhurbaşkanlığı gibi bir yüce makam olduğu düşünülmüştür.

MADDE — 155

Anayasa Mahkemesi üyelerinin hakları ve yükümlülükleri

Bu madde üyelerin aslî görevleri dışında resmî veya özel bir görev kabul edememeleri başka işle uğraşacak zamanlarının bulunmaması ve tarafsızlıklarına şüphe getirilmemesi nedenlerine dayanmaktadır.

Anayasa Mahkemesi, yabancı devlet hukukî mevzuatının, o devletin Anayasasına uygunluğunu sağlamaktaki uygulamalarını ve yabancı devlet Anayasa Mahkemelerinin, uygulanacak prensipleri yorumunu ve o prensiplerin uygulama sonuçlarını aramaktadır. Bu işin sağlıkla yapılabilmesi söz konusu milletlerin dilini iyi bilmeye bağlıdır. Bundan başka uygulama ile doktrinin ve bilim gelişmelerinin beraber yürümesi lazımdır. Bu bakımlardan üniversite öğretim üyelerinin Anayasa Mahkemesinde görev kabul etmelerinde yarar mülahaza olunmuştur. 1961 Anayasası bu hususa işaret etmiş fakat bir ayrıcalık tanımamıştır. Mevcut koşullar içinde bu ana kadar hiçbir öğretim üyesi Anayasa Mahkemesi üyeliğine rağbet etmemiş ve Mahkemeye gelmemiştir, işte bu ihtiyacı karşılamak için üniversiteden gelecek öğretim üyelerine, kadrolarının saklı tutulması gibi küçük bir ayrıcalık tanınmıştır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

II. Yüksek mahkemeler

A. Anayasa Mahkemesi

1. Kuruluşu

MADDE 146. — Anayasa Mahkemesi onbir asıl ve dört yedek üyeden kurulur.

Cumhurbaşkanı, iki asıl ve iki yedek üyeyi Yargıtay, iki asıl ve bir yedek üyeyi Danıştay, birer asıl üyeyi Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Sayıştay genel kurullarınca kendi Başkan ve üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile her boş yer için gösterececkleri üçer aday içinden; bir asıl üyeyi ise Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan Yükseköğretim kurumları öğretim üyeleri içinden göstereceği üç aday arasından; üç asıl ve bir yedek üyeyi üst kademe yöneticileri ile avukatlar arasından seçer.

Yükseköğretim kurumları öğretim üyeleri ile üst kademe yöneticileri ve avukatların Anayasa Mahkemesine asıl ve yedek üye seçilebilmeleri için, kırk yaşını doldurmuş, hukuk veya hukuk bilgisine programlarında yer veren siyasal bilimler, idarî bilimler, ekonomi ve maliye alanında yükseköğrenim görmüş veya bu öğrenim kurumlarında en az onbeş yıl öğretim üyeliği veya kamu hizmetinde en az onbeş yıl filen çalışmış veya en az onbeş yıl avukatlık yapmış olmak şarttır.

Anayasa Mahkemesi, asıl üyeleri arasından gizli oyla ve üye tamsayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir Başkan ve bir Başkanvekili seçer. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Anayasa Mahkemesi üyeleri, aslî görevleri dışında resmî veya özel hiçbir görev alamazlar.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 146

Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçileceklerde aranılacak nitelikler, kayıtlar ve yüksek mahkemeler ile Sayıştay ve yükseköğretim kurumlarından gösterilecek adayların miktarı, seçim usulleri gösterilmek suretiyle madde yeniden düzenlenmiştir. Devlet yapısını ve organlarının işleyişini iyi bilmeleri ve uygulamanın içinde bulunmaları sebebiyle üst kademe yöneticileri ile yargı hizmetine uzun yıllar avukat olarak katılmış bulunanların da bu mahkemede görevlendirilmeleri uygun görülmüştür. Danışma Meclisi metninin 155 inci maddesinin birinci fıkrası bu maddeye alınmış, diğer fıkraları uygulamada yaratacağı sakıncalar nedeniyle gereksiz görülüp, alınmamıştır.

Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri

(1. Dönem, 7. Cilt, 118. Birleşim, Sayfa: 392-394)

BAŞKAN — 146 ncı madde üzerinde söz almak isteyen var mı?.

Buyurun.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ — (Millî Güvenlik (Konseyi Genel Sekreteri) — Burada büyük bir yanlışlık yapılmış Sayın Başkanım: Üst kademe yöneticilerinin evsafını sayarken, mutlak surette hukuka bağlı kılmışlar. Halbuki bunu hiçbir tahsil durumuna bakmadan seçmek hakkı Cumhurbaşkanına verilecekti; bizim öngörüşümüz bu idi efendim.

İkinci fıkrada, «Yükseköğretim kurumları öğretim üyeleri ile üst kademe yöneticileri ve avukatların Anayasa Mahkemesine asıl ve yedek üye olarak seçilebilmeleri için, kırk yaşını doldurmuş, hukuk veya hukuk bilgisine programlarında yer veren siyasal bilimler, idarî bilimler, ekonomi ve maliye alanında..» diye devam ediyor. Buna göre, bunun dışında kimseyi seçemez efendim, Cumhurbaşkanı.

Bunun orijinali böyle değildi efendim. Arkadaşlarım bu düzenlemeyi yaparken, zannediyorum bu «15 yıl müddeti» yazarken, karıştırıp, hepsini bir araya soktular.

Halbuki, üst kademede, en üst düzeyde hizmet vermiş ve vermekte olan yöneticileri hangi tahsilde olursa olsun, bilfarz bir generali de - buraya atamak mümkün olur. Halbuki bu hükme göre, bu görevi sadece bu dört tahsili gören üst kademe yöneticileri yapabilir, bunun dışında kimse gidemez efendim.

Bunu düzeltmek gerekir.

Takdirlerinize sunuyorum.

BAŞKAN — Evet, ne diyorsunuz Başkaynak?

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Sayın Başkanım, Anayasanın bu düzenleme biçimine göre hukuk tahsili ağırlığı önem taşıyor; Sayın Genel Sekreter Orgeneralimin ifadesini karşılamıyor.

BAŞKAN — Yalnız, şöyle diyor: «...hukuk veya hukuk bilgisine programlarında yer veren siyasal bilgiler, idarî bilimler, ekonomi ve maliye alanında yükseköğrenim görmüş...»

İktisadî ve Ticarî ilimler akademileri bunun içine giriyor mu?

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Giremez.

BAŞKAN — Giriyor.

«Ekonomi ve maliye girer» diyor.

İktisadî ve Ticarî ilimler akademisi?..

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Efendim, mesela idarece üstün hizmetler görmüş, idarî kısımlarda bulunmuş bir tıp doktorunu, veterineri seçmek mümkün değil, bir generali seçmek hiç mümkün değil.

BAŞKAN — Gerçi, bu Anayasa Mahkemesidir; kanunların Anayasaya uygun olup olmadığını falan tetkik edecek. Tabiî buraya bir veterineri getiremeyiz, doktor da olmaz.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Olabilir belki efendim. Mesela bir doktor çok üst derecede bir görev, faraza vekillik yapıyor...

Anayasa Mahkemesine niye üye yapmayalım?

BAŞKAN — Vekillik yapar da Sağlık Bakanlığı yapar da, burada yapamaz. Mesela bir mühendis Sağlık Bakanlığı yapar; ama inşaat mühendisliği yapamaz.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Tabiî, onun ihtisası falan var; ama bu böyle değil; bu, siyasî bir organdır ve siyasî kararların Anayasaya ve aynı zamanda idarî uygunluğuna bakacaktır; memleketin bünyesine, yönetimine uygun olup olmadığı hakkında karar verecektir.

Bunun orijinali bu anlayışla yazıldı.

BAŞKAN— Bunun orijinali nasıl?

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Danışma Meclisinde yok efendim bu bizim şeyimiz. Zatıâlinizin elindeki metin....

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAIK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Danışma Meclisi, Anayasa Mahkemesini benimsemekle beraber, hiçbir vasıf zikretmeksizin, kuruluşu, işleyişi…….

BAŞKAN — «...kanunla düzenlenir» demiş. Onu bulun, okuyun. O kaçıncı maddeye tekabül ediyor?

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — 154 üncü madde efendim.

Okuyorum Sayın Başkanım: «Anayasa Mahkemesi, kuruluşu - Madde 154 - Anayasa Mahkemesi onbeş üyeden kurulur; üyeleri Cumhurbaşkanı tarafından seçilir. Anayasa Mahkemesi kendi üyeleri arasından gizli oyla, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir başkan ve bir başkanvekili seçer.»

BAŞKAN — İyi ama, bunun kanunlarda nasıl olacağına atıf yapmamış?

ORHAN DÜLGERLER (Kanunlar Müdürü) — Efendim, halihazırda bir kanun olduğu için, herhalde o şekilde bıraktılar. 1697 sayılı Anayasa Mahkemesinin...

BAŞKAN — Eski, 1961 Anayasasını okuyunuz.

HÂKİM KIDEMLİ ALBAY İSMET ONUR (Anayasa Komisyonu Adına) — Okuyorum Sayın Başkanım:

«Anayasa Mahkemesi onbeş asıl ve beş yedek üyeden kurulur. Asıl üyelerden dördü, Yargıtay, üçü Danıştay Genel Kurullarınca kendi başkan ve üyeleriyle Cumhuriyet Başsavcısı ve Başkanunsözcüsü arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. Bir üye Sayıştay Genel Kurulunca kendi Başkan ve üyeleri arasından aynı usulle seçilir. Millet Meclisi üç, Cumhuriyet Senatosu iki üye seçer. Cumhurbaşkanınca da iki üye seçilir. Cumhurbaşkanı bu üyelerden birini, Askerî Yargıtay Genel Kurulunun üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla göstereceği üç aday arasından seçer. Yasama Meclisleri, bu seçimleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri dışından, üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla yaparlar. Yasama Meclislerince yapılacak seçimlerde, adaylığa başvurma ve seçim esas ve usulleri kanunla düzenlenir.

Anayasa Mahkemesine asıl ve yedek üye olabilmek için, kırk yaşını doldurmuş bulunmak ve Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay veya Sayıştayda Başkanlık, üyelik, Başsavcılık, Başkanunsözcülüğü veya üniversitelerde hukuk, iktisat ve siyasal bilimler alanlarında en az beş yıl öğretim üyeliği ve onbeş yıl avukatlık yapmış olmak şarttır.

Anayasa Mahkemesine, Yargıtay iki, Danıştay ile Yasama Meclislerinin her biri birer yedek üye seçerler. Yedek üyelerin seçiminde de, asıllarının seçimindeki usul uygulanır.

Anayasa Mahkemesi üyeleri, resmî veya özel hiçbir görev alamazlar.»

BAŞKAN — Şimdi, 81 inci sayfadaki fıkrada, «Yükseköğretim kurumları öğretim üyeleri ile üst kademe yöneticileri ve avukatların Anayasa Mahkemesine asıl ve yedek üye seçilebilmeleri için kırk yaşını doldurmuş ve yükseköğrenim görmüş veya öğrenim kurumlarında en az onbeş yıl öğretim üyeliği veya kamu hizmetinde en az onbeş yıl fiilen çalışmış veya en az onbeş yıl avukatlık yapmış olmak şarttır» deniliyor.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — O zaman bu maddedeki yüksekokulları saymayalım, efendim.

BAŞKAN — Evet; «...doldurmuş, yüksek tahsil yapmış...» diyelim.

Şimdi, «doldurmuş» tan sonra, «hukuk bilgisine Programlarında yer veren siyasal bilimler, idarî bilimler, ekonomi ve maliye alanındaki gibi» sözleri geçtik; «gizli oyla» vesaire...

Maddeyi o şekilde okutuyorum:

«Yükseköğretim kurumları öğretim üyleriyle üst kademe yöneticileri ve avukatların Anayasa Mahkemesine asıl ve yedek üye seçilebilmeleri için, kırk yaşını doldurmuş, yükseköğrenim görmüş veya öğrenim kurumlarında en az onbeş yıl öğretim üyeliği veya kamu hizmetinde en az onbeş yıl fiilen çalışmış veya en az onbeş yıl avukatlık yapmış olmak şarttır.

Anayasa Mahkemesi, asil üyeler arasından gizli oyla ve üye tamsayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir başkan ve bir Başkanvekili seçer. Süresi bitentenler yeniden seçilebilirler. Anayasa Mahkemesi üyeleri, aslî görevleri dışında resmî veya özel hiçbir görev alamazlar.»

BAŞKAN — Şimdi oldu.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Yalnız, yükseköğretim kurumlarından, hukuk tahsili aranmadığı için, sanmıyorum ki, başka birimlerden başka biri gönderilsin. Teknik bir adam veya sağlık bilimlerinden kimseyi, göndermezler.

BAŞKAN — Zaten oradan seçecekler; evet.

Elbette burayı da yapabilecek nitelikte; ama hem o tahsili yapmıştır, hem o tahsili yapmıştır veya kendi kendini yetiştirmiştir; yani öyle de olabilir.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Sayın Başkanım, «yükseköğrenim kurumu» mahkeme olması nedeniyle, hukuk ağırlığı olan öğretim üyelerinden buraya seçer ve ona itina gösterir.

Biz bunu raporumuzda yazacağız.

BAŞKAN — Onun için işte, «yükseköğrenim» dedik, bitti.

146 ncı maddeyi yeni şekli ile oylarınıza sunuyoteyen var mı?. Yok.

146 ncı maddeyi ayni şekli ile oylarınıza sunuyorum:

Kabul edenler.. Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

7/5/2010 Tarihli ve 5982 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik

1. Kuruluşu

MADDE 146- Anayasa Mahkemesi onyedi üyeden kurulur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi; iki üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun kendi başkan ve üyeleri arasından, her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden, bir üyeyi ise baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday içinden yapacağı gizli oylamayla seçer. Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak bu seçimde, her boş üyelik için ilk oylamada üye tam sayısının üçte iki ve ikinci oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu aranır. İkinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur.

Cumhurbaşkanı; üç üyeyi Yargıtay, iki üyeyi Danıştay, bir üyeyi Askerî Yargıtay, bir üyeyi Askerî Yüksek İdare Mahkemesi genel kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; en az ikisi hukukçu olmak üzere üç üyeyi Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden; dört üyeyi üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hâkim ve savcılar ile en az beş yıl raportörlük yapmış Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından seçer.

Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Sayıştay genel kurulları ile Yükseköğretim Kurulundan Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday göstermek için yapılacak seçimlerde, her boş üyelik için, bir üye ancak bir aday için oy kullanabilir; en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır. Baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday için yapılacak seçimde de her bir baro başkanı ancak bir aday için oy kullanabilir ve en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.

Anayasa Mahkemesine üye seçilebilmek için, kırkbeş yaşın doldurulmuş olması kaydıyla; yükseköğretim kurumları öğretim üyelerinin profesör veya doçent unvanını kazanmış, avukatların en az yirmi yıl fiilen avukatlık yapmış, üst kademe yöneticilerinin yükseköğrenim görmüş ve en az yirmi yıl kamu hizmetinde fiilen çalışmış, birinci sınıf hâkim ve savcıların adaylık dahil en az yirmi yıl çalışmış olması şarttır.

Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir Başkan ve iki başkanvekili seçilir. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Anayasa Mahkemesi üyeleri aslî görevleri dışında resmi veya özel hiçbir görev alamazlar.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 17- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 146 ncı maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "MADDE 146 – Anayasa Mahkemesi onyedi üyeden kurulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi; iki üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun kendi başkan ve üyeleri arasından, her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden, bir üyeyi ise baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday içinden yapacağı gizli oylamayla seçer. Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak bu seçimde, her boş üyelik için ilk oylamada üye tam sayısının üçte iki ve ikinci oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu aranır. İkinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur. Cumhurbaşkanı; üç üyeyi Yargıtay, iki üyeyi Danıştay, bir üyeyi Askerî Yargıtay, bir üyeyi Askerî Yüksek İdare Mahkemesi genel kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; üç üyeyi Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden; dört üyeyi üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hâkim ve savcılar ile Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından seçer. Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Sayıştay genel kurullarından, Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday göstermek için yapılacak seçimlerde, her boş üyelik için, bir üye ancak bir aday için oy kullanabilir; en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır. Baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday için yapılacak seçimde de her bir baro başkanı ancak bir aday için oy kullanabilir ve en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır. Anayasa Mahkemesine üye seçilebilmek için, kırkbeş yaşın doldurulmuş olması kaydıyla; yükseköğretim kurumları öğretim üyelerinin profesör veya doçent unvanını kazanmış, avukatların en az yirmi yıl fiilen avukatlık yapmış, üst kademe yöneticilerinin yüksek-öğrenim görmüş ve en az yirmi yıl kamu hizmetinde fiilen çalışmış, birinci sınıf hâkim ve savcıların adaylık dahil en az yirmi yıl çalışmış olması şarttır. Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir Başkan ve iki başkanvekili seçilir. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler. Anayasa Mahkemesi üyeleri aslî görevleri dışında resmi veya özel hiçbir görev alamazlar."

Teklifin Madde Gerekçesi

Madde 17- Maddeyle, Anayasa Mahkemesinin kuruluşunda değişiklik yapılmaktadır.

Mevcut düzenlemeye göre, Anayasa Mahkemesinin onbir asıl ve dört yedek üyesi bulunmakta ve Mahkeme tek kurul şeklinde çalışmaktadır. Üyeler altmışbeş yaşına kadar görevlerine devam edebilmekte ve üyelerin tamamı tek bir merci (Cumhurbaşkanı) tarafından seçilmektedir.

Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün, Anayasaya uygunluğunu esas ve şekil yönünden incelemek, Anayasa değişikliklerini ise şekil yönünden denetlemekle görevlidir. Bundan başka Mahkeme, Anayasada gösterilen diğer görevler ile Yüce Divan görevini de yapmaktadır. Sayılan bu görevler nedeniyle Mahkeme önemli bir iş yükü altındadır.

Öte yandan ülkemiz aleyhine, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine her yıl binlerce başvuru yapılmaktadır. Bu başvuruların iç hukuk yollarında çözüme bağlanması amacıyla bireysel başvuru hakkının getirilmesi öngörülmektedir. Bu hak doğrultusunda yapılacak insan hakları ihlâl başvurularının da incelenmesi ve karara bağlanması, Anayasa Mahkemesince gerçekleştirilecektir. Mevcut görevlerinin yanında, bireysel başvuruyla ilgili görevini de yerine getirebilmesi için Mahkemenin yapısında değişiklik yapılması kaçınılmaz hale gelmiştir.

Maddede değişiklik yapılırken, 2003 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından hazırlanan taslak başta olmak üzere, değişik kişi, kurum, parti ya da sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanmış olan taslaklar da gözetilmiştir.

Tüm bu veriler göz önüne alınmak suretiyle, Anayasa Mahkemesinin yapısı değiştirilmekte ve üye sayısı artırılmaktadır. Halen onbir asıl ve dört yedek olan üye sayısı onyediye yükseltilmekte, yedek üyelik statüsüne son verilmekte ve mevcut yedek üyelerin asıl üye statüsüne geçmeleri öngörülmektedir. Üyelerin geldikleri alanlar çeşitlendirilmektedir.

Öte yandan, mukayeseli hukuka bakıldığında, parlamentoların anayasa mahkemelerine üye seçmesinin neredeyse ortak bir uygulama olduğu görülmektedir. Örneğin; Almanya, İsviçre, Macaristan, Polonya, Portekiz, Makedonya, Litvanya ve Hırvatistan'da anayasa mahkemesi üyeleri yasama organı tarafından seçilmekteyken, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, İtalya, Romanya, İspanya ve Amerika Birleşik Devletleri'nde anayasa mahkemesi üyelerinin seçilmesi yetkisi, yasama, yargı, hükümet ve devlet başkanı arasında paylaşılmaktadır. Fransa'da ise Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçilmesi yetkisi Devlet Başkanı, Meclis Başkanı ve Senato Başkanına ait bulunmaktadır.

Mukayeseli hukukun ortak uygulaması dikkate alınarak, Türkiye Büyük Millet Meclisinin de Anayasa Mahkemesine üye seçebilmesine imkan tanınmaktadır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, iki üyeyi Sayıştay başkan ve üyeleri arasından Sayıştay Genel Kurulunca, her boş üyelik için gösterecekleri üçer aday içinden, bir üyeyi de serbest avukatlar arasından, baro başkanlarının göstereceği üç aday içinden seçecektir. Türkiye Büyük Millet Meclisinin yapacağı seçimlerde, uzlaşmayla seçim yapılması amacıyla, öncelikle nitelikli oy çokluğu aranacaktır. Nitelikli çoğunluğun sağlanamaması halinde, üye tamsayısının salt çoğunluğunun aranması, salt çoğunluğun sağlanamaması halinde ise ikinci oylamada en fazla oy alan iki adayın katılımı ile yapılacak üçüncü oylamada en fazla oy alan adayın Mahkeme üyesi seçilmesi ilkesi benimsenmiştir.

Cumhurbaşkanı, mevcut düzenlemeye göre onbir asıl ve dört yedek olmak üzere onbeş üyenin hepsini seçerken, getirilen yeni düzenlemede, bu sayı ondörde indirilmektedir. Cumhurbaşkanı, Mahkeme üyelerinden dördünü, üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hakim ve savcılar ile Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından doğrudan seçecektir. Diğer üyeleri ise, Cumhurbaşkanı, mevcut düzenlemede olduğu gibi, Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve Yükseköğretim Kurulu tarafından her boş üyelik için gösterilecek üçer aday içinden seçecektir.

Anayasanın 104 üncü maddesinin ikinci fıkrasının (c) bendinde, Cumhurbaşkanının yargı ile ilgili yapacağı görev ve kullanacağı yetkiler sayılırken, Anayasa Mahkemesi üyelerini seçmek görev ve yetkisine de yer verilmiştir. Bununla birlikte, 146 ncı maddede yapılan değişiklikle, Anayasa Mahkemesi üyelerinin tamamının değil, bir kısmının Cumhurbaşkanınca seçilmesi öngörülmektedir. 104 üncü maddenin ikinci fıkrasının girişinde, Cumhurbaşkanının yapacağı görev ve kullanacağı yetkilerde, Anayasanın ilgili maddelerinde gösterilen şartlara uyacağı hükmünün yer aldığı dikkate alındığında, Cumhurbaşkanının Anayasa Mahkemesine üye seçerken, 146 ncı maddede öngörülen şartlara uyacağı hususunda herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır. Buna göre, Cumhurbaşkanı, Anayasa Mahkemesine, 146 ncı maddede, kendisi için öngörülen sayıda üye seçecektir. 146 ncı maddede yapılan bu değişikliğin sonucunda, 104 üncü madde ile çelişen değil, birbirini tamamlayan bir düzenleme ortaya çıkmaktadır. Bu itibarla, Anayasanın 104 üncü maddesinde değişiklik yapılmasına gerek görülmemiştir.

Mahkeme üyelerinin aday gösterilmesinde, çoğulcu demokratik yöntemlerle, her boş üyelik için üçer adayın belirlenmesi usulü benimsenmiştir. Aday gösterme seçimlerinde ise, her seçmenin ancak bir aday için oy kullanması öngörülmüştür. Bu düzenlemeyle, seçimlerin tek seferde sonuçlandırılması ve çalışma performansının düşmesinin önlenmesi amaçlanmaktadır. Bir diğer amaç ise, seçmen iradesinin "temsilde adalet" ilkesine uygun olarak sonuçlara yansımasının sağlanmasıdır.

Mahkeme üyeliğine, yükseköğretim kurumları öğretim üyelerinden seçileceklerin profesör veya doçent unvanını kazanmış, avukatlardan seçileceklerin en az yirmi yıl fiilen avukatlık yapmış, üst kademe yöneticilerinden seçileceklerin yükseköğrenim görmüş ve en az yirmi yıl kamu hizmetinde fiilen çalışmış, birinci sınıf hâkim ve savcılardan seçileceklerin adaylık dahil en az yirmi yıl çalışmış olmaları ve sayılan bu kişilerin kırkbeş yaşını doldurmuş bulunmaları gerekir.

İki bölüm hâlinde çalışması öngörüldüğünden, Mahkemenin, kendi üyeleri arasından, gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğuyla, iki başkanvekili seçmesi öngörülmektedir. Bu görevlere seçilenlerin dört yıllık görev sürelerinin bitimini müteakip yeniden seçilebilmeleri imkanı da bulunmaktadır.

Anayasa Komisyonu Raporu

Teklifin çerçeve 17 nci Maddesi Anayasanın Anayasa Mahkemesinin kuruluşunu düzenleyen 146 ncı maddesinde değişiklik öngörmektedir. Bu madde üzerindeki görüşmelerde üyelerimiz şu görüşleri dile getirmişlerdir.

• Düzenleme ile Anayasa Mahkemesine üye seçimi Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanına bırakılmaktadır. Yedek üyelik kaldırılmaktadır. Bu olumlu bir düzenlemedir. Türkiye Büyük Millet Meclisinin Anayasaya üye seçmesi pek çok anayasa taslağında yer almaktadır. Avrupanın çoğu ülkesinde de parlamentoların yüksek mahkemeye üye seçtiklerini görmekteyiz.

• Anayasa Mahkemesine askerî yargıdan üye gönderilmesi uygun değildir. Teklifte iktidarın ağırlığında bir mahkeme oluşumu amaçlanmaktadır. Bu mahkemenin tarafsız bir şekilde kanunların Anayasaya aykırılığını incelemesi düşünülemez. Çoğunluğu hukukçu olmayan bu yapılanmada Yüce Divan görevinin gerektiği gibi yerine getirilmesi mümkün olmayacaktır. Yüce Divanda uygulanacak ceza yargılaması açısından hukukçu üyelerden oluşmanın önemi artmaktadır. Hukukçu olmayan üyeler mahkemeyi danışma kuruluna dönüştürecektir. Bireysel başvuru ve kamu denetçiliği ile Yargıtay ve Danıştay işlevsiz hale getirilmektedir. Hukuk devleti mekanizması tüm alt ayaklarıyla oluşturulduğunda bu kurumlar yargının yükünü azaltmak anlamında çok önemlidir. Ancak alt yapı oluşturmadan, bütünlük içinde düzenlemeden ancak Yargıtay ve Danıştayın işlevini sona erdirir. Ayrıca bu düzenleme mahkemenin yükünü daha da artıracaktır. Danıştay ve Yargıtaydan üye seçilecekse bu mahkemeler aday göstermekle kalmamalı nihai olarak seçmeleri sağlanmalıdır.

• Yandaş yargı iddiaları yargı organlarımızı yaralamaktadır. Hâkim ve savcılarımızın özel kanunlarına göre göreve başladıkları; tarafsızlıkları ve bağımsızlıklarının Anayasa ile güvence altına alındığı unutulmamalıdır.

• Gerektiğinde Cumhurbaşkanını yargılayacak üyeleri, Cumhurbaşkanının seçmesi bir çelişkidir. Demokratik ülkelerdeki gibi yüksek yargı organları kendi içlerinden mahkemeye gidecek üyelerini seçmelidir. Birikimli oy sisteminin hiçbir yerde örneği yoktur. Baro Başkanları Kurulu adında Avukatlar Kanununda olmayan bir kurul oluşturulması yanlıştır. Üye sayısı çok farklı barolar aynı kefeye konmaktadır. Hukukçu olmayan üyelerin mahkemede çoğunluk olmasının yolu açılması doğru olmayacaktır. Mahkemede hukukçu olmayan üye çok sınırlı olmalıdır. Bunun önünün açılması halinde yargı ve yargıcın bürokratlaşması kurumsal hale gelecektir. Anayasaya aykırılığı açık olan bir yasa yapma sürece hız kazanacaktır. Yargı birliği gerçekleştirilmediği sürece askerî yargının yüksek mahkemeye üye seçmesi doğal karşılanmalıdır.

• Anayasa Mahkemesinin denetimini özümsememek demokrasi ile bağdaşmamaktadır. Parlamenter sistemde Cumhurbaşkanı halk tarafından seçilmediği için yetkisiz ve sorumsuzdur. Ancak 1982 Anayasası Cumhurbaşkanına sistemle bağdaşmayan pek çok yetki tanınmıştır. Bu yetkilerin fazlalığı pek çok platformda dile getirilmiştir. Buna rağmen Cumhurbaşkanına yeni yetkilerin tanınması genetiği değiştirilmiş parlamenter sistemi getirmektedir. Teklifle 12 Eylül Anayasasının güçlendirdiği yürütme daha da güçlendirilmektedir. Cumhurbaşkanı icranın ve yargının başı yapılmaktadır. Cumhurbaşkanının yetkileri artık kontrol edilemez hale getirilmektedir. Yasama ve yürütme yaptıklarının yargı tarafından denetlenmesinden rahatsızdır. Adım adım başkanlık sistemine gidilmektedir.

• Bu değişiklikle iktidar yargılanmaktan kaçınmayı amaçlamaktadır. Yargıtay Ceza Genel Kuruluna yüce divan yetkisinin verilmemesi bunu desteklemektedir. Devleti dönüştürme niyetinin en önemli aşaması Anayasa Mahkemesinin yapılandırılmasıdır. Yasaların şeklini mahkeme belirler iptal yetkisi vardır. Cumhurbaşkanını halkın seçmesinin ardından Anayasa değişikliği bir planın aşamalı olarak uygulanmasıdır. Teklifte Cumhurbaşkanının yetkilerini düzenleyen tek hüküm yoktur. Olay diktatöryal rejime geçiştir. 104 üncü Maddenin hükmüne göre Cumhurbaşkanı ayrıca kanunlarda verilen diğer yetkileri kullanır, görevleri yapar. Bu yetkilerle Türkiye tek adam rejimine gitmektedir.

• Demokratik sistemlerin kendisini koruması doğaldır ve hukuk yoluyla korumalıdır. Yapılan düzenleme temel hak ve özgürlükleri güçlendirmek yerine otoriteyi güçlendirmektedir. Organize şekilde kamu gücünün kötüye kullanılması başlatılmaktadır. Yargı siyasallaşmıştır, ideolojik bir tabanı vardır diyerek yargıyı doğrudan siyasal iktidarın şekillendirmesine yönelik yasal çalışmanın Anayasal tabanı oluşturulmaktadır. İktidarın Anayasa Mahkemesinin temel işlevini kabul edemediği, ayak bağı olarak gördüğü açıktır.

• Anayasa Mahkemesinin oluşumu 2003 yılında Yüksek Mahkemece hazırlanan teklife çok benzer şekilde yazılmıştır. Genel Kurul ve iki ayrı daire halinde örgütlenmesi, 17 üyeden oluşturulması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin dört üye seçmesi, Teklifle benzerlik göstermektedir.

• Demokrasinin özü kuvvetler ayrılığıdır. Yürütme güçlenir, yargı kuşatılırken demokrasiden söz edilemez. Siyaseti referans almayan hukuk sistemi oluşturulmalıdır. Teklifin hazırlanmasında izlenen yol ve yöntem demokratik değildir.

• Muhalefet gerilim, halkın gündemi, çoğunluk diktası bahanelerine sığınmak yerine önerilerini söylemelidir. Siyasî partilerin hesap vermesi seçimlerle olur. Halka rağmen yapılacak şeyin adı demokrasi olamaz. Yargıtayda seçimler çok uzuyor, dosya bakamaz hale geliyorlar. Salt çoğunluğu ne derse o oluyor, geriye kalanın oyuna hiçbir değer verilmiyor. Yargıtay ve Danıştay üyelerinin seçim usulü demokratik olacak şekilde değiştirilmelidir.

• Gücü sınırlamak, dengelemek için Anayasa Mahkemeleri vardır. Herkes için güvenilen, inanılan, saygı duyulan kurum olmasını istiyoruz. Meşruluk debisi azalmış Anayasanın getirdiği Mahkemenin sorgulanması doğaldır. Yasama organına özenen kararları olduğu unutulmamalıdır.

• Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan yetkisi içine kuvvet komutanlarının alınmasının nedeni anlaşılamamaktadır. Diyanet İşleri Başkanının Milletvekillerinin ya da pek çok başka makamın bu kapsamda değerlendirilmemiş olması tartışılmalıdır.

• Yargının üçlü sacayağında avukatlar konusundaki cimrilik anlaşılır gibi değildir. Yüksek yargıda hâkim – savcı – avukat temsilinde denge sağlanmalıdır.

• Yargıyı kendisine göre şekillendiren iktidar, ardından dokunulmazlıkları düzenleyecek, hatta muhaliflerinin dokunulmazlığını kaldırarak yargılanmalarını sağlamak isteyecektir. Mahkemenin üye sayısı artarken Danıştay ve Yargıtaydan gelen üye sayısının azalması bunu göstermektedir.

• Avrupa'da Anayasa Mahkemesine parlamentonun üye seçiminde nitelikli çoğunluk aranmakta, Meclis uzlaşmaya zorlanmaktadır. Teklif değerlendirilirken Avrupa örneklerinde bu konuya dikkat çekilmelidir.

Adalet Bakanı Sadullah Ergin Anayasa Mahkemesi üyelerini pek çok ülkede yasama ve yürütmenin seçtiğini, bireysel başvuru hakkına yer verildiğini belirtmiştir. Türkiye AHİM'ye en çok şikayet edilen ülke konumundadır. Bireysel başvuru hakkının tanınması AHİM'ye gidişi azaltacak, önemli miktarda tazminat ödemekten kurtulunmasını sağlayacaktır. Parlamentonun Yüksek Mahkemeye seçeceği üye sayısının artması durumunda nisapta değişiklik öngörülmesi mümkün olacaktır.

Mahkemeye üye seçiminde kaynak, hâkimin kişiliği, eğitimi çok önemlidir. İnsan kalitesi yükseltilmelidir.

Maddenin metinden çıkarılması için verilen önerge Komisyonumuzca kabul edilmemiştir.

Madde üzerinde verilen bir önergenin kabulü ile Yükseköğretim Kurulu tarafından gösterilen adaylar arasından seçilecek üyelerden en az ikisinin hukukçu olması öngörülmüş, üye olarak atanacak Anayasa Mahkemesi Raportörleri için en az beş yıllık süre getirilmiş, ayrıca Anayasa Mahkemesi üyeliği ile ilgili olarak Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, AYİM ve Sayıştay Genel Kurullarınca yapılacak aday gösterme seçimlerinde uygulanacak temel prensiplerin, Yükseköğretim Kurulu tarafından da uygulanması esası getirilmiştir. 17 nci Madde benimsenen önerge doğrultusunda Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 17- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 146 ncı maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"MADDE 146- Anayasa Mahkemesi onyedi üyeden kurulur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi; iki üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun kendi başkan ve üyeleri arasından, her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden, bir üyeyi ise baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday içinden yapacağı gizli oylamayla seçer. Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak bu seçimde, her boş üyelik için ilk oylamada üye tam sayısının üçte iki ve ikinci oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu aranır. İkinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur.

Cumhurbaşkanı; üç üyeyi Yargıtay, iki üyeyi Danıştay, bir üyeyi Askerî Yargıtay, bir üyeyi Askerî Yüksek İdare Mahkemesi genel kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; en az ikisi hukukçu olmak üzere üç üyeyi Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden; dört üyeyi üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hâkim ve savcılar ile en az beş yıl raportörlük yapmış Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından seçer.

Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Sayıştay genel kurulları ile Yükseköğretim Kurulundan Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday göstermek için yapılacak seçimlerde, her boş üyelik için, bir üye ancak bir aday için oy kullanabilir; en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır. Baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday için yapılacak seçimde de her bir baro başkanı ancak bir aday için oy kullanabilir ve en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.

Anayasa Mahkemesine üye seçilebilmek için, kırkbeş yaşın doldurulmuş olması kaydıyla; yükseköğretim kurumları öğretim üyelerinin profesör veya

doçent unvanını kazanmış, avukatların en az yirmi yıl fiilen avukatlık yapmış, üst kademe yöneticilerinin yükseköğrenim görmüş ve en az yirmi yıl kamu hizmetinde fiilen çalışmış, birinci sınıf hâkim ve savcıların adaylık dahil en az yirmi yıl çalışmış olması şarttır.

Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir Başkan ve iki başkanvekili seçilir. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Anayasa Mahkemesi üyeleri aslî görevleri dışında resmi veya özel hiçbir görev alamazlar."

Genel Kurul Görüşmeleri

Teklifin ikinci görüşmeleri sırasında 8. maddesinin oylama sonucunda yeterli kabul sayısına ulaşılamayarak reddedilmesi üzerine (23. Dönem, 69. Cilt, 100. Birleşim, Sayfa 51) bu madde, 16. madde olarak kabul edilmiştir.

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

7/7/2010 Tarihli ve E.2010/49, K.2010/87 Sayılı Kararın İlgili Bölümü

H- 5982 Sayılı Kanun'un 16. Maddesi Yönünden İnceleme…

2- Anayasanın Değiştirilen 146. Maddesinin Dördüncü Fıkrasının Birinci Tümcesinde Yer Alan '' bir üye ancak bir aday için oy kullanabilir; '' ve İkinci Tümcesinde Yer Alan '' de her bir baro başkanı ancak bir aday için oy kullanabilir ve '' İbareleri Yönünden

5982 sayılı Yasa ile değiştirilen Anayasa'nın 146. maddesinin dördüncü fıkrasında Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, Sayıştay, Yüksek Öğretim Kurulu ve Baro Başkanları tarafından Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday seçiminde her üyenin ya da her Baro Başkanının yalnızca bir aday adayına oy vermesinin öngörülmesi, üç adayın belirleneceği seçimlerde her üyeye yalnızca bir aday adayına oy verme hakkı tanınması suretiyle diğer iki adayın seçiminde oy kullanılamaması sonucunu doğurmaktadır. Böyle bir düzenleme seçilecek diğer adaylar açısından seçmenlerin oy kullanma hakkını ortadan kaldırmaktadır.

Buna göre, bazı adaylar açısından seçmenlere oy kullanma hakkı tanınmayarak sonuçları seçmen iradesini yansıtmaktan uzak olan bir seçim usulünün demokratik olmadığında kuşku yoktur. Seçmen iradesinin gerçek anlamda oya yansımasını sınırlayan böylece oy kullananların iradesini olumsuz yönde etkileyen bu düzenlemenin hukuk devletinin temel öğesi olan bağımsız ve tarafsız bir yargının oluşmasını da engelleyeceği açıktır.

Bu nedenle 5982 sayılı Yasa ile değiştirilen Anayasa'nın 146. maddesinin dördüncü fıkrasının birinci tümcesinde yer alan '' bir üye ancak bir aday için oy kullanabilir; '' ibaresi ile ikinci tümcesinde yer alan '' de her bir baro başkanı ancak bir aday için oy kullanabilir ve '' ibaresi demokratik hukuk devleti ilkesini etkisiz hale getireceğinden iptali gerekir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik

II. Yüksek mahkemeler

A. Anayasa Mahkemesi

1. Kuruluşu

MADDE 146- Anayasa Mahkemesi onbeş üyeden kurulur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi; iki üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun kendi başkan ve üyeleri arasından, her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden, bir üyeyi ise baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday içinden yapacağı gizli oylamayla seçer. Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak bu seçimde, her boş üyelik için ilk oylamada üye tam sayısının üçte iki ve ikinci oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu aranır. İkinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur.

Cumhurbaşkanı; üç üyeyi Yargıtay, iki üyeyi Danıştay (…) genel kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; en az ikisi hukukçu olmak üzere üç üyeyi Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden; dört üyeyi üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hâkim ve savcılar ile en az beş yıl raportörlük yapmış Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından seçer.

Yargıtay, Danıştay (…) ve Sayıştay genel kurulları ile Yükseköğretim Kurulundan Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday göstermek için yapılacak seçimlerde, her boş üyelik için, en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır. Baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday için yapılacak seçimde en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.

Anayasa Mahkemesine üye seçilebilmek için, kırkbeş yaşın doldurulmuş olması kaydıyla; yükseköğretim kurumları öğretim üyelerinin profesör veya doçent unvanını kazanmış, avukatların en az yirmi yıl fiilen avukatlık yapmış, üst kademe yöneticilerinin yükseköğrenim görmüş ve en az yirmi yıl kamu hizmetinde fiilen çalışmış, birinci sınıf hâkim ve savcıların adaylık dahil en az yirmi yıl çalışmış olması şarttır.

Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir Başkan ve iki başkanvekili seçilir. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Anayasa Mahkemesi üyeleri aslî görevleri dışında resmi veya özel hiçbir görev alamazlar.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19 - 2709 sayılı Kanunun;… D) 146 ncı maddesinin birinci fıkrasında yer alan "onyedi" ibaresi "onbeş" şeklinde değiştirilmiş, üçüncü fıkrasında yer alan ", bir üyeyi Askerî Yargıtay, bir üyeyi Askerî Yüksek İdare Mahkemesi" ibaresi ile dördüncü fıkrasında yer alan ", Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi" ibareleri metinden çıkarılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak … değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16 - 2709 sayılı Kanunun;… D) 146 ncı maddesinin birinci fıkrasında yer alan "onyedi" ibaresi "onbeş" şeklinde değiştirilmiş, üçüncü fıkrasında yer alan ", bir üyeyi Askerî Yargıtay, bir üyeyi Askerî Yüksek İdare Mahkemesi" ibaresi ile dördüncü fıkrasında yer alan ", Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi" ibareleri madde metninden çıkarılmıştır.

SON HÂLİ

2. Üyelerin görev süresi ve üyeliğin sona ermesi

MADDE 147. — (Değişik: 7/5/2010-5982/17 md.) Anayasa Mahkemesi üyeleri oniki yıl için seçilirler. Bir kimse iki defa Anayasa Mahkemesi üyesi seçilemez. Anayasa Mahkemesi üyeleri altmışbeş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar. Zorunlu emeklilik yaşından önce görev süresi dolan üyelerin başka bir görevde çalışmaları ve özlük işleri kanunla düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi üyeliği, bir üyenin hâkimlik mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi halinde kendiliğinden; görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılması halinde de, Anayasa Mahkemesi üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararı ile sona erer.

Maddenin İlk Hâli
2. Üyeliğin sona ermesi **MADDE 147. —** Anayasa Mahkemesi üyeleri altmışbeş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar. Anayasa Mahkemesi üyeliği, bir üyenin hâkimlik mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi halinde kendiliğinden; görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılması halinde de, Anayasa Mahkemesi üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararı ile sona erer.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
3. Üyeliğin sona ermesi **MADDE 156. —** Anayasa Mahkemesi üyeleri altmışbeş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar. Anayasa Mahkemesi üyeliği, bir üyenin hâkimlik mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi halinde kendiliğinden; görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılması halinde de, Anayasa Mahkemesi üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararı ile sona erer.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 156 *Anayasa Mahkemesi üyeliğinin sona ermesi* Üyeliğin sona ermesine ilişkin bulunan bu madde 1961 Anayasasından alınmış, değişiklik yapılmamıştır.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
2. Üyeliğin sona ermesi **MADDE 147. —** Anayasa Mahkemesi üyeleri altmışbeş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar. Anayasa Mahkemesi üyeliği, bir üyenin hâkimlik mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi halinde kendiliğinden; görevini, sağlık bakımından yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılması halinde de, Anayasa Mahkemesi üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararı ile sona erer.

7/5/2010 Tarihli ve 5982 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
2. Üyelerin görev süresi ve üyeliğin sona ermesi **MADDE 147. —** Anayasa Mahkemesi üyeleri oniki yıl için seçilirler. Bir kimse iki defa Anayasa Mahkemesi üyesi seçilemez. Anayasa Mahkemesi üyeleri altmışbeş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar. Zorunlu emeklilik yaşından önce görev süresi dolan üyelerin başka bir görevde çalışmaları ve özlük işleri kanunla düzenlenir. Anayasa Mahkemesi üyeliği, bir üyenin hâkimlik mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi halinde kendiliğinden; görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılması halinde de, Anayasa Mahkemesi üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararı ile sona erer.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 18 - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 147 nci maddesinin kenar başlığı "2. Üyelerin görev süresi ve üyeliğin sona ermesi" şeklinde, birinci fıkrası ise aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Anayasa Mahkemesi üyeleri oniki yıl için seçilirler. Bir kimse iki defa Anayasa Mahkemesi üyesi seçilemez. Anayasa Mahkemesi üyeleri altmışbeş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar. Zorunlu emeklilik yaşından önce görev süresi dolan üyelerin başka bir görevde çalışmaları ve özlük işleri kanunla düzenlenir."
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 18- Anayasa Mahkemesi üyeliğinin süresi oniki yıl olarak düzenlenmektedir. Bu değişiklikle, Mahkemedeki üye profilinin, yeni toplumsal koşullara ve yeni anlayışlara göre makul bir süre içinde kendini yenilemesine olanak tanınmaktadır. Oniki yıllık sürenin, bir taraftan üyelerin yeterince tecrübe kazanması ve bu tecrübelerini Mahkeme çalışmalarına yansıtması açısından yeterli, diğer taraftan da toplumsal değişimin Mahkeme profiline yansımasına olanak sağlamak için de makul bir süre olduğu değerlendirilmektedir. Mukayeseli hukukta da mahkeme üyeliğinin süreli olduğu görülmektedir. Örnek vermek gerekirse, bu süre; Almanya'da 12, Fransa, İtalya, İspanya, Bulgaristan, Macaristan, Portekiz, Polonya, Romanya ve Slovenya'da ise 9 yıldır. Özellikle Anayasada, bir davaya bakmakta olan mahkemenin, uygulanacak bir kanun veya kanun hükmünde kararname hükümlerinin Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurması üzerine, Anayasa

Mahkemesinin işin esasına girerek verdiği ret kararlarına konu kanun ya da kanun hükmünde kararnamelere karşı, ancak on yıl geçtikten sonra yeniden başvuru imkanının getirildiği de dikkate alındığında, üyelik süresinin oniki yıl ile sınırlandırılmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Bu düzenlemeler karşısında, zorunlu emeklilik yaşı öncesinde görev süresi dolan üyelerin atandığı kaynağın özellikleri de dikkate alınarak başka görevlere atanabilmeleri, maaş ve özlük işleri ile emekliliklerine ilişkin konuların, kanunla düzenlenmesi esası benimsenmektedir.

Anayasa Komisyonu Raporu

Teklifin çerçeve 18 inci Maddesi Anayasanın 147 nci maddesinde değişiklik öngörmektedir. Bu düzenleme ile Anayasa Mahkemesi Üyelerinin görev süresi oniki yılla sınırlanmaktadır. Yaş sınırı ise 65'tir. Dünya uygulamasında üyelikle ilgili çeşitli süreler söz konusudur. Amaç, Mahkemede kan değişimine imkân vermektir. Mevcut üyelerin konumu geçici maddelerle koruma altına alınmaktadır. Bazı üyelerimiz oniki yıl için seçilen üyelerden süresi bitenlerin akıbetinin ne olacağı, yüksek yargıdan, kamudan gelen üyeler için ne tür bir düzenleme yapıldığının metinden anlaşılmadığını ifade etmişlerdir. Anayasa Mahkemesinin tecrübe kazanılacak, eğitim yapılacak bir yer olmadığına dikkat çekmişlerdir. Eleştirilere cevaben bu Madde düzenlemesinde görev alanı soyut ve somut norm denetimi yapmak olan Mahkemenin dinamik olması gerektiği, burada "değiştirerek değişim" ilkesinin geçerli olduğu, her mahkemenin okul karakteri taşıdığı ifade edilmiştir. Maddenin metinden çıkarılmasına yönelik önerge Komisyonumuzca kabul edilmemiştir. Madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 18- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 147 nci maddesinin kenar başlığı "2. Üyelerin görev süresi ve üyeliğin sona ermesi" şeklinde, birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"Anayasa Mahkemesi üyeleri oniki yıl için seçilirler. Bir kimse iki defa Anayasa Mahkemesi üyesi seçilemez. Anayasa Mahkemesi üyeleri altmışbeş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar. Zorunlu emeklilik yaşından önce görev süresi dolan üyelerin başka bir görevde çalışmaları ve özlük işleri kanunla düzenlenir."

Genel Kurul Görüşmeleri

Teklifin ikinci görüşmeleri sırasında 8. maddesinin oylama sonucunda yeterli kabul sayısına ulaşılamayarak reddedilmesi üzerine (23. Dönem, 69. Cilt, 100. Birleşim, Sayfa 51) bu madde, 17. madde olarak kabul edilmiştir.

3. Görev ve yetkileri

MADDE 148. — (Değişik: 7/5/2010-5982/18. md.; Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Anayasa Mahkemesi, kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler ve bireysel başvuruları karara bağlar. Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil bakımından inceler ve denetler. Ancak, olağanüstü hallerde ve savaş hallerinde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılamaz.

Kanunların şekil bakımından denetlenmesi, son oylamanın, öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı; Anayasa değişikliklerinde ise, teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı hususları ile sınırlıdır. Şekil bakımından denetleme, Cumhurbaşkanınca veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin beşte biri tarafından istenebilir. Kanunun yayımlandığı tarihten itibaren on gün geçtikten sonra, şekil bozukluğuna dayalı iptal davası açılamaz; def'i yoluyla da ileri sürülemez.

(Ek: 7/5/2010-5982/18. md.) Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır.

(Ek: 7/5/2010-5982/18. md.) Bireysel başvuruda, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz.

(Ek: 7/5/2010-5982/18. md.) Bireysel başvuruya ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

(Değişik: 7/5/2010-5982/18. md.; Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Anayasa Mahkemesi Cumhurbaşkanını, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını, Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanları, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcıvekilini, Hâkimler

ve Savcılar Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar.

(Ek: 7/5/2010-5982/18. md.; Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları da görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divanda yargılanırlar.

Yüce Divanda, savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı veya Cumhuriyet Başsavcıvekili yapar.

(Değişik: 7/5/2010-5982/18. md.) Yüce Divan kararlarına karşı yeniden inceleme başvurusu yapılabilir. Genel Kurulun yeniden inceleme sonucunda verdiği kararlar kesindir.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa ile verilen diğer görevleri de yerine getirir.

Maddenin İlk Hâli
3. Görev ve yetkileri **MADDE 148. —** Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler. Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil bakımından inceler ve denetler. Ancak, olağanüstü hallerde, sıkıyönetim ve savaş hallerinde çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılamaz. Kanunların şekil bakımından denetlenmesi, son oylamanın, öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı; Anayasa değişikliklerinde ise, teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı hususları ile sınırlıdır. Şekil bakımından denetleme, Cumhurbaşkanınca veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin beşte biri tarafından istenebilir. Kanunun yayımlandığı tarihten itibaren on gün geçtikten sonra, şekil bozukluğuna dayalı iptal davası açılamaz; def'i yoluyla da ileri sürülemez. Anayasa Mahkemesi Cumhurbaşkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcıvekilini, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar. Yüce Divanda, savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı veya Cumhuriyet Başsavcıvekili yapar. Yüce Divan kararları kesindir. Anayasa Mahkemesi, Anayasa ile verilen diğer görevleri de yerine getirir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
4. Görev ve yetkileri **MADDE 157. —** Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler. Anayasa değişikliklerini ise, sadece şekil bakımından inceler ve denetler. Ancak, olağanüstü hallerde, sıkıyönetim ve savaş hallerinde çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılamaz.

Kanunların şekil bakımından denetlenmesi, genel olarak son oylamanın öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığına; Anayasa değişikliklerinde ise, yüzdoksanbirinci maddedeki teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı hususlarına inhisar eder. Şekil bakımından denetleme, kanunun yayımlanma süresi içinde Cumhurbaşkanınca veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin beşte biri tarafından talep edilebilir. Kanunun yayımlama süresi geçtikten sonra, şekil bozukluğuna dayalı iptal davası açılamaz; defi yolu ile de ileri sürülemez.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa ile verilen diğer görevleri de yerine getirir.

3. Yüce Divan

MADDE 166. — Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu Üyeleri, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyeleri, Cumhuriyet Başsavcısı, Cumhuriyet Başsavcı Vekili, Askerî Yargıtay Başsavcısı, Danıştay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Başkanunsözcüleri, görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divanda yargılanır.

Yüce Divan, Yargıtay Birinci Başkanının başkanlığında, Yargıtayın ceza işlerini görmekte olan Birinci Başkanvekili ile Yargıtayın Ceza Daireleri Başkanlarından oluşur.

Kanunî mazeretleri sebebiyle Yüce Divana katılamayan Başkana Başkanvekili, Daire Başkanlarına da o dairelerin en kıdemli üyeleri vekâlet ederler.

Yüce Divanda, savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı veya Vekili yapar.

Yüce Divan kararları kesindir. Ancak, gerekçeli kararın tebliğinden itibaren onbeş gün içinde re'sen veya hükümlünün ya da vekilinin başvurusu üzerine Cumhuriyet Başsavcısı bir defaya mahsus olmak üzere, Yüce Divandan karar düzeltilmesi isteğinde bulunabilir.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 157

Anayasa Mahkemesinin görev ve yetkileri

Kanun Hükmündeki Kararname, uygulamada kanunun yarattığı sonucu meydana getirdiğinden kanun gibi yargı denetimine tabi tutulmuştur.

1961 Anayasasından farklı olarak getirilen yeni kural, şekil noksanlığına dayalı iptal davasının, kanunun yayımından önce incelenip tamamlanmasıdır. Yani ön denetime tabi tutulmasıdır.

Şekil bozuklukları genellikle kanunun yapımı sırasında meydana gelen ve görülmesi, bilinmesi kolay olan bozukluklardır. Bunların Anayasa Mahkemesince süratle ve incelenmesi ve karara bağlanması mümkündür.

Tatbikatta sık sık ileri sürülen iddialara göre bir siyasî parti, görüşülmekte olan bir kanunun çıkmasını istemiyorsa, yasama meclisinin hem toplanma ve hem karar yeter sayılarına etkili olacak hareketlerde bulunmakta ve çıkacak kanunun şeklen bozukluğuna sebebiyet verebilmektedir. Bu tür bozuklukların öndenetim yoluyla kısa zamanda incelenip sonuçlandırılmasında kamu yararı düşünülmüştür.

Getirilen ikinci bir yenilik, son oylamadan önce yapılan şekil bozukluklarının iptale neden olamayacağıdır. Son oylama genel kurul tarafından yapılır. Daha önce vücut bulan şekil bozukluklarını genel kurulun bildiği veya bilmesi gerektiği varsayılır. Çünkü onun kararı, yapılan bir incelemeye, tartışmaya ve açıklamaya dayanır. Genel Kurulun oylama yapıp kanunu kabul etmesi, şekil bozukluğunu, o kanunu kabul etmemek için yeterli neden saymadığı yolunda bir irade tecellisidir. En büyük organ Genel Kuruldur. Onun iradesi hilafına bir sonuç çıkarmak hukukun anaesaslarına aykırı düşer. Bu nedenle son oylamadan önceki şekil bozuklukları, iptal sebebi sayılmamıştır.

MADDE — 166[1]

Yüce Divan

Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu üyeleri Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askerî yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay Başkan ve Üyeleri, Cumhuriyet Başsavcısı, Cumhuriyet Bassavcıvekili, Askerî Yargıtay Başsavcısı, Danıştay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Başkanunsözcülerinin görevleriyle ilgili suçlarından dolayı yargılanmaları Yüce Divana aittir. Yüce Divan Eskidenberi hem ceza hukuku dalında ve hem idare hukuku bölümlerinde uzmanlaşmış hâkimlerden kurulmaktaydı. Yüce Divanda bakılması gereken dava konusu olayların işlenmesinden sonra Yüce Divan kurulması «Tabiî hâkim» ilkesine aykırı görüldüğünden önceden kurulmuş bir kuruluş haline getirilmesi gerekli görüldü. Burada bakılacak davaların konusunu teşkil edecek eylemlerin pek seyrek vukua geleceği mülahazası ile müstakil bir kuruluştan ziyade Yargıtayın Ceza Daireleri Başkanlarından teşkil olunması prensibi kabul edildi.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

3. Görev ve yetkileri

MADDE 148. — Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler. Anayasa değişikliklerini

1 *Danışma Meclisince hazırlanan metinde "Yüce Divan"a ilişkin 166. maddeye "Yargıtay'ın görev ve seçim usulleri" ve "Cumhuriyet Başsavcılığı" başlıklı 164 ve 165. maddelerden hemen sonra yer verilmiş olup Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunca Yüce Divan görevinin Anayasa Mahkemesi tarafından yerine getirilmesi ilke olarak benimsenmiş olduğundan çalışmamızda bu hususa Anayasa Mahkemesinin görevleri arasında yer verilmiştir.*

ise sadece şekil bakımından inceler ve denetler. Ancak, olağanüstü hallerde, sıkıyönetim ve savaş hallerinde çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılamaz.

Kanunların şekil bakımından denetlenmesi, son oylamanın, öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı; Anayasa değişikliklerinde ise, teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı hususları ile sınırlıdır. Şekil bakımından denetleme, Cumhurbaşkanınca veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin beşte biri tarafından istenebilir. Kanunun yayımlandığı tarihten itibaren on gün geçtikten sonra, şekil bozukluğuna dayalı iptal davası açılamaz; defi yoluyla da ileri sürülemez.

Anayasa Mahkemesi Cumhurbaşkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcıvekilini, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar.

Yüce Divanda, savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı veya Cumhuriyet Başsavcıvekili yapar.

Yüce Divan kararları kesindir.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa ile verilen diğer görevleri de yerine getirir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 148

Kanunların şekil bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla açılabilecek davalar için tanınan «…..kanunun yayımlanma süresi…..» ile kayıtlı sürenin, uygulamada, başlangıç ve hesaplanmasının değişik yorumlara neden olabileceği, sağlıklı inceleme ve dava açma hazırlıklarına yeterli olamayacağı gözönünde tutularak maddenin bu konuya ilişkin bölümü, «kanunun yayımladığı tarihten itibaren on gün geçtikten sonra şekil bozukluğuna dayalı iptal davası açılamaz; defi yoluyla da ileri sürülemez» şeklinde değiştirilmiştir.

Yüce Divan görevinin Anayasa Mahkemesi tarafından yerine getirilmesi ilke olarak benimsenmiş olduğundan, bu mahkemenin görevleri arasında bu hususa yer verilmiş ve Danışma Meclisince kabul edilen metnin 166 ncı maddesi tasarıdan çıkarılmıştır.

7/5/2010 Tarihli ve 5982 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik

3. Görev ve yetkileri

MADDE 148. — Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler ve bireysel başvuruları karara bağlar. Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil bakımından inceler ve denetler. Ancak, olağanüstü hallerde, sıkıyönetim ve savaş hallerinde çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılamaz.

Kanunların şekil bakımından denetlenmesi, son oylamanın, öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı; Anayasa değişikliklerinde ise, teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı hususları ile sınırlıdır. Şekil bakımından denetleme, Cumhurbaşkanınca veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin beşte biri tarafından istenebilir. Kanunun yayımlandığı tarihten itibaren on gün geçtikten sonra, şekil bozukluğuna dayalı iptal davası açılamaz; def'i yoluyla da ileri sürülemez.

Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır.

Bireysel başvuruda, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz.

Bireysel başvuruya ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi Cumhurbaşkanını, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcıvekilini, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar.

Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ile Jandarma Genel Komutanı da görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divanda yargılanırlar.

Yüce Divanda, savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı veya Cumhuriyet Başsavcıvekili yapar.

Yüce Divan kararlarına karşı yeniden inceleme başvurusu yapılabilir. Genel Kurulun yeniden inceleme sonucunda verdiği kararlar kesindir.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa ile verilen diğer görevleri de yerine getirir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 148 inci maddesinin birinci fıkrasının birinci cümlesinin sonuna "ve bireysel başvuruları karara bağlar" ibaresi, üçüncü fıkrasındaki "Cumhurbaşkanını," sözcüğünden sonra gelmek üzere "Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını," ibaresi eklenmiş, beşinci fıkrası "Yüce Divan kararlarına karşı yeniden inceleme başvurusu yapılabilir. Genel Kurulun yeniden inceleme sonucunda verdiği kararlar kesindir." şeklinde değiştirilmiş, maddeye ikinci fıkradan sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkralar ve üçüncü fıkradan sonra gelmek üzere "Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ile Jandarma Genel Komutanı da görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divanda yargılanırlar." şeklinde yeni bir fıkra eklenmiş ve devamındaki fıkralar buna göre teselsül ettirilmiştir. "Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır. Bireysel başvuruda, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz. Bireysel başvuruya ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir."
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 19- Maddede, Anayasa Mahkemesinin görev ve yetkilerinin arasına, bireysel başvuruların incelenmesi de dahil edilmektedir. Bireysel başvuru ya da anayasa şikâyeti, kamu gücü tarafından, temel hak ve özgürlükleri ihlâl edilen bireylerin başvurdukları olağanüstü bir kanun yolu olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde, temel hakların korunması amacıyla bireysel başvuru yolu, pek çok uygar ülkede anayasa yargısının ayrılmaz bir parçası kabul edilmektedir. Bireysel başvuru yolu, kapsamı ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte, başta Federal Almanya olmak üzere Avusturya, İspanya, İsviçre, Belçika, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovak Cumhuriyeti, Meksika, Brezilya, Arjantin gibi pek çok ülkede uygulanmaktadır. Doğu Avrupa ülkelerinin çoğunda da bireysel başvuru kurumu kabul edilmiş ve işletilmektedir. Anglo-Amerikan hukukunda teknik anlamda bireysel başvuru kurumu olmasa da, bireysel başvuruyla benzer işlevlere sahip kanun yolları bulunmaktadır. Türkiye'nin konumuna baktığımızda, bireysel başvuru müessesesinin kabul edilmediği, ancak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine bireysel başvuru hakkının ve bu Mahkemenin zorunlu yargılama yetkisinin tanındığı görülmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi yoluyla, iç hukukta halledilemeyen temel hak ihlâllerine ilişkin şikâyetlerin, ulusalüstü düzeyde ele alınması kabul edilmiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde her yıl Türkiye'ye karşı çok sayıda dava açılmakta ve Türkiye pek çok davada tazminata mahkum edilmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, iç hukuk yollarının tüketilmiş olup olmadığını araştırırken, ilgili ülkede bireysel başvuru kurumunun bulunup bulunmadığını da dikkate almakta ve bunu hak ihlâllerinin ortadan kaldırılmasında etkili bir hukuk yolu saymaktadır. Bu nedenle, bireysel başvuru müessesesinin getirilmesiyle, hak ihlâllerine maruz kaldığını iddia edenlerin önemli bir bölümünün bireysel başvuru aşamasında, başka bir ifadeyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine gitmeden önce, tatmin edilebilmesinin mümkün olabileceği ve böylece Türkiye aleyhine açılacak dava ve verilecek ihlâl kararlarında azalma olacağı değerlendirilmektedir. Bu itibarla, Türkiye'de de iyi işleyen bir bireysel başvuru sisteminin kurulması, haklar ve hukukun üstünlüğü temelindeki standartları yükseltecektir.

Diğer yandan, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 2004 (6) Sayılı Tavsiye Kararında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesindeki dava yükünün azaltılabilmesi için bireysel başvuru yönteminin iç hukukta tanınmasının gerekliliğine değinilmiş; aynı şekilde, Venedik Komisyonu da 2004 yılında kamuoyuna duyurulan bireysel başvuruya ilişkin Anayasa değişikliği önerisini olumlu bulduğunu ifade etmiştir.

Türkiye'de bireysel başvuru yolunun kabul edilmesi, bir yandan bireylerin sahip oldukları temel hak ve özgürlüklerin daha iyi korunmasını sağlayacak, öte yandan da kamu organlarını, Anayasaya ve kanunlara daha uygun davranma konusunda zorlayacaktır. Bu amaçlarla yapılan değişiklikle, bireysel hak ve özgürlüklerin korunması ve teminat altına alınması için, vatandaşlara bireysel başvuru hakkı tanınmakta ve Anayasa Mahkemesine de bu başvuruları inceleme ve karara bağlama görevi verilmektedir.

Buna göre herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurma hakkına sahiptir. Bireysel başvuruda bulunabilmek için, olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır. Şu kadar ki, bireysel başvuru kurumunun niteliği dikkate alındığında, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususların bu kapsamda incelenmeyeceği kuralı benimsenerek, diğer yüksek yargı organları ile Anayasa Mahkemesi arasındaki olası görev uyuşmazlıklarının ortaya çıkmasının önlenmesi amaçlanmaktadır. Bu müessesenin işleyişine ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenecektir. Yapılan yeni düzenlemeyle, bireysel başvuruları inceleme görevi verilmek suretiyle, Anayasa Mahkemesine, özgürlükleri koruma ve geliştirme misyonu da yüklenmektedir.

Öte yandan, Yüce Divan kararlarının yeniden incelenmesini talep etme imkanı getirilmek suretiyle bu yargılama yönteminde sağlanan güvenceler geliştirilmektedir. Ayrıca, Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan sıfatıyla yargılayacağı kişiler arasına Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ile Jandarma Genel Komutanı da eklenmektedir.

Anayasa Komisyonu Raporu

Teklifin çerçeve 19 uncu maddesi Anayasanın 148 inci maddesinde değişiklik öngörmektedir. Bu madde ile Yüce Divan kapsamına Meclis Başkanı ile Genelkurmay Başkanı ve kuvvet komutanları ilave edilmekte ve bireysel başvuru konusu düzenlenmektedir. Bu Madde üzerindeki görüşmelerde Mahkemenin ağırlıklı olarak hukukçu olmayan üyelerden oluşması sebebiyle bireysel başvurunun bir hüküm ifade etmeyeceği, şeklen var olacağı, göstermelik bir düzenleme olduğu bazı üyelerimizce söylenmiştir. Bireysel başvuru temyiz incelemesi şeklinde öngörülmemiştir. Bu hakkın tanınmasıyla Anayasa Mahkemesi bugüne kadar Devletçi anlayışla, Devleti ve sistemi koruyan şekilde algılanırken, artık özgürlükçü kararlar veren özgürlükleri güvenceye alan şekilde algılanacak ve prestiji artacaktır.

Ülkemizde makul sürede davaların sonuçlandırılmaması sebebiyle AHİM'ye gitme süresi bu düzenleme ile daha da uzayacaktır. Askerler ya da Meclis Başkanını Yüce Divana gönderme usulü düzenlenmemiştir.

Yüce Divanda ceza yargılaması yapılacağından ceza hukuku alanında uzman kişiler bu Kurulda yer almalıdır.

Yeni oluşturulacak kurumların eleştirilmesi normaldir. Bireysel başvuru toplumsal bir taleptir. Normal yargı yolu olarak görülmemelidir. İşlevi AHİM'ye başvuru sayısını azaltmak, sorunu milli hukuk içinde çözmektir. Anayasa Mahkemesi ile diğer yüksek mahkemeler arasında var olan tartışmayı derinleştirme ihtimali vardır ama olması gereken bir kurumdur. Zamanla gelişecek, doğal mecrasına girecektir.

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Cemil Çiçek bireysel başvuruyla birlikte Kamu Denetçiliği Kurumunun da bu Teklifle getirildiğini söylemiştir. Devletle sıkıntısı olanlardan bazıları bu yollarla çözüm arayacaklardır. Alternatif uyuşmazlık çözümleriyle ilgili çalışma sonuçlanırsa bazıları bu yolları deneyeceklerdir. Ara kademe olarak istinaf çözüm olabilecektir. AHİM'ye başvurulduğunda öncelikle ilgili idareye dostane çözüm yolu önerilmektedir. Bir kısım şikayetler böyle çözülecektir. Bu Devlete güven açısından önemlidir. Artık AHİM bunu teklif edeceğine, Anayasa Mahkemesi edecektir. AHİM hak ihlali olduğunda tazminatla telafi edilmesini öngörmüş ya da yargılamanın yeniden yapılması veya dosyanın yeniden açılması yönünde içtihat ortaya koymuştur. Paralel yasal düzenlemeler yapıldığında bireysel başvurudan azami istifade söz konusu olacaktır.

Maddenin metinden çıkarılması yönündeki önerge, Komisyonumuzca kabul edilmeyerek Teklifte yer aldığı şekliyle çerçeve 19 uncu Madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 19- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 148 inci maddesinin birinci fıkrasının birinci cümlesinin sonuna "ve bireysel başvuruları karara bağlar" ibaresi, üçüncü fıkrasındaki "Cumhurbaşkanını," sözcüğünden sonra gelmek üzere "Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını," ibaresi eklenmiş, beşinci fıkrası "Yüce Divan kararlarına karşı yeniden inceleme başvurusu yapılabilir. Genel Kurulun yeniden inceleme sonucunda verdiği kararlar kesindir." şeklinde değiştirilmiş, maddeye ikinci fıkradan sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkralar ve üçüncü fıkradan sonra gelmek üzere "Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ile Jandarma Genel Komutanı da görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divanda yargılanırlar." şeklinde yeni bir fıkra eklenmiştir.

"Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır.

Bireysel başvuruda, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz.

Bireysel başvuruya ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir."

Genel Kurul Görüşmeleri

Teklifin ikinci görüşmeleri sırasında 8. maddesinin oylama sonucunda yeterli kabul sayısına ulaşılamayarak reddedilmesi üzerine (23. Dönem, 69. Cilt, 100. Birleşim, Sayfa 51) bu madde, 18. madde olarak kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik

3. Görev ve yetkileri

MADDE 148. — Anayasa Mahkemesi, kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler ve bireysel başvuruları karara bağlar. Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil bakımından inceler ve denetler. Ancak, olağanüstü hallerde (…) ve savaş hallerinde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılamaz.

Kanunların şekil bakımından denetlenmesi, son oylamanın, öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı; Anayasa değişikliklerinde ise, teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı hususları ile sınırlıdır. Şekil bakımından denetleme, Cumhurbaşkanınca veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin beşte biri tarafından istenebilir. Kanunun yayımlandığı tarihten itibaren on gün geçtikten sonra, şekil bozukluğuna dayalı iptal davası açılamaz; def'i yoluyla da ileri sürülemez.

Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır.

Bireysel başvuruda, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz.

Bireysel başvuruya ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi Cumhurbaşkanını, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını, Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanları, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay (…) Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcıvekilini, Hâkimler ve Savcılar (…) Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar.

Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları (…) da görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divanda yargılanırlar.

Yüce Divanda, savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı veya Cumhuriyet Başsavcıvekili yapar.

Yüce Divan kararlarına karşı yeniden inceleme başvurusu yapılabilir. Genel Kurulun yeniden inceleme sonucunda verdiği kararlar kesindir.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa ile verilen diğer görevleri de yerine getirir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19 - 2709 sayılı Kanunun; A) …148 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan “, sıkıyönetim”, altıncı fıkrasında yer alan “, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi” ve “Yüksek”; … ibareleri madde metinlerinden çıkarılmıştır. B) …148 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan “kanun hükmünde kararnamelerin” ibareleri “Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin”, altıncı fıkrasında yer alan “Bakanlar Kurulu üyelerini” ibaresi “Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanları”; … şeklinde değiştirilmiştir.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi’nin; … - Çerçeve 19’uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16’ncı madde olarak … değişikliklerle birlikte, madde üzerinde verilen bir önergeyle maddenin; (A) fıkrası;… ç) Anayasanın 148’inci maddesinin yedinci fıkrasında yer alan “ile Jandarma Genel Komutanı” ibaresi madde metninden çıkarılması ve Jandarma Genel Komutanının göreviyle ilgili suçlar bakımından Yüce Divanda yargılanması usulünden vazgeçilmesi nedeniyle,… değiştirilerek kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16 - 2709 sayılı Kanunun; A) … 148 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan “, sıkıyönetim”, altıncı fıkrasında yer alan “, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi” ve “Yüksek”, yedinci fıkrasında yer alan “ile Jandarma Genel Komutanı”; … ibareleri madde metinlerinden çıkarılmıştır. B) …148 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan “kanun hükmünde kararnamelerin” ibareleri “Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin”, altıncı fıkrasında yer alan “Bakanlar Kurulu üyelerini” ibaresi “Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanları,”;… şeklinde değiştirilmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

4. Çalışma ve yargılama usulü

MADDE 149. — (Değişik: 23/7/1995-4121/14. md.; Değişik: 3/10/2001-4709/33. md.; Değişik: 7/5/2010-5982/19. md.)

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Anayasa Mahkemesi, iki bölüm ve Genel Kurul halinde çalışır. Bölümler, başkanvekili başkanlığında dört üyenin katılımıyla toplanır. Genel Kurul, Mahkeme Başkanının veya Başkanın belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az on üye ile toplanır. Bölümler ve Genel Kurul, kararlarını salt çoğunlukla alır. Bireysel başvuruların kabul edilebilirlik incelemesi için komisyonlar oluşturulabilir.

Siyasî partilere ilişkin dava ve başvurulara, iptal ve itiraz davaları ile Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamalara Genel Kurulca bakılır, bireysel başvurular ise bölümlerce karara bağlanır.

Anayasa değişikliğinde iptale, siyasî partilerin kapatılmasına ya da Devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğu şarttır.

Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları Anayasa Mahkemesince öncelikle incelenip karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, Genel Kurul ve bölümlerin yargılama usulleri, Başkan, başkanvekilleri ve üyelerin disiplin işleri kanunla; Mahkemenin çalışma esasları, bölüm ve komisyonların oluşumu ve işbölümü kendi yapacağı İçtüzükle düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler. Ancak, bireysel başvurularda duruşma yapılmasına karar verilebilir. Mahkeme ayrıca, gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları çağırabilir ve siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin davalarda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından sonra kapatılması istenen siyasî partinin genel başkanlığının veya tayin edeceği bir vekilin savunmasını dinler.

Maddenin İlk Hâli
4. Çalışma ve yargılama usulü **MADDE 149. —** Anayasa Mahkemesi, Başkan ve on üye ile toplanır, salt çoğunluk ile karar verir. Anayasa değişikliklerinde iptale karar verebilmesi için üçte iki oy çokluğu şarttır. Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları Anayasa Mahkemesince öncelikle incelenip karara bağlanır. Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ve yargılama usulleri kanunla; mahkemenin çalışma esasları ve üyeleri arasındaki işbölümü kendi yapacağı İçtüzükle düzenlenir. Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler. Ancak, gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları çağırabilir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
5. Çalışma ve yargılama usulü **MADDE 158. —** Anayasa Mahkemesi, Başkan ve Başkanvekili dahil, dokuz üye ile toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir. Ancak kanun, kanun hükmündeki kararname ve İçtüzüğün veya bunların belli hükümlerinin iptaline karar verilebilmesi için üçte iki oy çoğunluğu şarttır. Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları Anayasa Mahkemesince öncelikle incelenip karara bağlanır. Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir. Anayasa Mahkemesinin kurul halinde çalışma usulü, davaların Başkan ve Başkanvekili dışında üyeler arasında dengeli dağılımını ve her davaya bakacak üyelerin önceden bir sıraya uygun olarak belirlenmesini sağlayacak şekilde; İçtüzükte gösterilir. Şekil bozukluğuna dayalı iptal davasının Anayasa Mahkemesince reddine dair karar Cumhurbaşkanlığına sunulunca söz konusu kanun derhal yayımlanır. Anayasa Mahkemesi, siyasî partilerin kapatılması hakkındaki davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler; ancak, gerekli gördüğü hallerde, sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri çağırabilir. **10. Cumhurbaşkanının, iptal kararlarını yeniden incelettirmesi** **MADDE 163. —** Anayasa Mahkemesinin, kanun, kanun hükmünde kararname ve Türkiye Büyük Millet Meclisi içtüzüğü hükümlerinin iptaline ilişkin kararları Cumhurbaşkanlığına derhal sunulur.

Cumhurbaşkanı, iptal kararlarının yeniden incelenmesini, kararların kendisine sunulduğu tarihten itibaren onbeş gün içinde, Anayasa Mahkemesinden isteyebilir.

Bu durumda Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu, üye tamsayısıyla toplanır. Tamsayı ile toplanma, hukuken veya fiilen mümkün olmazsa mahkeme en az, üye tamsayısının beşte dördü ile toplanabilir ve en geç iki ay içinde kararını verir, iptal kararının kaldırılabilmesi için üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyu gerekir.

Bu karar kesindir ve Resmî Gazetede yayımlanır.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 158

Anayasa Mahkemesinin çalışma ve yargılama usulü

Yüksek mahkemelerde hükme katılan hâkim sayısı genellikle beştir. Bu beş hâkimli kurullar bakacakları işin çeşidi bakımından uzmanlık grupları halinde çalışmaktadırlar. Anayasa Mahkemesini uzmanlık gruplarına ayırmak mümkün olmadığı gibi kanunların Anayasaya uygunluk denetiminde daha güçlü bir güvence sağlamak için mahkemenin dokuz üyeyle toplanması gereği kabul edilmiştir.

Bundan başka, Anayasanın 163 üncü maddesiyle, Anayasa Mahkemesinin iptale ilişkin kararlarını Cumhurbaşkanının bir kez daha incelettirebilmesi kuralı getirilmiştir. Mahkeme onbeş üyeden oluşmaktadır. Mahkemenin dokuz üyeyle toplanması, vaki olacak itirazın, kural olarak onbeş, zorunlu hallerde de en az oniki üyeden oluşacak Genel Kurul halinde incelenmesi, getirilen kurala daha iyi anlam kazandırmaktadır.

Mahkemenin, kararlarını oy çokluğuyla vermesi genel bir kuraldır. Ancak iptal kararlarının salt çoğunluğun sonucu olarak bir oy farkıyla verilebilmesi kamu oyunda tepkilere yol açmış, Türkiye Büyük Millet Meclisinin yasal tasarrufunun mahkemede tek oy farkıyla iptal edilebilmesi doyurucu olamamıştır. Bu nedenle iptal kararları için nitelikli çoğunluk kabul edilmiştir.

Şekil bozukluğuna dayalı iptal davalarının öncelikle görüşülmesi, çıkarılan bir kanunun iptali için yeterli neden bulunmadığı hallerde, yürürlüğe girmesini fazla geciktirmemek gereğine dayanmaktadır. Bu tip davalar ancak Cumhurbaşkanı ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşde biri tarafından açılabilecektir. Dava dilekçesine tutanak dergisi örneği gibi bir - iki belgenin eklenmesi, davayı hemen sonuçlandırmaya yetebilir. Bu durumda davanın öncelikle görülmesi ve reddi halinde kanunun bir an önce yürürlüğe girmesi millî iradenin amacına daha uygun bulunmuştur.

MADDE — 163

Cumhurbaşkanının, iptal kararlarını yeniden incelettirmesi

Cumhurbaşkanının Anayasa Mahkemesince verilen iptal kararlarını yeniden incelettirebilmesi kuralı yeni getirilmiştir. Bu inceleme yüksek bir mahkemenin kararının bir başka mercide incelenmesi şeklinde değildir.

İncelemeyi yine kendisi yapacaktır. Daha önce dokuz hâkimden oluşan mahkeme kurulunun kararını onikiden az olmamak üzere aynı mahkemenin mevcut hâkimlerinin katılmasıyla kurulan Genel Kurul tarafından incelenecektir.

Nitekim yine bir yüksek mahkeme olan Yargıtayın bir dairesinden verilen karar Yargıtay Genel Kurulunca incelenebilmekte ve bu hal Yargıtayın yüceliğini daha da artırmaktadır.

Unutmamak gerektir ki : Hâkimlik niteliklerinden bir yücesi de hatalı bir kararının düzeltilmesi kendisinden istenen hâkimin, hatayı düzeltmekteki cehdi, iştiyakı ve bu olanağın kendisine tanınmasının yarattığı memnunluktur.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

4. Çalışma ve yargılama usulü

MADDE 149. — Anayasa Mahkemesi, Başkan ve on üye ile toplanır, salt çoğunluk ile karar verir. Anayasa değişikliklerinde iptale karar verebilmesi için üçte iki oy çokluğu şarttır.

Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları Anayasa Mahkemesince öncelikle incelenip karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ve yargılama usulleri kanunla; mahkemenin çalışma esasları ve üyeleri arasındaki işbölümü kendi yapacağı İçtüzükle düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler. Ancak, gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları çağırabilir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 149

Aslî sıfatı üye olan Anayasa Mahkemesi Başkan vekilinin toplantıya katılamaması halinde Mahkeme çalışamaz duruma düşeceğinden, ismen sayılması sakıncalı görülüp metinden çıkarılmış, Mahkemenin Başkan ve on üye ile toplanacağı şeklinde düzenleme yapılmış; sadece Anayasa değişikliklerinde üçte iki çoğunlukla iptale karar verilebileceği belirtilmiştir. Ayrıca Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalarda duruşma zorunluğu öngörülmüş, diğer işlerde gerek görüldüğünde ilgililerin çağrılıp, dinlenilmesi mahkemenin takdirine bırakılmıştır.

23/7/1995 Tarihli ve 4121 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
4. Çalışma ve yargılama usulü **MADDE 149. —** Anayasa Mahkemesi, Başkan ve on üye ile toplanır, salt çoğunluk ile karar verir. Anayasa değişikliklerinde iptale karar verebilmesi için üçte iki oyçokluğu şarttır. Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları Anayasa Mahkemesince öncelikle incelenip karara bağlanır. Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ve yargılama usulleri kanunla; mahkemenin çalışma esasları ve üyeleri arasındaki işbölümü kendi yapacağı İçtüzükle düzenlenir. Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler. Ancak, gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları çağırabilir ve siyasi partilerin temelli kapatılması veya kapatılmasına ilişkin davalarda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından sonra kapatılması istenen siyasi partinin genel başkanlığının veya tayin edeceği bir vekilin savunmasını dinler.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19. - 7.11.1982 tarihli, 2709 numaralı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 149 uncu maddesinin son fıkrasına aşağıdaki cümle eklenmiştir. "Siyasî partilerin kapatılması davalarında ise, Parti Genel Başkanının sözlü savunması alınır."
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 19. — 149 uncu maddeyle Anayasa Mahkemesinin siyasî partilerin kapatılması davalarında parti genel başkanının sözlü savunmasını alacağı eklenmektedir. Bu şekilde bir siyasî partinin kapatılması gibi son derece önemli sonuçlar doğuracak bir davada parti genel başkanının sözlü savunması olmaksızın karar verilmemesinin sağlanması amaçlanmaktadır.

Anayasa Komisyonu Raporu

V. …

10. Teklif, ayrıca, siyasi partiler aleyhine açılan kapatma davalarında hakkında dava açılmış olan partinin genel başkanının da dinlenmesi mecburiyetini getirmektedir. Komisyonumuz bu Teklifi benimserken parti genel başkanlığının dinlenmesinin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının dinlenmesinden sonra olmasını da karara bağlamıştır. Bu suretle, son sözün savunmaya ait olduğu ilkesine uyulmuş olacaktır. Bu kural, Teklifin ve Komisyon metninin 19 uncu maddesinde yer almaktadır.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 19. - 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 149 uncu maddesinin son fıkrasına aşağıdaki cümle eklenmiştir:

Ancak, siyasi partilerin temelli kapatılması veya kapatılmasına ilişkin davalarda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından sonra kapatılması istenen siyasi partinin genel başkanlığının veya tayin edeceği bir vekilin savunmasını dinler.

Genel Kurul Görüşmeleri

(19. Dönem, 90. Cilt, 132. Birleşim, Sayfa 257-258, 263)

Teklifin bu maddesinin Genel Kurulda görüşülmesi esnasında bir redaksiyon yapılarak "Ancak," ibaresi kaldırılıp yerine "ve" kelimesi eklenmiş; madde bu hâliyle oylamaya sunulmuştur.

(19. Dönem, 93. Cilt, 146. Birleşim, Sayfa 280)

Bununla birlikte madde, teklif üzerinde Genel Kurulca yapılan ikinci görüşmeler sırasında daha önce teklifin bazı maddelerinin düşmüş olması nedeniyle 14. madde olarak ele alınmış yapılan oylama sonucu kabul edilmiştir.

3/10/2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
4. Çalışma ve yargılama usulü **MADDE 149. —** Anayasa Mahkemesi, Başkan ve on üye ile toplanır, salt çoğunluk ile karar verir. Anayasa değişikliklerinde iptale ve siyasî parti davalarında kapatılmaya karar verebilmesi için beşte üç oyçokluğu şarttır. Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları Anayasa Mahkemesince öncelikle incelenip karara bağlanır. Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ve yargılama usulleri kanunla; mahkemenin çalışma esasları ve üyeleri arasındaki işbölümü kendi yapacağı İçtüzükle düzenlenir. Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler. Ancak, gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları çağırabilir ve siyasi partilerin temelli kapatılması veya kapatılmasına ilişkin davalarda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından sonra kapatılması istenen siyasi partinin genel başkanlığının veya tayin edeceği bir vekilin savunmasını dinler.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 36. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 149 uncu maddesinin birinci fıkrasında geçen "... iptale" ibaresinden sonra gelmek üzere "siyasî parti davalarında kapatılmaya" ibaresi eklenmiş, "üçte iki" ibaresi "beşte üç" olarak değiştirilmiştir.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 36. – Anayasa Mahkemesinin Anayasa değişikliklerinde iptale ve siyasî parti davalarında kapatılmaya beşte üç çoğunlukla karar vereceği hükme bağlanmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
- … Anayasa Mahkemesinin siyasî parti davalarında kapatılmaya ve Anayasa değişikliklerinde iptale beşte üç çoğunlukla karar vereceğine yönelik olarak Anayasanın 149 uncu maddesinde değişiklik içeren çerçeve 36 [ncı], madde[s]i Komisyonumuzca oy birliği ile kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 36.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 149 uncu maddesinin birinci fıkrasında geçen "iptale" ibaresinden sonra gelmek üzere "ve siyasî parti davalarında kapatılmaya" ibaresi eklenmiş, "üçte iki" ibaresi "beşte üç" olarak değiştirilmiştir.
Genel Kurul Görüşmeleri
(21. Dönem, 71. Cilt, 3. Birleşim, Sayfa 89) Madde, teklif üzerinde Genel Kurulca yapılan ikinci görüşmeler sırasında daha önce teklifin bazı maddelerinin düşmüş olması nedeniyle 33. madde olarak ele alınmış; yapılan oylama sonucu kabul edilmiştir.

7/5/2010 Tarihli ve 5982 sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
4. Çalışma ve yargılama usulü **MADDE 149-** Anayasa Mahkemesi, iki bölüm ve Genel Kurul halinde çalışır. Bölümler, başkanvekili başkanlığında dört üyenin katılımıyla toplanır. Genel Kurul, Mahkeme Başkanının veya Başkanın belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az oniki üye ile toplanır. Bölümler ve Genel Kurul, kararlarını salt çoğunlukla alır. Bireysel başvuruların kabul edilebilirlik incelemesi için komisyonlar oluşturulabilir. Siyasî partilere ilişkin dava ve başvurulara, iptal ve itiraz davaları ile Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamalara Genel Kurulca bakılır, bireysel başvurular ise bölümlerce karara bağlanır. Anayasa değişikliğinde iptale, siyasî partilerin kapatılmasına ya da Devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğu şarttır. Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları Anayasa Mahkemesince öncelikle incelenip karara bağlanır. Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, Genel Kurul ve bölümlerin yargılama usulleri, Başkan, başkanvekilleri ve üyelerin disiplin işleri kanunla; Mahkemenin çalışma esasları, bölüm ve komisyonların oluşumu ve işbölümü kendi yapacağı İçtüzükle düzenlenir. Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler. Ancak, bireysel başvurularda duruşma yapılmasına karar verilebilir. Mahkeme ayrıca, gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları çağırabilir ve siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin davalarda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından sonra kapatılması istenen siyasî partinin genel başkanlığının veya tayin edeceği bir vekilin savunmasını dinler.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 20- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 149 uncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "MADDE 149 – Anayasa Mahkemesi, iki bölüm ve Genel Kurul halinde çalışır. Bölümler, başkanvekili başkanlığında dört üyenin katılımıyla toplanır. Genel Kurul, Mahkeme Başkanının veya Başkanın belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az oniki üye ile toplanır. Bölümler ve Genel Kurul, kararlarını salt çoğunlukla alır. Bireysel başvuruların kabul edilebilirlik incelemesi için komisyonlar oluşturulabilir.

Siyasî partilere ilişkin dava ve başvurulara, iptal ve itiraz davaları ile Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamalara Genel Kurulca bakılır, bireysel başvurular ise bölümlerce karara bağlanır.

Anayasa değişikliğinde iptale, siyasî partilerin kapatılmasına ya da Devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğu şarttır.

Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları Anayasa Mahkemesince öncelikle incelenip karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, Genel Kurul ve bölümlerin yargılama usulleri, Başkan, başkanvekilleri ve üyelerin disiplin işleri kanunla; Mahkemenin çalışma esasları, bölüm ve komisyonların oluşumu ve işbölümü kendi yapacağı İçtüzükle düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler. Ancak, bireysel başvurularda duruşma yapılmasına karar verilebilir. Mahkeme ayrıca, gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları çağırabilir ve siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin davalarda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından sonra kapatılması istenen siyasî partinin genel başkanlığının veya tayin edeceği bir vekilin savunmasını dinler.”

Teklifin Madde Gerekçesi

Madde 20- Maddeyle, Anayasa Mahkemesinin, iki bölüm ve Genel Kurul şeklinde çalışması öngörülmekte, bölümlerin, başkanvekilinin başkanlığında dört üyenin katılımıyla; Genel Kurulun ise Mahkeme Başkanının veya Başkanın belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az oniki üye ile toplanması prensibi benimsenmektedir. Ancak bölümler ve Genel Kurul tarafından alınacak kararlar bakımından üye tam sayısının salt çoğunluğu esası getirilmektedir.

Bireysel başvuru müessesesinin yapısı, öngörülen başvuru sayısı ve müessesenin niteliği göz önüne alındığında, başvuruların öncelikle bir kabul edilebilirlik incelemesinin yapılmasına ve bunun için bir komisyon oluşturulmasına imkan tanınmaktadır.

Bölümler, esas itibariyle bireysel başvuruları incelemekle görevlendirilmektedir. Siyasî partilere ilişkin dava ve başvuruların, iptal ve itiraz davalarının ve Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamaların Genel Kurulca yapılması benimsenmektedir.

Genel Kurul kararları kural olarak salt çoğunlukla alınır. Ancak, niteliği gereği daha özellikli görülen; Anayasa değişikliğinin iptaline, siyasî partilerin kapatılmasına ya da Devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için, toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğu aranmaktadır. Nitelikli oy çokluğu aranan hususlardan birisi, Anayasa değişikliklerinin

iptaline ilişkin kararlardır. Anayasanın 148 inci maddesinin birinci fıkrasına göre Anayasa Mahkemesinin, Anayasa değişiklikleri bakımından yetkisinin, sadece şekil bakımından inceleme ve denetleme ile sınırlı olduğu açıktır. Nitelikli oy çokluğu aranan hususlardan ikincisi ise, siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin kararlardır. Maddeyle, nitelikli oy çokluğu aranan hususlara bir ekleme daha yapılmakta ve siyasî partilerin Devlet yardımından yoksun bırakılmasına ilişkin kararların da siyasî parti kapatma kararlarıyla aynı nitelikli oy çokluğu ile alınabileceği hükme bağlanmaktadır. Mevcut düzenlemede Anayasa Mahkemesinin nitelikli oy çokluğu nisabı beşte üç olarak belirlenmişken, getirilen düzenlemeyle bu nisap toplantıya katılan üyelerin üçte ikisi şeklinde değiştirilmektedir.

Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, Genel Kurul ve bölümlerin yargılama usulleri, Başkan, başkanvekilleri ve üyelerin disiplin işleri kanunla; Mahkemenin çalışma esasları, bölüm ve komisyonların oluşturulma biçimi, bölümler arasındaki işbölümü ise İçtüzükle düzenlenecektir.

Bireysel başvuruya ilişkin incelemelerin kural olarak dosya üzerinden yapılması esası benimsenmektedir. Ancak Mahkeme, başvurunun niteliğine göre, gerekli gördüğü takdirde, duruşmalı inceleme de yapabilecektir.

Anayasa Komisyonu Raporu

Teklifin 20 nci Maddesi Anayasanın 149 uncu maddesinde değişiklik öngörerek Anayasa Mahkemesinin çalışma usulünü düzenlemektedir. Yüksek mahkeme iki bölüm ve genel kurul halinde çalışacaktır. AHİM'ye yapılan müracaatların bir çoğunun bireysel başvuru yoluyla Anayasa Mahkemesine yansıtılması durumunda Mahkemenin bu yükün altından kalkamayacağı bazı üyelerimizce ifade edilmiştir. Bu durum Mahkemeyi tıkayabilir, alt yapısı iyi hazırlanmalıdır. Önemli bir düzenleme yapılırken yeni çelişkiler, yeni adaletsizlikler doğmaktadır. Yeni düzenleme ile 17 üyeden oluşan Mahkeme 12 üye ile toplanabilecektir. Değişken hâkim sistemine geçiş söz konusudur. Ceza yargılamasında bu mümkün değildir. Yargılamanın başından sonuna aynı hâkimler dahil olmalıdır. Yüce Divanda görev yapacak olan üyeler hiç olmazsa kura ile seçilmeli ve sabit olarak görev yapmalıdırlar.

Getirilen düzenlemenin; uluslararası hukuka, Anayasa Mahkemesinin oluşumuna ve ceza yargılamasına aykırı olması nedeniyle metinden çıkarılması yönündeki önerge Komisyonumuzca kabul edilmemiştir. Çerçeve 20 nci madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 20- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 149 uncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "MADDE 149- Anayasa Mahkemesi, iki bölüm ve Genel Kurul halinde çalışır. Bölümler, başkanvekili başkanlığında dört üyenin katılımıyla toplanır. Genel Kurul, Mahkeme Başkanının veya Başkanın belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az oniki üye ile toplanır. Bölümler ve Genel Kurul, kararlarını salt çoğunlukla alır. Bireysel başvuruların kabul edilebilirlik incelemesi için komisyonlar oluşturulabilir. Siyasî partilere ilişkin dava ve başvurulara, iptal ve itiraz davaları ile Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamalara Genel Kurulca bakılır, bireysel başvurular ise bölümlerce karara bağlanır. Anayasa değişikliğinde iptale, siyasî partilerin kapatılmasına ya da Devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğu şarttır. Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları Anayasa Mahkemesince öncelikle incelenip karara bağlanır. Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, Genel Kurul ve bölümlerin yargılama usulleri, Başkan, başkanvekilleri ve üyelerin disiplin işleri kanunla; Mahkemenin çalışma esasları, bölüm ve komisyonların oluşumu ve işbölümü kendi yapacağı İçtüzükle düzenlenir. Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler. Ancak, bireysel başvurularda duruşma yapılmasına karar verilebilir. Mahkeme ayrıca, gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları çağırabilir ve siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin davalarda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından sonra kapatılması istenen siyasî partinin genel başkanlığının veya tayin edeceği bir vekilin savunmasını dinler."
Genel Kurul Görüşmeleri
Teklifin ikinci görüşmeleri sırasında 8. maddesinin oylama sonucunda yeterli kabul sayısına ulaşılamayarak reddedilmesi üzerine (23. Dönem, 69. Cilt, 100. Birleşim, Sayfa 51) bu madde, 19. madde olarak kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
4. Çalışma ve yargılama usulü **MADDE 149-** Anayasa Mahkemesi, iki bölüm ve Genel Kurul halinde çalışır. Bölümler, başkanvekili başkanlığında dört üyenin katılımıyla toplanır. Genel Kurul, Mahkeme Başkanının veya Başkanın belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az on üye ile toplanır. Bölümler ve Genel Kurul, kararlarını salt çoğunlukla alır. Bireysel başvuruların kabul edilebilirlik incelemesi için komisyonlar oluşturulabilir. Siyasî partilere ilişkin dava ve başvurulara, iptal ve itiraz davaları ile Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamalara Genel Kurulca bakılır, bireysel başvurular ise bölümlerce karara bağlanır. Anayasa değişikliğinde iptale, siyasî partilerin kapatılmasına ya da Devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğu şarttır. Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları Anayasa Mahkemesince öncelikle incelenip karara bağlanır. Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, Genel Kurul ve bölümlerin yargılama usulleri, Başkan, başkanvekilleri ve üyelerin disiplin işleri kanunla; Mahkemenin çalışma esasları, bölüm ve komisyonların oluşumu ve işbölümü kendi yapacağı İçtüzükle düzenlenir. Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler. Ancak, bireysel başvurularda duruşma yapılmasına karar verilebilir. Mahkeme ayrıca, gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları çağırabilir ve siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin davalarda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından sonra kapatılması istenen siyasî partinin genel başkanlığının veya tayin edeceği bir vekilin savunmasını dinler.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
Teklifin Anayasa Komisyonunda görüşülmeden önceki halinde Anayasa'nın 149. maddesi üzerinde bir değişiklik yapılması öngörülmemiş olmakla birlikte; Anayasa Komisyonu görüşmeleri sırasında verilen bir önerge ile söz konusu maddede değişiklik yapılması teklif edilmiştir.

Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak … değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16 - 2709 sayılı Kanunun;… B) … 149 uncu maddesinin birinci fıkrasında yer alan "oniki" ibaresi "on";… şeklinde değiştirilmiştir.

5. İptal davası

MADDE 150. — (Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün veya bunların belirli madde ve hükümlerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açabilme hakkı, Cumhurbaşkanına, Türkiye Büyük Millet Meclisinde en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubuna ve üye tamsayısının en az beşte biri tutarındaki üyelere aittir. (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

Maddenin İlk Hâli
5. İptal davası **MADDE 150. —** Kanunların, kanun hükmündeki kararnamelerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün veya bunların belirli madde ve hükümlerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açabilme hakkı, Cumhurbaşkanına, iktidar ve anamuhalefet partisi Meclis grupları ile Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az beşte biri tutarındaki üyelere aittir. İktidarda birden fazla siyasî partinin bulunması halinde, iktidar partilerinin dava açma hakkını en fazla üyeye sahip olan parti kullanır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
6. İptal davası **MADDE 159. —** Kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün veya bunların belirli madde ve hükümlerinin Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açabilme hakkı, sadece Cumhurbaşkanı, Anamuhalefet Partisi Başkanı ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az beşte biri tutarındaki üyelere aittir.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 159 *İptal davası* İptal davası açma hakkına sahip olanlar 1961 Anayasasında belirtilenlerden bir miktar azaltılmıştır. 1961 Anayasasında dava açma hakkı tanınıpta yeniden düzenlenen madde ile kendilerine bu hak tanınmayanlar gerek Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte biri marifetiyle ve gerek genel mahkemelerde açacakları dava yoluyla, haklarında uygulanacak kanun hükümlerinin Anayasaya aykırılığını iddia edebilirler. Bu imkân varken ayrı bir dava açma hakkı tanımak gereksiz görülmüştür.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
5. İptal davası **MADDE 150. —** Kanunların, kanun hükmündeki kararnamelerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün veya bunların belirli madde ve hükümlerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açabilme hakkı, Cumhurbaşkanına, iktidar ve anamuhalefet partisi Meclis grupları ile Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az beşte biri tutarındaki üyelere aittir. İktidarda birden fazla siyasî partinin bulunması halinde, iktidar partilerinin dava açma hakkını en fazla üyeye sahip olan parti kullanır.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde — 150 İptal davası açma hakkının iktidar partisine verilmemiş olması çelişki yaratacağından metne «İktidar» eklenmiş ve ayrıca dava hakkı parti başkanlarına değil, parti meclis gruplarına tanınmış, iktidarda birden fazla partinin bulunabileceği düşünülerek buna ilişkin düzenleme yapılmıştır. Zayıf bir ihtimal olmakla birlikte, üye sayılarının eşitliği halinde, son genel seçimde fazla oy alanın önceliği gelenek olarak benimsenmiş olduğundan düzenlemede fazla ayrıntıya inilmemiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
5. İptal davası **MADDE 150. —** Kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün veya bunların belirli madde ve hükümlerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açabilme hakkı, Cumhurbaşkanına, Türkiye Büyük Millet Meclisinde en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubuna ve üye tamsayısının en az beşte biri tutarındaki üyelere aittir. (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19 - 2709 sayılı Kanunun;… B) …150 nci maddesinde yer alan "kanun hükmündeki kararnamelerin" ibaresi "Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin" ve "iktidar ve anamuhalefet partisi Meclis grupları ile Türkiye Büyük Millet Meclisi" ibaresi "Türkiye Büyük Millet Meclisinde en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubuna ve";… şeklinde değiştirilmiştir… ... E) … 150 nci maddesinin birinci fıkrasının son cümlesi … yürürlükten kaldırılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak … değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16 - 2709 sayılı Kanunun;… B) …150 nci maddesinde yer alan "kanun hükmündeki kararnamelerin" ibaresi "Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin" ve "iktidar ve anamuhalefet partisi Meclis grupları ile Türkiye Büyük Millet Meclisi" ibaresi "Türkiye Büyük Millet Meclisinde en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubuna ve";… şeklinde değiştirilmiştir… ... E) …150 nci maddesinin birinci fıkrasının son cümlesi… yürürlükten kaldırılmıştır.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

SON HÂLİ

6. Dava açma süresi

MADDE 151. — (Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açma hakkı, iptali istenen kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi veya İçtüzüğün Resmî Gazetede yayımlanmasından başlayarak altmış gün sonra düşer.

Maddenin İlk Hâli
6. Dava açma süresi **MADDE 151. —** Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açma hakkı, iptali istenen kanun, kanun hükmünde kararname veya İçtüzüğün Resmî Gazetede yayımlanmasından başlayarak altmış gün sonra düşer.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
7. Dava açma süresi **MADDE 160. —** Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açma hakkı, iptali istenen kanun, kanun hükmündeki kararname veya İçtüzüğün Resmî Gazetede yayımlanmasından başlayarak altmış gün sonra düşer.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 160 *Dava açma süresi* Doğrudan doğruya iptal davası açma süresi 1961 Anayasası ile doksan gün olarak kabul edilmişti. Yeni hükümle bu şekilde dava açabileceklerin sayısı azaltılmıştır. Bu hakka sahip olanlar daha erken dava açma imkânına da maliktirler. Anayasaya aykırı görülen bir hükmün uzun süre uygulanmasını önlemek için doksan günlük süre altmış güne indirilmiştir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
6. Dava açma süresi **MADDE 151. —** Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açma hakkı, iptali istenen kanun, kanun hükmünde kararname veya İçtüzüğün Resmî Gazetede yayımlanmasından başlayarak altmış gün sonra düşer.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
6. Dava açma süresi **MADDE 151. —** Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açma hakkı, iptali istenen kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi veya İçtüzüğün Resmî Gazetede yayımlanmasından başlayarak altmış gün sonra düşer.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19 - 2709 sayılı Kanunun;… B) …151 inci maddesinde yer alan "kanun hükmünde kararname" ibaresi "Cumhurbaşkanlığı kararnamesi";… şeklinde değiştirilmiştir.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak … değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16 - 2709 sayılı Kanunun;… B) …151 inci maddesi[nde] yer alan "kanun hükmünde kararname" ibare[s]i "Cumhurbaşkanlığı kararnamesi"; … şeklinde değiştirilmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

7. Anayasaya aykırılığın diğer mahkemelerde ileri sürülmesi

MADDE 152. — (Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddî olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır.

Mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını ciddî görmezse bu iddia, temyiz merciince esas hükümle birlikte karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesi, işin kendisine gelişinden başlamak üzere beş ay içinde kararını verir ve açıklar. Bu süre içinde karar verilmezse mahkeme davayı yürürlükteki kanun hükümlerine göre sonuçlandırır. Ancak, Anayasa Mahkemesinin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkeme buna uymak zorundadır.

Anayasa Mahkemesinin işin esasına girerek verdiği red kararının Resmî Gazetede yayımlanmasından sonra on yıl geçmedikçe aynı kanun hükmünün Anayasaya aykırılığı iddiasıyla tekrar başvuruda bulunulamaz.

Maddenin İlk Hâli
7. Anayasaya aykırılığın diğer mahkemelerde ileri sürülmesi **MADDE 152. —** Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddî olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır. Mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını ciddî görmezse bu iddia, temyiz merciince esas hükümle birlikte karara bağlanır. Anayasa Mahkemesi, işin kendisine gelişinden başlamak üzere beş ay içinde kararını verir ve açıklar. Bu süre içinde karar verilmezse mahkeme davayı yürürlükteki kanun hükümlerine göre sonuçlandırır. Ancak, Anayasa Mahkemesinin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkeme buna uymak zorundadır. Anayasa Mahkemesinin işin esasına girerek verdiği red kararının Resmî Gazetede yayımlanmasından sonra on yıl geçmedikçe aynı kanun hükmünün Anayasaya aykırılığı iddiasıyla tekrar başvuruda bulunulamaz.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
8. Anayasaya aykırılığın diğer mahkemelerde ileri sürülmesi **MADDE 161. —** Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya kanun hükmündeki kararnamenin hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddî olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır. Mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını ciddî görmezse bu iddia, temyiz merciince esas hükümle birlikte karara bağlanır. Anayasa Mahkemesi, işin kendisine gelişinden başlamak üzere beş ay içinde kararını verir ve açıklar. Bu süre içinde karar verilmezse, mahkeme davayı yürürlükteki kanun hükümlerine göre sonuçlandırır. Ancak, Anayasa Mahkemesinin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkeme buna uymak zorundadır. Anayasa Mahkemesinin verdiği red kararının Resmî Gazetede yayımlanmasından sonra beş yıl geçmedikçe aynı kanun hükmünün Anayasaya aykırılığı iddiası ile tekrar başvuruda bulunulamaz.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 161

Anayasaya aykırılığın diğer mahkemelerde ileri sürülmesi

Bu maddenin karşılığı olan 1961 Anayasasının 151 inci maddesinden, esas itibariyle, farklı iki hüküm getirilmiştir :

Birisi; itiraz yoluyla dava açan mahkemenin, Anayasa Mahkemesinden altı ay içinde bir karar gelmediği takdirde bakmakta olduğu davayı Anayasaya aykırılık bakımından kendisi kanısına göre çözümleme yetkisinin kaldırılmasıdır. Bu yetkinin, kamuoyunda, Anayasa Mahkemesinin, Anayasaya aykırılık iddiasını inceleyip karara bağlamakta acele etmemek gibi bir tutum içine girebilmesine neden olduğu kuşkusunu yaratmıştır. Bundan başka anayasal yargı mercii varken yerel mahkemenin böyle bir yetkiyi kullanması memlekette adalet tevzii birliği ilkesini de zedeler. İşi fazla uzatmamak için de altı aylık süre beş aya indirilmiştir.

İkincisi; bir hükmün iptaline ilişkin davanın reddinden sonra beş yıl geçmedikçe aynı hükmün iptalinin istenemeyeceğidir.

Her ne kadar sebep birliği olmadıkça muhkem kaziyeden bahsolunamazsa da Anayasa Mahkemesi, kararında, davanın dayandığı gerekçeyle bağlı olmadığından Anayasaya aykırılığı her türlü neden yönünden araştırmak zorundadır.

Bundan başka kanunların zamanla Anayasaya aykırı hale geldiği de düşünülebilir ancak bunun için makul bir sürenin geçmesi de şarttır. İşte bu süre beş yıl olarak takdir olunmuştur.

Bunların dışında, hukukun anailkelerinden biri olan istikrar ilkesi de göz önüne alınmış, reddedilen bir davanın beş yıl geçmedikçe yeniden açılamayacağı kabul edilmiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

7. Anayasaya aykırılığın diğer mahkemelerde ileri sürülmesi

MADDE 152. — Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddî olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır.

Mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını ciddî görmezse bu iddia, temyiz merciince esas hükümle birlikte karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesi, işin kendisine gelişinden başlamak üzere beş ay içinde kararını verir ve açıklar. Bu süre içinde karar verilmezse mahkeme davayı yürürlükteki kanun hükümlerine göre sonuçlandırır. Ancak, Anayasa Mahkemesinin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkeme buna uymak zorundadır.

Anayasa Mahkemesinin işin esasına girerek verdiği red kararının Resmî Gazetede yayımlanmasından sonra on yıl geçmedikçe aynı kanun hükmünün Anayasaya aykırılığı iddiasıyla tekrar başvuruda bulunulamaz.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 152

Anayasa Mahkemesinin red kararlarının bazı hallerde usule ilişkin olduğu gözönünde tutularak, bunlar hariç bırakılmak amacıyla işin «esasına girerek» ibaresi eklenmiş; uygulamada istikrar sağlamak maksadı ile «beş» yıl olan süre «on» yıla çıkarılmıştır.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik

7. Anayasaya aykırılığın diğer mahkemelerde ileri sürülmesi

MADDE 152. — Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddî olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır.

Mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını ciddî görmezse bu iddia, temyiz merciince esas hükümle birlikte karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesi, işin kendisine gelişinden başlamak üzere beş ay içinde kararını verir ve açıklar. Bu süre içinde karar verilmezse mahkeme davayı yürürlükteki kanun hükümlerine göre sonuçlandırır. Ancak, Anayasa Mahkemesinin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkeme buna uymak zorundadır.

Anayasa Mahkemesinin işin esasına girerek verdiği red kararının Resmî Gazetede yayımlanmasından sonra on yıl geçmedikçe aynı kanun hükmünün Anayasaya aykırılığı iddiasıyla tekrar başvuruda bulunulamaz.

Kanun Teklifi

MADDE 19 - 2709 sayılı Kanunun;…

B) … 152 nci maddesinin birinci … fıkrasında yer alan "kanun hükmünde kararnamenin" ibare[s]i "Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin"; … şeklinde değiştirilmiştir.

Teklifin Madde Gerekçesi

MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.

Anayasa Komisyonu Raporu

…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; …

- Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak … değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 16 - 2709 sayılı Kanunun;…

B) … 152 nci maddesinin birinci… fıkrasında yer alan "kanun hükmünde kararnamenin" ibare[s]i "Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin"; … şeklinde değiştirilmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

8. Anayasa Mahkemesinin kararları

MADDE 153. — Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Anayasa Mahkemesi bir kanun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukukî boşluğu dolduracak kanun teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar.

İptal kararları geriye yürümez.

Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar.

Maddenin İlk Hâli
8. Anayasa Mahkemesinin kararları **MADDE 153. —** Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz. Anayasa Mahkemesi bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez. Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez. İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukukî boşluğu dolduracak kanun tasarı veya teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar. İptal kararları geriye yürümez. Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
9. Anayasa Mahkemesinin kararları **MADDE 162. —** Anayasa Mahkemesinin iptal kararları dışındaki kazaî kararları kesindir. İptale ilişkin kararları ise, Cumhurbaşkanınca yeniden incelenme isteme süresinin geçmesi veya bu istemde bulunmayacağının açıklanması ya da Anayasa Mahkemesince, iptale ilişkin kararın kaldırılmasına yer olmadığına karar verilmesi hallerinde kesinleşir. Anayasa Mahkemesi bir kanun veya kanun hükmünü iptal ederken, kanunkoyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez. Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, kesinleşen iptal kararlarının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez.

İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukukî boşluğu dolduracak kanun tasarı veya teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar.

İptal kararları geriye yürümez.

Yürürlükten kaldırılan hükümlerin iptallerine karar verilemez.

Anayasa Mahkemesi, diğer mahkemelerden gelen Anayasaya aykırılık iddiaları üzerine verdiği hükümlerin olayla sınırlı ve yalnız tarafları bağlayıcı olacağına da karar verebilir.

Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 162

Anayasa Mahkemesinin kararları

Bu madde ile, bunun karşılığı olan 1961 Anayasasının 152 nci maddesi arasındaki ayrılıklar ve gerekçeleri şunlardır :

a) Anayasa Mahkemesinin iptale ilişkin kararlarının yeniden incelenmesi Cumhurbaşkanlığınca istenebileceğinden, tesis anında kesin olabilmeleri kuralı iptale ilişkin kararların dışındakilerine hasredilmiştir. Öyle haller vardır ki; bir hükmün iptali, uygulanması kanunen gerekmeyen bir başka hükmün uygulanmasını gerekli kılabilir. Örneğin : Kanunla getirilen istisnalara ilişkin kanun hükümlerinin iptali, anakuralın uygulanması sonucunu doğurabilir. Halbuki kanun koyucu böyle bir sonuç çıkmasını arzu etmediği için istisnayı kabul etmiş durumdadır. Bu istisna hükmünün iptali millî iradeye ters düşeceğinden, eşitlik ilkesi gibi temel ilkelere aykırı olmamak koşulu ile, hüküm verirken bu özelliklerin göz önünde bulundurulması zorunludur.

b) İptal kararı bazen hukukî boşluk yaratabilir. Bu boşluğun süratle doldurulması için kanun yapımındaki merasime istisna getirilmiş, görüşmenin öncelikle yapılması esası kabul edilmiştir.

c) 1961 Anayasasındaki gibi iptal kararlarının geriye yürümeyeceği kuralı aynen korunmuştur. Bunun bir istisnası 161 inci maddede mevcuttur. Ona göre iptal kararı, yerel mahkemede görülmekte olan davaya etki yapabilecek ve iptal edilen hükme dayanılarak daha sonra bir hak iddiasında bulunulamayacaktır.

Yürürlükten kaldırılmış olan hükümlerin iptali ise kazanılmış hakların korunması kuralı ve istikrar ilkesiyle bağdaşmaz. Esasen ister doğrudan doğruya olsun, ister defi yoluyla açılmış bulunsun, iptal davasının amacı Anayasaya aykırı bulunan bir hükmün ortadan kaldırılmasıdır. Şu halde yürürlükten kaldırılmış olan bir hükmün yeniden iptali doğru görülmemiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

8. Anayasa Mahkemesinin kararları

MADDE 153. — Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz.

Anayasa Mahkemesi bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.

Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez.

İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukukî boşluğu dolduracak kanun tasarı veya teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar.

İptal kararları geriye yürümez.

Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 153

Yüksek Mahkemenin kararlarına karşı Cumhurbaşkanının itirazda bulunmasının mahzurları gözönünde tutularak buna ilişkin hüküm ile yürürlükten kaldırılan hükümlerin iptaline karar verilemeyeceği yolundaki fıkra ve olayla sınırlı, yalnız tarafları bağlayıcı iptal kararları hakkındaki fıkra, hukukun genel ilkeleriyle çelişki yaratacağı düşünülerek metinden çıkarılmış, madde redaksiyona tabi tutularak düzenlenmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
8. Anayasa Mahkemesinin kararları **MADDE 153. —** Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz. Anayasa Mahkemesi bir kanun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez. Kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez. İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukukî boşluğu dolduracak kanun (…) teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar. İptal kararları geriye yürümez. Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19 - 2709 sayılı Kanunun;… B) … 153 üncü maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "kanun hükmünde kararnamenin" ibare[s]i "Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin"; … şeklinde değiştirilmiştir.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.

Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak … değişikliklerle birlikte, madde üzerinde verilen bir önergeyle maddenin; (A) fıkrası;… d) Teklif'le, Bakanlar Kurulunun kaldırılması ve Bakanlar Kurulunca düzenlenen kanun hükmünde kararname ve kanun tasarılarına ilişkin hükümlerin yürürlükten kaldırılmasının öngörülmesi nedeniyle Anayasa'nın 153'üncü maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan "tasarı veya" ibaresinin madde metninden çıkarılması suretiyle, (B) fıkrası;… ç) Teklif ile Bakanlar Kurulunun kaldırılması ve Bakanlar Kurulunca çıkarılan kanun hükmünde kararnamelere ilişkin hükümlerin yürürlükten kaldırılmasının öngörülmesine bağlı olarak, Anayasanın 153'üncü maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan "kanun hükmünde kararname" ibaresinin "Cumhurbaşkanlığı kararnamesi" olarak değiştirilmesi amacıyla… değiştirilerek kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16 - 2709 sayılı Kanunun; A) … 153 üncü maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan "tasarı veya";… ibare[s]i madde met[nin]den çıkarılmıştır. B) … 153 üncü maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan "kanun hükmünde kararname" ibare[s]i "Cumhurbaşkanlığı kararnamesi"; … 153 üncü maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "kanun hükmünde kararnamenin" ibare[s]i "Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin"; … şeklinde değiştirilmiştir.

B. Yargıtay

MADDE 154. — Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adlî yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Yargıtay üyeleri, birinci sınıfa ayrılmış adlî yargı hâkim ve Cumhuriyet savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından Hâkimler ve Savcılar Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir.

Yargıtay Birinci Başkanı, birinci başkanvekilleri ve daire başkanları kendi üyeleri arasından Yargıtay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler; süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcıvekili, Yargıtay Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından gizli oyla belirleyeceği beşer aday arasından Cumhurbaşkanı tarafından dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, Başkan, başkanvekilleri, daire başkanları ve üyeleri ile Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcıvekilinin nitelikleri ve seçim usulleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

Maddenin İlk Hâli
B. Yargıtay **MADDE 154. —** Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adlî yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar. Yargıtay üyeleri, birinci sınıfa ayrılmış adlî yargı hâkim ve Cumhuriyet savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. Yargıtay Birinci Başkanı, birinci başkanvekilleri ve daire başkanları kendi üyeleri arasından Yargıtay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler; süresi bitenler yeniden seçilebilirler. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcıvekili, Yargıtay Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından gizli oyla belirleyeceği beşer aday arasından Cumhurbaşkanı tarafından dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler. Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, Başkan, başkanvekilleri, daire başkanları ve üyeleri ile Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcıvekilinin nitelikleri ve seçim usulleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
B. Yargıtay **1. Yargıtayın görevi ve seçim usulleri** **MADDE 164. —** Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar. Yargıtay üyeleri, birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve Cumhuriyet savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca üye tamsayısının saltçoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. Yargıtay Birinci Başkanı, Birinci Başkanvekilleri, Daire Başkanları kendi üyeleri arasından Yargıtay Büyük Genel Kurulunca üye tamsayısının saltçoğunluğu ve gizli oyla dört yıl süre için seçilirler. Yargıtayın kuruluşu, işleyişi ve yargılama usulü, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

2. Cumhuriyet Başsavcılığı

MADDE 165. — Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcı Vekili, Yargıtay Büyük Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından gizli oyla belirleyeceği beşer aday içinden Cumhurbaşkanı tarafından dört yıl için seçilirler.

Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcı Vekili, yüksek mahkemeler hâkimleri hakkındaki hükümlere tabidir.

Cumhuriyet Başsavcılığının kuruluşu, işleyişi, görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 164

Yargıtayın görev ve seçim usulleri

Yargıtay genellikle Adliye Mahkemelerince verilen karar ve hükümlerin temyizen inceleme merciidir. Kaza organının diğer anayasal organlardan en belirgin farkı karar ve hükümlerin isabetini sağlamak için itiraz ve temyiz merciilerinin kabul edilmiş olmasıdır. Yargıtay bu aslî görevinin yanında istisnaen kanunda gösterilen belli davalarda ilk mahkemelik görevini de yapmaktadır. Bu durum bazan işin niteliğinden ve bazan yargılanacak kişinin sıfatından ileri gelmektedir. Bu da toplum düzeni için zorunlu bir tutumdur. Yargıtayın çalışmalarında tam bir tarafsızlık sağlamak için üyeleri hâkimlik teminatı esasına göre Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca üye tamsayılarının salt çoğunluğu ve gizli oyla seçilmektedir. Yargıtay, hâkimlik teminatı esaslarına göre bağımsız bir yüksek mahkeme olarak çalışmaktadır. Düzenleme de bu ilkelere göre yapılmıştır.

MADDE — 165

Cumhuriyet Başsavcılığı

Cumhuriyet Başsavcılığı Yargıtay nezdinde çalışan bir kuruluştur. Bunun dışında siyasî partilerin tutum ve eylemlerini gözlemlemek ve gerektiğinde haklarında dava açmakla da görevlidir. Bu bakımdan bir başsavcı vekilliği ihdas olunmuştur. Kuruluşundaki teşkilatın da bu amaca yönelik olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Kanunun gösterdiği bazı ayrıcalı hallerde Yargıtaya başvurması için Adalet Bakanlığınca emir verilebileceği kanunlarda gösterilmiş olmakla beraber bunların hangi haller olduğu da belirtilmiş bulunmaktadır. Bu itibarla başsavcılık hâkimlik teminatı çerçevesi dahilinde bağımsız çalışan bir kuruluş halindedir. Madde bu esaslara göre düzenlenmiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

B. Yargıtay

MADDE 154. — Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adlî yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Yargıtay üyeleri, birinci sınıfa ayrılmış adlî yargı hâkim ve Cumhuriyet savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir.

Yargıtay Birinci Başkanı, birinci başkanvekilleri ve daire başkanları kendi üyeleri arasından Yargıtay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler; süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcıvekili, Yargıtay Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından gizli oyla belirleyeceği beşer aday arasından Cumhurbaşkanı tarafından dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, Başkan, başkanvekilleri, daire başkanları ve üyeleri ile Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcıvekilinin nitelikleri ve seçim usulleri mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 154

Cumhuriyet Başsavcısına ve Cumhuriyet Başsavcı vekiline Anayasa ile verilen görevler dışında, bunların asıl görev ve fonksiyonlarının Yargıtay'ın kuruluşunda olduğu; mahkemelerin derecelendirilmeleri ve bazı hükümlerin Yargıtay'dan önce incelemeye tabi tutulabileceği; Yargıtay üyelerinin adlî yargı hâkimleri arasından seçileceği gözönünde tutularak, tasarının 164 ve 165 inci maddeleri bir madde halinde yeniden düzenlenmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
B. Yargıtay **MADDE 154. —** Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adlî yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar. Yargıtay üyeleri, birinci sınıfa ayrılmış adlî yargı hâkim ve Cumhuriyet savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından Hâkimler ve Savcılar (…) Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. Yargıtay Birinci Başkanı, birinci başkanvekilleri ve daire başkanları kendi üyeleri arasından Yargıtay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler; süresi bitenler yeniden seçilebilirler. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcıvekili, Yargıtay Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından gizli oyla belirleyeceği beşer aday arasından Cumhurbaşkanı tarafından dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler. Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, Başkan, başkanvekilleri, daire başkanları ve üyeleri ile Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcıvekilinin nitelikleri ve seçim usulleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19 - 2709 sayılı Kanunun; A) … 154 üncü maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "Yüksek"; … ibare[s]i madde met[nin]den çıkarılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.

Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak … değişikliklerle birlikte, …kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16 - 2709 sayılı Kanunun; A) … 154 üncü maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "Yüksek"; … ibare[s]i madde met[nin]den çıkarılmıştır.

C. Danıştay

MADDE 155. — Danıştay, idarî mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idarî yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

(Değişik: 13/8/1999-4446/3. md.; Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Danıştay, davaları görmek, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında iki ay içinde düşüncesini bildirmek, idarî uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Danıştay üyelerinin dörtte üçü, birinci sınıf idarî yargı hâkim ve savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından Hâkimler ve Savcılar Kurulu; dörtte biri, nitelikleri kanunda belirtilen görevliler arasından Cumhurbaşkanı; tarafından seçilir.

Danıştay Başkanı, Başsavcı, başkanvekilleri ve daire başkanları, kendi üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Danıştayın, kuruluşu, işleyişi, Başkan, Başsavcı, başkanvekilleri, daire başkanları ile üyelerinin nitelikleri ve seçim usulleri, idarî yargının özelliği, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

Maddenin İlk Hâli
C. Danıştay **MADDE 155. —** Danıştay, idarî mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idarî yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar. Danıştay, davaları görmek, Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları hakkında düşüncesini bildirmek, tüzük tasarılarını ve imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini incelemek, idarî uyuşmazlıkları çözümlemek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir. Danıştay üyelerinin dörtte üçü, birinci sınıf idarî yargı hâkim ve savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu; dörtte biri, nitelikleri kanunda belirtilen görevliler arasından Cumhurbaşkanı; tarafından seçilir. Danıştay Başkanı, Başsavcı, başkanvekilleri ve daire başkanları, kendi üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler. Danıştayın, kuruluşu, işleyişi, Başkan, Başsavcı, başkanvekilleri, daire başkanları ile üyelerinin nitelikleri ve seçim usulleri, idarî yargının özelliği, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
C. Danıştay **MADDE 167. —** Danıştay, idare ve vergi mahkemelerince verilen kararlara son inceleme mercii olarak; kanunla gösterilen belli idarî davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakan üst derece idare mahkemesidir. Danıştay, idarî uyuşmazlıkları ve davaları görmek ve çözümlemek, Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları hakkında düşüncesini bildirmek, tüzük tasarılarını ve imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini incelemek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir. Danıştay üyelerinin seçimi, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı ilkelerine uygun olarak kanunla düzenlenir. Danıştay üyelerinin dörtte üçü, en az yarısı idarî yargıdan olmak üzere, adlî ve idarî yargı hâkim, savcı ve kanunsözcüleri arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu; dörtte biri, nitelikleri kanunda belirtilen görevliler arasından Cumhurbaşkanı tarafından seçilir.

Danıştay Başkanı, Başkanunsözcüsü, Başkanvekilleri ve Daire Başkanları, kendi üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ile gizli oyla dört yıl süre için seçilirler.

Danıştayın, kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri, idarî yargının özelliği, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre, kanunla düzenlenir.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 167

Danıştay

Danıştay idarî bir kaza organı olmakla beraber danışmanlığı da vardır. İdare mahkemelerinin derecelendirilmesi sonucu olarak son inceleme mercii olmak sıfatını da kazanmıştır. Üyelerinin seçimi mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkim teminatı ilkelerine uygun olarak yapılmaktadır. Hâkimlerinin alınacakları kaynaklar kanunlarla belli edilmekte ve Anayasada gösterilen oranlar dahilinde Cumhurbaşkanı ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından seçilmektedir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

C. Danıştay

MADDE 155. — Danıştay, idarî mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idarî yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Danıştay, davaları görmek, Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları hakkında düşüncesini bildirmek, tüzük tasarılarını ve imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini incelemek, idarî uyuşmazlıkları çözümlemek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir.

Danıştay üyelerinin dörtte üçü, birinci sınıf idarî yargı hâkim ve savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu; dörtte biri, nitelikleri kanunda belirtilen görevliler arasından Cumhurbaşkanı; tarafından seçilir.

Danıştay Başkanı, Başsavcı, başkanvekilleri ve daire başkanları, kendi üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Danıştayın, kuruluşu, işleyişi, Başkan, Başsavcı, başkanvekilleri, daire başkanları ile üyelerinin nitelikleri ve seçim usulleri, idarî yargının özelliği, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre, kanunla düzenlenir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 155

Tasarıdaki «Başkanunsözcüsü» ibaresi «Başsavcı» olarak değiştirilmiş, Danıştay üyelerinin dörtte üçünün sadece idarî yargı hâkim ve savcıları arasından seçilmesi ilkesi benimsenmiş, kanun tasarıları hakkında «Başbakan»ın da görüş istemesi uygun görülmüş ve madde bu esaslar çerçevesinde redaksiyona tabi tutulmuştur.

13/8/1999 Tarihli ve 4446 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
C. Danıştay **MADDE 155. —** Danıştay, idarî mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idarî yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar. Danıştay, davaları görmek, Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında iki ay içinde düşüncesini bildirmek, tüzük tasarılarını incelemek, idarî uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir. Danıştay üyelerinin dörtte üçü, birinci sınıf idarî yargı hâkim ve savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu; dörtte biri, nitelikleri kanunda belirtilen görevliler arasından Cumhurbaşkanı; tarafından seçilir. Danıştay Başkanı, Başsavcı, başkanvekilleri ve daire başkanları, kendi üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler. Danıştayın, kuruluşu, işleyişi, Başkan, Başsavcı, başkanvekilleri, daire başkanları ile üyelerinin nitelikleri ve seçim usulleri, idarî yargının özelliği, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.
Kanun Teklifi
MADDE 3. — Anayasanın 155 inci maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Danıştay, davaları görmek, Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları ve kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında düşüncesini bildirmek, tüzük tasarılarını incelemek, idarî uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir."
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 3. – Anayasanın 155 inci maddesinin ikinci fıkrasında yapılan değişiklikle, imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri, Danıştayın inceleme yapacağı konular arasından çıkarılarak; düşünce bildireceği konular arasına alınmıştır. Kayda değer ki, benzer bir hüküm, 1924 Teşkilâtı Esasiye Kanununun 51 inci maddesinde de yer almaktaydı.

Anayasa Komisyonu Raporu
… 3 üncü madde ile ilgili görüşmelerde; Danıştayın imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini incelemesinin uzun zaman aldığı ancak sorunun sadece süre ile ilgili olmadığı; Danıştayın tahkim kaydı taşıyan sözleşmeleri geçerli saymaması olduğu belirtilmiştir. Danıştay teklife göre sadece görüş bildirecektir. Teklifin 3 üncü maddesi … Komisyonumuzca oy çokluğu ile kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 3.— Teklifin 3 üncü maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.
Genel Kurul Görüşmeleri
(21. Dönem, 9. Cilt, 46. Birleşim, Sayfa 107-110, 112) Kanun teklifinin birinci görüşmelerinde önerge ile maddenin şu şekilde değiştirilmesi teklif edilmiştir: "Danıştay, davaları görmek, Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında iki ay içinde düşüncesini bildirmek, tüzük tasarılarını incelemek, idarî uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir." Önerge kabul edilmiş, madde bu önerge ile değişik hâliyle oylanarak kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
C. Danıştay **MADDE 155. —** Danıştay, idarî mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idarî yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar. Danıştay, davaları görmek, (…) kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında iki ay içinde düşüncesini bildirmek, (…) idarî uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir. Danıştay üyelerinin dörtte üçü, birinci sınıf idarî yargı hâkim ve savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından Hâkimler ve Savcılar (…) Kurulu; dörtte biri, nitelikleri kanunda belirtilen görevliler arasından Cumhurbaşkanı; tarafından seçilir. Danıştay Başkanı, Başsavcı, başkanvekilleri ve daire başkanları, kendi üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler. Danıştayın, kuruluşu, işleyişi, Başkan, Başsavcı, başkanvekilleri, daire başkanları ile üyelerinin nitelikleri ve seçim usulleri, idarî yargının özelliği, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.
Kanun Teklifi
MADDE 19 - 2709 sayılı Kanunun; A) …155 inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları," ve "tüzük tasarılarını incelemek,", üçüncü fıkrasında yer alan "Yüksek" ibareleri madde met[nin]den çıkarılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.

Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak … değişikliklerle birlikte, …kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16 - 2709 sayılı Kanunun; A) … 155 inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları," ve "tüzük tasarılarını incelemek,", üçüncü fıkrasında yer alan "Yüksek" ibareleri madde met[nin]den çıkarılmıştır.

SON HÂLİ

D. Askerî Yargıtay

MADDE 156. — (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

Maddenin İlk Hâli
D. Askerî Yargıtay **MADDE 156. —** Askerî Yargıtay, askerî mahkemelerden verilen karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Ayrıca, asker kişilerin kanunla gösterilen belli davalarına ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar. Askerî Yargıtay üyeleri birinci sınıf askerî hâkimler arasından Askerî Yargıtay Genel Kurulunun üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla her boş yer için göstereceği üçer aday içinden Cumhurbaşkanınca seçilir. Askerî Yargıtay Başkanı, Başsavcısı, İkinci Başkanı ve daire başkanları Askerî Yargıtay üyeleri arasından rütbe ve kıdem sırasına göre atanırlar. Askerî Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, mensuplarının disiplin ve özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı ve askerlik hizmetlerinin gereklerine göre kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
E. Askerî Yargıtay **MADDE 169. —** Askerî Yargıtay, askerî mahkemelerden verilen karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Ayrıca, asker kişilerin kanunla gösterilen belli davalarına ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar. Askerî Yargıtay üyeleri birinci sınıf askerî hâkimler arasından Askerî Yargıtay Genel Kurulunun üye tamsayısının salt çoğunluğu ile her boş yerin üç misli olarak gösterdiği adaylar arasından Cumhurbaşkanınca seçilir. Askerî Yargıtay Başkanı, Başsavcısı, İkinci Başkanı ve Daire Başkanları Askerî Yargıtay üyeleri arasından rütbe ve kıdem sırasına göre atanırlar. Askerî Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri, mensuplarının özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı ve askerlik hizmetlerinin gereklerine göre kanunla düzenlenir.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 169

Askerî Yargıtay

Askerî Yargıtay Askerî mahkemelerden verilen karar ve hükümlerin temyizen inceleme merciidir. Asker kişilerin belli eylemlerine ilk ve son derece mahkemesi olarak bakma görevi de vardır. Üyeleri birinci sınıf askerî hâkimler arasından Askerî Yargıtay Genel Kurulunun üye tamsayısının salt çoğunluğuyla her boş kadro için üç misli olarak gösterilen adaylar arasından Cumhurbaşkanınca seçilir. Askerî Yargıtay başkanı, başsavcısı ikinci başkanı ve daire başkanları Askerî Yargıtay üyeleri arasından rütbe ve kıdem sırasına göre atanırlar. Askerî Yargıtayın çalışmaları mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı ve askerlik hizmetlerinin gereğine göre yapılır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

D. Askerî Yargıtay

MADDE 156. — Askerî Yargıtay, askerî mahkemelerden verilen karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Ayrıca, asker kişilerin kanunla gösterilen belli davalarına ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Askerî Yargıtay üyeleri birinci sınıf askerî hâkimler arasından Askerî Yargıtay Genel Kurulunun üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla her boş yer için göstereceği üçer aday içinden Cumhurbaşkanınca seçilir.

Askerî Yargıtay Başkanı, Başsavcısı, İkinci Başkanı ve daire başkanları Askerî Yargıtay üyeleri arasından rütbe ve kıdem sırasına göre atanırlar.

Askerî Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, mensuplarının disiplin ve özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı ve askerlik hizmetlerinin gereklerine göre kanunla düzenlenir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 156

Askerî Yargıtayda üye seçiminin, diğer yüksek mahkemelerde olduğu gibi «gizli oyla» yapılması uygun görülmüş ve ayrı bir yargılama usulüne gerek olmaması sebebiyle buna ait husus metinden çıkarılmıştır.

7/5/2010 Tarihli ve 5982 Sayılı Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
D. Askerî Yargıtay **MADDE 156. —** Askerî Yargıtay, askerî mahkemelerden verilen karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Ayrıca, asker kişilerin kanunla gösterilen belli davalarına ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar. Askerî Yargıtay üyeleri birinci sınıf askerî hâkimler arasından Askerî Yargıtay Genel Kurulunun üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla her boş yer için göstereceği üçer aday içinden Cumhurbaşkanınca seçilir. Askerî Yargıtay Başkanı, Başsavcısı, İkinci Başkanı ve daire başkanları Askerî Yargıtay üyeleri arasından rütbe ve kıdem sırasına göre atanırlar. Askerî Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, mensuplarının disiplin ve özlük işleri mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 21- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 156 ncı maddesinin son fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Askerî Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, mensuplarının disiplin ve özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir."
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 21- Askerî yargıyla ilgili 145 inci maddede yapılan değişikliğe paralel olarak, Askerî Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, mensuplarının disiplin ve özlük işlerinin, mahkemelerin bağımsızlığı ile hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenmesi öngörülmekte ve mevcut metinde yer alan "askerlik hizmetinin gerekleri" ibaresi, yargı bağımsızlığının ve tarafsızlığının güçlendirilmesi amacıyla madde metninden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin Anayasanın Askerî Yargıtayı düzenleyen 156 ncı maddesi[nde] … değişiklik öngören çerçeve 21 … [i]nci Madde[s]i Komisyonumuzca kabul edilmiştir. Bu Maddelerde yapılan değişiklikle "askerlik hizmetinin gerekleri" ibaresi 156 [ncı] madde met[nin]den çıkartılmıştır. Bu düzenleme ile yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığının güçlendirilmesinin amaçlandığı gerekçesinde yer almaktadır.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 21- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 156 ncı maddesinin son fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Askerî Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, mensuplarının disiplin ve özlük işleri mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir."
Genel Kurul Görüşmeleri
Teklifin ikinci görüşmeleri sırasında 8. maddesinin oylama sonucunda yeterli kabul sayısına ulaşılamayarak reddedilmesi üzerine (23. Dönem, 69. Cilt, 100. Birleşim, Sayfa 51) bu madde, 20. madde olarak kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
D. Askerî Yargıtay **MADDE 156. —** (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19 - 2709 sayılı Kanunun;… E) …156 [ncı]… madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak … değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16 - 2709 sayılı Kanunun;… E) …156 [ncı] madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.

SON HÂLİ

E. Askerî Yüksek İdare Mahkemesi

MADDE 157. — (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

Maddenin İlk Hâli
E. Askerî Yüksek İdare Mahkemesi **MADDE 157. —** Askerî Yüksek İdare Mahkemesi, askerî olmayan makamlarca tesis edilmiş olsa bile, asker kişileri ilgilendiren ve askerî hizmete ilişkin idarî işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkların yargı denetimini yapan ilk ve son derece mahkemesidir. Ancak, askerlik yükümlülüğünden doğan uyuşmazlıklarda ilgilinin asker kişi olması şartı aranmaz. Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin askerî hâkim sınıfından olan üyeleri, mahkemenin bu sınıftan olan başkan ve üyeleri tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oy ile birinci sınıf askerî hâkimler arasından her boş yer için gösterilecek üç aday içinden; hâkim sınıfından olmayan üyeleri, rütbe ve nitelikleri kanunda gösterilen subaylar arasından, Genelkurmay Başkanlığınca her boş yer için gösterilecek üç aday içinden Cumhurbaşkanınca seçilir. Askerî hâkim sınıfından olmayan üyelerin görev süresi en fazla dört yıldır. Mahkemenin Başkanı, Başsavcı ve daire başkanları hâkim sınıfından olanlar arasından rütbe ve kıdem sırasına göre atanırlar. Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri, mensuplarının disiplin ve özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı ve askerlik hizmetlerinin gereklerine göre kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
F. Askerî Yüksek İdare Mahkemesi **MADDE 170. —** Askerî Yüksek İdare Mahkemesi, asker kişileri ilgilendiren ve askerî hizmete ilişkin idarî işlem ve eylemlerin yargısal denetimini yapan ilk ve son derece mahkemesidir. Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin askerî hâkim sınıfından olan üyeleri, mahkemenin bu sınıftan olan başkan ve üyeleri tamsayısının salt çoğunluğu ile en az yarbay rütbesinde birinci sınıf askerî hâkimler içinden her boş yer için gösterilecek üç aday arasından; hâkim sınıfından olmayan üyeleri, iki yılını doldurmuş kurmay yarbaylarla, albay rütbesinde üç yılını doldurmamış kurmay subaylar içinden, Genelkurmay Başkanlığınca her boş yer için gösterilecek üç aday arasından Cumhurbaşkanınca seçilir. Askerî hâkim sınıfından olmayan üyelerin görev süresi en fazla dört yıldır. Mahkemenin Başkanı, Başkanunsözcüsü, Daire Başkanları hâkim sınıfından olanlar arasından seçilir. Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri, hâkimlik teminatı ve askerlik hizmetinin gereklerine göre, kanunla düzenlenir.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 170

Askerî Yüksek İdare Mahkemesi

Askerî Yüksek İdare Mahkemesi asker kişileri ilgilendiren ve askerî hizmete ilişkin idarî işlem ve eylemlerin yargısal denetimini yapmakla görevlidir. Bu görevi ilk ve son derece mahkemesi sıfatıyla yapar. İdarî nitelikteki askerî işlem, eylem ve kararların özellikleri Danıştayın görevine giren işlerin özelliğinden çok daha farklı ve herhangibir konuda takdire yer verilmesi gerekirken askerî eylem ve işlemin askerlik alanındaki derece ve etkisine bakılarak yapılması zorunlu olduğundan Askerî Yüksek İdare Mahkemesi kurulması zorunlu olmuştur. Mahkemede hâkim sınıfından olan ve olmayan askerî şahıslar mevcuttur. Ancak mahkemenin başkanı, başkanunsözcüsü, daire başkanları hâkim sınıfından olmak gereklidir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

E. Askerî Yüksek İdare Mahkemesi

MADDE 157. — Askerî Yüksek İdare Mahkemesi, askerî olmayan makamlarca tesis edilmiş olsa bile, asker kişileri ilgilendiren ve askerî hizmete ilişkin idarî işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkların yargı denetimini yapan ilk ve son derece mahkemesidir. Ancak, askerlik yükümlülüğünden doğan uyuşmazlıklarda ilgilinin asker kişi olması şartı aranmaz.

Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin askerî hâkim sınıfından olan üyeleri, mahkemenin bu sınıftan olan başkan ve üyeleri tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oy ile birinci sınıf askerî hâkimler arasından her boş yer için gösterilecek üç aday içinden; hâkim sınıfından olmayan üyeleri, rütbe ve nitelikleri kanunda gösterilen subaylar arasından, Genelkurmay Başkanlığınca her boş yer için gösterilecek üç aday içinden Cumhurbaşkanınca seçilir.

Askerî hâkim sınıfından olmayan üyelerin görev süresi en fazla dört yıldır.

Mahkemenin Başkanı, Başsavcı ve daire başkanları hâkim sınıfından olanlar arasından rütbe ve kıdem sırasına göre atanırlar.

Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri, mensuplarının disiplin ve özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı ve askerlik hizmetlerinin gereklerine göre kanunla düzenlenir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 157

Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin görevine açıklık getirilerek, askerî hizmete ilişkin idarî işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkların denetiminin bu mahkemede görüleceği belirtilmiş, önceki maddedeki gerekçe ile seçimde «gizli oy» getirilmiş, üyelerin niteliklerine ve rütbelerine ilişkin kayıtlamalar kanuna bırakılmış, «Başkanunsözcüsü» «Başsavcı» olarak değiştirilmiş, Başkan, Başsavcı ve daire başkanlarının hâkim sınıfından olanlar arasından rütbe ve kıdem sırasına göre atanacağı ifade edilmiştir.

7/5/2010 Tarihli ve 5982 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
E. Askerî Yüksek İdare Mahkemesi **MADDE 157. —** Askerî Yüksek İdare Mahkemesi, askerî olmayan makamlarca tesis edilmiş olsa bile, asker kişileri ilgilendiren ve askerî hizmete ilişkin idarî işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkların yargı denetimini yapan ilk ve son derece mahkemesidir. Ancak, askerlik yükümlülüğünden doğan uyuşmazlıklarda ilgilinin asker kişi olması şartı aranmaz. Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin askerî hâkim sınıfından olan üyeleri, mahkemenin bu sınıftan olan başkan ve üyeleri tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oy ile birinci sınıf askerî hâkimler arasından her boş yer için gösterilecek üç aday içinden; hâkim sınıfından olmayan üyeleri, rütbe ve nitelikleri kanunda gösterilen subaylar arasından, Genelkurmay Başkanlığınca her boş yer için gösterilecek üç aday içinden Cumhurbaşkanınca seçilir. Askerî hâkim sınıfından olmayan üyelerin görev süresi en fazla dört yıldır. Mahkemenin Başkanı, Başsavcı ve daire başkanları hâkim sınıfından olanlar arasından rütbe ve kıdem sırasına göre atanırlar. Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri, mensuplarının disiplin ve özlük işleri mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 22- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 157 nci maddesinin son fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri, mensuplarının disiplin ve özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir."
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 22- Anayasanın 145 ve 156 ncı maddelerinde, askerî yargı ve Askerî Yargıtayla ilgili yapılan değişikliklere paralel olarak, Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin kuruluşu, işleyişi, mensuplarının disiplin ve özlük işlerinin, mahkemelerin bağımsızlığı ile hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenmesi öngörülmekte ve mevcut metinde yer alan "askerlik hizmetinin gerekleri" ibaresi, yargı bağımsızlığının ve tarafsızlığının güçlendirilmesi amacıyla madde metninden çıkarılmaktadır.

Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin Anayasanın ... Askerî Yüksek İdare Mahkemesini düzenleyen 157 nci madde[s]inde değişiklik öngören … 22 nci Madde[s]i Komisyonumuzca kabul edilmiştir. Bu Maddelerde yapılan değişiklikle "askerlik hizmetinin gerekleri" ibaresi .. 157 nci madde met[nin]den çıkartılmıştır. Bu düzenleme ile yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığının güçlendirilmesinin amaçlandığı gerekçesinde yer almaktadır.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 22- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 157 nci maddesinin son fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri, mensuplarının disiplin ve özlük işleri mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir."
Genel Kurul Görüşmeleri
Teklifin ikinci görüşmeleri sırasında 8. maddesinin oylama sonucunda yeterli kabul sayısına ulaşılamayarak reddedilmesi üzerine (23. Dönem, 69. Cilt, 100. Birleşim, Sayfa 51) bu madde, 21. madde olarak kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
E. Askerî Yüksek İdare Mahkemesi **MADDE 157. —** (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19 - 2709 sayılı Kanunun;… E) …157 [nci]… madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak … değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16 - 2709 sayılı Kanunun;… E) …157 [nci] madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

SON HÂLİ

F. Uyuşmazlık Mahkemesi

MADDE 158. — (Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Uyuşmazlık Mahkemesi adli ve idari yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlemeye yetkilidir.

Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluşu, üyelerinin nitelikleri ve seçimleri ile işleyişi kanunla düzenlenir. Bu mahkemenin Başkanlığını Anayasa Mahkemesince, kendi üyeleri arasından görevlendirilen üye yapar.

Diğer mahkemelerle, Anayasa Mahkemesi arasındaki görev uyuşmazlıklarında, Anayasa Mahkemesinin kararı esas alınır.

Maddenin İlk Hâli
F. Uyuşmazlık Mahkemesi **MADDE 158. —** Uyuşmazlık Mahkemesi adlî, idarî ve askerî yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlemeye yetkilidir. Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluşu, üyelerinin nitelikleri ve seçimleri ile işleyişi kanunla düzenlenir. Bu mahkemenin Başkanlığını Anayasa Mahkemesince, kendi üyeleri arasından görevlendirilen üye yapar. Diğer mahkemelerle, Anayasa Mahkemesi arasındaki görev uyuşmazlıklarında, Anayasa Mahkemesinin kararı esas alınır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
G. Uyuşmazlık Mahkemesi **MADDE 171. —** Uyuşmazlık Mahkemesi adlî, idarî ve askerî yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlemeye yetkilidir. Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluşu ve işleyişi kanunla düzenlenir. Bu Mahkemenin Başkanlığını ve Başkanvekilliğini, Anayasa Mahkemesince, kendi üyeleri arasından görevlendirilen üyeler yapar. Diğer mahkemelerle, Anayasa Mahkemesi arasındaki görev uyuşmazlıklarında, Anayasa Mahkemesinin kararı esas alınır.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 171 *Uyuşmazlık Mahkemesi* Uyuşmazlık mahkemesi, adlî, idarî ve askerî yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını çözümlemekle görevlidir. Buradaki «görev» terimi sözü geçen mahkemeler arasında, davaya hangi mahkemenin bakacağını ifade için kullanılmıştır. Bir nevi, davanın yargı yollarından hangisine bakılacağının belirtilmesi işidir. Bir cins yargı yolu içindeki görev uyuşmazlıklarının hal mercii değildir. Örneğin adlî ve idarî yargı mercilerinden veya idarî ve askerî yargı mercilerinden hangisinin bakacağını ifade eder. Hüküm uyuşmazlığı ise mahkemelerden verilip kesinleşen ve fakat birbirine uymayan hükümlerden hangisinin infazı lazım geldiğini belli etmenin yoludur.

Önceleri Uyuşmazlık Mahkemesinin Başkanı Yargıtay ve Danıştay başkanları arasından münavebe suretiyle belirtilirdi. Ancak bu usulün şu sakıncası ortaya çıktı : Bazı konularda Yargıtayla Danıştay arasında görüş ayrılığı bulunmakta idi. Bunun sonucu olarak Uyuşmazlık Mahkemesine Yargıtay Başkanı Başkanlık ettiği sürece Yargıtayın görüşü, Danıştay Başkanının Başkanlık ettiği sürece de Danıştayın görüşü hâkim olur; gerek dava ve gerek hüküm uyuşmazlıklarını çözümlemekle görevli olan bu mahkemenin kendi kararları arasında uyuşmazlık çıkardı. Bu önemli sakıncayı bertaraf etmek için mahkemenin başkanının Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından seçilmesi kuralı getirildi. Bu suretle Uyuşmazlık Mahkemesinin kararları arasındaki sözü geçen sebepten ileri gelen farklılıklar ortadan kaldırılmış oldu.

Bu arada işaret olunması gereken bir husus da maddenin son fıkrasındaki «diğer mahkemelerle, Anayasa Mahkemesi arasındaki görev uyuşmazlıklarında Anayasa Mahkemesinin kararı esas alınır.» hükmünün açıklanması gereğidir : Şimdiye kadar Anayasa Mahkemesi Yüce Divan görevini de yapmakta idi bu görev Yargıtaya geçince Anayasa Mahkemesiyle diğer mahkemeler arasında görev uyuşmazlığı bulunup bulunamayacağı düşünülebilir. Anayasa Mahkemesinin özellikle siyasî partilerle ilgili davalarda ceza verme yetkisi bulunduğu gibi herhangi bir mahkeme hükmüyle de çelişkili karar verebilir. Ezcümle Anayasa Mahkemesinde def'î yoluyla dava açan mahkemelerin o davaya bakmaya görevli olup olmadığını Anayasa Mahkemesi aramak zorundadır. Dava açan mahkeme, elindeki davaya bakmaya görevli değilse Anayasa Mahkemesinde dava açamaz ve Anayasa Mahkemesi görevsiz mahkemece açılmış bir davaya bakamaz. Bu nedenle Anayasa Mahkemesi dava açan mahkemenin görevli olup olmadığını araştırır ve orasını görevli bulmadığı takdirde kendisinin de iptal davasına bakmaya yetkisi ve bakma görevi bulunmadığına karar verir. Yerel mahkeme ile bir başka mahkeme arasında aynı konu üzerinde çıkan görev uyuşmazlığı Anayasa Mahkemesinin kararına göre çözümlenmez ise de sözü geçen iki yerel mahkemenin arasındaki görev uyuşmazlığını çözümleyen karar Anayasa Mahkemesini bağlamaz. Anayasa Mahkemesi, kendisinin görevli gördüğü mahkemenin def'i yoluyla açacağı iptal davasına bakabilir, görevsiz saydığı mahkemenin açtığı davaya bakamaz. Bu bakımdan sözü geçen fıkranın bulunması gereklidir ve fıkra bu nedenle getirilmiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
F. Uyuşmazlık Mahkemesi **MADDE 158. —** Uyuşmazlık Mahkemesi adlî, idarî ve askerî yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlemeye yetkilidir. Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluşu, üyelerinin nitelikleri ve seçimleri ile işleyişi kanunla düzenlenir. Bu mahkemenin Başkanlığını Anayasa Mahkemesince, kendi üyeleri arasından görevlendirilen üye yapar. Diğer mahkemelerle, Anayasa Mahkemesi arasındaki görev uyuşmazlıklarında, Anayasa Mahkemesinin kararı esas alınır.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde — 158 Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanlığının, Anayasa Mahkemesinin kendi üyeleri arasından seçeceği bir üye tarafından yapılacak olması karşısında, Başkanvekilliğinin kadro ve makam olarak belirtilmesi sakıncalı görülmüş, bunun kanunla düzenlenecek bir husus olduğu düşünülerek metinden çıkarılmış; üyelerinin nitelik ve seçimlerinin kanunla düzenleneceği maddede belirtilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
F. Uyuşmazlık Mahkemesi **MADDE 158. —** Uyuşmazlık Mahkemesi adli ve idari yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlemeye yetkilidir. Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluşu, üyelerinin nitelikleri ve seçimleri ile işleyişi kanunla düzenlenir. Bu mahkemenin Başkanlığını Anayasa Mahkemesince, kendi üyeleri arasından görevlendirilen üye yapar. Diğer mahkemelerle, Anayasa Mahkemesi arasındaki görev uyuşmazlıklarında, Anayasa Mahkemesinin kararı esas alınır.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19 - 2709 sayılı Kanunun;… B) … 158 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan "adli, idari ve askeri" ibaresi "adli ve idari";… şeklinde değiştirilmiştir.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak … değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16 - 2709 sayılı Kanunun;… B) … 158 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan "adli, idari ve askeri" ibaresi "adli ve idari";… şeklinde değiştirilmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

III. Hâkimler ve Savcılar Kurulu

MADDE 159. — (Değişik: 7/5/2010-5982/22. md.)

(Değişik: 21/1/2017-6771/14. md.) Hâkimler ve Savcılar Kurulu, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kurulur ve görev yapar.

(Değişik: 21/1/2017-6771/14. md.) Hâkimler ve Savcılar Kurulu onüç üyeden oluşur; iki daire halinde çalışır.

(Değişik: 21/1/2017-6771/14. md.) Kurulun Başkanı Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurulun tabiî üyesidir. Kurulun, üç üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş adlî yargı hâkim ve savcıları arasından, bir üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idarî yargı hâkim ve savcıları arasından Cumhurbaşkanınca; üç üyesi Yargıtay üyeleri, bir üyesi Danıştay üyeleri, üç üyesi nitelikleri kanunda belirtilen yükseköğretim kurumlarının hukuk dallarında görev yapan öğretim üyeleri ile avukatlar arasından Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilir. Öğretim üyeleri ile avukatlar arasından seçilen üyelerden, en az birinin öğretim üyesi ve en az birinin de avukat olması zorunludur. Kurulun Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilecek üyeliklerine ilişkin başvurular, Meclis Başkanlığına yapılır. Başkanlık, başvuruları Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyona gönderir. Komisyon her bir üyelik için üç adayı, üye tamsayısının üçte iki çoğunluğuyla belirler. Birinci oylamada aday belirleme işleminin sonuçlandırılamaması halinde ikinci oylamada üye tamsayısının beşte üç çoğunluğu aranır. Bu oylamada da aday belirlenemediği takdirde, her bir üyelik için en çok oyu alan iki aday arasında ad çekme usulü ile aday belirleme işlemi tamamlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Komisyon tarafından belirlenen adaylar arasından, her bir üye için ayrı ayrı gizli oyla seçim yapar. Birinci oylamada üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu; bu oylamada seçimin sonuçlandırılamaması halinde, ikinci oylamada üye tamsayısının beşte üç çoğunluğu aranır. İkinci oylamada da üye seçilemediği takdirde en çok oyu alan iki aday arasında ad çekme usulü ile üye seçimi tamamlanır.

(Değişik: 21/1/2017-6771/14. md.) Üyeler dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler bir kez daha seçilebilir.

(Değişik: 21/1/2017-6771/14. md.) Kurul üyeliği seçimi, üyelerin görev süresinin dolmasından önceki otuz gün içinde yapılır. Seçilen üyelerin görev süreleri dolmadan Kurul üyeliğinin boşalması durumunda, boşalmayı takip eden otuz gün içinde, yeni üyelerin seçimi yapılır.

(Değişik: 21/1/2017-6771/14. md.) Kurulun, Adalet Bakanı ile Adalet Bakanlığı Müsteşarı dışındaki üyeleri, görevlerinin devamı süresince; kanunda belirlenenler dışında başka bir görev alamazlar veya Kurul tarafından başka bir göreve atanamaz ve seçilemezler.

Kurulun yönetimi ve temsili Kurul Başkanına aittir. Kurul Başkanı dairelerin çalışmalarına katılamaz. Kurul, kendi üyeleri arasından daire başkanlarını ve daire başkanlarından birini de başkanvekili olarak seçer. Başkan, yetkilerinden bir kısmını başkanvekiline devredebilir.

Kurul, adlî ve idarî yargı hâkim ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, yükselme ve birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar; Adalet Bakanlığının, bir mahkemenin kaldırılması veya yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki tekliflerini karara bağlar; ayrıca, Anayasa ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirir.

(Değişik: 21/1/2017-6771/14. md.) Hâkim ve savcıların görevlerini; kanun ve diğer mevzuata (hâkimler için idarî nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma işlemleri, ilgili dairenin teklifi ve Hâkimler ve Savcılar Kurulu Başkanının oluru ile Kurul müfettişlerine yaptırılır. Soruşturma ve inceleme işlemleri, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle de yaptırılabilir.

Kurulun meslekten çıkarma cezasına ilişkin olanlar dışındaki kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz.

Kurula bağlı Genel Sekreterlik kurulur. Genel Sekreter, birinci sınıf hâkim ve savcılardan Kurulun teklif ettiği üç aday arasından Kurul Başkanı tarafından atanır. Kurul müfettişleri ile Kurulda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcıları, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Kurula aittir.

Adalet Bakanlığının merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarında geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılar ile adalet müfettişlerini ve hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçileri, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Adalet Bakanına aittir.

Kurul üyelerinin seçimi, dairelerin oluşumu ve işbölümü, Kurulun ve dairelerin görevleri, toplantı ve karar yeter sayıları, çalışma usul ve esasları, dairelerin karar ve işlemlerine karşı yapılacak itirazlar ve bunların incelenmesi usulü ile Genel Sekreterliğin kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenir.

Maddenin İlk Hâli
III. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu **MADDE 159. —** Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kurulur ve görev yapar. Kurulun Başkanı, Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurulun tabiî üyesidir. Kurulun üç asıl ve üç yedek üyesi Yargıtay Genel Kurulunun, iki asıl ve iki yedek üyesi Danıştay Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından, her üyelik için gösterecekleri üçer aday içinden Cumhurbaşkanınca, dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler yeniden seçilebilirler. Kurul, seçimle gelen asıl üyeleri arasından bir başkanvekili seçer. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu; adlî ve idarî yargı hâkim ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, yükselme ve birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar. Adalet Bakanlığının, bir mahkemenin veya bir hâkimin veya savcının kadrosunun kaldırılması veya bir mahkemenin yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki tekliflerini karara bağlar. Ayrıca Anayasa ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirir. Kurul kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz. Kurulun görevlerini yerine getirmesi, seçim ve çalışma usulleriyle itirazların Kurul bünyesinde incelenmesi esasları kanunla düzenlenir. Adalet Bakanlığının merkez kuruluşunda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcıların muvafakatlarını alarak atama yetkisi Adalet Bakanına aittir. Adalet Bakanı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun ilk toplantısında onaya sunulmak üzere, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde hizmetin aksamaması için hâkim ve savcıları geçici yetki ile görevlendirebilir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
III. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu **MADDE 172. —** Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre oluşur ve görev yapar. Kurulun Başkanı, Adalet Bakanıdır. Kurula Bakanlık adına Bakan ve Müsteşardan başkası katılamaz. Cumhuriyet Başsavcısı veya Vekili kurulun tabiî üyesidir.

Kurulun, dört asıl ve dört yedek üyesi Yargıtay Büyük Genel Kurulunun, iki asıl ve iki yedek üyesi Danıştay Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından, herbir üyelik için gösterecekleri üçer kat aday içinden, Cumhurbaşkanınca, dört yıl için seçilir.

Kurulun seçimle gelen üyeleri, görevleri süresince başka görev alamazlar.

Kurul kararlarına karşı, kazaî mercie başvurulamaz.

Kurulun, kuruluşu, görev ve yetkileri, çalışma usulleri ve kurul kararlarına karşı kurul bünyesinde yapılabilecek itirazların inceleme usulü kanunla düzenlenir.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 172

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kurulmuş ve görevini bu esaslar dahilinde yapmakla görevlendirilmiştir. Kurulun çoğunluğu hâkimlik teminatına haiz olanlardan meydana gelmektedir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

III. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu

MADDE 159. — Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kurulur ve görev yapar.

Kurulun Başkanı, Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurulun tabiî üyesidir. Kurulun üç asıl ve üç yedek üyesi Yargıtay Genel Kurulunun, iki asıl ve iki yedek üyesi Danıştay Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından, her üyelik için gösterecekleri üçer aday içinden Cumhurbaşkanınca, dört yıl için seçilir.

Süresi biten üyeler yeniden seçilebilirler. Kurul, seçimle gelen asıl üyeleri arasından bir başkanvekili seçer.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu; adlî ve idarî yargı hâkim ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, yükselme ve birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar. Adalet Bakanlığının, bir mahkemenin veya bir hâkimin veya savcının kadrosunun kaldırılması veya bir mahkemenin yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki tekliflerini karara bağlar. Ayrıca Anayasa ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirir.

Kurul kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz.

Kurulun görevlerini yerine getirmesi, seçim ve çalışma usulleriyle itirazların Kurul bünyesinde incelenmesi esasları kanunla düzenlenir.

Adalet Bakanlığının merkez kuruluşunda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcıların muvafakatlarını alarak atama yetkisi Adalet Bakanına aittir.

Adalet Bakanı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun ilk toplantısında onaya sunulmak üzere, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde hizmetin aksamaması için hâkim ve savcıları geçici yetki ile görevlendirebilir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 159

Hâkim ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerinin belirlenen ilkeler çerçevesinde sayılarında değişiklik yapılmış; Cumhuriyet Başsavcısı veya vekilinin Kurul üyesi olması benimsenmemiş; tasarının çeşitli maddelerindeki görevleri bu madde içerisinde toplanmıştır.

7/5/2010 Tarihli ve 5982 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik

III. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu

MADDE 159- Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kurulur ve görev yapar.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu yirmiiki asıl ve oniki yedek üyeden oluşur; üç daire halinde çalışır.

Kurulun Başkanı Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurulun tabiî üyesidir. Kurulun, dört asıl üyesi, nitelikleri kanunda belirtilen; yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri, üst kademe yöneticileri ile avukatlar arasından Cumhurbaşkanınca, üç asıl ve üç yedek üyesi Yargıtay üyeleri arasından Yargıtay Genel Kurulunca, iki asıl ve iki yedek üyesi Danıştay üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca, bir asıl ve bir yedek üyesi Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulunca kendi üyeleri arasından, yedi asıl ve dört yedek üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş adlî yargı hâkim ve savcıları arasından adlî yargı hâkim ve savcılarınca, üç asıl ve iki yedek üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idarî yargı hâkim ve savcıları arasından idarî yargı hâkim ve savcılarınca, dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler yeniden seçilebilir.

Kurul üyeliği seçimi, üyelerin görev süresinin dolmasından önceki altmış gün içinde yapılır. Cumhurbaşkanı tarafından seçilen üyelerin görev süreleri dolmadan Kurul üyeliğinin boşalması durumunda, boşalmayı takip eden altmış gün içinde, yeni üyelerin seçimi yapılır. Diğer üyeliklerin boşalması halinde, asıl üyenin yedeği tarafından kalan süre tamamlanır.

Yargıtay, Danıştay ve Türkiye Adalet Akademisi genel kurullarından seçilecek Kurul üyeliği için her üyenin, birinci sınıf adlî ve idarî yargı hâkim ve savcıları arasından seçilecek Kurul üyeliği için her hâkim ve savcının; ancak bir aday için oy kullanacağı seçimlerde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilir. Bu seçimler her dönem için bir defada ve gizli oyla yapılır.

Kurulun, Adalet Bakanı ile Adalet Bakanlığı Müsteşarı dışındaki asıl üyeleri, görevlerinin devamı süresince; kanunda belirlenenler dışında başka bir görev alamazlar veya Kurul tarafından başka bir göreve atanamaz ve seçilemezler.

Kurulun yönetimi ve temsili Kurul Başkanına aittir. Kurul Başkanı dairelerin çalışmalarına katılamaz. Kurul, kendi üyeleri arasından daire başkanlarını ve daire başkanlarından birini de başkanvekili olarak seçer. Başkan, yetkilerinden bir kısmını başkanvekiline devredebilir.

Kurul, adlî ve idarî yargı hâkim ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, yükselme ve birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin

cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar; Adalet Bakanlığının, bir mahkemenin kaldırılması veya yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki tekliflerini karara bağlar; ayrıca, Anayasa ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirir.

Hâkim ve savcıların görevlerini; kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere (hâkimler için idarî nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma işlemleri, ilgili dairenin teklifi ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Başkanının oluru ile Kurul müfettişlerine yaptırılır. Soruşturma ve inceleme işlemleri, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle de yaptırılabilir.

Kurulun meslekten çıkarma cezasına ilişkin olanlar dışındaki kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz.

Kurula bağlı Genel Sekreterlik kurulur. Genel Sekreter, birinci sınıf hâkim ve savcılardan Kurulun teklif ettiği üç aday arasından Kurul Başkanı tarafından atanır. Kurul müfettişleri ile Kurulda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcıları, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Kurula aittir.

Adalet Bakanlığının merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarında geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılar ile adalet müfettişlerini ve hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçileri, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Adalet Bakanına aittir.

Kurul üyelerinin seçimi, dairelerin oluşumu ve işbölümü, Kurulun ve dairelerin görevleri, toplantı ve karar yeter sayıları, çalışma usul ve esasları, dairelerin karar ve işlemlerine karşı yapılacak itirazlar ve bunların incelenmesi usulü ile Genel Sekreterliğin kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 23- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 159 uncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "MADDE 159- Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kurulur ve görev yapar. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu yirmibir asıl ve on yedek üyeden oluşur; üç daire halinde çalışır. Kurulun Başkanı Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurulun tabiî üyesidir. Kurulun, dört asıl üyesi, nitelikleri kanunda belirtilen;

yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri, üst kademe yöneticileri ile avukatlar arasından Cumhurbaşkanınca, üç asıl ve iki yedek üyesi Yargıtay üyeleri arasından Yargıtay Genel Kurulunca, bir asıl ve bir yedek üyesi Danıştay üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca, bir asıl ve bir yedek üyesi Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulunca kendi üyeleri arasından, yedi asıl ve dört yedek üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş adlî yargı hâkim ve savcıları arasından adlî yargı hâkim ve savcılarınca, üç asıl ve iki yedek üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idarî yargı hâkim ve savcıları arasından idarî yargı hâkim ve savcılarınca, dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler yeniden seçilebilir.

Kurul üyeliği seçimi, üyelerin görev süresinin dolmasından önceki altmış gün içinde yapılır. Cumhurbaşkanı tarafından seçilen üyelerin görev süreleri dolmadan Kurul üyeliğinin boşalması durumunda, boşalmayı takip eden altmış gün içinde, yeni üyelerin seçimi yapılır. Diğer üyeliklerin boşalması halinde, asıl üyenin yedeği tarafından kalan süre tamamlanır.

Yargıtay, Danıştay ve Türkiye Adalet Akademisi genel kurullarından seçilecek Kurul üyeliği için her üyenin, birinci sınıf adlî ve idarî yargı hâkim ve savcıları arasından seçilecek Kurul üyeliği için her hâkim ve savcının; ancak bir aday için oy kullanacağı seçimlerde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilir. Bu seçimler her dönem için bir defada ve gizli oyla yapılır.

Kurulun, Adalet Bakanı ile Adalet Bakanlığı Müsteşarı dışındaki asıl üyeleri, görevlerinin devamı süresince; kanunda belirlenenler dışında başka bir görev alamazlar veya Kurul tarafından başka bir göreve atanamaz ve seçilemezler.

Kurulun yönetimi ve temsili Kurul Başkanına aittir. Kurul Başkanı dairelerin çalışmalarına katılamaz. Kurul, kendi üyeleri arasından daire başkanlarını ve daire başkanlarından birini de başkanvekili olarak seçer. Başkan, yetkilerinden bir kısmını başkanvekiline devredebilir.

Kurul, adlî ve idarî yargı hâkim ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, yükselme ve birinci sınıfa ayırma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar; Adalet Bakanlığının, bir mahkemenin kaldırılması veya yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki tekliflerini karara bağlar; ayrıca, Anayasa ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirir.

Hâkim ve savcıların görevlerini; kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere (hâkimler için idarî nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup

uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma işlemleri, ilgili dairenin teklifi ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Başkanının oluru ile Kurul müfettişlerine yaptırılır. Soruşturma ve inceleme işlemleri, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle de yaptırılabilir.

Kurulun meslekten çıkarma cezasına ilişkin olanlar dışındaki kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz.

Kurula bağlı Genel Sekreterlik kurulur. Genel Sekreter, birinci sınıf hâkim ve savcılardan Kurulun teklif ettiği üç aday arasından Kurul Başkanı tarafından atanır. Kurul müfettişleri ile Kurulda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcıları, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Kurula aittir.

Adalet Bakanlığının merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarında geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılar ile adalet müfettişlerini, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Adalet Bakanına aittir.

Kurul üyelerinin seçimi, dairelerin oluşumu ve işbölümü, Kurulun ve dairelerin görevleri, toplantı ve karar yeter sayıları, çalışma usul ve esasları, dairelerin karar ve işlemlerine karşı yapılacak itirazlar ve bunların incelenmesi usulü ile Genel Sekreterliğin kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenir.”

Teklifin Madde Gerekçesi

Madde 23- Maddeyle, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun oluşumu, Kurul üyelerinin nitelikleri ve seçimi, Kurulun çalışma usul ve esasları yeniden düzenlenmektedir.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun mevcut yapısı, üye sayısının azlığı, üyelerin sadece yüksek yargıdan gelmesi, ilk derece mahkemelerini yönetmekle görevli olmasına rağmen Kurulda, buralarda görev yapan hâkim ve savcılardan hiçbir temsilcinin yer almaması, Kurul kararlarının tamamen yargı denetimine kapalı olması, Kurul kararlarına karşı etkili iç itiraz sisteminin öngörülmemiş olması, hâkim ve savcıların denetimi, haklarında inceleme ve soruşturma izni verilmesi, adalet müfettişlerinin atanması gibi önemli bazı yetkilerin Adalet Bakanına ait olması, Kurulun kendisine ait sekretaryasının, binasının ve bütçesinin bulunmaması gibi hususlar gerek iç ve gerekse uluslararası kamuoyunda eleştiri konusu yapılmıştır.

Bir yandan bu eleştirilerin karşılanması ve diğer yandan da Yargı Reformu Stratejisinde öngörüldüğü üzere, yargı bağımsızlığının ve hâkimlik teminatının güçlendirilmesi amacıyla, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun yapısında önemli değişiklikler öngörülmektedir. Bu değişiklikler yapılırken, uluslararası belgeler ve diğer kişi, kurum, parti ya da sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanan anayasa taslakları göz önünde bulundurulmuştur. Bunların yanında mukayeseli hukuk uygulamaları da dikkate alınmıştır. Yüksek yargı kurullarıyla

ilgili olarak mukayeseli hukuka bakıldığında, bu kurulların Fransa'da 18, İtalya'da 27, İspanya'da 21, Polonya'da 25 ve Portekiz'de 17 üyeden oluştuğu ve bu kurullarda hakim ve savcıların da yer aldığı görülmektedir.

Yapılan değişiklik kapsamında, öncelikle, Kurulun üye sayısı, yedi asıl ve beş yedek üyeden, yirmibir asıl ve on yedek üyeye yükseltilmektedir. Adalet Bakanı, Kurulun Başkanı ve Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurulun tabiî üyesidir. Kurulun üç daire ve Genel Kurul şeklinde çalışması öngörülmektedir. Kurul üyelerin geldiği kaynaklar çeşitlendirilmektedir. Bu bağlamda, Kurul üyelerinden dördü, yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri, üst kademe yöneticileri ve avukatlar arasından Cumhurbaşkanınca doğrudan seçilecektir. Bundan başka Kurulun;

• Üç asıl ve iki yedek üyesi, Yargıtay üyeleri arasından, Yargıtay Genel Kurulu tarafından,

• Bir asıl ve bir yedek üyesi, Danıştay üyeleri arasından, Danıştay Genel Kurulu tarafından,

• Bir asıl ve bir yedek üyesi, Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulu üyeleri arasından,

Akademi Genel Kurulu tarafından,

• Yedi asıl ve dört yedek üyesi, birinci sınıf adlî yargı hâkim ve savcıları arasından, tüm adlî yargı hâkim ve savcıları tarafından,

• Üç asıl ve iki yedek üyesi ise, birinci sınıf idarî yargı hâkim ve savcıları arasından, tüm idarî yargı hâkim ve savcıları tarafından, seçilecektir.

Öte yandan, Anayasanın 104 üncü maddesinin ikinci fıkrasının (c) bendinde, Cumhurbaşkanının yargı ile ilgili yapacağı görev ve kullanacağı yetkiler sayılırken, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerini seçmek görev ve yetkisine de yer verilmiştir. Bununla birlikte, 159 uncu maddede yapılan değişiklikle, Kurul üyelerinin tamamının değil, bir kısmının Cumhurbaşkanınca seçilmesi öngörülmektedir. 104 üncü maddenin ikinci fıkrasının girişinde, Cumhurbaşkanının yapacağı görev ve kullanacağı yetkilerde, Anayasanın ilgili maddelerinde gösterilen şartlara uyacağı hükmünün yer aldığı dikkate alındığında, Cumhurbaşkanının Kurula üye seçerken, 159 uncu maddede öngörülen şartlara uyacağı hususunda herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır. Buna göre, Cumhurbaşkanı, Kurula, 159 uncu maddede, kendisi için öngörülen sayıda üye seçecektir. 159 uncu maddede yapılan bu değişikliğin sonucunda, 104 üncü madde ile çelişen değil, birbirini tamamlayan bir düzenleme ortaya çıkmaktadır. Bu itibarla, Anayasanın 104 üncü maddesinde değişiklik yapılmasına gerek görülmemiştir.

Kurul üyeliklerinin herhangi bir nedenle boşalması halinde, o üyenin geldiği yerden seçilen yedek üye tarafından kalan süre tamamlanacaktır. Sadece Cumhurbaşkanının seçeceği üyelerin yedeği öngörülmemiştir.

Cumhurbaşkanı kontenjanından gelen Kurul üyesinin, herhangi bir nedenle üyeliğinin boşalması halinde, Cumhurbaşkanı kısa süre içinde yeniden atama yapabilecektir. Kaldı ki, bu durum, Kurulun yeni oluşumunda, kanunla düzenlenmesi öngörülen toplantı ve karar yeter sayıları karşısında Kurulun çalışmalarını etkilemeyecektir.

Getirilen düzenlemelerden birisi de, Yargıtay, Danıştay ve Türkiye Adalet Akademisi genel kurulları ile ilk derece mahkemelerinde, dört yılda bir yapılacak seçimlerde, her seçmenin ancak bir aday için oy kullanmasına ilişkin hükümdür. Bu düzenlemenin iki amacı bulunmaktadır. Birincisi, seçimlerin tek seferde sonuçlandırılmasıdır. Gerçekten, Yargıtay Genel Kurulunda yapılan ve aday gösterilmek için salt çoğunluğun arandığı bu nitelikteki seçimlerin onlarca, hatta bazen yüzlerce defa tekrarlanması yoluna gidildiği görülmektedir. Benzer şekilde ilk derece mahkemelerinde yapılacak seçimlerde salt çoğunluğun aranması halinde de, aday gösterme seçimlerinin defalarca tekrarlanması söz konusu olabilecektir. Bu durum, yüksek mahkemelerin ve ilk derece mahkemelerinin çalışma performansını düşürecek ve esasen ağır iş yükü altında olan yargının ilave sorunlarla karşı karşıya kalmasına sebep olabilecektir. Getirilen düzenleme öncelikle bu olumsuzluğa meydan vermeme amacını içermektedir. Bu hükmün ikinci amacı ise, seçmen iradesinin sonuçlara en iyi şekilde yansımasıdır. Halen Yargıtay ve Danıştay genel kurullarında yapılan aday gösterme seçimlerinde, her aday adayının salt çoğunluğun oyunu alması aranmaktadır. Örneğin, Yargıtayda 250 üyenin olduğu düşünülürse, 126 oy alan kişi aday gösterilmektedir. Bu işlemler tekrar edilmekte ve aynı 126 oy, her üç aday adayını da belirleyebilmektedir. Buna karşın geriye kalan 124 kişinin iradesi hiçbir şekilde sonuçlara yansımamaktadır. Bu durum ise Anayasada öngörülen "temsilde adalet" ilkesi ile bağdaşmamaktadır. Bu amaçlarla, aday belirleme seçimlerine ilişkin söz konusu hüküm getirilmiştir. Getirilen bu hükümle, yapılacak seçimlerde "çoğunlukçu" değil, "çoğulcu" bir anlayışın benimsenmesi öngörülmüştür.

Getirilen bir diğer hükme göre, Kurulun Başkanı olan Adalet Bakanı ile Kurulun doğal üyesi olan Adalet Bakanlığı Müsteşarı dışındaki diğer Kurul üyeleri, kanunda belirlenenler dışında, başka bir görev alamayacak; Kurul tarafından başka bir göreve atanamayacak ve seçilemeyecektir. Bu nitelikteki Kurul üyelerinin hangi görevleri alabilecekleri ilgili kanunda gösterilecektir.

Mevcut düzenlemede olduğu gibi, Kurulun yönetim ve temsili Kurul başkanına, yani Adalet Bakanına ait olacaktır. Ancak, getirilen bir yenilik olarak, Adalet Bakanı, dairelerin toplantılarına katılamayacak ve oy kullanamayacaktır. Kurul üyeleri kendi arasından üç daire başkanı ve daire başkanlarından birini de Başkanvekili olarak seçecektir. Kurul Başkanı yetkilerinin bir kısmını, başkanvekiline devredebilecektir.

Kurulun görevleriyle ilgili mevcut düzenlemede yer alan hükümler esas itibariyle aynen korunmaktadır. Mevcut metinde "kadro dağıtma" işlemi de Kurulun görevleri arasında sayılmakla birlikte bu hüküm, daha önceden yapılan değişikliklerle anlamsız ve hükümsüz hale geldiğinden madde metninden çıkartılmıştır.

Kurulun görevlerine ilave olarak getirilen en önemli yenilik ise, halen Adalet Bakanlığına ait olan hâkim ve savcıların denetlenmesi yetkisinin tamamen Kurula devredilmesidir. Yine hâkim ve savcılar hakkında inceleme ve soruşturma izni, Kurulun ilgili dairesinin teklifi üzerine, Kurul Başkanının oluruyla verilecektir. Denetim ile inceleme ve soruşturma işlemleri, Kurul müfettişleri tarafından yapılacaktır. Kurul müfettişleri, muvafakatleri alınmak suretiyle Kurul tarafından atanacaktır. Buna karşın yargısal faaliyetler dışında kalan, icra, noter, cezaevi gibi mercilerin denetlenmesi ile savcıların tamamen idarî nitelikteki iş ve işlemlerinin denetimi Adalet Bakanlığına bağlı olarak görev yapan adalet müfettişleri ile hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçiler eliyle yapılacaktır. Şu halde Kurula bağlı olan Kurul müfettişleri ile Adalet Bakanlığına bağlı olan adalet müfettişleri ayrı alanlarda görev yapacaktır.

Yürürlükteki düzenlemede, Kurul kararları tamamen yargı denetimine kapalı iken, yapılan değişiklikle meslekten çıkarma cezalarına ilişkin kararlar yargı denetimine açılmaktadır. Kurulun diğer kararları için ise etkili iç itiraz sistemi öngörülmektedir.

Mevcut düzenlemede, Kurulun kendi sekreteryasının olmaması, bu işlemlerin Adalet Bakanlığı tarafından yapılması, yine bina ve bağımsız bütçesinin bulunmaması eleştiri konusu yapılmaktaydı. Getirilen düzenlemeyle Kurula bağlı bir Genel Sekreterlik kurulmaktadır. Genel Sekreterlik, Kurulun tüm sekreterya işlemlerini yürütecektir. Yine Anayasa hükmü olarak yazılmamışsa da ilgili kanunlarda yapılması düşünülen değişikliklerle, Kurulun binasının ve bütçesinin olmasının sağlanması öngörülmektedir. Kurul Genel Sekreterinin birinci sınıf hâkim ve savcılar arasından, Kurulun teklif ettiği üç aday arasından Kurul Başkanı tarafından atanması hükme bağlanmaktadır. Yukarıda da değinildiği gibi Kurul müfettişleri ile Kurulda çalışacak hâkim ve savcıların atanması, muvafakatleri alınmak koşuluyla, Kurul tarafından yapılacaktır.

Adalet Bakanlığı merkez, ilgili ve ilişkili kuruluşlarında geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcıları atama yetkisi ise Adalet Bakanına ait olacaktır.

Son olarak maddede, kanunla düzenlenmesi gereken hususlara yer verilmiştir.

Anayasa Komisyonu Raporu

Teklifin çerçeve 23 üncü maddesi ile Anayasanın 159 uncu Maddesi değiştirilmekte, HSYK'nin yapısı, görevleri, çalışma usul ve esasları yeniden düzenlenmektedir. Bu madde ile;

• HSYK'nin üye sayısı artırılmakta, seçim geniş bir tabana yayılmaktadır. Teftiş kurulu HSYK'ye bağlanmaktadır. Aslı ve yedek üye ayrımı muhafaza edilmektedir.

• Avrupa Birliği İstişari İzleme Raporlarında Adalet Bakanı ve müsteşarının Kurula üye olmasının hâkimlerin bağımsızlığı ile bağdaşmadığı, 159 uncu maddenin bu makamlar çıkarılmak suretiyle yeniden düzenlenmesi öngörülmektedir. 2004 tarihli İzleme Raporunda Adalet Bakanı ve Müsteşarının Kurulda yer almaya devam ettikleri; oy haklarının kaldırılması ya da Müsteşarın Kuruldan çıkarılmasının taahhüt edilmediği belirtilmektedir. Tavsiyelerde 159 uncu maddenin bu yönde değiştirilmesi yer almıştır.

Son istişari ziyaret raporunda Adalet Bakanının HSYK'den çıkarılması, başkanlığın Müsteşara devredilmesi yer almaktadır. Teklifte ise Adalet Bakanının Kurulun başkanı olduğu yer almaktadır. Bakan, başkan olarak gündemi belirleme yetkisini elinde tutmaktadır. Yargıtay ve Danıştay seçimlerinde oy kullanacaktır. Genel Sekreteri Adalet Bakanı atayacaktır. Düzenlemede Adalet Bakanının konumu daha da güçlendirilmektedir. Avrupa'da bunun bir örneğini bulmak mümkün değildir. Bu düzenlemenin reform olarak getirilmesi yanlıştır.

Adalet Bakanı Sadullah Ergin, istişari izleme raporlarında dar kapsamlı yapının, yargıyı temsil etmediğinin yer aldığını ifade etmiştir. Bakan ve Müsteşar dışındaki üyeler Yargıtay ve Danıştaydan seçildiğinden yargının tamamını temsil etmemektedir. Kurul kararlarına karşı yargı yolu açık değildir. Bağımsız sekretaryası, binası ve bütçesi bulunmamaktadır. Müfettişler kurula bağlı değildir. Bu ve benzeri eleştiriler raporlarda yer almaktadır. Şu anda Bakan HSYK'nin başkanıdır, her toplantıya katılır ve oy hakkı vardır. Getirilen düzenlemede Kurul 3 daire halinde çalışacaktır, Bakanın dairelere katılma ve oy hakkı bulunmamaktadır. Sadece Genel Kurula katılacaktır. Bakanın katılacağı ve oy kullanacağı konum çok aza indirilmiştir. Müsteşar üç daireden birine üye olacaktır. Toplantı, Müsteşar katılmasa da yapılabilecektir. Hâkim ve savcılarla ilgili tüm işler Kurula devredilmektedir. Adalet Bakanı müfettişlerle ilgili yetkisini devretmiştir. Adalet müfettişleri Adalet Bakanlığına bağlı olacak ancak hâkim ve savcılar dışındaki adalet hizmetleri sınıfıyla ilgili görev yapacaklardır.

Kurulun bağımsız sekreteryası olacaktır. Bakanın artık gündem belirleme yetkisi olmayacaktır. Yargıtay, Danıştay temsilcileri muhafaza edilmektedir. Adalet Bakanlığının Kurul dışındaki merkez bölümünde çalışacak hâkim ve savcıları, muvafakatlarını alarak bakan atayacaktır.

Bu uygulama şu anda da böyledir. Teklifle öngörülen modelin Avrupa'da çok örneği bulunmaktadır.

Madde ile ilgili olarak bazı üyelerimiz Türkiye hakkındaki dört adet istişare izleme raporunda Adalet Bakanının mutlaka Kuruldan çıkarılmasının öngörüldüğünü, Teklifte ise Kurulun yönetimi ve temsilinin Bakana ait olduğunun yer aldığını ifade etmişlerdir.

Hukuk devleti içinde gücün sınırlandırılması için mekanizmalar oluşturulmuştur. Bu da Anayasa içerisinde olacaktır. Yasama ve yürütmenin dengelenmesi, denetlenmesi teminat altında olacaktır. Türkiye'de yargı bağımsızlığı ve hâkim teminatı konusunda yeni düzenlemelere ihtiyaç vardır. Bunu sağlamakla görevli en üst organ HSYK'dir ve yeniden düzenlenmesi zorunludur.

Yargının siyasallaşma süreci Adalet Bakanlığında başlamıştır. Sonrasında yargı içinde çatışma görülmüş, yargı bağımsızlığı ve hâkim teminatını hayata geçirmekle yükümlü HSYK hedef alınarak, yıpratılmaya başlanmıştır. HSYK'nin yetki gaspında bulunan bir organ olarak tanımlanması ağır bir ithamdır. Anayasal bir organ olan HSYK'nin bu suçlamaya muhatap olması pek çok değerin ortada olmadığını göstermektedir.

• HSYK'nin görevi Adalet Bakanının görevini sınırlamaktır. Bakanın taşıdığı siyasî rengi yargıya yansıtmamakla, sınırlamakla görevlidir. Düzenlemenin Avrupa Birliği endeksine bağlanmasına karşı olduklarını bazı üyelerimiz ifade etmiştir. Böyle takdim edilmesi yanlıştır, evrensel değerlere, Avrupa Birliği müktesebatına da uygun değildir. Adalet hizmetleri olabildiğince mükemmele yaklaştırılmalıdır. Bir şahsiyet Bakan ve kurul başkanı olarak iki ayrı sıfatla tanımlanmamalıdır. Bakana verilen inisiyatifin bu şekilde gizlenmesi doğru değildir. Bakanın üye olduğu bölüm, Kurulun can damarıdır. Katılmazsa çalışması mümkün olmayacaktır. Kurulun temsili Bakana verilmiştir. HSYK'nden hiç kimsenin konuşmaması amaçlanmaktadır. Bakan isterse yetkilerinin bir kısmını başkan vekiline devredebilecektir, istemezse başkan vekilinin hiçbir yetkisi olmayacaktır. Adalet Bakanının Kurul üzerindeki nüfuzuyla ilgili eleştiriler bu Teklifteki düzenleme için de geçerlidir. Yargıtay ve Danıştaydan gelen üyelerin sayısının azaltılması yanlış olmuştur. Hukukun üstünlüğüne, yargı bağımsızlığına, hâkim teminatına ne kadar ihtiyaç olduğu yaşanan olaylarla öğrenilmiştir. Bu değerler korunmalıdır.

• Maddenin yazım tekniği Anayasa yazımına uygun değildir.

• HSYK'ye siyasilerin etki etme imkanı bulunmaktadır. Ülkemiz Anayasa yargısını erken tanıyan ülkelerdendir. Hâkim ve savcılara tanınan teminat gerçekte onların önünde adalet arayan insanlar için getirilen bir teminattır. Yargı denetimi demokrasi ve hukuk devletinin olmazsa olmazıdır.

HSYK'nin oluşumu için öngörülen modelde, Cumhurbaşkanının böyle bir Kurula üye seçmesi sakıncalıdır. Hâkim ve savcıların özlük işleriyle uğraşan bir Kurulda profesör ne iş yapacaktır. Adalet Bakanı 16 üyenin yargı sınıfından seçildiğini, kalan üyelerin farklı kesimlerden seçilme talebi olduğunu ifade etmiştir. Geçmişte TBMM'nin Hâkimler Yüksek Kuruluna üye seçmesi denenmiş, yaşanan olumsuzluklar nedeniyle kaldırılmıştır.

• HSYK'nin yeniden yapılandırılmasının ihtiyaç olduğu genel kabul görmüş bir durumdur. Türkiye Barolar Birliğinin, Cumhurbaşkanının Kurulun doğal başkanı olması yönünde önerisi bulunmaktadır. Önerilerin önemli bir kısmında Adalet Bakanının Kurulda yer alması öngörülmektedir. Teklif bu önerilerden ve mukayeseli hukuktan yararlanarak, Türkiye'nin ihtiyaçlarını göz önüne alan yeni bir düzenleme öngörmektedir. Hedef bağımsız ve tarafsız yargının oluşturulmasıdır. Adalet Bakanı seçimle gelen ve süresi tahdit edilmiş bir konumdadır. Kurulun 21 üyesinden biridir Birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve savcıların Kurulda temsil edilmesi talep edilen bir durumdur.

• Parlamenter demokraside kuvvetler ayrılığı esastır. Yargı da millet adına görev yapmaktadır. Temel nokta; yargı bağımsızlığıdır. Bunu sağlamak için öncelikle Bakan ve müsteşar Kurulda yer almamalıdır. Bu konuda neredeyse fikir birliği söz konusudur. Bakanın varlığı siyasetin gücünün Kurula yansımasıdır. Artık yargının siyasallaşması evresi geçmiş, yargıyı ele geçirme aşaması başlamıştır.

• 1982 Anayasası; uzunluğu, yazımı, dili açısından eleştirilirken, bu maddenin yazımı bundan da kötü bir şekildedir.

• Hâkimler ve savcılar üst kurulları ayrılmalıdır. Kurul üyeleri için her hâkim ve savcının ancak bir aday için oy kullanması yanlıştır.

• Maddedeki en tehlikeli husus HSYK'nin 10 üyesini kürsü hâkim ve savcıların seçmesidir. Hâkim ve savcıların tümünün seçime girmesi yanlıştır. Hâkim ve savcılar yargısal faaliyeti bırakıp seçim propagandasına başlayacaktır. Seçime başka faktörler karışacak, yargı tahribata uğrayacaktır. Bunun yerine kıdem, akademik kariyer, bilimsel yayın gibi kriterler göz önüne alınarak üyelerin belirlenmesi doğru olacaktır.

• Mevcut yapı yargı tabanlı olarak genişletilmelidir. HSYK'ye seçilecek yargıçlar Cumhurbaşkanınca değil kendi bünyelerinde seçilmelidir. Almanya örneğinde parlamentonun seçmesi söz konusudur. Ancak nitelikli çoğunluk aranmakta, iktidar ve muhalefet uzlaşı içinde üye seçmektedirler. Hiçbir ülkede üyelerin çoğunluğunun tek partiye bağlı olması söz konusu olmamaktadır.

Eleştirilere cevaben Yargıtay Kanunu ve Geçici Madde 20'de hâkim ve savcıları için propaganda yasağına yer verildiği ifade edilmiştir.

Yargı mensuplarının kendileriyle ilgili alanda konuşmaları, kaygılarını ifade etmeleri doğaldır. Bu düzenlemede Yargıtay ve Danıştayın görüşleri alınmalıdır. Bazı üyelerimiz yargıçların kararlarıyla konuşmaları gerektiğini söylemişlerdir.

• Teklifle Adalet Bakanı ilk defa Kurula başkan olmamaktadır. Teklifle getirilen önemli düzenlemeler göz ardı edilmemelidir. Yargı bağımsızlığı konusunda Teklifin mevcut düzenlemeden çok daha ileri olduğu açıktır.

• Anayasanın 159 uncu maddesinin hangi koşullarda geldiği, tartışma konusu yapılan eksiklikler iyi değerlendirilmelidir. Darbe anayasasının ürünüdür; hâkim ve savcılar Bakanın inisiyatifine terk edilmiştir. Madde ile ilgili tek itiraz Bakan ve müsteşarın üyeliği olmuştur. Anayasanın 140 ıncı maddesinin altıncı fıkrasına göre hâkimler ve savcılar idarî görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağlıdır. Bu konuda hiçbir çalışma yapılmamaktadır.

• Bakanın toplantılara katılmayarak, gündemi belirlemeyerek HSYK'nin çalışmalarına engel olması siyasî müdahaledir. Bu önemli bir sorundur. Bakan ve müsteşarla Kurul arasındaki uyumsuzluk sürekli hale gelmiştir. Yargıtay Başkanlar Kurulunun kendi alanları ile ilgili bu kadar çok konuşmaları bu günlerde rastlanan bir olaydır. Nedenleri iyi irdelenmelidir. Bu düzenleme ile sorun çözülmemekte; katlanarak sürmektedir.

• Teklifle yargının temsil kabiliyeti artmakta, demokratik meşruiyeti güçlenmekte, kendi içinde kapalı yapısı değiştirilmekte, kaynakları çeşitlendirilmektedir.

Maddenin HSYK'nin yapısının değiştirilmesinin siyasal iktidarın yargıyı teslim alma amacına dönük olduğu gerekçesiyle tümüyle metinden çıkarılmasına yönelik önerge Komisyonumuzca kabul edilmemiştir.

Madde üzerinde verilen bir önergenin kabulü ile HSYK'nde Danıştay ve Yargıtay'dan gelen üye sayısı aynen muhafaza edilmiş, kadro dağıtma HSYK'nun görevleri arasına alınmış, Adalet Bakanlığında görev yapacak olan iç denetçilerin atanmasının Adalet Bakanı tarafından yapılmasına Anayasal dayanak getirilmiştir.

Çerçeve 23 üncü madde benimsenen önerge çerçevesinde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 23- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 159 uncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"MADDE 159- Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kurulur ve görev yapar.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu yirmiiki asıl ve oniki yedek üyeden oluşur; üç daire halinde çalışır.

Kurulun Başkanı Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurulun tabiî üyesidir. Kurulun, dört asıl üyesi, nitelikleri kanunda belirtilen; yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri, üst kademe yöneticileri ile avukatlar arasından Cumhurbaşkanınca, üç asıl ve üç yedek üyesi Yargıtay üyeleri arasından Yargıtay Genel Kurulunca, iki asıl ve iki yedek üyesi Danıştay üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca, bir asıl ve bir yedek üyesi Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulunca kendi üyeleri arasından, yedi asıl ve dört yedek üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş adlî yargı hâkim ve savcıları arasından adlî yargı hâkim ve savcılarınca, üç asıl ve iki yedek üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idarî yargı hâkim ve savcıları arasından idarî yargı hâkim ve savcılarınca, dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler yeniden seçilebilir.

Kurul üyeliği seçimi, üyelerin görev süresinin dolmasından önceki altmış gün içinde yapılır. Cumhurbaşkanı tarafından seçilen üyelerin görev süreleri dolmadan Kurul üyeliğinin boşalması durumunda, boşalmayı takip eden altmış gün içinde, yeni üyelerin seçimi yapılır. Diğer üyeliklerin boşalması halinde, asıl üyenin yedeği tarafından kalan süre tamamlanır.

Yargıtay, Danıştay ve Türkiye Adalet Akademisi genel kurullarından seçilecek Kurul üyeliği için her üyenin, birinci sınıf adlî ve idarî yargı hâkim ve savcıları arasından seçilecek Kurul üyeliği için her hâkim ve savcının; ancak bir aday için oy kullanacağı seçimlerde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilir. Bu seçimler her dönem için bir defada ve gizli oyla yapılır.

Kurulun, Adalet Bakanı ile Adalet Bakanlığı Müsteşarı dışındaki asıl üyeleri, görevlerinin devamı süresince; kanunda belirlenenler dışında başka bir görev alamazlar veya Kurul tarafından başka bir göreve atanamaz ve seçilemezler.

Kurulun yönetimi ve temsili Kurul Başkanına aittir. Kurul Başkanı dairelerin çalışmalarına katılamaz. Kurul, kendi üyeleri arasından daire başkanlarını ve daire başkanlarından birini de başkanvekili olarak seçer. Başkan, yetkilerinden bir kısmını başkanvekiline devredebilir.

Kurul, adlî ve idarî yargı hâkim ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, yükselme ve birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar; Adalet Bakanlığının, bir mahkemenin kaldırılması veya yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki tekliflerini karara bağlar; ayrıca, Anayasa ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirir.

Hâkim ve savcıların görevlerini; kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere (hâkimler için idarî nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma işlemleri, ilgili dairenin teklifi ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Başkanının oluru ile Kurul müfettişlerine yaptırılır. Soruşturma ve inceleme işlemleri, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle de yaptırılabilir.

Kurulun meslekten çıkarma cezasına ilişkin olanlar dışındaki kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz.

Kurula bağlı Genel Sekreterlik kurulur. Genel Sekreter, birinci sınıf hâkim ve savcılardan Kurulun teklif ettiği üç aday arasından Kurul Başkanı tarafından atanır. Kurul müfettişleri ile Kurulda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcıları, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Kurula aittir.

Adalet Bakanlığının merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarında geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılar ile adalet müfettişlerini ve hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçileri, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Adalet Bakanına aittir.

Kurul üyelerinin seçimi, dairelerin oluşumu ve işbölümü, Kurulun ve dairelerin görevleri, toplantı ve karar yeter sayıları, çalışma usul ve esasları, dairelerin karar ve işlemlerine karşı yapılacak itirazlar ve bunların incelenmesi usulü ile Genel Sekreterliğin kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenir.”

Genel Kurul Görüşmeleri

Teklifin ikinci görüşmeleri sırasında 8. maddesinin oylama sonucunda yeterli kabul sayısına ulaşılamayarak reddedilmesi üzerine (23. Dönem, 69. Cilt, 100. Birleşim, Sayfa 51) bu madde, 22. madde olarak kabul edilmiştir.

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

7.7.2010 Tarihli ve E.2010/49, K.2010/87 Sayılı Kararın İlgili Bölümü

İ- 5982 Sayılı Yasa'nın 22. Maddesi Yönünden İnceleme…

2- Anayasa'nın Değiştirilen 159. Maddesinin Üçüncü Fıkrasının Üçüncü Tümcesinde Yer Alan ''iktisat ve siyasal bilimler '' ve '' üst kademe yöneticileri '' İbareleri Yönünden

5982 sayılı Kanun'un 22. maddesiyle değiştirilen Anayasa'nın 159. maddesinin üçüncü fıkrasında Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun oluşumu düzenlenmektedir. Üçüncü fıkranın üçüncü tümcesinde Kurulun dört üyesinin yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri, üst kademe yöneticileri ile avukatlar arasından Cumhurbaşkanınca seçileceği hükme bağlanmıştır.

Hukukçu öğretim üyeleri ile Avukatların yargı ile doğrudan ilişkileri, yargının işleyişinden kaynaklanan sorunların belli ölçüde onları da etkilemesi ve yargının işleyişi konularındaki bilgi birikimleri nedeniyle Kurulun çalışmalarına katkı yapacağı düşünülebilir ise de yargının işleyişi ve yargı teşkilatı ile herhangi bir şekilde ilişkisi olmayan ve yargının işleyişi, yargının ve yargıçların sorunları ve yargısal görevlerin yerine getirilmesinde gözetilmesi gereken yargı bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı gibi ilkeler hakkında yeterli ilgi, bilgi ve tecrübeye sahip olmayan iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri ile üst kademe yöneticilerinin hâkim ve savcıların atama, tayin, terfi disiplin gibi özlük işlerinden sorumlu bir kurulda görev almaları yargı bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı ilkelerini ihlal edip, hukuk devleti ilkesini zedeler niteliktedir.

Bu nedenle Anayasa'nın değiştirilen 159. maddesinin üçüncü fıkrasının üçüncü tümcesinde yer alan ''iktisat ve siyasal bilimler '' ve '' üst kademe yöneticileri '' ibarelerinin iptali gerekir…

4- Anayasa'nın Değiştirilen 159. Maddesinin Beşinci Fıkrasının Birinci Tümcesinde Yer Alan '' ancak bir aday için '' İbaresi Yönünden

5982 sayılı Kanun'un 22. maddesiyle değiştirilen Anayasa'nın 159. maddesinin beşinci fıkrasında Yargıtay, Danıştay ve Türkiye Adalet Akademisi ile birinci sınıf adlî ve idarî yargı hâkim ve savcıları tarafından Kurul üyelerinin doğrudan seçilmesi öngörülmektedir. Ancak bu seçimlerde her seçmenin ancak bir aday için oy kullanması esası getirilmiştir. Buna göre, Yargıtay Genel Kurulunca seçilecek üç asıl üç yedek olmak üzere toplam altı Kurul üyesi için her Yargıtay üyesi yalnızca bir adaya oy verebilecektir. Bu durumda her Yargıtay üyesi altı kurul üyesinden yalnızca birisi için oy kullanabilecek, diğerlerinin seçimine iradesi yansımayacaktır. Aynı durum, Danıştay tarafından seçilecek iki asıl, iki yedek; Türkiye Adalet Akademisi tarafından seçilecek bir asıl, bir yedek; adli yargı hâkim ve savcıları tarafından seçilecek yedi asıl, dört yedek ve idari yargı hâkim ve savcıları tarafından seçilecek üç asıl, iki yedek üyenin seçimleri için de geçerlidir.

Buna göre, bazı adaylar açısından seçmenlere oy kullanma hakkı tanınmayarak sonuçları seçmen iradesini yansıtmaktan uzak olan bir seçim usulünün demokratik olmadığında kuşku yoktur. Seçmen iradesinin gerçek anlamda oya yansımasını sınırlayan böylece oy kullananların iradesini olumsuz yönde etkileyen bu düzenlemenin hukuk devletinin temel öğesi olan bağımsız ve tarafsız bir yargının oluşmasını da engelleyeceği açıktır.

Bu nedenle 5982 sayılı Kanun'un 22. maddesiyle değiştirilen Anayasa'nın 159. maddesinin beşinci fıkrasının, birinci tümcesinde yer alan ' ' ancak bir aday için '' ibaresinin iptali gerekir.[1]

1 *Anayasa Mahkemesinin söz konusu kararı uyarınca iptal edilen kurallar, iptal kararının Resmî Gazetede yayımlandığı 1/8/2010 tarihinde yürürlükten kalkmıştır.*

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik

III. Hâkimler ve Savcılar (…) Kurulu

MADDE 159- Hâkimler ve Savcılar (…) Kurulu, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kurulur ve görev yapar.

Hâkimler ve Savcılar Kurulu onüç üyeden oluşur; iki daire halinde çalışır.

Kurulun Başkanı Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurulun tabiî üyesidir. Kurulun, üç üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş adlî yargı hâkim ve savcıları arasından, bir üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idarî yargı hâkim ve savcıları arasından Cumhurbaşkanınca; üç üyesi Yargıtay üyeleri, bir üyesi Danıştay üyeleri, üç üyesi nitelikleri kanunda belirtilen yükseköğretim kurumlarının hukuk dallarında görev yapan öğretim üyeleri ile avukatlar arasından Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilir. Öğretim üyeleri ile avukatlar arasından seçilen üyelerden, en az birinin öğretim üyesi ve en az birinin de avukat olması zorunludur. Kurulun Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilecek üyeliklerine ilişkin başvurular, Meclis Başkanlığına yapılır. Başkanlık, başvuruları Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyona gönderir. Komisyon her bir üyelik için üç adayı, üye tamsayısının üçte iki çoğunluğuyla belirler. Birinci oylamada aday belirleme işleminin sonuçlandırılamaması halinde ikinci oylamada üye tamsayısının beşte üç çoğunluğu aranır. Bu oylamada da aday belirlenemediği takdirde, her bir üyelik için en çok oyu alan iki aday arasında ad çekme usulü ile aday belirleme işlemi tamamlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Komisyon tarafından belirlenen adaylar arasından, her bir üye için ayrı ayrı gizli oyla seçim yapar. Birinci oylamada üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu; bu oylamada seçimin sonuçlandırılamaması halinde, ikinci oylamada üye tamsayısının beşte üç çoğunluğu aranır. İkinci oylamada da üye seçilemediği takdirde en çok oyu alan iki aday arasında ad çekme usulü ile üye seçimi tamamlanır.

Üyeler dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler bir kez daha seçilebilir.

Kurul üyeliği seçimi, üyelerin görev süresinin dolmasından önceki otuz gün içinde yapılır. Seçilen üyelerin görev süreleri dolmadan Kurul üyeliğinin boşalması durumunda, boşalmayı takip eden otuz gün içinde, yeni üyelerin seçimi yapılır.

Kurulun, Adalet Bakanı ile Adalet Bakanlığı Müsteşarı dışındaki (…) üyeleri, görevlerinin devamı süresince; kanunda belirlenenler dışında başka bir görev alamazlar veya Kurul tarafından başka bir göreve atanamaz ve seçilemezler.

Kurulun yönetimi ve temsili Kurul Başkanına aittir. Kurul Başkanı dairelerin çalışmalarına katılamaz. Kurul, kendi üyeleri arasından daire başkanlarını ve daire başkanlarından birini de başkanvekili olarak seçer. Başkan, yetkilerinden bir kısmını başkanvekiline devredebilir.

Kurul, adlî ve idarî yargı hâkim ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, yükselme ve birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar; Adalet Bakanlığının, bir mahkemenin kaldırılması veya yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki tekliflerini karara bağlar; ayrıca, Anayasa ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirir.

Hâkim ve savcıların görevlerini; kanun ve diğer mevzuata (hâkimler için idarî nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma işlemleri, ilgili dairenin teklifi ve Hâkimler ve Savcılar (…) Kurulu Başkanının oluru ile Kurul müfettişlerine yaptırılır. Soruşturma ve inceleme işlemleri, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle de yaptırılabilir.

Kurulun meslekten çıkarma cezasına ilişkin olanlar dışındaki kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz.

Kurula bağlı Genel Sekreterlik kurulur. Genel Sekreter, birinci sınıf hâkim ve savcılardan Kurulun teklif ettiği üç aday arasından Kurul Başkanı tarafından atanır. Kurul müfettişleri ile Kurulda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcıları, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Kurula aittir.

Adalet Bakanlığının merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarında geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılar ile adalet müfettişlerini ve hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçileri, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Adalet Bakanına aittir.

Kurul üyelerinin seçimi, dairelerin oluşumu ve işbölümü, Kurulun ve dairelerin görevleri, toplantı ve karar yeter sayıları, çalışma usul ve esasları, dairelerin karar ve işlemlerine karşı yapılacak itirazlar ve bunların incelenmesi usulü ile Genel Sekreterliğin kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 17- 2709 sayılı Kanunun 159 uncu maddesinin başlığı ile birinci ve dokuzuncu fıkralarında yer alan "Yüksek" ibareleri metinden çıkarılmış; iki, üç, dört ve beşinci fıkraları aşağıdaki şekilde ve altıncı fıkrasında yer alan "ile Adalet Bakanlığı Müsteşarı dışındaki asıl üyeleri," ibaresi "dışındaki üyeleri," şeklinde değiştirilmiş ve dokuzuncu fıkrasında yer alan "tüzük," ibaresi metinden çıkarılmıştır. "Hâkimler ve Savcılar Kurulu oniki üyeden oluşur; iki daire halinde çalışır. Kurulun Başkanı Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanın katılamadığı toplantılara Adalet Bakanı Müsteşarı katılır. Kurulun, iki üyesi, nitelikleri kanunda belirtilen yükseköğretim kurumlarının hukuk dallarında görev yapan öğretim üyeleri ile avukatlar arasından, iki üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş adlî yargı hâkim ve savcıları arasından, bir üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idarî yargı hâkim ve savcıları arasından Cumhurbaşkanınca; üç üyesi Yargıtay üyeleri, bir üyesi Danıştay üyeleri, iki üyesi nitelikleri kanunda belirtilen yükseköğretim kurumlarının hukuk dallarında görev yapan öğretim üyeleri ile avukatlar arasından Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilir. Kurulun Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilecek üyeliklerine ilişkin başvurular, Meclis Başkanlığına yapılır. Başkanlık, başvuruları Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyona gönderir. Komisyon her bir üyelik için üç adayı, üye tam sayısının üçte iki çoğunluğuyla belirler. Birinci oylamada aday belirleme işleminin sonuçlandırılamaması halinde ikinci oylamada üye tam sayısının beşte üç çoğunluğu aranır. Bu oylamada da aday belirlenemediği takdirde her bir üyelik için en çok oyu alan iki aday arasında ad çekme usulü ile aday belirleme işlemi tamamlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Komisyon tarafından belirlenen adaylar arasından, her bir üye için ayrı ayrı gizli oyla seçim yapar. Birinci oylamada üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu; bu oylamada seçimin sonuçlandırılamaması halinde, ikinci oylamada üye tam sayısının beşte üç çoğunluğu aranır. İkinci oylamada da üye seçilemediği takdirde en çok oyu alan iki aday arasında ad çekme usulü ile üye seçimi tamamlanır. Üyeler dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler bir kez daha seçilebilir. Kurul üyeliği seçimi, üyelerin görev süresinin dolmasından önceki otuz gün içinde yapılır. Seçilen üyelerin görev süreleri dolmadan Kurul üyeliğinin boşalması durumunda, boşalmayı takip eden otuz gün içinde, yeni üyelerin seçimi yapılır."

Teklifin Madde Gerekçesi

MADDE 17- Maddeyle, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun mevcut yapısı ve uygulamalarında ortaya çıkan sorunların giderilebilmesini teminen Kurul yapısı yeniden tasarlanmaktadır. Bu çerçevede yeniden yapılandırılan Kurula Meclisin de üye seçmesi öngörülerek Kurulun demokratik meşruiyeti güçlendirilmektedir.

Anayasa Komisyonu Raporu

…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; …

- Çerçeve 17'nci maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 14'üncü madde olarak ve Adalet Bakanlığı Müsteşarının Hâkimler ve Savcılar Kurulunun tabii üyesi olması, Kurulun üye sayısının yeniden belirlenmesi ve Meclisin seçeceği üye sayısının artırılması amacıyla değiştirilmek suretiyle,… kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 14- 2709 sayılı Kanunun 159 uncu maddesinin başlığı ile birinci ve dokuzuncu fıkralarında yer alan "Yüksek" ibareleri madde metninden çıkarılmış; iki, üç, dört ve beşinci fıkraları aşağıdaki şekilde değiştirilmiş; altıncı fıkrasında yer alan "asıl" ibaresi madde metninden çıkarılmış; dokuzuncu fıkrasında yer alan "kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere" ibaresi "kanun ve diğer mevzuata" şeklinde değiştirilmiştir.

"Hâkimler ve Savcılar Kurulu onüç üyeden oluşur; iki daire halinde çalışır.

Kurulun Başkanı Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurulun tabiî üyesidir. Kurulun, üç üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş adlî yargı hâkim ve savcıları arasından, bir üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idarî yargı hâkim ve savcıları arasından Cumhurbaşkanınca; üç üyesi Yargıtay üyeleri, bir üyesi Danıştay üyeleri, üç üyesi nitelikleri kanunda belirtilen yükseköğretim kurumlarının hukuk dallarında görev yapan öğretim üyeleri ile avukatlar arasından Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilir. Öğretim üyeleri ile avukatlar arasından seçilen üyelerden, en az birinin öğretim üyesi ve en az birinin de avukat olması zorunludur. Kurulun Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilecek üyeliklerine ilişkin başvurular, Meclis Başkanlığına yapılır. Başkanlık, başvuruları Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyona gönderir. Komisyon her bir üyelik için üç adayı, üye tamsayısının üçte iki çoğunluğuyla belirler. Birinci oylamada aday belirleme işleminin sonuçlandırılamaması halinde ikinci oylamada üye tamsayısının beşte üç çoğunluğu aranır. Bu oylamada da aday belirlenemediği takdirde, her bir üyelik için en çok oyu alan iki aday arasında ad çekme usulü ile aday belirleme işlemi tamamlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi,

Komisyon tarafından belirlenen adaylar arasından, her bir üye için ayrı ayrı gizli oyla seçim yapar. Birinci oylamada üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu; bu oylamada seçimin sonuçlandırılamaması halinde, ikinci oylamada üye tamsayısının beşte üç çoğunluğu aranır. İkinci oylamada da üye seçilemediği takdirde en çok oyu alan iki aday arasında ad çekme usulü ile üye seçimi tamamlanır.

Üyeler dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler bir kez daha seçilebilir.

Kurul üyeliği seçimi, üyelerin görev süresinin dolmasından önceki otuz gün içinde yapılır. Seçilen üyelerin görev süreleri dolmadan Kurul üyeliğinin boşalması durumunda, boşalmayı takip eden otuz gün içinde, yeni üyelerin seçimi yapılır."

IV. Sayıştay

MADDE 160. — (Değişik: 29/10/2005-5428/2. md.) Sayıştay, merkezî yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir. Sayıştayın kesin hükümleri hakkında ilgililer yazılı bildirim tarihinden itibaren onbeş gün içinde bir kereye mahsus olmak üzere karar düzeltilmesi isteminde bulunabilirler. Bu kararlar dolayısıyla idarî yargı yoluna başvurulamaz.

Vergi, benzeri malî yükümlülükler ve ödevler hakkında Danıştay ile Sayıştay kararları arasındaki uyuşmazlıklarda Danıştay kararları esas alınır.

(Ek: 29/10/2005-5428/2. md.) Mahallî idarelerin hesap ve işlemlerinin denetimi ve kesin hükme bağlanması Sayıştay tarafından yapılır.

Sayıştayın kuruluşu, işleyişi, denetim usulleri, mensuplarının nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri ve diğer özlük işleri, Başkan ve üyelerinin teminatı kanunla düzenlenir.

(Mülga: 7/5/2004-5170/10. md.)

Maddenin İlk Hâli
IV. Sayıştay **MADDE 160. —** Sayıştay, genel ve katma bütçeli dairelerin bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir. Sayıştayın kesin hükümleri hakkında ilgililer yazılı bildirim tarihinden itibaren onbeş gün içinde bir kereye mahsus olmak üzere karar düzeltilmesi isteminde bulunabilirler. Bu kararlar dolayısıyla idarî yargı yoluna başvurulamaz. Vergi, benzeri malî yükümlülükler ve ödevler hakkında Danıştay ile Sayıştay kararları arasındaki uyuşmazlıklarda Danıştay kararları esas alınır. Sayıştayın kuruluşu, işleyişi, denetim usulleri, mensuplarının nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri ve diğer özlük işleri, Başkan ve üyelerinin teminatı kanunla düzenlenir. Silahlı Kuvvetler elinde bulunan Devlet mallarının Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlenmesi usulleri, Millî Savunma hizmetlerinin gerektirdiği gizlilik esaslarına uygun olarak kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
D. Sayıştay **MADDE 168. —** Sayıştay, genel ve katma bütçeli dairelerle, sermayesinin yarısı veya daha fazlası bu dairelerce verilerek kurulan sabit veya döner sermayeli ya da fon şeklindeki idarelerin gelir, gider ve mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek, sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevli ilk ve son derece hesap mahkemesidir. Silâhlı Kuvvetler elinde bulunan Devlet mallarının Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlenmesi usulleri, millî savunma hizmetlerinin gerektirdiği gizlilik esaslarına uygun olarak kanunla düzenlenir. Mahallî idarelerin Sayıştayca denetim usûl ve esasları, bunların yapıları ve faaliyet tarzları gözetilmek suretiyle, kanunda gösterilir. Sayıştay dairelerince, hesap ve işlemleri sonucu ilgilileri hakkında verilen hukukî sorumluluk kararları, Sayıştay Temyiz Kurulunca temyizen incelenerek kesin ve nihaî hükme bağlanır.

Sayıştayın kuruluşu, işleyişi, denetim ve yargılama usulleri, mensuplarının nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri ve diğer özlük işleri, Başkan ve üyelerinin teminatı, kanunla belirtilir.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 168

Sayıştay

Sayıştay, genel ve katma bütçeli dairelerle sermayesinin yarısı veya daha fazlası bu dairelerce verilerek kurulan sabit veya döner sermayeli ya da fon şeklindeki idarelerin gelir, gider ve mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek, sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarca verilen belli işleri yapmakla görevli bir hesap mahkemesidir. Bunun yüksek mahkemeler arasına alınması konusu uzun tartışmalara ve Danıştayla Anayasa Mahkemesinin çelişkili birçok kararları çıkmasına neden olmuştur. Ancak kuruluşu yüksek mahkemelerin kuruluşuna benzemekle beraber bazı hesap konularında kesin hüküm verdiği için yüksek mahkeme olarak kabul edilmiştir. Silahlı Kuvvetlerin elinde bulunan devlet mallarının Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlenmesi hizmetin gerektiği gizlilik göz önüne alınarak ayrı bir usule tabiî tutulmuştur.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

IV. Sayıştay

MADDE 160. — Sayıştay, genel ve katma bütçeli dairelerin bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir. Sayıştayın kesin hükümleri hakkında ilgililer yazılı bildirim tarihinden itibaren onbeş gün içinde bir kereye mahsus olmak üzere karar düzeltilmesi isteminde bulunabilirler. Bu kararlar dolayısıyla idarî yargı yoluna başvurulamaz.

Vergi, benzeri malî yükümlülükler ve ödevler hakkında Danıştay ile Sayıştay kararları arasındaki uyuşmazlıklarda Danıştay kararları esas alınır.

Sayıştayın kuruluşu, işleyişi, denetim usulleri, mensuplarının nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri ve diğer özlük işleri, Başkan ve üyelerinin teminatı kanunla düzenlenir.

Silahlı Kuvvetler elinde bulunan Devlet mallarının Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlenmesi usulleri, Millî Savunma hizmetlerinin gerektirdiği gizlilik esaslarına uygun olarak kanunla düzenlenir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 160

Genel ve katma bütçeli dairelerin gelir, gider ve malları içerisinde, bu daireler tarafından sermayesinin yarısı veya daha fazlasına katılmak suretiyle oluşturulan sabit ve döner sermayeli veya fon şeklinde kurulan kurum ve teşebbüslerin mevcut olması ve geçmiş uygulamanın da bu yönde bulunması sebebiyle bunlara ait hüküm ile yargı yetkisinin ancak Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılabileceği gözönünde tutularak, Sayıştay'ın «ilk ve son derece hesap mahkemesi» olduğunu belirleyen ibare metinden çıkarılmıştır. Sayıştay yüksek mahkemeler arasında gösterilmemiş, ancak gördüğü hizmetin mahiyeti ve çalışma usulünün yakınlığı nedeniyle, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu gibi yargı bölümü içerisinde muhafaza edilmiştir. Temyiz Kurulu kararlarına karşı, kanunda belirtilen ilgililer tarafından karar düzeltilmesi isteminde bulunulabileceği vurgulanmış; Sayıştay kararlarının idarî dava konusu olup olamayacağı hususu geçmiş uygulamalarda anlaşmazlıklara neden olduğundan, idarî yargı yoluna başvurulamayacağı belirtilmiş; vergi ve benzerî malî yükümlülükler ve ödevler hakkında, hüküm ve uygulama uyuşmazlıklarının sürüp gitmesinin önüne geçmek, istikrar sağlamak bakımından bu konulara ilişkin Danıştay kararlarının esas alınacağı metne ilave edilmiştir.

7/5/2004 Tarihli ve 5170 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
IV. Sayıştay **MADDE 160. —** Sayıştay, genel ve katma bütçeli dairelerin bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir. Sayıştayın kesin hükümleri hakkında ilgililer yazılı bildirim tarihinden itibaren onbeş gün içinde bir kereye mahsus olmak üzere karar düzeltilmesi isteminde bulunabilirler. Bu kararlar dolayısıyla idarî yargı yoluna başvurulamaz. Vergi, benzeri malî yükümlülükler ve ödevler hakkında Danıştay ile Sayıştay kararları arasındaki uyuşmazlıklarda Danıştay kararları esas alınır. Sayıştayın kuruluşu, işleyişi, denetim usulleri, mensuplarının nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri ve diğer özlük işleri, Başkan ve üyelerinin teminatı kanunla düzenlenir. (Mülga: 7.5.2004 - 5170/10. md.)

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 10. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 160 ıncı maddesinin son fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 10. - Avrupa Birliği 2002 İlerleme Raporunda şeffaflık ve etkin yönetimin sağlanmasının önemi vurgulandığından, Devlet harcamalarının denetlenmesinde şeffaflığın sağlanması amacıyla 160 ıncı maddenin son fıkrası madde metninden çıkartılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin, Anayasanın Sayıştay'ı düzenleyen 160 ıncı maddesinin son fıkrasının metinden çıkarılmasını öngören 10 [uncu] … madde[s]i Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 10.- Teklifin 10 uncu maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

29/10/2005 Tarihli ve 5428 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
IV. Sayıştay **MADDE 160. —** Sayıştay, merkezî yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir. Sayıştayın kesin hükümleri hakkında ilgililer yazılı bildirim tarihinden itibaren onbeş gün içinde bir kereye mahsus olmak üzere karar düzeltilmesi isteminde bulunabilirler. Bu kararlar dolayısıyla idarî yargı yoluna başvurulamaz. Vergi, benzeri malî yükümlülükler ve ödevler hakkında Danıştay ile Sayıştay kararları arasındaki uyuşmazlıklarda Danıştay kararları esas alınır. Mahallî idarelerin hesap ve işlemlerinin denetimi ve kesin hükme bağlanması Sayıştay tarafından yapılır. Sayıştayın kuruluşu, işleyişi, denetim usulleri, mensuplarının nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri ve diğer özlük işleri, Başkan ve üyelerinin teminatı kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 2.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 160 ıncı maddesinin birinci fıkrasında yer alan "genel ve katma bütçeli dairelerin" ibaresi "kanunla belirlenen genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin" şeklinde değiştirilmiştir.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 2.- Anayasamızın 160 ıncı maddesinde "genel ve katma bütçeli dairelerin" ibaresi "kanunla belirlenen genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin" şeklinde değiştirilmektedir. Bu suretle hem yeni bütçe kapsamına uyum sağlanmakta hem de Sayıştayın denetim kapsamı genişletilmektedir.
Anayasa Komisyonu Raporu
Teklif ile; Türk kamu mali yönetim ve kontrol sisteminin Avrupa Birliği müktesebatına uyumunu sağlamak amacıyla yapılan mevzuat değişiklikleri çerçevesinde, genel bütçeli idareler, özel bütçeli idareler ile düzenleyici ve denetleyici kurumların toplamından oluşan "Merkezi Yönetim Bütçesinin" hazırlanabilmesi için, Anayasamızın konu ile ilgili hükümlerinde değişiklik yapılması öngörülmektedir.

5018 sayılı "Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu" ile uluslararası standartlar ve Avrupa Birliği müktesebatına uyumlu yeni bir bütçe kapsamı benimsenmek suretiyle parlamentonun bütçe hakkının güçlendirilmesinin amaçlandığı, Teklifin gerekçesinde ifade edilmektedir. Bu bağlamda bütçenin kapsamına özel bütçeli idarelerle, düzenleyici ve denetleyici kurumların bütçelerinin tamamı dahil edilmektedir.

Anayasanın Sayıştayı düzenleyen 160 ıncı Maddesinde öngörülen değişiklikle, Sayıştayın denetim kapsamı, kanunla belirlenen genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin bütün gelir-gider ve malları şeklinde yeniden çizilmekte ve bu suretle genişletilmektedir.

Komisyon Başkanı toplantıyı açış konuşmasında Teklif ile Anayasamızda yapılması öngörülen değişikliklerin Avrupa Birliği Müktesebatına uyum sağlamak amacıyla öngörülen, merkezi yönetim bütçesinin Anayasal çerçevesini çizen, tamamen teknik nitelikte değişiklikler olduğunu belirtmiştir. Yıllık bütçenin dünyada giderek azaldığını, öngörülen düzenlemenin uluslararası standartlara uygun hatta zorunlu bir değişiklik olduğunu ifade etmiştir.

Maliye Bakanlığı Müsteşarı Teklifi sunuş konuşmasında, son yıllarda mali alanı düzenleyen mevzuatta değişiklikler olduğunu, mali disiplin ihtiyacı ve parlamentonun denetim yetkisinin güçlendirilmesi bağlamında uluslararası gelişmeler ile Avrupa Birliği müktesebatı doğrultusunda Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu çıkarıldığını belirtmiştir. Bu Kanun kapsamında, hesap verebilir, şeffaf, iç ve dış denetim mekanizmalarının etkili olduğu, performansa dayalı bütçe anlayışının hâkim kılındığı kapsamlı değişiklikler yapıldığına dikkat çekmiştir. Merkezi Yönetim Bütçesinin genel idarelerin, özel bütçeli idarelerin, düzenleyici ve denetleyici kurumların bütçelerini kapsadığını, 2006 yılı Bütçesinin bu anlayışla hazırlandığını ifade etmiştir. Yeni kamu mali yönetimi yapısı, Anayasada da değişiklik yapılması zorunluluğunu doğurmuştur. Teklif bu amaca yönelik olarak hazırlanmıştır.

Teklifin tümü üzerindeki görüşmelerde;

- Getirilen değişikliğin teknik nitelikte olduğu, kullanılan kavramlarda birlik sağlanmasının amaçlandığı, malî alanda çıkarılan yasalarla Anayasa arasında uyumun gerçekleştirilmesinin hedeflendiği, kontrol mekanizmasının güçlendirilmesinin öngörüldüğü, kayıt dışı ekonominin denetim ve kontrolünde önemli olacağı üyelerimizce ifade edilmiştir. Yasaların çıkarılması kadar bütçe verimliliği ve denkliği açısından uygulamanın önemine dikkat çekilmiştir.

- Anayasa değişiklik teklifinin havale tarihinden itibaren çok kısa bir süre içinde gündeme getirilmesi bazı üyelerimizce eleştirilmiş, malî alanda çıkarılan kanunlara Anayasanın uydurulmasının yanlış olduğu, öncelikle Anayasa değişikliği yapılarak kanunlarda buna uygun düzenlemeler yapılmasının doğru olacağı belirtilmiştir.

Teklifin tümü üzerindeki görüşmelerden sonra maddelerine geçilmesi Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Teklifin; Merkezi Yönetim Bütçesine geçiş nedeniyle zorunlu olarak yapılması gereken ibare değişikliklerini içeren;

…

- Anayasanın "Sayıştay"ı düzenleyen 160 ıncı Maddesinin birinci fıkrasında değişiklik öngören çerçeve 2 nci Maddesi Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 2.- Teklifin 2 nci maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir**.**

Genel Kurul Görüşmeleri

(22. Dönem, 96. Cilt, 12. Birleşim, Sayfa 389, 390, 395)

Teklifin 2. maddesinin görüşülmesi sırasında aşağıdaki önerge ile maddenin değiştirilmesi teklif edilmiştir:

"Madde 2- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 160 ıncı maddesinin birinci fıkrasında yer alan "genel ve katma bütçeli dairelerin" ibaresi "merkezî yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının" şeklinde değiştirilmiş ve aynı maddeye üçüncü fıkra olarak aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

"Mahalli idarelerin hesap ve işlemlerinin denetimi ve kesin hükme bağlanması Sayıştay tarafından yapılır."

Gerekçe:

"Anayasamızın 160 ıncı maddesinde "genel ve katma bütçeli dairelerin" ibaresi "merkezî yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının" şeklinde değiştirilmektedir. Bu suretle, hem yeni bütçe kapsamına uyum sağlanmakta hem de Sayıştayın denetim kapsamı Anayasal güvence altına alınarak genişletilmektedir.

Maddeye eklenen fıkrayla, mahallî idarelerin hesap ve işlemlerinin denetiminin de Sayıştay tarafından yapılması Anayasal güvenceye kavuşturulmuştur."

Söz konusu madde, önergeyle değişik hâliyle oylamaya sunularak kabul edilmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

DÖRDÜNCÜ KISIM
Malî ve Ekonomik Hükümler

BİRİNCİ BÖLÜM
Malî Hükümler

I. Bütçe

A. Bütçe ve kesinhesap

MADDE 161. — (Değişik: 29/10/2005-5428/3. md.; Değişik: 21/1/2017-6771/15. md.)

Kamu idarelerinin ve kamu iktisadî teşebbüsleri dışındaki kamu tüzel kişilerinin harcamaları yıllık bütçelerle yapılır.

Malî yıl başlangıcı ile merkezi yönetim bütçesinin hazırlanması, uygulanması ve kontrolü ile yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller kanunla düzenlenir. Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz.

Cumhurbaşkanı bütçe kanun teklifini, malî yılbaşından en az yetmişbeş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar. Bütçe teklifi Bütçe Komisyonunda görüşülür. Komisyonun ellibeş gün içinde kabul edeceği metin Genel Kurulda görüşülür ve malî yılbaşına kadar karara bağlanır.

Bütçe kanununun süresinde yürürlüğe konulamaması halinde, geçici bütçe kanunu çıkarılır. Geçici bütçe kanununun da çıkarılamaması durumunda, yeni bütçe kanunu kabul edilinceye kadar bir önceki yılın bütçesi yeniden değerleme oranına göre artırılarak uygulanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda kamu idare bütçeleri hakkında düşüncelerini her bütçenin görüşülmesi sırasında açıklarlar, gider artırıcı veya gelirleri azaltıcı önerilerde bulunamazlar.

Genel Kurulda kamu idare bütçeleri ile değişiklik önergeleri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oylanır.

Merkezî yönetim bütçesiyle verilen ödenek, harcanabilecek tutarın sınırını gösterir. Harcanabilecek tutarın Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle aşılabileceğine dair bütçe kanununa hüküm konulamaz.

Carî yıl bütçesindeki ödenek artışını öngören değişiklik teklifleri ile carî ve izleyen yılların bütçelerine malî yük getiren tekliflerde, öngörülen giderleri karşılayabilecek malî kaynak gösterilmesi zorunludur.

Merkezî yönetim kesinhesap kanunu teklifi, ilgili olduğu malî yılın sonundan başlayarak en geç altı ay sonra Cumhurbaşkanı tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Sayıştay genel uygunluk bildirimini, ilişkin olduğu kesinhesap kanun teklifinin verilmesinden başlayarak en geç yetmişbeş gün içinde Meclise sunar.

Kesinhesap kanunu teklifi ve genel uygunluk bildiriminin Türkiye Büyük Millet Meclisine verilmiş olması, ilgili yıla ait Sayıştayca sonuçlandırılamamış denetim ve hesap yargılamasını önlemez ve bunların karara bağlandığı anlamına gelmez.

Kesinhesap kanunu teklifi, yeni yıl bütçe kanunu teklifiyle birlikte görüşülür ve karara bağlanır.

Maddenin İlk Hâli
DÖRDÜNCÜ KISIM **Malî ve Ekonomik Hükümler** **BİRİNCİ BÖLÜM** **Malî Hükümler** **I. Bütçe** **A. Bütçenin hazırlanması ve uygulanması** **MADDE 161. —** Devletin ve kamu iktisadî teşebbüsleri dışındaki kamu tüzelkişilerinin harcamaları, yıllık bütçelerle yapılır. Malî yıl başlangıcı ile genel ve katma bütçelerin nasıl hazırlanacağı ve uygulanacağı kanunla belirlenir. Kanun, kalkınma planları ile ilgili yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller koyabilir. Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
II. Bütçe **A. Bütçenin hazırlanması ve uygulanması** **MADDE 176. —** Devletin ve kamu iktisadî teşebbüsleri dışındaki kamu tüzelkişilerinin harcamaları, en fazla bir yıllık bütçelerle yapılır. Malî yıl başlangıcı ile genel ve katma bütçelerin nasıl hazırlanacağı ve uygulanacağı kanunla belirlenir. Kanun, kalkınma plânları ile ilgili yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller koyabilir. Bütçe Kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz; mevcut kanunların hükümlerini açıkça veya dolaylı olarak değiştiren veya kaldıran hükümler getirilemez.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 176 *Bütçenin hazırlanması ve uygulanması* Devlet ve kamu tüzelkişilerinin harcamaları en fazla bir yıllık bütçelerle yapılacağı ilkesi maddede ifade edildikten sonra, bütçelerin hazırlanma ve uygulanma biçimi hakkımda yasal düzenlemeye atıfta bulunulmuştur.

Kamu iktisadî teşebbüslerinin bütçelerinin tek bir konsolide bütçede gösterilmesi esasının kabul edilmesi, bu teşebbüslerin toplu olarak görülebilmesini sağlamak içindir.

Bütçe kanunlarına bütçe dışı hüküm konulamaması, mevcut kanunların hükümlerini açıkça veya dolaylı değiştiren veya kaldıran hükümler getirilememesi ilkelerine anayasal kuvvet ve hüküm tanınmıştır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

DÖRDÜNCÜ KISIM

MALÎ VE EKONOMİK HÜKÜMLER

BİRİNCİ BÖLÜM

MALÎ HÜKÜMLER

I. Bütçe

A. Bütçenin hazırlanması ve uygulanması

MADDE 161. — Devletin ve kamu iktisadî teşebbüsleri dışındaki kamu tüzelkişilerinin harcamaları, yıllık bütçelerle yapılır.

Malî yıl başlangıcı ile genel ve katma bütçelerin nasıl hazırlanacağı ve uygulanacağı kanunla belirlenir.

Kanun, kalkınma planları ile ilgili yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller koyabilir.

Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 161

Bütçenin hazırlanması veya uygulanmasıyla ilgili 161 inci maddenin 1 inci fıkrasında yer alan «en fazla bir yıllık bütçelerle yapılır.» hükmündeki «enfazla» kelimeleri madde metninden çıkartılmış ve bütçelerin yıllık olarak hazırlanması esası kabul edilmiştir. Ayrıca, aynı maddenin son fıkrasının «bütçe kanununa, bütçeyle ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz» şeklindeki hükmünün açıklığı karşısında, maddenin son fıkrası metinden çıkarılmıştır.

29/10/2005 Tarihli ve 5428 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
A. Bütçenin hazırlanması ve uygulanması **MADDE 161. —** Devletin ve kamu iktisadî teşebbüsleri dışındaki kamu tüzelkişilerinin harcamaları, yıllık bütçelerle yapılır. Malî yıl başlangıcı ile merkezi yönetim bütçesinin hazırlanması, uygulanması ve kontrolü kanunla düzenlenir. Kanun, kalkınma planları ile ilgili yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller koyabilir. Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 3.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 161 inci maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Mali yıl başlangıcı ile merkezi yönetim bütçesinin hazırlanması, uygulanması ve kontrolü kanunla düzenlenir."
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 3.- Anayasamızın 161 inci maddesinin ikinci fıkrası yeniden düzenlenmek suretiyle, bütçenin hazırlanması, uygulanması ve kontrolüne ilişkin süreç güçlendirilmektedir.
Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin Anayasanın "Bütçenin hazırlanması ve uygulanması"nı düzenleyen 161 inci Maddesinde değişiklik öngören çerçeve 3 üncü Maddesi ile "genel ve katma bütçeler" ibaresi "merkezi yönetim bütçesi" olarak değiştirilmekte; bütçenin hazırlanması, uygulanması yanısıra kontrolü de kanunla düzenlenecek konular kapsamına alınmaktadır. Kontrol kavramının denetimi de içeren bir kavram olduğu, bu konudaki ayrıntılı düzenlemelerin ancak yönetmeliklerle yapılabileceği sadece kanunla düzenlemenin yeterli olmayacağı 3 üncü Madde üzerindeki görüşmelerde üyelerimizce ifade edilmiştir. Bu durum teftiş yetkisinin daraltılması sonucunu doğuracaktır. Söz konusu eleştiriye cevaben Kanunla kontrolün düzenlenmesinin bu yetkiyi güçlendireceği, yönetmeliklerin bir kanuna dayanılarak çıkarıldığı belirtilmiştir. Ayrıca Anayasamızın 161 inci Maddesinin birinci fıkrasında bütçelerin yıllık olarak yapılacağı, bu ibare durduğu sürece üç yıllık bütçe hazırlanamayacağı söylenmiştir.

Ancak perspektif ve hedefler üç yıllık bir süre için öngörülse dahi bütçenin yıllık olarak kabul edilip uygulanacağı belirtilmiştir. Bu Madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 3.- Teklifin 3 üncü maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik

A. Bütçe ve kesinhesap

MADDE 161 - Kamu idarelerinin ve kamu iktisadî teşebbüsleri dışındaki kamu tüzel kişilerinin harcamaları yıllık bütçelerle yapılır.

Malî yıl başlangıcı ile merkezi yönetim bütçesinin hazırlanması, uygulanması ve kontrolü ile yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller kanunla düzenlenir. Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz.

Cumhurbaşkanı bütçe kanun teklifini, malî yılbaşından en az yetmişbeş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar. Bütçe teklifi Bütçe Komisyonunda görüşülür. Komisyonun ellibeş gün içinde kabul edeceği metin Genel Kurulda görüşülür ve malî yılbaşına kadar karara bağlanır.

Bütçe kanununun süresinde yürürlüğe konulamaması halinde, geçici bütçe kanunu çıkarılır. Geçici bütçe kanununun da çıkarılamaması durumunda, yeni bütçe kanunu kabul edilinceye kadar bir önceki yılın bütçesi yeniden değerleme oranına göre artırılarak uygulanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda kamu idare bütçeleri hakkında düşüncelerini her bütçenin görüşülmesi sırasında açıklarlar, gider artırıcı veya gelirleri azaltıcı önerilerde bulunamazlar.

Genel Kurulda kamu idare bütçeleri ile değişiklik önergeleri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oylanır.

Merkezî yönetim bütçesiyle verilen ödenek, harcanabilecek tutarın sınırını gösterir. Harcanabilecek tutarın Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle aşılabileceğine dair bütçe kanununa hüküm konulamaz.

Carî yıl bütçesindeki ödenek artışını öngören değişiklik teklifleri ile carî ve izleyen yılların bütçelerine malî yük getiren tekliflerde, öngörülen giderleri karşılayabilecek malî kaynak gösterilmesi zorunludur.

Merkezî yönetim kesinhesap kanunu teklifi, ilgili olduğu malî yılın sonundan başlayarak en geç altı ay sonra Cumhurbaşkanı tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Sayıştay genel uygunluk bildirimini, ilişkin olduğu kesinhesap kanun teklifinin verilmesinden başlayarak en geç yetmişbeş gün içinde Meclise sunar.

Kesinhesap kanunu teklifi ve genel uygunluk bildiriminin Türkiye Büyük Millet Meclisine verilmiş olması, ilgili yıla ait Sayıştayca sonuçlandırılamamış denetim ve hesap yargılamasını önlemez ve bunların karara bağlandığı anlamına gelmez.

Kesinhesap kanunu teklifi, yeni yıl bütçe kanunu teklifiyle birlikte görüşülür ve karara bağlanır.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 18- 2709 sayılı Kanunun 161 inci maddesi başlığı ile birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Bütçe ve kesinhesap MADDE- 161 Kamu idarelerinin ve kamu iktisadî teşebbüsleri dışındaki kamu tüzel kişilerinin harcamaları yıllık bütçelerle yapılır. Malî yıl başlangıcı ile merkezi yönetim bütçesinin hazırlanması, uygulanması ve kontrolü ile yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller kanunla düzenlenir. Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz. Cumhurbaşkanı bütçe kanun teklifini, malî yılbaşından en az yetmişbeş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar. Bütçe teklifi Bütçe Komisyonunda görüşülür. Komisyonun ellibeş gün içinde kabul edeceği metin Genel Kurulda görüşülür ve malî yılbaşına kadar karara bağlanır. Bütçe kanununun süresinde yürürlüğe konulamaması halinde, bir önceki yılın bütçesi yeniden değerleme oranına göre artırılarak yürürlüğe konur. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda kamu idare bütçeleri hakkında düşüncelerini her bütçenin görüşülmesi sırasında açıklarlar, gider artırıcı veya gelirleri azaltıcı önerilerde bulunamazlar. Genel Kurulda kamu idare bütçeleri ile değişiklik önergeleri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oylanır. Merkezî yönetim bütçesiyle verilen ödenek, harcanabilecek tutarın sınırını gösterir. Harcanabilecek tutarın Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile aşılabileceğine dair bütçe kanununa hüküm konulamaz. Carî yıl bütçesindeki ödenek artışını öngören değişiklik teklifleri ile carî ve izleyen yılların bütçelerine malî yük getiren tekliflerde, öngörülen giderleri karşılayabilecek malî kaynak gösterilmesi zorunludur. Merkezi yönetim kesinhesap kanunu teklifi, ilgili olduğu malî yılın sonundan başlayarak en geç altı ay sonra Cumhurbaşkanı tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Sayıştay genel uygunluk bildirimini, ilişkin olduğu kesinhesap kanun teklifinin verilmesinden başlayarak en geç yetmişbeş gün içinde Meclise sunar. Kesinhesap kanunu teklifi ve genel uygunluk bildiriminin Türkiye Büyük Millet Meclisine verilmiş olması, ilgili yıla ait Sayıştayca sonuçlandırılamamış denetim ve hesap yargılamasını önlemez ve bunların karara bağlandığı anlamına gelmez. Kesinhesap kanunu teklifi, yeni yıl bütçe kanunu teklifiyle birlikte görüşülür ve karara bağlanır."

Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 18- Maddeyle bütçe ve kesinhesap ile ilgili hükümler tek madde olarak düzenlenmektedir. Önerilen hükümet sisteminde kanun teklif etme yetkisi milletvekiline verilmektedir. Ancak, Cumhurbaşkanına istisna olarak, bütçe kanununu hazırlama ve sunma yetkisi ve görevi verilmektedir. Bütçe Meclisin onayıyla kabul edilebilmektedir. Kuvvetler ayrılığı ilkesinin korunması ve yürütmede istikrarın devamı için, bütçe kanununun yürürlüğe konulamaması halinde bir önceki yılın bütçesinin yeniden değerleme oranında artırılarak yürürlüğe konması hükme bağlanmaktadır. Bu düzenleme, bütçenin süresinde yasalaşmaması nedeniyle yaşanabilecek sistem tıkanıklıklarını önleyecek olması bakımından dengeleyici bir işlev görecektir.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 18'inci maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 15'inci madde olarak ve maddeyle 2709 sayılı Kanunun değiştirilmesi öngörülen 16'ncı maddesinin dördüncü fıkrası bütçe kanununun süresinde yürürlüğe konulamaması halinde, geçici bütçe kanunu çıkarılması; geçici bütçe kanununun da çıkarılamaması durumunda yeni bütçe kanunu kabul edilinceye kadar bir önceki yılın bütçesinin yeniden değerleme oranına göre artırılarak uygulanması amacıyla değiştirilmek suretiyle, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 15- 2709 sayılı Kanunun 161 inci maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "A. Bütçe ve kesinhesap MADDE 161- Kamu idarelerinin ve kamu iktisadî teşebbüsleri dışındaki kamu tüzel kişilerinin harcamaları yıllık bütçelerle yapılır. Malî yıl başlangıcı ile merkezi yönetim bütçesinin hazırlanması, uygulanması ve kontrolü ile yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller kanunla düzenlenir. Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz. Cumhurbaşkanı bütçe kanun teklifini, malî yılbaşından en az yetmişbeş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar. Bütçe teklifi Bütçe Komisyonunda görüşülür. Komisyonun ellibeş gün içinde kabul edeceği metin Genel Kurulda görüşülür ve malî yılbaşına kadar karara bağlanır.

Bütçe kanununun süresinde yürürlüğe konulamaması halinde, geçici bütçe kanunu çıkarılır. Geçici bütçe kanununun da çıkarılamaması durumunda, yeni bütçe kanunu kabul edilinceye kadar bir önceki yılın bütçesi yeniden değerleme oranına göre artırılarak uygulanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda kamu idare bütçeleri hakkında düşüncelerini her bütçenin görüşülmesi sırasında açıklarlar, gider artırıcı veya gelirleri azaltıcı önerilerde bulunamazlar.

Genel Kurulda kamu idare bütçeleri ile değişiklik önergeleri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oylanır.

Merkezî yönetim bütçesiyle verilen ödenek, harcanabilecek tutarın sınırını gösterir. Harcanabilecek tutarın Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle aşılabileceğine dair bütçe kanununa hüküm konulamaz.

Carî yıl bütçesindeki ödenek artışını öngören değişiklik teklifleri ile carî ve izleyen yılların bütçelerine malî yük getiren tekliflerde, öngörülen giderleri karşılayabilecek malî kaynak gösterilmesi zorunludur.

Merkezî yönetim kesinhesap kanunu teklifi, ilgili olduğu malî yılın sonundan başlayarak en geç altı ay sonra Cumhurbaşkanı tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Sayıştay genel uygunluk bildirimini, ilişkin olduğu kesinhesap kanun teklifinin verilmesinden başlayarak en geç yetmişbeş gün içinde Meclise sunar.

Kesinhesap kanunu teklifi ve genel uygunluk bildiriminin Türkiye Büyük Millet Meclisine verilmiş olması, ilgili yıla ait Sayıştayca sonuçlandırılamamış denetim ve hesap yargılamasını önlemez ve bunların karara bağlandığı anlamına gelmez.

Kesinhesap kanunu teklifi, yeni yıl bütçe kanunu teklifiyle birlikte görüşülür ve karara bağlanır.”

SON HÂLİ

B. Bütçenin görüşülmesi

MADDE 162. — (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

Maddenin İlk Hâli
B. Bütçenin görüşülmesi **MADDE 162. —** Bakanlar Kurulu, genel ve katma bütçe tasarıları ile millî bütçe tahminlerini gösteren raporu, malî yıl başından en az yetmişbeş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar. Bütçe tasarıları ve rapor, kırk üyeden kurulu Bütçe Komisyonunda incelenir. Bu komisyonun kuruluşunda, iktidar grubuna veya gruplarına en az yirmibeş üye verilmek şartı ile, siyasî parti gruplarının ve bağımsızların oranlarına göre temsili göz önünde tutulur. Bütçe Komisyonunun ellibeş gün içinde kabul edeceği metin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve malî yıl başına kadar karara bağlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda, bakanlık ve daire bütçeleriyle katma bütçeler hakkında düşüncelerini, her bütçenin tümü üzerindeki görüşmeler sırasında açıklarlar; bölümler ve değişiklik önergeleri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oya konur. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, bütçe kanunu tasarılarının Genel Kurulda görüşülmesi sırasında, gider artırıcı veya gelirleri azaltıcı önerilerde bulunamazlar.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
B. Bütçenin görüşülmesi **MADDE 177. —** Bakanlar Kurulu, genel ve katma bütçe tasarıları ile millî bütçe tahminlerini gösteren raporu, malî yıl başından en az üç ay önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar. Bütçe tasarıları ve rapor, kırk üyeden kurulu Bütçe Komisyonunda incelenir. Bu komisyona, iktidar grubu veya gruplarından en az yirmibeş üye katılır; komisyonun kalan onbeş üyesi, oranlarına göre, diğer siyasî parti gruplarından ve bağımsızlardan oluşur. Bütçe Komisyonunun iki ay içinde kabul edeceği metin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve malî yıl başına kadar karara bağlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda, Bakanlık ve daire bütçeleriyle katma bütçeler hakkındaki düşüncelerini, her bütçenin tümü üzerindeki görüşmeler sırasında açıklarlar; bölümler ve değişiklik önergeleri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oya konur. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Bütçe Kanunu Tasarılarının Genel Kurulda görüşülmesi sırasında, gider artırıcı veya gelirleri azaltıcı önerilerde bulunamazlar.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 177 *Bütçenin görüşülmesi* Maddede bütçenin görüşülmesi ile usul kararları düzenlenmiştir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
B. Bütçenin görüşülmesi **MADDE 162. —** Bakanlar Kurulu, genel ve katma bütçe tasarıları ile millî bütçe tahminlerini gösteren raporu, malî yıl başından en az yetmişbeş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar. Bütçe tasarıları ve rapor, kırk üyeden kurulu Bütçe Komisyonunda incelenir. Bu Komisyona, iktidar grubu veya gruplarından yirmibeş üye katılır; Komisyonun kalan onbeş üyesi, oranlarına göre, diğer siyasî parti gruplarından ve bağımsızlardan oluşur. Bütçe Komisyonunun ellibeş gün içinde kabul edeceği metin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve malî yıl başına kadar karara bağlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda, bakanlık ve daire bütçeleriyle katma bütçeler hakkında düşüncelerini, her bütçenin tümü üzerindeki görüşmeler sırasında açıklarlar; bölümler ve değişiklik önergeleri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oya konur. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, bütçe kanunu tasarılarının Genel Kurulda görüşülmesi sırasında, gider artırıcı veya gelirleri azaltıcı önerilerde bulunamazlar.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde — 162 Anayasa tasarısında tek Meclis sistemi kabul edildiğinden, bütçenin görüşülme süresini kısaltma amacıyla; 162 nci maddenin 1 inci fıkrasındaki üç aylık süre yetmişbeş güne, 3 üncü fıkradaki iki aylık süre de ellibeş güne indirilmiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri

(1. Dönem, 7. Cilt, 118. Birleşim, Sayfa: 399-400)

…

BAŞKAN — 162 nci madde üzerinde söz almak isteyen?..

Buyurun.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Sayın Başkanım, zannediyorum, Komisyonumuz bütçe görüşmeleriyle ilgili, özellikle bütçe komisyonlarının terekküp tarzında bir hataya düşmüş bulunmaktadır; Danışma Meclisi de bu hatayı tekrarlamıştır. Özellikle bütçe görüşmelerinde yirmibeş üyenin iktidardan olması, kalan diğer üyelerinde muhalefetten bulunması lazım.

Ola ki, seçimlerin neticesi, muhalefette onbeş üyeyi de mümkün kılmayabilir. O itibarla, «en az» kelimesinin kullanılması ve konuya biraz daha açıklık verilmesi yönünden bir önerimiz olacaktır.

Eğer tensip buyurursanız, Kanunlar Müdürü şimdi onu okuyacak.

Takdirlerinize arz ederim.

BAŞKAN — Buyurun, okuyun.

«MADDE 162. —

İkinci fıkra: Bütçe tasarıları ve rapor, kırk üyeden kurulu Bütçe Komisyonunda incelenir. Bu komisyonun kuruluşunda; iktidar grubuna veya gruplarına en az yirmibeş üye verilmek şartıyla, siyasî parti gruplarının ve bağımsızların oranlarına göre temsili göz önünde tutulur.»

BAŞKAN — Diğer tarafını değiştirmiyorsunuz, yalnız «en çok»u değiştiriyorsunuz...

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Evet, Sayın Başkanım.

Demin kısaca arz etmiştim: İktidar partisinin yirmi beş üyesini verdiğimiz zaman, diğer parti gruplarıyla veya bağımsızlarla kırka iblağ edemeyebiliriz. «En az» kelimesi ile onu sağlamış oluyoruz. Yani, diğer taraftan onbeş noksan gelmesi söz konusu ise, daha da artırabilir tarzında.

BAŞKAN — Ama, illa ki kırk olacak..

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Evet, mutlaka kırk olacak.

BAŞKAN — Eskiden de kırk idi. Bunu azaltabilirdik; çünkü o zaman üye sayısı 450 idi.

Bu maddeyi değişik şekliyle tekrar okutuyorum :

«B. Bütçenin görüşülmesi

MADDE 162. — Bakanlar Kurulu, genel ve katma bütçe tasarıları ile millî bütçe tahminlerini gösteren raporu, malî yıl başından en az yetmişbeş gün önce, Türkiye Büyük Milet Meclisine sunar.

Bütçe tasarıları ve rapor, kırk üyeden kurulu Bütçe Komisyonunda incelenir. Bu komisyonun kuruluşunda iktidar grubuna veya gruplarına en az yirmibeş üye verilmek şartı ile, siyasî parti gruplarının ve bağımsızların oranlarına göre temsili göz önünde tutulur.

Bütçe Komisyonunun ellibeş gün içinde kabul edeceği metin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve malî yıl başına kadar karara bağlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda, bakanlık ve daire bütçeleriyle katma bütçeler hakkında düşüncelerini, her bütçenin tümü üzerindeki görüşmeler sırasında açıklarlar; bölümler ve değişiklik önergeleri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oya konur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, bütçe kanunu tasarılarının Genel Kurulda görüşülmesi sırasında, gider artırıcı veya gelirleri azaltıcı önerilerde bulunamazlar.»

BAŞKAN — 162 nci madde üzerinde söz almak isteyen?.. Yoktur.

162 nci maddeyi bu değişik şekliyle oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

29/10/2005 Tarihli ve 5428 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
B. Bütçenin görüşülmesi **MADDE 162. —** Bakanlar Kurulu, merkezî yönetim bütçe tasarısı ile millî bütçe tahminlerini gösteren raporu, malî yıl başından en az yetmişbeş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar. Bütçe tasarıları ve rapor, kırk üyeden kurulu Bütçe Komisyonunda incelenir. Bu komisyonun kuruluşunda, iktidar grubuna veya gruplarına en az yirmibeş üye verilmek şartı ile, siyasî parti gruplarının ve bağımsızların oranlarına göre temsili göz önünde tutulur. Bütçe Komisyonunun ellibeş gün içinde kabul edeceği metin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve malî yıl başına kadar karara bağlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda, kamu idare bütçeleri hakkında düşüncelerini, her bütçenin tümü üzerindeki görüşmeler sırasında açıklarlar; bölümler ve değişiklik önergeleri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oylanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, bütçe kanunu tasarılarının Genel Kurulda görüşülmesi sırasında, gider artırıcı veya gelirleri azaltıcı önerilerde bulunamazlar.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 4.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 162 nci maddesinin birinci fıkrasında yer alan "genel ve katma bütçe tasarıları" ibaresi "merkezi yönetim bütçe tasarısı" şeklinde, dördüncü fıkrası ise aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda kamu idare bütçeleri hakkında düşüncelerini, her bütçenin tümü üzerindeki görüşmeler sırasında açıklarlar. Kamu idare bütçelerinin gelir ve gider toplamları ile bunlara ilişkin değişiklik önergeleri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oylanır.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 4.- Anayasamızın 162 nci maddesinin birinci fıkrasında yer alan "genel ve katma bütçe tasarıları" ibaresi "merkezi yönetim bütçe tasarısı" şeklinde değiştirilerek uluslararası standartlar ve Avrupa Birliği müktesebatına uygun olarak tanımlanan yeni bütçe kapsamına uyum sağlanmaktadır. Ayrıca maddenin dördüncü fıkrası yeniden düzenlenerek bu fıkrada yer alan "katma bütçeler" ibaresi çıkarılmakta ve kamu idarelerinin bütçelerinin gelir ve gider toplamları üzerinden oylanması yönünde düzenleme yapılmaktadır.

Anayasa Komisyonu Raporu

Teklifin; Anayasanın "Bütçenin görüşülmesi" kenar başlıklı 162 nci Maddesinde değişiklik öngören çerçeve 4 üncü Maddesi ile yine "genel ve katma bütçe tasarıları" ibaresi "Merkezi yönetim bütçe tasarısı" olarak değiştirilmekte; kamu idarelerinin bütçelerinin gelir ve gider toplamları üzerinden oylanması öngörülmektedir. Teklifin dördüncü maddesi ile kamu idarelerinin bütçelerinin toptan oylama esası ile kabul edileceği, bölümler üzerinde oylamanın kaldırıldığı kesin hesaplar ve genel uygunluk bildirimlerinin de toplam üzerinden hesaplanacağı dolayısıyla parlamentonun denetim yetkisinin daralacağı ve etkisizleşeceği üyelerimizce ifade edilmiştir. Bütçe 5018 sayılı Yasaya dayanılarak hazırlanmaktadır. Bütçenin görüşülme süreci hiçbir şekilde daraltılmamaktadır. Sadece Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda oylama sadeleştirilmektedir, belirsizlik ortadan kaldırılmaktadır. Bu görüşmelerden sonra Teklifin 4 üncü maddesiyle, Anayasanın 162 nci maddesinin dördüncü fıkrasında yapılması öngörülen düzenlemenin metinden çıkarılması önerilmiş, Komisyonumuzca kabul edilmemiştir. Madde Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 4.- Teklifin 4 üncü maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

Genel Kurul Görüşmeleri

(22. Dönem, 96. Cilt, 12. Birleşim, Sayfa 400, 401, 404)

Genel Kurul görüşmeleri sırasında aşağıdaki önerge ile kanun teklifinin 4. maddesinin ikinci fıkrasının değiştirilmesi teklif edilmiştir:

"Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda, kamu idare bütçeleri hakkında düşüncelerini her bütçenin tümü üzerindeki görüşmeler sırasında açıklarlar; bölümler ve değişiklik önergeleri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oylanır."

Gerekçe:

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin bütçe hakkını kullanırken, idare bütçelerinin gelir ve gider toplamları yerine, halen olduğu gibi bölümler halinde oylanması suretiyle daha kapsamlı bilgilenme ve ayrıntılı oylama imkânına sahip olmasının daha uygun olacağı düşünülmektedir."

Söz konusu madde, önergeyle değişik hâliyle oylamaya sunularak kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
B. Bütçenin görüşülmesi **MADDE 162. —** (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19 - 2709 sayılı Kanunun;… E) …162 [nci]… madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak … değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16 - 2709 sayılı Kanunun;… E) …162 [nci] madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.

SON HÂLİ

C. Bütçelerde değişiklik yapılabilme esasları
MADDE 163. — (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

Maddenin İlk Hâli
C. Bütçelerde değişiklik yapılabilme esasları **MADDE 163. —** Genel ve katma bütçelerle verilen ödenek, harcanabilecek miktarın sınırını gösterir. Harcanabilecek miktar sınırının Bakanlar Kurulu kararıyla aşılabileceğine dair bütçelere hüküm konulamaz. Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname ile bütçede değişiklik yapmak yetkisi verilemez. Carî yıl bütçesindeki ödenek artışını öngören değişiklik tasarılarında ve carî ve ileriki yıl bütçelerine malî yük getirecek nitelikteki kanun tasarı ve tekliflerinde, belirtilen giderleri karşılayabilecek malî kaynak gösterilmesi zorunludur.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
C. Malî yıl içinde bütçelerde değişiklik yapılabilme esasları **MADDE 178. —** Genel ve katma bütçelerle verilen ödenek, harcanabilecek miktarın sınırını gösterir. Harcanabilecek miktar sınırının Bakanlar Kurulu kararıyla aşılabileceğine dair bütçelere hüküm konulamaz. Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname ile bütçede değişiklik yapmak yetkisi verilemez. Carî yıl bütçesindeki ödenek artışını öngören değişiklik tasarılarında ve carî ve ileriki yıl bütçelerine malî yük getirecek nitelikteki kanun tasarı ve tekliflerinde, belirtilen giderleri karşılayabilecek malî kaynak gösterilmesi zorunludur.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 178 *Malî yıl içinde bütçelerde değişiklik yapılabilme esasları* Bütçenin ödeneceği, harcanabilecek miktarın sınırını gösterir. Bakanlar Kurulunun harcanabilecek sınırı aşmasının yolu gösterilmiştir. Giderleri artıran kanunlarda, giderleri karşılayacak malî kaynak göstermek zorunludur.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
C. Bütçelerde değişiklik yapılabilme esasları[1] **MADDE 163. —** Danışma Meclisi metninin 178 inci maddesi 163 üncü madde olarak aynen kabul edilmiştir.

1 *Danışma Meclisince benimsenen madde metninin başlığı "Malî yıl içinde bütçelerde değişiklik yapılabilme esasları" olmakla birlikte Millî Güvenlik Konseyi görüşmelerinde madde başlığı "Bütçelerde değişiklik yapılabilme esasları" olarak okunmuş ve bu hâliyle kabul edilerek halkoylamasına sunulmuştur.*

29/10/2005 Tarihli ve 5428 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
C. Bütçelerde değişiklik yapılabilme esasları **MADDE 163. —** Merkezî yönetim bütçesiyle verilen ödenek, harcanabilecek miktarın sınırını gösterir. Harcanabilecek miktar sınırının Bakanlar Kurulu kararıyla aşılabileceğine dair bütçelere hüküm konulamaz. Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname ile bütçede değişiklik yapmak yetkisi verilemez. Carî yıl bütçesindeki ödenek artışını öngören değişiklik tasarılarında ve carî ve ileriki yıl bütçelerine malî yük getirecek nitelikteki kanun tasarı ve tekliflerinde, belirtilen giderleri karşılayabilecek malî kaynak gösterilmesi zorunludur.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 5.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 163 üncü maddesinde yer alan "genel ve katma bütçelerle" ibaresi "merkezi yönetim bütçesiyle" şeklinde değiştirilmiştir.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 5.- Anayasamızın 163 üncü maddesinde yer alan "genel ve katma bütçelerle" ibaresi "merkezi yönetim büçesiyle" şeklinde değiştirilerek uluslararası standartlar ve Avrupa Birliği müktesebatına uygun olarak tanımlanan yeni bütçe kapsamına uyum sağlanmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin; Anayasanın "Bütçelerde değişiklik yapılabilme esasları" kenar başlığını taşıyan 163 üncü maddesinde değişiklik öngören çerçeve 5 inci Maddesi Komisyonumuzca kabul edilmiştir. Bu madde ile "genel ve katma bütçelerle" ibaresi "merkezi yönetim bütçesiyle" şeklinde değiştirilmektedir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 5.- Teklifin 5 inci maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
C. Bütçelerde değişiklik yapılabilme esasları **MADDE 163. —** (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19 - 2709 sayılı Kanunun;… E) …163 [üncü]… madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak … değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16 - 2709 sayılı Kanunun;… E) …163 [üncü] madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.

SON HÂLİ

D. Kesin hesap

MADDE 164. — (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

Maddenin İlk Hâli
D. Kesinhesap **MADDE 164**. — Kesinhesap kanunu tasarıları, kanunda daha kısa bir süre kabul edilmemiş ise, ilgili oldukları malî yılın sonundan başlayarak, en geç yedi ay sonra, Bakanlar Kurulunca Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Sayıştay, genel uygunluk bildirimini, ilişkin olduğu kesinhesap kanunu tasarısının verilmesinden başlayarak en geç yetmişbeş gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar. Kesinhesap kanunu tasarısı, yeni yıl bütçe kanunu tasarısıyla birlikte Bütçe Komisyonu gündemine alınır. Bütçe Komisyonu, bütçe kanunu tasarısıyla kesinhesap kanunu tasarısını Genel Kurula birlikte sunar, Genel Kurul, kesinhesap kanunu tasarısını, yeni yıl bütçe kanunu tasarısıyla beraber görüşerek karara bağlar. Kesinhesap kanunu tasarısı ve genel uygunluk bildiriminin Türkiye Büyük Millet Meclisine verilmiş olması, ilgili yıla ait Sayıştayca sonuçlandırılamamış denetim ve hesap yargılamasını önlemez ve bunların karara bağlandığı anlamına gelmez.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
D. Kesin hesap **MADDE 179.** — Kesin hesap kanun tasarıları, kanunda daha kısa bir süre kabul edilmemiş ise, ilgili oldukları malî yılın sonundan başlayarak, en geç altı ay sonra, Bakanlar Kurulunca Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulur. Sayıştay, genel uygunluk bildirimini, ilişkin olduğu kesin hesap kanunu tasarısının verilmesinden başlayarak en geç üç ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunar. Kesin hesap kanunu tasarısı, yeni yıl bütçe kanunu tasarısıyla birlikte Bütçe Komisyonu gündemine alınır. Bütçe komisyonu, bütçe kanunu tasarısıyla kesin hesap kanunu tasarısını genel kurula birlikte sunar. Genel Kurul, kesin hesap kanunu tasarısını, yeni yıl bütçe kanunu tasarısıyla beraber görüşerek karara bağlar. Kesin hesap kanunu tasarısı ve genel uygunluk bildiriminin Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne verilmiş olması, ilgili yıla ait Sayıştayca sonuçlandırılamamış denetim ve hesap yargılamasını önlemez ve bunların karara bağlandığı anlamına gelmez.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 179 *Kesin hesap* Kesin hesap kanun tasarısının bütçe tasarısı ile birlikte yasama organına gelmesi düzenlenmiştir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
D. Kesinhesap **MADDE 164. —** Kesinhesap kanunu tasarıları, kanunda daha kısa bir süre kabul edilmemiş ise, ilgili oldukları malî yılın sonundan başlayarak, en geç yedi ay sonra, Bakanlar Kurulunca Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Sayıştay, genel uygunluk bildirimini, ilişkin olduğu kesinhesap kanunu tasarısının verilmesinden başlayarak en geç yetmişbeş gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar. Kesinhesap kanunu tasarısı, yeni yıl bütçe kanunu tasarısıyla birlikte Bütçe Komisyonu gündemine alınır. Bütçe Komisyonu, bütçe kanunu tasarısıyla kesinhesap kanunu tasarısını Genel Kurula birlikte sunar, Genel Kurul, kesinhesap kanunu tasarısını, yeni yıl bütçe kanunu tasarısıyla beraber görüşerek karara bağlar. Kesinhesap kanunu tasarısı ve genel uygunluk bildiriminin Türkiye Büyük Millet Meclisine verilmiş olması, ilgili yıla ait Sayıştayca sonuçlandırılamamış denetim ve hesap yargılamasını önlemez ve bunların karara bağlandığı anlamına gelmez.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde — 164 Kesin hesap kanunu tasarılarıyla ilgili 164 üncü maddenin 1 inci fıkrasında yer alan altı aylık süre yeterli bulunmamış ve sürenin yedi aya çıkarılması uygun görülerek madde metni buna göre değiştirilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
D. Kesinhesap **MADDE 164. —** (Mülga: 21/1/2017-6771/16. md.)

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19 - 2709 sayılı Kanunun;… E) …164 [üncü]… madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak … değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16 - 2709 sayılı Kanunun;… E) …164 [üncü] madde[s]i yürürlükten kaldırılmıştır.

E. Kamu iktisadî teşebbüslerinin denetimi

MADDE 165. — Sermayesinin yarısından fazlası doğrudan doğruya veya dolaylı olarak Devlete ait olan kamu kuruluş ve ortaklıklarının Türkiye Büyük Millet Meclisince denetlenmesi esasları kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
E. Kamu iktisadî teşebbüslerinin denetimi **MADDE 180. —** Kamu iktisadî teşebbüslerinin Türkiye Büyük Millet Meclisince denetlenmesi usul ve esasları kanunla düzenlenir.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 180 *Kamu iktisadî teşebbüslerinin denetimi* Kamu iktisadî teşebbüslerinin Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından denetlenmesi usul ve esasları kanunla düzenlenmelidir. Bu denetimin şekil ve usulünün Anayasada açıkça gösterilmesi sakıncalı bulunmuş, kanun koyucuya bu konuda serbestlik tanınmıştır.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
E. Kamu iktisadî teşebbüslerinin denetimi **MADDE 165. —** Payının yarısından fazlasına Devletin sahip olduğu kamu kuruluş ve ortaklıkları, Türkiye Büyük Millet Meclisince; Yüksek Denetleme Kurulu raporları ile düzenlenecek diğer raporlar da esas alınarak denetlenir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde — 165 Payının yarısından fazlasına Devletin sahip olduğu kamu kuruluş ve ortaklıklarının Türkiye Büyük Millet Meclisince, Yüksek Denetleme Kurulu raporlarıyla düzenlenecek diğer raporlar da esas alınarak Denetlenmesine imkân verecek şekilde madde yeniden düzenlenmiştir.
Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri
(1. Dönem, 7. Cilt, 118. Birleşim, Sayfa 401) 165. maddenin görüşülmesi sırasında aşağıdaki değişiklik önergesi sunulmuştur: "E) Kamu İktisadî Teşebbüslerinin Denetimi MADDE 165. — Sermayesinin yarısından fazlası doğrudan doğruya veya dolaylı olarak devlete ait olan kamu kuruluş ve ortaklıklarının Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlenmesi esasları kanunla düzenlenir." Önergenin görüşülmesi sırasında "Meclisi adına" ibaresinin "Meclisince" biçiminde düzeltilmesine karar verilmiştir. Önerge oylama sonucunda bu değişik hâliyle kabul edilmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

İKİNCİ BÖLÜM
Ekonomik Hükümler

I. Planlama; Ekonomik ve Sosyal Konsey

MADDE 166. — Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı, özellikle sanayiin ve tarımın yurt düzeyinde dengeli ve uyumlu biçimde hızla gelişmesini, ülke kaynaklarının döküm ve değerlendirilmesini yaparak verimli şekilde kullanılmasını planlamak, bu amaçla gerekli teşkilatı kurmak Devletin görevidir.

Planda millî tasarrufu ve üretimi artırıcı, fiyatlarda istikrar ve dış ödemelerde dengeyi sağlayıcı, yatırım ve istihdamı geliştirici tedbirler öngörülür; yatırımlarda toplum yararları ve gerekleri gözetilir; kaynakların verimli şekilde kullanılması hedef alınır. Kalkınma girişimleri, bu plana göre gerçekleştirilir.

Kalkınma planlarının hazırlanmasına, Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanmasına, uygulanmasına, değiştirilmesine ve bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesine ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

(Ek: 7/5/2010 - 5982/23. md.; Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında Cumhurbaşkanına istişarî nitelikte görüş bildirmek amacıyla Ekonomik ve Sosyal Konsey kurulur. Ekonomik ve Sosyal Konseyin kuruluş ve işleyişi kanunla düzenlenir.

Maddenin İlk Hâli
I. Planlama **MADDE 166.** — Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı, özellikle sanayiin ve tarımın yurt düzeyinde dengeli ve uyumlu biçimde hızla gelişmesini, ülke kaynaklarının döküm ve değerlendirilmesini yaparak verimli şekilde kullanılmasını planlamak, bu amaçla gerekli teşkilatı kurmak Devletin görevidir. Planda millî tasarrufu ve üretimi artırıcı, fiyatlarda istikrar ve dış ödemelerde dengeyi sağlayıcı, yatırım ve istihdamı geliştirici tedbirler öngörülür; yatırımlarda toplum yararları ve gerekleri gözetilir; kaynakların verimli şekilde kullanılması hedef alınır. Kalkınma girişimleri, bu plana göre gerçekleştirilir. Kalkınma planlarının hazırlanmasına, Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanmasına, uygulanmasına, değiştirilmesine ve bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesine ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
İKİNCİ BÖLÜM **İKTİSADÎ HÜKÜMLER** **I. Plânlama** **MADDE 181. —** İktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı, özellikle sanayiin ve tarımın yurt düzeyinde dengeli ve uyumlu biçimde hızla gelişmesini, ülke kaynaklarının döküm ve değerlendirilmesini yaparak verimli şekilde kullanılmasını plânlamak, bu amaçla gerekli teşkilâtı kurmak Devletin görevidir. Plânda millî tasarrufu ve üretimi artırıcı, fiyatlarda istikrar ve dış ödemelerde dengeyi sağlayıcı, yatırım ve istihdamı geliştirici tedbirler öngörülür; yatırımlarda toplum yararları ve gerekleri gözetilir; kaynakların verimli şekilde kullanılması hedef alınır. Kalkınma girişimleri, bu plâna göre gerçekleştirilir. Kalkınma plânlarının hazırlanmasına, Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanması ve uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir. Kalkınma plânları, kamu kesimi için emredici; özel kesim için yol gösterici ve özendiricidir.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE - 181

Planlama

Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın bir plan çerçevesinde gerçekleştirilmesi ilkesi kabul edilmiş ve planlama Devlete bir görev olarak verilmiştir.

Planlamanın ülke kaynaklarının değerlendirilip verimli kullanılmasını sağlayacak, ekonominin tüm sektörleri ile ülke bütününde dengeli ve uyumlu bir gelişmeyi sağlamaya yönelik biçimde yapılacağı; ayrıca, planlarda millî tasarrufu artırıcı, yatırımı, istihdamı geliştirici ve yatırımları toplum yararına yöneltici tedbirlere öncelik verileceği açıklıkla belirtilmek yoluna gidilmiştir.

Kalkınma planının kamu kesimi ve özel kesim için bağlayıcılığı ve kuvveti de açıklığa kavuşturularak; kamu kesimi için emredici, özel kesim için de yol gösterici ve özendirici nitelikleri belirtilmiştir.

Kalkınma planlarının hazırlanması, yasama organınca onaylanması biçimi ve uygulanmasındaki esaslar kanun koyucuya bırakılmıştır. Bu şekilde geniş bir düzenleme yapılarak, planlama ile görevli kuruluşun yapısı ve görevlerinin tespiti de gene kanun koyucuya bırakılmış olmaktadır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

İKİNCİ BÖLÜM
EKONOMİK HÜKÜMLER

I. Planlama

MADDE 166. — Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı, özellikle sanayiin ve tarımın yurt düzeyinde dengeli ve uyumlu biçimde hızla gelişmesini, ülke kaynaklarının döküm ve değerlendirilmesini yaparak verimli şekilde kullanılmasını planlamak, bu amaçla gerekli teşkilatı kurmak Devletin görevidir.

Planda millî tasarrufu ve üretimi artırıcı, fiyatlarda istikrar ve dış ödemelerde dengeyi sağlayıcı, yatırım ve istihdamı geliştirici tedbirler öngörülür; yatırımlarda toplum yararları ve gerekleri gözetilir; kaynakların verimli şekilde kullanılması hedef alınır. Kalkınma girişimleri, bu plana göre gerçekleştirilir.

Kalkınma planlarının hazırlanmasına, Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanmasına, uygulanmasına, değiştirilmesine ve bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesine ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde - 166

Terim birliğinin sağlanması amacıyla 1 inci fıkradaki «İktisadî», sözcüğü, «Ekonomik» olarak değiştirilmiş, maddenin 2 nci fıkrasıyla 3 üncü fıkrası birleştirilmiş ve 4 üncü fıkrası da 3 üncü fıkra olarak kanun koyucuya yön verecek şekilde redaksiyona tabi tutulmuştur.

Yapılmış bulunan düzenleme karşısında kanun koyucu tarafından bütün yönleri ile değerlendirilmesi gereken bir konuyu içeren son fıkra, metinden çıkarılmıştır.

7/5/2010 Tarihli ve 5982 sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
I. Planlama; Ekonomik ve Sosyal Konsey **MADDE 166. —** Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı, özellikle sanayiin ve tarımın yurt düzeyinde dengeli ve uyumlu biçimde hızla gelişmesini, ülke kaynaklarının döküm ve değerlendirilmesini yaparak verimli şekilde kullanılmasını planlamak, bu amaçla gerekli teşkilatı kurmak Devletin görevidir. Planda millî tasarrufu ve üretimi artırıcı, fiyatlarda istikrar ve dış ödemelerde dengeyi sağlayıcı, yatırım ve istihdamı geliştirici tedbirler öngörülür; yatırımlarda toplum yararları ve gerekleri gözetilir; kaynakların verimli şekilde kullanılması hedef alınır. Kalkınma girişimleri, bu plana göre gerçekleştirilir. Kalkınma planlarının hazırlanmasına, Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanmasına, uygulanmasına, değiştirilmesine ve bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesine ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir. Ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında hükümete istişarî nitelikte görüş bildirmek amacıyla Ekonomik ve Sosyal Konsey kurulur. Ekonomik ve Sosyal Konseyin kuruluş ve işleyişi kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 24- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 166 ncı maddesinin kenar başlığı "I. Planlama; Ekonomik ve Sosyal Konsey" şeklinde değiştirilmiş ve maddeye aşağıdaki fıkra eklenmiştir. "Ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında hükümete istişarî nitelikte görüş bildirmek amacıyla Ekonomik ve Sosyal Konsey kurulur. Ekonomik ve Sosyal Konseyin kuruluş ve işleyişi kanunla düzenlenir."
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 24- Maddeyle, Ekonomik ve Sosyal Konsey uygulaması anayasal dayanağa kavuşturulmaktadır. Demokratik sistem içinde ve uluslararası uygulamalarda; ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında, sivil toplum kuruluşlarının daha fazla görüş ve katkılarının alınması önem taşımaktadır. Yapılan yeni düzenlemeyle; Ekonomik ve Sosyal Konseye, geniş bir yelpazede, toplumun çeşitli kesimlerinin temsilcilerinin katılımıyla, ekonomik ve sosyal sorunlar ile bunlara ilişkin çözüm yolları hakkında görüş üreten fonksiyonel bir kurumsal yapı kazandırılması hedeflenmektedir.

Avrupa Komisyonu ilerleme raporlarında, Türkiye'nin, ekonomik ve sosyal politikaların belirlenmesinde, iyi işleyen ve fonksiyonel bir yapıya kavuşturulmamış olması eleştiri konusu yapılmaktadır. Söz konusu eleştiriler de dikkate alınmak suretiyle anayasal dayanağı oluşturulan yeni Konsey yapılanması içinde; sivil toplum kuruluşları, meslek odaları ve hükümet temsilcileri bir araya gelerek, istişari nitelikte görüş bildirme fonksiyonu ifa edecektir.

Ekonomik ve Sosyal Konseyin kuruluş ve işleyişi kanunla düzenlenecektir.

Anayasa Komisyonu Raporu

Teklifin çerçeve 24 üncü maddesi ile Anayasanın 166 ncı maddesinin kenar başlığına "Ekonomik ve Sosyal Konsey" eklenerek; Konseye Anayasal dayanak getirilmektedir. Madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 24- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 166 ncı maddesinin kenar başlığı "I. Planlama; Ekonomik ve Sosyal Konsey" şeklinde değiştirilmiş ve maddeye aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

"Ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında hükümete istişarî nitelikte görüş bildirmek amacıyla Ekonomik ve Sosyal Konsey kurulur. Ekonomik ve Sosyal Konseyin kuruluş ve işleyişi kanunla düzenlenir."

Genel Kurul Görüşmeleri

Teklifin ikinci görüşmeleri sırasında 8. maddesinin oylama sonucunda yeterli kabul sayısına ulaşılamayarak reddedilmesi üzerine (23. Dönem, 69. Cilt, 100. Birleşim, Sayfa 51) bu madde, 23. madde olarak kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
I. Planlama; Ekonomik ve Sosyal Konsey **MADDE 166. —** Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı, özellikle sanayiin ve tarımın yurt düzeyinde dengeli ve uyumlu biçimde hızla gelişmesini, ülke kaynaklarının döküm ve değerlendirilmesini yaparak verimli şekilde kullanılmasını planlamak, bu amaçla gerekli teşkilatı kurmak Devletin görevidir. Planda millî tasarrufu ve üretimi artırıcı, fiyatlarda istikrar ve dış ödemelerde dengeyi sağlayıcı, yatırım ve istihdamı geliştirici tedbirler öngörülür; yatırımlarda toplum yararları ve gerekleri gözetilir; kaynakların verimli şekilde kullanılması hedef alınır. Kalkınma girişimleri, bu plana göre gerçekleştirilir. Kalkınma planlarının hazırlanmasına, Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanmasına, uygulanmasına, değiştirilmesine ve bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesine ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir. Ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında Cumhurbaşkanına istişarî nitelikte görüş bildirmek amacıyla Ekonomik ve Sosyal Konsey kurulur. Ekonomik ve Sosyal Konseyin kuruluş ve işleyişi kanunla düzenlenir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19- 2709 sayılı Kanunun;… B) … 166 ncı maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan "hükümete" ibaresi "Cumhurbaşkanına"; … şeklinde değiştirilmiştir…
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.

Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak … değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16 - 2709 sayılı Kanunun;… B) … 166 ncı maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan "hükümete" ibaresi "Cumhurbaşkanına"; … şeklinde değiştirilmiştir…

II. Piyasaların denetimi ve dış ticaretin düzenlenmesi

MADDE 167. — Devlet, para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemelerini sağlayıcı ve geliştirici tedbirleri alır; piyasalarda fiilî veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önler.

(Değişik: 21/1/2017-6771/16. md.) Dış ticaretin ülke ekonomisinin yararına olmak üzere düzenlenmesi amacıyla ithalat, ihracat ve diğer dış ticaret işlemleri üzerine vergi ve benzeri yükümlülükler dışında ek malî yükümlülükler koymaya ve bunları kaldırmaya kanunla Cumhurbaşkanına yetki verilebilir.

Maddenin İlk Hâli
II. Piyasaların denetimi ve dış ticaretin düzenlenmesi **MADDE 167.** — Devlet, para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemelerini sağlayıcı ve geliştirici tedbirleri alır; piyasalarda fiilî veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önler. Dış ticaretin ülke ekonomisinin yararına olmak üzere düzenlenmesi amacıyla ithalat, ihracat ve diğer dış ticaret işlemleri üzerine vergi ve benzeri yükümlülükler dışında ek malî yükümlülükler koymaya ve bunları kaldırmaya kanunla Bakanlar Kuruluna yetki verilebilir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
II. Piyasaların denetimi **MADDE 182. —** Devlet, para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemelerini sağlayıcı ve geliştirici tedbirleri alır; piyasalarda fiilî veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önler.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE - 182 *Piyasaların denetimi* Bu madde Devlete üç görev yüklemektedir. Birincisi, özel teşebbüsün rekabet koşulları içinde yararlı yönde gelişmesine yardımcı olacaktır. Rekabet koşullarını sağlamanın tabiî sonucu ise, buna bağlı olan diğer iki görevdir. İkincisi, Devletin piyasada fiilî ve anlaşma sonucu tekelleri önlemesidir. Bu görev hem özel hem de kamu kesimi için öngörülmektedir. Tekeller ve tekel benzeri gruplaşmaları, hem tüketim hem de hizmetten sektörüde önlemek, konzernler hâkimiyetini dağıtmak sağlıklı bir toplum, sağlıklı bir demokrasi için vazgeçilmez şartlardır. Tekelciliğin her türlüsünün zararından fertleri ve toplumu korumak, toplumun huzur ve refahı ile de ilgilidir. Üçüncüsü, Tekel teşkil etmemekle beraber, tekel oluşturamayan üretim ve hizmet kuruluşlarının fiyat anlaşmaları, üretim hataları, coğrafî bölge paylaşma ve benzeri suretlerde gerçekleştirecekleri karterler de yasaklanmıştır. Piyasaların bu şekilde denetlenmesindeki zorunluk, bu denetlemenin Anayasal bir direktif olarak düzenlenmesini zorunlu kılmaktadır. Rekabetin ortadan kalktığı, tekellerin ve kartellerin fiyatları oluşturduğu ve etkilediği üretim-fiyat çizgisinin dışına da taşırabildiği bir toplum olmanın sakıncaları önlenmek istenmiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

II. Piyasaların denetimi

MADDE 167. — Danışma Meclisi metninin 182 nci maddesi 167 nci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri

(1. Dönem, 7. Cilt, 118. Birleşim, Sayfa: 402-403)

BAŞKAN — 167 nci madde hakkında bir önerge vardır. 167 nci maddenin ikinci fıkrası olarak şunun ilavesini öngörüyoruz :

«Bakanlar Kurulu dış ticaretin düzenlenmesi amacıyla ithalat, ihracat ve diğer dış ticaret işlemleri üzerine vergi ve benzeri yükümlülükler dışında ek malî yükümlülükler koymaya ve bunları kaldırmaya yetkilidir.»

Peki piyasaların denetimiyle ilgili mi bu fıkra?

«Devlet, para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemelerini sağlayıcı ve geliştirici tedbirleri alır, piyasalarda fiilî veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önler.»

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Malî hüküm olarak efendim.

Piyasayı nizama ilaveten, «dış ticaret, ithalat, ihracat konularıyla ilgili olduğundan, vergi ve benzeri yükümlülükler dışında...» AET ile ilgili olarak efendim; mesela onlar gümrük indirimini % 12'ye çıkarıyor; bizim buna mukabil hemen anında yapabileceğimiz bir şey yok; bizim de karşı tedbir alabilmek için bu gümrük indirimlerini % 12 fazlalaştırmaya hakkımız olsun diyoruz ki, ani olarak kendilerine karşı tedbir alabilelim. Aksi takdirde Bakanlar Kuruluna gidiyor, bilmem ne yapıyor, olmuyor efendim.

BAŞKAN — Hayır, kanun Bakanlar Kuruluna veriyor zaten bu yetkiyi. O zaman anayasal bir şey olmaz.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Kanunu diyorum efendim, kanun çıkartmak suretiyle diyorum.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Acaba «yetki verilebilir» diyebilir miyiz Sayın Başkanım?

BAŞKAN— Kanun konusu. Bakanlar Kuruluna asgarî, azamî hadleri dahilinde bir şey verilir.

Bir vergiden başka, ayrıca bir yetki... İşte, bir nevi vergi oluyor bu.

«Vergi ve benzeri hükümlülükler dışında ek malî hükümlülükler koymaya...» «Vergi kanunla konur» dedik; kanunsuz vergi olur mu? Onun söylediği tersi de, dışarıdan gelecek AET mallarına karşı gümrüğü çoğaltabilir. Ona ait bir şey yok ki burada, yani kısıtlama yok.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Efendim, buradaki ifadesinde, «... kaldırmaya ve koymaya yetkilidir» diyor.

BAŞKAN — Bu öyle bir şey ki, hem ihracat, hem ithalat üzerinden, vergilerden ve buna benzer yükümlülükler dışında birtakım ek malî külfetler, yükümlülükler dahi koyabilecek şimdi Bakanlar Kurulu.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Efendim, müsaade ederseniz, bunu geçelim.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Sayın Başkanım, ilk müzakeremiz sırasında bu konuyu ortaya getirmiştik; uzun müzakerelerden sonra bunun mümkün olmayacağını söylemiştik.

Bugünkü görüşmede de, «Gerek ithalatta, gerekse ihracatta Bakanlar Kurulunun bir tasarrufu bulunmadığı için dış ülkelerle rekabet edemiyoruz, çok müşkül durumdayız. Bizim dışımızdaki bütün ülkelerde hükümetler böylesine yetkilerle teçhiz edilmiş; bizde de gerekir» denildi.

BAŞKAN — Bu madde ile alakasını anlayamadım.

«Devlet, para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemelerini sağlayıcı ve geliştirici tedbirleri alır; piyasalarda fiilî veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önler.»

Bununla hiçbir alakası yok, bu fıkranın.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Bunun dışında, bir ikinci fıkra olarak koyalım efendim.

BAŞKAN — Yok, «Piyasaların Denetimi» başlık; piyasa ile ilgili değil ki.

Küçükahmet, Maliye Bakanı böyle bir fıkranın eklenmesinde ısrar ediyormuş; bu AET ile münasebetlerde, anında bazı gümrük resimlerinde vesairede indirme, çıkartma yapıyormuş. Benim, okuduğum şekli ile bana biraz tuhaf geldi; siz ne diyorsunuz?

EMEKLİ AMİRAL HÜSNÜ KÜÇÜKAHMET (Bütçe-Plan Komisyonu Başkanı) — Sayın Başkanım, tabiî, konu itibariyle daha evvel de çeşitli defalar huzurunuzda arz ettim : Konu, bana, öteden beri ters gelen bir hükümdür. Sırf buna benzer hükümler olduğu için, Türkiye Cumhuriyetinde bugün Gümrük Vergisi bayağı kaldırılmıştır; çünkü Devlet Planlamada bir kişiye bu yetki verilmiştir; Gümrük Vergisini istediği gibi indirir, kaldırır. Binaenaleyh, kanunlarımızda asgarî ve azamî hadlerin kanunla belirlenmek şartıyla Bakanlar Kurulunun yetkisi vardır.

Bendenize sorarsanız, bu yeterlidir; bu fazla bir hükümdür.

BAŞKAN — Bu açık kapı, istediği kadar yapabilir.

167 nci maddeye eklenmesi isteniyor; «Piyasaların denetimi» nin altına. Bu madde ile hiç alakası yok.

EMEKLİ AMİRAL HÜSNÜ KÜÇÜKAHMET (Bütçe-Plan Komisyonu Başkanı) — Tabiî, burada dış ticaretin düzenlenmesi ile piyasanın düzenlenmesi bir arada mütalaa edilmiş. Onu da bana sorarsanız, ayrıca bir mahzur. Yani böyle bir hüküme gerek varsa -bence gerek yok- yeri de bu madde değil efendim. Piyasaların denetimi ile dış ticaretin düzenlenmesi bir arada mütalaa edilmiş; yeri de değil efendim.

BAŞKAN — Bir yama.

Sonra hakikaten sık sık böyle bir şeyler oluyorsa, Hükümet gelir, Meclisten kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi ister, sırf buna mahsus olmak üzere yetkiyi alır, kanun hükmünde kararname çıkarır, hemen yapar. Bizim Anayasa buna mani değil ki.. Ama Anayasaya böyle bir şey girmez. Sonra Anayasaya koyduk : «Vergiler kanunla konur, kaldırılır» dedik. Bu bir nevi vergi...

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Kanun kuvvetinde kararnamelerde vergi ihdası veya vergiyi kaldırma diye bir yetki tanımadık. Hükümete.

BAŞKAN — Malî konularda tanıdık.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Vergi konusunda tanıdık.

BAŞKAN — O malî konu işte; «vergi hariçtir» dedik mi?

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Vergide kanun kuvvetinde kararname çıkaramaz.

BAŞKAN — Bunun ismi vergi değil; ama dolaylı olarak vergi oluyor.

Bu maddeyi oylamıyorum.

(1. Dönem, 7. Cilt, 118. Birleşim, Sayfa: 408)

BAŞKAN — ...

167 nci maddenin görüşülmesi tamamlanmamıştı. Maddeye bir ikinci fıkra eklenmesi ve kenar başlığının da değiştirilmesi şeklinde Sayın Genel Sekreterimizin bir teklifi oldu.

Kenar başlığının, «Piyasaların denetimi ve dış ticaretin düzenlenmesi» şeklinde olması ve ikinci fıkra olarak da bu fıkranın ilavesi hakkındaki bu teklifi okutuyorum :

«II. — Piyasaların denetimi ve dış ticaretin düzenlenmesi :

MADDE 167. — Devlet, para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemelerini sağlayıcı ve geliştirici tedbirleri alır; piyasalarda fiilî veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önler.

Dış ticaretin ülke ekonomisinin yararına olmak üzere düzenlenmesi amacıyla ithalat, ihracat ve diğer dış ticaret işlemleri üzerine vergi ve benzeri yükümlülükler dışında ek malî yükümlülükler koymaya ve bunları kaldırmaya kanunla Bakanlar Kuruluna yetki verilebilir.»

BAŞKAN — Bu teklif üzerinde söz almak isteyen var mı?

Bunu Maliye Bakanımızdan da sorduk; 1961 den beri çektikleri sıkıntıyı dile getirerek bunun zaruretini izah ettiler. Zannediyorum biz de buna kani olduk.

Söz almak isteyen olmadığına göre, 167 nci maddeyi bu şekliyle oylarınıza sunuyorum : Kabul edenler... Etmeyenler… Kabul edilmiştir.

21/1/2017 Tarihli ve 6771 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
II. Piyasaların denetimi ve dış ticaretin düzenlenmesi **MADDE 167. —** Devlet, para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemelerini sağlayıcı ve geliştirici tedbirleri alır; piyasalarda fiilî veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önler. Dış ticaretin ülke ekonomisinin yararına olmak üzere düzenlenmesi amacıyla ithalat, ihracat ve diğer dış ticaret işlemleri üzerine vergi ve benzeri yükümlülükler dışında ek malî yükümlülükler koymaya ve bunları kaldırmaya kanunla Cumhurbaşkanına yetki verilebilir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 19- 2709 sayılı Kanunun;… B) … 167 nci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "Bakanlar Kuruluna" ibaresi "Cumhurbaşkanına" şeklinde değiştirilmiştir…
Teklifin Madde Gerekçesi
MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak … değişikliklerle birlikte, … kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 16 - 2709 sayılı Kanunun;… B) … 167 nci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "Bakanlar Kuruluna" ibaresi "Cumhurbaşkanına" şeklinde değiştirilmiştir…

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

III. Tabiî servetlerin ve kaynakların aranması ve işletilmesi

MADDE 168. — Tabiî servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Devlet bu hakkını belli bir süre için, gerçek ve tüzelkişilere devredebilir. Hangi tabiî servet ve kaynağın arama ve işletmesinin, Devletin gerçek ve tüzelkişilerle ortak olarak veya doğrudan gerçek ve tüzelkişiler eliyle yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır. Bu durumda gerçek ve tüzelkişilerin uyması gereken şartlar ve Devletçe yapılacak gözetim, denetim usul ve esasları ve müeyyideler kanunda gösterilir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
III. Tabiî servetlerin ve kaynakların aranması ve işletilmesi **MADDE 183. —** Tabiî servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi Devlete aittir. Arama ve işletmenin, Devletin özel teşebbüsle ortak veya doğrudan doğruya özel teşebbüs eliyle yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır. Bu durumda özel teşebbüsün uyması gereken şartlar ve Devletçe yapılacak denetim esasları ve müeyyideler kanunda gösterilir.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 183 *Tabiî servetlerin ve kaynakların aranması ve işletilmesi* Tabiî servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır ilkesi anakuraldır. Araştırma ve işletmecilikte Devlete öncelik tanınmıştır. Fakat Devletin arama ve işletmeyi süresinde gerçekleştirememesi sonucu özel teşebbüs de devreye girmektedir. Amaç millî servetin işletilmesini ve millî gelirin artırılmasını biran önce sağlamaktır.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
III. Tabiî servetlerin ve kaynakların aranması ve işletilmesi **MADDE 168. —** Tabiî servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Devlet bu hakkını belli bir süre için, gerçek ve tüzelkişilere devredebilir. Hangi tabiî servet ve kaynağın arama ve işletmesinin, Devletin gerçek ve tüzelkişilerle ortak olarak veya doğrudan gerçek ve tüzelkişiler eliyle yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır. Bu durumda gerçek ve tüzelkişilerin uyması gereken şartlar ve Devletçe yapılacak gözetim, denetim usul ve esasları ve müeyyideler kanunda gösterilir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde — 168 Tabiî servetlerin ve kaynakların aranması ve işletilmesiyle ilgili bu madde, redaksiyona tabi tutulmuş ve açıklık getirilmiştir.

IV. Ormanlar ve orman köylüsü

A. Ormanların korunması ve geliştirilmesi

MADDE 169. — Devlet, ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır. Yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir, bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz. Bütün ormanların gözetimi Devlete aittir.

Devlet ormanlarının mülkiyeti devrolunamaz. Devlet ormanları kanuna göre, Devletçe yönetilir ve işletilir. Bu ormanlar zamanaşımı ile mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz.

Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez. Ormanların tahrip edilmesine yol açan siyasî propaganda yapılamaz; münhasıran orman suçları için genel ve özel af çıkarılamaz. Ormanları yakmak, ormanı yok etmek veya daraltmak amacıyla işlenen suçlar genel ve özel af kapsamına alınamaz.

Orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen, aksine tarım alanlarına dönüştürülmesinde kesin yarar olduğu tespit edilen yerler ile 31.12.1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş olan tarla, bağ, meyvelik, zeytinlik gibi çeşitli tarım alanlarında veya hayvancılıkta kullanılmasında yarar olduğu tespit edilen araziler, şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerler dışında, orman sınırlarında daraltma yapılamaz.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
IV. Ormanlar ve orman köylüsü **A. Ormanların korunması ve geliştirilmesi** **MADDE 184. —** Devlet, ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirlerini alır. Yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir, bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz. Bütün ormanların gözetimi Devlete aittir. Devlet ormanlarının mülkiyeti devrolunamaz. Devlet ormanları kanuna göre, Devletçe yönetilir ve işletilir. Bu ormanlar zamanaşımı ile mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz. Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez. Ormanların tahrip edilmesine yol açan siyasî propaganda yapılamaz; ormanları yakmak veya orman sahalarını yok etmek veya daraltmak amacıyla işlenen orman suçları için af çıkarılamaz. 31.12.1981 tarihinden önce, bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş olan tarla, bağ, meyvelik, zeytinlik gibi çeşitli tarım alanlarında veya hayvancılıkta kullanılmasında yarar olduğu tespit edilen arazilerle, şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerler ve orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen, aksine tarım alanlarına dönüştürülmesinde kesin yarar olduğu tespit edilen yerler dışında, orman sınırlarında daraltma yapılamaz.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 184 *Ormanların korunması ve geliştirilmesi* Maddenin 1 inci fıkrası doğal kaynaklarımızın en önemlilerinden birisi olan ormanların, korunması ve sahalarının genişletilmesi için Devlete gereken tedbirleri alıp kanunlar koymayı ve bütün ormanların gözetimi ödevini getirmektedir. 2 nci fıkrada, Devlet ormanlarının yalnız Devletçe yönetilmesi ve işletilmesinin kanunla düzenleneceği, mülkiyeti ve yönetiminin özel kişilere devrolunamayacağı belirtilmekte, maksatlı olarak yapılan orman tahripleri, amaçlar ve ormanlara vakî tecavüzlerle ormanların zamanaşımı suretiyle mülk edinilemeyeceği, kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamayacağı kesin olarak hükme bağlanmış bulunmaktadır.

Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemeyeceği hususu da 3 üncü fıkrada Anayasal bir hüküm olarak yer almaktadır.

Bu hükümlerle, orman tahribatı dolayısıyla meydana gelecek olan erozyon ve sel tahribatına engel olmak, orman bütünlüğünü korumak, yeni orman alanları tesis etmek ve ormanları Devletin gözetiminde bulundurarak tekniğe uygun verimli şekilde işletilmesini sağlamak amacı güdülmüştür.

Maddenin son fıkrasında ise bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybettiği belirlenen ve orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen, tarla, bağ, meyvelik, zeytinlik gibi çeşitli tarım alanlarında veya hayvancılıkta kullanılmasında kesin olarak ekonomik yarar olduğu tespit edilen yerlerle şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerler dışında orman sınırlarında daraltma yapılamayacağı hükmü yer almaktadır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

IV. Ormanlar ve orman köylüsü

A. Ormanların korunması ve geliştirilmesi

MADDE 169. — Devlet, ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır. Yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir, bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz. Bütün ormanların gözetimi Devlete aittir.

Devlet ormanlarının mülkiyeti devrolunamaz. Devlet ormanları kanuna göre, Devletçe yönetilir ve işletilir. Bu ormanlar zamanaşımı ile mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz.

Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez. Ormanların tahrip edilmesine yol açan siyasî propaganda yapılamaz; münhasıran orman suçları için genel ve özel af çıkarılamaz. Ormanları yakmak, ormanı yok etmek veya daraltmak amacıyla işlenen suçlar genel ve özel af kapsamına alınamaz.

Orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen, aksine tarım alanlarına dönüştürülmesinde kesin yarar olduğu tespit edilen yerler ile 31.12.1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş olan tarla, bağ, meyvelik, zeytinlik gibi çeşitli tarım alanlarında veya hayvancılıkta kullanılmasında yarar olduğu tespit edilen araziler, şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerler dışında, orman sınırlarında daraltma yapılamaz.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 169

Ormanların korunması ve geliştirilmesiyle ilgili bu maddenin 3 üncü fıkrası münhasıran orman suçlarını kapsar nitelikte genel ve özel af çıkarılamayacağı, ormanları yakmak, ormanı yok etmek veya daraltmak amacıyla işlenen orman suçlarının ise hiçbir şekilde genel ve özel af kapsamına alınamayacağını belirtecek şekilde yeniden düzenlenmiştir.

Maddenin son fıkrası iki konuyu içermekte olup «Orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiç bir yarar görülmeyen aksine tarım alanlarına dönüştürülmesinde kesin yarar olduğu tespit edilen yerler» hükmü 31.12.1981 tarihi ile bağlantılı olmayıp devamlı hüküm niteliğinde olduğundan, bunu açıklığa kavuşturacak şekilde redaksiyona tabi tutulmuştur.

B. Orman köylüsünün korunması

MADDE 170. — Ormanlar içinde veya bitişiğindeki köyler halkının kalkındırılması, ormanların ve bütünlüğünün korunması bakımlarından, ormanın gözetilmesi ve işletilmesinde Devletle bu halkın işbirliğini sağlayıcı tedbirlerle, 31.12.1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tamamen kaybetmiş yerlerin değerlendirilmesi; bilim ve fen bakımından orman olarak muhafazasında yarar görülmeyen yerlerin tespiti ve orman sınırları dışına çıkartılması; orman içindeki köyler halkının kısmen veya tamamen bu yerlere yerleştirilmesi için Devlet eliyle anılan yerlerin ihya edilerek bu halkın yararlanmasına tahsisi kanunla düzenlenir.

Devlet, bu halkın işletme araç ve gereçleriyle diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırıcı tedbirleri alır.

Orman içinden nakledilen köyler halkına ait araziler, Devlet ormanı olarak derhal ağaçlandırılır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
B. Orman köylüsünün korunması **MADDE 185. —** Ormanlar içinde veya bitişiğindeki köyler halkının kalkındırılması, ormanların ve bütünlüğünün korunması bakımlarından, ormanın gözetilmesi ve işletilmesinde Devletle bu halkın işbirliğini sağlayıcı tedbirlerle, 31.12.1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tamamen kaybetmiş yerlerin değerlendirilmesi; bilim ve fen bakımından orman olarak muhafazasında yarar görülmeyen yerlerin tespiti ve orman sınırları dışına çıkartılması; orman içindeki köyler halkının kısmen veya tamamen bu yerlere yerleştirilmesi için Devlet eliyle anılan yerlerin ihya edilerek bu halkın yararlanmasına tahsisi kanunla düzenlenir. Devlet, bu halkın işletme araç ve gereçleriyle diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırıcı tedbirleri alır. Orman içinden nakledilen köyler halkına ait araziler, Devlet ormanı olarak derhal ağaçlandırılır.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 185 *Orman köylüsünün korunması* Nüfusumuzun dörtte birine yakın kısmı orman içi ve civarında yaşamını sürdürmektedir. Orman içi ve civarı köy yerleşimleri genellikle sağlıksız ve usulsüzdür. Yerleşim nüfusunun devamlı artması, arazi yapısının bozuk ve verimsiz olması, yeni toprak edinilmesi zorunluluğunu doğurmakta ve bu husus da yerleşim ve gelişimin daima orman aleyhine ve tahribine yol açmaktadır. Ülkemizde millî gelirden en az pay alanlar arasında olan orman köylüsünün sosyo-ekonomik yapısı iç açıcı bir düzeyde olmadığı gibi Devlet imkânları ve hizmetleri de bu uzak ve dağınık orman köylerine yeterince götürülememektedir. Bu köyler halkının Devletle olan ilişkileri de düzenli olamamakta, ormana yapılan tecavüzler ve el atmalar dolayısıyla yüzbinleri bulan ceza, mülkiyet ihtilafı, hukuk ve tapulama davaları uzun yıllardan bu yana süregelmektedir. Orman içinde veya yakınında oturan halkın kalkındırılması, ormanların korunması ve bütünlüğünün muhafazası için Devletle bu halkın işbirliğini sağlayıcı tedbirler getirilmesi, gelişi güzel yerleşimin önlenmesi gereği göz önünde tutularak, bilim ve fen bakımından orman niteliğini tamamen kaybetmiş ve orman olarak muhafazasında hiç bir yarar görülmeyen, aksine tarım alanlarına dönüştürülmesinde kesin olarak ekonomik yarar olduğu tespit edilen yerlere, gerektiğinde orman içindeki köyler halkının yerleştirilmesi

maksadıyla bu yerlerin tespiti, orman sınırları dışına çıkarılması ve Devlet eliyle ihya edilerek orman köylülerine dağıtımının kanunla düzenlenmesi hükmü getirilmiştir.

Bu şekil bir uygulama ile orman olarak değerlendirilemeyeceği bilim ve fen bakımından tespit edilen, aksine ihya suretiyle tarım arazisine dönüştürülmesinde kesin ekonomik yarar görülen ve fakat orman bütünlüğünü bozmayan bu yerlere, orman içine usulsüz yerleşmiş, ekonomik yönden kendi kendine kalkınması mümkün olmayan orman köylüsünün yerleştirilerek hem ormanların tahribi önlenmiş, hem de bu halkın millî ekonomiye katkıda bulunacak tarzda üretici hale getirilip kalkınması sağlanmış olacaktır. Orman içinden nakledilen köyler halkına ait arazinin Devlet ormanı olarak derhal ağaçlandırılması hükmü de ormanların bütünlüğünü ve devamlılığını sağlayacak, orman alanlarının daraltılmasını önleyecektir.

Orman sınırları dışına çıkarılarak veya Devlet eliyle ihya edilerek dağıtılan yerlere yerleştirilen orman köylüsünün üretici hale getirilmesi ve kalkınması için bu halkın işletme araç ve gereçleriyle girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırıcı önlemleri alması da Devlete görev olarak verilmiş bulunmaktadır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

B. Orman köylüsünün korunması

MADDE 170. — Danışma Meclisi metninin 185 inci maddesi 170 inci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

SON HÂLİ

V. Kooperatifçiliğin geliştirilmesi

MADDE 171. — Devlet, millî ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır.

(Mülga: 23/7/1995-4121/15. md.)

Maddenin İlk Hâli
V. Kooperatifçiliğin geliştirilmesi **MADDE 171. —** Devlet, millî ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır. Kooperatifler, Devletin her türlü kontrol ve denetimine tâbi olup, siyasetle uğraşamaz ve siyasî partilerle işbirliği yapamazlar.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
V. Kooperatifçiliğin geliştirilmesi **MADDE 186. —** Devlet, millî iktisadın yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır. Kooperatifler, siyasetle uğraşamaz ve siyasî partilerle işbirliği yapamazlar.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 186 *Kooperatifçiliğin geliştirilmesi* Kooperatifçilik için Anayasada herşeyden önce bir çerçeve getirilmiştir. Devlet kooperatifçiliği desteklerken millî ekonominin yararlarını dikkate alacaktır. Kooperatifçilik millî ekonominin ortam ve şartlarına bağlı olmalıdır. Kooperatifçiliğin amacı üretimin artırılması ve tüketicilerin korunmasıdır. Devletin millî ekonominin gereklerine uygun yönde çalışan, üretimin artmasına ve tüketicilerin korunmasına hizmet eden kooperatiflere yardım etmesinde, ancak yarar vardır. Bu yararın, zarara dönüşmemesi için kooperatiflerin siyasetle uğraşmaları ve siyasî partilerle işbirliği kesin olarak yasaklanmıştır. Esasen amacı siyasal olmayan kooperatiflerin siyasal davranışları, bu yolla gerçekleşecek toplumsal faydanın tamamen ortadan kalkmasına yol açmıştır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
V. Kooperatifçiliğin geliştirilmesi **MADDE 171. —** Devlet, millî ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır. Kooperatifler, Devletin her türlü kontrol ve denetimine tabi olup, siyasetle uğraşamaz ve siyasî partilerle işbirliği yapamazlar.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde — 171 Devletin, kooperatifler üzerindeki gözetim ve denetimini belirtecek şekilde madde redaksiyona tabi tutulmuştur.

23/7/1995 Tarihli ve 4121 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
V. Kooperatifçiliğin geliştirilmesi **MADDE 171. —** Devlet, millî ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır. (Mülga: 23.7.1995-4121/15. md.)

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 20. — 7.11.1982 tarihli, 2709 numaralı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 171 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. *Kooperatifçiliğin Geliştirilmesi* Madde 171. - Devlet, millî ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 20. — Teklifin 20 nci maddesi ile T.C. Anayasasının 171 inci maddesinin ikinci fıkrası maddeden çıkartılarak kooperatiflere uygulanan siyaset yapma yasağı kaldırılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
Teklif ve Komisyon metni 20 nci maddesinde, Anayasanın 171 inci maddesinin kooperatiflerin siyasi faaliyette bulunmalarını yasaklayan ikinci fıkrasını kaldırmaktadır. Ancak, Teklif, bunu yaparken bu Anayasa maddesinin ilk fıkrasını aynen tekrar etmiş olup, Komisyonumuz kanun tekniği gereği olarak, adı geçen Anayasa maddesinin bu yasağı vazeden ikinci fıkrasının kaldırıldığını söylemekle yetinmeyi uygun bulmuştur.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 20. - 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 171 inci maddesinin son fıkrası kaldırılmıştır.
Genel Kurul Görüşmeleri
(19. Dönem, 93. Cilt, 146. Birleşim, Sayfa 280, 285) Bununla birlikte madde, teklif üzerinde Genel Kurulca yapılan ikinci görüşmeler sırasında daha önce teklifin bazı maddelerinin düşmüş olması nedeniyle 15. madde olarak ele alınmış; yapılan oylama sonucu kabul edilmiştir.

VI. Tüketiciler ile esnaf ve sanatkârların korunması

A. Tüketicilerin korunması

MADDE 172. — Devlet, tüketicileri koruyucu ve aydınlatıcı tedbirler alır, tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini teşvik eder.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
VII. Tüketiciler ile esnaf ve sanatkârların korunması **A. Tüketicilerin korunması** **MADDE 58. —** Devlet, tüketicileri koruyucu ve aydınlatıcı tedbirler alır, tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini teşvik eder.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE - 58 *Tüketicilerin korunması* Tüketicilerin korunması, «tüketim toplumu» diye adlandırılan belli bir gelişmişlik seviyesindeki ülkelerde ortaya çıkmıştır. Sonra görülmüştür ki, bu ölçüde gelişmemiş ülkelerde de tüketicilerin korunması bir toplumsal problemdir ve bu konuda getirilecek tedbirler, bir taraftan tüketicileri koruyacak, fakat aynı zamanda diğer taraftan da üretici ve satıcıları aralarında rekabete sevkedecek nitelikte olmalıdır. Tüketicinin korunması, bir serbest piyasa ekonomisi tedbiridir. Tüketiciyi koruyucu kuralların tedbirinde bu temel gözardı edilmemelidir. «Narh» gibi tüketiciyi korur görülen ve gerçekte başka sakıncaları da beraberinde getiren yollar, herhalde bu madde ile söylenmek istenen amacı gerçekleştirmek yerine, yokluklara ya da varlık içinde karaborsaya sebep olabilir. Tüketicinin korunması, herşeyden önce, tüketicilerde «tüketici bilincinin» oluşturulması ile mümkündür. Tüketicinin fiyat ve kalite açısından korunması, serbest rekabet şartlarının sağlanması, tekel ve kartellerin önlenmesi ile güvenceye alınabilir. Devlet, tüketicileri koruyucu başka tedbirler de alabilir. Bu tedbirler arasında tüketicilerin aydınlatılması için devlet yayım araçlarında zaman ayırma, tüketiciyi koruyucu yayımlar teşvik etme sayılabilir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
VI. Tüketiciler ile esnaf ve sanatkârların korunması **A. Tüketicilerin korunması** **MADDE 172. —** Danışma Meclisi metninin 58 inci maddesi 172 nci madde olarak aynen kabul edilmiştir.

B. Esnaf ve sanatkârların korunması

MADDE 173. — Devlet, esnaf ve sanatkârı koruyucu ve destekleyici tedbirleri alır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
B. Esnaf ve sanatkârların korunması **MADDE 59. —** Devlet, esnaf ve sanatkârı koruyucu ve destekleyici tedbirleri alır.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE - 59 *Esnaf ve sanatkârların korunması* Esnaf ve sanatkârlar hem sayıları itibariyle hem de toplumda işgal ettikleri yer itibariyle Devlet tarafından korunması gerekli olan bir grubu oluşturmaktadırlar. Ülkemizdeki ekonomik gelişmenin mahiyeti, esnaf ve sanatkârların sosyal ve ekonomik durumunu başka ülkelerde olduğundan daha önemli bir noktaya getirmiş bulunmaktadır. Esnaf ve sanatkârlar kendi bedenî çalışma ve yaratıcılığını bağımsız bir işyerinde değerlendiren, bazan az sayıda olmakla beraber yanında işçi de çalıştıran şahıslardır. Esnaf ve sanatkârların yanında çalışan işçi sayısı her bir işyeri itibariyle azdır, ne var ki bunların sayısı düşünülünce yanlarında çalışanların sayısının fazlalığı ortaya çıkar. Esnaf ve sanatkârlar; işçiler, memurlar, çiftçiler ve sanayiciler bakımından bir temas ve odak noktası niteliğinde olan ve topluma devamlı hizmet veren toplumsal katman olarak genelde bir demokrasinin iskeletini oluştururlar. Geneldeki bu yargı, Türkiye'deki gerçekler karşısında, esnaf ve sanatkârın demokrasi geleneği ve demokrasinin yaşaması için onların taşıdığı önemi artırmaktadır. Dar çerçevedeki sermayesini bedenî çalışmasına ekleyerek mahallî geleneklere göre geliri tacir sayılmasını gerektirmeyen esnaf ve küçük sanatkârın korunması için, herşeyden önce teşkilatlanmalarının tamamlanması gerekir. İkinci planda ise, bunların sosyal güvenlik haklarından tam olarak yararlanmalarının sağlanması icabeder. Bu konuda, 507 sayılı Esnaf ve Küçük Sanatkârlar Kanunu teşkilatlanmayı sağlamışsa da, 1479 sayılı Bağ - Kur Kanununa göre, sayıları 2 500 000 olarak tahmin edilen esnaf ve sanatkârın ancak 1 250 000'inin Bağ - Kur'a kayıtlı olmaları gibi bir gediğin giderilmesi ihtiyacı, esnaf ve sanatkârın korunmasının Anayasa güvencesine kavuşturulmasındaki gereği ortaya koymaktadır.

Esnaf ve sanatkârlar, sadece statik bir grup değildir. Bunlar bir taraftan tacir olmaya yönelirler, diğer taraftan sanayie yardımcıdırlar, bir başka açıdan da esnaf ve sanatkârlar ülkemizdeki şehirleşme sürecinin öncüleri durumundadırlar. Şehirleşme vakıasının birinci planda gelen meselelerden birini oluşturduğu ülkemizde esnaf ve sanatkârın desteklenmesi bu sürecin sağlıklı gelişmesine de hizmet edecektir.

Konut hakkının ve çevre sorunlarının yer aldığı bir anayasada, küçük işyerlerinin işyeri sahibinin esnaf veya sanatkâr veya tacir olmasına bakılmaksızın sosyal huzura kavuşturulmak istenen bir Anayasada esnaf ve sanatkârların korunması ve bu korumanın güvenceye bağlanması âdeta bir zorunluluktur.

Esnaf ve sanatkârların korunması müşahhas olmalı, desteklenmeleri, işyeri temini, kredi sağlanması, sosyal güvenlik hakları, aile fertlerinin kolaylıklardan yararlanmaları, aralarında kurulacak sandık ve bankaların özendirilmesi, bu amaca yönelmiş olan Halk Bankası gibi Devlet bankalarının hizmetlerinden birinci derecede ve öncelikle yararlanmaları, kültürel ihtiyaçları ile yerleşim, konut, intibak gibi sorunlarının çözümlenmesinde yardım görmeleri gibi hedefler Anayasa ile güvence altına almak istenmiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

B. Esnaf ve sanatkârların korunması

MADDE 173. — Danışma Meclisi metninin 59 uncu maddesi 173 üncü madde olarak aynen kabul edilmiştir.

BEŞİNCİ KISIM
Çeşitli Hükümler

I. İnkılâp kanunlarının korunması

MADDE 174. — Anayasanın hiçbir hükmü, Türk toplumunu çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma ve Türkiye Cumhuriyetinin lâiklik niteliğini koruma amacını güden, aşağıda gösterilen inkılâp kanunlarının, Anayasanın halkoyu ile kabul edildiği tarihte yürürlükte bulunan hükümlerinin, Anayasaya aykırı olduğu şeklinde anlaşılamaz ve yorumlanamaz:

1. 3 Mart 1340 tarihli ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu;

2. 25 Teşrinisâni 1341 tarihli ve 671 sayılı Şapka İktisâsı Hakkında Kanun;

3. 30 Teşrinisâni 1341 tarihli ve 677 sayılı Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Bir Takım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun;

4. 17 Şubat 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisiyle kabul edilen, evlenme akdinin evlendirme memuru önünde yapılacağına dair medenî nikâh esası ile aynı kanunun 110 uncu maddesi hükmü;

5. 20 Mayıs 1928 tarihli ve 1288 sayılı Beynelmilel Erkamın Kabulü Hakkında Kanun;

6. 1 Teşrinisâni 1928 tarihli ve 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki hakkında Kanun;

7. 26 Teşrinisâni 1934 tarihli ve 2590 sayılı Efendi, Bey, Paşa Gibi Lâkap ve Unvanların Kaldırıldığına dair Kanun;

8. 3 Kânunuevvel 1934 tarihli ve 2596 sayılı Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin

BEŞİNCİ KISIM

ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER

I. İnkılâp kanunlarının korunması

MADDE 189. — Bu Anayasanın hiçbir hükmü, Türk toplumunu çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma ve Türkiye Cumhuriyetinin lâiklik niteliğini koruma amacını güden, aşağıda gösterilen inkılâp kanunlarının, bu[1] Anayasanın halkoyu ile kabul edildiği tarihte yürürlükte bulunan hükümlerinin, Anayasaya aykırı olduğu şeklinde anlaşılamaz ve yorumlanamaz :

1. 3 Mart 1340 tarihli ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu;

2. 25 Teşrinisâni 1341 tarihli ve 671 sayılı Şapka İktisâsı Hakkında Kanun;

3. 30 Teşrinisâni 1341 tarihli ve 677 sayılı Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Bir Takım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun;

4. 17 Şubat 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisiyle kabul edilen, evlenme akdinin evlendirme memuru önünde yapılacağına dair medenî nikâh esası ile aynı kanunun 110 uncu maddesi hükmü;

5. 20 Mayıs 1928 tarihli ve 1288 sayılı Beynelmilel Erkamın Kabulü Hakkında Kanun;

6. 1 Teşrinisâni 1928 tarihli ve 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki hakkında Kanun;

7. 26 Teşrinisâni 1934 tarihli ve 2590 sayılı Efendi, Bey, Paşa gibi Lâkap ve Unvanların Kaldırıldığına dair Kanun;

8. 3 Kânunuevvel 1934 tarihli ve 2596 sayılı Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun.

1 *Madde Millî Güvenlik Konseyi görüşmelerinde yazıldığı şekliyle kabul edilmiş olmakla birlikte; birinci fıkrada yer alan "bu" ibaresine halkoylaması sonucunda yürürlüğe giren metinde yer verilmediği görülmüştür.*

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 189

İnkılap kanunlarının korunması

Atatürk inkılaplarının Atatürk'ün amaç olarak gösterdiği Batı uygarlık düzeyine varıştaki önemleri tartışılmayacak kadar açıktır. Türk Milleti bu inkılapların bilincine varmış ve onlarla ilgili değerlendirmelerini etrafında toplandığı fikirler nüvesine katmıştır.

Ancak zaman zaman Atatürk inkılaplarının anlamını kavrayamayanların belirdikleri görüldüğünden, inkılapları Anayasanın himayesine alan 1961 Anayasasındaki hükmün yeni Anayasada korunması yerinde görülmüştür.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

BEŞİNCİ KISIM

ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER

I. İnkılâp kanunlarının korunması

MADDE 174. — Danışma Meclisi metninin 189 uncu maddesi 174 üncü madde olarak aynen kabul edilmiştir.

ALTINCI KISIM
Geçici Hükümler

GEÇİCİ MADDE 1. — Anayasanın, halkoylaması sonucu, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası olarak kabul edildiğinin usulünce ilânı ile birlikte, halkoylaması tarihindeki Millî Güvenlik Konseyi Başkanı ve Devlet Başkanı, Cumhurbaşkanı sıfatını kazanarak, yedi yıllık bir dönem için, Anayasa ile Cumhurbaşkanına tanınan görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır. 18 Eylül 1980 tarihinde Devlet Başkanı olarak içtiği and yürürlükte kalır. Yedi yıllık sürenin sonunda Cumhurbaşkanlığı seçimi Anayasada öngörülen hükümlere göre yapılır.

Cumhurbaşkanı, ilk genel seçimler sonucu Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp, Başkanlık Divanı oluşuncaya kadar, 12 Aralık 1980 gün ve 2356 sayılı Kanunla teşekkül etmiş olan Millî Güvenlik Konseyinin Başkanlığını da yürütür.

İlk milletvekili genel seçimleri sonunda Türkiye Büyük Millet Meclisi tonlanıp göreve başlayıncaya kadar geçecek süre içinde, Cumhurbaşkanlığının herhangi bir surette boşalması halinde, Millî Güvenlik Konseyinin en kıdemli üyesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp Anayasaya göre yeni Cumhurbaşkanını seçinceye kadar, Cumhurbaşkanına vekâlet eder ve O'nun Anayasadaki bütün görevlerini yerine getirir ve yetkilerini kullanır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
YEDİNCİ KISIM GEÇİCİ HÜKÜMLER **GEÇİCİ MADDE 2. —** Bu Anayasanın, halk oylaması sonucu, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası olarak kabul edildiğinin usulünce ilânıyla birlikte, halk oylaması tarihindeki Millî Güvenlik Konseyi Başkanı ve Devlet Başkanı, Cumhurbaşkanı sıfatını kazanarak, yedi yıllık bir dönem için, Anayasa ile Cumhurbaşkanına tanınan görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır. Yedi yıllık sürenin sonunda, Cumhurbaşkanlığı seçimi, bu Anayasada öngörülen hükümlere göre yapılır. Cumhurbaşkanı, ilk genel seçimler sonucu Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp, Başkanlık Divanı oluşuncaya kadar, 12 Aralık 1980 gün ve 2356 sayılı Kanunla teşekkül etmiş olan Millî Güvenlik Konseyi'nin Başkanlığı ile Genelkurmay Başkanlığı sıfat ve yetkilerini de muhafaza eder; ancak, Genelkurmay Başkanlığı yetki ve görevlerinin tamamını veya gerekli gördüklerini kıdem ve rütbece uygun bir general ve amirale devredebilir. İlk genel seçimler sonunda Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp göreve başlayıncaya kadar geçecek süre içinde, Cumhurbaşkanlığının herhangi bir surette boşalması halinde, Millî Güvenlik Konseyi'nin en kıdemli üyesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp bu Anayasaya göre yeni Cumhurbaşkanını seçinceye kadar, Cumhurbaşkanına vekâlet eder**.**
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
ALTINCI KISIM GEÇİCİ HÜKÜMLER **GEÇİCİ MADDE 1. —** Anayasanın, halkoylaması sonucu, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası olarak kabul edildiğinin usulünce ilânı ile birlikte, halkoylaması tarihindeki Millî Güvenlik Konseyi Başkanı ve Devlet Başkanı, Cumhurbaşkanı sıfatını kazanarak, yedi yıllık bir dönem için, Anayasa ile Cumhurbaşkanına tanınan görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır. Yedi yıllık sürenin sonunda Cumhurbaşkanlığı seçimi Anayasada öngörülen hükümlere göre yapılır. Cumhurbaşkanı, ilk genel seçimler sonucu Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp, Başkanlık Divanı oluşuncaya kadar, 12 Aralık 1980 gün ve 2356 sayılı Kanunla teşekkül etmiş olan Millî Güvenlik Konseyinin Başkanlığını da yürütür.

İlk genel milletvekili seçimleri sonunda Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp göreve başlayıncaya kadar geçecek süre içinde, Cumhurbaşkanlığının herhangi bir surette boşalması halinde, Millî Güvenlik Konseyinin en kıdemli üyesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp Anayasaya göre yeni Cumhurbaşkanını seçinceye kadar, Cumhurbaşkanına vekalet eder ve O'nun Anayasadaki bütün görevlerini yerine getirir ve yetkilerini kullanır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Geçici Madde — 1

Danışma Meclisi tarafından kabul edilmiş bulunan Geçici 2 nci madde Geçici 1 inci madde olanak düzenlenmiştir.

Bu düzenlemede 12 Aralık 1980 gün ve 2356 sayılı Kanunun açık hükümleri göz önünde bulundurularak madde redaksiyona tabi tutulmuştur.

Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri

(1. Dönem, 7. Cilt, 118. Birleşim, Sayfa 409, 410)

Konsey görüşmelerinde, birinci fıkranın birinci cümlesinden sonra gelmek üzere "18 Eylül 1980 tarihinde Devlet Başkanı olarak içtiği and yürürlükte kalır." ibaresinin eklenmesi teklif edilmiş; teklif kabul edilmiştir.

Konsey görüşmelerinde maddenin üçüncü fıkrasının başındaki ifade "İlk genel milletvekili seçimleri sonunda" şeklinde okunmuş, daha sonra bu ibarenin "İlk milletvekili genel seçimleri" biçiminde değiştirilmesi teklif edilmiş, teklif kabul edilmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

GEÇİCİ MADDE 2. — 12 Aralık 1980 gün ve 2356 sayılı Kanunla kuruluşu gösterilen Millî Güvenlik Konseyi, Anayasaya dayalı olarak hazırlanacak Siyasî Partiler Kanunu ile Seçim Kanununa göre yapılacak ilk genel seçimler sonucu Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp Başkanlık Divanını oluşturuncaya kadar 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun ve 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanunlara göre görevlerini devam ettirir.

Anayasanın kabulünden sonra 2356 sayılı Kanunun 3 üncü maddesindeki Millî Güvenlik Konseyi Üyeliklerinden birisinin herhangi bir nedenle boşalması halinde doldurulması usulüne ilişkin hüküm uygulanmaz.

Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp göreve başladıktan sonra, Millî Güvenlik Konseyi, altı yıllık bir süre için Cumhurbaşkanlığı Konseyi haline dönüşür ve Millî Güvenlik Konseyi Üyeleri, Cumhurbaşkanlığı Konseyi Üyesi sıfatını alırlar. Millî Güvenlik Konseyi üyesi olarak 18 Eylül 1980 tarihinde içtikleri and yürürlükte kalır. Cumhurbaşkanlığı Konseyi Üyeleri, Anayasada Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin haiz bulundukları özlük hakları ile dokunulmazlığına sahip olurlar. Altı yıllık süre sonunda Cumhurbaşkanlığı Konseyinin hukukî varlığı sona erer.

Cumhurbaşkanlığı Konseyinin görevleri şunlardır:

a) Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilerek Cumhurbaşkanlığına gönderilen, Anayasada yazılı temel hak ve hürriyetlere ve ödevlere, lâiklik ilkesine, Atatürk inkılâplarının, millî güvenliğin ve kamu düzeninin korunmasına, Türkiye Radyo - Televizyon Kurumuna, Milletlerarası andlaşmalara, dış ülkelere silahlı kuvvet gönderilmesine ve yabancı kuvvetlerin Türkiyeye kabulüne, olağanüstü yönetime sıkıyönetim ve savaş haline dair kanunlar ile Cumhurbaşkanınca gerekli görülen diğer kanunları Cumhurbaşkanına tanınan onbeş günlük sürenin ilk on günü içinde incelemek;

b) Cumhurbaşkanının istemi ve tespit edeceği süre içinde:

Milletvekili genel seçimlerinin yenilenmesine, olağanüstü yönetim yetkisinin kullanılmasına ve alınacak tedbirlere, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun yönetim ve gözetimine, gençliğin yetiştirilmesine ve Diyanet İşlerinin düzenlenmesine ilişkin konuları incelemek ve görüş bildirmek;

c) Cumhurbaşkanının istemine göre, iç ve dış güvenlik ile gerekli görülen diğer konularda inceleme ve araştırma yapmak ve sonuçlarını Cumhurbaşkanına sunmak.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
GEÇİCİ MADDE 3. — Millî Güvenlik Konseyi, bu Anayasaya dayalı olarak hazırlanacak Siyasî Partiler Kanunu ile Seçim Kanununa göre yapılacak ilk genel seçimler sonucu Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp Başkanlık Divanını oluşturuncaya kadar 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun ile 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanuna göre görevlerini devam ettirir. Anayasanın kabulünden sonra 2356 sayılı Millî Güvenlik Konseyi Hakkında Kamunun 3 üncü maddesindeki Millî Güvenlik Konseyi Üyeliklerinden birisinin herhangi bir nedenle boşalması halinde doldurulması usulüne ilişkin hüküm uygulanmaz. Türkiye Büyük Millet Meclisli toplanıp göreve başladıktan sonra, Millî Güvenlik Konseyi, Cumhurbaşkanının yedi yıllık süresi sona erinceye kadar, Cumhurbaşkanlığı Konseyi haline dönüşür ve Millî Güvenlik Konseyi Üyeleri, Cumhurbaşkanlığı Konseyi Üyesi sıfatını alırlar. Cumhurbaşkanlığı Konseyi Üyeleri, bu Anayasada Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin haiz bulundukları özlük hakları ile dokunulmazlığına sahip olurlar. Cumhurbaşkanlığı Konseyinin görevleri şunlardır : a) Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilerek Cumhurbaşkanlığına gönderilen, bu Anayasada yazılı temel hak ve hürriyetlere ve ödevlere, laiklik ilkesine, Atatürk inkılâplarının, millî güvenliğin ve kamu düzenin korunmasına, Türkiye Radyo - Televizyon Kurumuna, Milletlerarası andlaşmalara, dış ülkelere Silahlı Kuvvet gönderilmesine ve yabancı kuvvetlerin Türkiye'ye kabulüne, olağanüstü yönetime, sıkıyönetim ve savaş haline dair kanunlar ile Cumhurbaşkanınca gerekli görülen diğer kanunları doksanyedinci madde ile Cumhurbaşkanına tanınan on günlük süreden ayrı olarak yayımlanmalarından önce on günü aşmayacak bir süre içinde incelemek; b) Cumhurbaşkanının istemi ve tespit edeceği süre içinde, Genel Milletvekili seçimlerinin yenilenmesine ve ertelenmesine, olağanüstü yönetim yetkisinin kullanılmasına ve alınacak tedbirlere, Türkiye Radyo – Televizyon Kurumunun yönetim ve gözetimine, gençliğin yetiştirilmesine ve Diyanet İşlerinin düzenlenmesine ilişkin konuları incelemek ve görüş bildirmek; c) Cumhurbaşkanının istemine göre, iç ve dış güvenlik ile gerekli görülen diğer konularda inceleme ve araştırma yapmak ve sonuçlarını Cumhurbaşkanına sunmak; d) Yukarıdaki bentlerde bildirilen çalışmalara ilişkin konularda, Bakanlar Kurulundan sözlü ve yazılı bilgi almak,

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
GEÇİCİ MADDE 2. — 12 Aralık 1980 gün ve 2356 sayılı Kanunla kuruluşu gösterilen Millî Güvenlik Konseyi, Anayasaya dayalı olarak hazırlanacak Siyasî Partiler Kanunu ile Seçim Kanununa göre yapılacak ilk genel seçimler sonucu Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp Başkanlık Divanını oluşturuncaya kadar 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun ve 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanunlara göre görevlerini devam ettirir. Anayasanın kabulünden sonra 2356 sayılı Kanunun 3 üncü maddesindeki Millî Güvenlik Konseyi Üyeliklerinden birisinin herhangi bir nedenle boşalması halinde doldurulması usulüne ilişkin hüküm uygulanmaz. Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp göreve başladıktan sonra, Millî Güvenlik Konseyi, altı yıllık bir süre için Cumhurbaşkanlığı Konseyi haline dönüşür ve Millî Güvenlik Konseyi Üyeleri, Cumhurbaşkanlığı Konseyi Üyesi sıfatını alırlar. Cumhurbaşkanlığı Konseyi Üyeleri, Anayasada Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin haiz bulundukları özlük hakları ile dokunulmazlığına sahip olurlar. Altı yıllık süre sonunda Cumhurbaşkanlığı Konseyinin hukukî varlığı sona erer. Cumhurbaşkanlığı Konseyinin görevleri şunlardır : a) Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilerek Cumhurbaşkanlığına gönderilen, Anayasada yazılı temel hak ve hürriyetlere ve ödevlere, lâiklik ilkesine, Atatürk inkılâplarının, millî güvenliğin ve kamu düzeninin korunmasına, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumuna, Milletlerarası andlaşmalara, dış ülkelere silahlı kuvvet gönderilmesine ve yabancı kuvvetlerin Türkiye'ye kabulüne, olağanüstü yönetime, sıkıyönetim ve savaş haline dair kanunlar ile Cumhurbaşkanınca gerekli görülen diğer kanunları Cumhurbaşkanına tanınan onbeş günlük sürenin ilk on günü içinde incelemek; b) Cumhurbaşkanının istemi ve tespit edeceği süre içinde : Genel milletvekili seçimlerinin yenilenmesine, olağanüstü yönetim yetkisinin kullanılmasına ve alınacak tedbirlere, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun yönetim ve gözetimine, gençliğin yetiştirilmesine ve Diyanet İşlerinin düzenlenmesine ilişkin konuları incelemek ve görüş bildirmek; c) Cumhurbaşkanının istemine göre, iç ve dış güvenlik ile gerekli görülen diğer konularda inceleme ve araştırma yapmak ve sonuçlarını Cumhurbaşkanına sunmak.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Danışma Meclisince kabul edilen Geçici 3 üncü madde, Geçici 2 nci madde olanak düzenlenmiştir.

Bu düzenlemede Cumhurbaşkanlığının (7) yıllık görev süresine bağlı olarak tayin edilen süre, Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp göreve başladıktan sonra başlamak kaydıyla (6) yıl olarak değiştirilmiş ve altı yıllık süre sonunda Cumhurbaşkanlığı Konseyinin hukukî varlığının sona ereceği şeklindeki hükme açıklık getirilmiştir.

Maddenin (d) bendi ise metinden çıkarılmıştır.

Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri

(1. Dönem, 7. Cilt, 118. Birleşim, Sayfa 410, 411)

Konsey görüşmeleri sırasında değişiklik teklifleri üzerine maddenin üçüncü fıkrasının aşağıdaki gibi değiştirilmesi kabul edilmiştir:

"Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp göreve başladıktan sonra, Millî Güvenlik Konseyi, altı yıllık bir süre için Cumhurbaşkanlığı Konseyi haline dönüşür ve Millî Güvenlik Konseyi Üyeleri, Cumhurbaşkanlığı Konseyi Üyesi sıfatını alırlar. Millî Güvenlik Konseyi Üyesi olarak 18 Eylül 1980 tarihinde içtikleri and yürürlükte kalır. Cumhurbaşkanlığı Konseyi Üyeleri, Anayasada Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin haiz bulundukları özlük hakları ile dokunulmazlığına sahip olurlar. Altı yıllık süre sonunda Cumhurbaşkanlığı Konseyinin hukukî varlığı sona erer."

Aynı fıkranın (b) bendindeki "Genel milletvekili seçimlerinin" ibaresi de "Milletvekili genel seçimlerinin" olarak düzeltilmiştir. Madde bu hâliyle kabul edilmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

GEÇİCİ MADDE 3. — Anayasaya göre yapılacak ilk milletvekili genel seçimi sonucunda Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp, Başkanlık Divanını oluşturması ile birlikte:

a) 27 Ekim 1980 gün ve 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun,

b) 12 Aralık 1980 gün ve 2356 sayılı Millî Güvenlik Konseyi Hakkında Kanun,

c) 29 Haziran 1981 gün ve 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanun,

Yürürlükten kalkar ve Millî Güvenlik Konseyi ile Danışma Meclisinin hukukî varlıkları sona erer.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
GEÇİCİ MADDE 4. — Bu Anayasaya göre yapılacak ilk genel milletvekili seçimi sonucunda Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp, Başkanlık Divanını oluşturması ile birlikte : a) 27 Ekim 1980 gün ve 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkındaki Kanun, b) 12 Aralık 1980 gün ve 2356 sayılı Millî Güvenlik Konseyi Hakkındaki Kanun, c) 29 Haziran 1981 gün ve 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkındaki Kanun, Yürürlükten kalkar ve Millî Güvenlik Konseyi ile Danışma Meclisinin hukukî varlıkları sona erer.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
GEÇİCİ MADDE 3. — Anayasaya göre yapılacak ilk milletvekili genel seçimi sonucunda Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp, Başkanlık Divanını oluşturması ile birlikte : a) 27 Ekim 1980 gün ve 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun, b) 12 Aralık 1980 gün ve 2356 sayılı Millî Güvenlik Konseyi Hakkında Kanun, c) 29 Haziran 1981 gün ve 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanun, Yürürlükten kalkar ve Millî Güvenlik Konseyi ile Danışma Meclisinin hukukî varlıkları sona erer.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Geçici Madde — 3 Danışma Meclisince kabul edilen Geçici 4 üncü madde redaksiyona tabi tutularak Geçici 3 üncü madde olarak düzenlenmiştir.

SON HÂLİ

GEÇİCİ MADDE 4. — (Mülga: 17/5/1987 - 3361/4. md.)

Maddenin İlk Hâli

GEÇİCİ MADDE 4. — 1) 16 Ekim 1981 tarih ve 2533 sayılı Kanunla feshedilmiş bulunan siyasî partilerden;

11 Eylül 1980'den sonra gerek parti tüzelkişiliği, gerek bunların merkez yöneticilerinden veya Parlamento üyelerinden herhangi biri hakkında Türk Ceza Kanununun İkinci Kitabının birinci babında yer alan Devletin şahsiyetine karşı işlenmiş cürümlerden herhangi biri ile ilgili olarak kamu davası açılmış olanlarla, 11 Eylül 1980 tarihinde iktidar partisi ve anamuhalefet partisi durumunda bulunan siyasî partilerin;

a) 1 Ocak 1980 ve daha sonraki tarihlerde; genel başkan, genel başkan yardımcıları veya vekilleri, genel sekreterleri, bunların yardımcıları ve merkez yönetim kurulu veya benzeri organların üyeleri; Anayasanın halkoylaması sonucu kabulü tarihinden başlayarak on yıl süre ile siyasî parti kuramazlar; Anayasa hükümlerine dayalı olarak kurulacak siyasî partilere üye olamazlar, bu partiler tarafından veya bağımsız olarak milletvekili genel ve ara seçimlerinde, mahallî seçimlerde aday gösterilemezler ve aday olamazlar. Siyasî partilerle herhangi bir şekilde bağlantı kuramazlar ve siyasî partilerde fahrî olarak bile herhangi bir görev alamazlar.

b) 1 Ocak 1980 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde üye bulunan milletvekilleri ile senatörler, Anayasanın halkoylaması sonucu kabulü tarihinden başlamak üzere beş yıl süre ile siyasî parti kuramazlar, kurulacak siyasî partilerin merkez yönetim kurullarında veya benzeri organlarda görev alamazlar.

2) 1 Ocak 1980 tarihinde kontenjan senatörü veya Cumhuriyet Senatosunun tabiî üyesi olanlar ile Türkiye Büyük Millet Meclisinin bağımsız üyelerinden; haklarında Türk Ceza Kanununun İkinci Kitabının birinci babında yer alan Devletin şahsiyetine karşı işlenmiş cürümlerden herhangi biri ile kamu davası açılmış bulunanlar veya birinci fıkrada nitelendirilen siyasî partilerden birine girmiş olanlar birinci fıkranın (b) bendi hükümlerine tâbi olurlar.

Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri

(1. Dönem, 7. Cilt, 118. Birleşim, Sayfa: 411-412)

Konsey görüşmeleri sırasında aşağıdaki maddenin geçici 4. madde olarak eklenmesi teklif edilmiştir:

"GEÇİCİ MADDE 4. — 1) 16 Ekim 1981 tarih ve 2533 sayılı Kanunla feshedilmiş bulunan siyasî partilerden;

11 Eylül 1980'den sonra gerek parti tüzülkişiliği, gerek bunların merkez yöneticilerinden veya Parlamento üyelerinden herhangi biri hakkında Türk Ceza Kanununun İkinci Kitabının birinci babında yer alan Devletin şahsiyetine karşı işlenmiş cürümlerden herhangi biri ile ilgili olarak kamu davası açılmış

olanlarla, 11 Eylül 1980 tarihinde iktidar partisi ve anamuhalefet partisi durumunda bulunan siyasî partilerin;

a) 1 Ocak 1980 ve daha sonraki tarihlerde, Genel Başkan, genel başkan yardımcıları veya vekilleri, genel sekreterleri, bunların yardımcıları ve merkez yönetim kurulu veya benzeri organların üyeleri; Anayasanın halkoylaması sonucu kabulü tarihinden başlayarak on yıl süre ile siyasî parti kuramazlar; Anayasa hükümlerine dayalı olarak kurulacak siyasî partilere üye olamazlar, bu partiler tarafından veya bağımsız olarak milletvekili genel ve ara seçimlerinde, mahallî seçimlerde aday gösterilemezler ve aday olamazlar. Siyasî partilerle herhangi bir şekilde bağlantı kuramazlar ve siyasî partilerde fahrî olarak bile herhangi bir görev alamazlar.

b) 1 Ocak 1980 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde üye bulunan milletvekilleri ile senatörler, Anayasanın halkoylaması sonucu kabulü tarihinden başlamak üzere beş yıl süre ile siyasî parti kuramazlar, kurulacak siyasî partilerin merkez yönetim kurullarında veya benzeri organlarda görev alamazlar.

2) 1 Ocak 1980 tarihinde kontenjan senatörü veya Cumhuriyet Senatosunun tabiî üyesi olanlar ile Türkiye Büyük Millet Meclisinin bağımsız üyelerinden; haklarında Türk Ceza Kanununun İkinci Kitabının birinci babında yer alan Devletin şahsiyetine karşı işlenmiş cürümlerden herhangi biri ile kamu davası açılmış bulunanlar veya birinci fıkrada nitelendirilen siyasî partilerden birine girmiş olanlar birinci fıkranın (b) bendi hükümlerine tabi olurlar.”

Önerge kabul edilmiştir. Bu madde geçici 4. madde olarak halkoylamasına sunulmuştur.

17/5/1987 Tarihli ve 3361 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
GEÇİCİ MADDE 4. — (Mülga: 17/5/1987 - 3361/4 md.)

YASAMA SÜRECİ

3361 Sayılı Kanun ile İlgili Aşamalar
Kanun Teklifi
GEÇİCİ MADDE — Anayasanın Geçici 4 üncü maddesinde yapılacak değişiklikte, bu Kanunla değiştirilen 175 inci madde hükümleri uygulanır, ancak gizli oy esası uygulanmaz.
Teklifin Madde Gerekçesi
Geçici Madde — Teklifin geçici maddesi ile Anayasanın geçici 4 üncü maddesinde yapılacak değişiklikte bu teklifle değiştirilmesi öngörülen 175 inci madde hükümlerinin uygulanacağı ancak gizli oy esasının uygulanmayacağı hükmü getirilmiştir.
Anayasa Komisyonu Raporu
Komisyonumuz, teklifin Geçici Maddesini, teklifin 4 üncü maddesi olarak kabul etmiş ve bu madde ile Anayasanın 4 üncü maddesi yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak, bu hükmün yürürlüğe girebilmesi için halkoyuna sunulması zorunlu olacaktır. Bu oylama sonucu söz konusu hükmün kabul edilmiş sayılması için 175 inci maddede yapılan değişikliğe paralel olarak oylamada kullanılan geçerli oyların yarısından fazlasının kabul oyu olması ve kabul oylarının, oy verme kütüklerinde sandık listelerinde kayıtlı bulunan oy verme hakkına sahip seçmenlerin üçte birinden az olmaması gerekecektir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 4. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Geçici Dördüncü Maddesi yürürlükten kaldırılmıştır. Bu hükmün onaylanarak yürürlüğe girebilmesi için halkoyuna sunulması zorunlu olup halkoylamasında; kullanılan geçerli oyların yarısından çoğunun kabul oyu olması ve kabul oylarının halkoylamasına ilişkin oyverme kütüklerinde ve sandık listelerinde kayıtlı bulunan oyverme hakkına sahip seçmenlerin üçte birinden az olmaması gerekir.

Genel Kurul Görüşmeleri

(17. Dönem, 40. Cilt, 103. Birleşim, Sayfa 393, 394)

Anayasa değişikliğine ilişkin kanun teklifinin Genel Kurulda görüşülmesi sırasında kanun teklifinin 4. maddesinin aşağıdaki gibi değiştirilmesi teklif edilmiştir:

"Madde 4. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının geçici 4 üncü maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

Bu hükmün onaylanarak yürürlüğe girebilmesi için halkoyuna sunulması zorunlu olup halkoylaması, Anayasanın 175 inci maddesinin bu Kanunla değişik hükümlerine göre yapılır."

Önerge kabul edilmiştir. Kabul edilen önerge doğrultusunda yapılan açık oylama sonucunda madde kabul edilmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

GEÇİCİ MADDE 5. — Yapılacak ilk milletvekili genel seçimi sonucunun Yüksek Seçim Kurulunca ilânını takip eden onuncu gün, Türkiye Büyük Millet Meclisi Ankara'da, Türkiye Büyük Millet Meclisi binasında, saat 15.00'de kendiliğinden toplanır. Bu toplantıya en yaşlı Milletvekili Başkanlık eder. Bu toplantıda milletvekilleri andiçerler.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
GEÇİCİ MADDE 5. — Yapılacak ilk genel milletvekili seçim sonucunun Yüksek Seçim Kurulunca ilânını takip eden onuncu gün, Türkiye Büyük Millet Meclisi Ankara'da, Türkiye Büyük Millet Meclisi binasında, saat 15.00'te kendiliğinden toplanır. Bu toplantıya en yaşlı milletvekili Başkanlık eder. Bu toplantıda, milletvekilleri andiçerler.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
GEÇİCİ MADDE 4. — Yapılacak ilk milletvekili genel seçimi sonucunun Yüksek Seçim Kurulunca ilanını takip eden onuncu gün, Türkiye Büyük Millet Meclisi Ankara'da, Türkiye Büyük Millet Meclisi binasında, saat 15.00'de kendiliğinden toplanır. Bu toplantıya en yaşlı Milletvekili Başkanlık eder. Bu toplantıda milletvekilleri andiçerler.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Geçici Madde — 4 Danışma Meclisi metninin geçici 5 inci maddesi, Geçici 4 üncü madde olarak aynen kabul edilmiştir.
Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun kabul ettiği metinde yer almayan bir başka maddenin Millî Güvenlik Konseyi görüşmelerinde verilen bir önerge doğrultusunda geçici 4. madde olarak eklenmesi (bkz. Geçici Madde 4) nedeniyle bu madde teselsül ettirilerek geçici 5. madde olarak oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir.

GEÇİCİ MADDE 6. — Anayasaya göre kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplantı ve çalışmaları için kendi içtüzükleri yapılıncaya kadar, Millet Meclisinin 12 Eylül 1980 tarihinden önce yürürlükte olan İçtüzüğünün, Anayasaya aykırı olmayan hükümleri uygulanır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
GEÇİCİ MADDE 6. — Bu Anayasaya göre kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplantı ve çalışmaları için, kendi İçtüzükleri yapılıncaya kadar, Millet Meclisinin 12 Eylül 1980 tarihinden önce yürürlükte olan İçtüzüğünün, bu Anayasaya aykırı olmayan hükümleri uygulanır.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
GEÇİCİ MADDE 5. — Anayasaya göre kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplantı ve çalışmaları için kendi içtüzükleri yapılıncaya kadar, Millet Meclisinin 12 Eylül 1980 tarihinden önce yürürlükte olan İçtüzüğünün, Anayasaya aykırı olmayan hükümleri uygulanır.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Geçici Madde — 5 Danışma Meclisi metninin Geçici 6 nci maddesi redaksiyona tabi tutularak Geçici 5 inci madde olarak kabul edilmiştir.
Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun kabul ettiği metinde yer almayan bir başka maddenin Millî Güvenlik Konseyi görüşmelerinde verilen bir önerge doğrultusunda geçici 4. madde olarak eklenmesi (bkz. Geçici Madde 4) nedeniyle bu madde teselsül ettirilerek geçici 6. madde olarak oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir.

GEÇİCİ MADDE 7. — İlk milletvekili genel seçimi sonunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp, yeni Bakanlar Kurulu kuruluncaya kadar, iş başında olan Bakanlar Kurulunun görevi devam eder.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
GEÇİCİ MADDE 7. — İlk genel milletvekili seçimi sonunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp, bu Anayasanın yüzonsekizinci maddesine göre yeni Bakanlar Kurulu kuruluncaya kadar, iş başında olan Bakanlar Kurulunun görevi devam eder.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
GEÇİCİ MADDE 6. — İlk milletvekili genel seçimi sonunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp, yeni Bakanlar Kurulu kuruluncaya kadar, iş başında olan Bakanlar Kurulunun görevi devam eder.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Geçici Madde — 6 Danışma Meclisi metninin Geçici 7 nci maddesi redaksiyona tabi tutulmak suretiyle Geçici 6 nci madde olarak kabul edilmiştir.
Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun kabul ettiği metinde yer almayan bir başka maddenin Millî Güvenlik Konseyi görüşmelerinde verilen bir önerge doğrultusunda geçici 4. madde olarak eklenmesi (bkz. Geçici Madde 4) nedeniyle bu madde teselsül ettirilerek geçici 7. madde olarak oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir.

GEÇİCİ MADDE 8. — Anayasa ile kabul edilmiş olan yeni organ, kurum ve kurulların kuruluş, görev, yetki ve işleyişleri ile ilgili kanunlarla, Anayasada konulması veya değiştirilmesi öngörülen diğer kanunlar, Anayasanın kabulünden başlayarak Kurucu Meclisin görev süresi içerisinde, bu süre içerisinde yetiştirilemeyenler, seçimle gelen Türkiye Büyük Millet Meclisinin ilk toplantısını izleyen bir yıl sonuna kadar çıkartılır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
GEÇİCİ MADDE 8. — Bu Anayasa ile kabul edilmiş olan yeni organ, kurum ve kurulların kuruluş, görev, yetki ve işleyişleri ile ilgili kanunlarla, Anayasada konulması veya değiştirilmesi öngörülen diğer kanunlar, Anayasanın kabulünden başlayarak Kurucu Meclisin görev süresi içerisinde, bu süre içerisinde yetiştirilemeyenler, seçimle gelen Türkiye Büyük Millet Meclisinin ilk toplantısını izleyen bir yıl sonuna kadar çıkartılır.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
GEÇİCİ MADDE 7. — Anayasa ile kabul edilmiş olan yeni organ, kurum ve kurulların kuruluş, görev, yetki ve işleyişleri ile ilgili kanunlarla, Anayasada konulması veya değiştirilmesi öngörülen diğer kanunlar, Anayasanın kabulünden başlayarak Kurucu Meclisin görev süresi içerisinde, bu süre içerisinde yetiştirilemeyenler, seçimle gelen Türkiye Büyük Millet Meclisinin ilk toplantısını izleyen bir yıl sonuna kadar çıkartılır.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Geçici Madde — 7 Danışma Meclisi metninin Geçici 8 inci maddesi redaksiyona tabi tutularak Geçici 7 nci madde olanak kabul edilmiştir.
Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun kabul ettiği metinde yer almayan bir başka maddenin Millî Güvenlik Konseyi görüşmelerinde verilen bir önerge doğrultusunda geçici 4. madde olarak eklenmesi (bkz. Geçici Madde 4) nedeniyle bu madde teselsül ettirilerek geçici 8. madde olarak oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir.

GEÇİCİ MADDE 9. — İlk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanı kurulduktan sonra altı yıllık süre içinde yapılacak Anayasa değişikliklerini Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderebilir. Bu takdirde Türkiye Büyük Millet Meclisinin geri gönderilen Anayasa değişikliği hakkındaki kanunu, aynen kabul edip tekrar Cumhurbaşkanına gönderebilmesi, üye tamsayısının dörtte üç çoğunluğunun oyu ile mümkün olabilir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
GEÇİCİ MADDE 9. — Bu Anayasanın kabul edilmesinden itibaren yedi yıllık süre içinde yapılacak Anayasa değişikliklerini Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderebilir. Bu takdirde Türkiye Büyük Millet Meclisinin geri gönderilen Anayasa değişikliği hakkındaki kanunu, aynen kabul edip yayımlanması için tekrar Cumhurbaşkanına gönderebilmesi, ancak üye tamsayısının dörtte üç çoğunluğunun oyu ile mümkün olabilir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
GEÇİCİ MADDE 8. — İlk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanı kurulduktan sonra altı yıllık süre içinde yapılacak Anayasa değişikliklerini Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderebilir. Bu takdirde Türkiye Büyük Millet Meclisinin geri gönderilen Anayasa değişikliği hakkındaki kanunu, aynen kabul edip yayımlanması için tekrar Cumhurbaşkanına gönderebilmesi, ancak üye tamsayısının dörtte üç çoğunluğunun oyu ile mümkün olabilir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Geçici Madde — 8 Danışma Meclisi metninin Geçici 9 uncu maddesi, Geçici 8 inci madde olarak düzenlenmiştir. Bu düzenlemede (7) yıllık süre (6) yıl olarak değiştirilmiş ve bu 6 yıllık sürenin başlangıç tarihi Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanının kurulduğu tarih olarak alınmıştır.
Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri
BAŞKAN — Geçici madde 9 üzerinde söz isteyen?.. Buyurun. HÂKİM KIDEMLİ ALBAY İSMET ONUR Anayasa Komisyonu Üyesi) — Sayın Başkanım, maddenin sonundaki ibarenin, «...aynen kabul edip tekrar Cumhurbaşkanına gönderebilmesi için...» şeklinde düzeltilmesi gerekir. BAŞKAN — «İçin» deyiminin de çıkması gerekir. Bu şekliyle maddeyi yeniden okutuyorum : «GEÇİCİ MADDE 9. — İlk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanı kurulduktan sonra altı yıllık süre içinde yapılacak Anayasa değişikliklerini Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderebilir.

Bu takdirde Türkiye Büyük Millet Meclisinin geri gönderilen Anayasa değişikliği hakkındaki kanunu, aynen kabul edip tekrar Cumhurbaşkanına gönderebilmesi, üye tamsayısının dörtte üç çoğunluğunun oyu ile mümkün olabilir.»

BAŞKAN — Madde üzerinde başka söz isteyen?.. Yok.

Geçici madde 9'u oylarınıza sunuyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.[1]

1 *Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun kabul ettiği metinde yer almayan bir başka maddenin Millî Güvenlik Konseyi görüşmelerinde verilen bir önerge doğrultusunda geçici 4. madde olarak eklenmesi (bkz. Geçici Madde 4) nedeniyle bu madde teselsül ettirilerek geçici 9. madde olarak oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir.*

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

GEÇİCİ MADDE 10. — Mahallî idare seçimleri engeç Türkiye Büyük Millet Meclisinin ilk toplantısını izleyen bir yıl içinde yapılır.

YASAMA SÜRECİ

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
GEÇİCİ MADDE 9. — Mahallî İdare seçimleri engeç Türkiye Büyük Millet Meclisinin ilk toplantısını izleyen bir yıl içinde yapılır.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Geçici Madde — 9 Mahallî idare seçimlerinin yapılma zamanını belirlemek için hazırlanmış bulunan bu Geçici madde metne eklenmiştir.
Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun kabul ettiği metinde yer almayan bir başka maddenin Millî Güvenlik Konseyi görüşmelerinde verilen bir önerge doğrultusunda geçici 4. madde olarak eklenmesi (bkz. Geçici Madde 4) nedeniyle bu madde teselsül ettirilerek geçici 10. madde olarak oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir.

GEÇİCİ MADDE 11. — Anayasanın halkoyu ile kabul edildiği tarihte Anayasa Mahkemesi asıl ve yedek üyesi olanların kadroları ile görevleri devam eder. Bunlardan Anayasa Mahkemesince belli görevlere seçilenlerin bu suretle kazanmış oldukları sıfatları saklı kalır.

Anayasa Mahkemesi asıl üye sayısı onbire ininceye kadar boşalan asıl üye kadrosuna, asıl ve yedek üye sayısı toplamı onbeşe ininceye kadar da boşalan yedek üye kadrosuna seçim yapılmaz. Anayasa Mahkemesinin yeni düzenlemeye intibakı sağlanıncaya kadar asıl üye sayısının onbirden, asıl ve yedek üye sayıları toplamının onbeşden aşağı düşmesi nedeniyle yapılacak seçimlerde bu Anayasanın kabul ettiği esasa ve sıraya uyulur.

Anayasa Mahkemesi asıl üye sayısı onbire ininceye kadar dava ve işlerde 22.4.1962 gün ve 44 sayılı Kanunun öngördüğü toplanma yeter sayısı uygulanır.

YASAMA SÜRECİ

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
GEÇİCİ MADDE 10. — Anayasanın halkoyu ile kabul edildiği tarihte Anayasa Mahkemesi asıl ve yedek üyesi olanların kadroları ile görevleri devam eder. Bunlardan Anayasa Mahkemesince belli görevlere seçilenlerin bu suretle kazanmış oldukları sıfatları saklı kalır. Anayasa Mahkemesi asıl üye sayısı onbire ininceye kadar boşalan asıl üye kadrosuna, asıl ve yedek üye sayısı toplamı onbeşe ininceye kadar da boşalan yedek üye kadrosuna seçim yapılmaz. Anayasa Mahkemesinin yeni düzenlemeye intibakı sağlanıncaya kadar asıl üye sayısının onbirden, asıl ve yedek üye sayıları toplamının onbeşden aşağı düşmesi nedeniyle yapılacak seçimlerde bu Anayasanın kabul ettiği esasa ve sıraya uyulur. Anayasa Mahkemesi asıl üye sayısı onbire ininceye kadar dava ve işlerde 22.4.1962 gün ve 44 sayılı Kanunun öngördüğü toplanma yeter sayısı uygulanır.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Geçici Madde — 10 146 nci maddede Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, işleyişi, üyelerinin nitelikleri ve seçim usulleri yeniden düzenlenmiştir. Anayasa Mahkemesinin yeni düzenlemeye intibakını sağlamak, kazanılmış hakları saklı tutmak ve asıl üye sayısı onbire ininceye kadar dava ve işlerde toplanma yeter sayısını belirtmek için bu geçici madde düzenlenmiştir.
Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun kabul ettiği metinde yer almayan bir başka maddenin Millî Güvenlik Konseyi görüşmelerinde verilen bir önerge doğrultusunda geçici 4. madde olarak eklenmesi (bkz. Geçici Madde 4) nedeniyle bu madde teselsül ettirilerek geçici 11. madde olarak oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir.

GEÇİCİ MADDE 12. — 13.5.1981 gün ve 2461 sayılı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanununun geçici 1 inci maddesi uyarınca Yargıtay ve Danıştaydan Kurulun asıl ve yedek üyeliğine; 1730 sayılı Yargıtay Kanununa 25.6.1981 gün ve 2483 sayılı Kanunla eklenen geçici madde uyarınca Cumhuriyet Başsavcılığı ile Cumhuriyet Başsavcıvekilliğine; 6.1.1982 gün ve 2575 sayılı Danıştay Kanununun geçici 14 üncü maddesinin ikinci fıkrası uyarınca Danıştay Başkanlığına, Başsavcılığına, başkanvekilliklerine ve daire başkanlıklarına, Devlet Başkanınca seçilmiş bulunanlar, seçildikleri dönem için bu görevlerine devam ederler.

6.1.1982 gün ve 2576 sayılı Kanunun geçici maddelerinin idarî mahkemeler Başkan ve üyeliklerine atamalara ilişkin hükümleri de saklıdır.

YASAMA SÜRECİ

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

GEÇİCİ MADDE 11. — 13.5.1981 gün ve 2461 sayılı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanununun geçici 1 inci maddesi uyarınca Yargıtay ve Danıştay'dan Kurulun asıl ve yedek üyeliğine; 1730 sayılı Yargıtay Kanununa 25.6.1981 gün ve 2483 sayılı Kanunla eklenen geçici madde uyarınca Cumhuriyet Başsavcılığı ile Cumhuriyet Başsavcıvekilliğine; 6.1.1982 gün ve 2575 sayılı Danıştay Kanununun geçici 14 üncü maddesinin ikinci fıkrası uyarınca Danıştay Başkanlığına, Başsavcılığına, başkanvekilliklerine ve daire başkanlıklarına, Devlet Başkanınca seçilmiş bulunanlar, seçildikleri dönem için bu görevlerine devam ederler.

6.1.1982 gün ve 2576 sayılı Kanunun geçici maddelerinin idarî mahkemeler Başkan ve üyeliklerine atamalara ilişkin hükümleri de saklıdır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Geçici Madde — 11

Devlet Başkanınca, Anayasanın ilgili maddelerinin yürürlüğünden önce kabul edilmiş kanunların geçici maddelerine göre Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna, Yargıtay ve Danıştay üyeleri arasından seçilen üyeler ile Cumhuriyet Başsavcılığına, Başsavcı vekilliğine, Danıştay Başkanlığına, Başsavcılığına, Başkan vekilliklerine ve Daire Başkanlıklarına seçilmiş olanların bu görevlerini seçildikleri dönem için sürdüreceklerine açıklık getirmek, ayrıca 6 Ocak 1982 gün ve 2576 sayılı Kanunun idarî mahkemeler başkan ve üyeliklerine atamalara ilişkin hükümlerinin saklılığını korumak amacıyla bu geçici madde metne eklenmiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun kabul ettiği metinde yer almayan bir başka maddenin Millî Güvenlik Konseyi görüşmelerinde verilen bir önerge doğrultusunda geçici 4. madde olarak eklenmesi (bkz. Geçici Madde 4) nedeniyle bu madde teselsül ettirilerek geçici 12. madde olarak oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir.

GEÇİCİ MADDE 13. — Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna Yargıtaydan seçilmesi gereken bir asıl ve bir yedek üyenin seçimleri Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihi izleyen yirmi gün içinde yapılır.

Seçilen üyeler göreve başlayıncaya kadar Kurul, toplantı yeter sayısını oluşturacak yedek üyenin katılmasıyla çalışmalarını yapar.

YASAMA SÜRECİ

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
GEÇİCİ MADDE 12. — Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna Yargıtay'dan seçilmesi gereken bir asıl ve bir yedek üyenin seçimleri Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihi izleyen yirmi gün içinde yapılır. Seçilen üyeler göreve başlayıncaya kadar Kurul, toplantı yeter sayısını oluşturacak yedek üyenin katılmasıyla çalışmalarını yapar.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Geçici Madde — 12 159 uncu maddede Hâkimler ve Savcılar Yüksel Kurulunun, kuruluşunda değişiklik yapılmış, Adalet Bakanlığı Özlük İşleri Genel Müdürü kurul üyeliğinden çıkarılmış bu kurula Yargıtay üyeleri arasından üç asıl ve üç yedek üyenin katılması öngörülmüştür. Anayasanın yürürlüğe girmesi ile birlikte Adalet Bakanlığı Özlük İşleri Genel Müdürünün kurul üyeliği sona erecektir. Bu arada kurula Yargıtaydan seçilecek bir asıl ve bir yedek üyenin seçiminin yirmi gün içerisinde yapılması ve seçilen üyelerin göreve başlamasına kadar geçecek süre içerisinde toplantı yeter sayısını oluşturacak yedek üyenin kurula katılmasına imkân verecek bu geçici madde metne eklenmiştir.
Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun kabul ettiği metinde yer almayan bir başka maddenin Millî Güvenlik Konseyi görüşmelerinde verilen bir önerge doğrultusunda geçici 4. madde olarak eklenmesi (bkz. Geçici Madde 4) nedeniyle bu madde teselsül ettirilerek geçici 13. madde olarak oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir.

GEÇİCİ MADDE 14. — Sendikaların gelirlerini Devlet bankalarında muhafaza etmelerine ilişkin yükümlülükleri, Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç iki yıl içinde yerine getirilir.

YASAMA SÜRECİ

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

GEÇİCİ MADDE 13. — Sendikaların gelirlerini Devlet bankalarında muhafaza etmelerine ilişkin yükümlülükleri, ilgili kanunlarının yürürlüğe girdiği ve herhalde Türkiye Büyük Millet Meclisinin göreve başladığı tarihten itibaren bir yıl içinde yerine getirilir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Geçici Madde — 13

52 nci maddedeki «sendikalar ..... tüm gelirlerini Devlet bankalarında muhafaza ederler.» hükmünün uygulanmasına bir intikal süresi tanımak için bu geçici madde metne eklenmiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri

(1. Dönem, 7. Cilt, 118. Birleşim, Sayfa: 414)

BAŞKAN — Geçici madde 14 üzerinde söz almak isteyen var mı?..

Buyurun.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Sayın Başkanım, sendikaların paralarının devlet bankalarında muhafaza edilmesini esas metin öngörmüştür. Bunların aniden çekilmesi halinde özel bankaların malî sıkıntıya düşebilecekleri veya müzayaka halinde bulunacakları veya bilançolarını ve malî durumlarını henüz tespit etmemiş olduklarını dikkate alarak, Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplantı tarihine kadar hiç şimdilik dokunulmamasını, toplantı tarihini izleyen bir yıl içinde de bu gereğin yerine getirilmesini bu madde öngörüyor.

Arz ederim.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Sayın Başkanım, müsaade ederseniz, Türkiye Büyük Millet Meclisini buraya katmayalım. Böyle bir şey olmaz efendim. Yürürlüğe girdiği tarihte kanunlarını hazırlarız, kanunlar yürürlüğe girer, onu takiben bir yıl için müddet veririz. Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanmasına bağlanması, gereği, hiç alakası olmayan bir şeydir. Bu siyasî bir organ değil, hiç alakası yok efendim, bu meridyen noktasının alınmasının. Meridyen noktası; kanun hazırlanır, yürürlüğe girer; eğer yetmiyorsa kanunun hazırlandığı tarihten itibaren iki sene süredir efendim; ama Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev yapmasının bununla hiç alakası yok.

BAŞKAN — Sendikaların gelirlerinin devlet bankalarında muhafaza edilmelerine ilişkin yükümlülükleri, kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren herhalde iki sene içerisinde yerine getirilir.

Tekrar okutuyorum :

«GEÇİCİ MADDE 14. — Sendikaların, gelirlerini devlet bankalarında muhafaza etmelerine ilişkin yükümlülükleri, Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç iki yıl içinde yerine getirilir.»

Geçici 14 üncü madde üzerinde başka söz almak isteyen var mı?.. Yoktur. Maddeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.[1]

1 *Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun kabul ettiği metinde yer almayan bir başka maddenin Millî Güvenlik Konseyi görüşmelerinde verilen bir önerge doğrultusunda geçici 4. madde olarak eklenmesi (bkz. Geçici Madde 4) nedeniyle bu madde teselsül ettirilerek geçici 14. madde olarak oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir.*

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

SON HÂLİ

GEÇİCİ MADDE 15. — (Mülga: 7/5/2010-5982/24. md.)

Maddenin İlk Hâli
GEÇİCİ MADDE 15. — 12 Eylül 1980 tarihinden, ilk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanını oluşturuncaya kadar geçecek süre içinde, yasama ve yürütme yetkilerini Türk milleti adına kullanan, 2356 sayılı Kanunla kurulu Millî Güvenlik Konseyinin, bu Konseyin yönetimi döneminde kurulmuş hükümetlerin, 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanunla görev ifa eden Danışma Meclisinin her türlü karar ve tasarruflarından dolayı haklarında cezaî, malî veya hukukî sorumluluk iddiası ileri sürülemez ve bu maksatla herhangi bir yargı merciine başvurulamaz. Bu karar ve tasarrufların idarece veya yetkili kılınmış organ, merci ve görevlilerce uygulanmasından dolayı, karar alanlar, tasarrufta bulunanlar ve uygulayanlar hakkında da yukarıdaki fıkra hükümleri uygulanır. Bu dönem içinde çıkarılan kanunlar, kanun hükmünde kararnameler ile 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun uyarınca alınan karar ve tasarrufların Anayasaya aykırılığı iddia edilemez.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
GEÇİCİ MADDE 10. — 12 Eylül 1980 tarihinden, ilk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanını oluşturuncaya kadar geçecek süre içinde, yasama ve yürütme yetkilerini Türk milleti adına kullanan, 2356 sayılı Kanunla kurulu Millî Güvenlik Konseyinin, bu Konseyin yönetimi döneminde kurulmuş hükümetlerin, 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkındaki Kanunla görev ifa eden Danışma Meclisinin her türlü karar ve tasarruflarından ve bunların idarece veya yetkili kılınmış organ, merci ve görevlilerce uygulanmasından dolayı, karar alanlar, tasarrufta bulunanlar ve uygulayanlar hakkında cezaî, malî veya hukukî sorumluluk iddiası ileri sürülemez ve bu maksatla herhangi bir yargı merciine başvurulamaz. Bu dönem içinde çıkarılan kanunlar, kanun hükmünde kararnameler ile 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkındaki Kanun uyarınca alınan karar ve tasarrufların Anayasaya aykırılığı iddia edilemez.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

GEÇİCİ MADDE 14. — 12 Eylül 1980 tarihinden, ilk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanını oluşturuncaya kadar geçecek süre içinde, yasama ve yürütme yetkilerini Türk milleti adına kullanan, 2356 sayılı Kanunla kurulu Millî Güvenlik Konseyinin, bu Konseyin yönetimi döneminde kurulmuş hükümetlerin, 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanunla görev ifa eden Danışma Meclisinin her türlü karar ve tasarruflarından dolayı haklarında cezaî, malî veya hukukî sorumluluk iddiası ileri sürülemez ve bu maksatla herhangi bir yargı merciine başvurulamaz.

Bu karar ve tasarrufların idarece veya yetkili kılınmış organ, merci ve görevlilerce uygulanmasından dolayı, karar alanlar, tasarrufta bulunanlar ve uygulayanlar hakkında da yukarıdaki fıkra hükümleri uygulanır.

Bu dönem içinde çıkarılan kanunlar, kanun hükmünde kararnameler ile 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun uyarınca alınan karar ve tasarrufların Anayasaya aykırılığı iddia edilemez.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Geçici Madde — 14

Danışma Meclisi metninin Geçici 10 uncu maddesi redaksiyona tabi tutulmak suretiyle Geçici 14 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun kabul ettiği metinde yer almayan bir başka maddenin Millî Güvenlik Konseyi görüşmelerinde verilen bir önerge doğrultusunda geçici 4. madde olarak eklenmesi (bkz. Geçici Madde 4) nedeniyle bu madde teselsül ettirilerek geçici 15. madde olarak oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir.

3/10/2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
GEÇİCİ MADDE 15. — 12 Eylül 1980 tarihinden, ilk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanını oluşturuncaya kadar geçecek süre içinde, yasama ve yürütme yetkilerini Türk milleti adına kullanan, 2356 sayılı Kanunla kurulu Millî Güvenlik Konseyinin, bu Konseyin yönetimi döneminde kurulmuş hükümetlerin, 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanunla görev ifa eden Danışma Meclisinin her türlü karar ve tasarruflarından dolayı haklarında cezaî, malî veya hukukî sorumluluk iddiası ileri sürülemez ve bu maksatla herhangi bir yargı merciine başvurulamaz. Bu karar ve tasarrufların idarece veya yetkili kılınmış organ, merci ve görevlilerce uygulanmasından dolayı, karar alanlar, tasarrufta bulunanlar ve uygulayanlar hakkında da yukarıdaki fıkra hükümleri uygulanır. (Mülga: 3/10/2001-4709/34. md.)

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
Madde 37- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Geçici 15 inci maddesinin son fıkrası madde metninden çıkarılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 37- Madde ile geçici 15 inci maddenin son fıkrasının yürürlükten kaldırılması öngörülmekte; 12 Eylül 1980-6 Aralık 1983 döneminde çıkarılan kanunlar, kanun hükmünde kararnameler ile 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun uyarınca alınan karar ve tasarrufların Anayasaya aykırılığının iddia edilmesinin sağlanması amaçlanmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin; … geçici 15 inci maddenin son fıkrasını yürürlükten kaldırmayı öngören çerçeve 37 inci madde[s] Komisyonumuzca oy birliği ile kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
Madde 37- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Geçici 15 inci maddesinin son fıkrası madde metninden çıkarılmıştır.
Genel Kurul Görüşmeleri
(21. Dönem, 71. Cilt, 3. Birleşim, Sayfa 90) Madde, teklif üzerinde Genel Kurulca yapılan ikinci görüşmeler sırasında daha önce teklifin bazı maddelerinin düşmüş olması nedeniyle 34. madde olarak ele alınmış; yapılan oylama sonucu kabul edilmiştir.

7/5/2010 Tarihli ve 5982 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik
GEÇİCİ MADDE 15. — (Mülga: 7/5/2010-5982/34. md.)

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 25- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının geçici 15 inci maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 25- Maddeyle, demokrasi ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayan, Anayasanın geçici 15 inci maddesi yürürlükten kaldırılmaktadır.
Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin çerçeve 25 inci maddesi ile Anayasanın Geçici 15 inci maddesi yürürlükten kaldırılmaktadır. Sembolik de olsa Geçici 15 inci maddenin kaldırılmasının olumlu olduğu üyelerimizce ifade edilmiştir. Teklifin 8 inci maddesinde öngörülen değişiklik ile siyasî partilerin kapatılması için getirilen düzenlemelerin içi boşaltılmaktadır. İdarenin eylem ve işlemlerinin odağın tespitinde dikkate alınmaması yanlıştır. Bunlar demokratik laik devleti tehdit ederse ne olacaktır. Siyasî partilere suç işleme konusunda imtiyaz tanınmaktadır. Bunun izahı mümkün değildir. Milletvekilliği dokunulmazlığı yanına birde parti dokunulmazlığı getirilmektedir. Psikolojik etkisi olacak bu Maddenin pakette yer alması makyajdır. Madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 25- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının geçici 15 inci maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.
Genel Kurul Görüşmeleri
Teklifin ikinci görüşmeleri sırasında 8. maddesinin oylama sonucunda yeterli kabul sayısına ulaşılamayarak reddedilmesi üzerine (23. Dönem, 69. Cilt, 100. Birleşim, Sayfa 51) bu madde, 24. madde olarak kabul edilmiştir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

GEÇİCİ MADDE 16. — Anayasanın halkoylamasına ilişkin oy verme kütüğünde ve sandık listesinde kaydı ve oy kullanma yeterliği bulunduğu halde hukukî veya fiilî herhangi bir mazereti olmaksızın halkoylamasına katılmayanlar, Anayasanın halkoylamasını takip eden beş yıl içinde yapılacak genel ve ara seçimleri ile mahallî seçimlere ve diğer halkoylamalarına katılamazlar, seçimlerde aday olamazlar.

YASAMA SÜRECİ

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
GEÇİCİ MADDE 15. — Anayasanın halkoylamasına ilişkin oy verme kütüğünde ve sandık listesinde kaydı ve oy kullanma yeterliği bulunduğu halde hukukî veya fiilî herhangi bir mazereti olmaksızın halkoylamasına katılmayanlar, Anayasanın halkoylamasını takip eden beş yıl içinde yapılacak genel ve ara seçimleri ile mahallî seçimlere ve diğer halkoylamalarına katılamazlar, seçimlerde aday olamazlar.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Geçici Madde — 15 Anayasanın halkoylamasına ilişkin oy verme kütüğünde ve sandık listesinde kaydı ve oy kullanma yeterliği bulunduğu halde hukukî veya fiilî herhangi bir mazereti olmaksızın halkoylamasına katılmayanların, Anayasanın halkoylamasına sunulduğu tarihten itibaren 5 yıl içinde yapılacak genel ve ara seçimleri ile mahallî seçimlerle ve diğer halkoylamalarına katılamayacaklarını ve seçimlerde aday olamayacaklarını belirtmek üzere hazırlanmış bulunan bu geçici madde metne eklenmiştir.
Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun kabul ettiği metinde yer almayan bir başka maddenin Millî Güvenlik Konseyi görüşmelerinde verilen bir önerge doğrultusunda geçici 4. madde olarak eklenmesi (bkz. Geçici Madde 4) nedeniyle bu madde teselsül ettirilerek geçici 16. madde olarak oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir.

GEÇİCİ MADDE 17. — (Ek: 10/5/2007-5659/1. md.)

Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra yapılacak ilk genel seçimde, Anayasanın 67 nci maddesinin son fıkrası 10/6/1983 tarihli ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun bağımsız adayların birleşik oy pusulasında yer almasına ilişkin hükümleri bakımından uygulanmaz.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 1.- 7/11/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına aşağıdaki geçici madde eklenmiştir. "GEÇİCİ MADDE 17.- Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra yapılacak ilk genel seçimde Anayasanın 67 nci maddesi son fıkrası hükmü uygulanmaz." **MADDE 2.-** Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve halkoyuna sunulması halinde maddeler tümüyle oylanır.
Teklifin Madde Gerekçesi
22. Dönem Parlamentosu, seçilme yaşını 25'e indirerek gençlerin yönetime katılmasını sağlamak adına önemli bir adım atmıştır. Parlamentoya gençlerin üye olarak katılabilmelerinin önünün açılması genç nüfusa sahip ülkemizde siyasete yeni bir soluk kazandıracaktır. Bu değişikliklerin yapılacak seçimlerde uygulanabilmesi Anayasanın 67 nci maddesinin son fıkrasının bu seçimler için geçerli olmamasına bağlı bulunmaktadır. Teklif bu amaçla hazırlanmıştır.
Anayasa Komisyonu Raporu
… Teklifle 1982 Anayasasına geçici 17 nci madde eklenmekte, 67 nci maddenin "Seçim Kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz." hükmünü içeren son fıkrasının yapılacak ilk genel seçimlerde uygulanmaması öngörülmektedir. Komisyon Başkanı Prof. Dr. Burhan Kuzu toplantıyı açış konuşmasında seçilme yaşını 25'e indiren ve birleşik oy pusulasında bağımsızların yer almasını içeren değişikliklerin yapılacak ilk genel seçimde uygulanmasının önemini belirtmiştir. Teklif sahipleri adına Ankara Milletvekili Salih Kapusuz 25 yaşla ilgili olarak Anayasa ve 2839 Sayılı Kanunda yapılan değişiklikle bağımsızların oy pusulasında yer almasını içeren değişikliğin 67 nci maddenin son fıkrasındaki

sınırlamaya konu olmadan 2007 yılında yapılacak seçimlerde uygulanması amacıyla Teklifin hazırlandığını belirtmiştir.

Üyelerimizden bazıları verdikleri önerge ile 25 yaş ve bağımsızların oy pusulasında yer alması hususlarının maddede açıkça belirtilmesini istemişlerdir. Bu önerge Komisyonumuzca benimsenmiş ve Teklifin çerçeve birinci maddesi bu doğrultuda düzenlenmek suretiyle kabul edilmiştir.

Teklifin yürürlük ve halkoylamasını düzenleyen ikinci maddesi yazımı açısından düzeltilmek suretiyle Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 1.- 7/11/1982 tarihli ve 2709 Sayılı T.C. Anayasasına aşağıdaki geçici madde eklenmiştir.

"GEÇİCİ MADDE 17.- Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra yapılacak ilk Genel Seçimde, Anayasanın 67 nci Maddesinin son fıkrası, 10/6/1983 tarihli ve 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun Milletvekili Seçilme Yaşına ilişkin hükmü ile bağımsız adayların birleşik oy pusulasında yer almasına ilişkin hükümler bakımından uygulanmaz."

MADDE 2.- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve halkoyuna sunulması halinde oylanır.

Genel Kurul Görüşmeleri

(22. Dönem, 157. Cilt, 105. Birleşim, Sayfa 188,189)

Teklifin ikinci görüşmeleri sırasında verilen önerge ile maddenin aşağıdaki gibi değiştirilmesi teklif edilmiştir:

"Geçici madde 17: Bu kanunun yürürlüğe girmesinden sonra yapılacak ilk genel seçimde, Anayasanın 67 nci maddesinin son fıkrası 10.6.1983 tarih ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun bağımsız adayların birleşik oy pusulasında yer almasına ilişkin hükümler bakımından uygulanmaz."

Önergenin gerekçesi şu şekildedir:

"Gerekçe: Bilindiği üzere Anayasamız üst normdur ve normlar hiyerarşisinin en üstündedir. Anayasanın 67 nci maddesi ile 76 ncı maddesi birlikte değerlendirildiğinde yeni tarihli olan 76 ncı madde hükümleri zaten uygulanacağından bu önerge verilmiştir."

Önerge kabul edilmiş, teklif bu hâliyle yasalaşmıştır.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

GEÇİCİ MADDE 18.[1] **—** (Ek: 7/5/2010-5982/25. md.)

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte Anayasa Mahkemesinin mevcut yedek üyeleri asıl üye sıfatını kazanır.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren otuz gün içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi bir üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun ve bir üyeyi de baro başkanlarının gösterecekleri üçer aday içinden seçer.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin yapacağı üye seçimi için aday göstermek amacıyla;

a) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde, Sayıştay Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren beş gün içinde adaylar Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren beş gün içinde Sayıştay Genel Kurulunca seçim yapılır. Her Sayıştay üyesinin (…)[2] oy kullanabileceği bu seçimde en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.

b) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde, Türkiye Barolar Birliği Başkanlığı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren beş gün içinde adaylar Türkiye Barolar Birliği Başkanlığına başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren beş gün içinde Türkiye Barolar Birliği Başkanlığının ilanında gösterilen yer ve zamanda baro başkanları tarafından seçim yapılır. Her bir baro başkanının (…)[3] oy kullanabileceği bu seçimde, en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.

---

1 *31/5/2007 tarihli ve 5678 sayılı Kanun'un 6. maddesiyle, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına eklenen geçici 18. madde, 16/10/2007 tarihli ve 5697 sayılı Kanun'un 1. maddesiyle, halkoylamasına sunulan metinden çıkarılmıştır.*

2 *Bu bendin son cümlesindeki "Her Sayıştay üyesinin" ibaresinden sonra gelen "… ancak bir aday için …" ibaresi Anayasa Mahkemesinin 7/7/2010 tarihli ve E.2010/49, K.2010/87 sayılı kararıyla iptal edilmiştir. İptal edilen hüküm, iptal kararının Resmî Gazete'de yayımlandığı 1/8/2010 tarihinde yürürlükten kalkmıştır.*

3 *Bu bendin son cümlesindeki "Her bir baro başkanının" ibaresinden sonra gelen "… ancak bir aday için …" ibaresi Anayasa Mahkemesinin 7/7/2010 tarihli ve E.2010/49, K.2010/87 sayılı kararıyla iptal edilmiştir. İptal edilen hüküm, iptal kararının Resmî Gazete'de yayımlandığı 1/8/2010 tarihinde yürürlükten kalkmıştır.*

c) (a) ve (b) bentleri uyarınca yapılan seçimlerin sonucunda aday gösterilmiş sayılanların isimleri seçimin yapıldığı günü takip eden gün Sayıştay ve Türkiye Barolar Birliği başkanlıklarınca Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bildirilir.

ç) (c) bendi uyarınca yapılan bildirimden itibaren on gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde seçim yapılır. Her boş üyelik için yapılacak seçimde, ilk oylamada üye tamsayısının üçte iki ve ikinci oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır; ikinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur.

Cumhurbaşkanı, birer üyeyi Yargıtay ve Danıştay kontenjanlarından olan ilk üyeliklerin boşalmasından sonra Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden seçer.

Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday gösteren kurumların halen mevcut üyeleri ile kendi kontenjanlarından seçilmiş yedek üyeler, tamamlama seçiminde göz önünde bulundurulur.

Anayasa Mahkemesinde halen belli görevlere seçilmiş olanların bu sıfatları seçilmiş oldukları sürenin sonuna kadar devam eder. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte üye olanlar yaş haddine kadar görevlerine devam ederler.

Bireysel başvuruya ilişkin gerekli düzenlemeler iki yıl içinde tamamlanır. Uygulama kanununun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bireysel başvurular kabul edilir.

7/5/2010 Tarihli ve 5982 Sayılı Kanun'la İlgili Aşamalar
Kanun Teklifi
MADDE 26- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına aşağıdaki geçici maddeler eklenmiştir. … "GEÇİCİ MADDE 19- Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte Anayasa Mahkemesinin mevcut yedek üyeleri asıl üye sıfatını kazanır. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren otuz gün içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi bir üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun ve bir üyeyi de baro başkanlarının gösterecekleri üçer aday içinden seçer. Türkiye Büyük Millet Meclisinin yapacağı üye seçimi için aday göstermek amacıyla; a) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde, Sayıştay Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren beş gün içinde adaylar Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren beş gün içinde Sayıştay Genel Kurulunca seçim yapılır. Her Sayıştay üyesinin ancak bir aday için oy kullanabileceği bu seçimde en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır. b) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde, Türkiye Barolar Birliği Başkanlığı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren beş gün içinde adaylar Türkiye Barolar Birliği Başkanlığına başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren beş gün içinde Türkiye Barolar Birliği Başkanlığının ilanında gösterilen yer ve zamanda baro başkanları tarafından seçim yapılır. Her bir baro başkanının ancak bir aday için oy kullanabileceği bu seçimde, en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır. c) (a) ve (b) bentleri uyarınca yapılan seçimlerin sonucunda aday gösterilmiş sayılanların isimleri seçimin yapıldığı günü takip eden gün Sayıştay ve Türkiye Barolar Birliği başkanlıklarınca Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bildirilir. ç) (c) bendi uyarınca yapılan bildirimden itibaren on gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde seçim yapılır. Her boş üyelik için yapılacak seçimde, ilk oylamada üye tamsayısının üçte iki ve ikinci oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır; ikinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur.

Cumhurbaşkanı, birer üyeyi Yargıtay ve Danıştay kontenjanlarından olan ilk üyeliklerin boşalmasından sonra Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden seçer.

Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday gösteren kurumların halen mevcut üyeleri ile kendi kontenjanlarından seçilmiş yedek üyeler, tamamlama seçiminde göz önünde bulundurulur.

Anayasa Mahkemesinde halen belli görevlere seçilmiş olanların bu sıfatları seçilmiş oldukları sürenin sonuna kadar devam eder. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte üye olanlar yaş haddine kadar görevlerine devam ederler.

Bireysel başvuruya ilişkin gerekli düzenlemeler iki yıl içinde tamamlanır. Uygulama kanununun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bireysel başvurular kabul edilir.”

Teklifin Madde Gerekçesi

Madde 26- Maddeyle Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına üç geçici madde eklenmektedir.

…

Geçici Madde 19 - Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinden sonra, mevcut Anayasa Mahkemesinin yapısının, yeni hükümlere uyarlanmasına ilişkin geçiş hükümleri düzenlenmektedir.

Anayasa Mahkemesinde halen görev yapan yedek üyelerin, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte asıl üye sıfatını kazanacakları öngörülmektedir.

Mahkemenin üye sayısının artırılması nedeniyle yapılacak yeni üye seçimlerinin hangi makam tarafından ve hangi kontenjanlardan seçileceği belirtilmektedir.

Bireysel başvuru müessesesinin alt yapısının hazırlanma süresi belirlenmektedir.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte, Anayasa Mahkemesi asıl veya yedek üyesi olanların görev süresinin, kazanılmış hak kapsamında, 65 yaşına kadar devam edeceği hükme bağlanmaktadır.

Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce, Mahkemede, değişik görevlere seçilmiş olanların, görevlerinin, seçildikleri sürenin sonuna kadar devam edeceği de hükme bağlanmaktadır.

Anayasa Komisyonu Raporu

Teklifin Çerçeve 26 ncı maddesi ile Anayasaya üç Geçici Madde eklenmektedir.

…

Teklifin Geçici 19 uncu Maddesi, Anayasa Mahkemesi ile ilgili öngörülen değişikliklerin geçiş hükümlerini içermektedir. Maddenin metinden çıkarılmasına yönelik önerge Komisyonumuzca kabul edilmemiştir. Geçici Madde 19 Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 26- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına aşağıdaki geçici maddeler eklenmiştir.

"…

GEÇİCİ MADDE 19- Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte Anayasa Mahkemesinin mevcut yedek üyeleri asıl üye sıfatını kazanır.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren otuz gün içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi bir üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun ve bir üyeyi de baro başkanlarının gösterecekleri üçer aday içinden seçer.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin yapacağı üye seçimi için aday göstermek amacıyla;

a) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde, Sayıştay Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren beş gün içinde adaylar Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren beş gün içinde Sayıştay Genel Kurulunca seçim yapılır. Her Sayıştay üyesinin ancak bir aday için oy kullanabileceği bu seçimde en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.

b) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde, Türkiye Barolar Birliği Başkanlığı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren beş gün içinde adaylar Türkiye Barolar Birliği Başkanlığına başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren beş gün içinde Türkiye Barolar Birliği Başkanlığının ilanında gösterilen yer ve zamanda baro başkanları tarafından seçim yapılır. Her bir baro başkanının ancak bir aday için oy kullanabileceği bu seçimde, en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.

c) (a) ve (b) bentleri uyarınca yapılan seçimlerin sonucunda aday gösterilmiş sayılanların isimleri seçimin yapıldığı günü takip eden gün Sayıştay ve Türkiye Barolar Birliği başkanlıklarınca Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bildirilir.

ç) (c) bendi uyarınca yapılan bildirimden itibaren on gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde seçim yapılır. Her boş üyelik için yapılacak seçimde, ilk oylamada üye tamsayısının üçte iki ve ikinci oylamada üye tamsayısının

salt çoğunluğu aranır; ikinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur.

Cumhurbaşkanı, birer üyeyi Yargıtay ve Danıştay kontenjanlarından olan ilk üyeliklerin boşalmasından sonra Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden seçer.

Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday gösteren kurumların halen mevcut üyeleri ile kendi kontenjanlarından seçilmiş yedek üyeler, tamamlama seçiminde göz önünde bulundurulur.

Anayasa Mahkemesinde halen belli görevlere seçilmiş olanların bu sıfatları seçilmiş oldukları sürenin sonuna kadar devam eder. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte üye olanlar yaş haddine kadar görevlerine devam ederler.

Bireysel başvuruya ilişkin gerekli düzenlemeler iki yıl içinde tamamlanır. Uygulama kanununun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bireysel başvurular kabul edilir.

Genel Kurul Görüşmeleri

Teklifin ikinci görüşmeleri sırasında 8. maddesinin oylama sonucunda yeterli kabul sayısına ulaşılamayarak reddedilmesi üzerine (23. Dönem, 69. Cilt, 100. Birleşim, Sayfa 51) bu madde, 25. madde olarak kabul edilmiştir.

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

7.7.2010 Tarihli ve E.2010/49, K.2010/87 Sayılı Kararın İlgili Bölümü

J- 5982 sayılı Yasa'nın 25. maddesi Yönünden İnceleme

…

1- Yasa'nın 25. Maddesi İle Anayasa'ya Eklenen Geçici Madde 18 Yönünden

5982 sayılı Yasa'nın 16. maddesinin dördüncü fıkrasının birinci ve ikinci tümcelerindeki ibarelere ilişkin iptal gerekçeleriyle 5982 sayılı Yasa'nın 25. maddesiyle Anayasa'ya eklenen Geçici Madde 18'in üçüncü fıkrasının (a) ve (b) bentlerinin, son tümcelerinde bulunan '' ancak bir aday için'' ibarelerinin iptali gerekir…

GEÇİCİ MADDE 19.[1] — (Ek: 7/5/2010-5982/25. md.)

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren otuz gün içinde aşağıda belirtilen esas ve usuller dahilinde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyeleri seçilir:

a) Cumhurbaşkanı, hâkimlik mesleğine alınmasına engel bir hali olmayan; yükseköğretim kurumlarının hukuk (…)[2] dallarında en az onbeş yıldan beri görev yapan öğretim üyeleri (…)[2] ile meslekte fiilen onbeş yılını doldurmuş avukatlar arasından dört üye seçer. (…)[2]

b) Yargıtay Genel Kurulu, Yargıtay üyeleri arasından üç asıl ve üç yedek üye seçer. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi gün içinde Yargıtay Birinci Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren yedi gün içinde adaylar Birinci Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren onbeş gün içinde Yargıtay Genel Kurulu seçim yapar. Her Yargıtay üyesinin (…) [3] oy kullanabileceği seçimde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur.

c) Danıştay Genel Kurulu, Danıştay üyeleri arasından iki asıl ve iki yedek üye seçer. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi gün içinde Danıştay Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren yedi gün içinde adaylar Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren onbeş gün içinde Danıştay Genel Kurulu seçim yapar. Her Danıştay üyesinin (…)[4] oy kullanabileceği seçimde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur.

---

1 *31/5/2007 tarihli ve 5678 sayılı Kanun'un 6. maddesiyle, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına eklenen geçici 19. madde, 16/10/2007 tarihli ve 5697 sayılı Kanun'un 2. maddesiyle, halkoylamasına sunulan metinden çıkarılmıştır.*

2 *Bu bendin birinci cümlesindeki "hukuk," ibaresinden sonra gelen "... iktisat ve siyasal bilimler ..." ve "öğretim üyeleri," ibarelerinden sonra gelen "... üst kademe yöneticileri ..." ibareleri ile "Cumhurbaşkanı, üst kademe yöneticileri arasından seçeceği Kurul üyesini, bakanlık, müsteşarlık, müsteşar yardımcılığı, valilik, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği, kamu kurum ve kuruluşlarında genel müdürlük veya teftiş kurulu başkanlığı görevlerini yapanlar arasından seçer." şeklindeki ikinci cümle Anayasa Mahkemesinin 7/7/2010 tarihli ve E.2010/49, K.2010/87 sayılı kararıyla iptal edilmiştir. İptal edilen hüküm, iptal kararının Resmî Gazete'de yayımlandığı 1/8/2010 tarihinde yürürlükten kalkmıştır.*

3 *Bu bendin son cümlesindeki "Her Yargıtay üyesinin" ibaresinden sonra gelen "... sadece bir aday için ..." ibaresi Anayasa Mahkemesinin 7/7/2010 tarihli ve E.2010/49, K.2010/87 sayılı kararıyla iptal edilmiştir. İptal edilen hüküm, iptal kararının Resmî Gazete'de yayımlandığı 1/8/2010 tarihinde yürürlükten kalkmıştır.*

4 *Bu bendin son cümlesindeki "Her Danıştay üyesinin" ibaresinden sonra gelen "... sadece bir aday için ..." ibaresi Anayasa Mahkemesinin 7/7/2010 tarihli ve E.2010/49, K.2010/87 sayılı kararıyla iptal edilmiştir. İptal edilen hüküm, iptal kararının Resmî Gazete'de yayımlandığı 1/8/2010 tarihinde yürürlükten kalkmıştır.*

ç) Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulu, kendi üyeleri arasından, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna bir asıl ve bir yedek üye seçer. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi gün içinde Türkiye Adalet Akademisi Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren yedi gün içinde adaylar Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren onbeş gün içinde Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulu seçim yapar. Her üyenin (…)[5] oy kullanabileceği seçimde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur.

d) Yedi asıl ve dört yedek üye birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş olan adlî yargı hâkim ve savcıları arasından, adlî yargı hâkim ve savcıları tarafından Yüksek Seçim Kurulunun yönetim ve denetiminde seçilir. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde Yüksek Seçim Kurulu adaylık başvurularını ilân eder. İlân tarihinden itibaren üç gün içinde adaylar Yüksek Seçim Kuruluna başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren iki gün içinde Yüksek Seçim Kurulu adayların başvurularını inceler ve aday listesini belirleyerek ilân eder. Takip eden iki gün içinde bu listeye karşı itiraz edilebilir. İtiraz süresinin sona erdiği günden itibaren iki gün içinde itirazlar incelenir, sonuçlandırılır ve kesin aday listesi ilân edilir. Yüksek Seçim Kurulunun kesin aday listesini ilân ettiği tarihten sonraki ikinci Pazar günü her ilde, il seçim kurulunun yönetim ve denetimi altında yapılacak seçimlerde, o ilde ve ilçelerinde görev yapan hâkim ve savcılar oy kullanır. İl seçim kurulları o ilde oy kullanacak hâkim ve savcıların sayısına göre sandık kurulları oluşturur. Sandık kurullarının işlem, tedbir ve kararlarına karşı yapılan şikâyet ve itirazlar il seçim kurulunca karara bağlanır. Adaylar propaganda yapamazlar; sadece, Yüksek Seçim Kurulu tarafından belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde özgeçmişlerini bu iş için tahsis edilmiş bir internet sitesinde yayımlayabilirler. (…)[6] Seçimlerde en çok oy alan adaylar sırasıyla

5 *Bu bendin son cümlesindeki "Her üyenin" ibaresinden sonra gelen "… sadece bir aday için …" ibaresi Anayasa Mahkemesinin 7/7/2010 tarihli ve E.2010/49, K.2010/87 sayılı kararıyla iptal edilmiştir. İptal edilen hüküm, iptal kararının Resmî Gazete'de yayımlandığı 1/8/2010 tarihinde yürürlükten kalkmıştır.*

6 *Bu bentte yer alan "Bu seçimlerde her seçmen sadece bir aday için oy kullanabilir." şeklindeki on birinci cümle Anayasa Mahkemesinin 7/7/2010 tarihli ve E.2010/49, K.2010/87 sayılı*

asıl ve yedek üye seçilmiş olur. Kullanılacak oy pusulalarıyla ilgili diğer hususlar Yüksek Seçim Kurulu tarafından belirlenir. Yüksek Seçim Kurulu, oy pusulalarını kendisi bastırabileceği gibi gerektiğinde uygun göreceği il seçim kurulları vasıtasıyla bastırmaya da yetkilidir. Yapılacak seçimlerde, 26/4/1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun bu bende aykırı olmayan hükümleri uygulanır.

e) Üç asıl ve iki yedek üye birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idarî yargı hâkim ve savcıları arasından, idarî yargı hâkim ve savcıları tarafından Yüksek Seçim Kurulunun yönetim ve denetiminde seçilir. Bölge idare mahkemelerinin bulunduğu illerde, il seçim kurulunun yönetim ve denetimi altında yapılacak bu seçimlerde, o bölge idare mahkemesinde ve yargı çevresi içerisinde kalan yerlerde görev yapan idarî yargı hâkim ve savcıları oy kullanır. Bu seçimler hakkında da (d) bendi hükümleri uygulanır.

Birinci fıkranın (a), (ç), (d) ve (e) bentleri uyarınca seçilen Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun asıl üyeleri bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonraki otuzuncu günü takip eden iş günü görevlerine başlarlar.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun Yargıtay ve Danıştaydan gelen asıl ve yedek üyelerinin görevleri, seçilmiş oldukları sürenin sonuna kadar devam eder. Bunlardan, Yargıtaydan gelen üyelerden görev süresini tamamlayanların yerine birinci fıkranın (b) bendi uyarınca seçilenler; Danıştaydan gelen üyelerden görev süresini tamamlayanların yerine birinci fıkranın (c) bendi uyarınca seçilenler, sırayla göreve başlarlar.

Birinci fıkranın (b) ve (c) bentleri uyarınca seçilen üyelerden, üçüncü fıkra uyarınca göreve başlayanların görev süresi, birinci fıkranın (a), (ç), (d) ve (e) bentleri uyarınca seçilen diğer Kurul üyelerinin görev süresinin bittiği tarihte sona erer.

İlgili kanunlarda gerekli düzenlemeler yapılıncaya kadar, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna seçilen asıl üyeler,

kararı ile iptal edilmiştir. İptal edilen hüküm, iptal kararının Resmî Gazete'de yayımlandığı 1/8/2010 tarihinde yürürlükten kalkmıştır.

Yargıtay daire başkanı için ilgili mevzuatında öngörülen tüm malî ve sosyal haklar ile emeklilik hakkından aynen yararlanırlar. Ayrıca, Kurulun Başkanı dışındaki asıl üyelerine, (30000) gösterge rakamının memur aylıklarına uygulanan katsayı ile çarpımı sonucu bulunacak miktarda aylık ek tazminat ödenir.

İlgili kanunlarda düzenleme yapılıncaya kadar, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu;

a) Anayasa hükümlerine aykırı olmamak kaydıyla, yürürlükteki kanun hükümlerine göre Kurul şeklinde çalışır.

b) İkinci fıkra uyarınca asıl üyelerinin göreve başladığı tarihten itibaren bir hafta içinde Adalet Bakanının başkanlığında toplanır ve bir geçici Başkanvekili seçer.

c) En az onbeş üye ile toplanır ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile karar verir.

ç) Sekreterya hizmetleri Adalet Bakanlığı tarafından yürütülür.

Kurul müfettişleri ile adalet müfettişleri atanıncaya kadar, mevcut adalet müfettişleri, Kurul müfettişi ve adalet müfettişi sıfatıyla görev yaparlar.

Bu madde hükümleri, ilgili kanunlarda gerekli düzenlemeler yapılıncaya kadar uygulanır.

7/5/2010 Tarihli ve 5982 sayılı Kanun'la İlgili Aşamalar
Kanun Teklifi
MADDE 26- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına aşağıdaki geçici maddeler eklenmiştir. "… GEÇİCİ MADDE 20- Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren otuz gün içinde aşağıda belirtilen esas ve usuller dahilinde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyeleri seçilir. a) Cumhurbaşkanı, hâkimlik mesleğine alınmasına engel bir hali olmayan; yüksek öğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında en az onbeş yıldan beri görev yapan öğretim üyeleri, üst kademe yöneticileri ile meslekte fiilen onbeş yılını doldurmuş avukatlar arasından dört üye seçer. Cumhurbaşkanı, üst kademe yöneticileri arasından seçeceği Kurul üyesini, bakanlık, müsteşarlık, müsteşar yardımcılığı, valilik, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği, kamu kurum ve kuruluşlarında genel müdürlük veya teftiş kurulu başkanlığı görevlerini yapanlar arasından seçer. b) Yargıtay Genel Kurulu, Yargıtay üyeleri arasından üç asıl ve iki yedek üye seçer. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi gün içinde Yargıtay Birinci Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren yedi gün içinde adaylar Birinci Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren onbeş gün içinde Yargıtay Genel Kurulu seçim yapar. Her Yargıtay üyesinin sadece bir aday için oy kullanabileceği seçimde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur. c) Danıştay Genel Kurulu, Danıştay üyeleri arasından bir asıl ve bir yedek üye seçer. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi gün içinde Danıştay Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren yedi gün içinde adaylar Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren onbeş gün içinde Danıştay Genel Kurulu seçim yapar. Her Danıştay üyesinin sadece bir aday için oy kullanabileceği seçimde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur. ç) Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulu, kendi üyeleri arasından, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna bir asıl ve bir yedek üye seçer. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi gün içinde Türkiye Adalet Akademisi Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren yedi gün içinde adaylar Başkanlığa başvurur.

Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren onbeş gün içinde Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulu seçim yapar. Her üyenin sadece bir aday için oy kullanabileceği seçimde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur.

d) Yedi asıl ve dört yedek üye birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş olan adlî yargı hâkim ve savcıları arasından, adlî yargı hâkim ve savcıları tarafından Yüksek Seçim Kurulunun yönetim ve denetiminde seçilir. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde Yüksek Seçim Kurulu adaylık başvurularını ilân eder. İlân tarihinden itibaren üç gün içinde adaylar Yüksek Seçim Kuruluna başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren iki gün içinde Yüksek Seçim Kurulu adayların başvurularını inceler ve aday listesini belirleyerek ilân eder. Takip eden iki gün içinde bu listeye karşı itiraz edilebilir. İtiraz süresinin sona erdiği günden itibaren iki gün içinde itirazlar incelenir, sonuçlandırılır ve kesin aday listesi ilân edilir. Yüksek Seçim Kurulunun kesin aday listesini ilân ettiği tarihten sonraki ikinci Pazar günü her ilde, il seçim kurulunun yönetim ve denetimi altında yapılacak seçimlerde, o ilde ve ilçelerinde görev yapan hâkim ve savcılar oy kullanır. İl seçim kurulları o ilde oy kullanacak hâkim ve savcıların sayısına göre sandık kurulları oluşturur. Sandık kurullarının işlem, tedbir ve kararlarına karşı yapılan şikâyet ve itirazlar il seçim kurulunca karara bağlanır. Adaylar propaganda yapamazlar; sadece, Yüksek Seçim Kurulu tarafından belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde özgeçmişlerini bu iş için tahsis edilmiş bir internet sitesinde yayımlayabilirler. Bu seçimlerde her seçmen sadece bir aday için oy kullanabilir. Seçimlerde en çok oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur. Kullanılacak oy pusulalarıyla ilgili diğer hususlar Yüksek Seçim Kurulu tarafından belirlenir. Yüksek Seçim Kurulu, oy pusulalarını kendisi bastırabileceği gibi gerektiğinde uygun göreceği il seçim kurulları vasıtasıyla bastırmaya da yetkilidir. Yapılacak seçimlerde, 26/4/1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun bu bende aykırı olmayan hükümleri uygulanır.

e) Üç asıl ve iki yedek üye birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idarî yargı hâkim ve savcıları arasından, idarî yargı hâkim ve savcıları tarafından Yüksek Seçim Kurulunun yönetim ve denetiminde seçilir. Bölge idare mahkemelerinin bulunduğu illerde, il seçim kurulunun yönetim ve denetimi altında yapılacak bu seçimlerde, o bölge idare mahkemesinde ve yargı çevresi içerisinde kalan yerlerde görev yapan idarî yargı hâkim ve savcıları oy kullanır. Bu seçimler hakkında da (d) bendi hükümleri uygulanır.

Birinci fıkranın (a), (ç), (d) ve (e) bentleri uyarınca seçilen Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun asıl üyeleri bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonraki otuzuncu günü takip eden iş günü görevlerine başlarlar.

Bu madde uyarınca seçilen üyelerin göreve başlamasını müteakip yapılacak ilk Kurul toplantısında, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun Yargıtaydan gelen yedek üyelerinden ad çekme suretiyle belirlenen bir üyesinin görevi sona erer. Kalan asıl ve yedek üyeler ise seçilmiş oldukları sürenin sonuna kadar görevlerine devam eder. Bu üyelerden görev süresini tamamlayanların yerine birinci fıkranın (b) bendi uyarınca seçilenler göreve başlarlar.

Bu madde uyarınca seçilen üyelerin göreve başlamasını müteakip yapılacak ilk Kurul toplantısında, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun Danıştaydan gelen asıl ve yedek üyelerinden ad çekme suretiyle belirlenen bir asıl ve bir yedek üyesinin görevi sona erer. Kalan asıl ve yedek üye ise seçilmiş oldukları sürenin sonuna kadar görevlerine devam eder. Bu üyelerden görev süresini tamamlayanların yerine birinci fıkranın (c) bendi uyarınca seçilenler göreve başlarlar.

Birinci fıkranın (b) ve (c) bentleri uyarınca seçilen üyelerden, üçüncü ve dördüncü fıkra uyarınca göreve başlayanların görev süresi, birinci fıkranın (a), (ç), (d) ve (e) bentleri uyarınca seçilen diğer Kurul üyelerinin görev süresinin bittiği tarihte sona erer.

İlgili kanunlarda gerekli düzenlemeler yapılıncaya kadar, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna seçilen asıl üyeler, Yargıtay daire başkanı için ilgili mevzuatında öngörülen tüm malî ve sosyal haklar ile emeklilik hakkından aynen yararlanırlar. Ayrıca, Kurulun Başkanı dışındaki asıl üyelerine, 30000 gösterge rakamının memur aylıklarına uygulanan katsayı ile çarpımı sonucu bulunacak miktarda aylık ek tazminat ödenir.

İlgili kanunlarda düzenleme yapılıncaya kadar, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu,

a) Anayasa hükümlerine aykırı olmamak kaydıyla, yürürlükteki kanun hükümlerine göre Kurul şeklinde çalışır.

b) İkinci fıkra uyarınca asıl üyelerinin göreve başladığı tarihten itibaren bir hafta içinde Adalet Bakanının başkanlığında toplanır ve bir geçici Başkanvekili seçer.

c) En az onbeş üye ile toplanır ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile karar verir.

ç) Sekreterya hizmetleri Adalet Bakanlığı tarafından yürütülür. Kurul müfettişleri atanıncaya kadar, mevcut adalet müfettişleri, Kurul müfettişi sıfatıyla da görev yaparlar. Bu madde hükümleri, ilgili kanunlarda gerekli düzenlemeler yapılıncaya kadar uygulanır.”

Teklifin Madde Gerekçesi

Madde 26- Maddeyle Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına üç geçici madde eklenmektedir.

…

Geçici Madde 20- Anayasanın 159 uncu maddesinde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun yapısında önemli değişiklikler yapılması öngörülmüştür. Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren, başta 2461 sayılı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu ve 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu olmak üzere bir çok kanunda, çok sayıda değişiklik yapılması gerekmektedir. Bu değişikliklerin yapılmasının belirli bir zaman alacağı da açıktır.

Bu husus da göz önüne alınmak suretiyle, yeni Kurulun oluşması ve görevine başlayabilmesi için gerekli olan geçiş hükümleri bu maddede düzenlenmiştir. Bu bağlamda, üye sayısındaki artışın bir sonucu olarak, yeni üyelerin nasıl ve hangi süre içinde seçileceği, seçmeye yetkili merciler bazında hükme bağlanmaktadır.

Seçilen üyelerin göreve başlama zamanları belirlenmektedir. Mevcut Kurul üyelerinin seçildikleri sürenin sonuna kadar görevlerine devam edeceği öngörülmüştür.

Adlî ve idarî yargı hâkim ve savcıları arasından yapılacak seçimlerin, Yüksek Seçim Kurulunun genel yönetim ve denetimi altında yapılması öngörülmektedir. Bu seçimlerin; adlî yargı hâkim ve savcıları bakımından her ilde ve il seçim kurullarının yönetim ve denetiminde, idarî yargı hâkim ve savcıları bakımından ise, bölge idare mahkemelerinin bulunduğu illerde ve bölge idare mahkemesinin bulunduğu ildeki il seçim kurullarının yönetim ve denetimi altında yapılması hükme bağlanmaktadır.

İlgili kanunlarda gerekli düzenlemeler yapılıncaya kadar Kurul üyelerine ödenecek ücret ile Kurulun nasıl çalışacağına ilişkin temel ilkeler de bu maddede düzenlenmektedir.

Anayasa Komisyonu Raporu

Teklifin Çerçeve 26 ncı maddesi ile Anayasaya üç Geçici Madde eklenmektedir.

…

Teklifin Geçici 20 nci maddesi 159 uncu maddede öngörülen değişikliklerin geçiş hükümlerini düzenlemektedir. Verilen bir önergenin kabulü ile 159 uncu maddede yapılan değişikliklere paralel düzenlemeler getirilmiştir. Geçici Maddenin metinden çıkarılmasına yönelik olarak verilen önerge Komisyonumuzca kabul edilmemiştir.

Bu Madde çerçevesinde aday olacak hâkim ve savcıların seçimiyle ve propagandayla ilgili kaygılar bazı üyelerimizce tekrar ifade edilmiştir. Geçici Madde 20 Komisyonumuzca benimsenen önerge doğrultusunda kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 26- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına aşağıdaki geçici maddeler eklenmiştir.

"…

GEÇİCİ MADDE 20- Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren otuz gün içinde aşağıda belirtilen esas ve usuller dahilinde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyeleri seçilir:

a) Cumhurbaşkanı, hâkimlik mesleğine alınmasına engel bir hali olmayan; yüksek öğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında en az onbeş yıldan beri görev yapan öğretim üyeleri, üst kademe yöneticileri ile meslekte fiilen onbeş yılını doldurmuş avukatlar arasından dört üye seçer. Cumhurbaşkanı, üst kademe yöneticileri arasından seçeceği Kurul üyesini, bakanlık, müsteşarlık, müsteşar yardımcılığı, valilik, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği, kamu kurum ve kuruluşlarında genel müdürlük veya teftiş kurulu başkanlığı görevlerini yapanlar arasından seçer.

b) Yargıtay Genel Kurulu, Yargıtay üyeleri arasından üç asıl ve üç yedek üye seçer. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi gün içinde Yargıtay Birinci Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren yedi gün içinde adaylar Birinci Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren onbeş gün içinde Yargıtay Genel Kurulu seçim yapar. Her Yargıtay üyesinin sadece bir aday için oy kullanabileceği seçimde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur.

c) Danıştay Genel Kurulu, Danıştay üyeleri arasından iki asıl ve iki yedek üye seçer. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi gün içinde Danıştay Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren yedi gün içinde adaylar Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren onbeş gün içinde Danıştay Genel Kurulu seçim yapar. Her Danıştay üyesinin sadece bir aday için oy kullanabileceği seçimde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur.

ç) Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulu, kendi üyeleri arasından, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna bir asıl ve bir yedek üye seçer. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi gün içinde Türkiye Adalet Akademisi Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren yedi gün içinde adaylar Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren onbeş gün içinde Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulu

seçim yapar. Her üyenin sadece bir aday için oy kullanabileceği seçimde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur.

d) Yedi asıl ve dört yedek üye birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş olan adlî yargı hâkim ve savcıları arasından, adlî yargı hâkim ve savcıları tarafından Yüksek Seçim Kurulunun yönetim ve denetiminde seçilir. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde Yüksek Seçim Kurulu adaylık başvurularını ilân eder. İlân tarihinden itibaren üç gün içinde adaylar Yüksek Seçim Kuruluna başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren iki gün içinde Yüksek Seçim Kurulu adayların başvurularını inceler ve aday listesini belirleyerek ilân eder. Takip eden iki gün içinde bu listeye karşı itiraz edilebilir. İtiraz süresinin sona erdiği günden itibaren iki gün içinde itirazlar incelenir, sonuçlandırılır ve kesin aday listesi ilân edilir. Yüksek Seçim Kurulunun kesin aday listesini ilân ettiği tarihten sonraki ikinci Pazar günü her ilde, il seçim kurulunun yönetim ve denetimi altında yapılacak seçimlerde, o ilde ve ilçelerinde görev yapan hâkim ve savcılar oy kullanır. İl seçim kurulları o ilde oy kullanacak hâkim ve savcıların sayısına göre sandık kurulları oluşturur. Sandık kurullarının işlem, tedbir ve kararlarına karşı yapılan şikâyet ve itirazlar il seçim kurulunca karara bağlanır. Adaylar propaganda yapamazlar; sadece, Yüksek Seçim Kurulu tarafından belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde özgeçmişlerini bu iş için tahsis edilmiş bir internet sitesinde yayımlayabilirler. Bu seçimlerde her seçmen sadece bir aday için oy kullanabilir. Seçimlerde en çok oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur. Kullanılacak oy pusulalarıyla ilgili diğer hususlar Yüksek Seçim Kurulu tarafından belirlenir. Yüksek Seçim Kurulu, oy pusulalarını kendisi bastırabileceği gibi gerektiğinde uygun göreceği il seçim kurulları vasıtasıyla bastırmaya da yetkilidir. Yapılacak seçimlerde, 26/4/1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun bu bende aykırı olmayan hükümleri uygulanır.

e) Üç asıl ve iki yedek üye birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idarî yargı hâkim ve savcıları arasından, idarî yargı hâkim ve savcıları tarafından Yüksek Seçim Kurulunun yönetim ve denetiminde seçilir. Bölge idare mahkemelerinin bulunduğu illerde, il seçim kurulunun yönetim ve denetimi altında yapılacak bu seçimlerde, o bölge idare mahkemesinde ve yargı çevresi içerisinde kalan yerlerde görev yapan idarî yargı hâkim ve savcıları oy kullanır. Bu seçimler hakkında da (d) bendi hükümleri uygulanır.

Birinci fıkranın (a), (ç), (d) ve (e) bentleri uyarınca seçilen Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun asıl üyeleri bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonraki otuzuncu günü takip eden iş günü görevlerine başlarlar.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun Yargıtay ve Danıştaydan gelen asıl ve yedek üyelerinin görevleri, seçilmiş oldukları sürenin sonuna kadar devam eder. Bunlardan, Yargıtaydan gelen üyelerden görev süresini tamamlayanların yerine birinci fıkranın (b) bendi uyarınca seçilenler; Danıştaydan gelen üyelerden görev süresini tamamlayanların yerine birinci fıkranın (c) bendi uyarınca seçilenler, sırayla göreve başlarlar.

Birinci fıkranın (b) ve (c) bentleri uyarınca seçilen üyelerden, üçüncü fıkra uyarınca göreve başlayanların görev süresi, birinci fıkranın (a), (ç), (d) ve (e) bentleri uyarınca seçilen diğer Kurul üyelerinin görev süresinin bittiği tarihte sona erer.

İlgili kanunlarda gerekli düzenlemeler yapılıncaya kadar, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna seçilen asıl üyeler, Yargıtay daire başkanı için ilgili mevzuatında öngörülen tüm malî ve sosyal haklar ile emeklilik hakkından aynen yararlanırlar. Ayrıca, Kurulun Başkanı dışındaki asıl üyelerine, (30000) gösterge rakamının memur aylıklarına uygulanan katsayı ile çarpımı sonucu bulunacak miktarda aylık ek tazminat ödenir. İlgili kanunlarda düzenleme yapılıncaya kadar, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu;

a) Anayasa hükümlerine aykırı olmamak kaydıyla, yürürlükteki kanun hükümlerine göre Kurul şeklinde çalışır.

b) İkinci fıkra uyarınca asıl üyelerinin göreve başladığı tarihten itibaren bir hafta içinde Adalet Bakanının başkanlığında toplanır ve bir geçici Başkanvekili seçer.

c) En az onbeş üye ile toplanır ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile karar verir.

ç) Sekreterya hizmetleri Adalet Bakanlığı tarafından yürütülür. Kurul müfettişleri ile adalet müfettişleri atanıncaya kadar, mevcut adalet müfettişleri, Kurul müfettişi ve adalet müfettişi sıfatıyla görev yaparlar.

Bu madde hükümleri, ilgili kanunlarda gerekli düzenlemeler yapılıncaya kadar uygulanır.”

Genel Kurul Görüşmeleri

Teklifin ikinci görüşmeleri sırasında 8. maddesinin oylama sonucunda yeterli kabul sayısına ulaşılamayarak reddedilmesi üzerine (23. Dönem, 69. Cilt, 100. Birleşim, Sayfa 51) bu madde, 25. madde olarak kabul edilmiştir.

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

7/7/2010 Tarihli ve E.2010/49, K.2010/87 Sayılı Kararın İlgili Bölümü

J- 5982 sayılı Yasa'nın 25. maddesi Yönünden İnceleme

…

2- Yasa'nın 25. Maddesi İle Anayasa'ya Eklenen Geçici Madde 19 Yönünden

Yasa'nın 22. maddesinin üçüncü ve beşinci fıkralarında iptal edilen ibarelere ilişkin gerekçelerle Yasa'nın 25. maddesiyle Anayasa'ya eklenen Geçici Madde 19'un birinci fıkrasının, (a) bendinin, birinci tümcesinde yer alan '' iktisat ve siyasal bilimler'' ve '' üst kademe yöneticileri'' ibareleri ile ikinci tümcesi, ayrıca Geçici Madde 19'un birinci fıkrasının (b), (c) ve (ç) bentlerinin son tümcelerinde yer alan '' sadece bir aday için'' ibareleri ve (d) bendinin, 'Bu seçimlerde her seçmen sadece bir aday için oy kullanabilir.' biçimindeki onbirinci tümcesinin iptali gerekir…

GEÇİCİ MADDE 20. — (Ek: 20/5/2016-6718/1. md.)

Bu maddenin Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edildiği tarihte; soruşturmaya veya soruşturma ya da kovuşturma izni vermeye yetkili mercilerden, Cumhuriyet başsavcılıklarından ve mahkemelerden; Adalet Bakanlığına, Başbakanlığa, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına veya Anayasa ve Adalet komisyonları üyelerinden kurulu Karma Komisyon Başkanlığına intikal etmiş yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin dosyaları bulunan milletvekilleri hakkında, bu dosyalar bakımından, Anayasanın 83 üncü maddesinin ikinci fıkrasının birinci cümlesi hükmü uygulanmaz.

Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren onbeş gün içinde; Anayasa ve Adalet komisyonları üyelerinden kurulu Karma Komisyon Başkanlığında, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığında, Başbakanlıkta ve Adalet Bakanlığında bulunan yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin dosyalar, gereğinin yapılması amacıyla, yetkili merciine iade edilir.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 1 - 7/11/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına aşağıdaki geçici madde eklenmiştir. "GEÇİCİ MADDE 20 - Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihte; soruşturmaya veya soruşturma ya da kovuşturma izni vermeye yetkili mercilerden, Cumhuriyet Başsavcılıklarından ve Mahkemelerden, Adalet Bakanlığına, Başbakanlığa, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına veya Anayasa ve Adalet Komisyonu Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Başkanlığına intikal etmiş yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin dosyaları bulunan milletvekilleri hakkında, bu dosyalar bakımından, Anayasanın 83 üncü maddesinin ikinci fıkrasının birinci cümlesi hükmü uygulanmaz. Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren onbeş gün içinde; Anayasa ve Adalet Komisyonu Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon Başkanlığında, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığında, Başbakanlıkta ve Adalet Bakanlığında bulunan yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin dosyalar, gereğinin yapılması amacıyla, yetkili merciine iade edilir."
Teklifin Genel Gerekçesi ve Madde Gerekçesi
GENEL GEREKÇE Anayasaya göre, yasama dokunulmazlığının amacı, milletvekillerini keyfi ve asılsız ceza kovuşturmalarından ve tutuklamalardan korumak suretiyle parlamento çalışmalarının güvenliğini sağlamaktır. Yasama dokunulmazlığı, gerçekte bundan yararlanan milletvekilinin kişisel yararı için değil, "kamu yararı" için benimsenmiş bir kurumdur. Bu sebeple, milletvekiline mutlak manada koruma değil, sadece milletvekilliği süresince bir koruma sağlanmakta, bu süre içerisinde zamanaşımı işletilmemekte, delillerin toplanması gibi bazı soruşturma işlemlerinin yapılması mümkün olmaktadır. "Yasama dokunulmazlığı" bir hukuki müessese olarak benimsenirken, beraberinde "dokunulmazlığın kaldırılması" usulüne de yer verilmiştir. Türkiye uygulamasında, özellikle, "kamuoyunda uyandıracağı etki" dikkate alınarak, milletvekili dokunulmazlığının kaldırılması, daha doğru bir ifade ile milletvekilinin soruşturulmasına ve yargılanmasına izin verilmesi mümkün kabul edilmektedir. Gerek önceki Türkiye Büyük Millet Meclisi mevzuatında (Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü), gerek uygulamalarında, gerekse Anayasa Mahkemesinin konuya dair kararlarında bu husus açık bir şekilde takip edilebilmektedir.

Türkiye, tarihinin en büyük ve en kapsamlı, terörle mücadelesini yürütürken, bazı milletvekillerinin seçilmeden önce ya da seçildikten sonra yapmış oldukları teröre manevi ve moral destek manasındaki açıklamaları, bazı milletvekillerinin teröre ve teröristlere fiili manada destek ve yardımları, bazı milletvekillerinin ise şiddet çağrıları kamuoyunda büyük infial meydana getirmektedir. Türkiye kamuoyu milletvekillerinden, her şeyden önce, terörü ve teröristi destekleyen, şiddete çağrı yapan milletvekillerinin dokunulmazlığı istismar ettiğini düşünmekte, bu tür fiilleri olanların yargılanmasına Meclis tarafından izin verilmesini talep etmektedir. Böyle bir talep karşısında, Meclis'in sessiz kalması düşünülemez. Nitekim, birçok milletvekili, siyasi partilerin yöneticileri dokunulmazlık dosyalarının ele alınmasını ve dokunulmazlıkların kaldırılmasını talep etmiştir.

Dokunulmazlık dosyalarının ele alınması ve dokunulmazlıkların kaldırılması yönündeki talep terör ve şiddetle ilişkili dosyalar bakımından gündeme getirilmiş olmakla beraber, hem bu türden dosyaları bulunan siyasetçiler, hem de başka bazı siyasetçiler tarafından, "mevcut bütün dokunulmazlık dosyalarının kaldırılması" yönünde talepler de dile getirilmiştir. Terörle mücadele kapsamındaki dokunulmazlık dosyalarında dokunulmazlığın kaldırılması ve yargının önünün açılması öncelikli olmakla beraber, "bütün dosyaların dokunulmazlığının kaldırılması"nı talep edenlerin de desteğinin sağlanması ve özellikle dokunulmazlığı kaldırılmayan dosyalar üzerinden bir siyasi istismarın önünün kesilmesini temin için bütün dokunulmazlık dosyalarında dokunulmazlıkların kaldırılmasının doğru olacağı düşünülmüştür.

Anayasa ve İçtüzük'te, dokunulmazlığın kaldırılmasına dair süreç ayrıntılı olarak düzenlenmiş ve bunun belli süreler içinde sonuçlandırılması öngörülmüştür. Buna göre, kısaca, Karma Komisyonun toplanması, Hazırlık Komisyonu oluşturulması, hazırlanan raporun Karma Komisyonda değerlendirilip karara bağlanması ve Genel Kurulda her bir fezlekenin ayrı ayrı ve birden fazla kişi ihtiva eden fezlekelerde de her bir kişinin durumunun ayrı ayrı görüşülüp konuşulması ve oylanması gerekmektedir. Bugün itibarıyla Karma Komisyonda beş yüz altmış iki (562) fezleke bulunmaktadır. Karma Komisyon aşamasında çalışma süresi hariç tutularak sadece Genel Kurul bakımından bir hesaplama yapıldığında, her bir fezleke için asgari bir saat süreden hesaplama yapıldığında, toplam beş yüz altmış iki (562) Genel Kurul saatinin fezleke görüşmelerine ayrılması gerekecektir. Genel Kurul çalışmalarındaki uygulamalardan hareketle, Gündem'in tamamı fezleke görüşmelerine ayrılmış olsa, günde altı civarında fezleke görüşülebileceği, bunun ise yaklaşık doksan dört günü bulacağı anlaşılmaktadır. Bu ise, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin haftada üç gün çalıştığı dikkate alındığında otuz haftadan fazla bir sürenin fezlekelere ayrılması ve bu süre içinde başka bir çalışma yürütülememesi anlamına gelecektir.

Sonuç olarak, dokunulmazlık dosyalarının tamamının Anayasa ve İçtüzük'teki olağan usulle kaldırılması Meclis çalışmalarını sekiz aya yakın bir süre engelleyecektir.

Dokunulmazlık dosyalarının başta terörle ilişkili olanlar olmak üzere tamamının kaldırılması ve aynı zamanda Türkiye Büyük Millet Meclisi çalışmalarının tıkanmasına da fırsat verilmemesi bir arada dikkate alındığında Anayasaya geçici bir madde eklemek suretiyle bir çözüm düşünülmektedir. Anayasaya eklenecek bir geçici madde ile, hem bütün dokunulmazlık dosyalarında dokunulmazlık kaldırılmış olacak, hem de uzun bir süreç sebebiyle Meclis çalışmaları tıkanmış olmayacaktır.

Anayasa değişiklik teklifi, terörle mücadele konusundaki yoğun bir kamuoyu beklentisini karşılamak, bu amacın gerçekleştirilmesini gölgeleyecek spekülasyon ve istismarların önüne geçilmek, dokunulmazlık konusunda bir adım atılırken Meclis çalışmalarının tıkanmasının önüne geçmek düşüncesiyle hazırlanmış ve sunulmuştur.

MADDE GEREKÇELERİ

Madde 1- Anayasanın 83 ve 85'inci maddeleri ile Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 131 ila 138'inci maddelerinde yasama dokunulmazlığı ve bu amaçla düzenlenen tezkerelerinin görüşülme usul ve esasları düzenlenmiştir. Buna göre, Anayasa ve İçtüzük'te, Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyon ve Genel Kurul gündemine giren, yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına/ertelenmesine ilişkin olarak gerek Karma Komisyonda ve gerekse Karma Komisyonun raporunun Genel Kurulda görüşülmesi sırasında uzun bir süreç bulunmaktadır.

Madde ile bu değişikliğin yürürlüğe girdiği tarihte, izne tabi suçlar bakımından idari mercilerden, başsavcılıklardan ve mahkemelerden Adalet Bakanlığı'na intikal ettirilerek dokunulmazlığının kaldırılması talep edilen dosyalardan başlamak üzere, Adalet Bakanlığı'nda, Başbakanlık'ta, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'nda, Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyonda bulunan bütün yasama dokunulmazlığı dosyalarıyla ilgili olarak İçtüzük'te öngörülen usul uygulanmaksızın ve herhangi bir ayrım yapılmaksızın bütün milletvekillerine ait yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması amaçlanmaktadır.

Bu şekilde dokunulmazlığı kaldırılan dosyalar bakımından, Anayasa ve İçtüzük'teki usullere göre dokunulmazlığın kaldırılması üzerine uygulanan "İptal İstemi" başlıklı Anayasanın 85. maddesinin uygulanamayacağı da açıktır. Zira bu madde, dokunulmazlığın Anayasa ve İçtüzük hükümlerine göre kaldırılması halinde, bu sürecin ilgili mevzuata göre Anayasa Mahkemesi'nce denetlenmesini öngörmektedir; mevcut usulün ve hükümlerin dışında bir yolla,

Anayasaya bir hüküm eklenmesi yani Anayasanın 83'üncü maddesine bir istisna getirilmesi suretiyle dokunulmazlığın kaldırılması halinde Anayasanın 85'inci maddesinin uygulanma kabiliyeti kalmamaktadır.

Anayasa Komisyonu Raporu

…

2/1028 esas numaralı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi yasama dokunulmazlığı konusunu düzenlemektedir. Bilindiği üzere, yasama dokunulmazlığının amacı; milletvekillerini keyfî ve asılsız ceza kovuşturmalarından ve tutuklamalardan korumak suretiyle parlamento çalışmalarının güvenliğini sağlamaktır. Bu kurum, yasama dokunulmazlığından yararlanan milletvekilinin kişisel yararı için değil, kamu yararını korumak için ihdas edilmiştir. Bu sebeple, milletvekiline mutlak manada koruma değil, sadece milletvekilliği süresince bir koruma sağlanmakta, bu süre içerisinde zamanaşımı işletilmemekte, delillerin toplanması gibi bazı soruşturma işlemlerinin yapılması da mümkün olabilmektedir.

Yasama dokunulmazlığının diğer bir amacı da milletvekillerinin iktidarlar tarafından tahrik edilebilecek keyfî, zamansız ve esassız suç isnadı altında bırakılarak, ceza kovuşturmalarıyla, geçici bir süre için de olsa, yasama çalışmalarından alıkonulmasını önlemek; hükûmetin iktidar gücünü kullanarak yasama organında çoğunluğu elde etmek için muhalefette kalan milletvekillerini Meclisten uzak bulundurmasını veya isnat ciddiyetini gözetmeksizin suç isnat ederek tutuklama ve cezalandırma tehdidiyle manevi bir baskı yaparak onların oylarına tesir etmesini engellemek; milletin temsilcilerine görevlerini yapabilmeleri için tam bir güven ve hürriyet sağlamaktır. Yoksa suç işlemelerini teşvik etmek ve yargı organlarına karşı korumak değildir.

Teklif ve gerekçesi incelendiğinde yasama dokunulmazlığıyla ilgili olarak;

- Maddenin yürürlüğe girdiği tarihte; ilgili mercilere intikal etmiş yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin dosyaları bulunan milletvekilleri hakkında, Anayasa'nın 83'üncü maddesinin ikinci fıkrasının birinci cümlesi hükmünün uygulanmaması ve dolayısıyla yargılama önündeki anayasal engellerin kaldırılmasının,

- Hâlihazırda Adalet Bakanlığında, Başbakanlıkta, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığında, Anayasa ve Adalet komisyonları üyelerinden kurulu Karma Komisyonda bulunan yasama dokunulmazlığı dosyalarıyla ilgili olarak Anayasa ve İçtüzükte öngörülen yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin usulün uygulanmaması ve bu dosyaların gereğinin yapılması amacıyla yetkili mercilere iade edilmesinin,

- Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin dosyaların gereğinin yapılması amacıyla yetkili merciine iade usulü düzenlenerek iade işleminin, usul ekonomisi gözetilerek dosyanın bulunduğu makamca, dosyanın kendisine intikal sürecinin geriye doğru işletilmesi suretiyle yapılacağının,

öngörüldüğü anlaşılmaktadır.

Görüşmelerin usulüne ilişkin olarak, Kanun Teklifi'nin geneli ve maddeleri üzerinde konuşma süresinin Anayasa Komisyonu üyesi olmayan milletvekilleri için 5'er dakika ile sınırlandırılması kabul edilmiştir. Komisyon görüşmelerinde tam tutanak tutulmuştur.

Teklif'in geneli üzerindeki görüşmelere geçilirken verilen Anayasa'ya aykırılık önergesi işleme alınmış, ancak önerge, Teklif'in geneli üzerinde yapılan görüşmeler bittikten sonra oylanmıştır. Konuya ilişkin yapılanlar raporun ilgili bölümünde yer almaktadır.

Toplantıyı açış konuşmasında Komisyon Başkanı İstanbul Milletvekili Mustafa ŞENTOP tarafından;

- Bir suç işlediği varsayılan milletvekili hakkında önce bir soruşturma fezlekesi düzenlendiği, bu fezlekelerin Cumhuriyet başsavcılıklarınca düzenlenebileceği gibi milletvekili seçilmesinden önce yargılanmasına başlanılan ancak ilgili kişi, milletvekili seçildiği için duran bir yargılamadan da olabileceği, her iki durumda da bir durma kararı veya soruşturma fezlekesi düzenlendiği, sırasıyla önce ilgili Cumhuriyet başsavcılığınca, Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğüne gönderildiği, buradan da Adalet Bakanlığı vasıtasıyla Başbakanlığa dosya ve ekinin gönderildiği, Başbakanlığın da dosyayı Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına intikal ettirdiği,

- Cumhuriyet savcılıkları, mahkemeler ve idari mercilerden Meclis Başkanlığına gelen ve esas numarası alan yasama dokunulmazlığının kaldırılması hakkındaki tezkerelerin TBMM İçtüzüğünün 51'inci maddesi uyarınca Gelen Kâğıtlar Listesinin; 10, 30, 41, 45, 50, 58, 66, 68, 74, 80, 86, 89, 94, 99 ve 100 numaralarında yayımlanmış olduğu, yeni havaleler oldukça aynı usulle Gelen Kâğıtlar Listesinde yayımlandığı,

- Söz konusu dosyalar üzerinde yapılan incelemeye göre; Adalet ve Kalkınma Partisi Grubuna mensup milletvekillerine ait 46, Cumhuriyet Halk Partisi Grubuna mensup milletvekillerine ait 179, Halkların Demokratik Partisi Grubuna mensup milletvekillerine ait 354, Milliyetçi Hareket Partisi Grubuna mensup milletvekillerine ait 17 ve bir bağımsız milletvekiline ait 5 adet soruşturma fezlekesi ve eki dosyalar bulunduğu,

- Karma Komisyon uhdesinde hâlihazırda 600 dosyanın olduğu, bu sayının her geçen gün arttığı,

- Hakkında dosya düzenlenen milletvekili sayısı açısından partilere göre dağılıma bakıldığında ise 27 Adalet ve Kalkınma Partisi, 51 Cumhuriyet Halk Partisi, 49 Halkların Demokratik Partisi ve 7 Milliyetçi Hareket Partisi gruplarına mensup milletvekillerine ve 1 adet de bağımsız milletvekiline ait olmak üzere toplam 135 farklı milletvekili hakkında fezleke düzenlendiği,

- Yine, uygulamada çoklu dosya olarak tanımlanan ve birden fazla milletvekilini içeren fezleke ve dosyaların ise 44 adet olduğu,

- Dosyaların geldiği kaynağa göre iddia ve yargılama mercileri açısından bakıldığında 5'inin idari mercilerden, 538'inin yerel Cumhuriyet başsavcılıklarından, 4'ünün Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığından, 2'sinin sulh ceza mahkemelerinden, 37'sinin asliye ceza mahkemelerinden, 11'inin ağır ceza mahkemelerinden ve 3'ünün de Yargıtay ceza dairelerinden geldiği,

- Dosyaların bir kısmının soruşturma fezlekeleri, bir kısmının da yargılama devam ederken verilen durma kararlarından ibaret olduğu

- 26'ncı Yasama Dönemine ait devredilenler dâhil olmak üzere, dokunulmazlık dosyalarıyla ilgili dosya içeriklerine girmeksizin güncel istatistiklerin Anayasa Komisyonunun resmî internet sayfasında yayımlandığı,

ifade edilmiştir.

Teklif'in geneli üzerinde yapılan görüşmelerde söz alan Teklif'in ilk imza sahiplerinden Amasya Milletvekili Mehmet Naci BOSTANCI tarafından;

- Konunun esasen kamuoyuna intikal etmiş durumda olduğu, çünkü dokunulmazlıklara ilişkin olarak bir süre önce bütün partilerin ziyaret edildiği ve bu konuya ilişkin tekliflerin diğer partilerle birlikte çeşitli konular çerçevesinde müzakere edildiği, dolayısıyla bütün partilerin esasen Teklif'in mahiyetine ilişkin bilgi sahibi oldukları,

- Milletvekillerinin dokunulmazlıklarına ilişkin öteden beri siyaset gündeminde çok yoğun bir tartışma yaşandığı,

- Bu tartışmanın bir ayağını, Türkiye'nin 2015 yılı Temmuz ayından bu yana yaşamış olduğu terör saldırıları ve bu bağlamda milletvekillerinin bu konudaki tutumları çerçevesinde yargının hazırlamış olduğu fezlekeler; bir diğer ayağını da kimi milletvekillerinin, dokunulmazlık müessesesini âdeta bir suç işleme özgürlüğü gibi kullandığı yönünde ortaya atılan isnatlar ve suçlamaların oluşturduğu,

- Anayasa'nın, dokunulmazlığı mutlak bir hak olarak tanımadığı, Anayasa'nın 83'üncü maddesinde dokunulmazlığa ilişkin istisnai hükümlerin mevcut olduğu ve gerekli şartların oluşması hâlinde hangi usullerle bu dokunulmazlığın kaldırılıp dosyaların yargıya intikal edeceği hususunda açık hükümler bulunduğu,

- Olağan usullerle bu fezlekelerin yargıya intikal ettirilebileceği, ancak bunun Meclisin bir hayli mesai harcaması anlamına geleceği, dokunulmazlıkların önemli bir konu olduğu, bununla beraber Meclisin yapmak durumunda kaldığı başkaca çalışmaların da bulunduğu,

- Yargının bu konulara hızlı bir şekilde el atması durumunda, siyasetin üzerindeki gölgenin, spekülasyonların ortadan kalkacağı,

- Bütün fezlekelerin yargıya intikal etmesinin Türkiye'de kanaati, siyasi duruşu ne olursa olsun, insanlar arasında ortak bir vicdanın teşekkül etmesine zemin hazırlayacağı,

- Teklif'in özetle Anayasa ve Adalet Komisyonları ve nihai olarak Genel Kurul aşamalarında seyredecek olan süreci bir defalığına kaldırdığı ve Başbakanlığa, Adalet Bakanlığına, Meclis Başkanlığına ve Karma Komisyona intikal etmiş olan tüm dosyaların yargıya gönderilmesini öngördüğü,

ifade edilmiştir.

Teklifin geneli üzerinde yapılan görüşmelerde Hükûmet adına söz alan Adalet Bakanı Bekir BOZDAĞ tarafından;

- Hukuk düzenimizin dokunulmazlık kavramıyla tanışıklığının parlamentolu ve anayasalı devlet tecrübesinin başladığı güne dayandığı, dokunulmazlık ve sorumsuzluk boyutlarıyla ilk kez Kanun-u Esasî'de anayasal çerçevesini bulduğu, bu kurumun müteakip anayasalarda da yer aldığı,

- Yasama sorumsuzluğu ve yasama dokunulmazlığının varlık nedeninin milletvekillerinin yasama görevini her türlü korkudan, baskıdan, tehditten ari bir şekilde, özgürce yapabilmelerini temin etmek olduğu,

- Parlamentonun; iktidarın, yargının, güç odaklarının veya başka merkezlerin baskısından uzak ve özgür bir biçimde yasama faaliyetlerine katkı vermesi ve yürütmeyi etkin bir biçimde denetlemesi için böylesi bir anayasal korumaya ihtiyacı olduğu,

- Anayasa'nın kürsü dokunulmazlığı denilen mutlak bağışıklık konusundaki hükmü açısından hem hukukçular hem siyasetçiler hem de kamuoyunu etkileyen diğer aktörler arasında bir tartışma olmadığı,

- Parlamento üyelerinin görevlerini yaparken, seçimden önce veya seçimden sonra işledikleri iddia edilen suçlarla ilgili dokunulmazlıkları açısından ise değişik tartışmaların olduğu,

- Görüşülmekte olan Anayasa değişiklik Teklifi'nin milletvekillerinin suçluluğu veya suçsuzluğu hakkında iddiada bulunan bir düzenleme olmadığı, sadece milletvekillerinin yargılanmalarının önündeki anayasal engeli yine Anayasa'ya eklenen geçici bir maddeyle bir defalığına kaldırmak suretiyle yargılanmalarına izin verildiği, dosyalarla ilgili nihai kararın ise yargı organları tarafından verileceği,

- Anayasa yapma yetkisine sahip olan Meclisin ve onun saygıdeğer Anayasa Komisyonunun bu noktada Anayasa'ya geçici bir madde ekleme hak ve yetkisine sahip olduğu, bunun bir Anayasa'ya aykırılık oluşturmadığı, çünkü eklenen maddenin de bir Anayasa hükmü olduğu ve Anayasa hükümleri arasında bir hiyerarşinin söz konusu olamayacağı,

ifade edilmiştir.

Teklif'in geneli üzerinde yapılan müzakerelerde söz alan milletvekilleri tarafından;

- Dokunulmazlıkların kalıcı bir şekilde Anayasa'ya uygun olarak ve diğer siyasi partilerin de ortaklaşabileceği bir şekilde kürsü dokunulmazlığıyla sınırlandırılması amacıyla kalıcı bir düzenlemenin yapılması gerektiği, bütün siyasi partilerin seçim beyannamelerinde bu hususun düzenlendiği,

- Teklif'in bütün milletvekillerini ilgilendirdiği, dolayısıyla çok önemli bir hazırlığın yapılması gerektiği, fakat zaman itibarıyla teferruatlı bir çalışma yapılmadığı ve Teklif'in aceleye getirildiği, düzenlemenin tarihi bir avantaja dönüştürülmesi gerektiği,

- Yasama dokunulmazlığının, milletvekillerine tanınan bir hak değil, milleti temsil etme noktasında onlara verilmiş olan yasama faaliyetlerini kamu yararı çerçevesinde baskıdan uzak bir şekilde yapabilmeleri için anayasalara konulmuş geçici ve milletvekili sıfatıyla sınırlı bir düzenleme olduğu,

- Yapılan düzenlemenin hukuki ve Anayasa'ya uygun bir düzenleme olduğu, herhangi bir siyasi parti veya milletvekili ayrımı yapılmaksızın dosyası olan bütün milletvekillerinin dokunulmazlığının kaldırıldığı,

- Milletvekili dokunulmazlığının, milletvekilinin suç işleme özgürlüğünün güvencesi olmadığı, milletvekilinin siyaset yapma hakkının güvencesi olduğu, Anayasa'nın 83'üncü maddesinde kalıcı bir düzenleme yaparak kurumsal anlamda yeni bir kurum ihdas edilmesinin daha doğru olacağı,

- Dokunulmazlık tartışmalarının konjonktürel bir sorun olarak ele alınmaması ve tartışmaların bir siyasi şantaj aracı olarak görülmemesi gerektiği,

- Milletvekillerinin savunmaları alınmaksızın yargıyla karşı karşıya bırakıldığı, bu hususun Anayasa ve İçtüzüğe açıkça aykırı olduğu, ceza hukukunun temel ilkesi olan geriye yürümezlik ilkesinin açıkça ihlal edildiği, son zamanlarda dosya sayılarının artışında bir yoğunluk olduğu,

- Milletvekillerinin görevlerinin sadece yasama faaliyetiyle sınırlı olmadığı, dokunulmazlığın siyaset yapma hakkını güvence altına aldığı kürsü dokunulmazlığıyla sınırlandırılması gerektiği ve dokunulmazlığın kaldırılmasının siyasi şantaj amacıyla kullanılamayacağı,

- Teklif'in savunma hakkını ortadan kaldırdığı ve bu hakkın Anayasa'nın 85'inci maddesinin de kapsamından çıkarıldığı, madde gerekçesinin konunun Anayasa Mahkemesine götürülmesinin engellendiği izlenimi verdiği,

- Teklif'in sadece milletvekillerini kapsadığı, ancak Bakanlar Kurulu üyelerini kapsam dışı bıraktığı, bakanların Anayasa'nın 100'üncü maddesi kapsamında olacağı ve yaşam boyu devam edeceği, milletvekilleri ve bakanlar arasında eşitliğin gözetilmediği,

- Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihe kadar işlenmiş fiillerin kapsama alınması gerektiği, dolayısıyla Teklif'in yetersiz kaldığı,

- Teklif'in genel ve soyut nitelikte olmadığı ve sadece bir partiye mensup üyeleri hedef aldığı ve reddedilmesi gerektiği, genel gerekçe dâhil geçici maddenin Anayasa'yı askıya aldığı, bütün güvenceleri ortadan kaldıran bir düzenleme olduğu,

- Anayasa ve İçtüzük hükümlerinin uygulama imkânının devre dışı bırakıldığı, yargı yolunun kapatıldığı ve milletvekilinin savunma hakkının elinden alındığı,

- Teklif'in tutarlı olmadığı, bir grubun menfaatine aykırı olamayacağı, kişi ve grupların hedef alınamayacağı, Anayasa'nın belli hükümlerinin geçici bir maddeyle askıya alınmaması gerektiği, bu düzenlemeyle kalıcı bir hakkın ortadan kaldırılamayacağı, dosyası olan milletvekillerinin çoğunun tutuklanması hâlinde Meclisin çalışamaz duruma geleceği,

- Teklif'in bir takım eksiklikler ve yanlışlıklar içerdiği, milletvekillerine ve halka haksızlık yapıldığı, bütün dosyaları birlikte görüşmenin doğru olmadığı, mutlak anlamda terör suçları ile diğer suçlar açısından bir ayrım yapılması gerektiği, ceza hukukunda manevi destekli bir suç türünün bulunmadığı,

- Milletvekili dokunulmazlığının kamu vicdanının kabul edeceği makul esaslara bağlanması ve Meclis içerisinde yasama ve denetim faaliyetlerinin dışında kalan hususlardaki dokunulmazlıkların kaldırılması gerektiği,

- Dokunulmazlık dosyalarının öncelikle Anayasa'da ve mevzuatta öngörülen hükümler çerçevesinde Karma Komisyon tarafından bir ön değerlendirmeye tabi tutulması gerektiği,

- Adalet Bakanlığının dokunulmazlıklara ilişkin 21/12/2011 tarihli ve 100/1 sayılı Genelgesi'nin doğru uygulanmadığı, bu Genelge'nin sonuç bölümünün 3 numaralı açıklamasının "leh ve aleyhteki delillerin eksiksiz olarak toplanması", 5 numaralı açıklamasının "kamu davasının açılması için yeterli delil elde edilememesi ve kovuşturma imkânının bulunmaması hâllerinde mahallinde yasal gereğine tevessül edilmesi ve Genel Müdürlüğe herhangi bir bilgi veya belge gönderilmemesi" ibarelerini havi olduğu, ancak bu hükmün doğru uygulanmadığı, Genelge'nin gözden geçirilmesi gerektiği,

- Adı geçen Genelge hükümleri doğrultusunda bu hükümlere aykırı olarak Karma Komisyon bünyesinde bekleyen dokunulmazlık dosyalarının da usul ve esasa uygun şekilde işlem görmesi için tefrik edilmesi gerektiği,

- Kamu kurumları bünyesindeki idari disiplin dosyaları veya benzer nitelikteki dosyaların yargı mercilerine intikal ettirilmeden doğrudan Meclise ve dolayısıyla Karma Komisyona gönderilmiş olmasının hukuka aykırılık mahiyetinde olduğu, tefrik edilerek işlem yapılmasının düşünülmesi gerektiği, trafik cezası gibi basit kabahatler olarak adlandırılan dosyaların bile fezleke konusu yapıldığı ve bu nedenle dosya sayısının arttığı,

- Terörle Mücadele Kanunu'nda yer alan suçlar kapsamındaki dosyaların dokunulmazlığa takılmadan doğrudan yargı mercilerinin karar verebileceği ve her türlü tasarrufu kullanabileceği bir sistemin hayata geçirilmesi gerektiği,

- Başbakan ve bakanların Teklif'in kapsamına alınmamış olmasının bir aykırılık olarak değerlendirildiği, Teklif'in geçici bir çözüm getirdiği, sorunu çözemeyeceği gibi daha büyük sorunların yaşanmasına da sebebiyet vereceği ve Türkiye'nin bu nedenle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde mahkûm olacağı,

şeklindeki görüş, eleştiri ve öneriler dile getirilmiştir.

Teklif'in geneli üzerinde yapılan görüşmelerde Hükümet adına söz alan Adalet Bakanı Bekir BOZDAĞ tarafından Komisyon üyelerine cevaben;

- Komisyonların herhangi bir konunun enine boyuna tartışıldığı, olgunlaştırıldığı, eksikliklerinin tamamlandığı, yanlışlıklarının giderildiği, uzman çalışması yapılan müzakereler sırasında sadece görüşlerin yarıştığı, fikirlerin ileri sürüldüğü ve bu düşüncelerin tartışmasının yaşandığı yerler olduğu, bunun dışında konuyla ilgisi olmayan tartışma ve davranışların Komisyona ve Meclise yakışmadığı, Komisyonun siyasi propaganda amacıyla kullanılamayacağı,

- Görüşülen Teklif nedeniyle bazı soruşturmaların açılıp, dosyaların çoğaltılıp doğrudan Adalet Bakanlığına, Meclise gönderilmesi şeklinde bir çalışma yapıldığı, bir talimat verildiği yönündeki görüşlerin gerçeğe dayanmayan yaklaşımlar olduğu ve Bakanlık olarak kimseye böyle bir talimat verilmediği, kimsenin dosyaları çoğaltma gibi bir gayreti ve çabasının kesinlikle söz konusu olmadığı,

- Hükûmet olarak yargının Anayasa'nın öngördüğü çizgi içerisinde vazifesini yapması için adalet politikaları oluşturduklarını, gerekli adımları her zaman samimiyetle atma gayreti içerisinde oldukları, geçmiş dönemde yapılan Anayasa referandumu çerçevesinde yapılan değişikliklerin bu açıdan son derece önemli değişiklikleri ortaya koyduğu, Adalet Bakanlığı bünyesinde olan Teftiş Kurulunun, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna bağlandığı, bu düzenlemeden sonra Adalet Bakanının Teftiş Kuruluna doğrudan bir talimat verme yetkisinin söz konusu olmadığı,

- Yasama, yürütme ve yargının birbirinden ayrı olduğu, yargının bağımsız olduğu ve ne yasamanın ne de yürütmenin emrinde bulunduğu, ancak yargının yasama organının çıkardığı kanunlar çerçevesinde vazifesini ifayla mükellef olduğu, bunun dışında başkalarının yaptığı değerlendirmelerin bağlamından koparılarak farklı sonuçlar ortaya çıkarıldığı,

- Teklif'in Anayasa'yla ilişkisine bakıldığında Anayasa'ya geçici bir madde eklenmesinin öngörüldüğü, Anayasa maddeleri ile Anayasa'ya sonradan eklenen maddeler veya Anayasa maddelerinde değişiklik yapan hükümler veya geçici maddelerin hepsinin, Meclisin kabulü hâlinde Anayasa hükmü olacağı, bunların eşit hükümler hâlini alacağı, dolayısıyla, bunların birbirine aykırılığı iddiasının söz konusu kabul edilemeyeceği, Anayasa'nın bir maddesinin Anayasa'ya aykırılığını iddia etme hususunun Anayasa'nın ruhuyla da lafzıyla da bağdaşmayacağı,

- Anayasa'nın 148'inci maddesinin birinci fıkrası uyarınca Anayasa'nın sadece şekil bakımından denetleneceği, şekil bakımından Anayasa denetiminin ise sadece teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı hususlarıyla sınırlı olacağı, dolayısıyla konunun Anayasa Mahkemesine herhangi bir siyasi parti tarafından kurumsal olarak götürülemediği, ancak 110 milletvekilinin imzasıyla gidilebildiği, bu şartın sağlanması hâlinde konunun Anayasa Mahkemesine taşındığı, Anayasa Mahkemesinin de önüne gelen bir Anayasa değişikliğini sadece şekil bakımından denetleyebileceği, bu hükmün bile, Anayasa hükümlerinin birbirine göre bir hiyerarşi içermediğini göstermesi bakımından son derece önemli bir husus olduğu,

- Haklarında soruşturma fezlekesi bulunan milletvekillerinin suçluluğuna veya suçsuzluğuna dair, Anayasa Komisyonunun veya Genel Kurulun bir değerlendirme yapamayacağı, burada yapılan değerlendirmenin sadece Anayasa'nın 83'üncü maddesindeki sınırlamanın Mecliste ve diğer ilgili yerlerde bulunan fezlekelerle ilgili bir defaya mahsus kaldırılmasına ilişkin olduğu, Anayasa'nın Parlamentoya her türlü düzenlemeyi yapma yetkisi verdiği,

- Savunma haklarının kısıtlanması yahut Anayasa Mahkemesine iptal isteminde bulunma hakkının ortadan kaldırılması eleştirilerinin yersiz olduğu, Komisyon veya Genel Kurulun fezlekesi bulunan milletvekillerinin suçluluğuna veya suçsuzluğuna dair bir kanaat oluşturma gayreti içerisinde olamayacağı, böyle bir çalışma da yapılmadığı, ne dosyanın ne de delillerin incelendiği, yapılan tek şeyin yargılamanın önündeki anayasal engeli kaldırmaktan ibaret olduğu,

- Milletvekilleri hakkında suçlu veya suçsuz değerlendirmesi yapılsa ve böyle bir değerlendirme yapılırken milletvekillerine savunma hakkı verilmemiş, Anayasa'nın 85'inci maddesi uyarınca Anayasa Mahkemesinde iptal isteminde bulunma hakkı tanınmamış olsa, o zaman "Böyle bir şey var, siz hem suçlu ilan ediyorsunuz hem de buna ilişkin, bu hakkı koruyan ve savunma hakkını güçlendiren adil yargılanma hakkının parçası olan bu imkânları ortadan kaldırıyorsunuz" şeklinde bir eleştiri getirilebileceği, ancak burada böyle bir durumun söz konusu olmadığı,

- Bu madde kabul edildikten sonra soruşturma makamlarının ilgili milletvekilinin ifadesine başvuracağı, ilgilinin kendisini orada savunabileceği, bu hakkın var olduğu, ilgili merciin takipsizlik kararı vermesi hâlinde dosyanın kapanacağı, dava açılırsa mahkeme önünde savunma hakları ve aynı şekilde itiraz ve temyiz yoluyla ayrı mercilere de verilen kararları denetlettirme haklarının olduğu,

- Geçmişe dönük olarak milletvekillerinden, şu anda dosyaları olanların bu işin kapsamında, dosyası olmayanlar kapsam dışında şeklinde bir durumun söz konusu olduğu, eşitlik ilkesine, hukuk devleti ilkesine aykırılık bulunmadığı, dosyası olan herkesin düzenleme kapsamında olduğu, dosyası olmayan milletvekillerinin kapsam dışında olduğu, onlar açısından herhangi bir ayrımın yapılmadığı, ayrı bir kategorinin öngörülmesi hâlinde eşitlik ilkesi ve hukuk devleti bakımından Anayasa hükmü de olsa değişikliğin tartışılabilir olacağı, ancak şu anda eşitlik ve genellik ilkesine aykırı herhangi bir durum olmadığı, Teklif'in, Anayasa'ya aykırı bir yönünün olmadığı,

ifade edilmiştir.

Teklif'in görüşmelerinin başında milletvekilleri tarafından verilen Anayasa'ya aykırılık önergesinin gerekçesinde, Teklif'in, yasama bağışıklıklarının kişilerin görevleri nedeniyle kamu yararı ve parlamentoların bağımsızlığı ilkeleri göz önünde bulundurularak tanınan imkânlar olmasına rağmen Anayasa'nın 83'üncü maddesini askıya aldığı, TBMM Genel Kurulu, Karma Komisyon, Hazırlık Komisyonu ve Anayasa Mahkemesine itiraz sürecinin saf dışı bırakıldığı, bunun hem İçtüzük ihlali olduğu, hem de Anayasa'ya aykırılık teşkil ettiği, geçici madde uygulamasının Anayasa hukukunun bir kara lekesi olduğu, Anayasa'nın bir maddesinin bir diğer maddesinde yapılan değişiklikle yürürlükten kaldırılamayacağı, genel gerekçesinde yer alan bir paragrafın kişi ve parti ismi vermeden bir siyasi partiye mensup milletvekillerini hedef aldığı, bu itibarla ayrımcı bir nitelik taşıdığı, Anayasa değişikliğinin soyut ve genel nitelikte olmadığı, siyasi amaçlarla hazırlandığı izlenimi verdiği, Parlamentonun işlerliğinin ortadan kaldırıldığı, halkın iradesiyle üçüncü muhalefet partisi konumundaki bir siyasi partinin adeta parlamentodan ihraç edildiği, ifade özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü ve savunma hakkının zaman kaybı olacağı gerekçesiyle

hiçe sayıldığı, Anayasa'nın genellik ve bilhassa eşitlik ilkesine aykırı düzenlemeler getirdiğinin çok açık olduğu ifade edilmiştir. Sonuç olarak, yukarıda ifade edilen gerekçelerle Teklif'in bir bütün olarak Anayasa'ya aykırı olduğuna ve TBMM İçtüzüğü'nün 38'inci maddesi uyarınca maddelerin müzakeresine geçilmeden reddedilmesi gerektiğine ilişkin önerge işleme alınmış, yapılan görüşmeler neticesinde, Anayasa değişikliklerinin ancak şekil açısından Anayasa'ya aykırılığının söz konusu olabileceği, dolayısıyla Teklif'in Anayasa'ya aykırı olmadığı ifade edilerek Anayasa'ya aykırılık önergesi oy çokluğuyla reddedilmiştir.

Teklif'in geneli üzerindeki görüşmelerin tamamlanmasının ardından Teklif ve gerekçesi Komisyonumuzca da benimsenerek maddelerin görüşülmesine geçilmiştir.

Teklif'in maddeleri üzerinde yapılan müzakerelerde söz alan milletvekilleri tarafından;

- Milletvekilleriyle ilgili yapılan düzenlemeye bakanların ve başbakanların da işledikleri fiiller nedeniyle dâhil edilmesi gerektiği, milletvekillerinin ayrım yapılmaksızın topyekûn bir işleme tabi tutulduğu, Anayasa'nın 100'üncü maddesinde de bir değişikliğin yapılması gerektiği, bakanların bunun dışında tutulmaması gerektiği, milletvekillerinin bir daha milletvekili olamadıklarında haklarında düzenlenen fezlekelerin otomatik olarak işleme alındığı ve yargılandıkları,

- Bakanlar için farklı ve daha güçlü bir anayasal koruma olduğu, bakanların, bakanlık görevleri sona erse ve milletvekili olmasalar dahi yargılanabilmeleri ve haklarında soruşturmanın sürdürülebilmesinin Meclis soruşturması açılmasına bağlı olduğu, bu iki farklı hususun ciddi şekilde eşitsizliğe neden olduğu,

- Bir milletvekilinin ya da bakanın veya başbakanın suç teşkil edecek nitelikte bir fiilinin söz konusu olabileceği, ancak savcılıkların henüz fezleke düzenlememiş olduğu durumların olduğu, işlenen suç fiillerinin kapsama alınması gerektiği, yine iştirak halinde işlenmiş ve yargılamayla ortaya çıkabilecek suçların olabileceği, çelişkileri ortadan kaldırmaya dönük olarak bakanların, başbakanların da dokunulmazlığını kaldırmaya ve fezleke düzenlenip düzenlenmemesine bakılmaksızın Teklif'in yürürlük tarihine kadar olan fiilleri kapsayacak şekilde genişletilmesi gerektiği,

- Bu geçici düzenlemeden etkilenecek milletvekillerine sadece kendileriyle ilgili işlemin iptalini isteme konusunda Anayasa Mahkemesine bireysel olarak başvurabilme hakkının tanınması gerektiği ve bu hakkın yürürlük tarihinden itibaren bir hafta içerisinde kullanılması gerektiği,

- Dokunulmazlığın milletvekilinin yasama faaliyetlerini her şeyden bağımsız ve korkusuzca yürütmesi için oluşturulmuş bir koruma mekanizmasından ibaret olduğu ve suç işleme aracı olamayacağı,

- Dokunulmazlığın sınırlarının milletin karar, niyet ve söylemlerinin yine Türk milletinin yegâne karar mekanizması olan Mecliste herhangi bir baskı altında kalınmaksızın ifade edilebilmesini sağlamak olduğu,

- Dokunulmazlığın hiçbir zaman Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehdit noktasında bir koruma aracı olarak kullanılamayacağı,

- Dokunulmazlığın terör örgütü savunuculuğuna kalkan olarak kullanılmaması gerektiği, terör, söylem ve eylemlerinin meşrulaştırılması ya da propaganda malzemesi yapılması noktasında da olamayacağı, bu şekildeki bir dokunulmazlığın illegalitenin millet iradesiyle korunması anlamına geleceği, millet nezdinde kabul gördüğü gibi tutarsız bir duruma da işaret edeceği,

- 26'ncı Yasama Dönemi boyunca terörle mücadele kapsamında Terörle Mücadele Kanunu başta olmak üzere terörle bağlantılı hiçbir suç çerçevesinde herhangi bir milletvekilinin dokunulmazlık zırhına sahip olmaması ve bu noktadaki fezlekelerin de dokunulmazlık zırhının dışında tutulması gerektiği, ifade edilmiştir. Teklif'in 1'inci maddesi üzerinde yapılan görüşmelerden sonra ve madde oylamasından önce Komisyon Başkanı İstanbul Milletvekili Mustafa ŞENTOP uygulamayla ilgili olarak uygulayıcılara yol göstermek ve maddenin yorumlamasında ortaya çıkabilecek tereddütleri gidermek açısından kısa bir açıklama yapmıştır. Buna göre;

- Anayasa değişiklik Teklifi ile Anayasa'nın 83'üncü maddesinin ikinci fıkrasının birinci cümlesi hükmünün uygulanmaz denildiği, Anayasa'nın 83'üncü maddesinin dördüncü fıkrasının varlığını sürdürdüğü, tekrar seçilen milletvekili hakkında soruşturma ve kovuşturma yapılmasının Meclisin dokunulmazlığı yeniden kaldırmasına bağlı olduğu, bu hükme ilişkin herhangi bir düzenleme yapılmadığı için hükmün yerinde durduğu ve geçerli olduğu, dolayısıyla tekrar bir seçim olması hâlinde seçilenlerin, dokunulmazlığı kaldırılan dosyalar bakımından, dokunulmazlığın yeniden kazanılacağının açık olduğu,

- Uygulamayla ilgili olarak ikinci fıkrada, "…bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren on beş gün içinde…" diye başlayan kısımda yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin dosyaların gereğinin yapılması amacıyla yetkili merciine iade usulü düzenlenerek iade işleminin usul ekonomisi gözetilerek dosyanın bulunduğu makamca, dosyanın kendisine intikal sürecinin geriye doğru işletilmesi suretiyle yapılacağı, Karma Komisyondan, Meclis Başkanlığından, Başbakanlıktan, Adalet Bakanlığından intikalin söz konusu olacağı, burada anlaşılması gerekenin on beş gün içerisinde bütün bu intikallerin tamamlanması ve Adalet Bakanlığından da ilgili mercilere intikalin sağlanması olduğu, yoksa

Karma Komisyondan Meclis Başkanlığına on beş gün, Meclis Başkanlığından Başbakanlığa on beş gün, Başbakanlıktan Adalet Bakanlığına on beş gün gibi bir sürenin her bir aşamasında on beş gün olarak değerlendirilmesinin yanlış olacağı, yazışma kuralları çerçevesinde dosyaların ilgili yerlerine bir an önce ulaşması gerektiği,

ifade edilmiştir.

Komisyonumuz, kabul ettiği metni aşağıdaki değişiklikleri yapmak suretiyle kabul etmiştir. Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin;

- 1'inci maddesinin birinci fıkrasının, anlamı netleştirmek ve uygulamada ortaya çıkabilecek tereddütleri gidermek için, Teklif'in TBMM Genel Kurulunda kabul edileceği tarih esas alınmış, Teklif'in halkoylamasına sunulması hâlinde kabul tarihi ile yürürlüğe girmesi arasında oluşabilecek uzun bir zaman aralığından kaynaklanabilecek sakıncaları gidermek amacıyla, 2/1028 esas numaralı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi'nin çerçeve 1'inci maddesine bağlı geçici 20'nci maddesinin birinci fıkrasında geçen "yürürlüğe girdiği" ibaresinin "Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edildiği" şeklinde değiştirilmesi konulu önerge doğrultusunda değiştirilmek suretiyle, …, kabul edilmiştir.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 1 - 7/11/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına aşağıdaki geçici madde eklenmiştir.

"GEÇİCİ MADDE 20 - Bu maddenin Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edildiği tarihte; soruşturmaya veya soruşturma ya da kovuşturma izni vermeye yetkili mercilerden, Cumhuriyet başsavcılıklarından ve mahkemelerden; Adalet Bakanlığına, Başbakanlığa, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına veya Anayasa ve Adalet komisyonları üyelerinden kurulu Karma Komisyon Başkanlığına intikal etmiş yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin dosyaları bulunan milletvekilleri hakkında, bu dosyalar bakımından, Anayasanın 83 üncü maddesinin ikinci fıkrasının birinci cümlesi hükmü uygulanmaz.

Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren onbeş gün içinde; Anayasa ve Adalet komisyonları üyelerinden kurulu Karma Komisyon Başkanlığında, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığında, Başbakanlıkta ve Adalet Bakanlığında bulunan yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin dosyalar, gereğinin yapılması amacıyla, yetkili merciine iade edilir."

GEÇİCİ MADDE 21. — (Ek: 21/1/2017-6771/17. md.)

A) Türkiye Büyük Millet Meclisinin 27'nci Yasama Dönemi milletvekili genel seçimi ve Cumhurbaşkanlığı seçimi 3/11/2019 tarihinde birlikte yapılır. Seçimin yapılacağı tarihe kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ve Cumhurbaşkanının görevi devam eder. Meclisin seçim kararı alması halinde, 27'nci Yasama Dönemi milletvekili genel seçimi ve Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır.

B) Bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren en geç altı ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi, bu Kanunla yapılan değişikliklerin gerektirdiği Meclis İçtüzüğü değişikliği ile diğer kanuni düzenlemeleri yapar. Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenleneceği belirtilen değişiklikler ise Cumhurbaşkanının göreve başlama tarihinden itibaren en geç altı ay içinde Cumhurbaşkanı tarafından düzenlenir.

C) Anayasanın 159 uncu maddesinde yapılan düzenlemeye göre Hâkimler ve Savcılar Kurulu üyeleri en geç otuz gün içinde seçilirler ve bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonraki kırkıncı günü takip eden iş günü görevlerine başlarlar. Başvurular, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına yapılır. Başkanlık, başvuruları Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyona gönderir. Komisyon on gün içinde her bir üyelik için üç adayı üye tamsayısının üçte iki çoğunluğuyla belirler. Birinci oylamada üçte iki çoğunlukla seçimin sonuçlandırılamaması halinde, ikinci ve üçüncü oylamalar yapılır; bu oylamalarda üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun oyunu alan aday seçilmiş olur. Beşte üç çoğunluğun sağlanamaması halinde üçüncü oylamada en çok oyu almış olan, seçilecek üyelerin iki katı aday arasından ad çekme usulü ile üye belirleme işlemi tamamlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu aynı usul ve nisapları gözeterek onbeş gün içinde seçimi tamamlar. Mevcut Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyeleri, yeni üyelerin göreve başlayacağı tarihe kadar görevlerine devam eder ve bu süre içinde yürürlükteki Kanun hükümlerine göre çalışır. Yeni üyeler, ilgili kanunda değişiklik yapılıncaya kadar mevcut Kanunun Anayasaya aykırı olmayan

hükümleri uyarınca çalışır. Görevi sona eren ve Hâkimler ve Savcılar Kuruluna yeniden seçilmeyen üyelerden, talepleri halinde adli yargı hâkim ve savcıları arasından seçilenler Yargıtay üyeliğine, idari yargı hâkim ve savcıları arasından seçilenler Danıştay üyeliğine Hâkimler ve Savcılar Kurulunca seçilir; öğretim üyeleri ve avukatlar arasından seçilenler ise Danıştay üyeliğine Cumhurbaşkanınca atanır. Bu şekilde yapılan seçim ve atamalarda boş kadro olup olmadığına bakılmaz, seçilen ve atanan üye sayısı kadar Yargıtay ve Danıştay kadrolarına üye kadrosu ilave edilir.

D) Askerî Yargıtay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesinden Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilmiş bulunan kişilerin herhangi bir sebeple görevleri sona erene kadar üyelikleri devam eder.

E) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve askerî mahkemeler kaldırılmıştır.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren dört ay içinde; Askerî Yargıtay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin askerî hâkim sınıfından Başkan, Başsavcı, İkinci Başkan ve üyeleri ile diğer askerî hâkimler (yedek subaylar hariç) tercihleri ve mükteseplerı dikkate alınarak;

a) Hâkimler ve Savcılar Kurulunca adli veya idari yargıda hâkim veya savcı olarak atanabilirler.

b) Aylık, ek gösterge, ödenek, yargı ödeneği, ek ödeme, malî, sosyal hak ve yardımlar ile diğer hakları yönünden emsali adli veya idari yargıya mensup hâkim ve savcılar, bunların dışındaki hak ve yükümlülükler yönünden ise bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihteki mevzuat hükümleri uygulanmaya devam edilmek suretiyle Millî Savunma Bakanlığınca mevcut sınıflarında, Bakanlık veya Genelkurmay Başkanlığının hukuk hizmetleri kadrolarına atanırlar. Bunlardan, emeklilik hakkını elde edenlerden yaş haddinden önce bu görevlerden kendi istekleriyle ayrılacaklara ödenecek tazminata ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

Kaldırılan askerî yargı mercilerinde görülmekte olan dosyalardan; kanun yolu incelemesi aşamasında olanlar ilgisine

göre Yargıtay veya Danıştaya, diğer dosyalar ise ilgisine göre görevli ve yetkili adli veya idari yargı mercilerine dört ay içinde gönderilir.

F) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte yürürlükte bulunan kanun hükmünde kararnameler, tüzükler, Başbakanlık ve Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan yönetmelikler ile diğer düzenleyici işlemler yürürlükten kaldırılmadıkça geçerliliğini sürdürür. Yürürlükte bulunan kanun hükmünde kararnameler hakkında 152 nci ve 153 üncü maddelerin uygulanmasına devam olunur.

G) Kanunlar ve diğer mevzuat ile Başbakanlık ve Bakanlar Kuruluna verilen yetkiler, ilgili mevzuatta değişiklik yapılıncaya kadar Cumhurbaşkanı tarafından kullanılır.

H) Anayasanın 67 nci maddesinin son fıkrası hükmü, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra birlikte yapılacak ilk milletvekili genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi bakımından uygulanmaz.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 20- 2709 sayılı Kanuna aşağıdaki geçici madde eklenmiştir. "GEÇİCİ MADDE 21- A) Türkiye Büyük Millet Meclisinin 27 nci Yasama Dönemi milletvekili genel seçimi ve Cumhurbaşkanlığı seçimi 3/11/2019 tarihinde birlikte yapılır. Seçimin yapılacağı tarihe kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ve Cumhurbaşkanının görevi devam eder. Meclisin seçim kararı alması halinde 27 nci Yasama Dönemi milletvekili genel seçimi ve Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır. B) Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren en geç altı ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi bu değişikliklerin gerektirdiği Meclis İçtüzüğünü ve kanuni düzenlemeleri yapar. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenleneceği belirtilen değişiklikler ise Cumhurbaşkanı tarafından aynı sürede düzenlenir. C) Anayasanın 159 uncu maddesinde yapılan düzenlemeye göre Hâkimler ve Savcılar Kurulu üyeleri en geç otuz gün içinde seçilirler ve bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonraki kırkıncı günü takip eden iş günü görevlerine başlarlar. Başvurular, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına yapılır. Başkanlık, başvuruları Anayasa ve Adalet komisyonları üyelerinden kurulu Karma Komisyona gönderir. Komisyon on gün içinde her bir üyelik için üç adayı üye tam sayısının üçte iki çoğunluğuyla belirler. Birinci oylamada üçte iki çoğunluk ile seçimin sonuçlandırılamaması halinde, ikinci ve üçüncü oylamalar yapılır; bu oylamalarda üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun oyunu alan aday seçilmiş olur. Beşte üç çoğunluğun sağlanamaması halinde üçüncü oylamada en çok oyu almış olan, seçilecek üyelerin iki katı aday arasından ad çekme usulü ile üye belirleme işlemi tamamlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu aynı usul ve nisapları gözeterek onbeş gün içinde seçimi tamamlar. Mevcut Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyeleri, yeni üyelerin göreve başlayacağı tarihe kadar görevlerine devam eder ve bu süre içinde yürürlükteki Kanun hükümlerine göre çalışır. D) Askerî Yargıtay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesinden Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilmiş bulunan kişilerin herhangi bir sebeple görevleri sona erene kadar üyelikleri devam eder. E) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve askerî mahkemeler kaldırılmıştır. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren iki ay içinde; idarî görev ve kadrolarda bulunanlar dâhil askerî hâkim ve savcı sınıfından olanlar, tercihleri ve mükteseplerı dikkate alınmak suretiyle;

a) Hâkimler ve Savcılar Kurulunca adli veya idari yargıda hâkim veya savcı,
b) Milli Savunma Bakanlığınca, hukuk müşaviri veya muvazzaf subay, olarak atanır. Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde muvazzaf subay veya hukuk müşaviri olarak atananlar, askerî hâkimler ve savcılar için öngörülen aylık ödenek ve diğer özlük haklarından yararlanmaya devam eder.

Kaldırılan Askerî Yüksek İdare Mahkemesinde görev yapan ve askerî hâkim ve savcı sınıfından olmayan üyeler uygun bir göreve atanır.

Kaldırılan askerî yargı mercilerinde görülmekte olan dosyalardan;

a) Askerî Yargıtayda olanlar, Yargıtaya,

b) Askerî Yüksek İdare Mahkemesinde olanlar, Danıştaya

c) Askerî mahkemelerde olanlar, görevli ve yetkili adlî yargı mercilerine

ç) Askerî savcılıklarda olanlar, yetkili Cumhuriyet başsavcılıklarına,

herhangi bir karara gerek kalmaksızın listeye bağlanarak devredilir. Yargıtay ve Danıştay, kendi devir işlemlerini yürütür. Diğer dosyaların devirleri ise Hakimler ve Savcılar Kurulu tarafından oluşturulacak komisyonlar tarafından yürütülür.

Kaldırılan askerî yargı mercilerince hüküm verilmekle birlikte henüz gerekçeli kararı yazılmayan dosyalara ilişkin gerekçeli kararlar, dosyaların devredildiği yargı mercilerince yazılır.

Kaldırılan askeri yargı mercilerinde görev yapan diğer tüm idari personelin atama ve görevlendirilmeleri, Milli Savunma Bakanlığınca yapılır.

F) Bu Kanun yürürlüğe girdiğinde yürürlükte bulunan kanun hükmünde kararnameler, tüzükler, Başbakanlık ve Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan yönetmelikler ile diğer düzenleyici işlemler yürürlükten kaldırılmadıkça geçerliliğini sürdürür.

G) Kanunlar ve diğer mevzuat ile Başbakanlık ve Bakanlar Kuruluna verilen yetkiler, ilgili mevzuatta değişiklik yapılıncaya kadar Cumhurbaşkanı tarafından kullanılır.

H) Anayasanın 67 nci maddesinin son fıkrası hükmü, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra birlikte yapılacak ilk milletvekili genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi bakımından uygulanmaz.

Teklifin Madde Gerekçesi

MADDE 20- Hükümet sistemine uyumu sağlamak amacıyla geçici maddede intikal hükümleri düzenlenmektedir.

Anayasa Komisyonu Raporu
…Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin; … - Çerçeve 20'nci maddesi, çerçeve 17'nci madde olarak teselsül edilmişe ve bu maddeyle 2709 sayılı Kanuna eklenmesi öngörülen geçici 21'inci maddenin; (B) fıkrası, Teklif hükümlerinin yürürlük tarihi olarak farklı zamanların belirlenmesi nedeniyle uygulamada ortaya çıkabilecek tereddütlerin giderilmesi amacıyla Teklif'in gerektirdiği düzenlemelerin Kanunun yürürlüğe girdiği tarih yerine yayımlanmasından itibaren altı ay içinde yapılması amacıyla, (C) fıkrası, maddenin (C) fıkrasına eklenmesi öngörülen cümleyle, uygulamada oluşabilecek tereddütlerin giderilmesi amacıyla, Hakimler ve Savcılar Kurulunun yeni üyelerinin, ilgili Kanunda değişiklik yapılıncaya kadar mevcut Kanunun Anayasaya aykırı olmayan hükümleri uyarınca çalışmaları hükme bağlanması amacıyla ve ayrıca Kurul üyeliğine yeniden seçilemeyen ve daha önce adli yargı ve idari yargı hâkim ve savcıları arasından üyeliğe seçilmiş olanların Yargıtay ve Danıştay üyeliğine, Hâkimler ve Savcılar Kurulunca atanmaları, daha önce öğretim üyeleri ve avukatlar arasından seçilenlerin de Cumhurbaşkanınca Danıştay üyeliğine atanmaları amacıyla, (E) fıkrası, askeri yargının kaldırılması nedeniyle bu yargı kolunda görev yapanların görevlendirilmeleri ile askeri yargı mercilerinde bulunan dosyaların devir işlemlerine ilişkin uygulamada ortaya çıkabilecek sorun ve tereddütlerin giderilmesi amacıyla, (F) fıkrası, fıkrada yer alan "Bu Kanun yürürlüğe girdiğinde" ibaresinin "Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte," şeklinde, değiştirilerek kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
MADDE 17- 2709 sayılı Kanuna aşağıdaki geçici madde eklenmiştir. "GEÇİCİ MADDE 21- A) Türkiye Büyük Millet Meclisinin 27'nci Yasama Dönemi milletvekili genel seçimi ve Cumhurbaşkanlığı seçimi 3/11/2019 tarihinde birlikte yapılır. Seçimin yapılacağı tarihe kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ve Cumhurbaşkanının görevi devam eder. Meclisin seçim kararı alması halinde, 27'nci Yasama Dönemi milletvekili genel seçimi ve Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır.

B) Bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren en geç altı ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi, bu Kanunla yapılan değişikliklerin gerektirdiği Meclis İçtüzüğü değişikliği ile diğer kanuni düzenlemeleri yapar. Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenleneceği belirtilen değişiklikler ise Cumhurbaşkanının göreve başlama tarihinden itibaren en geç altı ay içinde Cumhurbaşkanı tarafından düzenlenir.

C) Anayasanın 159 uncu maddesinde yapılan düzenlemeye göre Hâkimler ve Savcılar Kurulu üyeleri en geç otuz gün içinde seçilirler ve bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonraki kırkıncı günü takip eden iş günü görevlerine başlarlar. Başvurular, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına yapılır. Başkanlık, başvuruları Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyona gönderir. Komisyon on gün içinde her bir üyelik için üç adayı üye tamsayısının üçte iki çoğunluğuyla belirler. Birinci oylamada üçte iki çoğunlukla seçimin sonuçlandırılamaması halinde, ikinci ve üçüncü oylamalar yapılır; bu oylamalarda üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun oyunu alan aday seçilmiş olur. Beşte üç çoğunluğun sağlanamaması halinde üçüncü oylamada en çok oyu almış olan, seçilecek üyelerin iki katı aday arasından ad çekme usulü ile üye belirleme işlemi tamamlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu aynı usul ve nisapları gözeterek onbeş gün içinde seçimi tamamlar. Mevcut Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyeleri, yeni üyelerin göreve başlayacağı tarihe kadar görevlerine devam eder ve bu süre içinde yürürlükteki Kanun hükümlerine göre çalışır. Yeni üyeler, ilgili kanunda değişiklik yapılıncaya kadar mevcut Kanunun Anayasaya aykırı olmayan hükümleri uyarınca çalışır. Görevi sona eren ve Hâkimler ve Savcılar Kuruluna yeniden seçilmeyen üyelerden, talepleri halinde adli yargı hâkim ve savcıları arasından seçilenler Yargıtay üyeliğine, idari yargı hâkim ve savcıları arasından seçilenler Danıştay üyeliğine Hâkimler ve Savcılar Kurulunca seçilir; öğretim üyeleri ve avukatlar arasından seçilenler ise Danıştay üyeliğine Cumhurbaşkanınca atanır. Bu şekilde yapılan seçim ve atamalarda boş kadro olup olmadığına bakılmaz, seçilen ve atanan üye sayısı kadar Yargıtay ve Danıştay kadrolarına üye kadrosu ilave edilir.

D) Askerî Yargıtay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesinden Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilmiş bulunan kişilerin herhangi bir sebeple görevleri sona erene kadar üyelikleri devam eder.

E) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve askerî mahkemeler kaldırılmıştır.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren dört ay içinde; Askerî Yargıtay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin askerî hâkim sınıfından Başkan, Başsavcı, İkinci Başkan ve üyeleri ile diğer askerî hâkimler (yedek subaylar hariç) tercihleri ve mükteseplerı dikkate alınarak;

a) Hâkimler ve Savcılar Kurulunca adli veya idari yargıda hâkim veya savcı olarak atanabilirler.

b) Aylık, ek gösterge, ödenek, yargı ödeneği, ek ödeme, malî, sosyal hak ve yardımlar ile diğer hakları yönünden emsali adli veya idari yargıya mensup hâkim ve savcılar, bunların dışındaki hak ve yükümlülükler yönünden ise bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihteki mevzuat hükümleri uygulanmaya devam edilmek suretiyle Millî Savunma Bakanlığınca mevcut sınıflarında, Bakanlık veya Genelkurmay Başkanlığının hukuk hizmetleri kadrolarına atanırlar. Bunlardan, emeklilik hakkını elde edenlerden yaş haddinden önce bu görevlerden kendi istekleriyle ayrılacaklara ödenecek tazminata ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

Kaldırılan askerî yargı mercilerinde görülmekte olan dosyalardan; kanun yolu incelemesi aşamasında olanlar ilgisine göre Yargıtay veya Danıştaya, diğer dosyalar ise ilgisine göre görevli ve yetkili adli veya idari yargı mercilerine dört ay içinde gönderilir.

F) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte yürürlükte bulunan kanun hükmünde kararnameler, tüzükler, Başbakanlık ve Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan yönetmelikler ile diğer düzenleyici işlemler yürürlükten kaldırılmadıkça geçerliliğini sürdürür. Yürürlükte bulunan kanun hükmünde kararnameler hakkında 152 nci ve 153 üncü maddelerin uygulanmasına devam olunur.

G) Kanunlar ve diğer mevzuat ile Başbakanlık ve Bakanlar Kuruluna verilen yetkiler, ilgili mevzuatta değişiklik yapılıncaya kadar Cumhurbaşkanı tarafından kullanılır.

H) Anayasanın 67’nci maddesinin son fıkrası hükmü, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra birlikte yapılacak ilk milletvekili genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi bakımından uygulanmaz.”

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

YEDİNCİ KISIM
Son Hükümler

I. Anayasanın değiştirilmesi, seçimlere ve halkoylamasına katılma

MADDE 175. — (Değişik: 17/5/1987-3361/3. md.)

Anayasanın değiştirilmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazıyla teklif edilebilir. Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki teklifler Genel Kurulda iki defa görüşülür. Değiştirme teklifinin kabulü Meclisin üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun gizli oyuyla mümkündür.

Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesi ve kabulü, bu maddedeki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tabidir.

Cumhurbaşkanı Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları, bir daha görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderebilir. Meclis, geri gönderilen Kanunu, üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile aynen kabul ederse Cumhurbaşkanı bu Kanunu halkoyuna sunabilir.

Meclisce üye tamsayısının beşte üçü ile veya üçte ikisinden az oyla kabul edilen Anayasa değişikliği hakkındaki Kanun, Cumhurbaşkanı tarafından Meclise iade edilmediği takdirde halkoyuna sunulmak üzere Resmî Gazetede yayımlanır.

Doğrudan veya Cumhurbaşkanının iadesi üzerine, Meclis üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile kabul edilen Anayasa değişikliğine ilişkin kanun veya gerekli görülen maddeleri Cumhurbaşkanı tarafından halkoyuna sunulabilir. Halkoylamasına sunulmayan Anayasa değişikliğine ilişkin Kanun veya ilgili maddeler Resmî Gazetede yayımlanır.

Halkoyuna sunulan Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların yürürlüğe girmesi için, halkoylamasında kullanılan geçerli oyların yarısından çoğunun kabul oyu olması gerekir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların kabulü sırasında, bu Kanunun halkoylamasına sunulması halinde, Anayasanın değiştirilen hükümlerinden, hangilerinin birlikte hangilerinin ayrı ayrı oylanacağını da karara bağlar.

Halkoylamasına, milletvekili genel ve ara seçimlerine ve mahallî genel seçimlere iştiraki temin için, kanunla para cezası dahil gerekli her türlü tedbir alınır.

Maddenin İlk Hâli
I. Anayasanın değiştirilmesi **MADDE 175. —** Anayasanın değiştirilmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazıyla teklif edilebilir. Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki teklifler ivedilikle görüşülemez. Değiştirme teklifinin kabulü, Meclisin üye tamsayısının üçte iki çoğunluğunun oyuyla mümkündür. Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesi ve kabulü, birinci fıkradaki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tâbidir. Cumhurbaşkanı Anayasa değişikliklerini Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderdikten sonra, Meclis geri gönderilen kanunu aynen kabul ederse Cumhurbaşkanı bu kanunu halkoyuna sunabilir.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
ALTINCI KISIM SON HÜKÜMLER **I. Anayasanın değiştirilmesi** **MADDE 191. —** Anayasanın değiştirilmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazıyla teklif edilebilir. Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki teklifler ivedilikle görüşülemez. Değiştirme teklifinin kabulü, Meclisin üye tamsayısının üçte iki çoğunluğunun oyuyla mümkündür. Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesi ve kabulü, birinci fıkradaki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tabidir.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
DÖRDÜNCÜ KISIM SON HÜKÜMLER **MADDE — 191** *Anayasanın değiştirilmesi* Esas teşkilat hukuku düzenimizde Anayasalarda yapılacak değişiklik yasama kuvvetinin üye tamsayısının 1/3'nün teklifi ve üye tamsayısının 2/3'nün kabulü temeline dayanıyordu. Uygulamalarında hiçbir mahzuru görülmeyen bu sistem değiştirilmemiştir.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
YEDİNCİ KISIM SON HÜKÜMLER **I. Anayasanın değiştirilmesi** **MADDE 175. —** Anayasanın değiştirilmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazıyla teklif edilebilir. Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki teklifler ivedilikle görüşülemez. Değiştirme teklifinin kabulü, Meclisin üye tamsayısının üçte iki çoğunluğunun oyuyla mümkündür. Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesi ve kabulü, birinci fıkradaki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tâbidir. Cumhurbaşkanı Anayasa değişikliklerini Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderdikten sonra, Meclis geri gönderilen kanunu aynen kabul ederse Cumhurbaşkanı bu kanunu halkoyuna sunabilir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde — 175 Danışma Meclisi metninin 191 inci maddesi 175 inci madde olarak yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemede Cumhurbaşkanının Anayasa değişikliklerini yeniden görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderebileceği, Meclisin geri gönderilen Anayasa değişikliğine ilişkin kanunu aynen kabul etmesi halinde Cumhurbaşkanının bu kanunu halkoylamasına sunabileceği belirtilmiştir.

17/5/1987 Tarihli ve 3361 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik

Anayasanın değiştirilmesi, seçimlere ve halkoylamasına katılma

MADDE 175.- Anayasanın değiştirilmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazıyla teklif edilebilir. Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki teklifler Genel Kurulda iki defa görüşülür. Değiştirme teklifinin kabulü Meclisin üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun gizli oyuyla mümkündür.

Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesi ve kabulü, bu maddedeki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tâbidir.

Cumhurbaşkanı Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları, bir daha görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderebilir. Meclis, geri gönderilen Kanunu, üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile aynen kabul ederse Cumhurbaşkanı bu Kanunu halkoyuna sunabilir.

Meclisce üye tamsayısının beşte üçü ile veya üçte ikisinden az oyla kabul edilen Anayasa değişikliği hakkındaki Kanun, Cumhurbaşkanı tarafından Meclise iade edilmediği takdirde halkoyuna sunulmak üzere Resmî Gazetede yayımlanır.

Doğrudan veya Cumhurbaşkanının iadesi üzerine, Meclis üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile kabul edilen Anayasa değişikliğine ilişkin kanun veya gerekli görülen maddeleri Cumhurbaşkanı tarafından halkoyuna sunulabilir. Halkoylamasına sunulmayan Anayasa değişikliğine ilişkin Kanun veya ilgili maddeler Resmî Gazetede yayımlanır.

Halkoyuna sunulan Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların yürürlüğe girmesi için, halkoylamasında kullanılan geçerli oyların yarısından çoğunun kabul oyu olması gerekir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların kabulü sırasında, bu Kanunun halkoylamasına sunulması halinde, Anayasanın değiştirilen hükümlerinden, hangilerinin birlikte hangilerinin ayrı ayrı oylanacağını da karara bağlar.

Halkoylamasına, milletvekili genel ve ara seçimlerine ve mahallî genel seçimlere iştiraki temin için, kanunla para cezası dahil gerekli her türlü tedbir alınır.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
MADDE 4. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 175 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. «Madde 175. — Anayasanın değiştirilmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının en az üçte biri tarafından yazı ile teklif edilebilir. Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki teklifler ivedilikle görüşülemez. Değiştirme teklifinin kabulü, Meclisin üye tam sayısının beşte üç çoğunluğunun gizli oyuyla mümkündür. Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesi ve kabulü, bu maddedeki kayıtlar dışında kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tabidir. Cumhurbaşkanı Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderebilir. Bu takdirde Türkiye Büyük Millet Meclisinin geri gönderilen Anayasa değişikliği hakkındaki Kanunu, aynen kabul edip tekrar Cumhurbaşkanına gönderebilmesi, üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile mümkün olabilir. Anayasa değişikliklerine ilişkin Kanunların yürürlüğe girebilmesi için halkoyuna sunulması zorunludur. Anayasa değişikliklerine ilişkin Kanunlar Cumhurbaşkanınca Resmî Gazetede yayınlandıktan sonra halkoyuna sunulur. Halkoyuna sunulan Anayasa değişikliklerine ait Kanunların yürürlüğe girmesi için, halk oylamasına ilişkin oy verme kütüklerinde ve sandık listelerinde kayıtlı bulunan, oy verme hakkına sahip seçmenlerin en az yüzde altmışının halk oylamasına katılması ve katılanların yarısından çoğunun kabul oyu kullanmış olması gerekir.
Teklifin Madde Gerekçesi
Madde 4. — T.C. Anayasasının 175 inci maddesi Anayasanın nasıl değiştirileceğini hükme bağlamaktadır. Buna göre Anayasanın değiştirilmesi T.B.M.M. üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazı ile teklif edilebilmektedir. Değiştirme teklifinin kabulü ise Meclis üye tamsayısının üçte iki çoğunluğunun oyu ile mümkün olmaktadır. Getirilen teklif ile, Anayasanın değiştirilebilmesine ait teklifin eski şekilde kalmasına mukabil, değiştirme teklifinin kabulü Meclis üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun oyu ile mümkün görülmüş ve ayrıca konunun önemi göz önüne alınarak bu oylamanın gizli yapılacağı hükmü getirilmiştir.

Cumhurbaşkanı tarafından Anayasa değişikliğine ilişkin kanunlar T.B.M.M.'ne geri gönderildiği takdirde T.B.M.M.'nin geri gönderilen Anayasa değişikliği hakkındaki kanunu aynen kabul edip tekrar Cumhurbaşkanına gönderebilmesi üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile mümkün olabilecektir.

Maddeye eklenen diğer hükümlere gelince: Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların yürürlüğe girebilmesi için halk oyuna sunulması zorunlu hale getirilmiştir.

Maddeyle Anayasa değişikliğine ilişkin kanunlar Cumhurbaşkanınca Resmî Gazetede yayınlanmasından sonra halk oyuna sunulması esası getirilmiştir.

Ayrıca, Anayasa değişikliğine ilişkin kanunların mümkün olduğu kadar halkın çoğunluğu ile karara bağlanmasını sağlamak maksadıyla halk oylamasına ilişkin oy verme kütüklerinde ve sandık listelerinde kayıtlı bulunan, oy verme hakkına sahip seçmenlerin en az yüzde altmışının halk oylamasına katılması ve katılanların yarısından çoğunun kabul oyu kullanması esası getirilmiştir.

Anayasa Komisyonu Raporu

Komisyonumuz, teklifin 4 üncü maddesini 3 üncü madde olarak ve kabul edilen önergeler doğrultusunda yeniden düzenleyerek kabul etmiştir.

Yapılan bu yeni düzenleme ile Cumhurbaşkanı, Anayasa, değişikliği ile ilgili kanunu bir daha görüşülmek üzere Meclise geri gönderdikten sonra Meclis geri gönderilen kanunu üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu ile aynen kabul ettiği takdirde bu Kanunu isterse halkoyuna sunabilecektir. Yeni düzenlemede, bir halde halkoyuna sunma mecburiyeti kabul edilmiştir. Bu hal, Anayasa değişikliğinin Meclisçe üye tam sayısının beşte üçünden fazla oyla kabul etmesine rağmen bu oy sayısının üçte iki ekseriyete ulaşmamasıdır. Cumhurbaşkanı bu Kanunu bir daha görüşülmek üzere Meclise geri göndermediği takdirde Anayasa değişikliğine ilişkin bu Kanun zorunlu olarak halkoyuna sunulacaktır.

İster ilk defa, isterse bir daha görüşülmek üzere geri gönderilmesinden sonra Anayasa değişikliği üçte iki çoğunlukla kabul edilmiş ise Cumhurbaşkanı bu Kanunu halkoyuna sunabilecektir. Burada getirilen en önemli yenilik, Cumhurbaşkanının Kanunu tümüyle halkoyuna sunabilmesinin yanı sıra sadece bazı maddelerini de sunabilmesidir. Halkoylaması sonunda Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girebilmesi için oylamada kullanılan geçerli oyların en az yarısından çoğunun kabul oyu olması ve bu kabul oylarının, oy verme kütüklerinde ve sandık listelerinde kayıtlı bulunan oy verme hakkına sahip seçmenlerin üçte birinden az olmaması gerekmektedir. Yapılan bu değişiklikle teklifteki yüzde altmış iştirak esası kaldırılmıştır.

Maddede yapılan diğer bir değişiklikle, Türkiye Büyük Millet Meclisinde, Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların kabulü sırasında, ileride halkoylamasına sunulması ihtimaline karşılık, Anayasanın değiştirilen hükümlerinin birlikte mi yoksa ayrı ayrı mı oylanacağı hususunun da kanuna ilave edilecek bir hükümle kararlaştırılması esası getirilmiştir. Halkoyuna sunulmasının Anayasanın değiştirilen her hükmü için ayrı ayrı yapılması kararlaştırıldığı takdirde, oylama sonunda bazı hükümlerin benimsenmesi, bazılarının ise reddi mümkün olabilecek, böylece halkoylamasının daha sağlıklı şekilde sonuçlanması ve bazı hükümler reddedilmiş olsa bile hiç olmazsa benimsenen değişikliklerin yürürlüğe girmesi sağlanmış olacaktır.

Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

MADDE 3. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 175 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 175. — Anayasanın değiştirilmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazıyla teklif edilebilir. Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki teklifler Genel Kurulda iki defa görüşülür. Değiştirme teklifinin kabulü Meclisin üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun gizli oyuyla mümkündür.

Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesi ve kabulü, bu maddedeki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tabidir.

Cumhurbaşkanı Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları, bir daha görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderebilir. Meclis, geri gönderilen kanunu, üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile aynen kabul ederse, Cumhurbaşkanı bu kanunu halkoyuna sunabilir.

Meclisce, üye tamsayısının beşte üçünden fazla ve üçte ikisinden az oyla kabul edilen Anayasa değişikliği hakkındaki kanun, Cumhurbaşkanı tarafından Meclise iade edilmediği takdirde halkoyuna sunulmak üzere Resmî Gazetede yayımlanır.

Doğrudan veya Cumhurbaşkanının iadesi üzerine, Meclisin üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile kabul edilen Anayasa değişikliğine ilişkin kanun veya gerekli görülen maddeleri Cumhurbaşkanı tarafından halkoyuna sunulabilir. Halkoylamasına sunulmayan Anayasa değişikliğine ilişkin kanun veya ilgili maddeler Resmî Gazetede yayımlanır.

Halkoyuna sunulan Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların yürürlüğe girmesi için, halkoylamasında kullanılan geçerli oyların yarısından çoğunun «kabul» oyu olması ve bu kabul oylarının halkoylamasına ilişkin oy verme kütüklerinde ve sandık listelerinde kayıtlı bulunan, oy verme hakkına sahip seçmenlerin üçte birinden az olmaması gerekir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların kabulü sırasında, bu kanunun halkoylamasına sunulması halinde, Anayasanın değiştirilen hükümlerinden, hangilerinin birlikte hangilerinin ayrı ayrı oylanacağını da karara bağlar.

Genel Kurul Görüşmeleri

(17. Dönem, 40. Cilt, 103. Birleşim, Sayfa 374, 375)

Kanun teklifinin Anayasa'nın 175. maddesinde değişiklik öngören 3. maddesinin Genel Kuruldaki görüşmeleri sırasında aşağıdaki değişiklik önergesi verilmiştir:

"MADDE 3. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 175 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Anayasanın değiştirilmesi, seçimlere ve halkoylamasına katılma.

Madde 175. — Anayasanın değiştirilmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazıyla teklif edilebilir. Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki teklifler Genel Kurulda iki defa görüşülür. Değiştirme teklifinin kabulü, Meclisin üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun gizli oyuyla mümkündür.

Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesi ve kabulü, bu maddedeki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tabidir.

Cumhurbaşkanı Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları bir daha görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderebilir. Meclis, geri gönderilen kanunu üye tamsayının üçte iki çoğunluğu ile aynen kabul ederse, Cumhurbaşkanı bu Kanunu halkoyuna sunabilir.

Meclisce, üye tamsayısının beşte üçü ile veya üçte ikisinden az oyla kabul edilen Anayasa değişikliği hakkındaki Kanun, Cumhurbaşkanı tarafından Meclise iade edilmediği takdirde, halkoyuna sunulmak üzere Resmî Gazetede yayınlanır.

Doğrudan veya Cumhurbaşkanının iadesi üzerine, Meclis üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile kabul edilen Anayasa değişikliğine ilişkin kanun veya gerekli görülen maddeleri Cumhurbaşkanı tarafından halkoyuna sunulabilir. Halk oylamasına sunulmayan Anayasa değişikliğine ilişkin Kanun veya ilgili maddeler Resmî Gazetede yayınlanır.

Halkoyuna sunulan Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların yürürlüğe girmesi için, halkoylamasında kullanılan geçerli oyların yarısından çoğunun kabul oyu olması gerekir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların kabulü sırasında, bu kanunun halkoylamasına sunulması halinde, Anayasanın değiştirilen hükümlerinden, hangilerinin birlikte hangilerinin ayrı ayrı oylanacağını da karara bağlar.

Halkoylamasında, milletvekili genel ve ara seçimlerine ve mahallî genel seçimlere iştiraki temin için, kanunla para cezası dahil gerekli her türlü tedbir alınır."

Önerge kabul edilmiştir. Yapılan oylama sonucunda madde, önergeyle değişik şekliyle birlikte kabul edilmiştir.

II. Başlangıç ve kenar başlıklar

MADDE 176. — Anayasanın dayandığı temel görüş ve ilkeleri belirten başlangıç kısmı, Anayasa metnine dahildir.

Madde kenar başlıkları, sadece ilgili oldukları maddelerin konusunu ve maddeler arasındaki sıralama ve bağlantıyı gösterir. Bu başlıklar, Anayasa metninden sayılmaz.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
II. Başlangıç ve kenar başlıklar **MADDE 192. —** Bu Anayasanın dayandığı temel görüş ve ilkeleri belirten başlangıç kısmı, Anayasa metnine dahildir. Madde kenar başlıkları, sadece ilgili oldukları maddelerin konusunu ve maddeler arasındaki sıralama ve bağlantıyı gösterir. Bu başlıklar, Anayasa metninden sayılmaz.
Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi
MADDE — 192 *Başlangıç ve kenar başlıklar* 1961 Anayasasının sistemi değiştirilmemiştir. Kenar başlıkları Anayasa metnine dahil değildir. Fakat başlangıç kısmı Anayasanın diğer hükümleri ile eşdeğerdedir.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
II. Başlangıç ve kenar başlıklar **MADDE 176. —** Anayasanın dayandığı temel görüş ve ilkeleri belirten başlangıç kısmı, Anayasa metnine dahildir. Madde kenar başlıkları, sadece ilgili oldukları maddelerin konusunu ve maddeler arasındaki sıralama ve bağlantıyı gösterir. Bu başlıklar, Anayasa metninden sayılmaz.
Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi
Madde — 176 Danışma Meclisi metninin 192 nci maddesi redaksiyona tabi tutularak 176 ncı madde olarak düzenlenmiştir.

III. Anayasanın yürürlüğe girmesi

MADDE 177. — Bu Anayasa, halkoylaması sonucu kabul edilip Resmî Gazetede yayımlanması ile Türkiye Cumhuriyeti Anayasası olur ve aşağıda gösterilen istisnalar ile bu istisnaların yürürlüğe girmesine ait hükümler dışında bütünüyle yürürlüğe girer.

a) İKİNCİ KISIM II. Bölümdeki; kişi hürriyeti ve güvenliği, basın ve yayımla ilgili hükümler, toplantı hak ve hürriyetleri,

III. Bölümdeki çalışma ile ilgili hükümler, toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavt ile ilgili hükümler,

Bu hükümler yeni kanunları çıkarıldığında veya mevcut kanunlarda değişiklik yapıldığında ve her halde en geç Türkiye Büyük Millet Meclisi göreve başladığında yürürlüğe girer. Ancak bu hükümler yürürlüğe girinceye kadar mevcut kanunlar ve Millî Güvenlik Konseyinin bildiri ve kararları uygulanır.

b) İKİNCİ KISIM'daki; siyasî faaliyette bulunma hakları ile siyasî partilerle ilgili hükümler, bunlara dayalı olarak yeniden hazırlanacak Siyasî Partiler Kanununun;

Seçme ve seçilme hakkı ise yine bu hükümlere dayalı olarak hazırlanacak Seçim Kanununun;

Yayımlanması ile yürürlüğe girer.

c) ÜÇÜNCÜ KISIM'daki; yasama ile ilgili hükümler;

Bu hükümler ilk milletvekili genel seçimi sonucunun ilânı ile birlikte yürürlüğe girer. Ancak bu bölümdeki Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkilerine ilişkin hükümleri, 29 Haziran 1981 gün ve 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanun hükümleri saklı kalmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi göreve başlayıncaya kadar Millî Güvenlik Konseyince yerine getirilir.

d) ÜÇÜNCÜ KISIM'daki; Cumhurbaşkanı başlığı altındaki görev ve yetkileri ile Devlet Denetleme Kurulu, Bakanlar Kurulu başlığı altındaki tüzükler, Millî Savunma, olağanüstü yönetim usulleri, idare başlığı altındaki mahallî idareler ile Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu hariç diğer hükümler ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri hariç yargıya ilişkin bütün hükümler Anayasanın halkoylaması sonucunda kabulünün Resmî Gazetede ilanı ile birlikte yürürlüğe girer. Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kuruluna ait yürürlüğe girmeyen hükümler Türkiye Büyük Millet Meclisinin göreve başlaması ile, mahallî idareler ile Devlet Güvenlik Mahkemelerine ilişkin hükümler ise ilgili kanunların yayımlanması ile yürürlüğe girer.

e) Anayasanın halkoylaması sonucu kabulünün ilânıyle birlikte yürürlüğe girecek hükümleri ve mevcut ve kurulacak kurum, kuruluş ve kurullar için yeniden kanun yapılması veya mevcut kanunlarda değişiklik yapılması gerekiyorsa bunlara ilişkin işlemler mevcut kanunların Anayasaya aykırı olmayan hükümleri veya doğrudan Anayasa hükümleri, Anayasanın 11 inci maddesi gereğince uygulanır.

f) Kesinhesap kanunu tasarılarının görüşülme usulünü düzenleyen 164 üncü maddenin ikinci fıkrası hükmü 1984 yılından itibaren uygulanmaya başlanır.

YASAMA SÜRECİ

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metin
III. Anayasanın yürürlüğe girmesi **MADDE 193. —** Bu Anayasa, halkoyuna sunulup kabul edilince, Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası olur ve halkoyu sonuçları ile beraber derhal Resmî Gazetede yayımlanır. Bu Anayasanın hükümleri, Geçici Maddelerde belirtilen esaslara göre yürürlüğe girer. **YEDİNCİ KISIM** GEÇİCİ HÜKÜMLER **GEÇİCİ MADDE 1. —** Bu Anayasanın birinci kısmındaki genel esaslar ile ikinci kısmında yer alan genel hükümler, kişinin hakları ve ödevleri, sosyal ve iktisadî haklar ve ödevler ile siyasî haklar ve ödevler, Anayasanın yayımlanması ile yürürlüğe girer. Mevcut kanunlarda değişiklik yapılması veya yeni kanun çıkarılması gereken hallerde Anayasa hükümleri Anayasanın onuncu maddesi gereğince doğrudan uygulanabilir. Üçüncü kısmın birinci bölümündeki yasama organı ile ilgili hükümler, yapılacak ilk genel seçimler sonucu Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplandığı günde yürürlüğe girer. Üçüncü kısmın ikinci bölümündeki yürütmeye ilişkin hükümlerden Cumhurbaşkanlığına, Bakanlar Kuruluna, Bakanlıkların kurulmasına ve Bakanlarla tüzüklere ilişkin hükümleri, malî hükümler ve mahallî idareler dışında kalan idareye ilişkin hükümleri, Anayasanın yayımlanması ile yürürlüğe girer. Mahallî idarelere ilişkin hükümler, mahallî idareler seçimlerinin yapılmasından sonra yürürlüğe girer. Malî hükümlerden aylık ve ücret gelirlerinden asgarî ücrete tekabül eden miktarının vergilendirilmeyeceğine dair hükmün uygulanma yılı, Bakanlar Kurulunca belirlenir. Yürütme ile ilgili hükümlerden, Anayasanın yayımlanması ile birlikte yürürlüğe konulmamış, olanları ise, yapılacak ilk genel seçim sonuçlarının ilânı ile birlikte yürürlüğe girer. Üçüncü kısım üçüncü bölümde yer alan yargıya ilişkin hükümler de Anayasanın yayımlanması ile yürürlüğe girer. Ancak Devlet Güvenlik Mahkemelerine ilişkin hüküm, kuruluş kanununun kabulü ile birlikte uygulanmaya konulur.

Bu Anayasaya göre kurulacak organ, kurum ve kurullar, kuruluş kanunları yürürlüğe konularak görevlerine başlayıncaya kadar, bu konulardaki hükümlerin uygulanmasına devam olunur.

Danışma Meclisinin Kabul Ettiği Metnin Gerekçesi

MADDE — 193

Anayasanın yürürlüğe girmesi

Anayasanın yürürlüğe giriş maddesidir. Geçici maddeler daha sonra açıklanacaktır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin

III. Anayasanın yürürlüğe girmesi

MADDE 177. — Bu Anayasa, halkoylaması sonucu kabul edilip Resmî Gazetede yayımlanması ile Türkiye Cumhuriyeti Anayasası olur ve aşağıda gösterilen istisnalar dışında bütünüyle yürürlüğe girer.

a) İKİNCİ KISIM II. Bölümdeki; kişi hürriyeti ve güvenliği, basın ve yayımla ilgili hükümler, toplantı hak ve hürriyetleri,

III. Bölümdeki çalışma ile ilgili hükümler, toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavt ile ilgili hükümler.

Yeni kanunları çıkarıldığında veya mevcut kanunlarda değişiklik yapıldığında ve her halde en geç Türkiye Büyük Millet Meclisi göreve başladığında yürürlüğe girer. Ancak bu hükümler yürürlüğe girinceye kadar mevcut kanunlar ve Millî Güvenlik Konseyinin bildiri ve kararları uygulanır.

b) İKİNCİ KISIM'daki; seçme - seçilme ve siyasî faaliyette bulunma hakları ile siyasî partilerle ilgili hükümler; bunlara dayalı olarak yeniden hazırlanacak Siyasî Partiler Kanunu ile Seçim Kanununun yayımlanması ile birlikte yürürlüğe girer.

c) ÜÇÜNCÜ KISIM'daki; yasama ile ilgili hükümler, ilk milletvekili genel seçimi sonucunun ilanı ile birlikte yürürlüğe girer. Ancak bu bölümdeki Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkilerine ilişkin hükümleri, 29 Haziran 1981 gün ve 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanun hükümleri saklı kalmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi göreve başlayıncaya kadar Millî Güvenlik Konseyince yerine getirilir.

d) ÜÇÜNCÜ KISIM'daki; Cumhurbaşkanı başlığı altındaki görev ve yetkileri ile Devlet Denetleme Kurulu, Bakanlar Kurulu başlığı altındaki tüzükler, Millî Savunma, olağanüstü yönetim usulleri, idare başlığı altındaki mahallî idareler ile Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu hariç diğer hükümler ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri hariç yargıya ilişkin bütün hükümler Anayasanın halkoylaması sonucunda kabulünün Resmî Gazetede ilanı ile birlikte yürürlüğe girer.

Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kuruluna ait yürürlüğe girmeyen hükümler Türkiye Büyük Millet Meclisinin göreve başlaması ile, mahallî idareler ile Devlet Güvenlik Mahkemelerine ilişkin hükümler ise ilgili kanunların hazırlanması ile yürürlüğe girer.

e) Anayasanın halkoylaması sonucu kabulünün ilanıyla birlikte yürürlüğe girecek hükümleri ve mevcut ve kurulacak kurum, kuruluş ve kurullar için yeniden kanun yapılması veya mevcut kanunlarda değişiklik yapılması gerekiyorsa bunlara ilişkin işlemler mevcut kanunların Anayasaya aykırı olmayan hükümleri veya doğrudan Anayasa hükümleri, Anayasanın 11 inci maddesi gereğince uygulanır.

f) Kesinhesip Kanunu Tasarılarının görüşülme usulünü düzenleyen 164 üncü maddenin ikinci fıkrası hükmü 1984 yılından itibaren uygulanmaya başlanır.

Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Değişiklik Gerekçesi

Madde — 177

Danışma Meclisi metninin Anayasanın yürürlüğe girmesine ilişkin 193 üncü maddesi, yine Danışma Meclisince kabul edilen yürürlükle ilgili hükümleri kapsayan geçici 1 inci madde ile birlikte gözönünde bulundurularak; yürürlük hükümleri 177 nci madde olarak düzenlenmiştir.

29 Haziran 1981 gün ve 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanunun 2 nci maddesinde, Anayasanın geçici hükümlerine göre yürürlüğe gireceği belirtilmektedir. Bu bakımdan yürürlük maddesinin uygulanmasında geçici maddelerdeki hükümler de gözönünde bulundurulmalıdır.

Yeni kabul edilen anayasaların yürürlüğü hakkındaki maddeler, diğer kanunların yürürlük maddelerinden değişik bir şekilde hazırlanmaktadır. Bu farklılığa neden olan en önemli etkenlerden biri de Anayasada yer alan maddelerden bir kısmının, bu maddelere dayalı olarak hazırlanıp kabul edilecek kanunlarla uygulamaya konulabilecek hükümler ihtiva etmesidir. Aynı şekilde kurulması öngörülen yeni organlar da bunlara ilişkin kanunlarla düzenlenecektir. Örneğin, Türkiye Büyük Millet Meclisinin üye sayısını gösteren kuruluş maddesi, Siyasî Partiler ve seçime ilişkin hükümler, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçimi hakkındaki hükümler ve bunlarla aynı nitelikteki diğer hükümler; kanun koyucuya hitap etmekte olup, kanunun hazırlanması bakımından yürürlükte olacaktır ki, kanun koyucu bunlara dayanarak kanunları düzenleyecek ve dolayısıyla Anayasanın bu konudaki hükümleri bu esaslar içinde uygulanacaktır.

Bu Anayasa hükümlerine göre Türkiye Büyük Millet Meclisi göreve başlayıncaya kadar yasama görevinin ne şekilde yerine getirileceğinin belirtilmesi bakımından maddeye bu yönde de açıklık getirilmiştir.

Aynı şekilde «a» işaretli bendde belirtilen konulardaki hükümlerin bir taraftan yürürlüğe girme esasları düzenlenirken diğer taraftan anılan hükümler yürürlüğe girinceye kadar uygulanacak hükümlerde gösterilmiştir.

Özet olarak, geçici maddelerdeki hükümler de gözönünde bulundurulmak suretiyle düzenlenmiş bulunan yürürlük maddesi genel olarak;

1. Türkiye Büyük Millet Meclisi göreve başladığında yürürlüğe girecek hükümler,

2. İlgili hükümlerine dayanılarak çıkarılacak kanun hükümleri ile uygulamaya konulacak hükümler,

3. Yeni organların kurulması öngörülen hallerde, bu organların kuruluş kanunlarındaki esaslara göre uygulanacak hükümler,

4. Yürürlük maddesinde belirtilen bu şekildeki istisnalar dışında derhal yürürlüğe girecek hükümler,

5. İlgili kısımlardaki hükümler yürürlüğe girinceye kadar uygulanacak hükümleri belirtmektedir.

Millî Güvenlik Konseyi Görüşmeleri

(1. Dönem, 7. Cilt, 118. Birleşim, Sayfa: 416-424)

…

BAŞKAN — Şimdi, (b) fıkrasında bir şeyin açıklanmasını isteyeceğim.

«İkinci kısımdaki; seçme - seçilme ve siyasî faaliyette bulunma hakları ile siyasî partilerle ilgili hükümler; bunlara dayalı olarak yeniden hazırlanacak Siyasî Partiler Kanunu ile Seçim Kanununun yayımlanması ile birlikte yürürlüğe girer» hükmü getirilmiş.

Bu hükme göre, hem Siyasî Partiler Kanununun hem de Seçim Kanununun birlikte çıkarılmasıyla siyasî faaliyetlerde bulunma hakkının yürürlüğe gireceği manası çıkıyor. Halbuki, evvela Siyasî Partiler Kanunu çıkacak, ondan sonra Seçim Kanunu çıkacak.

«Siyasî Partiler Kanununun yayınlanmasıyla birlikte yürürlüğe girer» demek lazım.

«Seçme ve seçilme» konusu ise, Seçim Kanunu kapsamına girer.

«Seçme ve seçilme haklarıyla ilgili hükümler Seçim Kanununun yayımlanmasıyla, siyasî faaliyette bulunma hakları ve siyasî partilerle ilgili hükümler Siyasî Partiler Kanununun yürürlüğe girmesiyle» diye düzenlemekte fayda var. Çünkü, ikisi ayrı ayrıdır.

Maddede şöyle düzenleme yapabiliriz :

«İkinci Kısımdaki; siyasî faliyette bulunma hakları ile siyasî partilerle ilgili hükümler, yeniden hazırlanacak Siyasî Partiler Kanununun;

Seçme ve seçilme hakları ile ilgili hükümler, yeniden hazırlanacak Seçim Kanununun;

Yayımlanmasıyla yürürlüğe girer.»

Böyle daha iyi olmadı mı?..

Buyurun.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Sayın Başkanım, şöyle olabilir mi; bu iki kanun birbiri içine çok girft kanunları...

BAŞKAN — Girift; ama önce Siyasî Partiler Kanunu çıkacak.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Tamam; o halde hepsini Siyasî Partiler Kanununa bağlayalım; o zaman yürürlüğe girsin.

BAŞKAN — Seçim Kanunu çıkmamış daha?..

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Seçim olmayacak; ama siyasî partiler, faaliyet gösterebilmek için, birtakım işleri yapabilmek için, Seçim Kanunundaki birtakım maddelerden de faydalanacak. Mesela Seçim Kanunda diyecek ki, «Efendim 21 yaşındaki adayı vatandaş tespit edecek, 21 yaşındaki adayı kendisi kaydetmeyecek.

O bakımdan, Siyasî Parti Kanunu çıktığı vakit, artık bütün bu seçme - seçilme ve siyasî partide bulunma ve siyasî partilerle ilgili hükümler yürürlüğe girsin. Öbürsününki zarar getirmez efendim.

BAŞKAN — Halen yürürlükte olan Seçim Kanunu var, onu tatbik ederler.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Hayır, kalkacak efendim o.

BAŞKAN — Kalkmadı ki..,

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Seçim olursa ancak olacak. Seçme - seçilme ve siyasete...

BAŞKAN — Böyle ayrı ayrı yazarsak ne zararı var?.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Efendim, birbirine çok girift; bir şeyi unutabiliriz kanunlarda. Bir tanesi ortaya koyar; «Hayır, seçme - seçilme hakkı sana yok» denir. Binaenaleyh, bunların hepsi birbirinin içine çok girift olduğu için, kanunlar çıktıkça... Evvela Siyasî Partiler Kanunu çıkacak...

BAŞKAN —İşte, ben de onu diyorum; Siyasî Partiler Kanununu çıkaracağız. Siyasî Partiler Kanunu çıkınca, siyasî faaliyetler yürürlüğe girsin; Seçim Kanunu çıkınca, bölgelerden nasıl seçilecek, yüzde kaç olacak, hangi sistem getirilecek gibi hükümler oraya konacak, zaten onun yürürlüğe girmesine de gerek yok; Seçim Kanununun, Siyasî Partiler Kanunu ile bir

ilgisi yok.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Onu arz etmek istiyorum. Seçim Kanunu, seçimin nasıl yapılacağını, nasıl aday tespit edileceğini, şunları, şunları, şunları tespit ediyor; ama partiler, kurulduktan sonra seçime gidecekleri için, süratle, seçim için kendilerini hazırlayacaklar. Belki öyle bir şey olabilir ki efendim, yasağın içine girer; yasağın içine girince de müşkül vaziyette kalır. Halbuki, Siyasî Partiler Kanunu çıkarılır çıkarılmaz, seçimle ilgili, siyasî faliyette bulunmayla ilgili her şey yürürlüğe girsin.

BAŞKAN — Seçim propagandası yapmayacaklar ki...

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Hayır Sayın Başkanım, yapmayacaklar.

BAŞKAN — Daha evvelden başlar, 6 ay evvelinden başlayacağım ben.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Seçim tarihini ilan etmeden propagandayı yapamaz. Buna göre seçmen kütükleri hazırlanacak, birtakım işler olacak herhalde. Yani, bazı karışıklıklar olabilir diyorum efendim.

ORGENERAL TAHSİN ŞAHİNKAYA — Yeni Siyasî Partiler Kanunu ile eski Seçim Kanunu beraber çalışmasın. O yönü ile, eğer Siyasî Partiler Kanunu çıkıyorsa, Seçim Kanununu da beraber çıkarmak lazım ki, ikisi beraber çalışsın. Dediğiniz doğrudur.

BAŞKAN — Mümkün olursa ikisi beraber çıksın; - ama olmazsa, evvela Siyasî Partiler Kanunu çıkacak, ondan sonra Seçim Kanunu çıkacak.

ORAMİRAL NEJAT TÜMER — Bunların on, onbeş gün ara ile çıkması lazım.

BAŞKAN — Bu hususta Komisyon ne diyor?

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Sayın Başkanım, Seçim Kanununda yapılacak işlemler başkadır, Partiler Kanununda yapılacak işlemler başkadır; ama doğrudur. Örneğin, Partiler Kanununu çıkarmasak da, politikayı serbest bıraksak, bağımsız da seçime girer herkes; partilere bağlı değiller gayet tabiî; ama her iki yasanın, yapılmasını öngördüğü birtakım işlemler vardır. O itibarla, birbirleriyle irtibatını kurabiliriz.

BAŞKAN — Ayrı ayrı yapalım, ikisini bağlamayalım Necdet Paşa. Çünkü, yürürlükte olan bir şey yok.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Sayın Başkanım, benim bütün endişem...

BAŞKAN — Çabuk çıkartırız efendim. Öyle bir şey olursa, «ikisini beraber hazırlayın» deriz, ikisini beraber hazırlarlar.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Zaten biz de ikisini beraber veriyorduk efendim.

BAŞKAN — Belki çıkmayabilir; bakarsınız onbeş, yirmi gün sonra olur. Evvela bir kanun çıkacak, ondan sonra öbür kanun çıkacak.

«İkinci Kısımdaki, siyasî faaliyette bulunma hakları ile siyasî partilerle ilgili hükümler, yeni hazırlanacak Siyasî Partiler Kanununun;

Seçme seçilme haklarıyla ilgili hükümler, yeniden hazırlanacak Seçim Kanununun;

Yayımlanmasıyla yürürlüğe girer.»

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Sayın Başkanım, şöyle bir kayıt var, seçme - seçilme yeterliliği ile ilgili : «Hâkimler, savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurulları öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurul ve kuruluşları memur statüsündeki görevlileri ile, yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşıyan diğer kamu görevlileri ve Silahlı Kuvvetler mensupları görevlerinden çekilmedikçe aday olamazlar.»

Şimdi, bunu Siyasî Partiler Kanunu yazacaktır. Buna ait bir hüküm konacak, bunun esası belli olmadan...

BAŞKAN — Zaten, Siyasî Partiler Kanunu ile buna müsaade ediyoruz. Oraya girecekse, ayrılacak, öyle girecek; «seçime girecekse» diyoruz.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Partiler buna dayalı bazı işler yapacaklar herhalde, onu düşünüyorum. Eğer bu kaydı yürürlüğe koymazsak, ki bu kayıtlar faydalı kayıtlar, kısıtlama getiren kayıtlar, onlara serbesti değil, kısıtlama getiren kayıtlar; böyle olunca, seçme - seçilme meselesi ile ilgili hususu da, Siyasî Partiler Kanunu çıkar çıkmaz serbest bırakalım. Anayasaya bakarak bazı şeyler yapacaktır; halbuki bunu çıkartmazsak, bazı icraatları da, yürürlüğe konmadığı için, yerine getiremeyecektir.

BAŞKAN — Partiler mevcut olsaydı, dediğiniz doğru idi. Daha partinin kurulması, teşkilatlanması iller itibariyle...

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Partiler Kanunu çıkınca başlayacak; onu arz ediyorum efendim.

BAŞKAN — Bir dakika, tamam... Seçim Kanunu ile hiçbir alakası yok; yani, partilerin teşkilatlanması en aşağı yedi, sekiz ay zaman alır.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Siyasî Partiler Kanunu çıktığı gün, partinin kurulmasına müsaade edeceksiniz.

BAŞKAN — Edeceğiz; ama onlar teşkilatlanmazdan evvel seçim hazırlığına giremezler.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Arz edemedim efendim. Seçim elbette olmayacak.

BAŞKAN — Ne diye Seçim Kanununa atıf yapayım?

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Efendim, parti hazırlanırken, kendi teşkilatını hazırlarken, parti tüzüklerini yaparken, Seçim Kanununa mutlaka atıf yapacak Sayın Başkanım; onu arz ediyorum; tüzüğünü yapamaz.

BAŞKAN — Niye yapmasın?

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Seçim Kanunu çıkmamış, seçim hükümleri ortaya konulmamış Sayın Başkanım.

BAŞKAN — Bekler o zaman, bekler efendim; beklesin...

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Peki efendim.

BAŞKAN — Mademki Seçim Kanunu ile Siyasî Partiler Kanunu olmadan yapamayacak, o zaman, arkasından öbürünü de beklesin.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Sayın Başkanım, Anayasanın, seçimle ilgili hususları olmadıkça, parti, tüzüğünü yapamaz ki... Tüzüğünü vermeden partiyi nasıl kuracak?.. Partiyi kuramaz ki...

Arkadaşlar parti tüzüklerini tetkik etmişlerdir, seçimle ilgili birçok şeyler vardır. Binaenaleyh, bu anahatları bilmezse, parti tüzüğünü de yapamaz, partiyi de istediğiniz zaman kuramaz.

Benim endişem bu.

Emirleriniz başüstüne efendim.

ORAMİRAL NEJAT TÜMER — Yalnız, şöyle bir şey var. Anayasada...

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Affedersiniz efendim, ben fikrimi söyledim; tabiî, emirleriniz başüstüne.

BAŞKAN — Kızmayalım buna, niye kızıyoruz? Konuşuyoruz.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Hayır Sayın Başkanım, kızmıyorum, estağfurullah; fikirlerimi arz ediyorum. Ben münakaşaya girmek için söylemedim, onu arz edeyim. Estağfurullah efendim.

ORAMİRAL NEJAT TÜMER — Anayasada belirtilen anaprensipleri, çıkarılacak Seçim Kanunu değiştirmeyecek ki... Binaenaleyh, Siyasî Partiler Kanunu çıkar ve ondan da hemen ertesi gün faaliyete geçeceklerse, prensipleri orada var, ona göre, hazırlıklarını yaparlar. Gayet tabiî Seçim Kanunu ondan sonra çıkacak.

BAŞKAN — Siyasî Partiler Kanunu çıktıktan sonra, teşkilatlanma safhası var, ondan sonra dilekçe verecekler. Beklesinler... Seçim Kanunu daha çıkmamış, Seçim Kanunu çıkıncaya kadar beklesin, ondan sonra hazırlasın; ama buradaki gibi dersek, Siyasî Partiler ve Seçim Kanunu ikisi beraber çıkacakmış gibi mana çıkıyor. Belki yetişmeyebilir.

ORGENERAL NURETTİN ERSİN — Onu da en kısa sürede görüşüp çıkarmaya çalışmak gerekir efendim.

BAŞKAN — Efendim, Siyasî Partiler Kanununda, «Partiye nasıl aday kaydedilir, yönetim kurulu nasıl teşekkül eder, genel başkan nasıl seçilir, senede kaç defa toplantı yapılır, haysiyet divanı nasıl teşekkül eder vesaire» gibi hususlar var. Öteki ise ayrı; o, seçim kanunu; orada aday gösterme vesaire hükümleri var.

ORGENERAL TAHSİN ŞAHİNKAYA — Efendim, her ikisi de beraber çıkarsa o zaman yerine gelmiş olur. Ya gelmez ise?..

BAŞKAN — Ya çıkamazsa?.. Derlerse ki, «Bu Seçim Kanunu çıkmadan biz yapamayız.» O zaman, bekleyin, seçim kanunu çıksın, ondan sonra...

ORGENERAL NURETTİN ERSİN — Efendim, ikisini beraber yapsınlar diye; ama beklesinler.

BAŞKAN — Bu zor, ikisi beraber olmayabilir; çünkü ötekisini gönderecek bize, başlayacaklar öbürünü konuşmaya. Onlar bizim gibi çalışmıyorlar ki. Biz, bugün bunu çıkarır, ertesi günü de onu konuşuruz; ama onlar öyle değil, bize gönderecekler, ondan sonda ötekini konuşmaya başlayacaklar. Mümkün değil ikisini beraber aynı tarihte çıkarmak. Veya yürürlük tarihini değiştirecek falan veya biz bekleteceğiz burada.

O halde, (b) fıkrasını yeniden okutuyorum :

«b - İkinci Kısımdaki siyasî faaliyette bulunma hakları ile siyasî partilerle ilgili hükümler, yeniden hazırlanacak Siyasî Partiler Kanununu;

Seçme - seçilme hakları ile ilgili hükümler yeniden hazırlanacak Seçim Kanununun;

yayınlanması ile yürürlüğe girer.»

HÂKİM KIDEMLI ALBAY İSMET ONUR (Anayasa Komisyon Üyesi) — Özür dilerim Sayın Başkanım, «bunlara dayanılarak» cümlesi yanlışlıkla çıktı herhalde; çünkü...

BAŞKAN — Hayır, şimdi okunan metinde yok o.

HÂKİM KIDEMLI ALBAY İSMET ONUR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — Yani, Anayasanın o hükmüne dayanarak kanunu çıkaracak; o bakımdan arz ediyorum.

Efendim, «o hükümler sonra yürürlüğe girer» diyoruz ya; kanunlar, bu

hükümlere dayanarak yürürlüğe girecek; yeni düzenlemeler, yaptığımız Anayasa ile..

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Sayın Başkanım, Anayasanın içinde, Seçim Kanunu, Partiler Kanunu, seçme - seçilme hakkı ve siyasî faaliyet ve parti kurma hakkı olduğu için, kanunların yayımı ile beraber öbür haklar da, onlara dayalı olarak müştereken, beraber yürürlüğe girecek.

BAŞKAN — O zaman «bunlara dayalı olarak» diye ikisine de yazmak lazım; «... seçme - seçilme ve siyasî faaliyette bulunma hakları ile, siyasî partilerle ilgili hükümler, bunlara dayalı olarak yeniden hazırlanacak..» demek lazım. Neye dayalı?.. «Bunlara dayalı» dediğimiz hangisi?

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Bu yasalara dayalı olarak yürürlüğe girecek. Seçme – seçilme hakkı, siyasî faaliyette bulunma hakkı ile Anayasanın ilgili hükümleri, bu her iki yasaya dayalı olarak yürürlüğe girecektir.

BAŞKAN — Peki, «seçme - seçilme» kelimesini evvel yazmasak bunda?.. Şimdi; «İkinci Kısımdaki, siyasî faaliyette bulunma hakları ile siyasî partilerle ilgili hükümler ve seçme - seçilme hükümleri, bunlara dayalı olarak yeniden hazırlanacak Siyasî Partiler Kanunu ve Seçim Kanununun yayınlanması ile yürürlüğe girer» desek, o zaman olur; çünkü, seçme - seçilmeyi başa almamışız; halbuki, evvela siyasî faaliyette bulunma... Yani, mevcut metinde takdim tehir yapacağız.

«Siyasî faaliyette bulunma hakları ile siyasî partilerle ilgili hükümlerle seçme - seçilme ile ilgili hükümler, bunlara dayalı olarak yeniden hazırlanacak Siyasî Partiler Kanununun ve Seçim Kanununun yayınlanması ile birlikte yürürlüğe girer.» Bu hükümlere dayalı olarak, yani...

ORAMİRAL NEJAT TÜMER — Daha açık efendim; «bunlara dayalı olarak».

BAŞKAN — Zaten, Siyasî Partiler Kanunu neye göre hazırlanacak?

HÂKİM KIDEMLİ ALBAY İSMET ONUR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — Ama Anayasanın o hükümleri sonra yürürlüğe girer; yanlış anlaşılmasın diye, «bunlara dayalı olarak» diye konmuş; yani, «Anayasanın hükümleri partiler kanunu ile yürürlüğe girer» deniyor.

Aslında bunun anlamı şöyle Sayın Başkanım; Anayasanın bu hükümleri yürürlüğe girer; bu kanunlar çıktıktan sonra, o kanun hükümlerine göre uygulanır. Yani, bu, bir boşluğu telafi ediyor.

BAŞKAN — «Aşağıdakiler hariç» dedik.

ORAMİRAL NEJAT TÜMER — Tabiî ya; yukarıda yazılı zaten.

BAŞKAN — Şimdi, «bütünü ile yürürlüğe girer.»

Ne şekilde yürürlüğe girer, ne şekilde girer? «Aşağıdaki istisnalar dışında yürürlüğe girer.» Bu, istisna oluyor; bunu başka türlü yazmak lazım.

İstisnalar şu : Seçme - seçilme ve siyasî faaliyette bulunma hakları ile, siyasî partilerle ilgili hükümler; bunlar istisna. Bunlar ne zaman yürürlüğe girecek?

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Her ikisi hakkında yasa çıkınca.

BAŞKAN — O zaman onu ayırmak lazım; «İstisna - satırbaşı yapmak lazım - Bu fıkradaki hükümler, bunlara dayalı olarak hazırlanacak Siyasî Partiler Kanunu ile Seçim Kanununun yayınlanması ile birlikte yürürlüğe girer.» Çünkü, istisna koyduk. Ne zaman bu istisna kalkıyor? Partiler Kanunu ile Seçim Kanununun hazırlanması ile kalkıyor. Bir kere, onu orada kesmeli. Siyasî faaliyette bulunma hakları ile ilgili hükümler ile, seçme - seçilme hükümleri... Bunlar şimdi yürürlüğe girmiyor; aşağıdaki istisnalar.

HÂKİM KIDEMLİ ALBAY İSMET ONUR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — Sayın Başkanım, birinci cümlede. «Bu Anayasa halkoylaması sonucu kabul edilip Resmî Gazetede yayınlanması ile – yayınlandığı gün - aşağıdaki istisnalar dışında yürürlüğe girer» deniyor. Aşağıdaki istisnalar ise, örneğin, yeni kanunları çıkarıldığında, Türkiye Büyük Millet Meclisi göreve başladığında yürürlüğe girer, istisnanın yürürlüğe girdiği, her fıkrada kendi içinde arz edilmiş**.**

BAŞKAN — Ama, satırbaşı yapılarak.

HÂKİM KIDEMLİ ALBAY İSMET ONUR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — Tabiî, Sayın Başkanım. Aslında, yayınlandığı gün, bu istisnalar dışında her ikisi o gün yürürlüğe giriyor; istisnalarda, her fıkrada kendi içinde yürürlüğe giriyor; onlar öyle düzenlenmiş.

BAŞKAN — O zaman, «hükümler» diye bırakıp, satırbaşı olarak «Bunların yürürlüğe girmesi, bunlara dayalı olarak hazırlanacak Siyasî Partiler kanunu ile Seçim Kanununun yayınlanması ile birlikte olur» demek lazım.

HÂKİM KIDEMLİ ALBAY İSMET ONUR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — Zaten öyle (b) olarak Sayın Başkanım; yukardaki farklı; o da Meclis göreve başladığına, her fıkranın yürürlüğe giriş tarihi birbirinden farklı.

BAŞKAN — Ama, satırbaşı yapılmış orada; yani, (a) da, «İkinci Kısım» demiş, hürriyetleri yazmış; ondan sonra, «Üçüncü Bölümde, çalışma ile ilgili hükümler, toplu iş sözleşmesi, grev ve lokavt hakları ile ilgili hükümler»; bitirmiş, satırbaşına geçmiş : «Yeni kanunları çıkarıldığında veya mevcut kanunlarda değişiklik yapıldığında ve herhalde en geç Türkiye Büyük Millet Meclisi göreve başladığında yürürlüğe girer» demiş.

HÂKİM KIDEMLİ ALBAY İSMET ONUR (Anayasa Komisyonu Üyesi)

— O kendi konusunu halletmiş.

BAŞKAN — Ama, yine onun baş tarafına, «bu istisnalar» diye bir şey koymak lazım; Satırbaşı yapıldığı zaman, «Bu istisnalar yeni kanunlar çıkarıldığında yürürlüğe girer» şeklinde.

HÂKİM KIDEMLİ ALBAY İSMET ONUR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — Sayın Başkanım, o (a) bendi bir bütündür; dikkat buyurursanız, (a) bendi yürürlüğe giriş tarihini düzenlemiş, boşluk olmasın diye de, Millî Güvenlik Konseyi bildiri ve kararlarının uygulanacağını belirtmiş; (a) bendi, kendi düzenlediği konuları halletmiş.

(b) Bendi ise, sizin buyurduğunuz şekilde veya bu şekilde kalırsa, o da halletmiş; o kanunların yayınlanması ile - ben şöyle anlıyorum - tabiî o kanunlardaki esaslara göre, o kanun yayınlanmasında diyebilir ki, «15 gün sonra yürürlüğe girer» Bunun anlamı, o kanundaki esaslara göre, siyasî partiler ve seçme - seçilme, siyasî faaliyet yürürlüğe girecek. Bu da istisnanın - (a) bitmişti - (b) kısmı.

BAŞKAN — Satırbaşı yapılacak o.

HÂKİM KIDEMLİ ALBAY İSMET ONUR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — Tabiî, nasıl buyurursanız; bent bent...

BAŞKAN — Aynen yukarıda olduğu gibi, o, fıkra olacak ikinci kısımdaki, seçme - seçilme ve siyasî faaliyette bulunma hakları ile siyasî partilerle ilgili hükümler; bu bitti.

Bu istisna, şimdi satırbaşı; «bunlara dayanılarak» demeye hiç lüzum yok; «yeniden hazırlanacak Siyasî Partiler Kanunu ile Seçim Kanununun yayınlanmasıyla birlikte yürürlüğe girer»; bitti; bu şekilde olur; «bunlara dayanılarak» demeye hiç gerek yok.

Yürürlük maddesi olduğu için çok mühim.

İkinci kısmı yeni şekliyle okutuyorum:

«b) İkinci Kısımdaki; seçme - seçilme ve siyasî faaliyette bulunma hakları ile siyasî partilerle ilgili hükümler;

Yeniden hazırlanacak Siyasî Partiler Kanunu ile Seçim Kanununun yayımlanması ile birlikte yürürlüğe girer.»

BAŞKAN — Üçüncü kısımdaki «yasama ile ilgili hükümler» de öyle mi?

«Yasama ile ilgili hükümler, ilk milletvekili genel seçimi sonucunun ilanı ile birlikte yürürlüğe girer.»

Bu yasak değil.

HÂKİM KIDEMLİ ALBAY İSMET ONUR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — İlk milletvekili genel seçimi sonucunun ilanı ile birlikte...

BAŞKAN — Tamam o yasaklar; o bitecek, gene satırbaşı gelecek; yani,

üçüncü kısımdaki, «yasama ile ilgili hükümler»; bu, istisna olduğu için yürürlüğe girmiyor; satırbaşı, «ilk milletvekili genel seçimi sonucunun ilanı ile birlikte yürürlüğe girer.»

Ancak, «Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkilerine ilişkin hükümleri şu, şu, şu kalmak üzere Millî Güvenlik Konseyince yerine getirilir» dedikten sonra satırbaşı yapmak lazım; çünkü, yukarıda ne dedik : «Aşağıdaki istisnalar dışında» dedik; aşağıdaki istisnanın da, her fıkrasında, ne zaman yürürlüğe gireceği yazıyor, değil mi?

HÂKİM KIDEMLİ ALBAY İSMET ONUR (Anayasa Komisyonu .Üyesi) — Evet.

BAŞKAN — Yine, «Üçüncü Kısımdaki, Cumhurbaşkanı başlığı altındaki görev ve yetkileri ile Devlet Denetleme Kurulu, Bakanlar Kurulu başlığı altındaki tüzükler, Millî Savunma, olağanüstü yönetim usulleri, idare başlığı altındaki mahallî idareler ile Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu hariç diğer hükümler ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri hariç yargıya ilişkin bütün hükümler Anayasanın halkoylaması sonucunda kabulünün Resmî Gazetede ilanı ile birlikte yürürlüğe girer. Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kuruluna ait yürürlüğe girmeyen hükümler Türkiye Büyük Millet Meclisinin...»

Hiç okuyamıyorum, silik basılmış.

Evet, buyurun Sayın Üruğ.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Sayın Başkanım, İkinci Kısımdaki (b) bölümünü şöyle yazdım, acaba sizin arzunuza uyacak mı?

BAŞKAN — Tamam, onu hallettik ve sizin dediğiniz gibi oldu.

Siz yazdığınızı okuyun.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Efendim, bir şey var; «bunlara dayalı»...

BAŞKAN — Ötekilerin hiçbirisinde, «bunlara dayalı» demedik ama?..

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Lüzum yok efendim; çünkü, kanun hazırlayıcı bunu koymuş.

BAŞKAN — Nasıl olacak yani?

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Bunun için kanun hazırlanacak. Binaenaleyh, «Bu kanuna bak da, buna göre hazırla» demiş olacak efendim.

Müsaade ederseniz şöyle yazabiliriz : «Siyasî faaliyette bulunma hakları ile siyasî partilerle ilgili hükümler, bunlara dayalı olarak yeniden hazırlanacak Siyasî Partiler Kanunu; seçme ve seçilme hakkı ise, yine bu hükümlere dayalı olarak hazırlanacak Seçim Kanununun yayınlanmalarıyla yürürlüğe girerler.»

Buradaki bütün şey, gerçi yürürlüğe girmeyecek; ama «Sen bu kanunları buna göre yap» diyoruz. Yani Anayasa, emir veriyor.

BAŞKAN — Peki, ondan sonraki (d) fıkrasını nasıl düzenleyeceğiz?

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — (d) fıkrası Meclisin açılmasıyla yürürlüğe girecek efendim.

«Cumhurbaşkanı başlığı altındaki görev ve yetkiler» hemen sonra...

BAŞKAN — Öyleyse, bu istisna değil?

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — İstisna efendim; istisnası da şöyle : Cumhurbaşkanı başlığı altındaki görev ve yetkileri ile Devlet Denetleme Kurulu, Bakanlar Kurulu başlığı altındaki tüzükler, Millî Savunma, olağanüstü yönetim usulleri, idare başlığı altındaki mahallî idareler ile Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu hariç diğer hükümler ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri hariç yargıya ilişkin bütün hükümler Anayasanın halkoylaması sonucunda kabulünün Resmî Gazetede ilanı ile birlikte yürürlüğe girecek; geri kalanlar ise, kanunları hazırlanınca yürürlüğe girecektir.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Başkaynak.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Sayın Başkanım, orada en son satırda, «yayınlanmasıyla» olacak efendim; «hazırlanmasıyla» değil.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Evet, efendim, «yayınlanmasıyla» olacak.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Sayın Başkanım, birde bu (d) bölümünde...

BAŞKAN — Onun içinde istisnalar konmuş, yani giriyor; ama istisna ile yürürlüğe girecek olan, hep bir fıkranın içinde iç içe.

O halde şimdi, (b) yi bir daha yazdıralım efendim.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Efendim, uygun ise ve müsaade ederseniz bir kere daha okuyayım, ondan sonra yazdıralım.

«Siyasî faaliyette bulunma hakları ile siyasî partilerle ilgili hükümler, bunlara dayalı olarak yeniden hazırlanacak Siyasî Partiler Kanunu;

Seçme ve seçilme hakkı ise, bu hükme dayalı olarak hazırlanacak Seçim Kanununun yayınlanmalarıyla yürürlüğe girerler.»

BAŞKAN — Bu, Anayasadaki hükmü, yani Anayasadaki ilgili maddesi.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — «Seçme ve seçilme hakkı ise, bu hükme (yani Anayasadaki hükme) dayalı olarak hazırlanacak seçim kanununun yayınlanmaları ile yürürlüğe girerler»;

yayınlanmadan yürürlüğe giremezler.

BAŞKAN — O zaman bunu yazdıralım.

«Yürürlüğe girecek maddeler Millî Güvenlik Konseyince kararlaştırılır...» veyahut «Bu Anayasa tümüyle yürürlüğe girer; yürürlüğe girmeyecek kısımları Millî Güvenlik Konseyi kararıyla belirlenir» deseydik?..

Bazı yerlerini atlamış olmayalım?..

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — Efendim, arkadaşlar teker teker kontrol ettiler.

BAŞKAN — Şimdi (b) fıkrasını yeniden okuyunuz.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Sayın Başkanım, izin verirseniz arz edeyim. Biz daha önceden bunu şöyle düşünmüştük : «Bu Anayasanın ikinci kısmının dördüncü bölümünde yer alan seçme - seçilme ve siyasî faaliyette bulunma hakları ile siyasî partilerle ilgili hükümler, bunlara dayalı olarak yeniden hazırlanacak Siyasî Partiler Kanunu ile Seçim Kanununun yayımlanmasıyla birlikte...»

BAŞKAN — İkisini müşterek düşündünüz siz.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başkanı) — Tabiî, ayrı ayrı.

BAŞKAN — «Yayınlanmasıyla» kâfi; «birlikte» ye gerek yok.

(b) kısmını bir daha okutuyorum :

b) İkinci Kısım'daki; siyasî faaliyette bulunma hakları ile siyasî partilerle ilgili hükümler, bunlara dayalı olarak yeniden hazırlanacak Siyasî Partiler Kanununun;

Seçme ve seçilme hakkı ise yine bu hükümlere dayalı olarak hazırlanacak Seçim Kanununun;

Yayımlanması ile yürürlüğe girer.»

BAŞKAN — Peki, (b) fıkrası oldu.

Üçüncü Kısım'da da, «hükümler» ibaresinden sonra gelen, «ilk genel milletvekili seçimi» ifadesi satırbaşına gelecek; yine bu kısımdaki «yasama ile ilgili hükümler» deyip, noktalı virgül yapıp, ondan sonra satırbaşı yapılacak.

Böyle dedikten sonra, bunu baştarafına koysak; «yasama ile ilgili hükümler» bu istisna, «Bu hükümler milletvekili genel seçimi sonucu... yerine getirilir» Yani, bir kere, evvela aşağıda istisnayı koyduk, İstisna bu; bu istisna ne zaman yürürlüğe girecek? İşte, şöyle şöyle olunca yürürlüğe girecek; başında faili olmuyor.

«Bu hükümler, milletvekili genel seçimi sonucunun ilanı ile birlikte yürürlüğe girer. Ancak bu bölümdeki Türkiye Büyük Millet Meclisi...»

Şimdi zapta geçmesi için bir daha baştan okutuyorum :

«III. Anayasanın yürürlüğe girmesi

MADDE 177. — Bu Anayasa, halkoylaması sonucu kabul edilip Resmî Gazetede yayımlanması ile Türkiye Cumhuriyeti Anayasası olur ve aşağıda gösterilen istisnalar dışında bütünüyle yürürlüğe girer.

a) İkinci Kısım II. Bölümdeki; kişi hürriyeti ve güvenliği, basın ve yayımla ilgili hükümler, toplantı hak ve hürriyetleri,

III. Bölümdeki çalışma ile ilgili hükümler, toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavt ile ilgili hükümler.»

BAŞKAN — Şimdi burada satırbaşı yapalım ve «Bu hükümler...» diyerek devam edelim :

«Bu hükümler yeni kanunları çıkarıldığında veya mevcut kanunlarda değişiklik yapıldığında ve her halde en geç Türkiye Büyük Millet Meclisi göreve başladığında yürürlüğe girer. Ancak bu hükümler yürürlüğe girinceye kadar mevcut kanunlar ve Millî Güvenlik Konseyinin bildiri ve kararları uygulanır.»

BAŞKAN — Şimdi (b) fıkrasını okutuyorum :

«b) İkinci Kısım'daki; siyasî faaliyette bulunma hakları ile siyasî partilerle ilgili hükümler, bunlara dayalı olarak yeniden hazırlanacak Siyasî Partiler Kanununun;

Seçme ve seçilme hakkı ise yine bu hükümlere dayalı olarak hazırlanacak Seçim Kanununun;

Yayımlanması ile yürürlüğe girer.

c) Üçüncü Kısım'daki; yasama ile ilgili hükümler;

Bu hükümler ilk milletvekili genel seçimi sonucunun ilanı ile birlikte yürürlüğe girer. Ancak bu bölümdeki Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkilerine ilişkin hükümleri, 29 Haziran 1981 gün ve 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanun hükümleri saklı kalmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi göreve başlayıncaya kadar Millî Güvenlik Konseyince yerine getirilir.

d) Üçüncü Kısım'daki; Cumhurbaşkanı başlığı altındaki görev ve yetkileri ile Devlet Denetleme Kurulu, Bakanlar Kurulu başlığı altındaki tüzükler, Millî Savunma, olağanüstü yönetim usulleri, idare başlığı altındaki mahallî idareler ile Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu hariç diğer hükümler ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri hariç, yargıya ilişkin bütün hükümler Anayasanın halkoylaması sonucunda kabulünün Resmî Gazetede ilanı ile birlikte yürürlüğe girer. Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kuruluna ait yürürlüğe girmeyen hükümler Türkiye Büyük Millet Meclisinin göreve başlaması ile, mahallî idareler ile Devlet Güvenlik Mahkemelerine ilişkin hükümler ise ilgili kanunların yayımlanması ile yürürlüğe girer.

e) Anayasanın halkoylaması sonucu kabulünün ilanıyla birlikte yürürlüğe

girecek hükümleri ve mevcut ve kurulacak kurum, kuruluş ve kurullar için yeniden kanun yapılması veya mevcut kanunlarda değişiklik yapılması gerekiyorsa bunlara ilişkin işlemler mevcut kanunların Anayasaya aykırı olmayan hükümleri veya doğrudan Anayasa hükümleri, Anayasanın 11 inci maddesi gereğince uygulanır.»

BAŞKAN — 11 inci madde nedir?

HÂKİM KIDEMLİ ALBAY İSMET ONUR (Anayasa Komisyonu Üyesi) — Doğrudan doğruya bir hukuk kuralı olduğu için efendim.

BAŞKAN — Evet.

Okumaya devam edin.

«f) Kesinhesap Kanunu Tasarılarının görüşülme usulünü düzenleyen 164 üncü maddenin ikinci fıkrası hükmü 1984 yılından itibaren uygulanmaya başlanır.»

BAŞKAN — Baştaki hususu demeyip, «aşağıdaki istisnalar, aşağıda gösterildiği şekilde yürürlüğe girer» deseydik belki daha iyi olacaktı; ama başta evvela istisnayı sayıyoruz; ama aşağıdakinde, istisna ile yürürlüğe girişi birbirinin içine giriyor; çünkü onu ayırmak mümkün değil.

Necdet Paşa, şöyle desek; «Bu Anayasa, halkoylaması sonucu kabul edilip Resmî Gazetede yayımlanması ile Türkiye Cumhuriyeti Anayasası olur ve aşağıda gösterilen istisnalar ve bu istisnaların ne zaman kalkacağı hakkındaki hükümler dışında...» Bütününden gidilerek... Çünkü burada hem istisnayı koyuyoruz, hem de bu istisnanın ne zaman kalkacağını belirtiyoruz.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — «Aşağıdaki esaslar dahilinde yürürlüğe girer» diyelim; o kadar.

BAŞKAN — Ama, ikinci kısım istisna sayılır. İstisnalar...

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri) — «Aşağıdaki esaslar çerçevesinde yürürlüğe girer» deyince, istisnalar yazılır; «Aşağıdaki esaslar» deyince; buna göre, kimisi yapılacak, kimisi yapılmayacak.

BAŞKAN — «İstisnalar» yerine «esaslar»; «istisnalar»'ı koymak lazım. Çünkü (a) fıkrasında ne diyoruz? «İkinci Kısım II. Bölümdeki, kişi hürriyet ve güvenliği...» Ne bu?

Hemen onun altında da ne diyoruz ama? Bunların ne zaman yürürlüğe gireceğini söylüyoruz.

Onun için «gösterilen istisnalar ile ve bu istisnaların ne zaman kalkacağı hakkındaki açıklamalar dışında bütünüyle yürürlüğe girer.»

Ama, hangi tarihte?. Resmî gazetede yayımlanması tarihinde.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa

Komisyonu Başkanı) — Şöyle desek Sayın Başkanım : «Bu Anayasa, halkoylamasına sunulur. Kabul edilince Türkiye Cumhuriyeti Anayasası olur ve halkoyu sonuçlarıyla beraber Resmî gazetede yayımlanır.

Bu Anayasanın hükümleri geçici maddelerde belirtilen esaslara göre yayımlandığı tarihte yürürlüğe girer.»

BAŞKAN — Bu geçici madde değil, yürürlük maddesi.

HÂKİM TÜMGENERAL MUZAFFER BAŞKAYNAK (Anayasa Komisyonu Başjkanı) — «Geçiciyi» çıkartsak?.

BAŞKAN — Olmaz. Şu madde, şu madde diye burada sayacağız.

ORGENERAL NECDET ÜRUĞ (Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreterli) — Bunlar istisnalar ve istisnaların yürürlük şekli.

«Yürürlüğe ait hükümler dışında bütünüyle yürürlüğe girer.»

BAŞKAN — «İstisnalar ile bu istisnaların yürürlüğe girmesine ait hükümler dışında bütünüyle yürürlüğe girer.» Daha iyi oldu.

Birinci fıkrayı tekrar okutuyorum :

III. Anayasanın yürürlüğe girmesi.

MADDE 177. — Bu Anayasa, halkoylaması sonucu kabul edilip Resmî Gazetede yayımlanması ile Türkiye Cumhuriyeti Anayasası olur ve aşağıda gösterilen istisnalar ile bu istisnaların yürürlüğe girmesine ait hükümler dışında bütünüyle yürürlüğe girer.»

BAŞKAN — Düzeltmesini yaptığımız 177 nci yürürlük maddesi üzerinde söz almak isteyen var mı efendim? Yok.

Yürürlük maddesini son şekli ile oylarınıza sunuyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Tasarısının tümünü oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Türk Milleti için inşallah hayırlı bir Anayasa olur…

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASINA İŞLENMEYEN GEÇİCİ MADDELER

3/10/2001 tarihli ve 4709 Sayılı Kanun'un Geçici Maddesi

GEÇİCİ MADDE — A) Bu Kanunun 24 üncü maddesi ile Anayasanın 67 nci maddesine son fıkra olarak eklenen hüküm bu Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra yapılacak ilk genel seçimde uygulanmaz.

B) Bu Kanunun 28 inci maddesi ile Anayasanın 87 nci maddesinde yapılan değişiklik, bu Kanunun yürürlük tarihinden önce, Anayasanın 14 üncü maddesindeki fiilleri işleyenler hakkında uygulanmaz.

YASAMA SÜRECİ

Kanun Teklifi
GEÇİCİ MADDE – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 87 nci maddesinde öngörülen değişiklik, bu Kanunun yürürlük tarihinden önce, Anayasanın 14 üncü maddesindeki fiilleri işleyenler hakkında uygulanmaz.
Teklifin Madde Gerekçesi
Geçici Madde – Anayasanın 87 nci maddesinde öngörülen değişiklikle Türkiye Büyük Millet Meclisinin af yetkisi önündeki sınırlamalar kaldırılmakta sadece nisap getirilmektedir. Bu değişikliğin, kanunun yürürlük tarihinden önce Anayasanın 14 üncü maddesindeki eylemleri işleyenler hakkında uygulanmaması için geçici madde öngörülmektedir.
Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin Anayasanın 87 nci maddesinde öngörülen değişikliğin Kanunun yürürlük tarihinden önce Anayasanın 14 üncü maddesindeki eylemleri işleyenler hakkında uygulanmaması için getirilen geçici madde Komisyonumuzca oy birliği ile kabul edilmiştir. Ayrıca Anayasanın 67 nci maddesine son fıkra olarak eklenen hükmün bu kanunun yürürlüğe girmesinden sonra yapılacak ilk genel seçimde uygulanmamasını içeren öneri de Komisyonumuzca oy birliği ile kabul edilmiş ve bu iki düzenleme geçici maddede a ve b şıkları olarak yer almıştır.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
GEÇİCİ MADDE - A) Bu Kanunun 24 üncü maddesi ile Anayasanın 67 nci maddesine son fıkra olarak eklenen hüküm bu Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra yapılacak ilk genel seçimde uygulanmaz. B) Bu Kanunun 30 uncu maddesi ile Anayasanın 87 nci maddesinde yapılan değişiklik, bu Kanunun yürürlük tarihinden önce, Anayasanın 14 üncü maddesindeki fiilleri işleyenler hakkında uygulanmaz.
Genel Kurul Görüşmeleri
(21. Dönem, 71. Cilt, 3. Birleşim, Sayfa 90, 91) Teklifin ikinci defa görüşülmesi sırasında geçici maddenin (B) şıkkında yer alan "Bu kanunun 30 uncu maddesi" diye geçen kısım, değişiklikler nedeniyle "Bu kanunun 28 inci maddesi" olarak düzeltilmiştir. Geçici madde bu şekilde oylanarak kabul edilmiştir.

27/12/2002 tarihli ve 4777 Sayılı Kanun'un Geçici Maddesi

GEÇİCİ MADDE 1. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 67 nci maddesinin son fıkrası, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 22 nci dönemi içinde yapılacak ilk ara seçimde uygulanmaz.

YASAMA SÜRECİ

13/12/2002 Tarihli ve 4774 Sayılı Kanun[1] ile İlgili Aşamalar
Kanun Teklifi
GEÇİCİ MADDE 1. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 67 nci maddesinin son fıkrası, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 22 nci dönemi içinde yapılacak ara seçimlerde uygulanmaz.
Teklifin Madde Gerekçesi
Geçici Madde 1. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair 4709 sayılı Kanunun Geçici Maddesinin (A) bendi ile Anayasanın 67 nci maddesinin son fıkrasında yapılan değişikliğin, yapılacak ilk Milletvekili Genel Seçimlerinde uygulanmayacağı belirtildiğinden, bu genel seçimler neticesi oluşan TBMM üye tamsayısında meydana gelebilecek eksilmelerin tamamlanmasına yönelik olarak yapılacak ara seçimlerinde de sözkonusu maddenin uygulanmaması zorunlu olarak ortaya çıktığından bu geçici madde hükmünün sevki hukuka ve amaca uygun olacaktır.
Anayasa Komisyonu Raporu
Teklifin Geçici 1 inci maddesi üzerindeki görüşmelerde; Anayasanın 67 nci maddesinin son fıkrasının uygulanmaz hale gelmesini önlemek, Anayasanın bağlayıcılığı kavramıyla bağdaşmayacak uygulamaları doğurmamak amacıyla 67 nci maddenin son fıkrasının 22 nci dönemde sadece ilk ara seçimde uygulanmamasına yönelik iki önerge verilmiş aynı mahiyette olan iki önerge birleştirilerek işleme konmuş ve Komisyonumuzca benimsenerek Geçici 1 inci maddenin bu doğrultuda düzenlenmesi oybirliği ile kabul edilmiştir.
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
GEÇİCİ MADDE 1. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 67 nci maddesinin son fıkrası, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 22 nci dönemi içinde yapılacak ilk ara seçimde uygulanmaz.

1 *Cumhurbaşkanınca, kanunun bir daha görüşülmek üzere geri gönderilmesi usulü işletildiğinden, kanun numarası Anayasa'da değişiklik yapan kanun numarasından farklıdır.*

4774 Sayılı Kanun
GEÇİCİ MADDE 1. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 67 nci maddesinin son fıkrası, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 22 nci dönemi içinde yapılacak ilk ara seçimde uygulanmaz.
27/12/2002 Tarihli ve 4777 Sayılı Kanun İle İlgili Aşamalar
Geri Gönderme Tezkeresi
Bkz. 76. madde "27/12/2002 tarihli ve 4777 sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik" başlıklı tablo altında "Geri Gönderme Tezkeresi" başlıklı bölüm
Geri Göndermeden Sonraki Aşamalar
Anayasa Komisyonu Raporu
Bkz. 76. madde "27/12/2002 tarihli ve 4777 sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklik" başlıklı tablo altında "Geri Göndermeden Sonraki Aşamalar/ Anayasa Komisyonu Raporu" başlıklı bölüm
Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin
GEÇİCİ MADDE 1. – Kanunun geçici 1 inci maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

EKLER
Ek-1
Anayasa Değişikliğine İlişkin Kanun Tekliflerinin Genel Gerekçeleri

<table>
<tr><th colspan="2">Kanun Teklifi</th><th>İlgili Olduğu Kanun</th></tr>
<tr><td>Dönemi ve Yasama Yılı</td><td>Esas Numarası</td><td rowspan="2">17/5/1987 tarihli ve 3361 sayılı “7.11.1982 Tarih ve 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 67, 75, 175 inci Maddelerinin Değiştirilmesi ve Geçici 4 üncü Maddesinin Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun”</td></tr>
<tr><td>17/4</td><td>2/438</td></tr>
<tr><td colspan="3">Teklifin Genel Gerekçesi</td></tr>
<tr><td colspan="3">T.C. Anayasasının halk oylaması sonunda yürürlüğe girdiği 7 Kasım 1982 tarihinden itibaren gerek Parlamentoda, gerekse basında ve kamuoyunda münakaşa konusu olan bazı maddelerinin değiştirilmesi gerektiği anlaşılmış ve bu nedenle teklif hazırlanmıştır.</td></tr>
</table>

Kanun Teklifi		İlgili Olduğu Kanun
Dönemi ve Yasama Yılı	**Esas Numarası**	23/7/1995 tarihli ve 4121 sayılı "7.11.1982 Tarihli ve 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Başlangıç Metni ve Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun"
19/4	2/1007, 2/1110, 2/1312	

Teklifin Genel Gerekçesi

1982 Anayasasının değiştirilmesi veya yeni bir Anayasa hazırlanması tartışmaları 1983 Genel Seçimlerinden hemen sonra ülkemizin siyasal gündemine girmiş o tarihten beri de güncelliğini sürdürmeye devam etmiştir.

Anayasanın başlangıç bölümünde yer alan ve askerî müdahaleyi meşrulaştıran, ibareler, temel hak ve hürriyetler konusundaki düzenlemeler olağan ve olağanüstü dönemlerde yargı denetimini bağımsızlık ve güvencelerini zedeleyen hükümlerin yanı sıra pek çok husus yaygın eleştirilere konu olmuştur.

Bu nedenlerledir ki bu gün acil ve kısmî Anayasa değişiklikleri kadar, millî mutabakata dayalı yeni bir Anayasanın yapılması fikri de kamuoyunda benimsenmiş bulunmaktadır.

20 Ekim 1991 Genel Seçimlerine katılan siyasal partilerin hemen hepsi yeni bir Anayasanın oluşturulması fikri etrafında birleşmiş durumdadırlar.

Bugüne kadar T.B.M.M.'de temsil edilen siyasî partilerce veya çeşitli meslek kuruluşlarınca ortaya konulan pek çok öneri Meclis Başkanlığınca oluşturulan partilerarası komisyonda ele alınmış ve bir mutabakat arayışına girilmiştir.

Böylesine geniş kapsamlı bir mutabakatın bu Meclis aritmetiği içerisinde gerçekleştirilmesi elbette kolay bir şey olmayabilir.

Ancak bazı önemli maddelerin değiştirilmesine öncelik verilmesi fikrinden hareketle oluşturulan partilerarası konsensüs neticesinde ortaya çıkan ve üzerinde mutabık kalınan hususlarla ilgili olarak bu Anayasa değişikliği teklifimiz hazırlanmıştır.

Kanun Teklifi		İlgili Olduğu Kanun
Dönemi ve Yasama Yılı	**Esas Numarası**	13/8/1999 tarihli ve 4446 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun"
21/1	2/187	

Teklifin Genel Gerekçesi

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 46 ncı maddesinde "kamulaştırma", 47 nci maddesinde "devletleştirme" düzenlenmiş; buna karşılık "özelleştirme" konusunda herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Oysa başka bazı ülkelerin anayasalarında özelleştirmeyi öngören hükümler bulunmaktadır. Fransız Anayasası buna örnek gösterilebilir.

Ülkemizde 1984 yılından bu yana değişik biçimlerde uygulanagelen "özelleştirme" ile ilgili olarak; çeşitli tarihlerde yürürlüğe konulan yasal düzenlemeler, Anayasa Mahkemesi ve Danıştay kararları ile bazı ilke ve kurallar geliştirilmiş bulunmaktadır.

Ülkemizin son onbeş yılının gündeminde önemli yer tutan, gelecek yıllarda da gündemin ön sıralarında yer alacağı kuşkusuz olan özelleştirmenin hukukî temelinin Anayasanın 47 nci maddesinde düzenlenmesi uygun görülmüştür. 47 nci maddeye eklenen iki yeni fıkra ile hem özelleştirmeye ilişkin esas ve usullerin kanunla gösterilmesi, hem kamu tüzelkişilerince yürütülen yatırım ve hizmetlerden hangilerinin özel hukuk sözleşmeleri ile gerçek veya tüzelkişilere yaptırılabileceğinin kanunla belirlenmesi ilkeleri getirilmektedir.

Öte yandan bütçe kaynakları kıt, ihtiyaçları sınırsız olan ülkelerde, tabiî kaynakların işletilmesi, çağdaş teknolojilerin ekonomiye kazandırılması amacıyla yabancı sermayenin yatırım yapmaya teşvik edilmesi, kalkınma yolunda önemli bir araç oluşturmaktadır.

Ülkemizin, yüksek teknoloji ve büyük finansman gerektiren altyapı yatırımlarında karşılaşılan bazı sorunlar, yabancı sermayenin yatırım yapma konusunda çekingen davranmasına neden olmaktadır. Bu sorunlar arasında kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıkların çözümü, önemli bir yer tutmaktadır.

Günümüzde bu tür uyuşmazlıklar bakımından tahkim, uluslararası düzeyde gittikçe yaygınlaşan bir kurum haline gelmiştir. Nitekim aralarında Türkiye'nin de bulunduğu çeşitli devletlerce imzalanmış bulunan 1975 tarihli Helsinki Nihaî Senedinde anlaşmazlıkların tahkim yoluyla çözülmesi öngörülmüştür.

Bu durumda evrensel hukukun benimsendiği ve uyguladığı kavram ve kurumlara hukukumuzda da yer verilmesi gerekmektedir. Türkiye, gerek 1975 tarihli Helsinki Nihaî Senedinde, gerek imzalayıp onayladığı çok sayıda iki taraflı uluslararası yatırım sözleşmelerinde tahkim kurumunu benimsemiştir. Türkiye'nin uluslararası ilişkiler çerçevesinde benimsediği bu yaklaşıma Anayasanın 125 inci maddesinde de yer verilmesi uygun olacaktır.

Bu arada Anayasanın 155 inci maddesi için önerilen değişiklikle kamu hizmeti ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri, Danıştayın "düşünce" bildireceği konular arasında alınmaktadır.

Özetle, Anayasanın konuya ilişkin hükümlerinin, Ülkemizin ihtiyacı olan yatırım ve hizmetlerde uygulanacak evrensel ilke ve uygulamalara paralel bir biçimde değiştirilmesi zorunlu hale gelmiştir. Ülkemizin kalkınması için büyük önem taşıyan çağdaş hukuk ilkelerine Anayasamızda da yer verilmesi amacıyla bu Kanun Teklifi hazırlanmıştır.

Kanun Teklifi		İlgili Olduğu Kanun
Dönemi ve Yasama Yılı	**Esas Numarası**	3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun"
21/3	2/803	

Teklifin Genel Gerekçesi

1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının; uygulamada olduğu dönem içinde ortaya çıkan ihtiyaçlar, kamuoyunun beklentileri ve yeni siyasî açılımlar doğrultusunda yenilenmesi gereği doğmuştur. Ayrıca Avrupa Birliğine tam üyelik sürecinde, ekonomik ve siyasî kriterlerin karşılanmasının, bu alanda gerekli yasal düzenlemelerin yapılmasının ön şartı olarak Anayasada bazı değişikliklerin yapılması da kaçınılmazdır. Bu teklif toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilecek çağdaş - demokratik standartlara ve evrensel normlara uygun, insan hakları ve hukukun üstünlüğünü ön plana çıkaran bir Anayasa değişikliğini hedeflemektedir.

Teklif, Türkiye Büyük Millet Meclisinde Grubu bulunan Siyasî Partilerin eşit şekilde temsil edildiği Partilerarası Uzlaşma Komisyonunca hazırlanmıştır.

<table>
<tr><th colspan="2">Kanun Teklifi</th><th>İlgili Olduğu Kanun</th></tr>
<tr><th>Dönemi ve Yasama Yılı</th><th>Esas Numarası</th><td rowspan="2">13/12/2002 tarihli ve 4774 sayılı “Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun”</td></tr>
<tr><td>22/1</td><td>2/1</td></tr>
<tr><th colspan="3">Teklifin Genel Gerekçesi</th></tr>
<tr><td colspan="3">1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının; uygulamada olduğu dönem içinde ortaya çıkan ihtiyaçlar, kamuoyunun beklentileri ve yeni siyasî açılımlar doğrultusunda yenilenmesi gereği doğmuştur. Ayrıca Avrupa Birliğine tam üyelik sürecinde, siyasî kriterlerin karşılanmasının, bu alanda gerekli yasal düzenlemelerin yapılmasının ön şartı olarak Anayasada bazı değişikliklerin yapılması da kaçınılmazdır.
Bu Teklif, toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilecek çağdaş - demokratik standartlara ve evrensel normlara uygun, insan hakları ve hukukun üstünlüğünü ön plana çıkaran bir Anayasa değişikliğini hedeflemektedir.</td></tr>
</table>

Kanun Teklifi		İlgili Olduğu Kanun
Dönemi ve Yasama Yılı	**Esas Numarası**	7/5/2004 tarihli ve 5170 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun"
22/2	2/278	

Teklifin Genel Gerekçesi

Avrupa Birliğine üye adayı olan Ülkemizin Kopenhag Siyasi Kriterleri bağlamında yerine getirmesi gereken hususlar ile yasal düzenlemeler 24 Temmuz 2003 tarihli Resmî Gazetede yayımlanan "Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Program"da belirlenmiş bulunmaktadır.

Bir taraftan hayat hakkının, demokratik toplumun temel değeri olduğunu ve ölüm cezasının kaldırılmasının, bu hakkın korunması ve tüm insanların doğuştan gelen onurunun bütünüyle tanınması için elzem olduğunu vurgulayan ve Ülkemizce de imzalanan İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Avrupa Sözleşmesi'ne Ek 13 No'lu Protokol gereğince ölüm cezasının kaldırılmış olması; diğer yandan, dünyada gelişen yeni demokratik açılımlara uyum sağlanması ve bu açılıma uygun bir şekilde temel hak ve hürriyetlerin, evrensel düzeyde kabul edilmiş standart ve normlar ile Avrupa Birliği kriterleri seviyesine çıkarılması amacıyla kanunlarımızda düzenlemeler yapılması ihtiyacı temel yasamız olan Anayasada da değişiklikler yapma zorunluluğu doğurmuştur.

Bu zorunluluktan hareketle, hazırlanan Kanun Teklifiyle, Anayasanın bazı maddelerinde değişiklik yapılması öngörülmektedir.

Kanun Teklifi		İlgili Olduğu Kanun
Dönemi ve Yasama Yılı	**Esas Numarası**	29/10/2005 tarihli ve 5428 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun"
22/4	2/585	

Teklifin Genel Gerekçesi

Türk kamu mali yönetim ve kontrol sisteminin uluslararası standartlar ve Avrupa Birliği müktesebatına uyumunu sağlamak üzere mevzuat değişikliği çalışmaları devam etmektedir. Bu çerçevede mali yönetim ve kontrol sistemimizi yeniden düzenleyen 10.12.2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun ile uluslararası standartlar ve Avrupa Birliği müktesebatı ile uyumlu yeni bir bütçe kapsamı benimsenmek suretiyle Parlamentonun bütçe hakkının güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Parlamentoya sunulacak bütçenin kapsamına genel bütçenin yanı sıra özel bütçeli idareler ve düzenleyici ve denetleyici kurumların bütçelerinin tamamı dahil edilmiştir. Bu kapsamda katma bütçeler, idarelerin gelir ve yönetim yapıları dikkate alınmak suretiyle genel bütçeli idareler ve özel bütçeli idarelere dahil edilmiştir. Buna göre genel bütçeli idareler, özel bütçeli idareler ile düzenleyici ve denetleyici kurumların toplamından oluşan Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu tasarısı hazırlanarak Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulacaktır

Bu yaklaşım çerçevesinde Anayasamızın konu ile ilgili hükümlerinde gerekli uyumun sağlanması amacıyla değişiklik yapılması öngörülmektedir.

Kanun Teklifi		İlgili Olduğu Kanun
Dönemi ve Yasama Yılı	**Esas Numarası**	10/5/2007 tarihli ve 5660 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"
22/5	2/1015	

Teklifin Genel Gerekçesi

Parlamenter sistemde cumhurbaşkanı yasama, yürütme ve yargı organları arasındaki uyum devlet başkanı sıfatıyla sağlar ve devleti temsil eder. Türkiye Cumhuriyeti'nin en büyük temsil makam olan Cumhurbaşkanının seçilmesinde, seçim tabanının genişletilmesi yani Cumhurbaşkanın halkın seçmesi, demokratik katılımın sağlanması bakımından daha ileri bir düzenleme olacaktır.

Cumhurbaşkanının halk tarafından seçimi, doğrudan demokrasinin de bir uyarlaması, yönetenleri belirleme sürecine milletin etkin katılması sağlanacaktır.

Bu değişiklikle, Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin 4 yıla düşürülmesinin öngörülmesi, süresi 5 yıl olan Cumhurbaşkanına görev süresinde farklı siyasal çoğunlukla birlikte çalışma imkanı sağlayacak ve halkın seçtiği Cumhurbaşkanının tarafsız, partiler üstü bir tutum sergilemesini mümkün kılacaktır.

Anayasamızda yapılan değişiklikler nedeniyle Cumhurbaşkanlığı seçimine ilişkin hükümlerin, 11 inci Cumhurbaşkanı seçimlerinde de uygulanabilmesini sağlamak amacıyla bir geçici madde eklenmiştir.

Kanun Teklifi		İlgili Olduğu Kanun
Dönemi ve Yasama Yılı	**Esas Numarası**	9/2/2008 tarihli ve 5735 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"
23/2	2/141	

Teklifin Genel Gerekçesi

Anayasanın 10 uncu ve 42 nci maddelerinde yapılması öngörülen değişiklikler, yükseköğretim hizmetlerinden kişilerin kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak, herhangi bir nedenle ayrımcılığa tabi tutulmadan yararlanmasının önündeki engelleri kaldırmayı amaçlamaktadır. Devletin temel amaç ve görevlerinden biri de kişinin temel hak ve hürriyetlerini, hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmak, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaktır.

Yükseköğretim kurumlarında kılık ve kıyafetlerinden dolayı bazı öğrencilerin eğitim ve öğrenim hakkının engellenmesi kronik bir sorun haline gelmiştir. Kurucusu ve üyesi bulunduğumuz Avrupa Konseyine üye ülkelerin hiç birinde üniversite düzeyinde böyle bir sorun mevcut bulunmamaktadır. Buna rağmen, ülkemizde uzun bir süredir üniversitelerde bazı kız öğrencilerin başlarını örtmede kullandıkları kıyafetler nedeniyle eğitim ve öğrenim hakkını kullanamadıkları bilinmektedir. Atatürk'ün hedef gösterdiği çağdaş uygarlık düzeyinde "fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür" nesillerin yetiştirilmesi, kişilerin yükseköğrenim hakkından kanun önünde eşitlik ilkesi gereği hiçbir nedenle ayrımcılığa tabi tutulmadan yararlanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenlerle, Anayasanın 10 uncu ve 42 nci maddesinde işbu değişikliklerin yapılması gereği doğmuştur.

Kanun Teklifi		İlgili Olduğu Kanun
Dönemi ve Yasama Yılı	**Esas Numarası**	7/5/2010 tarihli ve 5982 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"
23/4	2/656	

Teklifin Genel Gerekçesi

150 yıllık anayasa geleneği içinde, halkın katılımı ve demokratik yöntemlerle Anayasa yapılamamış olması ülkemiz bakımından büyük bir eksikliktir.

Diğer anayasalar gibi, 1982 Anayasası da olağanüstü koşullar altında kabul edilip yürürlüğe konulmuştur. Devlet tecrübemiz, birikimimiz ve toplumsal talep ekseninde, 1982 Anayasasının tamamen değiştirilmesine ihtiyaç vardır. Aslında tüm toplum kesimleri de bu ihtiyaç konusunda mutabakat halindedir. Ancak bu mutabakat, bugüne kadar Anayasanın tümünün değiştirilmesine yetmemiştir. 2007 yılında yeni bir Anayasanın hazırlanması amacıyla çalışmalar yapılmış, ancak bu girişimler de değişik nedenlerden dolayı başarılı olamamıştır.

Yürürlüğe girmesinden kısa bir süre sonra 1982 Anayasasında değişiklikler yapılması zorunlu hale gelmiş ve günümüze kadar farklı gerekçelerle 16 kez değişiklik yapılmıştır. Bu kapsamda Anayasanın toplam 85 maddesi ile Başlangıç metni kısmen değiştirilmiştir.

Bununla birlikte hâlen, Anayasada değiştirilmesi gereken çok sayıda hüküm yer aldığı gibi, toplumsal ihtiyaçlar ve beklentilerin karşılanması amacıyla bazı alanlarda yeni düzenlemelerin yapılması zorunluluğu bulunmaktadır. Bu kapsamda; kadın-erkek eşitliğinin sağlanması; toplumun bazı kesimlerinin, sosyal devlet ilkesinin bir gereği olarak daha iyi korunması ve gözetilmesi; kişisel verilerin korunması; bireylerin yurt dışına çıkmalarının sınırlandırılmasına ilişkin hükümlerin daraltılması; çocuk haklarının anayasal temele kavuşturulması, her türlü istismara karşı çocukların korunması; sendikal haklar ile grev hakkında öngörülen bazı sınırlamaların kaldırılması, memurlara ve diğer kamu görevlilerine toplu sözleşme hakkının tanınması; demokratik hayatın vazgeçilmez unsurları olan siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin hükümlerin, uluslararası belgelerde yer alan objektif kriterler de dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi; bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkının düzenlenmesi; bir siyasî partinin kapatılmasına sebep olan milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine son verilmesi; Yüksek Askerî Şûra kararlarının yargı denetimine açılması; memur ve

diğer kamu görevlilerine disiplin cezası olarak verilen uyarma ve kınama cezalarının da yargı denetimine açılması; askerî yargının görev alanının daraltılması ve sivillerin askerî mahkemelerde yargılanmasının tamamen önlenmesi; mukayeseli hukuk uygulamaları ve ülkemizin ihtiyaçları göz önüne alınarak Anayasa Mahkemesinin yeniden yapılandırılması, üye sayısının artırılması, mahkeme üyelerinin belirli bir süre için bu göreve seçilmesi ve pek çok ülkede uygulanmakta olan bireysel başvuru müessesesinin yürürlüğe konulması; Askerî Yargıtayın ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin bağımsızlığının güçlendirilmesi; Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun demokratik, şeffaf ve geniş tabanlı bir yapıya kavuşturulması, hâkim ve savcıların da haklarında kararlar alan Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunda temsili; ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında hükümete istişarî nitelikte görüş bildirmek amacıyla Ekonomik ve Sosyal Konseyin anayasal dayanağa kavuşturulması; demokratik hayata yapılan kabul edilemez müdahalelerde görev alanların cezaî, malî ve hukukî sorumluluklarını kaldıran geçici 15 inci maddenin ilgası gibi hususlar Anayasanın mutlaka değiştirilmesi gereken hükümlerinin başında yer almaktadır.

Ülkemizde, yukarıda belirtilen hususlarda, Anayasa değişikliği yapılması gerektiğine ilişkin bir mutabakat bulunmaktadır. Değişik sivil toplum kuruluşları ve partiler tarafından hazırlanan Anayasa taslaklarında da ana hatlarıyla Teklifte yer alan konularda, benzeri düzenlemelere yer verilmektedir. Ayrıca, düzenleme yapılan konular, uzmanlar ve kamuoyu tarafından uzun zamandan beri tartışılan ve sorunlu olduğu kabul edilen alanlar olup, bunlardan bir kısmı daha, Teklifle çözüme kavuşturulmaktadır.

Anayasa değişikliğine ilişkin bu Kanun Teklifi, yukarıda belirtilen amaçlar doğrultusunda hazırlanmıştır.

<table>
<tr><th colspan="2">Kanun Teklifi</th><th>İlgili Olduğu Kanun</th></tr>
<tr><td>Dönemi ve Yasama Yılı</td><td>Esas Numarası</td><td rowspan="2">17/3/2011 tarihli ve 6214 sayılı “Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”</td></tr>
<tr><td>23/5</td><td>2/879</td></tr>
<tr><td colspan="3">Teklifin Genel Gerekçesi</td></tr>
<tr><td colspan="3">Spor branşları uluslararası alanda örgütlenmiş ve bu konularda küresel kurallar egemen olmuştur. Esasen, tüm uluslararası spor dallarındaki ihtilaflarda süratli ve kesin bir şekilde çözüm yolu benimsenmiştir. Sporun kendine özgü yapısı, süratli bir biçimde yönetimini, yürütülmesini ve disiplin yargılamasını beraberinde getirmektedir. Bu hız, spor müsabakalarının oynanması için olmazsa olmaz bir şarttır. Gerçekten de belirli bir zaman diliminde oynanması zorunlu olan spor müsabakalarına ilişkin ihtilafların çok kısa bir sürede kesin ve nihai olarak karara bağlanmaması halinde, o turnuvanın (ligin veya organizasyonun) başarılı bir şekilde sonuçlandırılması mümkün değildir.

Yargılamanın muhtaç olduğu süre dikkate alındığında klasik dava yöntemi, bu alanın ihtiyaçlarının ivedilikle sonuçlandırılması ilkesiyle bağdaşmaz. Spor hukukunda yargı organlarının dokunamayacağı bir tahkim modeli, bu faaliyetin mahiyetinden kaynaklanan bir ihtiyaçtır. Sporda tahkim, spor sürecinin zamanında tamamlanmasını sağlayacağı gibi tarafların adalet duygularını da tatmin eder.

Ayrıca uluslararası spor camiasının onurlu bir üyesi olan Türkiye’nin, uluslararası spor hukuku kurallarını, iç hukukuna yansıtması kendi taahhütlerinin de gereğidir.</td></tr>
</table>

Kanun Teklifi		İlgili Olduğu Kanun
Dönemi ve Yasama Yılı	**Esas Numarası**	21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"
26/2	2/1504	

Teklifin Genel Gerekçesi

Anayasalar toplum tarafından devleti hukukla sınırlamak için hazırlanan metinlerdir. Ancak Türkiye'de tam tersi bir anlayışla anayasalar hazırlanmıştır. Ülkemizde anayasalar, toplum ve temsilcileri tarafından değil vesayetçi zihniyete sahip elitler tarafından, devleti sınırlamak için değil, toplumu hizaya sokmak için hazırlanmış metinler olmuştur. 1961'de ve 1982'de askeri darbelerden sonra yapılan anayasalar bir toplum mühendisliği projesi anlayışıyla hazırlanmıştır.

Gerek 1961 gerekse 1982 anayasaları esasen, millete, milli iradeye ve seçimle oluşan iktidara güvensizlik üzerine bina edilmiştir. Anayasa, millet iradesi ile oluşan iktidara ortak kurumlar ve yöntemler geliştirmiştir. Adeta, seçimle oluşan iktidarın yanında seçime ihtiyacı olmayan bir iktidar alanı açmıştır. Böylece milli iradeye ortak, milli iradeyi kontrol eden bir "vesayet" sistemi oluşturulmuştur.

Vesayet sistemi ile millet iradesine ve iktidara ortak olmak isteyen çevreler, seçimle oluşan iktidarı bölmek ve zayıflatmak düşüncesiyle hareket etmişlerdir. 1961 Anayasası döneminde yasama kuvveti zayıflatılmış, yürütme iktidarı da çift başlılık ve az yetki ile çalışamaz hale getirilmiştir.

Darbelerle oluşan ve beslenen vesayetçi anlayış, zaman zaman açık veya üstü örtülü şekilde milletin seçtiği iktidara müdahalelerde bulunmuş, daima kendini iktidarın asıl sahibi olarak görmüştür. Son olarak, 15 Temmuz 2016'da millet iradesiyle oluşan iktidarı hazmedemeyen bu anlayış başka bir kisve ile başını kaldırmış, iktidarı, devleti ve vatanı işgal etmek için harekete geçmiştir. Milletimizin asil duruşu, iradesine sahip çıkması ve işbirlikçi hainlerin karşısına kahramanca dikilmesi sayesinde bu kalkışma engellenmiş ve darbeciler alaşağı edilmiştir. Artık yepyeni bir Türkiye, demokrasiye ve millet iradesine canı pahasına sahip çıktığını tüm dünyaya gösteren bir millet vardır. Türkiye'nin hükümet sistemini millete ve onun iradesine güveni esas alan bir şekilde düzenlemek, sadece demokrasi ve hukukun gereği değil, aynı zamanda milletimizin canı pahasına ortaya koyduğu bir talep haline gelmiştir.

Öte yandan, 1961'den itibaren, anayasalarda bürokrat kökenli bir kişi olarak tasarlanan Cumhurbaşkanının konumu ve yetkileriyle ilgili bir gelişme dikkat çekicidir, önce sembolik yetkilere sahip olan Cumhurbaşkanının 1982 Anayasasında yetkilerinin çok önemli derecede arttırıldığı görülmektedir. 1961 ve 1982 anayasalarının Cumhurbaşkanının görev ve yetkileriyle ilgili maddelerinin karşılaştırılması, izaha çalışılan hususu açıkça ortaya koymaktadır. 1980'lerin sonunda bürokratik kökenli Cumhurbaşkanı yerine demokratik siyasetten gelen bir Cumhurbaşkanının seçilmesi, vesayetçi tasarımı bozmuştur. 2007 yılında cumhurbaşkanının parlamentoda seçtirilmemesi sonrasında yapılan anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanının doğrudan halk tarafından seçilmesi esası benimsenmiştir. 1961'den günümüze uzanan çizgide parlamentonun seçtiği sembolik yetkileri olan "bürokrat" cumhurbaşkanından, milletin doğrudan seçtiği geniş yetkileri bulunan "siyasetçi" cumhurbaşkanı profiline geçiş yaşanmıştır. Hükümet sistemini bütüncül bir yaklaşımla ele almayı engelleyen sosyal ve siyasi şartlar ve gelişmeler, sonuçta bir sistem karmaşasına yol açmıştır. Sistemin işleyişinde sorunlar doğurması kaçınılmaz olan bu karmaşanın aşılması hükümet sisteminde esaslı bir anayasa değişikliği zaruretini ortaya çıkartmıştır.

Devlet ve siyasal tarihimiz göstermiştir ki, yürürlükteki anayasaların tercih ettiği hükümet sistemleri, beklenen kamusal faydayı istenen düzeyde sağlayamamış, istikrarsızlıkların, krizlerin ve vesayetlerin önünde mutlak bir güvence oluşturamamıştır, özellikle 1982 Anayasası, saf-parlamenter sistem yerine, Cumhurbaşkanı ve güçlü yürütme ekseninde konumlanan bir yapı özelliği göstermektedir.

Özü itibarıyla 1961'de oluşturulan mevcut hükümet sisteminin Türkiye'de bir türlü istikrar üretemediği görülmüştür. 1983'ten günümüze kadar geçen 33 yılda 21 hükümet kurulmuş, bu hükümetlerin ortalama ömrü yaklaşık birbuçuk yıl sürmüştür. Ülkemizdeki siyasi hayatın istikrara kavuşturulması ve tartışmasız istikrar üreten bir sistemin benimsenmesinin önemi açıktır.

Bu bakımdan, milletin sadece yasama organını seçtiği, yürütme organının yasama organı içinden çıktığı ve Türkiye Büyük Millet Meclisi dengelerinin hükümet kurma ve hükümet düşürmede etkili olduğu bir sistem yerine; yasamanın ve yürütmenin ayrı ayrı ve doğrudan millet tarafından seçildiği bir sistemin benimsenmesinin ülkemizin şartlan ve ihtiyaçlarına daha uygun olduğu anlaşılmıştır. Seçim ve sistem bizatihi istikrar üretmelidir; istikrarı konjonktürün dalgalanmalarına bırakmak doğru değildir.

Bu anayasa değişikliği ile öngörülen hükümet sisteminin kurgulanırken, Cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerinin eş zamanlı olarak yapılması ve sistemde bir tıkanmanın ortaya çıkması halinde parlamento ve başkanlık seçimlerinin birlikte yenilenmesine imkan verilmektedir. Anayasa değişikliği teklifiyle sunulan model, Türkiye'nin sistem tecrübesi ve dünya hükümet sistemi pratikleri gözetilerek geliştirilmiş rasyonel bir modeldir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

Ek-2
Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda Yapılan Değişiklikler

Kanun No.	TBMM'de Kabul Tarihi	Halkoylaması Tarihi	Değiştrilen Maddeler	Resmi Gazete
3361	17/5/1987		67,75,175, Geçici 4	18/05/1987 - 19464 Mükerrer
		6/9/1987	Geçici 4	Halkoylaması Sonucu: 12/9/1987-19572
3913	8/7/1993		133	10/7/1993-21633
4121	23/7/1995		Başlangıç, 33,52,53,67, 68,69, 75,84,85,93, 127,135,149,171	26/7/1995-22355
4388	18/6/1999		143	18/6/1999-23729 Mükerrer
4446	13/8/1999		47,125,155	14/8/1999-23786
4709	3/10/2001		Başlangıç, 13,14,19,20,21,22,23, 26,28,31,33,34,36,38, 40,41,46,49,51,55,65, 66,67,69,74,87,89,94, 100,118,149, Geçici 15	17/10/2001-24556 Mükerrer
4720	21/11/2001		86	1/12/2001-24600
4777	27/12/2002		76,78	31/12/2002-24980 3. Mükerrer
5170	7/5/2004		10,15,17,30,38,87,90, 131,143,160	22/5/2004-25469
5370	21/6/2005		133	23/6/2005-25854
5428	29/10/2005		130,160,161,162,163	9/11/2005-25988
5551	13/10/2006		76	17/10/2006-26322
5659	10/5/2007		Geçici 17	18/5/2007-26526
5678	31/5/2007	21/10/2007	77, 79, 96, 101, 102	16/6/2007-26554 Halkoylaması Sonucu: 31/10/2007-26686
5735	9/2/2008		10,42	23/2/2008-26796
5982	7/5/2010	12/9/2010	10,20,23,41,51,53,54, 74,84,94,125,128,129, 144,145,146,147,148, 149,156,157,159,166, Geçici 15, Yeni Geçici 18 ve 19	13/5/2010-27580 Halkoylaması Sonucu: 23/9/2010-27708
6214	17/3/2011		59	29/3/2011-27889
6718	20/5/2016		Geçici Madde 20	8/6/2016-29736
6771	21/1/2017	16/4/2017	8, 9, 15, 17, 19, 73, 75, 76, 77, 78, 82, 87, 88, 89, 91, 93, 96, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 127, 131, 134, 137, 142, 145, 146, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 161, 162, 163, 164, 166, 167, Geçici 21	11/2/2017-29976 Halkoylaması Sonucu: 27/4/2017-30050 Mükerrer

Ek-3
Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na Ek ve Değişiklik Getiren Mevzuatın Yürürlüğe Girdiği ve Anayasa Mahkemesi Tarafından İptal Edilen Kuralların Yürürlükten Kalktığı Tarihleri Gösteren Tablo

Değiştiren Kanunun / İptal Eden Anayasa Mahkemesi Kararının Numarası	2709 sayılı Kanunun değişen veya iptal edilen maddeleri	Yürürlüğe Giriş Tarihi
3361	67, 75, 175, Geçici Madde 4 ve İşlenemeyen Hükümler	Bu Kanun 6/9/1987 tarihinde yapılan halkoylaması sonucu kabul edilmiş ve buna ilişkin Yüksek Seçim Kurulu kararı 12/9/1987 tarihli ve 19572 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.
3913	133	10/7/1993
4121	BAŞLANGIÇ hükmü, 33, 52, 53, 67, 68, 69, 84,85, 93, 127, 135,149, 171, İşlenemeyen Hüküm	26/7/1995
	75	İlk milletvekili genel seçiminin başlangıcı tarihinden itibaren
4388	143	18/6/1999
4446	47, 125, 155, İşlenemeyen Hükümler	14/8/1999
4709	BAŞLANGIÇ hükmü, 13, 14, 19, 20, 21, 22, 23, 26, 28, 31, 33, 34, 36, 38, 40, 41, 46, 49, 51, 55, 65, 66, 67, 69, 74, 87, 89, 94, 100, 118, 149, Geçici Madde 15, İşlenemeyen Hükümler	17/10/2001
4720	86	1/12/2001
4777	76, 78, İşlenemeyen Hükümler	31/12/2002
5170	10, 15, 17, 30, 38, 87, 90, 131, 143, 160, İşlenemeyen Hüküm	22/5/2004
5370	133, İşlenemeyen Hüküm	23/6/2005
5428	130, 160, 161, 162, 163, İşlenemeyen Hüküm	9/11/2005
5551	76, İşlenemeyen Hüküm	17/10/2006
5659	Geçici 17, İşlenemeyen Hüküm	18/5/2007

Değiştiren Kanunun / İptal Eden Anayasa Mahkemesi Kararının Numarası	**2709 sayılı Kanunun değişen veya iptal edilen maddeleri**	**Yürürlüğe Giriş Tarihi**
5678 [1]	77, 79, 96, 101, 102, İşlenemeyen Hüküm	Bu Kanun 21/10/2007 tarihinde yapılan halkoylaması sonucu kabul edilmiş ve buna ilişkin Yüksek Seçim Kurulu kararı 31/10/2007 tarihli ve 26686 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.
5735	10, 42, İşlenemeyen Hüküm	23/2/2008
Anayasa Mahkemesinin 5/6/2008 tarihli ve E.: 2008/16, K.: 2008/116 sayılı Kararı	10, 42	22/10/2008
5982	10, 20, 23, 41, 51, 53, 54, 74, 84, 94, 125, 128, 129, 144, 145, 146, 147,148, 149, 156, 157, 159, 166, Geçici Madde 15, Geçici Madde 18, Geçici Madde 19, İşlenemeyen Hüküm	Bu Kanun 12/9/2010 tarihinde yapılan halkoylaması sonucu kabul edilmiş ve buna ilişkin Yüksek Seçim Kurulu kararı 23/9/2010 tarihli ve 27708 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.
Anayasa Mahkemesinin 7/7/2010 tarihli ve E.: 2010/49, K.: 2010/87 sayılı Kararı	146, 159, Geçici Madde 18, Geçici Madde 19	1/8/2010
6214	59, İşlenemeyen Hüküm	29/3/2011
6718	Geçici Madde 20	8/6/2016

1. *Halkoylamasına sunulan 5678 sayılı Kanun'un 6. maddesiyle Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na eklenen geçici 18 ve geçici 19. maddeler 16/10/2007 tarihli ve 5697 sayılı Kanun'la, halkoylamasına sunulan metinden çıkarılmıştır.*

6771	9, 76, 78, 101 inci maddenin son fıkrasında yer alan "Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişiği kesilir" ibaresinin ilgası bakımından, 114 üncü maddenin birinci, dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci fıkralarının ilgası bakımından, 127 nci maddenin üçüncü fıkrası, 142, 145, 146, 148 inci maddenin altıncı fıkrasındaki ", Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi" ve "Yüksek" ibarelerinin yürürlükten kaldırılmasına dair değişiklik ile yedinci fıkrasındaki değişiklik, 149, 154, 155 inci maddenin üçüncü fıkrası, 156, 157, 158, 159, Geçici 21 inci maddenin (F) ve (G) fıkraları haricindeki hükümleri	27/4/2017
	75, 77, 101 (Mevcut 101 inci maddenin son fıkrasında yer alan "Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişiği kesilir" ibaresinin ilgası haricinde), 102	27/4/2017 tarihinden sonra birlikte yapılacak ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin takvimin başladığı tarihte (Yüksek Seçim Kurulu'nun 26/4/2018 tarihli ve 289 sayılı kararı uyarınca 30/4/2018 tarihinde)
	8, 15, 17, 19, 73, 82, 87, 88, 89, 91, 93, 96, 98, 99, 100, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114 üncü maddenin ikinci ve üçüncü fıkralarının ilgası bakımından, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 127 nci maddenin altıncı fıkrası, 131, 134, 137, 148 inci maddenin birinci fıkrasındaki değişiklikler ile altıncı fıkrasındaki "Bakanlar Kurulu üyelerini" ibaresinin "Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanları," şeklinde değiştirilmesine dair değişiklik, 150, 151, 152, 153, 155 inci maddenin ikinci fıkrası, 161, 162, 163, 164, 166, 167, Geçici 21 inci maddenin (F) ve (G) fıkraları	27/4/2017 tarihinden sonra birlikte yapılan ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte (9/7/2018 tarihinde)

Ek-4
Türkiye Cumhuriyeti Anayasasını Değiştiren Kanunların Numara, Kabul Tarihi ve Adları

Kanun Numarası	Kabul Tarihi	Adı
3361	17/5/1987	7/11/1982 Tarih ve 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 67,75,175 inci Maddelerinin Değiştirilmesi Ve Geçici 4 üncü Maddesinin Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun
3913	8/7/1993	2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 133 üncü Maddesinin Değiştirilmesi ile İlgili Kanun
4121	23/7/1995	7.11.1982 Tarihli ve 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Başlangıç Metni ve Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun
4388	18/6/1999	Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143 üncü Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun
4446	13/8/1999	Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun
4709	3/10/2001	Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun
4720	21/11/2001	Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun
4777	27/12/2002	2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun
5170	7/5/2004	Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun
5370	21/6/2005	Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun
5428	29/10/2005	Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun
5551	13/10/2006	Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun
5659	10/5/2007	2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun
5678	31/5/2007	Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
5735	9/2/2008	Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun
5982	7/5/2010	Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
6214	17/3/2011	Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
6718	20/5/2016	Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun
6771	21/1/2017	Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

İncek Şehit Savcı Mehmet Selim Kiraz Bulvarı No: 4
06805 Çankaya / Ankara
Telefon: (0312) 463 73 00 Faks: (0312) 463 74 00